

גדליה נגאל / סיפורי "דיבוק"

גדליה נגאל

סיפורי "דיבוק"

בספרות-ישראל

הוצאת ראובן מס בע"מ, ירושלים, תשמ"ג

הספר נדפס בסיועם האדיב של

הקתדרא לחקר הקבלה ע"ש הרב שפרן, אוניברסיטת בר-אילן
הקתדרא לתולדות יהדות מזרח-אירופה ותרבותה ע"ש שמשון פלדמן
והקתדרא לחסידות ע"ש קלרה ויצחק לייב שניידרמן באוניברסיטת בר-אילן
מר מרטין שוסטר, ירושלים

כל הזכויות שמורות

Copyright by Rubin Mass Ltd., Jerusalem 1983

מסת"ב 9—0020—09—965 ISBN

Printed in Israel

נדפס בישראל

דפוס מנחם, ירושלים

נפש לדודי ולדודתי היקרים
ר' מנחם אריך ב"ר מיכאל שוסטר ז"ל
מרת דבורה טוני שוסטר ז"ל
אהבתם ואצילותם תיזכר לעד

תוכן העניינים

הקדמה

מבוא

37	קדושה וטומאה	11	הו'אנר הסיפורית
41	מלאכי-חבלה	15	תורת הגלגול הקבלית
44	אישיות המגרש	16	הרוח
47	העישון	26	כניסת הרוח — עיתוי ומיקום
48	הגירוש	28	שם הרוח
53	קמיעות	30	חטא הרוח
54	יצאת הרוח ומקום היציאה	33	חטא החולה
		35	מין החולים והרוחות

חלק א — ריחות במזרח ובמערב

116	רוח בכמלניק	61	מעשה גדול שהיה בק"ק צפת תוב"ב
124	שד יהיר	66	רוח ב'מעשה-בוך'
129	רוח עועים	67	רוח באלמנה בצפת בזמן האר"י
132	רוח חיים	70	רוח באשה בימי האר"י
144	רוח בימי בעל חת"ם סופר	72	רוח בבן-אחותו של ר' יהושע בן נון
145	רוח בימי הט"ז — ר' דוד סג"ל	72	רוח בפירארה בשנת של"ה
146	מעשה נוראה		רוח בבת ר' רפאל ענף בדמשק בשנת שס"ט
160	נוסח קצר של מעשה נוראה	74	רוח בבחור בטיטואן שבאפריקה
162	רוחות בארץ-ישראל ובאיזמיר	76	מעשה של הרוח בק"ק קארץ
164	רוח בטבריה בשנת תרל"ג	77	מעשה של הרוח
172	רוח בבירות בשנת תרל"ה	85	רוח בפירארה
174	רוחות בירושלים בשנים תרל"ז—ל"ח	88	רוח באיזמיר בשנת תמ"ח
176	סיפור של הדיבוק	89	שני רוחות באח ואחות באיזמיר שנת תמ"ח
178	מעשה נורא של הרוח	90	רוח בנערה בפריטריא
186	רוח בימי ה"חפץ חיים"	95	רוח בשערות הראש
188	נוסח אחר	96	מעשה ה' כי נורא הוא
189	רוח בנערה בקלם	96	רוח בפראג
191	נוסח אחר	106	מעשה נורא זכה ובוררה
197	רוח ביפו בשנת תרע"ב	107	רוח בגרמניה בשנת תק"ח/ט
198	רוחו של תנחום בסלוצק	114	
198	רוחות בגדאד		

חלק ב — רוחות בימי־החסידות

264—229

241	רוחו של חזן בברדיטשוב	229	רוח רעה באשה עניה
241	רוח בימי ר' דוד מטולנא	229	רוח במשוגעת בקוטוב
243	רוחות בליטא	230	רוח בימי הבעש"ט
246	רוח בריזין	231	רוח בבת ר' ראובן מגרודזיסק
246	רוח ביארשיוו	233	רוח בקוץ־ניץ
248	רוח בויכלין	234	נוסח אחר
251	רוחות בימי ר' חנוך העניך מאלסק	235	הדיבוק
252	הדיבוק	236	רוח בימי הצדיק מבלו
255	רוח בבאבוב	236	רוחות בראדושיץ
258	דיבוק אצל הצדיק משינאווא	237	רוחות בחצרו של ה'שרף' ממוגלינצע
258	דיבוק אצל ר' אלעזר מקוץ־ניץ	239	רוח אצל בעל־תשובה
259	מעשה נורא	240	רוחו של חזן

272—265

267	האר"י על רוח רעה	265	רוחות בכתבי יוספוס פלויוס
268	ספר הברית על רוחות	265	דיבוק בימי הרמב"ם
270	הוצאת מכשפות מגופו של נער	266	תשובה הלכתית בדבר רוח רעה
272	הרבי מסטמר על רוח־הדיבוק	267	רוחות בצפת ובפירארה

חלק ג — נספחים

273	ביבליוגראפיה: ספרים
275	מאמרים
275	ביבליוגראפיה לועזית
277	קיצורים וראשי־תבות
281	מפתח השמות
292	מפתח הענינים

הקדמה

נושא רוחות ה'דיבוק' מתקשר אצל רבים למחזהו של ש. אנ-סקי ולהצגתו בתיאטרון 'הבימה', ואך למתיממעט ידועה העובדה כי לסיפורי ה'דיבוק' היסטוריה סיפרותית ארוכה. עשרות הדו"חות והסיפורים על רוחות ה'דיבוק', שהועלו על הכתב בידי העוסקים בגירוש הרוח, או בידי עדי-ראייה ושמיעה, מהווים ז'אנר סיפורתי שעד עתה טרם עסקו בו. אחת הסיבות לכך היא פיזורו הרב של החומר בספרים נדירים, בקונטרסים יחידאיים, ואף בכתבי-יד.

כנקודת-מוצא לאיתור החומר, איסופו וניתוחו, שימשו לי הערכים על הנושא שנכתבו בידי פרופ' ג. שלום המנוח באנציקלופדיות השונות. פרופ' שלום ז"ל עקב בעניין ובאהדה אחרי עבודתי זאת, ואף העיר את תשומת-לבי למספר מקורות שנעלמו מעיניי. תוצאה ראשונית של עיוני בנושא היווה מאמרי 'ה'דיבוק' במיסטיקה היהודית, שנתפרסם בחוברת ארבעה של הרבעון 'דעת', רמת-גן תש"ם. יצויין, כי בעת כתיבתו עדיין לא עמדתי על כל המקורות המובאים בספר זה, ובהם מספר דו"חות וסיפורים הרואים באכסניה זאת לראשונה את אור הדפוס.

בהבאתם של הטקסטים נשארתי נאמן למקור, אך פתחתי את ראשי-התיבות, הוספתי פיסוק והשתדלתי לאחד את הכתיב ולתקן שיבושי כתיב ולשון.

מטרת המבוא היא לתת בידי המעיין סיכום כולל של תופעת ה'דיבוק' בספרות היהודית, וכן להפנות את המתעניין למחקרים כלליים. בחיבור שלפנינו שלושה חלקים: א. רוחות במזרח ובמערב (הכולל סיפורי-רוח מן המאה השש-עשרה עד למאה העשרים). ב. רוחות בימי-החסידות. ג. נספחים. לכל דו"ח וסיפור קודמת — במסגרת ההערות — סקירה תמציתית על מהות המקור, מחברו ופרטים ביבליוגרפיים.

חובה נעימה לי להודות לספריות שהירשו לי לפרסם טקסטים נדירים וכתבי-יד שברשותן. תודתי לספרייה הבודלגנית שבאוכלספורד, אנגליה, על הרשות לפרסם את 'מעשה של רוח בק"ק קארץ'; לספריית הבריטיש מוזיאום על הרשות לפרסם את 'שד יהיר'; ולספריית בית-המדרש לרבנים בניו-יורק ולפרופ' מ. שמלצר על הרשות לפרסם את 'רוח עושים'. הטקסט הראשון מופיע כאן לראשונה בתרגום עברי, ואילו שני האחרונים נדפסים לראשונה מתוך כתבי-היד. תודתי לדר"ר מ. נדב שהעמיד לרשותי כת"י מס' 6289 8° מאוסף אברהם כהנא ולרב באקשט עבור כתה"י שברשותו.

כותרות סיפורים ודו"חות שאינן במקור נדפסו בתוך סוגריים מרובעים. כך נהגתי בנוגע לכל הוספה משלי בטקסט.

שלמי-תודה למר מ. מייזלש שעבר על המבוא ושירש את שיבושי הדקדוק והתחביר. חן חן לספריי הספרייה הלאומית והאוניברסיטאית בירושלים, ובמיוחד למר ז. סנד ולמר

מ. ריגלר. תודתי נתונה למתרגמי־הטקסטים מר ש. צוקר, מר ד. רימון ומר י. פרנקל. פרופ' ש. ורסס, הרב ג. קיציס, הרב מ. וונדר, ר' שמואל אשכנזי ור' מיכאל הופמן העירו תשומת־לבי למקורות שונים. בכך הצטיין במיוחד מר יהושע מונדשיין, שאף תרם כתב־יד מענין לחיבור זה. כולם יעמדו על הברכה.

ג ד ל י ה נ ג א ל

אוניברסיטת בר־אילן

רמת־גן תשמ"ג

מבוא

הז'אנר הסיפורי

בחומר הספרותי הרב על רוחות דיבוק שבידינו¹ בולטים — גם מבחינה ספרותית — שני סוגים: א. דו"חות מפורטים; ב. סיפורים. הסוג הראשון מצטיין בפירוטו, מציין תאריכי הפעולות השונות (עד לדיוק של שעות ודקות) וחתום — במקרים רבים — בחתימותיהם של מקצת הנוכחים בפעולות הגירוש. סוג הסיפורים הוא לרוב יותר כוללני, ואינו מתעכב בתיאור פרטי העלילה. בדרך כלל אין הסיפור נוקב בשם המספר ומפי מי שמע את המסופר. זאת, ככל הנראה, משום שהסיפור עבר במשך דורות מפה לפה. תיאורי הדיבוק מסוג הדו"חות נדפסו במרבית המקרים אם כקונטרס נפרד ואם כנספח לחיבור הלכתי או דרשני; ואילו הסיפורים משובצים בתוך קובצי סיפורים שנושאי סיפוריהם שונים ומגוונים. מלבד תיאורים בודדים כתובים יידיש, ואחדים שבהם העברית והיידיש בלולות, הרי לשון רוב הטקסטים משני הסוגים הנ"ל היא לשון-הקודש. רק תיאור בודד הגיע אלינו בשפה הגרמנית, והוא חלק אינטגרלי של ספר אוטוביוגרפי שנכתב בשפה זאת. על הופעתה של ספרות הדיבוק בעולם היהודי במאה השש-עשרה השפיעו הן גורמי תרבות חיצוניים של הסביבה והן התפתחויות רוחניות פנימיות. מאחד התיאורים הראשונים שבידינו (בספר 'שלשלת הקבלה') אנו למדים, שהנושא היה אקטואלי בסביבה הנוצרית באיטליה, והעניין הרב שגילו הגויים עורר כנראה אף את התעניינותם של שכניהם היהודים.² הכותב, ר' גדליה ו' יחיא, שמע שהרוחות הם של מי שמתו במיתות משונות.³

1 עיין במאמרי 'הדיבוק במיסטיקה היהודית', בתוך: דעת, חוברת 4, רמת-גן תש"ם, עמ' 75—100.
2 הברית החדשה מרבה לדבר על רוחות שדים ("רוח טומאה"), ואין סימן ברור שמדובר בנשמות נפטרות שנכנסו בבני-אדם חיים (עיין: מרקוס ה, א—כ; שם ג, כב; מתי, יב כב, מד—מה; לוקס, יא יד—כו; מעשי השליחים יט, יג—טו ועוד). בתרגומו של מארטין לותר נקראים הרוחות שבחולים בעקביות Teufel, דהיינו: שדים (עיין: Kerner, Geschichten Besessener neuerer Zeit, Stuttgart 1834). כך גם ברבים מתיאורי הדיבוק הנוצריים מימי-הביניים (ראה לדוגמה: Caesarius von Heisterbach, Wunderbare Geschichten, Muenchen, p. 114). מאידך גיסא יוסיטנוס, מאבות הכנסייה, מוכיר 'אנשים שמשחלטות עליהם נשמות נפטרות, ונוזקים לארץ, וכולם אומרים שהרוחות נכנסו בהם' (Kerner, Geschichten, pp. 7, 14). אף זינון מווירונה (Zeno of Verona) מדבר על רוחות של נפטרות משני המינים אשר בעורמה ובכוח נכנסים בגופות החיים (Die Traktate oder geistige Reden, vol. I 16 c 3). מובא בספר: Bibel der Kirchen-vaeter, Kempten 1877, p. 184 f.

3 ר' גדליה ו' יחיא, שלשלת הקבלה, ירושלים תשכ"ב, עמ' רג. על יהודי שנרצח בתימן ראה: מעשה גורא של הרוח, ירושלים תרס"ד, א ע"ב, ובקונטרס מעשה גורא זכה וברורה, (פירורא?)

אכן דעה זו מתאשרת בתיאור המובא בספרו, שבו רוחו של רועה-בהמות איטלקי מספר, כי נתלה בפקודת השלטונות בעוון גניבה. נראה שבדומה למה שהיה מקובל בין אומות-העולם, אף בתחום היהודי דנו עד למאה השש-עשרה בעיקר בכניסת שדים לתוך בני-אדם, ולא בנשמותיהם של נפטרים.⁶

הגורם הפנים-יהודי שעיצב את תיאורי הדיבוק היהודיים היא תורת-הגלגול הקבלית, שהתחלותיה אמנם נעוצות בספרות-הסוד של ספרד ופרובאנס במאות הי"ב-י"ג, אך שגשוגה האדיר אירע בצפת של המאה השש-עשרה. אין ספק שתורה זו — שמנסחה הראשי, ר' חיים ויטאל, אף היה מן העוסקים בגירוש הרוחות הלכה למעשה⁷ — היוותה בסיס עיוני לרוב רובם של גירושי דיבוק שגששו בדורות הבאים. דברי ר' חיים (המביא את דברי רבו האר"י) על מהות הרוחות, התנהגותם בחולה והאמצעים שיש לנקוט כדי להוציאם ממנו, שימשו אסמכתא לדורות הבאים והובאו לא-אחת בסיפורים ובדו"חות. בדומה לחומר זה, גם הדו"חות המתועדים על מעשים שהיו, חשיבות עצומה להם בהתפתחות הו'אנר, שכן נהיו לאב-טיפוס ומודל-חיקוי המספרים בדורות מאוחרים כיצד לפעול בתחום זה. מכאן הדמיון הרב בין רבים מסיפורי הדיבוק. גם אלה שהיו מעורבים בענייני רוחות הלכה למעשה — חולים, מגרשים ונוכחים פאסיביים — ידעו לכאורה מראש את ה'תסריט' המדויק של הדראמה של גירוש הדיבוק, ונהגו ופעלו על פיו.

לתיאורי הדיבוק החסידיים, שבכללם שייכים הם לסוג הסיפורים, גוון ייחודי. נקודת-הכובד בהם הוסטה אל עבר אישיות המגרש, דהיינו: הצדיק החסידי. בגין שיבוצם של התיאורים הללו בתוך אוספי סיפורים חסידיים (שעסקו במיגוון רחב של סיפורי 'מופתים', וגם בגין הרתיעה — שהלכה וגברה במשך הדורות — מפני השימוש באמצעים מאגיים, חסרים תיאורי הדיבוק החסידיים לעתים פרטים מהותיים, ויש מהם שבאים בצורה מקוטעת. ספרות הדיבוק היא — במידה רבה — ספרות דיאקטית. רבים מבין מוסרי הדו"חות העלו את האירועים על הכתב מתוך רצון מוצהר להעמיק ולהשריש את האמונה בגלגול נשמות, בהשאת-הנפש ובשכר ועונש שלאחר המוות.⁸ המידע שמסרו הרוחות שבחולים חיוק את האמונה שיש דין ויש דיין, ושאינן השאול בית-מנוס לחוטא רודף-התענוגות. קוראי הסיפורים ושומעיהם, הן היחיד והן הציבור, עשויים היו לבוא לידי התעוררות של תשובה. וכך כותב ר' אליהו פאלקון בדו"ח הצפתי משנת של"א: '... והאמת היא, כי מי שנמצא בעת ההיא ושמע מהרוח מה שאמר וגילה, ומי ששמע מפי שומעיהו, ראוי שיכניעו

תק"ג א ע"ב, נמסר על מיתת משונה "על האשפה" של צעיר מפולין. ועיין מאמרו של Balden-Sprenger ב"חוקר", S. I. Curtiss, Ur-Quarterly Statement, London 1893, p. 214 f. מובא: S. I. Curtiss, Ur-semitische Religion, Leipzig 1903, p. 172 f.; Kerner, Geschichten, pp. 15, 77

עייני: D. E. Aune, Magic in Early Christianity, in: Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, 1980, pp. 1507—1557

ראה לדוגמה: מגילת אחימעץ, מהדורת ב. קלאר, ירושלים תשל"ד², עמ' 13 (תיאור השבעת שד וגירושו בידי ר' שפטיה).

עיין להלן בדברינו על תורת הגלגול. חכם צפתי צעיר שחי בימי האר"י כותב: 'וכבר ראינו בצפת טוב"ב כמה אנשים שנכנסו בהם רוחות מבני אדם מתים, והכירו בהם והיו מתגלגלים בצער גדול ולא היה להם מנוחה כלל'. (מ. בניהו, ספר תולדות האר"י, ירושלים תשכ"ז, עמ' 104, עמ' 350 "תנהגות האר"י ומקובלי צפת", סי' 20).

דוגמה מאלפת לשימוש בדו"חות שבע"פ ובכתב למטרה זו ראה בספרו של ר' מנשה בן ישראל, נשמת חיים, אמשטרדם ת"ב.

לבם לשמים ויראו ויפחדו מיום הדין על חשבון נפשם, שהכל בא לידי חשבון ואין בשאל בית-מנוס⁸.

המגמות הדידאקטיות בולטות בעיקר בהקדמות לקונטרסים. כך, לדוגמה, נאמר ב'רוח חיים' שמגמתו היא 'להרבות כבוד שמים לקחת מוסר השכל ולפשט עקמומיות שבלב'.⁹ אף מהלך האירועים עצמו היה משאיר רושם עמוק בלב הנוכחים. לדוגמה, התנהגותו של הנער החולה בניקולסבורג (בשנת תנ"ו), שהתוודה בקול נעים ובהתרגשות רבה על עוונותיו, הוסיף על מכאוביו בפוצעו עצמו באבנים,¹⁰ הוכיחה לכל רואיו ושומעיו שייסוריו מיד הרוח הם עונש וכפרה כאחד, והביאה לידי התעוררות כללית של תשובה בניקולסבורג. כותב-הקדמה אחר¹¹ מעיד, כי מאז האירוע הזה החלו רבים לשוב בתשובה. אף היו שראו בגירוש הרוח מעשה של קדוש-השם, המוסיף כבוד לעם ישראל ולאמונתו בעיני הגוים,¹² אך דומה כי בעיקר היתה המגמה להשפיע על רחשי הלב במחנה היהודי עצמו. אף בדורות האחרונים היה מי שפירסם תיאור של גירוש דיבוק לשם חיזוק האמונה ב'התגלות ההשגחה האלוקית',¹³ והסופר עזרא בנבנישתי — בשוטחו בקשתו לפני עורך 'החבצלת' בירושלים להדפיס את תיאורו — הדגיש את התועלת שבפירסום: 'למען רבים מבחורי חמדת הזמן הבוגד, יראו, אולי יתעוררו בתשובה ויכירו שיש אלהים בשמים ועתיד כל אדם ליתן דין וחשבון על מעשיו'. . .¹⁴ שנתיים לפני כן מתאר אחד מטבריה גירוש רוח וראה בהנחלת העובדות לדור ולדורות הבאים תריס בפני חיי-בטלה וקריאה בספרים חיצוניים,¹⁵ ואילו לאחד ירושלמי שימש תיאור-הרוח להדגשת חומרת חילול השבת וכאמצעי הרתעה.¹⁶ למותר לציין, שרוב כותבי-הדו"חות (להוציא שני מעתיקים איטלקיים)¹⁷ מתייחסים במלוא הרצינות למאורעות המסופרים בהם. השפעת הקבלה, ובמיוחד קבלת האר"י,

8 עיין: שם, קט ע"א. והשווה: עמק המלך, אמשטרדם ת"ת, שער תיקוני התשובה, טז עמודה ג והמקבילות); '... לידע ולהודיע כי אית דין ואית דיין ואין שכחה לפני כסא כבודו ית' והכל בצדק וביוסר מאריך אפו לרשעים ובסוף גובה דיליה'; רוח חיים, ניקולשפורג תקמ"ה, ז ע"ב. מעשה ה' כי גורא הוא (בסוף ספר זרע קודש מצבתה, פיורדא תנ"ו) מספר שבניקולסבורג באו 'לראות שבט מוסר, כי הרבה שלוחים למקום'. בקונטרס מעשה נורא זכה וברורה, ג ע"ב, נמסר שהרבה יהודים, וכן ערלים, 'התהרו בתשובה'. בספר זכרונות המאור ח"ב, גיו יארק תשל"ד, עמ' קיב, נאמר ש'קלי הדעת שעניניהם ראו ואזניהם שמעו דבוריו ויללותיו [של הדיבוק] שבו בתשובה שלמה, כי ראו עין בעין איך בעלי עבירה סובלים בעד פשעיהם הגסים'. דוגמה להטפת מוסר בעקבות הבאת מעשה יכול לשמש ר' נפתלי בכרך (עמק המלך, שער תיקוני התשובה, יז עמודה א) הפונה אל קוראיו: '... ושובו בצום, בכי ומספד גדול ...'.

9 עיין: רוח חיים, ה ע"ב. וראה גם דברי ר' נתן פרידלאנד, המביא לבית-הדפוס את 'מעשה נורא' (= מעשה ה' כי גורא הוא) טהראן 1865, שמגמתו היתה לעורר לתשובה.

10 מעשה ה' כי גורא הוא.

11 ר' שבתי רחמים בהקדמתו ל'מעשה נורא של הרוח'. וע"ע דבריו שם, יג ע"ב.

12 מעשה ה' כי גורא הוא. רבה של מוראביה, הרב דויד אופנהיים, פנה אל המקובל-המגרש ר' משה גראף (פרעגער), באומרו: 'אולי על ידך יתקדש שמו ברבים?!'

13 אור אלחנן, לוס אנג'לס תשל"ח, עמ' עג.

14 החבצלת, ירושלים תרל"ה, שנה ה, עמ' 126—127.

15 מעשה הצדיקים, ירושלים תרמ"ט, הקדמה.

16 סיפור של דיבוק, ירושלים תשכ"ג, וע"ע מאמרו של א"ר מלאכי, 'דיבוקים בביירות ובירושלים' בתוך: מחקרי המרכז לחקר הפולקלור, כרך א, ירושלים תשל"ל, עמ' קפא.

17 שד יהיר; רוח עזים (את שני הטקסטים פרסמתי בספר היובל לכבוד פרופ' רפאל פטאי).

בחברה היהודית המסורתית, היתה כה עמוקה, עד שאפילו איש כמחבר 'ספר הברית'¹⁸ לא שלל לחלוטין את כוחם של בעלי-שם לגרש רוחות דיבוק.

לא כן הראצינאליסטים לדורותיהם, אשר דעותיהם בעניין זה נשתמרו לא-אחת בזכות הערות ותגובות מצד מוסרי תיאורי-הרוחות. מימי ההשכלה ואילך יוצאים בעלי הגישה השכלתנית למלחמה גלויה במאמיני הגלגול והרוחות, והסאטירה של יצחק ארטור,¹⁹ בה נשמה מתגלגלת שבע-עשרה פעמים (בין היתר בצפרדע ובכלב), עשויה לשמש דוגמה מאלפת. התקפות באו אף ממי שעברו ממחנה למחנה, דוגמת פינחס רודרמן, שגדל בין חסידי חב"ד ונהפך למשכיל. בקונטרסו 'הדיבוק' מוסר רודרמן באירוניה על נסיונות כושלים לגירוש דיבוק שנעשו בידי נכד הצדיק מפשיסחא.²⁰

התגובות לדברי הלעג המשכיליים מצדם של מאמינים (חסידים ומתנגדים כאחד) באו באיחור יחסי, והן מופנות לרוב לאנשי-שלומם המאמינים ברוחות. תגובה אישית נרגשת מצאנו במכתבו²¹ של ר' יעקב משה שארף, אב"ד של אושפיצין, מחסידיו של הסבא קדישא ר' ישכר דוב מראדושיץ. האיש ביקר בחצר הצדיק והיה עד-ראייה לגירוש רוח מתוך ילדה בת אחת-עשרה. לבו דואב על האנשים ('הנאהבים גם לי') העוסקים בחכמות המכתישות 'ענינים כאלו', דהיינו גלגול נשמות וגירוש רוחות, והוא יוצא חוצץ נגד 'המתחכמים' העוסקים 'בחקירות המטונפות', ומובטח לו שאילו היו מבקרים בחצר הצדיק היו חוזרים בהם.²² מלקט סיפורים חסידיים במאה העשרים מביא בהקדמתו טענות משכיליות: 'מדוע אין רואים [רוחות] גם היום? וממשיך: 'עד שקם פוקר אחד (אין כדאי להזכיר את שמו הארוך), ועשה מזה שחוק בבתי טיאטראות וקרקסיות כדי לעשות ליצנות'.²³ תגובה מתנגדית ניתן למצוא בספר על חיי הרב אלחנן וואסרמאן, שנדפס בדורנו. נאמר שם: 'תופעת הדיבוק אינה ידועה בתקופתנו, כשנתרבה הסתר פנים, אך בעת ההיא [ראשית המאה העשרים] עוד שמעו לפעמים ביישובי ישראל על מקרים כאלה שהתרחשו אכן במציאות, והיתה בהם משום התגלות ההשגחה האלוקית'.²⁴ עוד נמסר, כי הרב וואסרמאן היה נוהג לספר את סיפור הרוח (בו נטל חלק) למקורביו בפורים של כל שנה, ביום בו נגמרו ה'שלושים' של הרוח, וזאת כדי 'לחזק בלבם את האמונה באלוקים ובמידות שמנהג

18 עיין: ספר הברית, ברין תקנ"ז, צב ע"ב—צג ע"א. יחסו של ר' פינחס הורוויץ הוא בעל דו-פנים. מחד גיסא הוא רואה בשגעון הדיבוק מחלת רוח, מאידך גיסא (ככל הנראה בעקבות אהדתו העמוקה את קבלת האר"י) הוא מאמין בכוחם של בעלי-שם לגרש דיבוק בעזרת שמות קדושים וכוונות.

19 גלגול נפש, ליפסיה תר"ה (1845); סקט פטרבורג תרס"ג.
20 פינחס רודרמן, הדיבוק, ווארשא תרל"ח, פרק ב. א"ר מלאכי (במאמרו הנ"ל) מזכיר יצירות משכיליות הלועגות לרוחות ודיבוקים: 'תיקון לבן הארמי' לרמ"א גינצבורג; 'הדיבוק' למ"ד ברנדשטטר (כל כתבי מד"ב, וארשה תר"ע, כרך ב, עמ' 125—166); 'אהבה תחולל נפלאות' לר"א ברודס, בעתון 'הבוקר אור' (של גוטלובר), שנה א, חוב' ג, סיון תרל"ח. ובודאי ניתן להוסיף עליהם.

21 מערב ראש חודש אדר ב, תר"ג.
22 בסוף ספר דרכי יושר, פרעמישלא תרל"ב, שנדפס אחרי מות מחברו (נפטר בתרכ"ט). המכתב, שנוסף ע"י נכד-המחבר, שוב הובא ביו"א בלעטער, ווילנע 1931, עמ' 381.

23 ר' ראובן חיים אלכסנדר, נפלאות הסבא קדישא, פיעטרקוב תרפ"ט—תרצ"ז, ח"ב, בהקדמה. אין ספק שנתכוון לאנסיקי ולמחזהו 'הדיבוק' ('צווישן צוויי וועלטין'). וע"ע: מעשה נורא של הרוח, יג ע"ב: '... שאומרים שבזמן הזה נשתנו כל הסדרים ולא נמצא לא רוחות רעות וכו'...'.
24 אור אלחנן, עמ' עג.

בהם 'עולמו'. הרב הקפיד להדגיש שאין לספר את המעשה 'באוני' אנשים שאין להם אמונה בסיפורים מסוג זה.²⁵

גם בימינו עדיין מקננת האמונה בגלגול נשמות בחוגים המושפעים, אם במישרין ואם בעקיפין, מקבלת האר"י. האדמו"ר ר' אהרן (אר"ה) ראטה הקדיש בספרו 'שומר אמונים' (ירושלים תש"ב) מקום נכבד לאמונת הגלגול. במהדורה ראשונה נכללו רוב דבריו בנושא זה במסגרת 'מאמר בהשגחה פרטית', ואילו במהדורות הספר שההדיר חתן האדמו"ר, ר' אברהם יצחק קאהן (מהדורות תשי"ט, תשכ"א) נותק הנושא מ'מאמר בהשגחה פרטית' וניתן לו השם 'מאמר מעניני גלגולים'. ר' אברהם יצחק קאהן אף הוסיף וצירף להיבור טקסטים רבים על רוחות, כגון: סיפורי רוחות מימי האר"י (מתוך ס' שבחי ר' חיים ויטאל) ופיסקאות מתוך הספרים 'נשמת חיים', 'מדרש תלפיות', 'מנחת אליהו' ו'זרע קודש מצבתה'. באוסף סיפורים חסידיים הנדפסים בימינו ניתן למצוא סיפור בודד על גלגול או רוח שהוצא, אך דומה שאף לחוגים עממיים-חרדיים חדרה ההכרה שרופאי-הנפש המודרניים עשויים לטפל בהצלחה (חלקית לפחות) באותה תופעה, אשר לפנים טיפלו בה מקובלים, בעלי-שם וצדיקים. ייתכן אפוא, כי אמת בסיפורו של י"ר מינץ, שהרבי מסאטמר, ר' יואל טייטלבוים, היפנה נערה תימניה חולת-דיבוק לטיפולו של פסיכיאטר.²⁶

תורת הגלגול הקבלית

כפי שהודגש לעיל השפיעה תורת הגלגול הקבלית²⁷ השפעה עמוקה על סיפורי הגלגול והרוחות לכל סוגיהם. ר' חיים ויטאל, שהקדיש לנושא מקום נרחב בהגותו, מבחין בין שתי צורות-יסוד בגלגול-נשמות. הראשונה: נשמות רשעים, שלא זכו להיכנס לגיהנום ולכפר בכך את עוונותיהם, 'נכנסים בגופות בני אדם החיים בע"ה' [בעולם הזה] ומדברים ומספרים כל הקורות אותם...'²⁸ צורה אחרת של גלגול הוא ה'עיבור',²⁹ אף כאן נכנסת נפש של נפטר באדם חחי, אך הדבר נעשה בהסתר גדול. ה'עיבור' עשוי להביא תועלת למי שהנפש נכנסת בו. אם נשמת צדיק מתעברת בו, עשויה היא לסייעו בקיום המצוות ובמעשים טובים, שכן נשמת הצדיק הבאה ב'עיבור' חייבת להשלים מצוה או מעשה מסוים.

25 שם, עמ' עד, הע' 57. וע"ע א זער שענע וואונדערליכע גישיכטע, לאדו תרפ"ו, עמ' 22: יש דיבוקים גם כיום, אלא שהולכים אל רופאים ומאבדים את נפש הילד.

26 J. R. Mintz, Legends of the Hasidim, Chicago 1968, pp. 411—412. בארצות הברית הופיע לפני שנים מספר ספרי-ילדים מאויר, המספר על ילדה רעה שנכנסה בה דיבוק. לבסוף נהפכה למלאך בזכות הרב: Deborah the Dibbuk, a ghost story by Marilyn Hirsch, New York 1978. בספר אחר — Dybbuk, by Gershon Winkler, New York 1981 — מספר מנחת אליהו ומספר מנחת יהודה) ונאספו עדויות על הוצאת הרוח בימי ה'חפץ חיים', לצד ניסיון של גיתוח אמונת-מדעי של התופעה.

27 עיין בערך 'גלגול נשמות', האנציקלופדיה העברית, כרך עשירי, עמ' 753—757.

28 ר' חיים ויטאל, שער הגלגולים, דפוס ירושלים תשכ"ג, עמ' ס.

29 עיין שם, הקדמה ב. ר' חיים ויטאל (ספר החזיונות, מהדורת א"ז אשכולי, ירושלים תשי"ד, עמ' טז) מתאר 'עיבור' בתוכו: '... נפשו [של הצדיק] מתלבשת תוך לב, ומשם מעלה את קול דיבורו עד הפה שלי ומדבר עם הפה שלי ואני שומע'.

על סמך דברי חז"ל⁸⁰ שמשפט רשעים בגיהנום י"ב חודש, סובר ר' חיים שיש רשעים המקבלים עונשם וחטאם מתכפר, ואילו אחרים מתקיים בהם הפסוק (שמואל א כה, כט): 'ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע'.⁸¹ בסופו של דבר יתמרק אף עונשם של אלה, והם ירדו לגיהנום ויוכזו לכפרת עוון. לעומתם יש גם צדיקים תלמידי-חכמים שבזכות התורה שלמדו אין אור של גיהנום שולט בהם, ולכן הם צריכים להתגלגל בעוה"ז למרק איזה חטא אשר להם.⁸²

ניתן לשאול, מדוע החלה תורת גלגול-הנשמות לתפוס מקום כה מרכזי בהגות מקובלי צפת במאה השש-עשרה, ואילו אצל בעלי חכמת-הנסתר שלפני כן לא היתה אלא עניין טפל? ועוד, כיצד התפתחו בו-בזמן סיפורים רבים ושונים בנושאי הגלגול וגיורוש הרוחות? דומה שאת התשובה יש לבקש ברקע ההיסטורי-תרבותי ובהשקפתם המקפת של מקובלי-צפת בנושאי גלות וגאולה. כל מעייניהם ומאוייהם היו נתונים לנושא ה'תיקון', תיקון הפרט ותיקון החברה ועולם הספירות, שאין להפריד ביניהם. ממילא מובנת החשיבות שניתנה לחזרה בתשובה ולתיקון החטאים. תורת הגלגול היא המאפשרת את תיקונן של הנשמות כולן לקראת קץ הימים. סיפורים שסופרו מפי האר"י ותלמידיו באו להמחיש זאת ולעורר הרהורי תשובה בלב השומעים. בדורות קודמים, אם אירעו כניסות רוחות בבני אדם חיים, גרעו מלתעד זאת, משום חשש אבק כישוף ומאגיה שחורה. עתה שוב לא דובר על כניסת שדים בגופות בני-אדם, אלא על נשמות המחפשות את תיקונן, והעוזר להן למוצאו מקרב — בסופו של דבר — את גאולת השכינה וגאולת ישראל.

הרוח

לא תמיד חשים בני המשפחה של החולה, או סביבתו הקרובה, בכניסת הרוח בחולה, וזאת משום שיש רוחות שאינם רוצים שיידעו על קיומם הנסתר בתוך הגוף.⁸³ אכן, כל עוד אין הרוח מצער ומזיק לחולה אין כניסתו ניכרת,⁸⁴ וכך עשוי חולה להתהלך שנים ולא לחוש כי רוח זר בקרבו.⁸⁵

סימני גילוייה של המחלה שונים. פעמים מופיע אחד מהם, ופעמים אחדים בבת אחת. נער חולה מתואר כאחוז היסטריה. הוא אחז חרב בידו ועלה על הגגות, כנראה מתוך רצון להתאבד. על כל מי שנקלע בדרכו השתער והיכהו באגרופיו ובעט בו ברגליו, עד שנאלצו לכבול אותו.⁸⁶ אחד המטפלים בו הוכה עד זוב דם מחוטמו.⁸⁷ מצבי היסטריה מתקשרים גם לתחושת אשמה ונסיון-כפרה מצד החולים. כך היה חולה אחד מכה ופוצע עצמו באבן גדולה

30 שבת לג ע"ב; ראש השנה יז ע"א.

31 במסכת שבת קנב ע"ב נאמר שנשמתן של רשעים 'זוממות והולכות ומלאך אחד עומד בסוף העולם ומלאך אחד עומד בסוף העולם ומקלעין נשמתן זה לזה'. ועיין: זוהר, בראשית עז ע"ב: 'כאבנינו בגו קוספיתא'; שם, ריז ע"ב; שם, שמות נט ע"א; שם, קמב ע"ב; שם, ויקרא כה ע"א; שם, במדבר ככו ע"ב; שם, ריג ע"ב.

32 שער הגלגולים, הקדמה כב, עמ' נח. 33 ראה: שער הגלגולים, הקדמה כב.

34 עיין: ר' יהודה פתייא, מנחת יהודה, בגדאד תרצ"ג, גב ע"א.

35 שם, נא ע"ב.

36 רוח חיים, ב ע"ב. והשווה: T. Oestereich, Besessenheit, Langensalzen 1921, pp. 21—23.

37 רוח חיים, ה ע"ב.

אשר בידו.³⁸ עוד בראשית החסידות 'היו משוגעים שהיו מזיקים את עצמם באבנים [...] והיו מגלים לאנשים חטאם'...³⁹

בשעת השתוללותו מפגין לעתים החולה כוחות על-אנושיים. נער חולה בניקולסבורג (בשנת תקמ"ה) יצא לרחוב והרים עגלה כבדה 'כמעלה הפקק מן הצלוחית'.⁴⁰ נעשים גם מעשים מוזרים דוגמת עמידה על-הראש של נערה חולה.⁴¹

עם כניסת הרוח חש החולה כובד באיבר מסוים.⁴² אחד האיברים, או אף הגוף כולו, רועד,⁴³ פני החולה מעוותות ועיניו מזוגגות.⁴⁴ גלגלי-עיניו עולים ויורדים כמי שאינו שפוי בדעתו.⁴⁵ יש ואלם תוקף את החולה.⁴⁶ מאידך גיסא עלולה המחלה להתבטא בהשמעת קולות לא-אנושיים. לדוגמה: נער חולה פעה ככבשה, קרא כתרנגול, נבח ככלב וחירחר כפר המובל לשחיטה.⁴⁷ חולים עשויים לחוש כאבי-ראש, חולי עיניים ועקיצות כלב.⁴⁸ פניהם פני-חולים וזיקנה קופצת עליהם.⁴⁹

כבר ר' חיים ויטאל ראה במחלת-הנפילה סימן מובהק להימצאות רוח בחולה. בדבריו על הייחודים שיש לייחד בגירוש רוח הוא כותב: '... שיש לפעמים נפש איזה אדם או אשה, וכופה אותו ונקרא חולי הנופל'...⁵⁰

38 מעשה ה' כי גורא הוא.

39 שבחי הבעש"ט, מהדורת ש"א הורודצקי, הקדמת הכותב, עמ' לה. ועיי' T. Ostereich, Posses - sion, New York 1930, p. 17 ff.

40 רוח חיים, ד ע"ב. על 'כוחות שהם למעלה מטבעו' (של החולה), ראה: Manuele selectis

41 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 66 ב'. ברם, שמלתה נשארה צמודה לגופה !

42 עיי' לדוגמה: מעשה גורא של הרוח, יג ע"א.

43 ראה: מנחת יהודה, נב ע"א; שד יהיר. והשווה לדברי זנו מוירונה (Bibel der Kirchenvaeter, Kempten 1877, p. 184 f.): '... צבע פניו [של החולה] נעלם, הגוף מתרומם כאילו מעצמו, העינים מתגלגלות וכולו רועד'...

44 נשמת חיים, קיא ע"א. לשינוי בהבעה ראה גם: Besessenheit, pp. 16, 91

45 מנחת יהודה, מה ע"ב; שם, מז ע"ב.

46 שד יהיר; ר' יעקב סופר, סיפורי יעקב ח"ב, למברג תרע"ג, סי' נב. והשווה שער רוח הקודש (דפוס תשכ"ג), עמ' צב: 'פעם אחרת היה אחד פגוע מרוח מזיק עד שכמעט היה נאלם ולא היה מדבר'. וע"ע במאמרו של בלדנשפרנגר בתוך: Quarterly Statement, London 1893, p. 214 f. — S. I. Curtis, Ursemitische Religion, Leipzig 1903, pp. 172—173. ומובא — S. I. Curtis, Ursemitische Religion, Leipzig 1903, pp. 172—173. וע"ע: Besessenheit, p. 42; קולות של תרנגול, חתול, קוקיה וסוס. שם, עמ' 23: אשה שלקתה באלם בעת שנתקפה על ידי דמות עטופת לבנים. רק בצאת הרוח ממנה שב הדיבור אליה.

47 רוח חיים, ד ע"א. והשווה ר' אליהו גוטמכר, צפנת פענח, בראדי תרל"ה, כז ע"ב: 'פעמים ננביחה ככלב ופעמים כעגל'. בקונטרס דובר שלום, עמ' 9, נאמר: 'ועשתה קולות משונות [...] כשהתחילה לגבוח'... והשווה Kerner, Geschichten, p. 78 המדבר על tierisches Gebruell וע"ע: Besessenheit, p. 42; קולות של תרנגול, חתול, קוקיה וסוס. שם, עמ' 23: צווחות של חיה.

48 מנחת יהודה, נב ע"א. צביטות בלב ראה: מעשה של רוח בק"ק קארץ, 66 ב'.

49 סיפור של הדיבור.

50 שער רוח הקודש, ייחוד טו, עמ' פח; שער הגלגולים, הקדמה ה: 'לפעמים יארע אע"פ שיהיה באדם נפש אחת טהורה ועליונה, יבוא איזה פעם לידי כעס, ואז תצא ממנו ותיכנס במקומה נפש אחת גרועה, או ג"כ יחלה האדם איזה חולי גדול ואז תתחלף בנפשו בנפש אחרת, או יארע לו חולי הנופל והנכפה ותתחלף בנפשו ותלך באיש אחר ותיכנס בו נפש אחרת'. וע"ע הקדמת הזוהר, ח"א יד ע"ב. על כפיון כתוצאה מכניסת שד ראה: ראש השנה כח ע"א; מרקוס ט יז—כב; מ. בניהו, ספר תולדות האר"י, עמ' 299.

אמנם, מכשפות ורופאים היו במקרה מסוים חלוקים בדעותיהם, אם נערה חלתה בחולי הראש או בחולי-הנכפה,⁵¹ אך לרוב הסכימו כולם עם דעת ר' חיים הנ"ל. אשה שנכנס בה רוח נתקפה כפיון וגימגמה 'בלי חיתוך דברים',⁵² אשה בצפת היתה 'מוטלת כאבן דומם',⁵³ ועל חולה אחר סופר שהרוח היה משליכו ארצה מדי פעם.⁵⁴ אכן, תדירות התקפות הכפיון שונה מחולה לחולה. נער בניקולסבורג היה נופל פעמיים-שלוש ברחובות, שוכב בפישוט ידיים ורגליים 'לבו למטה ופניו למעלה'.⁵⁵ נער אחר חלה בכפיון, אך לאחר שנרפא בידי מכשף-בעל-שם חלתה אחותו בו. בתחילה נתקפה האחות פעם ברבע שנה, אך אחר כך הלכו ההתקפות ותכפו, עד כי בסוף נתקפה שלוש פעמים ביום, ובמיוחד הופיע הכפיון בשעה שתקפה עליה חמתה.⁵⁶ יש והמחלה תוקפת בכל יום באותה שעה.⁵⁷ תופעה אחרת המתלווה למחלה הן קפיצותיו של החולה, המתוארות כאילו הרוח זורקתו כלפי מעלה וחוזרת ומשליכתו ארצה.⁵⁸ החולה מתהפך ומתגלגל, ולבסוף שוכב דומם כאבן,⁵⁹ ודומה לו שהרוח משבר כל עצמותיו. או שהחולה אינו מסוגל ליישר את גבו ומתהלך עקום.⁶⁰ על רוח אחד מסופר, כי ירד אל ירך החולה והיה משבר עצמות רגלה 'אשר נעשתה נוקשה ומשותקת'.⁶¹ אחת מהנחות-היסוד של תיאורי הרוח היא שלרוח מימדים גופניים. אף בתשובה הלכתית של ר' משה זכות משמשת הגופניות סימן-היכר להימצאות הרוח בחולה: '... שנראה מקומו בנפיתח [נפיתח] איזה מקום, כמו בגרון, או בשדי-האשה וכיוצא'.⁶²

כבר באחד התיאורים הקדומים שבספרות הרוחות מתוארת נדידת הרוח בגוף החולה וסימנה התנפחות איברים. קרוביה של החולה, אשר עוררה את סקרנותו של ר' גדליה נ' יחיא, טענו באוזניו, כי הרוח הוא סיבת התעבותה של לשון החולה.⁶³ אף רוחו של די-קורוניאל שהה תחילה בלשון החולה, ורק לאחר-מכן עמד בגרונה.⁶⁴ בדרך כלל, תנועת הרוח בגוף החולה ניכרת היטב לעין.⁶⁵

עניין מיוחד מוצאים המשווחים עם הרוח בממדיו של זה. ר' גדליה הנ"ל שואל את הרוח על מהות 'גופו', אך זה משיב כי אינו יודע. על השאלה בדבר גפחו, 'אם כביצת אוויר, או

51 ראה: מעשה של רוח בק"ק קארץ, 66 ב.

52 שם.

53 מעשה של הרוח, סוף שער הגלגולים.

54 ר' אליהו הכהן האתמרי, מנחת אליהו, שאלוניקי תקפ"ד, ז ע"ד. והשווה: Besessenheit, p. 33.

55 מעשה ה' כי נורא הוא.

56 מעשה נוראה, ווארשא תרס"ח, עמ' 3-4.

57 מעשה נורא של הרוח, יג ע"א.

58 ראה: רוח חיים, ה ע"ב. והשווה: Besessenheit, pp. 41, 49.

59 שדי יהיר. והשווה: אור אלהן, חלק ראשון, עמ' עד.

60 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 68 א.

61 שם, 68 ב.

62 ר' משה זכות, איגרות הרמ"ן, ליוורנו תק"ם, סי' ב. והשווה: Besessenheit, p. 17. על רוח ששכן

תחת לשד של אשה שחורה מאנגולה שהובאה לסיביליה, ראה: נשמת חיים, קכ ע"א.

63 שלשלת הקבלה, עמ' רג-רד: 'הרוח — בלשונה'!

64 מנחת אליהו, ו ע"ב.

65 רוח חיים, ב ע"א: 'והיה נראה לעין כל קשקוש הרוח בבטנו ובלבו, מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, והרבה פעמים נפחוהו בפניו ... והשווה ספר בן לאשרי, עמ' קלו: רגל החולה התנפחה 'כחבית', והנפיתח יורדת — בזמן היציאה — עד לאצבע הקטנה.

תרנגול, או יונה, ענה כי גודלו כביצת תרנגולת. באשר למיקומו בגוף האשה הודיע רוח זה שמושב הקבוע הוא בין הצלעות והמותניים שבצד שמאל.⁶⁶

אף ר' אליהו האתמרי גילה עניין רב בדבר ושאל את רוחו של מוכר העופות: 'כמות שיעור הרוח כמה הוא?' תשובת הרוח היתה, כי הדבר הוא יחסי: הכול בהתאם לרוחניותו של הרוח. הוא עצמו בגודל של אגוז קטן, אך הדגיש שיש רוחות קטנים ממנו.⁶⁷ הרב פתייא בבגדאד נדרש אף הוא לנושא זה. רוחה של רוזה, שסיפק לרב את מירב המידע על רוחות, סיפר: 'אין כמות הרוחות שוים בגודלם, כי יש רוחות ששיעורם גדול כשיעור של כף איש. ויש קטנים מזה, ויש קטני-קטנים עד שיעור פול לבן (הנקרא בערבי פסוליי).⁶⁸ כושרו של הרוח לבוע בתוך גוף החולה תלוי בממדיו: רוח קטן יכול לעלות עד גרון-החולה וגיכר שם כלוז קטן בדברו עם המגרש. לעומתו — רוח גדול אינו עולה לגרון הצר, שכן הוא עלול לחנוק את החולה, ולפיכך הוא מדבר מלב החולה.⁶⁹ תשובה זאת לא נתקבלה על לב הרב פתייא, שסבר 'כי הרוח יכול להיכנס אפילו בנקב קטן כחודו של מחט, שאם לא כן איך הוא נכנס באדם בדרך הגרון, ואיך יוצא בכל יום לבית דין של מעלה ללקות שם?⁷⁰

התנהגותו של הרוח בהיותו בתוך גוף החולה מעידה לכאורה על גופניותו. הוא מתנועע בתוך הגוף, שומע ומדבר עם החולה ועם הסובבים אותו, בכללם עם העוסקים בגירושיו. לאחד המגרשים אומר רוח: 'עכשיו אני מצניע עצמי באיבר אחד, ששם איני שומע קול החרמות שמעלת כבודו גזר עלי?⁷¹

לרוח יש לרוב שליטה מוחלטת על איברי-החולה, עד כי לעתים קשה להבחין בין פעולות החולה לפעולות הרוח. הוא אינו מאפשר לחולה לנהוג ולעשות דבר שאינו לרצונו. רוח אחד לא איפשר לחולה לעשן סיגריה ולשתות שכל, משום שמאס באלה.⁷² רוח מוכר-העופות לא הרשה לנער החולה לזרוק אבן על קברו, ואילצו לזרוק אותה הצידה.⁷³ מאידך גיסא ביקש מן הנער לשתות יין, שכן הסכין לכך בחייו, ולדבריו אדי-היין מתפשטים בגוף החולה וגורמים גם לו שמחה.⁷⁴

בני הסביבה, ובמיוחד המגרשים, מכירים כביכול אף הם בגופניותו של הרוח, ולא-פעם מזהים את גוף-החולה כגוף-הרוח. הוריו של נער חולה מכים את בנם, ברצותם להכאיב לרוח.⁷⁵ זאת דוגמה אחת מני-רבות שבהן מוכה החולה כאילו הוא הרוח.⁷⁶

66 שלשלת הקבלה, עמ' רג—רד. והשווה: מנחת אליהו, ו ע"א—ע"ב (מקומו של הרוח הוא בצד ימין של הגוף).

67 עיין: מנחת אליהו ז י"א. וע"ע: Possession, p. 94.

68 מנחת יהודה, ג ע"ב. על רוח בגודל של 'יובב גדול' ראה: רוח עועים.

69 עיין שם. הרב פתייא מאשר את דברי הרוח בהסתמכו על שער הגלגולים, הקדמה יא, האומר שיש נשמה כלולה מכמה ניצוצות קטנים של ששים רבוא, ויש שאינה אלא ניצוץ אחד בלבד.

70 מנחת יהודה, נא ע"א.

71 מנחת אליהו, ז ע"ב.

72 מנחת יהודה, נא ע"א.

73 עיין: מנחת אליהו, ז ע"ב.

74 שם, ז ע"א.

75 שם, ז ע"ב.

76 השווה לדוגמה: J. Fromer, Ghetodaemmerung, Berlin—Leipzig 1911, p. 71 (הצדיק מויכלין מכה בלולב) וע"ע: ר' ישראל משה ברומברג, תולדות הנפלאות, ווארשא תרנ"ט,

לנושא הגופניות שייך גם מראהו של הרוח. הרוח שבקארץ נראה לחולה (אחרי יציאתו) 'כמו שרץ העוף, הנקרא צרצר'.⁷⁷ רוחה של רוזה סיפר: 'כל הרוחות הם ערומים ויחפים ופרועי שער כביום היולדם ממש'...⁷⁸ נערה חולה ראתה את פניו של רוח תנחום 'דקים כמו חוט'.⁷⁹ ובתארה את הרוח ביציאתו אמרה ש'ראשו קרח בלא שער ורגליו דקים',⁸⁰ בשנת תנ"ו בניקולסבורג הופיע הרוח (לאחר עזיבתו) לעיני ר' נפתלי ירושלמי 'בדמות חתול שחור גדול מאוד מלאה עינים'.⁸¹ באותה עיר — בשנת תקמ"ה — גילה הנער החולה לאחד הלמדנים, כי בימי מחלתו היה הרוח בא אליו בכל פעם 'בדמות כלב', ואילו לאחר שיצא מגופו הוא מתגלה 'בדמות אדם ממש, כמו שהוא בחייו'.⁸²

הרוח שבחולה, כאמור, רואה, שומע ומדבר. אנשים נכבדים שנכנסים למחיצתו הוא מקבלם כראוי להם. הוא קם מפני תלמיד-חכם⁸³ ומפני רב שבא לגרשו.⁸⁴ רוח בפראג קידם בברכה שני רבנים וביקשם לשבת.⁸⁵ כאשר הרב ר' משה מקוטוב נכנס לחדר של החולה הקביל פניו הרוח באומרו: 'ברוך הבא, קדוש וטהור'!⁸⁶ מאידך גיסא יש שרוח מסרב להביט בפני תלמיד-חכם בטענה, כי רשעים אינם יכולים להביט בפני השכינה.⁸⁷ רוח בצפת ראה אדם שהתחבא בין חביות היין; אותו רוח ידע שר' חיים ויטאל חלם ונבהל על ששכח את חלומו. הרוח הזכיר לו את תוכן החלום.⁸⁸

רוח שומע את דברי המגרש, ותשובותיו הן עדות ניצחת לכך. אם אין הרוח רוצה להשיב מכריחים אותו. '...ועל ידי השבעות הזה הקול מתחיל להישמע, קול עב וגמשך כשאגת אריה וקול שחל, בלי נענוע ופתיחת השפתיים'.⁸⁹ על-פי-רוב קול הרוח הוא גס ונוהם. חולה צעירה התחילה לנבוח ככלב ולהוציא מפיה קולות משונים.⁹⁰ על נביחות מסופר גם במקרים אחרים.⁹¹ מפי חולים אף יוצאים קולות של שה,⁹² שור,⁹³ חמור⁹⁴ ותרגול.⁹⁵ על שאלת

מעשה של רוח בק"ק קארץ, 78 א. על יציאת רוחות בדמות להקת-זבובים, ראה: Kerner, Ge- schichten, pp. 119, 139, 143; Besessenheit, p. 103. סיפור על גירוש שד (Teufel) משנת 1582 בו טוענים אחדים מן השכנים הנרגשים כי ראו ציפור שחורה יוצאת מפי החולה (דבר שהכמרים הנוכחים הכחישו בתוקף), ראה: H. C. Erik Midelfort, "Madness and Psycho- logical History" in: The Sixteenth Century Journal, vol. XII, no. 1, spring 1981, p. 9 f.

- 78 מנחת יהודה, מט ע"ב. 79 מעשה נוראה, עמ' 10. 80 שם, עמ' 5, עמ' 13.
- 81 מעשה ה' כי נורא הוא. 82 רוח חיים, ט ע"א.
- 83 נשמת חיים, קיא ע"ב (והמקבילה במעשה-בוך).
- 84 סיפור של הדיבוק.
- 85 ר' אליעזר שנקל, סיפורי אנשי שם, פאדגארזע תרס"ג, סי' כא.
- 86 שבחי הבעש"ט, עמ' נב-נג.
- 87 עיין: ספר הכוונות ומעשה נסים, ח ע"ב — י ע"א; ספר החזיונות, עמ' לו; נשמת חיים, קיא ע"ב; ר' יצחק הוברמן, בן לאשרי, ישראל תשל"ו, עמ' קלו.
- 88 ספר הכוונות ומעשה נסים, י ע"א — יא ע"א.
- 89 נשמת חיים, קח ע"א. והשווה: Ghetodaemmerung, p. 66 בניגוד לכך ראה: נשמת חיים, קכ ע"א, רוח מדבר 'בקול דק עד מאוד'.
- 90 קונטרס דובר שלום, עמ' 9. והשווה: צפנת פענח, כז ע"א.
- 91 רוח חיים, ד ע"א; שד יהיר.
- 92 שם. לפי Manuele selectis אחד מסימני ההיכר של דיבוק-רוח הוא 'אם צורח כבהמה'...
- 93 רוח חיים, שם. יהודה וירושלים, שנה א, גליון יד; מאמרו הנ"ל של א"ר מלאכי, עמ' קפג.
- 94 רוח חיים, שם.
- 95 יהודה וירושלים, שם.

ר' אליהו האתמרי, כיצד יכולים הרוחות לדבר באין להם כלי-דיבור, השיב רוחו של מוכר-העופות, כי אינו מסוגל להסביר זאת.⁹⁶ על כך שהקול הבוקע מגרונו של החולה הוא אכן קול הרוח יש כמה הוכחות. א. הקול מזוהה על-ידי מכרים ובני-משפחה כקול הנפטר. ב. מה שהרוח מודיע באוזני הנוכחים היה ידוע אך לנפטר. ג. הקול מדבר על נושאים שלחולה אין כל ידיעה בהם, ואי-אפשר שתהא לו.

א. בכמה מקרים מזוהים אנשים את קול הרוח כקולו של מי שהכירוהו בחייו. בויכלין, לדוגמה, הכירו השומעים בקול הגברי הגס שבקע מגרון הנערה החולה את קול המשומד שלפנים חי בעיירה.⁹⁷ אף קולו של החזן, שנכנס בנער, היה מוכר לשומעיו.⁹⁸ והוא הדין במקרים אחרים.⁹⁹

ב. ר' פינחס הורוויץ נותן מספר סימנים ברוח, ביניהם: 'אם מגלה עמוקות באיזה דבר ומלאכה, וענין שלא ידע [החולה] מקודם, או שמדבר בלשון שלא ידע מעולם, או מגיד דברים נסתרים שנעשו במקום אחר...'¹⁰⁰

בידיעה מקצועית שהחולה לא היה בה ברה-כי לפני מחלתו רואה חכם זה סימן מובהק להימצאות הרוח בו. כך מסופר על נער שהחל להצטיין בציור מאז נכנס בו רוחו של צייר.¹⁰¹ בדומה לכך הפליא נער פתאום את סביבתו בקולו הערב כתוצאה מכניסת רוח חזן בו.¹⁰² וכן צעירה — שאירע לה מעין זה — הדגימה מעתה בשירתה ובזמרתה.¹⁰³ ידע מסוג אחר הפגינה נערה בת י"ב, שציטטה — ללא כל טעות — סימנים שלמים מ"תבואות שור" ושאר הלכות שחיטה, שכן נכנס בה רוחו של שו"ב.¹⁰⁴

ידיעתו ושלטתו של החולה בלשון זרה, שעד כה לא היתה שגורה על פיו, מעידה אף היא על כניסת רוח בו.¹⁰⁵ רועה-בהמות באיטליה שדיבר מפיה של חולה יהודיה השיב

96 מנחת אליהו, ז ע"א.

97 השווה עוד: Besessenheit, pp. 18, 91. והשווה עוד: Ghetodaemmerung, p. 66. (קול אשה הופך לקול באס, במיוחד במקרים שנכנס בה רוח של גבר).

98 תולדות הנפלאות, עמ' 26—27.

99 עיין לדוגמה: זכרונות המאור ח"ב, עמ' קיב; מעשה נוראה, ווארשא תרס"ח; מגן וצינה, לה ע"ב.

100 ספר הברית, קיא ע"ב — קיב ע"א. וראה בספר החזיונות, מהדורת א"ז אשכולי, ירושלים תשי"ד, עמ' כא: רוח מוסר לר' חיים ויטאל (על ידי שליח) 'כי זה הלילה באשמות הבוקר חלם חלום גדול ואינו יודע פתרונו ונעצב'.

101 ר' יהודה יחיאל מרודיל, לב שמח החדש ישראל תשכ"ג, עמ' קז—קח. Besessenheit, p. 42. מספר על חולה שנהפך בעקבות כניסת הרוח לרקדן מעולה.

102 תולדות הנפלאות, עמ' 26—27.

103 ר' שלמה אהרן פרידמן, מראה אש, ברוקלין תשמ"א, סי' צה, עמ' צח—צט.

104 זכרונות המאור, ח"ב עמ' קיא—קיב.

105 Manuele selectis, benedict, per. C. Fritz, MDCCXXXVII; Thesaurus á Gelasio di Cilia, 1756. 'אל לו למגרש להאמין כי לפניו דבוקי-רוח אלא אם כן הבחין בסימני ההיכר [...] המובהקים [...] : אם האיש מדבר בשפה שעד כה לא ידע אותה [...] והשווה: Lucians Werke, Stuttgart 1829, vol V, p. 1368; Kerner, Geschichten, p. 2 ביוונית, או בשפה זרה כלשהי, שפת המדינה ממנה בא...'

על תופעה המכונה בפי פסיכולוגים Xenoglossia ראה גם: Henry Charles Lea, Materials toward a History of Witchcraft, New York—London 1957, part III, p. 1040; 'The possessed were familiar with all languages and could answer questions

לשואלו 'בלשון טילאנו' פשוטה, שהעידה על השכלתו הנמוכה.¹⁰⁸ רוח אחר דיבר בשלוש שפות (עברית, ערבית ותורקית), אשר לא היו נהירות לחולה. כאשר ניסו לדובב את הרוח (הספרדי) 'בלשון אשכנז', טען כי אינו דובר שפה זאת.¹⁰⁷ מאידך גיסא, נוכריה, שרוח יהודי נכנס בה, דיברה יידיש.¹⁰⁸ בשפה זאת דיברה גם רוח של ממזרת יהודיה,¹⁰⁹ שממבטאה ניתן היה לחוש כי נתגדלה בין נוכרים. רוח אחד דיבר אך פולנית,¹¹⁰ ונערה כבת שמונה-עשרה שרה שירים פולניים, אף כי לא ידעה שפה זאת.¹¹¹ יהודי פולני דיבר הונגרית, אותה לא למד מימיו.^{111*} בשנת תרע"ב הובהל הרב קוק לרפא צעיר ספרדי ביפו. בדרכו לו אחי-החולה, כי אחיו שומע רק ערבית. להפתעת הרב קוק שוחח עמו הרוח בלשון הקודש.¹¹² בחור שלא שלט בשפה העברית החל לדקדק בשפה מאז מחלתו,¹¹³ ואילו נער בניקולסבורג (בשנת תקמ"ה) דיבר בלשון-הקודש, ללא הקפדה על דקדוקה, 'כאשר ידברו ההמונים',¹¹⁴ בשתי שפות זרות דיברה נערה יהודיה פשוטה בפולין: בהתאסף העם בבית הכנסת בעיירה זיכלין צעקה בלאטינית 'סילנטיום סטריקטיום' ('שקט גמור!'), ולאחר-מכן נשאה נאום ארוך ומבולבל בגרמנית ספרותית-מליצית.¹¹⁵

סיפור יוצא-דופן הוא זה המתאר רוח שדבק בנוצריה אנאלפביתית בימי רמב"ם. בשעת מחלתה החלה לדבר בלאטינית, ביוונית ובלשון-הקודש. רמב"ם, שנקרא לעמוד על טיב מחלתה, ציווה לרשום את כל היוצא מפיה, ונמצאה מדברת פסוקי-חכמה שאין קשר בין האחד לחבירו. בניגוד לרוב התיאורים, שבהם אין מטיל ספק באפשרות שהרוח המדבר מפי החולה ישמיע דברים בשפות זרות, ביקש — בתיאור זה — רמב"ם סיבה רציונאלית לתופעה. נודע לו, כי בילדותה נתגדלה החולה בביתו של כומר ובשעות עבודתה היתה שומעת את הכומר משנן בקול פסוקי מקרא ומוסר בלשונות הנ"ל. בדיקת ספרי הכומר בידי רמב"ם אכן אימתה מציאותם של הפסוקים שהאשה קלטה ושמרה בזכרונה.¹¹⁶

in Hebrew, Greek and Latin, could predict the future and tell what was going on at a distance, besides disputing the highest questions in theology and philosophy.'

וע"ע 18 p. Besessenheit, המוכיר 'מבטא זר', שם, עמ' 135, 142: על שפות זרות.

106 שלשלת הקבלה, עמ' רג. 107 נשמת חיים, קי ע"א.

108 ר' אברהם מהודר, זכותא דאברהם, תל אביב חש"ד, עמ' 30.

109 דובר שלום, עמ' 11.

110 תולדות הנפלאות, עמ' 22. והשווה אמרי שפר, למברג תרמ"ד, יא ע"א—ע"ב: 'בעל דבר' שבתוך נערה יהודיה במזרח-אירופה דיבר לועזית (= פולנית).

111 על ניבול-פה בפולנית, ראה: ידע"עם, כרך ח, תל אביב תשכ"ג, עמ' 60—61; ועל רוחו של שו"ב ששר שירים הונגריים גסים, ראה: זכרונות המאור, עמ' קיב.

* 111 ראה: ר' יקותיאל יהודה הלברשטאם, מנחת יהודה וירושלים, ישראל תשל"ט, עמ' רמח.

112 ר' משה חרל"פ, הד הרים, ירושלים תשל"א, עמ' קז—קח.

113 תולדות הנפלאות, עמ' 26—27.

114 רוח חיים, ב ע"א.

115 Ghettdaemmerung, p. 66—67.

116 ר' יהודה סטרייזובר, מנחת יהודה, ירושלים תרפ"ז, עמ' מה—מט. הובא גם בידע"עם, כרך ב,

תל אביב תשט"ו, עמ' 105—106, במאמרו של הרב יהודה אבידע 'שתי מעשיות על הרמב"ם

ועל ר' אברהם בנו'. והשווה למקרה דומה שאירע בעיירה גרמנית קאתולית: S. T. Coleridge, :

Biographia Litteraria, London 1894, pp. 54—55. בתיאורי הרוח מודגש, כמובן, כי לחולה

לא היתה כל ידיעה מוקדמת. לדוגמה: רוחו של תנחום השיב לאבי-החולה "כמה ענינים

שהבתולה [החולה] לא ידעה מהם מעולם" (מעשה נורא, עמ' 5). וע"ע נשמת חיים, קכ ע"א,

על אשה שחורה מאנגולה שבאה לסיביליאה והיתה יודעת לזהות גנבים.

גילוי דברים נסתרים עשוי להתייחס למאורעות העבר, להווה, אך גם לאירועי העתיד. ר' משה זכות מייחס לרוח את ידיעת העתיד,¹¹⁷ אך ברוב הסיפורים מצטיין הרוח בידיעת העבר וההווה.¹¹⁸ רובם של הגילויים מתייחסים לעבירות שעברו הנוכחים, והדבר משתלב יפה במגמה של חטא—עונש—תשובה העוברים כחוט־השני בתיאורי רוחות. רבים מן החטאים הנחשפים הם בתחום שבינו לבניה. בצפת הוכיח הרוח אנשים צעירים שבאו לראותו, והצביע על אלה מביניהם שחטאו בניאוף ובמשכב־זכור. וזה לשון הפיסקה: "... אחר זה נכנסו כת של בחורים אצלו. אמר: "למה באים אלו לכאן לראות אותי? הלא אלה עשו כמעשיי ויהיו כמוני!" אז נבהלו אותם הבחורים. אמר לעומדים שם: "ומה אתם תמהים?! וכי זה שהוא מלוכב בבגד לבן לא בא בקושטנדינא על אשת־איש?! וזה שאצלו לא עשה כך וכך?"¹¹⁹ רוח אחר, בימי ר' חיים ויטאל, היה אומר 'לכל אחד ואחד מאנשי הבית קצת עוונות שבהם',¹²⁰

פרנס־ציבור, אשר בחייו לא מחה במקום שהיה עליו למחות, נענש להתגלגל כרוח ולפרסם חטאיהם של אחרים.¹²¹ רוחו של סוחר־העופות גילה עבירות הנוכחים, אף מה שעשה כל אחד מהם כמה שנים קודם ודברים נוספים שאירעו להם, וכולם הודו שכך היה.¹²² רוח בדמשק לעג לדרשן בבית־הכנסת, בהטיחו לעברו שהוא עצמו 'מלא כמה עבירות',¹²³ גילויים מסוג זה היו פועלים על שומעיהם, ועל רוח שבגער בביירות, אשר הוכיח את רואיו, סופר שהשיב רבים מעוון.¹²⁴

לפני התגלות הבעש"ט, היינו טרם החל בפעילותו הציבורית, סברו בני סביבתו הקרובה, ובמיוחד גיסו ר' אברהם גרשון מקוטוב, שהוא עם־הארץ ומזלזל במנהגים ובדינים. באותו זמן היתה בעיר 'אשה משוגעת, והיתה מגלה לכל אחד ואחד תועבותיו וטובותיו', ור' גרשון ביקש מרבה של קוטוב, הרב משה, להוליך את הבעש"ט לאותה אשה, 'אולי יקבל ממנה מוסר, ויחזור למוטב'...¹²⁵ בסיפור אחד מימי הבעש"ט גילה רוח חטאיהם של חוטאים שונים והחזירם בתשובה. במקרה זה פעלו הרוח והבעש"ט כאחד, מתוך מגמה להחזיר בתשובה רשע שבהיותו חייל הציל יהודי מטביעה.¹²⁶

117 אגרות הרמ"ז, סי' ב, ב ע"א—ע"ב. תשובה הלכתית זאת חזרה ונדפסה בשער הגלגולים, פרעמישלא תרל"ה, י ע"ד — יא ע"א. והשווה Manuele selectis (הע' 73 לעיל) המונה בין סימני־ההיכר של החולה 'אם מגלים לו נסתרות ודברים רחוקים ממנו' ובדברי H. Ch. Lea באותה הערה. ר' יעקב עמדין, תורת הקנאות, דפוס לבוב, עמ' 56, אומר על מתנבא לביאת המשיח בשנת תנ"ה: "ובוודאי היה בו איות דיבוק מחיצונים".

118 רוח חיים, ט ע"א: 'הרוח גילה לחולה שאחיי־אמו, ר' מאיר לביאת, נפטר בוינה. והשווה נשמת חיים, קכ ע"א: רוח (או שד) באשה שחורה 'היה קורא לכל א' וא' בשמו [...] ומגיד להם בענין הגניבות או שאלות אחרות דברים כהויות'. לבסוף התנקמו הגנבים באשה והרגו! שם, קיא ע"ב. והשווה: ההצבלת, שנה חמישית, גליון טז, עמ' 126—127. 'הרוח [תשטן] היה כה נבזה, שגילה חטאיהם של הנוכחים ואמר פשעיהם בפניהם'.

120 ספר החזיונות, ו ע"ב. והשווה ספר תולדות האר"י, עמ' 192: 'ואומר לכל אחד ואחד מעשיו הרעים באותות ובמופתים'. והשווה ספר בן לאשרי, עמ' קלו: הדיבוק אומר לכל הנכנס עבירותיו מיום היוולדו!

121 מנחת אליהו, ח ע"א. 122 שם, ז ע"א.

123 עמק המלך, שער תיקוני התשובה, טז עמודה ד (והמקבילות).

124 ההצבלת, שנה חמישית, עמ' 126—127.

125 שבחי הבעש"ט, עמ' נב—נג.

126 סיפורי יעקב ח"ב, סי' לו.

מלבד חשיפת חטאי-הפרט יש לפעמים בדברי הרוחות הערכות כלליות על מעשי הדור. רוחה של רוזה בבגדאד קובע: 'בעוונותינו הרבים בזמן הזה חצי הנשים הם מזונות תחת בעליהן, מלבד הבתולות ומשכב זכור שאין אני מדברת בהם...'¹²⁷ רוחות אחרים מודיעים לשומעיהם סיבת גזירה שנגזרה עליהם. כך הודיע רוח על אילו עבירות באה מגפה על ציבור מסוים וקרא להם לשוב בתשובה.¹²⁸ רוח אחר גילה שהרעב שבעיר הוא עונש על שמוכרי-המזון מייקרים את השערים, נשבעים לשוא ומגבלים פיהם.¹²⁹

תשובות שונות בפי הרוחות כאשר הם נשאלים למקור ידיעתם באשר לחטאי השומעים. רוח אחד אומר, כי חטאיו של החוטא חתומים על ידיו, ואף אם יסתירם תחת כנף-מעילו יכול הרוח לקרוא את הכתוב עליהן.¹³⁰ כמקור נוסף מוזכרים הכרוזים היוצאים מלמעלה,¹³¹ המהדהדים בעולם והרוחות שומעים אותם. רוחו של מוכר-העופות, לדוגמה, שמע שלוש פעמים ביום שמחרימים בני אדם מסוימים ומפרטים את חטאיהם. לשם הדגמה מוסר אותו רוח תוכנו של כרוז על שלושה חוטאים: אחד מהם קילל את הוריו, שני בעל נוכרית, ושלישי ניסה ללכוד ברשתו נשים רבות.¹³² הסבר נוסף בפיו של רוח אומר, כי עם כניסתו של חוטא לחדר רואה הרוח 'צורה מכוערת' הנכנסת עמו, ועל מצחה¹³³ רשומה העבירה. 'צורה' זאת אינה אלא שד הגברא על-ידי העבירה שעבר אותו אדם, והוא מלווה אותו כל עוד לא שב ממנה. על-פי-רוב 'צורה' זאת היא המכריחה את הרוח לפרסם ברבים את חטאו של הנכנס, אך יש והיא מונעת את הפירסום, כנראה מתוך ידיעה שהאיש עתיד לשוב בתשובה.¹³⁴

רוח רוזה, מקורו הבלתי-נדלה של הרב פתיא בנושא הרוחות, אמר שרוח מצוי רואה אך עוון שהוא עצמו נכשל בו. דרך משל, רוח אשר בחייו נאף מסוגל לדעת 'אם [האיש הנכנס] נאף או לא. ואת מי נאף: בתולה או בעולה, אלמנה או גרושה, ארוסה או נשואה, שומרת-יבם או חלוצה, כדרכה או שלא כדרכה, יהודית או נוכרית, וכמה פעמים קלקל'. בשוב האיש מחטאיו נעלמים רשמי החטא, בדומה לכתמי חלודה שנוקו, ושוב אין הרוחות רואים מאומה.¹³⁵

היו בין המגרישים שגילו סקרנות והתעניינות כה מרובה במידע שהרוח עשוי לספק, עד

127 מנחת יהודה, נא ע"א.

128 ראה: ספר הכוונות ומעשה נסים, י ע"א — יא ע"א.

129 מנחת אליהו, ז ע"א.

130 נשמת חיים, קיא ע"ב (והמקבילה במעשה-ביד).

131 שער הגלגולים, הקדמה כב (דפוס ירושלים, עמ' סג) אומר: הכרוז הולך לפני המתגלגל ומכריז עוונותיו ועונשו. הרוח שומע כמובן גם דברי שדים היודעים סודות. עיין: חגיגה טז ע"א.

132 מנחת אליהו, ז ע"א.

133 האר"י טען שהוא יודע לקרוא חטאיו של אדם על מצחו. על 'חכמת הפרצוף' תזאת ראה בהרחבה בדברי תלמידו, ר' חיים ויטאל, שער רוח הקודש, דרוש א. להלן מספר לשונות: 'האותיות הנזכרים [של שם ההויה] אין גילויים אלא במצח האדם' (דפוס תשכ"ג, עמ' טו). אם חטא אדם חסרות אותיות מסוימות (מאותיות הא"ב) שבמצח 'ובולטות רק האותיות המתוקנות בלבד' (שם, עמ' טז). אם על המצח אין בכלל אותיות — סימן הוא שנגזרה על האדם הזה מיתה (שם, שם). 'גם אם האדם היה שואל למורי ז"ל על ענינים אחרים היה מגידם לו ע"פ הסתכלותו במצח האיש תהא...'. (שם, עמ' יז); 'גם היה מכיר באותיות המצח ובחכמת הפרצוף...'. (שם, עמ' יט). והשווה: בן לאשרי, עמ' קלו.

134 מנחת אליהו, ז ע"ב.

135 מנחת יהודה, נא ע"א. דמיו החטא לחלודה ראה גם: שער רוח הקודש (תשכ"ג), עמ' לט.

שהם מעוררים גיחוך ברוח הנשאל. כך מלגלג רוח בבגדאד לרב פתייא, באומרו: '... וכי אין לך עסק שאתה רוצה לעסוק בדברים כאלו?' ¹³⁶

רוח בקארץ דיווח שבשעת מותו באו מלאכי-חבלה וקרעו באכזריות את הנשמה מתוך הגוף. ¹³⁷ רוחות של אלה שלא מתו מוות טבעי מספרים על כך. לדוגמה, רוחו של צעיר מבריסק סיפר, כי נסע לאפריקה, נתחבר שם לפוחזים ומת בנופלו מעגלה. ¹³⁸

רבות מן השאלות לרוחות מתייחסות למוות ומה שלאחריו. שואלים את הרוחות, האם שבו בתשובה קודם שנוהרגו. רוח בבגדאד השיב 'כי נבהל מאוד ולא עלה על דעתו לעשות תשובה, ובפרט שהוא עם הארץ שאינו חושש לתשובה...'. ¹³⁹ אף רוח אחר השיב כי מתוך פחד ובהלה שכח להרהר בתשובה. ¹⁴⁰

רוחו של יהודי שטבע סיפר כי אחרי מותו נקבר, ובא מלאך, היכה על ראשו ולקח את הנשמה (!), שם אותה בכף-הקלע והיא נזרקה עד לפיתחו של גיהנום. שם צעקו עליה שאינה רשאית להיכנס בגיהנום. ¹⁴¹ בתיאור דומה מסופר, כי כאשר באה הנשמה לפתחו של גיהנום שבפאתי-ירושלים יצאו רבבות מגיהנום ובמקלות של אש גירשו אותה. ¹⁴² רוחו של מוכר-העופות מסר, כי פתח גיהנום של ירושלים הוא הגדול והקשה שבכל הפתחים. שלושים רשעים מנעו ממנו את הכניסה. כן ראה שם צדיקים שבכנפיהם נאחזו רשעים שהוצאו על ידם מגיהנום. ¹⁴³

רוחו של מומר בפולין סיפר שמת מיתה משונה 'על האשפה'. נשמתו נמסרה בידי מלאכי חבלה, 'אחד עומד בזה קצה העולם ואחד עומד בסוף העולם ומשליכין אותו בכל יום ויום מקצה אחד לקצה השני מכף הקלע, ואחר-כך דנו אותו בענויים קשים ומרים'. ¹⁴⁴ רוח זה נדון למאתיים וחמישים שנות גלגול, ובשעת סיפורו עברו רק מאה שנה.

בעת שהותו בגוף החולה תאב כביכול הרוח לדברים גשמיים. רוחו של מוכר-העופות אמר: 'מי יתנני לשתות לוג יין טוב ומשובח כמו שהייתי למוד בחיי, כי בעוד שאני בגוף הזה אני רוצה להתענג עצמי קצת'. לשאלת המגרש מהי התועלת שיש לו עכשיו משתיית יין של החולה, השיב 'שאידי-היין עולים בראש הנער, וכיון שהוא מתפשט בכל הגוף יש לו שמחה כשמחת החי השותה ומשתכר'. ¹⁴⁵ אף רוח האשכנזי היה מבקש מיני מתיקה ומאכלים שונים, ואם לא היו מספקים לו את המבוקש, היה מצער את החולה. ¹⁴⁶

הקשר שבין הרוח לבין המגרשים אף הוא כביכול קשר גופני. בגירוש הרוח בירושלים מחזיק המגרש בדופק החולה, שהוא לכאורה דופק הרוח. נותנים לרוח לאחוז מטפחת לשם קניין. ¹⁴⁷ הרוח 'כותב באצבעו על כפו השנית', ¹⁴⁸ אשר, כמובן, אינה אלא יד החולה!

136 מנחת יהודה, מג ע"ב.

137 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 74 ב.

138 לב אליהו, עמ' 24. לפי מסורת אחרת שם הפליג בים וטבע.

139 מנחת יהודה, מה ע"ב.

140 לב אליהו, עמ' 24.

141 ספר הכוונות ומעשה נסים, ט ע"א.

142 מנחת אליהו, ו ע"ב. 143 שם.

144 מעשה נורא זכה וברורה, א ע"ב.

145 מנחת אליהו, ז ע"א.

146 שם, ח ע"א.

147 מעשה נוראה של הרוח, ד ע"א.

148 שם, ו ע"א.

המגרש סיפר: 'החזקתי ידי בידו ותפסתי ידי בחוטמו [...] והתחיל לצעוק עלי: "תעזובני! תעזוב את ידי!" ומשך את ידו בחוזק גדול והראה לי פנים זועפות ...' ¹⁴⁹

כניסת הרוח — עתוי ומיקום

המזוזות אשר בפתח הבית מונעות ועוצרות את הרוחות להיכנס לבית. פעם נשאל רוח, הכיצד עלה בידו להיכנס בבית שיש בו מזוזה, והשיב כי נכנס בכניסה תחתית החסרה מזוזה. ¹⁵⁰

רוח שהוצא מחולה בצפת היה חוזר אליה ומבהיל אותה. שלח האר"י את ר' חיים ויטאל לבדוק אם המזוזה כשרה, ונתברר כי לא היתה שם מזוזה כלל. לאחר קביעת מזוזה באותו בית שוב לא הופיע הרוח. ¹⁵¹ רוח אחר בצפת גילה, כי המזוזה אשר בפתח מנעה את כניסתו, אך הוא הצליח לחדור לבית דרך חור שבקיר. ¹⁵² רוח בקארץ נכנס בנערה בהיתה במרתף, הפטור ממזוזה; כך נהג גם רוחה של מנאפת שנכנס באחות הצעירה ¹⁵³. בעירות במזרח אירופה כל-אימת שרוחות-דיבוק הופיעו נהגו להגיה את כל המזוזות בעיירה, למנוע חדירת הרוחות לבתים. ¹⁵⁴

מכאן שרוחות מעדיפים להיכנס בחולים בשהותם ברחוב, ¹⁵⁵ ליד באר, ¹⁵⁶ באורווה ¹⁵⁷ ובמקום האשפה. ¹⁵⁸

באשר למקום הכניסה שבגוף, הרוח עלול להיכנס בכל פתח שבגוף החולה, ואפילו בעד עור-בשרו של האיש. רוח אחד סיפר: '... ונכנסתי בקודקודו והרגיש כאילו דקירות מחט עב של שק נכנס בקודקודו'. ¹⁵⁹ חולה אחת סיפרה, כי חשה משא כבד, כאילו חתול נפל על מותניה. רוח זה שרט בה שריטות 'כדי לפנות לו דרך ליכנס בה'. ¹⁶⁰ החולה החלה לחוש כובד בידה, והיא שיערה משום כך שהרוח נכנס בידה.

בנוכריה איטלקית נכנסו שלושה רוחות ששכנו בתאנה כשאכלה את הפרי. ¹⁶¹ הכניסה

149 שם, ח ע"א.

150 נשמת חיים, קיא ע"א.

151 ספר הכוונות ומעשה נסים, י ע"א.

152 שם, יא ע"א.

153 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 76 א.

154 'הדיבוק' בתוך: 'ידע-עם, תשכ"ג, עמ' 59—62.

155 סיפורי אנשי שם, ס' כא. והשווה: ר' יצחק העניך ואנענבערג, א זער שענע וואונדערליכע געשיכטע, לאדז תרפ"ו, (נערה יצאה — ללא סיגר — בלילה אל מחוץ לביתה, והרוח נכנס בה).

156 שלשלת הקבלה, עמ' רג—רד; נשמת חיים, קח ע"ב.

157 אור אלחנן, חלק ראשון, עמ' עה.

158 ריזניק, מוראים גדולים, פרעמישלא 1876, עמ' ה—ז.

159 מנחת יהודה, מו ע"א.

160 שם, מו ע"ב. והשווה: Besessenheit, p. 197 (יש שסיפרו, כי חשו עכברוש מתרוצץ על גופם והם נושכו נשיכות רבות ומכאיבות בכל איבריהם).

161 רוח עושים — (שני יהודים וגוי אחד). וראה Besessenheit, p. 50: שני שדים בגבר נוכרי; שם, עמ' 25: רוחות של שני גברים ואשה זקנה בתוך חולה, ובמקרה נוסף: שבעה רוחות בחולה! על מספר רוחות בחולה יהודיה ראה: א זער שענע וואונדערליכע געשיכטע (שני יהודים); מעשה נורא של הרוח (יהודי וגוי).

דרך הפה היתה כנראה שכיחה.¹⁶² כך נכנס רוח בבתו של רפאל ענף בצפת בשעה שאכלה ראשו של דג שבו שכן הרוח.¹⁶³ בדרך זו נכנס רוח בנערה בשעה שהתנשקה עם גבר.¹⁶⁴ רוחו של די־קורוניאל שהה בקיתון מים, וכאשר הכינו לחולה תרופה ויצקו בה מעט מן המים נכנס הרוח בחולה.¹⁶⁵ לרוח של מומרת, אשר שהה בתוך ספל מים, ניתנה רשות להיכנס בנערה כאשר שתתה את המים ללא ברכה.¹⁶⁶ גם המומחה לרוחות הרב פתייא מניח שהרבה רוחות נכנסים דרך הפה והגרונ.¹⁶⁷ פתח אחר לכניסת הרוח הוא ערוות האשה. בשובה מן הטבילה במקווה ירדה אשה לבאר לשאוב מים להכנת סעודה לבעלה. לפתע כבה הנר שבידה והרוח נכנס בערוותה.¹⁶⁸ רוח בצפת נכנס, ככל הנראה, אף הוא בפתח זה.¹⁶⁹ רוחו של די קורוניאל נכנס 'במקום התורף',¹⁷⁰ וכן רוחו של התימני שנכנס באשה הירושלמית.¹⁷¹

מקום כניסה בלתי־מבורר, אולי הרגל, מופיע בכמה תיאורים המדגישים את נסיבות הכניסה. רוח אחד שהה בפיסת ניר ונכנס בחולה בדורכו על הניר.¹⁷² בתוך 'המים הרעים' שברחוב היה רוח אחר וכשעברה נערה במים ניתנה רשות לרוח להיכנס בה.¹⁷³ בלילה של סופת שלג יצאה אשה — אחרי חצות הלילה — לשפוך 'חבית של מים לא נקיים', והרוח נכנס בה.¹⁷⁴ רוח ששהה בתוך מעיים מושלכים לאשפה נכנס במי שעברה במקום (ודרכה עליו?).¹⁷⁵ השלכת מעט טיט על ראשו של הרוח בשעת הילוכה של החולה איפשרה לו להיכנס בה.¹⁷⁶

מצב של רוגז ועצבנות עלול להוות עיתוי הולם לכניסת הרוח. כך מספר רוח: 'ונכנסתי בו בערב בעת שהיה מתקוטט עם אמו על סעודת הערב'.¹⁷⁷ במקרה אחר נכנס רוח באשה שנבהלה בשל נפילת בתה מן הגג.¹⁷⁸

162 בקונטרס 'הנהגת האר"י' (ספר תולדות האר"י, עמ' 318) נאמר: 'הנה מורי ז"ל בלכתו בדרך, והיה שותה ממעין ובור, היה מביט ומכוון בשתינתו, עד שבכח כוונתו היה מגרש ודוחה משם אותו הרוח או הנפש המגולגלת שם, ואחר כך היה שותה מן המים ההם'.

163 ספר הכוונות ומעשה נסים, יא ע"ב — יב ע"א.
Ghettodaemmerung, p. 70 164

165 מנחת אליהו, ו ע"ב. וראה שם, ז ע"ב (רוח נכנס בנער בשעה ששתה קיתון של מים).

166 אור אלחנן, עמ' עד. והשווה לב אליהו, עמ' 23. ראה גם מעשה נורא זכה וברורה, א ע"ב, שם אולי נכנס הרוח בנער בשותתו מים ללא ברכה.

167 עיין: מנחת יהודה, נא ע"א.

168 שלשלת הקבלה, עמ' רג—רד.

169 עיין: נשמת חיים, קיא ע"א.

170 מנחת אליהו, ו ע"ב.

171 מעשה נורא של הרוח, ב ע"ב.

172 דובר שלום, עמ' 11.

173 סיפורי אנשי שם, עמ' 26—27.

174 לב אליהו, ספר ראשון, עמ' 22. והשווה נשמת חיים, קכ ע"א: רוח נקבה נכנסה בבחור משום 'שפך על 'בגדיה' שאריות ממרחשת ב'מקום ששופכין שם הוזהמות'.

175 מוראים גדולים, עמ' ה—ו.

176 נשמת חיים, קי ע"א.

177 מנחת יהודה, מו ע"א.

178 שם, נד ע"ב.

הרוח בדצח"ם

לא מעטים מבין הרוחות שהו לפני כניסתם בחולה בדומם, בצומח ובחי. רוחו של אנס יהודי נתגלגל ברימון,¹⁷⁹ ואילו רוחה של מומרת נכנס בתוך צלב שעל קברה, וכשנותץ הצלב נכנס הרוח באילן, משם עבר לתוך אבן באורווה וממנה לגופו של סוס.¹⁸⁰ רוח בדמשק שהה בראש דג,¹⁸¹ ואחר במעי-עוף שהושלכו לאשפה.¹⁸² רוח באיטליה נתגלגל תחילה בחתול ולאחר-מכן בתאנה.¹⁸³

בימי האר"י היה רוח בעיר הורמיו שלא אבה להיכנס באחד מיהודי העיר (משום שהיו 'בועלי גויות ונידות') והעדיף להתגלגל באיילה. צער רב נצטער אותו רוח בשל הדוחק והסרחון שבגוף החיה.¹⁸⁴ רוחו של משומד נתגלגל בחזיר ובסוס,¹⁸⁵ ורוח בניקולסבורג שהה תחילה בכלב ואחר מכן בחזיר.¹⁸⁶ בכלב נתגלגל גם רוחו של התימני שלבסוף נתגלגל באשה ירושלמית.¹⁸⁷ רוח שבקארץ נכנס, בבורחו מפני המזיקים, לגופו של חזיר. על כך סיפר: '... ושם גם כן נתגברו ייסורי, כי בחזיר הטילו המזיקים פצעים וחבורות בפוליסין של נורא וברק, וכך באה אל החזיר הפגירה [...] אחר כך נמלטתי אל תוך בהמה שהיא טהורה. חשבתי לעצמי כי עכשיו תהיה לי כפרה, כי סבור הייתי שהבהמה תישחט בידי אדם מישראל, וכך תהיה לי ישועה על ידי ברכה שיברך השוחט על השחיטה, אבל הגורל הרע גרם והבהמה בידי ערל נטבחה...'¹⁸⁸ רוח זה נסתתר לבסוף במרתף ושם נכנס בנערה.¹⁸⁹

שם הרוח

במקרים רבים אין בני סביבתו של החולה, כולל המגרשים, בטוחים בטיבו של מי שנכנס בחולה. לפיכך גוזרים עליו להודיע: '... אם אתה מן המזיקים, או מן השדים, או נשמה אשר אינה טהורה',¹⁹⁰

179 מנחת יהודה, מה ע"ב. בזכות הברכה שבירכו על הפרי ניתקן הרוח ונתעלה ונתאפשרה כניסתו באדם.

180 אור אלחנן, עמ' עה. והשווה Kerner, Geschichten, p. 93: רוחו של מי שתלה עצמו נתגלגל בזבוב לפני היכנסו באשה.

181 ספר הכוונות ומעשה נסים, יא ע"ב.

182 מוראים גדולים, עמ' ה-ז.

183 רוח עושים.

184 ספר הכוונות ומעשה נסים, ט ע"ב.

185 אמונת צדיקים, וורשא תר"ס, סי' רג; שבחי רב ייב"י, 'ירושלים תשכ"ו, עמ' צג-צה.

186 רוח חיים, סי' כב. והשווה: מרקוס ה (כניסת רוח הטומאה בחזירים).

187 מעשה נורא של הרוח, ב ע"א. אחרי מות הכלב ניסה הרוח להשתח על קבר שמעון הצדיק.

על כניסה בבהמות טמאות ראה עוד: Possession, p. 209.

188 מעשה של הרוח בק"ק קארץ, 75 ב.

189 שם.

190 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 67 א. והשווה נשמת חיים, קכ ע"א ('והיו קוראים אותו אגוסטי-גילל').

מקובל הוא שללא ידיעת שם הרוח¹⁹¹ מן הנמנע להשביעו ולהתרימו מחד גיסא, ולא ניתן לעשות דבר לתיקונו מאידך גיסא.

ר' חיים ויטאל הזהיר — בשם האר"י — מפני רוח 'עורמן' הנשאל לשמו ומרמה עד שלוש פעמים.¹⁹² אכן, מרובים הרוחות המרמים במצח-נחושה ונוקבים בשם בדוי כשמים. כך נהג רוחו של שבתי צבי כאשר נשאל לשמו על ידי הרב פתיא.¹⁹³ רוח בטבריה שיקר באומרו ששמו עקיבא, בעוד שמו היה אהרן.¹⁹⁴ אי-אמירת השם הנכון והטעיית המגרשים על ידי שם בדוי הם אחד ממכלול אמצעיו של הרוח במלחמתו במגרשים, אם לשם דחיית הגירוש ואם בניסיון לבטל את הפעולות נגדו כל-עיקר. סירוב הרוח לומר את שמו גובע לעתים מן הרצון להסתיר את חטאיו ממכרים ובני משפחתו שהם עדיין בחיים. יש רוחות הדורשים להוציא כל אדם מן החדר לפני גלותם את שמם באוזני-הרב או המגרש. במקרה אחד שאל שליח בית-הדין, ר' הרש מגקר, לשם הרוח והחולה השיב ונקב בשמו-הוא. בהישאלו שנית, בהדגישו את רצונו לדעת את שם הרוח, השיב כי רק לרב יגלה אותו. הרב עבר ועמד סמוך למראשותיו של החולה ושמע את השם.¹⁹⁵ בדומה לכך נהג רוח בקוטוב בימי הבעש"ט,¹⁹⁶ ורוח בירושלים בשנת תקפ"א, שהודיע את שמו לרב לאחר שהובטח לו שלא יסופר דבר לבני-משפחתו.¹⁹⁷

בשדלו את הרוח לגלות שמו הדגיש הרב פתיא, שרק בידיעת השם יוכל לתקנו ולהכניסו לגן עדן. כך נהג גם ר' בן-ציון חזן מירושלים, שהדגיש באוזני-הרוח שאם יתהל באמירת שמות בדויים יאפסו סיכוייו להיתקן.¹⁹⁸

כבר בצפת ידעו כיצד להכריח את הרוח לומר שמו. על ידי 'השבעות ועישונים מגופרית וכדומה בנחירי הגוף היו הרוחות מודיעות ומגלים שמותם...'¹⁹⁹ אכן, השאלה הראשונה שהיו נוהגים לשאול רוח היתה לשמו.²⁰⁰ רוח בגרמניה בשנת תק"ג אמר, שאינו יודע את שמו ושם אביו. רק לאחר עישונים והשבעות גילה הרוח שמו שעה קלה לפני יציאתו מגוף החולה.²⁰¹

הרוחות ברובם מגלים את שמותיהם מאונס. רוח בניקולסבורג (תנ"ו) גילה פרטיו האישיים כדי שיוכלו להתפלל עבורו. בהתרגשות רבה צעק יותר מעשר פעמים: 'שמואל הוא שמי, וראש מדינה הייתי. אבי נקרא ר' מענדיל ואבי זקני נקרא ר' מיכל. ואמי היתה נקראת בילא'.²⁰² אבל יש שהרוח אינו ממתין עד שישאלוהו לשמו. בהיכנס החכם ר' יוסף

191 ראה מרקוס ה, ט: 'וישאל אותו: מה שמך? ויען ויאמר: לגיון שמי, כי רבים אנחנו'. וע"ע: A. Deissmann, Licht vom Osten, Tuebingen 1909, p. 192 נמצאים טכסטים בהם נעדרות

שאלות על השם, כגון: וזכרונות המאור ח"ב, עמ' קיב.

192 ספר הכוונות ומעשה נסים, ח ע"א — י ע"א, י ע"ב.

193 מנחת יהודה, מג ע"ב.

194 מעשה הצדיקים, כג ע"ב. והשווה ספר תולדות האר"י, עמ' 297: 'ודע, כי כשתשאל ממנו מי הוא ומה שמו יכוב בך ויאמר שם זולתו'.

195 ראה: רוח חיים, ה ע"ב — ו ע"א.

196 שבחי הבעש"ט, עמ' נב-נג.

197 טוב טעם, ליוורנו תרכ"ד, קמ ע"א-ע"ב.

198 מעשה נורא של הרוח, א ע"ב.

199 נשמת חיים, קט ע"א. והשווה: Possession, pp. 114, 212—13, 218; Licht vom Osten, p. 223

200 מעשה של הרוח בק"ק קארץ, 67 א.

201 מעשה נורא זכה וברורה, א ע"ב.

202 מעשה ה' כי נורא הוא.

ארסין פנה אליו הרוח באומרו: 'ברוך הבא, אדוני מורי ורבי! אינו זוכר אדוני כשהייתי תלמידו במצרים זמן רב? ושמי פלוני ושם אבי פלוני מיושבי מצרים.'²⁰³

חטא הרוח

הנחת יסוד בסיפורי הרוח היא, כי הרוח חטא בחייו ובגלגולו הוא ממרק עוונותיו כדי שיוכל להיכנס לגיהנום.²⁰⁴ אכן, על-פירוב אנו נתקלים ברוחות שהם למעלה לגיל המצוות, ולפיכך בני עונשין. רוח רוזה מספר לרב פתיא, שיש רוחות בני י"ד וט"ו שנים,²⁰⁵ אך אינו מזכיר צעירים מהם.

כמו בכל כלל יש גם יוצאים מן הכלל. יש שהרוחות טוענים, כי לא חטאו. רוחו של התימני שנכנס בירושלמית טען כך,²⁰⁶ אך המביא את הסיפור לבית הדפוס מעיר שאולי אמר כך מחמת בושה. רוח אחר הדגיש, כי אינו כשאר הרוחות החוטאים, שכן הוא 'חכם וצדיק', ולא בא לידי גלגול אלא בשל חטא קל שעדיין לא תיקן.²⁰⁷

חטאו של הרוח גודע למגרש ולציבור רק אם הרוח מגלהו. ברם, לרוב אין הרוח הפץ בכך, והוא אף תוהה על התועלת שבדבר.²⁰⁸ מכל מקום, אף אם הגילוי נעשה — הוא נעשה ללא רצון ומתוך אונס.

אין ספק, כי רוח התקופה מאופיינת על ידי מהות החטאים. עבירות שנעברו באותו דור במספר רב, או שנדמה היה שהן ממכות המדינה, או נחשבו בציבור כחמורות במיוחד, הם החטאים שחטא הרוח. למותר להדגיש, כי מהות החטא עשויה אף להצביע על נטיותיו והשקפותיו האישיות של החולה או של המגרש, אשר ראה מהרהורי לבו ושמע — למעשה — מה שציפה לשמוע.

חטאים אחדים מתקשרים לאכילה. יש מי שחטא באכילת בשר ודגים כאחד,²⁰⁹ ויש שחטאו במאכלות אסורים.²¹⁰ גם חילול שבת מביא לגלגולם של רוחות.²¹¹ סוחר-עופות באיטליה לא היה מתפלל תפילות מנחה ומעריב, ובליל הסדר לא קרא בהגדה ורק בילה בשתיית יין.²¹²

יותר שכיחות עבירות שמאז ומעולם התייחסו אליהן ביהדות בחומרה, הלא הן: שפיכות דמים, גילוי עריות ועבודת-כוכבים.

203 ספר הכוונות ומעשה נסים, ח ע"ב.

204 ראה: שער רוח הקודש (דפוס תשכ"ג), עמ' פח.

205 מנחת יהודה, מט ע"ב.

206 מעשה נורא של הרוח, ב ע"ב. והשווה: Possession, p. 63

207 ספר החזיונות, ו ע"א. והשווה: טוב טעם, קמ ע"א—ע"ב (צדיק ירושלמי שעליו לתקן עניין פעוט); מנחת יהודה, סז ע"א (רוחו של בנימין ארסולי, 'שהיה איש נדיב ורודף צדקה ופיתו מצויה לאורחים. ולא מנע עצמו מכל צדקות, בין לצורך יחיד ובין לצורך רבים', נכנס באיש אחד וסיפר שנתגלגל 'על עוון קל וקטן').

208 לדוגמה: גשמת חיים, קט ע"ב. והשווה לדברי 'הכותב' בהקדמתו לשבחי הבעש"ט, בדבר ה'משוגעים' בדור שלפניו, שהיו 'אומרים על נפשם חטאם, באיזה חטא הם בכף-הקלע'.

209 מעשה הצדיקים, יט ע"ב.

210 טוב טעם, קמ ע"ב.

211 עיין לדוגמה: סיפור של דיבוק (עישון סיגריה בשבת).

212 מנחת אליהו, ז ע"א.

כך מוסר רוחו של תושב ניקולסבורג שהרג יהודי מבוהמיה וגזל את כספו.²¹³ זה היה גם פשעו של רוח אחר בעיר זו, שהרג שני רבנים (הנקובים בשמותיהם) על שום שהו-
 כיחוהו על מעשיו הרעים.²¹⁴ רוח הרוצח הזה אף הודה 'שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה',²¹⁵
 ברצח הודה רוח אברהם צרפתי שיחד עם חייט קיפד את פתיל חייו של סוחר נוצרי.²¹⁶
 באיטליה הודו שני רוחות באיבוד עצמם לדעת: אברהם שניאור די-קורוניאל חנק עצמו
 למוות מחמת בושה על שלא היו בידו הוצאות חתונתו; ²¹⁷ מוכר-עופות הרעיל עצמו, שכן
 חובותיו רבו והוא נתבייש להיזדקק לעזרת הזולת.²¹⁸ רוח אחר באיטליה, כופר בעיקר,
 איבד עצמו לדעת בטביעה.²¹⁹ בפולניה שלח יד בנפשו מי שכפר והמיר דתו, וסביבתו
 היהודית הוקיעה אותו, ואילו בני דתו החדשה השפילוהו עד עפר.²²⁰
 על מומרים יש עדויות לא-מעטות בסיפורי הרוח. מי שעבר על כל העבירות שבתורה²²¹
 אולי לא המיר דתו רשמית, אך בוודאי לא היה רחוק מכך. מסופר על ילד כבן עשר
 שהתנצר²²² ועל תלמיד-חכם שלאחר פטירתו — בשעת הטהרה — נמצא צלב מקועקע
 על גופו.²²³ לא פחות מדהים מקרהו של חזן בברדיטשוב אשר הזמין ביום-הכיפורים את
 ידידיו השרים לבית-הכנסת, ובשעת 'כורעים' (כאשר כל הקהל כרע על פניו) ניצב
 והראה לשרים צלב שהוסתר בחיקו.²²⁴ בצד מומרים²²⁵ ומומרות²²⁶ בולט בתיאורו המפורש
 סיפור חייו של צעיר — שהוזכר כבר לעיל — שנעשה משכיל ונסע לגרמניה ללמוד רפואה.
 בשל התרחקות משפחתו ממנו והוקעתו על ידי סביבתו היהודית התנצר ונאלץ לקבץ נדבות
 בפתח הכנסייה.²²⁷ גיאוף עם אשת-איש והולדת ממזרים מצאנו כבר בסיפורי הרוח של
 צפת.²²⁸ אף שבתי צבי חטא — בנוסף להמרה — בביאות אסורות.²²⁹ הרוח שבקארץ,

213 רוח חיים, סי' ג.

214 מעשה ה' כי גורא הוא. ועל מי שהודה ברצח שני יהודים (וגרימת מותם של שלושה נוספים),
 ראה: מעשה גורא זכה וברורה, א"ע"ב.

215 שם, רוח זה מאשים את אמו שהסיתה אותו לכל דבר רע.

216 מנחת אליהו, ו' ע"א. בנוסף לכך היה רועה-זונות ומחלל-שבת.

217 שם, ו' ע"ב.

218 שם.

219 רוח עוצים.

Ghettodaemmerung, p. 65 220

221 לב אליהו, ספר ראשון, עמ' 24.

222 יהודה וירושלים, שנה א, תרל"ז, גליון יד; מאמרו של א"ר מלאכי, עמ' קפג ואילך.

223 מנחת יהודה, מד ע"ב. והשווה: מראה אש, עמ' סח-סט (חזן מחזיק בידו צלב).

224 מנחת יהודה, שם.

225 עיין: שד יהיר; מעשה גורא זכה וברורה, א"ע"ב (המיר עם ששת אחיו ונעשה קעסטר אצל
 תפל אמונה); מנחת יהודה, מח ע"א; תולדות הנפלאות, עמ' 53. ועל שני מומרים, ראה:
 עמוד היראה, ירושלים תרל"ט, חוברת אדר; מאמרו הנ"ל של א"ר מלאכי.

226 ר' אחש"ב מיכלזון, דובר שלום, פשעמישל תר"ע, סי' עב; מראה אש, עמ' מ—מא. ועל מומרת
 שחנקה שני ילדים, ראה: אור אלחנן, חלק ראשון, עמ' עד.

Ghettodaemmerung, p. 65 227. על מומר שנהיה כומר והסית את הגויים לפרוע פרעות ביהודים
 ולשרוף בתי-מדרש ובתי-כנסת, ראה: מנחת יהודה וירושלים, עמ' רמח.

228 נשמת חיים, קיא ע"ב (ובמקבילה במעשה-בוך); ספר הכוונות ומעשה נסים, ח ע"ב — י ע"א.
 וע"ע: סיפורי אנשי שם, סי' כא.

229 מנחת יהודה, מג ע"ב: 'כי אני מחוייב משום גידה וגויה וזוהי'. שם, מה ע"א, מודה רוח
 שנכשל באשת-איש, בא על הזכור ושלח בחור לזנות עם שרה אשתו. והשווה לחטאו של גויר
 נוצרי שנאף ורצח, ולבסוף תלה את עצמו (Kerner, Geschichten, p. 90 f).

שעבר על כל העבירות שבתורה, הודה כי נכשל באשת-איש.²³⁰ בתיאוריו המפורטים של הרב פתייא מבגדאד מצויות כמעט כל הואריאציות האפשריות של ניאוף וסטיות-מין. אשה זנתה ובגדה באלוף געוריה,²³¹ סוחר בא על אשת-איש,²³² והיה מי שהיה שוכב — תמורת תשלום — עם נוכריות ונוכרים.²³³ סוטה מין, שהיה מקיים יחסי-אישות עם נשים ('אפילו בזמן הוסת') נשאר מושחת אף בהיותו רוח, ונכנס באחותו. לפי הודאת החולה היה אחיה שוכב עמה 'בכל עת שירצה',²³⁴

בין רוחותיה של ארץ בבל, המתועדים בדברי הרב פתייא, מצאנו משפחה שלמה: אב, בנו ובתו. האב יעקב בן גזאלה, בחייו גביר מפורסם בבצרה (שנודע בשם יעקב כמארה), נכנס בחולה נועה בת לאה.²³⁵ רוח בנו יצחק, המתואר כרע ובליעל אשר 'לא הניח שום זימה ותועבה שלא עשה, ובסוף ימיו המיר ונעשה ישמעאל', נכנס אף הוא באשה. אחותו של רשע זה ובתו של יעקב כמארה, היתה רוזה (מספקת הידיעות הראשית של הרב פתייא) שרוחה נכנס בנערה בת שבע-עשרה בשם כחון בת עזיזה.²³⁶

חטאים מסוג אחר מתקשרים לחיי החברה. פרנס שהיה עליו למחות ולא מחה נענש בגלגול.²³⁷ שוחט בגרמניה החטיא את הרבים בהאכילו אותם בשר טריפות,²³⁸ וכך נהג 'שו"ב שהרב משה יונגרייז, אב"ד קאשוי, העבירו מכהונתו.²³⁹ רוח אחר חטא במכירת בשר-טריפה, בגרימת נזק לכספי ציבור ושריפת בית כנסת.²⁴⁰ אב-טיפוס לפוגע במנהיגים רוחניים ובפרנסי הקהל משמש מי שסטר ראשון על לחיו של זכריה הנביא, ואף הרג כמה יהודים ביום הכיפורים.²⁴¹ דומה, כי לא מקרה הוא שסיפור

230 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 75 ב — 76 א. אף אשה זאת נעשתה רוח, ושניהם נפגשו שוב בהסתתרם במרתף. על אשת-איש בא גם צעיר בפולין. ראה: מעשה נורא זכה וברורה, א ע"ב.

231 מנחת יהודה, מז ע"ב.

232 שם, נו ע"א. על אשה שנסעה על עגלה בסערה ובגשם עם שוחט, ונתקרבו 'וקרה מה שקרה'; ראה: א זעהר שענע וואונדרליכע געשיכטע, עמ' 17.

233 משכב משכב זכור מצאנו מלבד בסיפורי צפת גם באיטליה (רוח עושים) וגם במזרח אירופה (תולדות הנפלאות, עמ' 26—27).

234 מנחת יהודה, נד ע"ב.

235 שם.

236 שם, מח ע"א.

237 מנחת אליהו, ח ע"א.

238 עיין בסוף ספר דרכי יושר.

239 זכרונות המאור, ח"ב, עמ' קיב. על 'שו"ב שחטא בתחום שבינו לבינה, ראה לעיל הע' 29.

240 אמונת צדיקים, סי' רג.

241 עיין: ר' משה גולדשטיין, מסעות ירושלים, מונקאטש תרצ"א, כה ע"א. גולדשטיין, שהיה מזכירו של ר' חיים אלעזר שפירא, אדמו"ר מונקאטש (תרל"ו—תרצ"ו), שמע מפי אדמו"ר מה ששמע זה מפי זקנו ר' שלמה ממונקאטש, ששמע מר' נתן דוד משידלובצה (תקע"ד—תרכ"ו), אשר נמנה על באי חצרו של ר' ישכר דוב בער, ה'סבא קדישא' מראדושיץ. על מי שהיכה ראשון את זכריה הנביא ראה עוד: ר' יצחק אייזיק ספרין מקומרנה, נוצר חסד, לבוב תרט"ז, כא ע"ב (הובא גם בספר טעמי המצוות ומקורי הדינים, עמ' תקל, לר' אברהם יצחק שפרלינגר — אי"ש שו"ב —); ר' ישעיה וולף ציקרניק, מעשיות ומאמרים יקרים, ז'יטומיר 1902, עמ' 23; ר' שלמה זלמן ברייטשטיין, שיחות חיים, פיעטקוב תרע"ד, עמ' 17—18; ר' יעקב קידנר, סיפורים נוראים, למברג תרל"ה, עמ' 37—38 (הסיפור שלי!) (הובא גם בספר שומר אמונים לר' אהרן ראטה — מהדורת תשכ"א — שטו ע"ב — שיו ע"א, 'הוספות וביאורים'; ר' שלמה רבינוביץ מראדומסק, תפארת שלמה, על הזמנים

זה מופיע בעיקר במרחב החסידי שהיה רגיש לפגיעה במנהיגים. בגלגול ברוח נענש מי שדיבר סרה ב'יהודי הקדוש' ואף רדפו, ²⁴² מי שלעג לר' חיים מאיר יחיאל 'השרף' ממגליניצה ²⁴³ ומי שציער את ר' לוי יצחק מברדיטשוב. ²⁴⁴ ברוח נתגלגל גם מי שהלעיג על חסידי קוטוב בראשית ימיה של החסידות. ²⁴⁵

חטא החולה

כניסתו של רוח בחולה הוסברה על-פי-רוב על ידי בני הסביבה כעונש על חטאיו של החולה. ברם, אם נדון על-פי התיאורים השונים אין הדבר נכון בכל המקרים. רוח בדמשק, שנכנס בביתו של רפאל ענף, הודה כי הנערה 'טהורה' [והיא] ניצוץ של אסתר המלכה. ²⁴⁶ אף רוח של צדיק ירושלמי, שנותר לו לתקן דבר קל, גילה כי נכנס בכלה כשרה. ²⁴⁷ הרוח בקארץ טען, כי בזכות הצלת יהודי מידי גולנים, יעץ לו הממונה עליו להיכנס 'בגוף טהור שכזה'. ²⁴⁸

יהודי בגדאדי סיפר לרב פתיא שמן השמים גילו לו, כי ארבע-עשרה שנים ישב בו רוח, אך בזכות לימוד-תורה שלו לא ניתן לו להזיקו. פעם קיים אותו אדם מצווה גדולה, ומפאת רוב הקדושה ברח הרוח מתוכו. ²⁴⁹ בתו של ר' ראובן מגראדזיסק, אשר סבלה ייסורים קשים מ'בעל דבר' שבתוכה, שאלה ביאוושה: 'איזה חוטאת אני, שאני סובלת ייסורים זמן כה ממושך? !' על כך ענה לה קול (שלא היה אלא קולו של ר' אלימלך מליז'נסק שנפטר) שאין בה חטא כלל. ²⁵⁰

אף רוחה של רוזה העיד לפני הרב פתיא, כי יש רוח הנכנס באדם כשר, אך כניסה זאת היא קשה ומסוכנת. ²⁵¹ ברם, אף רוח זה מודה, כי בדרך כלל כניסת-רוח בחולה היא בבחינת עונש לאחרון וייסוריו באים בשל חטא שחטא. כניסה מסוג זה נעשית ברשות ה'ממונים', לפיכך היא נעשית בקלות. ²⁵² יעקב פרומר, המביע את הדעה המקובלת בימיו

והמועדים, ווארשא תרכ"ז, שער התפילה, יג ע"ב (מובא בקצרה בספר נכדו ר' צבי מאיר רבינוביץ, ספר הגלגולים, פרעמישלא תרל"ה, 'הקדמה מאת המביא לבית הדפוס'). וראה עתה בספרו של גרשון וינקלר (Dybbuk, New York 1981, p. 257) דבריו של הרב כהנמן, ראש 'שיבת פוניבז' בבני ברק, שה'חפץ חיים' סיפר, כי ראה בנוברדוק איש בו נתגלגל מי שידה ראשונה אבן בזכריה. מכאן, שהסיפור סופר גם בתחום המתנגדות.

²⁴² עיין: שיחות חיים, עמ' 55—56. אך השווה לגלוג על הווהר וכפירה בדעה שהם דברי רשב"י: ר' נפתלי בכרך, עמק המלך, הקדמת המחבר, י ע"א.

²⁴³ עיין: שיחות חיים, עמ' 55.

²⁴⁴ עיין שם, עמ' 55—56; שם, עמ' 60—61.

²⁴⁵ שבחי הבעש"ט, עמ' נג.

²⁴⁶ ספר הכוונות ומעשה נסים, יב ע"א.

²⁴⁷ טוב טעם, קמ ע"א—ע"ב.

²⁴⁸ מעשה של רוח בק"ק קארץ, 76 א. והשווה נשמת חיים, קכ ע"א: נער שהבריא משיב לשואליו, כי אין בידו חטא.

²⁴⁹ מנחת יהודה, נא ע"ב.

²⁵⁰ אמרי שפר, יא ע"א—ע"ב. והשווה זכרונות המאור ח"ב, עמ' קיב; הצדיק מבובוב שאל את הדיבוק: 'מה אתה רוצה מהילדה התמימה הזו? !'

²⁵¹ מנחת יהודה, נא ע"ב.

²⁵² שם.

במזרח-אירופה, כותב שעל הרוח למצוא את הזמן המתאים לכניסתו, והוא — בשעה שאיש, או האשה, עוברים עבירה.²⁵⁸

כמובן, רוח יכול להיכנס באדם שהוא כשר כיום, אך חטא לפנים. כזה היה מקרהו של החולה בכור מבגדאד, אשר טען בלהט שהוא 'אדם ישר וירא ה'.'²⁵⁴ אך בהמשך הסיפור נודע לקורא מפיו של רוח שבתי צבי (ששכן בקרבו), כי בשל נשיקה שנישק בכור לנערה בהיותו קטן נכנס הרוח בו.²⁵⁵

לכאורה לפנינו סתירה לדעה שאין הקטן בר-עונשין. ואמנם, רוח אחר, ששהה בתוך אפרים בן נסים-חגיל, טען כי החולה חטא בתלישת ענף של אילן בשבת בהיותו ילד, אך לרוח ניתנה רשות להיכנס בו רק כאשר — לאחר שנתבגר — נשק לנערה בבית-הבושת.²⁵⁶

מאידך גיסא, כאשר נשאל רוח בגרמניה, היאך נכנס בנער שעדיין אינו בר-עונשין, השיב, כי הילד חטא בזריקת צרור בעז בשבת ובשתותו מי נהר ללא ברכה.²⁵⁷

במקרים רבים אין הסיפור מפרסם את חטא החולה, ואילו חטאי-נשים מוזכרים כמעט תמיד. אלמנה בצפת ניסתה להצית אש באבנים ובברזל אשר בידיה, וכאשר הדבר לא עלה בידה רגזה, וזרקה את החפצים מידיה וקיללה: 'תהא לשטן!' ²⁵⁸ במקרה אחר רבה אשה עם שכנתה וקיללה אותה.²⁵⁹ נערה בליטא חטאה בשתותה מים ללא ברכה ²⁶⁰ ואשה אחרת לא נזהרה בהפרשת חלה.²⁶¹ שוב אחרת לא הקפידה על שמירת השבת: היא צבעה שפתותיה למרות הפצרות חברותיה שלא לעשות זאת.²⁶² עוד אשה גרמה לבעלה — מיד אחר הנישואין — שיעזוב את לימודו ויתמסר כולו לענייני פרנסה.²⁶³

יש חוטא שהתחיל בקטנות — ולזול בנטילת ידיים — וסיים בכפירה, בנישואין עם נוכריה והולדת ממזרים.²⁶⁴

מקרה חריג קרה בפראג, בה טען רוח כי נכנס בנערה בגלל חטאי הוריה. אמנם, מידה מסוימת של אשמה היתה גם בה, שכן היא דרכה ב'מים רעים' שברחוב ולא נהגה בנקיות.²⁶⁵ בניגוד למספר תיאורים שבהם הרוח שבחולה מצטער על מעשיו בעולם הזה ומתחרט על דעותיו הנלוזות (דוגמת הכופר בצפת ששב לאמונה ²⁶⁶ ומחללת השבת שקיבלה על

Ghettodaemmerung, p. 64 253

254 מנחת יהודה, מג ע"ב.

255 שם, מה ע"א.

256 שם, מו ע"ב.

257 מעשה נורא זכה וברורה, א ע"ב.

258 ספר הכוונות ומעשה נסים, י ע"א והשווה שם, יא ע"א. ר' נפתלי בכרך (עמק המלך, שער תיקוני התשובה, יז עמודה א) כותב בנדון: '... אע"פ שחטאת האשה הזאת בעוון גדול שלא היתה מאמנת בנס יציאת-מצרים, לא היה להרוח הזה עילה וסיבה להיכנס בה עד שהיתה מזכרת ברוגזה שם-השטן.'

259 מעשה נורא של הרוח, א ע"ב.

260 אור אלחנן, חלק ראשון, עמ' עה.

261 שיחות חיים, עמ' 55.

262 סיפור של הדיבוק.

263 סיפורי אנשי שם, סי' כא.

264 מוראים גדולים, עמ' ה-ז.

265 לב אליהו, עמ' 23

266 נשמת חיים, קט ע"ב.

עצמה למנוע אחרים מחלל אותה²⁶⁷), מופיעים בתיאורי הרב פתייא רוחות שגם בהיותם בחולה מסיתים אותו לדבר עבירה. דוגמה לכך הוא רוחו של שבתי צבי שבגוף יחזקאל בן ישראל (המכונה בכור), הגורם לאיש הרהורי עבירה ומסיתו להמיר דתו בדת הפרוטסטנטית, וזאת בתפילת העמידה, הקדושה והקידוש.²⁶⁸

דומה לכך המקרה של עיוורת לא-נשואה כבת שלושים וחמש, אשר רוחו של תלמיד-חכם (שמצאו צלב מקועקע על חזהו) השתדל לפתותה לזנות עם תלמיד-חכם אחד, בטענה שמהם יולד משיח.²⁶⁹

הרב פתייא מסתמך על ר' חיים ויטאל בשער הגלגולים²⁷⁰ המגדיר 'עיבור' רוח באדם בכך, שרוחות אלה מתדבקים 'בסתר גדול', בניגוד לרוח רגיל המדבר ואף מספר את הקורות אותו. בניגוד לרוח רגיל שאין לו עניין אישי בחולה שבו נכנס, הרי 'עיבור' (אם הוא נשמת צדיק הבאה להשלים מצווה שלא השלימה בחייו) מסייע למי שנכנס בו להיטיב דרכיו, ואם ה'עיבור' הוא נפש רשע הוא 'מסיתו להרשיע'. אם רוח רשע 'מתעבר' ברשע, הוא מחזקו ברשעתו ומאבירו מן העולם.²⁷¹

מין החולים והרוחות

בחינת מין החולים שבהם נכנסו רוחות קלה לאין-ערוך מבדיקת מינם של הרוחות, שכן חוץ משלושה תיאורים קטועים מין החולה ברור בכל סיפורי הרוחות. מבין כשמונים מקרים מתועדים נמצאו ארבעים ותשע חולות ועשרים וששה חולים. רוב החולים — משני המינים — הם צעירים. אף כי גיל החולות אינו נקוב בדרך כלל, מתברר כי מדובר בנערות בגיל ההתבגרות,²⁷² אך גם בכלות ובנשים צעירות וזמן לא רב אחר הנישואין. נשים מבוגרות נדירות כחולות בסיפורי הרוחות.²⁷³ אף החולים ממין זכר הם ברובם המכריע נערים צעירים.²⁷⁴

להוציא מקרים יוצאי-דופן שייכים החולים לשכבות חברתיות נמוכות, וקשה למצוא חולה תלמיד-חכם²⁷⁵ או בעל עמדה ציבורית. בין הרוחות כתשעים אחוז הם גברים. כבר ר' חיים ויטאל הדגיש ש'הגלגול [נוהג]

267 סיפור של הדיבוק.

268 מנחת יהודה, מג ע"א.

269 שם, מד ע"ב.

270 שער הגלגולים, הקדמה כב (דפוס תשכ"ג, עמ' ס).

271 מנחת יהודה, מד ע"ב.

272 לדוגמה: בת י"א (דרכי יושר); בת י"ב (יהודה וירושלים); בת י"ד (אור-אלחנן, עמ' עד).

273 הסיפורים מדגישים רק את יוצאי הדופן, כגון: רוח באשה מעוברת (מנחת יהודה, נד ע"א); בתולה בת שלושים וחמש (שם, מד ע"ב). מוזרה ביותר היא הערת הרוחות (מעשה נוראה, עמ' 13) האומרת: 'בעוד שהיא בתולה — אין לנו לנגוע בה, אך כשתהיה נשואה — אזי יהיה גם בעדינו!'

274 הצעירים ביותר היו: נער בן שש (סיפורי יעקב ח"ב, סי' לו); נערים כבני עשר (נשמת חיים, קכ ע"א; מעשה נורא זכה וברורה).

275 כגון החולה-הצדיק בבגדאד אשר במשך ארבע עשרה שנה לא חש בחוליו (מנחת-יהודה, נא ע"ב).

באנשים ולא בנשים, כי הנשים מקבלות עונשן בגיהנום, מה-שאינ-כן האנשים הלומדים תורה,²⁷⁶ לדעתו מגנה התורה על לומדיה, כך שאש הגיהנום אינה שולטת בהם, והם צריכים איפוא להתגלגל כדי לכפר עוונותיהם. רק במקרה שהתגלגול הוא לשם גישואין עם מי שנועד לה, ובתגלגול ראשון לא נתממשו, מתגלגלת האשה.²⁷⁷

כניסתם של רוחות בגופן של נשים מוסכרת בעובדה ש'על-פירוב הכישוף בנשים מכח הוהמא שהטילה הנחש בחוה שהיא היתה תחילת הקיטרוג ואינה מסוגלת במצוות כמו האיש, לכן הרוח הטומאה מתדבק בהם...'²⁷⁸ ואילו בגופו של גבר אין רוח חפץ להיכנס 'משום שאי אפשר שלא ימצא בו עוון קרי, והם קיטרוגים המסבבים את האדם, ואיך ייכנס [הרוח] בו?'²⁷⁹

הרב פתיא מבגדאד קבע שבסתרם רוחות אין סימנים ברורים לקביעת מינם. ברם, באשר לרוחות של נואפים הוא מבחין את ההבחנה הבאה: 'אם רואה [תחולה] בחלום איש עומד לנגדה, או שוכב עמה, או שמכניס בלבה תאות תשמיש, או אם מחכך לה בבית הרחם, או פי הטבעת, או שאין מניח לה לעסוק במלאכת הנשים, או שאין מניח לה להזקק לבעלה.'²⁸⁰ בכל המקרים האלה הרוח הוא של זכר. הרב מוסיף, כי די בסימן אחד או שניים, ואין צורך בכל הסימנים. סימן לרוח ממין נקבה בחולה ממין זכר הוא כאשר תחולה מקיים לעתים קרובות בדמיונו יחסים עם אשה ומרבה לראות קרי.²⁸¹ עוד מדגיש הכותב, כי הבחנות אלה אינן חלות על רוח-זכר הנכנס בגבר, או רוח-נקבה הנכנס באשה.²⁸²

שתי הקטיגוריות האחרונות אכן קיימות בסיפורי-הרוחות. מבין כשמונים מקרים נמצאו תשעה-עשר סיפורים בהם נכנס רוח-זכר בגברים,²⁸³ ועוד ששה תיאורים של רוחות ממין לא מזוהה בגברים. על כניסת רוח נקבה באשה יש לנו ארבעה סיפורים,²⁸⁴ ואילו על רוח נקבה שנכנס בזכר יש בידינו סיפורים אחדים, והם מוזרים ותמוזים גם מבחינות אחרות.²⁸⁵

276 שער הגלגולים, הקדמה כ; ספר הגלגולים, פרק יג, עמ' 42.
277 ראה שער הגלגולים כג'; שם הקדמה ח; ספר הגלגולים, פרק ד, עמ' 17. והשווה: שער אפרים, פיורדא תפ"ח, טז ע"א-ע"ב. דעת המחבר, ר' אפרים (בעל-שם) ריישר, היא, שנשים מתקוטטות — הגורמות מחלוקת במשפחה — מתגלגלות עם בעליהן בכלב וחתול השונאים זה את זה.

278 עמק המלך, שער תיקוני התשובה, יז עמודה א. והשווה: מנחת אליהו, ו ע"א. על מין החולים באומות העולם, ראה: Besessenheit, p. 131, 135.

279 מנחת אליהו, שם. והשווה מאמרו הנ"ל של א"ר מלאכי, עמ' קעו, הע' 5.
280 מנחת יהודה, נה ע"ב.

281 שם.

282 שם.

283 Besessenheit, p. 6 ועיין 6. רוח מגלה שהוא של חייל שמת במלחמה. אשתו נישאה מחדש שלושה ימים לאחר מותו. מאז אין לו אהבה לנשים ולפיכך נכנס בנער!

284 אור אלחנן, עמ' עה; מנחת יהודה, מב ע"ב; דובר שלום; א זער שענע וואונדערליכע געשיכטע.

285 נשמת חיים, קב ע"א: רוח נקבה בשם סעדה נכנס בנער צעיר (שלא חטא) בעיר טיטואן שבצפון אפריקה; מראה אש, עמ' סח-סט: רוח של מומרת שנכנס בנער נוכרי ואחר כך בכומר (עמו חטאה בחייה). והשווה: דובר שלום, סי' עב.

קדושה וטומאה

גם הסביבה הנוכרית שבה חיו היהודים מוזכרת לעתים בסיפורי הרוחות. יש הפונים אל רופאים לא־יהודיים,²⁸⁶ ולא־פעם אף פונים קרובי החולה אל אנשי דת ומאגיה נוכריים. 'גלחים של ישמעאלים' שנתבקשו לטפל ברוח שנכנס ביהודי צפתי, תלו קמיעות על החולה ואמרו 'לחשים של כוחות הטומאה', והצליחו לגרש את הרוח. אמנם, הרוח הודיע, כי אין ממש בכוחות הטומאה, ויציאתו נבעה רק מחששו פן הללו ידבקו בו,²⁸⁷ אף הודעתו סתירתה בתוכה ואין בה כדי להפריך את הנחת הסיפור שמומחים נוכריים מסוגלים לפעול בתחום זה. אמנם, אף להם אין ההצלחה מאירה תמיד פנים, ור' חיים ויטאל — לדוגמה — מוסר שהוליכו חולה אל מכשפים — ולא הועילו.²⁸⁸

לא רק בני משפחת החולה, אלא אפילו מקובלים לא ראו פסול בפנייה אל נוכרים וצבקות עזרתם. כך נהג ר' שמואל ויטאל, שבהיותו מסופק אם בחולה שוכן 'מזיק, או שד, או רוח רעה מישראל', יעץ לקרוא ל'פליל' של גויים.²⁸⁹ אף במזרח־אירופה במאה השבע־עשרה נסעו עם חולה ל'מכשפות ורופאים'.²⁹⁰ בשנת תרל"ג פנו בטבריה אל 'המעוננים והקוסמים'²⁹¹ (ללא הועיל), ושנתיים אחר כך פנו בבירות אל שייד מוסלמי ששביע את הרוח בכוח שמות אבות האומה ובכוח ה' ותורתו.²⁹² עוד במאה העשרים הולוכה אם את בתה החולה בבגדאד ל'פליל ישמעאלי', אך הלה טען, כי בבת שוכן 'שד נוצרי חזק מאוד', ולא הצליח לגרשו.²⁹³ בפנות הוריו של נער חולה באותה עיר בשנת תרע"א אל פליל ישמעאלי, קילל הרוח את הפליל ואת אלוהיו, ואף היכהו. הוא צעק: 'הוציאו את הטמא הזה מעלי, כי אינני יכול לסבול לראות את הנוכרים הטמאים האלה ...'. רוח זה דרש להביא אליו את הרב פתיא.²⁹⁴ אף בשנת תרע"ב פנתה ביפו משפחה יהודית אל 'נוכרים ונוכריות' למצוא מרפא לבנה החולה.²⁹⁵

כבר דובר לעיל על כניסת רוחות של לא יהודים בנשים יהודיות. רוחו של רועה־הבהמות האיטלקי שנכנס — לטענתו — בטעות ביהודיה, אילץ אותה לנהוג לפי מנהגי הנוצרים.

286 ראה מנחת אליהו, ו ע"א: שמונה חודשים התהלכה חולנית בהתקפות־כפיון, 'עד שנלאו הרופאים למצוא פתח רפואתה'. עוד על פניות לרופאים, ראה: לב אליהו, עמ' 23 (בוינה); הד הרים, עמ' קו (ביפו).

287 ספר הכוונות ומעשה נסים, ט ע"ב. והשווה ספר תולדות האר"י, עמ' 305: 'דע, כי יש רוח רשע גדול שצריך [להוציאו] ע"י שמות הטומאה'.

288 ספר החזיונות, ו ע"א. מאידך גיסא ראה הצלחתו של ערבי שהיה 'מכשף מופלג' (נשמת חיים, קכ ע"א).

289 סוף ספר הגלגולים. גם ר' חיים ויטאל הלך בשעתו 'אל פליל אחד מכשף [...] בקי ברפואת הנוזקין מן השדים' לחקור אותו ולשאול על כחות־עניו (ספר החזיונות, מהדורת א"ז אשכולי, עמ' יב). והשווה נשמת חיים, קכ ע"א—ע"ב; ... עד שבא אצלו ערבי אחד זקן ומכשף מופלג'.

290 מעשה של הרוח בק"ק קארץ, 66 ב.

291 מעשה הצדיקים, יח ע"ב.

292 החבצלת, שנה ה, עמ' 126—127.

293 מנחת יהודה, מז ע"ב.

294 שם, מה ע"ב.

295 הד הרים, עמ' קו.

בהישמע קול פעמוני הכנסייה הכריח אותה להתפלל את תפילותיהם ובימי ששי ושבת מנע ממנה אכילת בשר.²⁹⁶ ביהודיה ירושלמית שכן רוחו של 'עובד שמש', וטיפל בו מי שהיה בקי ב'שמות הטומאה', בכותבו אותם על ידי ורגליו של החולה.²⁹⁷

כאשר הרוח שבחולה אינו מבני-ברית (או שהוא מ'מרשיעי-ברית') חש החולה לעתים משיכה חזקה לדת זרה ולסמליה ודחייה כלפי הדת היהודית ומצוותיה. רוח בניקולסבורג היה מניח לחולה בימי אידיהם של הנוצרים, ואילו בשבתות היה מציק לנער.²⁹⁸ חולה אחר בעיר זאת היה צר צורת צלב בידיו וברגליו, וגילה התנגדות חריפה בנסות הנוכחים להפריד איבריו אלה זה מזה.²⁹⁹ רוח בנער בגרמניה 'עשה צלמים, וזימר ניגונים שלהם אשר מזמרים בבית תפילתם',³⁰⁰ כאשר הזכירו באוונג'ל-נערה חולה שמות של כמרים וכנסיות אמרה: 'טוב! טוב! אני להם — והמה לי?'³⁰¹ נערה זאת היתה מקללת את אמה ומגדפת את דת ישראל. בראותה את אמה מברכת ברכה כלשהי, או מתפללת, היתה חורקת שן ויורקת בפניה. כך נהגה גם בשעת הדלקת נרות שבת, או כאשר מישוה הזכיר מקום תפילה או שם שמים. הרוח שבה לא הירשה לה ללכת לבית-הכנסת, וביום-הכיפורים בהיותה שם עשה ממנה חוכא ואיטלולא.³⁰²

יש והחולה והרוח מתווכחים-לכאורה ביניהם על התנהגות דתית ועל היחס לדת.³⁰³ החולה בניקולסבורג (תקמ"ה) רגז על הרוח כשהשליך זה את כובע הנער מעל ראשו ואת ציציותיו. החולה אף טען כנגד הרוח שאינו מאפשר לו לדבר בלשון-הקודש.³⁰⁴ לאחר-מכן סיפר הנער שהרוח עיכב אותו מלכת לבית-הכנסת.³⁰⁵

רוחו של מוכר-העופות, גשאל, מדוע מנע את הנער החולה מלהתפלל ומללמוד בבית-הספר? הוא השיב, כי כך היה רגיל בחייו-הוא, ואין הוא יכול לשנות מהרגלו.³⁰⁶ בימי בעל 'חתם סופר' היה ילד חולה קורע מזווות, סידורי-תפילה וחומשים, ואילו ספרי לעז' היה מנשק ומזכיר בחיבה שמות עבודה זרה.³⁰⁷

296 שלשלת הקבלה, עמ' רג-רד.

297 מעשה נורא של הרוח, ו ע"א.

298 מעשה ה' כי נורא הוא.

299 רוח חיים, ד ע"א—ע"ב. והשווה: שם, ה ע"א; ו ע"א.

300 מעשה נורא זכה וברורה, א ע"ב; ב ע"א.

301 יהודה וירושלים, תרל"ז, גליון יד; מאמרו הנ"ל של א"ר מלאכי.

302 שם.

303 אמרי שפר, יא ע"א—ע"ב, ועיין: Manuele selectis per C. Fritz MDCCXXXVII הנותן את הסימנים הבאים: 'אם הוא נרעד ונפחד ומשתולל בדברי קדושה; אם הוא מבזה ומקלל דברי אלוהים [...] אם אינו רוצה ללכת לכנסייה [...] אם אינו יכול לחזור על אמרות קדושות וכאשר הוא אומרם — הוא מסרסם ומבלבלם [...] וע"ע: Kerner, Geschichten, pp. 36—37; Caesarius von Heisterbach, Wunderbare Geschichten, Muenchen, p. 20 Besessenheit, p. 20. רוח השומע שם קדוש רוגז ומשתולל ומשמיץ קללות נגד הברית החדשה. שם, עמ' 30, 40—41, 47: קללות כלפי תפילות, הבתולה הקדושה והשילוש הקדוש. וע"ע שם, עמ' 60—61, 108.

304 רוח חיים, ג ע"א.

305 שם, י ע"ב.

306 מנחת אליהו, ז ע"א.

307 חוט המשולש, לח ע"א.

רוח שביולדת לא איפשר למול את הרך-הנולד! ³⁰⁸ הנער החולה שבניקולסבורג (תנ"ו) לא היה יכול להתפלל ולהניח תפילין במשך ששה חודשים רצופים. ³⁰⁹ רוחו של כומר, בתוך חולה ירושלמי ניסה להדיחו לכפירה, והחולה היה מתווכח עמו ומנסה לגרשו מעל פניו. בפתוח חולה זה ספר קדוש — היו דברי-כפירה מתמלטים מפיו. ³¹⁰

את דתו של הרוח מנסים לברר אם על-ידי שאלות ישירות ואם על-ידי מבחן ידיעותיו ביהדות. ר' שמואל ויטאל ביקש את הרוח לומר 'שמע ישראל'. ³¹¹ רוחו של התימני בירו-שלמית הצליח לומר את 'שמע ישראל' ללא שגיאות, כנראה משום שלא חטא, ³¹² אך נערה חולה לא יכלה לבטא את ה'שמות' שבפסוק 'שמע ישראל' ודילגה עליהם. ³¹³ כך נהג אף רוחו של תנחום שדיבר מתוך גרונה, והוא אמר 'שמע ישראל אחד' בלבד. ³¹⁴

על סלידת-הרוח מכל דבר שבקדושה מספר גם ר' דוב בר מליניץ, מלקט ספר שבחי הבעש"ט. בלומדו — בצעירותו — אצל מלמד בכפר, נכנסה פעם לבית חבורת עניים וביניהם אשה חולה. כאשר החל המלמד ללמד את הילדים חומש הפיל הרוח שבאשה את החולה ארצה, ובעל האשה התחנן לפני המלמד לחדול מהוראתו, 'כי הרוח טמא שבה אינו יכול לסבול שום דבר שבקדושה'. ³¹⁵ ואכן, משפסק הלימוד קמה האשה וישבה על מקומה כאחד האדם.

אפילו מציאותו של ספר קדוש בסביבת הרוח מורגשת לו ומפריעה אותו. אדם שבאמתחתו היה סידור-תפילה, או חומש, נכנס לבית של חולה. מיד החל הרוח להשתולל, עד שהסירו את החפץ הקדוש מקרבת החולה. ³¹⁶ בהתיישב נערה על מיטה החל הרוח שבה להתפרע. אביה-הרב שאל את בעל-הבית: 'איזה דבר-קדושה יש במיטה זאת? שכן דרכו של הרוח שהוא בורח מכל דבר-קדושה כמפני אש?' ³¹⁷ נתברר, כי בעבור צדיק ידוע במקום היה נח מדי-פעם על מיטה זו ...

הרוח מנסה להוליך שולל את החולה כדי להביאו לידי חטא. רוחו של תלמיד-חכם, שסרח בחייו, ניסה לפתות חולה עיוורת לזנות עם תלמיד-חכם, בהשליה שמהם יוולד משיח, ³¹⁸ רוחו של שבתי צבי עורר מחשבות זרות בחולה, ובעיקר הרהורים בדבר השתמדות. ³¹⁹

308 טוב טעם, קמ ע"ב.

309 מעשה ה' כי נורא הוא.

310 מאמרו הנ"ל של א"ר מלאכי, עמ' קצא.

311 סוף ספר הגלגולים.

312 מעשה נורא של הרוח, ב ע"א.

313 מעשה נוראה, עמ' 4.

314 שם, עמ' 8. והשווה: 'יהודה וירושלים, שנה א, גליון יד; מאמרו הנ"ל של א"ר מלאכי, עמ' קפג—קפד (נערה אינה יכולה לבטא שם ה').

315 שבחי הבעש"ט, הקדמת הכותב, עמ' לה—לו. הוא מספר גם על 'משוגעים' שהיו רגילים לפצוע עצמם בשעת קריאת התורה, כנראה מאותה סיבה. והשווה: קונטרס דובר שלום, ניו יארק חש"ד, עמ' 10 ('והנה בעת שהיה בה הדיבוק לא היתה יכולה לומר שום דבר שבקדושה.').

315 שד יהיר. ברוח חיים, ב ע"ב, מסופר שהנער בניקולסבורג נתכעס מאוד על ששמו תחת הכר שלו — ללא ידיעתו — 'צורת אילן קדוש'. והשווה: Besessenheit, p. 22 על נער נוצרי שאינו מסוגל להתפלל, אינו סובל בקרבתו חפצי קדושה ומתעלף בהתקרבו לכנסייה.

317 לב שמח תחדש, עמ' קז.

318 מנחת יהודה, מד ע"ב.

319 שם, מג ע"א; שם, מד ע"ב.

מצד שני, התהנהגות דתית מצד החולה עשויה להשתיק ולהדחיק את הרוח. לדוגמה, חולה מבבל, אשר נהג לעסוק בגמילות-חסדים ובתלמוד-תורה לא חש כלל (במשך ארבע עשרה שנים!) במציאות הרוח בקרבו. הרוח שבו נאלץ כל אותו זמן לשבת 'במקום הטינופת [...] בין הירך והגיד',³²⁰

סימן מובהק ליציאת הרוח מתוך החולה היא חזרתו של החולה להתנהגות מקובלת בתחום הדת. אחד הרוחות בעצמו נתן סימן ליציאתו, באומרו שהחולה יאמר או דברי תורה, וילך מיד לבית-הכנסת, דבר שמאין לעשות כל עוד הרוח בו. ואכן, במקרה דנן לבש הנער תיכף טלית-קטן, בירך עליה, והלך לבית-התפילה.³²¹

בניקולסבורג (תנ"ו) חש הנער — עם יציאת הרוח — כבריה חדשה, 'ועמד והתפלל והניח תפילין ואמר קדיש מלה במלה בכוונה גדולה, קרא קריאת שמע ונתן רווח בין הדברים כמשפטו וכדינו ...'³²² נערה שהובאה לפני הצדיק ר' אהרן מקידנוב אמרה עם הצדיק (לאחר עזיבת הרוח את גופה) 'שמע ישראל' ו'אני מאמין'.³²³

התופעה של כניסת רוח בבני-אדם חיים מעוררת עניין רב וסקרנות הן בין יהודים והן בין נוכרים. בניקולסבורג 'התאספו שם עם עצום ורב, יהודים וערלים, וגם איזה מושלים'.³²⁴ אין ספק שבין המאות והאלפים היו רבים שבאו 'לראות שבט מוסר'³²⁵ (שכן יהודים ונוכרים כאחד האמינו שגלגולו של רוח אינו אלא עונש על מעשיו), אך לא-מעטים בוודאי אף נהנו מנסיותיו הכפריניות. בימי בעל 'חתם סופר', לדוגמה, התפלאו כמרים (שבאו ממרחקים) לראות שהנער החולה יודע 'שמות ע"ז שונות וישנות'.³²⁶

בתקופות שונות היתה קיימת סכנה שהשלטונות הנוכריים ייראו בתופעה עניין הקשור בכישוף, וירצו להוציא להורג את החולה, או את המטפלים בגירוש הרוח. הד לכך נשמע מן הדברים הבאים: '... ומצד בלבול כל העיר, יהודים ותוגרמים, שהיו באים אלו על אלו לראות את הדבר הנורא והמפליא בעיני כל אדם, השתיקו הדבר מצד סכנת האומות (שהיו אומרים לשורפה), עד שישכח איזה ימים'...'³²⁷

בשהות נערה חולה בלוברטוב פרצה שריפה בעיר, 'והרוח ההדיוט קפץ אל תוך ראשה, וירץ אל השריפה להביט מכל צד'.³²⁸ הנוכרים, אשר ראו את החולה במקום השריפה, העלילו באוזני השר כי הרוח שבחולה הצית את האש, השר גזר לשרוף את החולה ואת העוסקים בהשבעות, דבר שאילץ את הקהל להברית את החולה והמשיבעים במהירות למקום אחר ...³²⁹

320 שם, גא ע"ב.

321 שד יהיר.

322 מעשה ה' כי נורא הוא.

323 קונטרס דובר שלום, עמ' 10. בסיפור נוסף שם (בדבר כניסת רוח ממזרת בנערה) סיפר הרוח שאין מניעה לומר דברי קדושה, שכן כבר נודרך מעט.

324 מעשה ה' כי נורא הוא.

325 שם.

326 חוט המשולש, לח ע"א.

327 נשמת חיים, קיא ע"א. והשווה: רוח עושים. השלטונות עצמם — מטעם שונה — אסרו את ההתקהלות והכניסה לבית החולה.

328 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 71 ב.

329 שם, 71 ב — 72 א. ועל תפיסתה בידי אנשי האינקוויזיציה (ושיחורורה לאחר מכן) של אשה שחורה בסיביליאה, ראה: נשמת חיים, קכ ע"א.

על המתיחות שעלולה היתה להתעורר כתוצאה מגירוש הרוח ביחסים שבין יהודים לנוצרים ניתן ללמוד מתיאור של גירוש בידי ר' שמואל עסינגן. כתב התיאור מדגיש שהציבור היהודי היה כולו חרד שמא לא תצליח ההוצאה ו'או במקום קידוש-השם שיהיה חילול-השם'.³³⁰ בשלב מסוים 'היתה שערוריה גדולה בין האומות. ושלחה השררה הנקראת פירשטן (Fuerstin) דמדינת ליפש (Lippe) אחר הילד לראות מעשהו, באשר שאיזה יועצים היה מענה בפייהם שהכל שוא ושקר הוא'. לשאלת הדוכסית בדבר גילו ענה הרוח שהוא בן מאה ועשרים שנה, שכן מאה שנה הוא כבר משוטט בעולם! להצעתה להמיר דתו השיב, שהוא היה יהודי והמיר דתו, ואין בדעתו להוסיף חטא על פשע! הדוכסית ופמלייתה היו המומים, והיהודים הנוכחים ראו במענה זה קידוש-השם.³³¹

מ ל א כ י - ח ב ל ה

בבואו לתאר את הרוחות והוצאתם מגוף החולים כתב ר' חיים ויטאל: 'ודע, כי הרוח ההוא אינו בא יחידי, אלא שטן אחד מחזיק בו ומוליכו נע וגד על דרך זה להשלים פרעון עוונותיו. ואינו יכול לעשות שום דבר אלא ברשותו, כי השי"ת נותנו שוטר עליו וכמ"ש [וכמו שכתוב] בווהר פרשת בא (מא ע"ב): "רשע יצר הרע שופטו" (ברכות סא ע"ב) וזש"ה [וזהו שאמר הכתוב] "הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו" (תהלים קט), שדויד המלך ע"ה היה מקלל את הרשעים שהקב"ה יפקיד נפש רשע עליו שיכנס בו ויזיקהו. ויבוא עמו שטן אחד לעמוד על ימינו על נפש הרשע לעזרו לעמוד שם'.³³² נמצאנו למדים שהרשע נענש בשתיים: בכניסת רוח רע בו ובבן-לווייתו השטן שעומד 'על ימינו'.

בתיאור אחד מתואר תפקידו של אותו שטן (או מלאכי-חבלה כפי שהם מכונים בטקסטים אחרים) לשמור על הרוח ולהענישו.³³³ ר' אליהו האתמרי מתאר את הרוח 'בורח עצמו מן השטן, ומכניס את עצמו בדומם, או בצומח [...]. אבל כשהרוח נכנס בגוף — אין השטן יכול לשלוט בו ולהזיקו וכו'.³³⁴ ואכן, רוחה של מומרת סיפר שבשעה שנכנס באיזה חפץ, או בגוף, הוא שווה בהם כבמקלט, ורודפיו נאלצים להמתין לו בחוץ.³³⁵ מאידך גיסא מספר רוח שנכנס בגוף האדם ברשות ה'מחבלים'.³³⁶ אף מניכול-הפה של רוח שו"ב שבתוך נערה — 'ברגעים שמחבליו הניחו לו קצת' — ניתן להסיק שהללו שולטים ברוח גם בשוכנו בגוף החולה.³³⁷

מספרם של מלאכי-החבלה אינו קבוע. בדרך כלל ישנם שלושה: אחד, העומד על ימינו; אחד, העומד לשמאלו ואחד המכה את הרוח.³³⁸ הרוח שמסר זאת הוסיף: 'ואין לי שום

330 מעשה גורא זכת וברורה, ב ע"א.

331 שם, ג ע"א.

332 שער רוח הקודש, תל אביב תשכ"ג, עמ' פח—צ.

333 שער הגלגולים, הקדמה כב: '... גם יש עמו שוטר אחד שמעניש אותו באותו עונש הראוי לו, או שמגלגלו באותו גלגול הראוי לו [...]. עד הזמן הקצוב לו'.

334 ר' אליהו הכהן האתמרי, מדרש תלפיות, שאלוניקי תקפ"ד, אות ג, ענף הגלגולים, עמ' עה.

335 אור אלחנן, חלק ראשון, עמ' עה.

336 מנחת יהודה, נא ע"ב.

337 זכרונות המאור ח"ב, עמ' קיא.

338 עיין: ספר הכוונות ומעשה נסים, ט ע"א.

מנוחה, כי שלושה מלאכי חבלה הולכים עמי אל כל המקומות אשר אני הולך, ומענישים אותי ומכים אותי ומכריזים לפני: "ככה יעשה לאיש אשר הירבה ממזרים בישראל".³³⁹ בסיפורים אחרים נמסר על ארבעה,³⁴⁰ חמישה,³⁴¹ ואף עשרה משחיתים.³⁴² עיקר תפקידם של מלאכי-החבלה הוא — כאמור — להעניש את הרוח ולהפליא בו מכותיהם. אך אחרי שהלקוהו את שיעור המלקות שגזר עליו בית-דין של מעלה — שוב אין להם רשות להוסיף ולהכותו.³⁴³ הרוח מצדו מצווה מאותו בית-דין להישמע להוראות ה'משחיתים'.³⁴⁴

בפי הרוחות תיאורים שונים על התנהגותם של מלאכי-החבלה. אחד מסר, כי שלושים וחמישה מלאכי-חבלה מכים אותו ט"ו שעות בכל יום, ואילו ביתר השעות של היממה הוא מובל אל המדבר, שבו נחשים ועקרבים אוכלים את בשרו.³⁴⁵ [!] רוחו של די קורוניאל סיפר שה'מחבלים' היכוהו עד שנתפרקו כל החוליות [!] שבנפש'. הוא ניסה להימלט מהם על-ידי פריחה באוויר, אך נתפס והוכה ללא הפוגות בימי החול, ורק בשבת היתה לו מנוחה.³⁴⁶ נמסר עוד שהמכים מכים מאחור, ואין לרוח רשות להסתכל בפניהם.³⁴⁷ רוח שחטא בחילול שבת (המכנה את שומרי 'ממוני-השבת') הוכה בשוטים של אש על גופו [!] החשוף.³⁴⁸ רוחה של משומדת טען, כי הממונים עליו הם שדים,³⁴⁹ ואילו לרוח שבפראג נראו מלאכי-החבלה בדמות צפרדעים, עכברים, כלבים וזאבים, שאכלו את בשרו עד שמת [!].³⁵⁰

הרוח עושה כל אשר לאל ידו כדי להימלט מרודפיו-מענישיו. פעמים שהוא מסתתר בתוך חפצים. רוח בצפת נכנס בתחילה 'בתוך קנה אחד שתולים בה' [!] נרות,³⁵¹ ורק אחר כך בגוף החולה.³⁵² שאיפתם של הרוחות להיכנס בגוף האדם נובעת כאמור, בין היתר, מרצונם למצוא חוף מבטחים ומקלט מן המכות. הפחד מחידוש המלקות דיו להניע את הרוחות לעשות הכול כדי להישאר בגוף החולה ולא להחשף למלאכי-החבלה.³⁵³ רוח אחד תיאר בחרדה רבה את הרגע בו יהיה עליו לעזוב את מחבואו ואת האלפים והרבבות של מלאכי-החבלה העומדים מוכנים לדונו בדינים קשים.³⁵⁴ לפי רוח המשומדת בליטא אמנם אין

339 שם. והשווה: עמק המלך, שער תיקוני התשובה, טו עמודות ב-ג.

340 מנחת יהודה, מט ע"א: ארבעה ועוד אחד 'פקיד עליהם'.

341 מנחת יהודה, מח ע"א; לב אליהו, עמ' 24.

342 מנחת יהודה, מו ע"א.

343 שם, נ ע"א.

344 שם, מט ע"א.

345 שם, מו ע"א.

346 מנחת אליהו, ו ע"ב.

347 עיין שם.

348 סיפור של הדיבוק.

349 ראה: אור אלחנן, עמ' עה.

350 סיפורי אנשי שם, סי' כא.

351 ספר הכוונות ומעשה נסים, יא ע"א.

352 עיין: שם.

353 עיין לדוגמה: אברהם רעכטמאן, יידישע עטאגראפיע און פאלקלאר, בענאס איירעס 1958,

עמ' 314.

354 מעשה ה' כי נורא הוא. והשווה: מעשה נורא זכה וברורה, ג ע"א.

הממונים יכולים להרע לו כל עוד הוא בתוך חפץ, או בגוף האדם, אך הם עלולים — בניגוד למה שנאמר לעיל — להוציאו משם ולהכותו.³⁵⁵

רוחו של מוכר-העופות (שחמישה מלאכי-חבלה השגיתו עליו ועל די-קורוניאל והאשכנזי חבריו) סיפר על המוצאות אותם. מתברר, כי אפילו רוח האשכנזי, שהיה רשע גמור, היה ירא מן ה'מחבלים' ולא היה לו פנאי לחרף 'משום שכל מכה ומכה שמכין אותו הוא צער גדול, כאדם החי שחותכין בשרו בסכין...'³⁵⁶ בשבת, בהניח להם ה'מחבלים', היו רוחות אלה בוכים על מה שעתיד לקרותם לכשיעבור השבת. אך הם היו אף מספרים מענייניהם, ואז היה רוחו של האשכנזי מתגבר עליהם בחירופים ובגידופים, ומכריחם ללכת לבתי-כסא ולמקומות המטונפים.³⁵⁷

לפעמים שואל המגרש את הרוח על מספרם של מלאכי-החבלה, שמותיהם ותפקידיהם. כך, לדוגמה, שאל ר' שמואל ויטאל את ה'רוח במצרים': מי הוא פקיד עליו, אם יש לו שומר?³⁵⁸

בתיאורו של ר' חיים ויטאל נאמר: 'ולפעמים יוצא הנפש משם, ונשאר השטן לבדו שומר מקומו. ולכן לא בכל שעה עומדת שם הנפש המתגלגלת. וכאשר יוצא והולך בשעות ידועות להענישו — צריך שיצא משם לקבל עונשו. ובין כך וכך יושב שם השטן ההוא, הממונה עליו, לשמור המקום, ואין האדם מתרפא מחולי ההוא עד שיצאו שניהם.'³⁵⁹ הרב פתייא הירבה לשוחח עם ה'פקידים הממונים', השומרים מקום הרוח בעזוב זה לזמן-מה את גוף החולה כדי להתייצב בבית-הדין של מעלה. מפי אחד מהם שמע הרב, כי פקיד אחר חלה ומת זה מכבר! הפקיד-המדבר רואה את עצמו כאיש-צדיק ובכח ייחודיו של הרב פתייא חדל מאכזריותו. בעת שהוא מכניס עצמו בגוף החולה — כך סיפר — מתנועעים איבריו של זה 'כמו קווי התיל-גראף'.³⁶⁰

מפיו של 'פקיד' אחר שמע הרב הזה על מראיהם ואורחם-ורבעם של ה'פקידים'. כפי הנמסר יש להם חוטם ארוך ועקום עד לחזה.³⁶¹ אין ביניהם נקבות רבות, לפיכך רוב הגברים אינם נשואים. ברם, מיעוט הנקבות אינו מפריע להם, באין להם איסורי עריות. הם נושאים את אחיותיהם, ואף את אמותיהם. בעצם אין בהם תאוה לנשים, ותאוותם היחידה היא לרדוף את הרוחות, לרדות בהם ולהלקותם.³⁶²

רוחה של רוזה סיפק לרב פתייא מידע רב על ה'משחיתים'. בניגוד לרצון הרוח להתעופף מעל ארץ מולדתו — גוזרים ה'משחיתים' על הרוחות להרחיק לארצות רחוקות, דבר המצער אותם. הרוחות בורחים מפני ה'משחיתים', אשר אינם יכולים לרדוף אחריהם מחוץ לגבולות שגבלו להם. אין למלאכי-החבלה רשות להלקות את הרוח יותר ממה שגזר בית-דין של מעלה; אין להם רשות למנוע את הרוח מלהזיק לבני-אדם, או להיכנס בהם כדי להימלט

355 אור אלחנן, עמ' עו.

356 מנחת אליהו, ו ע"ב.

357 שם.

358 עיין: סוף ספר הגלגולים.

359 שער רוח הקודש, עמ' פח-צ. והשווה לדברי הרוח בדובר שלום: 'אשאר את הרוח כאן, אם לא יקבלוני [בעולם העליון] — אשוב!'

360 מנחת יהודה, נב ע"ב — נג ע"א.

361 שם, נה ע"א.

362 שם, נג ע"א.

ממכות ה'מחבלים'. אמנם, עצם הכניסה בבעלי-חיים, או בבני-אדם, אינה ממלטת את הרוח כליל, שכן בהגיע זמן העונש מוצא הרוח מבעל-החיים, או מן האדם. יוצא אפוא, כי בריחת הרוח לתוך בני-אדם מצילה אותו רק לזמן-מה ממכות ה'משחיתים'.³⁶³ שהייתו של הרוח בתוך האדם עשויה למרק מקצת חטאיו. לפיכך מודיע רוח אחד לאחר יציאתו, כי מקודם היו ה'מחבלים' דנים אותו ארבע פעמים ביום, ואילו עתה רק פעמיים.³⁶⁴ רוח אחד טען כלפי מי שניסו להוציאו: 'כבר היתה לי בזה חזקה על כל הגידים והאיברים [של החולה] ואיך אצא ואעוף שוב לידיהם של המזיקים?!'³⁶⁵ את רוחו של התימני בירושלים, החושש להיות שוב נע ונד ושכל מוצאו יהרגו (!), המגרש מנחם ומבטיחו להכניסו ישר לגן-עדן, 'ואיפה ימצאוהו מלאכי-החבלה הממונים עליו?!'³⁶⁶ הרוח שבקארץ מוכן לצאת מגוף החולה, אך טוען שהממונה עליו אינו מניחו לעשות כן. הוא גילה ששם הממונה הוא 'דוהא', ואילו המגרשים (שביררו ששמו האמיתי הוא 'ניטוהא') החרימו אף אותו.³⁶⁷ בין הבטחותיו של ר' משה גראף (פרעגער) לרוח בניקולסבורג נאמר בין השאר, כי התיקון (תפילות ומעשי צדקה, תענית ואמירת קדיש) יביא לו 'מנוחה מן המחבלים והמקטרגים הרודפים אחרך...'³⁶⁸ ההשבעות וההחרמות שנעשו בניקולסבורג (תנ"ן) כללו אף את ה'ממונים' על הרוח.³⁶⁹ רוח בבבל נזכר, כי רב העיר הוכיחו על חילול השבת, והזהירו בשעתו מפני 'מלאכי-חבלה הרודפים אחרי נשמות החוטאים מבלי שיתנו להם מנוחה לכף-רגלם'.³⁷⁰ כאשר ניסה הרב פתיא לרכך את עקשנותו של רוח שבת צבי פנה אליו ואמר: 'ידעתי שאין נשמתך רוצה לקלל אותי, רק הקליפה החופפת עליה הם המכריחים אותה לקלל'.³⁷¹ מלשון הרבים שבסיפא ניתן להסיק, כי הרב נתכוון למלאכי-החבלה המלווים את הרוח. זהו אמנם מקרה יוצא-דופן, שכן אין מלאכי-החבלה נוקטים בדרך כלל עמדה כלפי המשביעים והמגרשים.

אישיות המגרש

מגרשי הרוח הם לפעמים מומחים אנונימיים,³⁷² אך לרוב הם בעלי סמכות בתחומם הנקובים בשמותיהם. בגירוש הרוחות השתתפו, השתתפות פעילה או סבילה, מקובלים ובעלי-שם, רבנים ומנהיגים, ובמאות האחרונות במיוחד צדיקי החסידות. ראשוני האישים הידועים שפעלו בתחום גירוש הרוח היו מקובלי צפת במאה ה-17. בגירוש הרוח בצפת בשנת של"א

363 שם, נ ע"א.

364 מעשה ה' כי נורא הוא.

365 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 67 ב.

366 מעשה נורא של הרוח, ב ע"ב.

367 עיין: מעשה של הרוח בק"ק קארץ, 79 א—ב.

368 מעשה ה' כי נורא הוא.

369 שם.

370 סיפור של הדיבוק.

371 מנחת יהודה, מד ע"א.

372 'אנשים יודעי השבעות' (נשמת חיים, קט ע"א).

נטלו חלק בדרך אחת או אחרת, גם החתומים על הדו"ח, הלא המה: ר' אליה פאלקון, ר' שלמה אלקבץ, ר' אברהם לחמי, ר' שמואל בואינו ור' אברהם ארואיטי.³⁷³ מקובלים מובהקים אחרים שעסקו בזה היו ר' חיים ויטאל ובנו ר' שמואל. ר' יהודה מה-טוב פעל בפרארה שבאיטליה;³⁷⁴ ר' ששון ב"ר מרדכי שנדוך היה רב ומקובל בבגדאד.³⁷⁵ ר' אליהו הכהן האתמרי פעל בתורקיה;³⁷⁶ והרב ר' יהודה פתייא פעל בבגדאד עוד בשנות השלושים של המאה העשרים.³⁷⁷ בין יודעי חכמת-הנסתר מותר לנו למנות עוד את ר' אברהם בליליוס, איש צפון-אפריקה, אשר פעל באיטליה,³⁷⁸ ואת ר' בן-ציון חזן שגירש רוח בירושלים בראשית המאה העשרים.³⁷⁹

אף רבנים, אנשי הלכה ומנהיגי דורם נאותו לשותף פעולה עם המומחים. דוגמה בולטת יכול לשמש מקרה הרוח-בניקולסבורג (תנ"י), עת הפציר רב העיר והמדינה, הרב ר' דוד אופנהיים, במקובל ר' משה גראף (פרעגער) לפעול יחד עם דייני-העיר (ובהם ר' הירש דיינ סג"ל ור' פרץ דיינ) בגירוש הרוח.³⁸⁰ במקרה אחד השתדל בדבר יהודי תמים בשם ר' ישעיה (הנחשב לצדיק נסתר) אשר שידל את מרא-דאתרא, הרב שמואל, בעל תפארת שמואל (?), לפעול יחדיו.³⁸¹

לפעמים מטלטלים חולה ממקום למקום, עד שנמצא המומחה הידוע לטפל ברוח. אל הנערה מינדל, שחלתה בקאטילינא,³⁸² נקרא השמש ר' איצק מפרילוקא,³⁸³ שהיה מפורסם בכוחו לקלל רוחות ולהחרימם. באין תוצאות חיוביות לפעולותיו הביאו את החולה לפאולוויטש, שם פעל אב-בית-דין, שאינו נקוב בשמו³⁸⁴ כאשר אף זה לא הצליח שלחו לפרעמישלא אל ר' אברם בעל-שם,³⁸⁵ ואחריו אל בעל-שם שבעיר לוברטוב.³⁸⁶ אף ר' יעקב ממריפוליה — שהובהל ללוברטוב — ניסה את כוחו.³⁸⁷ ברם, מי שעלה בידו לבסוף להושיע את הנערה מסבלותיה היה ר' ברוך קאט (קוט) בעיר קארץ.³⁸⁸

שמענו במקרה הנ"ל על בעל-שם שונים שפעלו בגירוש הרוח. אין ספק שבעל-שם בכל הדורות עסקו בזה מהיותם מומחים לשמות הקדושים, שבלעדיהם לא יתכן גירוש הרוח. רוח בגרמניה (בשנת תק"ג) נוקב בשם שלושה בעל-שם נודעים בימיו: ר' יואל בעל-שם בפולין, ר' יונתן (אייבשיץ) במיץ ור' שמואל עסינגן, באומרו ששלושתם אינם יכולים לגרשו. אך הוא הוצא לבסוף בידי ר' שמואל עסינגן.³⁸⁹

בדורות האחרונים הידועים מבין מנהיגי הדור שעסקו (בעצמם או על-ידי שליחים) בהוצאת רוחות הם בעל ה'חפץ חיים'³⁹⁰ והרב ר' אברהם יצחק קוק.³⁹¹

373 ראה: שם, קיא ע"א. 374 עיין: מנחת אליהו, ו ע"א.

375 בשער הקונטרס 'סיפור של דיבוק' צוין שמו בטעות כר' מרדכי ששון. על ר' ששון שנדוך ראה: א. בן-יעקב, יתודי בבל מסוף תקופת הגאונים עד ימינו, ירושלים תשמ"א, עמ' קל ואילך.

376 ראה: מנחת אליהו, פרק חמישי.

377 דיווחים מפורטים ביותר על פעולתו ראה בספרו מנחת יהודה, בגדאד תרצ"ג.

378 רוח עושים. 379 ראה: מעשה נורא של הרוח. 380 מעשה ה' כי נורא הוא.

381 יידישע עטנאגראפיע און פאלקלאר, עמ' 309—310.

382 מעשה של רוח בק"ק קארץ, א 67. 383 שם, 67 ב. 384 שם.

385 שם, 68 א. 386 שם, 68 ב. 387 שם, 71 א. 388 שם, 71 ב.

389 עיין: מעשה נורא וזה וברורה, א ע"ב.

390 אמנם לא אישית, אלא על-ידי שליחים. ראה: אור אלחנן, חלק ראשון, עמ' עג—עו; ספר בן לאשרי, עמ' קלו.

391 ראה: הד הרים, עמ' קז—קח.

בתחום החסידות מטפלים ברוחות צדיקים ידועי-שם. אחת מפעולותיו הראשונות של ר' ישראל בעלי-שם-טוב — אשר נעשתה בפומבי — היתה גירוש רוח מתוך 'משוגעת'.³⁹² בגירושי דיבוקים עסקו ר' ישראל ב"ר שבתי, המגיד מקו'ניץ,³⁹³ ר' פנחס אליהו (פינטשע) מפילץ,³⁹⁴ ר' שלום מבלז,³⁹⁵ ר' יששכר דוב בר, ה'סבא' מראדושיץ,³⁹⁶ ר' חיים מאיר יחיאל, ה'שרף' ממוגלניצה,³⁹⁷ ר' דוד מטולנא,³⁹⁸ ר' חנוך העניך מאלסק,³⁹⁹ ר' שמואל אבא מזיכלין,⁴⁰⁰ ר' שלמה מבובוב⁴⁰¹ ורבים אחרים.⁴⁰²

רוח אחד טען, כי אינו חושש מפני ר' שלום מבלז ומן הצדיק מפרמישלאן, אלא מפני הצדיק ר' ישראל מריז'ין.⁴⁰³ צדיק זה אכן קבע שביכולתו לגרש את הרוח מיד, שלא כצדיק הבלזאי שהיה זקוק לשבועות, ואף לחודש, כדי להצליח בכך.⁴⁰⁴ במקרה אחר רצה הרב ביארשיו לשלוח את החולה 'לצדיקים שבדור, כמו ר' ברוך ממעז'בוז, אך הרוח השיב: "אין אני צריך יותר גדול מכם! גם אתם תוכלו לתקן אותי!"⁴⁰⁵

אין תימה שנפוצה הדעת, כי על המגרש להיות לא רק מומחה לדבר, אלא גם גדול בתורה וביראה. עוד בשנת תרס"ב כותב ר' בן-ציון חזן, כי העוסק בגירוש רוח צריך שיהיה 'גבר ובר נגר [עיינ: עבודה זרה ג ע"ב], בעל מעשים טובים ובעל גשמה גדולה כר' חיים ויטאל'.⁴⁰⁶ אף העוזרים בפעולות השונות חייבים להכין עצמם כדבעי. המגרש טובל במקווה-טהרה.⁴⁰⁷ על עשרים איש, שהשתתפו במעשה הגירוש, מסופר, כי צמו שבוע ימים, היו פרושים מנשותיהם, נמנעו מלדבר דברי חולין, וטבלו שלוש פעמים ביום להיות נכונים לפעולות ההשבעה.⁴⁰⁸ רוח בטבריה התלונן שאחד מבין עשרת האנשים שנועדו לומר תהלים וכו' הוא רשע. הרוח סירב לנקוב בשמו, אך רמז עליו באומרו, כי טוב אם להבא ייפקד מקומו של האחרון שבעשיריה.⁴⁰⁹

392 עיין: שבחי הבעש"ט, עמ' נב-נג. והשווה: שם, עמ' קסח (הבעש"ט סירב לתת תיקון לרוחו של מת וזה הלך והזיק לבתו של השמש). וע"ע: סיפורי יעקב ח"ב, סי' לו.

393 עיין: סיפורים נוראים, למברג תרל"ה, עמ' 37-38 (המיספור שלי!).

394 ראה: י. אלפסי, גור, תל אביב תשי"ב, עמ' 173-174.

395 דובר שלום, פשעמישל תר"ע, סי' עב.

396 עיין: דרכי יושר (בסופו); מסעות ירושלים, כה ע"א.

397 עיין: שיחות חיים, פיעטרקוב תרע"ד, עמ' 55-56; שם, עמ' 60-61; תולדות הגפלאות, עמ' 22.

398 מראה אש, סי' צה, עמ' סח-סט; אמונת צדיקים, סי' רג; שבחי רב ייב"י, עמ' צג-צה.

399 ר' יהודה יחיאל מרוזדיל, לב שמח החדש, עמ' קז-קח.

T. K. Oestereich, Besessenheit, Langensalzen, Ghetto daemmerung, pp. 64-73 400 ובתרגום האנגלי: Possession, New York 1930, pp. 207-210.

401 זכרונות המאור, עמ' קיא-קיג.

402 ראה מאמרי 'על רוחות-דיבוק בסיפורים חסידיים' בתוך: קובץ מחקרים בתולדות יהדות מזרח אירופה ותרבותה, מטעם הקתדראות לתולדות יהדות מזרח-אירופה ותרבותה ע"ש שמשון פלדמן והקתדרא לחסידות ע"ש קלרה ויצחק לייב שניידמן, אוניברסיטת ברי-אילן, רמת-גן תשמ"ג (בדפוס).

403 גירוש רוח בידי צדיק זה (על אף מחלתו האנושה) ראה: מראה-אש, סי' מב, עמ' מ-מא.

404 עיין: סיפורי יעקב ח"ב, סי' נב.

405 מוראים גדולים, סי' ב, עמ' ה-ז.

406 ראה: מעשה נורא של הרוח, א ע"א.

407 שם, ג ע"ב.

408 יידישע עטנאגראפיע און פאלקלאר, עמ' 311-312.

409 מעשה הצדיקים, יט ע"א.

לא־פעם נובע יחסו של הרוח אל הבאים לראותו או לגרשו מהערכתו את רמתם הדתית־מוסרית. כאשר נשאל רוח מפי אחד החכמים מהי דעתו עליו, השיב: 'על אדוננו אין לנו רשות לדבר דבר!' ⁴¹⁰ רוח בקוטוב קיבל את פני הרב משה, מרא־דאתרא, בברכת 'ברוך הבא, קדוש וטהור'! ⁴¹¹ וכך היה מקבל כל נכנס לפי מעלתו. רוח במצרים ביקש מר' שמואל ויטאל להוציא אתו מגוף־החולה בחוכמתו הגדולה, שכן הוא מכירו 'ממה שמכריזים [...] בשמים'. ⁴¹² רוח אחד הפגין כבוד רב כלפי המגרש באומרו, כי הרב 'ראוי ומקובל לפני הקב"ה'. ⁴¹³ רוח אחר ידע כי ה'חפץ חיים' הוא 'תנא' גדול. ⁴¹⁴

הרוח עצמו מבקש לפעמים שרב גודע יעסוק בהוצאתו. כך נהג רוח שביקש שרבה של ירושלים יוציאו (אך לא נענה), ⁴¹⁵ וכך פנה רוח שביקש את עזרת רבה של יפו (ונענה). ⁴¹⁶

העיון

נראה, כי כבר בזמן קדום נעזרו בהרחת שורשים ובעישון לגירוש שדים ורוחות. לשאלתו של רבן יוחנן בן זכאי, מה עושים הנוכרים לגרש רוח־תזוית עונה הנוכרי: 'מביאין עיקרין [שורשי עשבים] מעשנין תחתיו ומרביצין עליו מים והיא בורחת'. ⁴¹⁷ אף יוסף בן מתתיהו מספר שיהודי בשם אלעזר, במעמד אספסינוס ואחרים, 'הגיש לאפו של דבוק־רוח טבעת, שמתחת לחותמה היה [תבוי] אחד השורשים מאותם שהעיר עליהם שלמה, וכשהרית החולה בה, הוציא אלעזר את הרוח דרך הנחיריים'. ⁴¹⁸

שתי מטרות להחדרת אידי הגופרית לאף החולה. א. לפתוח את פי הרוח כדי שיגלה את שמו וכן פרטים נוספים על עצמו. ב. להוציאו מגוף החולה. באחד התיאורים הראשונים אנו שומעים: 'ויגשו אל האשה [החולה] ב' אנשים יודעים השבעות וענינים רבים, כדי שידבר הרוח אשר בתוך האשה, ועל ידי עשן אש וגופרית שהיו מכניסים בתוך הנחיריים

410 נשמת חיים, קיא ע"ב.

411 שבחי תבעש"ט, עמ' גב—גג.

412 מעשה של הרוח (סוף ספר הגלגולים).

413 מעשה נורא של הרוח, ג ע"א.

414 ראה: אור אלחנן, חלק ראשון, עמ' עד. והשווה ספר בן לאשרי, עמ' קלו: 'כמו תנא בשעתו'. על ר' אלחנן עצמו אומרים בשמים שהוא 'צדיק תמים'.

415 ראה: מעשה נורא של הרוח, ג ע"א—ע"ב. ה'ראשון לצינן', הרב יעקב שאול אלישר (בעל 'ישא ברכה' — נפטר בתרס"ד) לא יכול היה להיענות לבקשה מפאת חולשתו וזיקנתו. עיין עליו: ג. אפרתי, משפחת אלישר בתוככי ירושלים, ירושלים תשל"ה, עמ' 43—225.

416 הד הרים, עמ' קז—קט.

417 מדרש רבה, במדבר יט, ד. ועיין: פסיקתא דרב כהנא, פרח (מהדורת מגדלבוים, ניו־יורק תשכ"ב, עמ' 44); A. Marmorstein, Eine Geistaustreibung aus der neueren Zeit, in: Mitteilungen zur juedischen Volkskunde, Wien 1929, pp. 11—18

418 יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים (תרגום א. שליט, ירושלים—תל אביב 1955), כרך ב, ספר ח, עמ' 271 (והובא בספר נשמת חיים, קיט ע"ב; יעקב בזק, למעלה מן החושים, תל אביב 1968, עמ' 81). והשווה: תולדות מלחמת היהודים עם הרומאים, תל אביב תרצ"ח, כרך ב, ספר ז, עמ' שפ"ד, על שורש מופלא, שבכוחו 'לגרש במהרה את כל אלה הנקובים בשם רוחות הנכנסות בקרב האנשים החיים והממיתים אותם, אם לא ימתרו להמציא להם עזרה ולתקריב אליהם מן השורש'.

שלה [...] היה הקול מתחיל להישמע...⁴¹⁹ ההנחה הכללית אכן היתה שעל ידי 'השבעות ועישונים מגופרית וכדומה בנחירי האף היו הרוחות מודיעות ומגלות שמותם ומספרים מעניניהם.⁴²⁰ עוד בראשית המאה העשרים פעלו בירושלים בשיטה זאת: '...ועשה [המגרש] לפניה קטורת ויעל עשנו, והתחיל הרוח לדבר מתוך גופה...⁴²¹

העישון מוזכר גם בתשובה הלכתית שכותבה הוא ר' משה זכות. ואלה דבריו: '...אמנם מ"מ [מכל מקום] ינסוהו בהדלקת פתילי גופרית ושיגיע העשן לבחיריים.⁴²² לדעת הכותב ניתן לבחון בדרך זאת אם החולה חלה בשיגעון, או אם רוח נכנס בו.

העישון משמש בגירוש הרוח ובהוצאתו מגוף החולה. כבר בדו"ח של שנת של"א נאמר: 'והיו חוזרים להשביע לו ולתת לו עשן אש וגופרית בתוך הנחיריים כדי שיצא מכל וכל.⁴²³ בתהליך גירוש הרוח של קארץ ניסה ר' אברהם בעל-שם את כוחו בעישון החולה — ולא הצליח, שכן הרוח היה נעלם מראש החולה ויורד אל הירך כל-אימת שהריח עשן.⁴²⁴ כותב הדו"ח מתאר את הדברים בהאי לישנא: '...התחלנו לעשות עמה כסדר הזה: ראשית לקחנו חבית גדולה ובאמצע החבית עשינו לוח. ובלוח קדחנו חורים. ועל הלוח הושבנו את הבחולה בתוך החבית. ומתחת לחבית עשינו קטורת, דהיינו לבונה וגופרית לענה מרה. ושמנו אש וריח הקטורת עבר דרך החורים אל הרוח עד אשר החלשנו את כוחו.⁴²⁵ חולה זאת התעלפה מן העישון למשך חמש שעות, ולאחר שפקחה את עיניה פנתה אל המגרשים ואמרה: 'עד מתי תדינו אותי בגיהנום ותשרפוני בגופרית אש ??⁴²⁶

אין תימה איפוא שהיו מקרים שבהם נגרם מוות לחולה על ידי השימוש באידי-הגופרית. דומה, כי כך קרה לר' שמואל עסינגן בטיפולו בנערה שהביאה עמו לאלטונה. ר' יעקב עמזון, בתארו את המקרה, כותב בין השאר: 'ולא עזב מלעשן אותה בגופרית ואש קדחה באפה.⁴²⁷ בצפת נמנע אסון מסוג זה כאשר — לאחר יציאת הרוח — עוד המשיכו בעישון, אך האשה צעקה על חמיה ונקנתה: 'למה אתם מניחים אותי שישרפוני ??⁴²⁸

הגירוש

תהליך הוצאת הרוח היה מורכב ביותר, מעין מלחמה שיש בה עליות וירידות, התקדמות ונסיגה, נצחונות ומפלות. מגמת פניהם של שני ה'שחקנים' הראשיים במחזה היתה ברורה, אך תחבולותיהם שונות ומשונות. הרוח עושה הכול, משקר ומערים, כדי להישאר בתוך גוף החולה; המגרש לעומתו היה מוכן לעשות כמעט-הכול כדי להוציאו משם. דומה, כי ר' חיים ויטאל היה הראשון שרשם ייחוד (שלמד מפי האר"י) 'כדי להוציא רוח רעה

419 נשמת חיים, קט ע"א. וראה: E. Bischoff, Die Kabbalah, Leipzig 1903, p. 87 f. המצביע על מקור זה כהוכחה שמה שהיה נהוג אצל הנוצרים היה מקובל גם על היהודים. וע"ע: ספר תולדות האר"י, עמ' 299—300.

420 שלשלת הקבלה, עמ' רג—רד. והשווה: נשמת חיים, קט ע"א.

421 מעשה נורא של הרוח, א ע"א. וע"ע: שם, ו ע"א ומאמרו הנ"ל של א. מרמורשטיין.

422 אגרות הרמ"ז, ב ע"ב.

423 נשמת חיים, קי ע"ב.

424 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 68 ב.

425 שם, 76 ב.

ר"ל, 429 בין היתר כותב ר' חיים: 'ועלידי הייחוד הזה נתקן גפשו מעט ויצא [הרוח] מגוף האדם. וזה מעשיו, כמו שאני עשיתי בידי ונסיתיו, כי הייתי לוקח זרועו של האיש ההוא ומשים ידי על הדופק' 430 שבורע שמאל, או ימין, כי שם הוא לבוש הנפש ובו מתלבשת. ואני מכיין אל הנפש ההיא המתלבשת בדופק ההוא שיצא משם בכח הייחוד. ובעודי מחזיק בידו בדופק אני אומר זה הפסוק ביושר ולמפרע ומכיון באלו השמות היוצאים ממנו... 431 נוסח הייחוד המובא על-ידי ר' חיים מיוסד על הפסוק: 'הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו' (תהלים קט, ו) ועל פסוקים וצירופים נוספים. 432

אין פלא שבדורות שאחרי ר' חיים, שהושפעו מקבלת האר"י, נהגו על פי הנאמר לעיל. ר' שמואל ויטאל אוחז במצרים בדופק ימין של החולה ומכוון בכוונות שרשם אביו. יחד עם המגרשים אמרה החולה ההיא מזמורי תהלים, כגון: 'יענך ה' ביום צרה' (תהלים כ); 'יהי נועם' (תהלים צא); תפילת 'אנא בכוח' ותפילה מיוחדת המובאת בתיאור. 433 עוד בשנת תרס"ד בירושלים אחז המגרש בדופק החולה וייחד ייחודים ככתוב בשער רוח הקודש ('כנוכר בדברי הרב ז"ל'). 434 במקרה זה אף שאל המגרש את הרוח, אם טוב בעיניו שיהגו באמירת התפילות כסדר שעשה ר' שמואל ויטאל, ככתוב בסוף ס' הגלגולים, והוא נאות לכך. 435 ר' שלמה מוסאיוב מסר למגרש ספר ישן ('תעלומות חכמה') בכתובת יד

426 שם, 77 ב.

427 תורת הקנאות, דפוס תקי"ב, עמ' 113. והשווה מעשה גורא זכה וברורה, ב ע"א: 'ומעשנים אותו כל פעם בקטורת אשר לא מקותרת'. וע"ע: ספר הברית, צב ע"ב — צג ע"א.

428 נשמת חיים, קי ע"ב. על שימוש בהקטורת בסביבה מוסלמית (צפון אפריקה) בסוף המאה הט"ו ראה בספר B. Heyne, Ueber Besessenheitswahn, Paderborn 1904. וראה גם במאמרו של בלדנשפרנגר בתוך: f. 214. Quarterly Statement, London 1893, p. 214. מובא בספר S. I. Cur-tiss, Ursemitische Religion im Volksleben des heutigen Orients, Leipzig 1903, pp. 172—173.

שייך ערבי בארץ ישראל בשנת 1891 משתמש באש ומאיים על הרוח לשרוף אותו. מגרש הרוח בירושלים בשנת תרס"ד (מעשה גורא, יג ע"ב) מספר: 'הייתי כותב איזה חותמות ועושה אותם כמו פתילות ושוורף ונותן באוזנה ובחוטמה'. תוך כדי כך שרף את בגדי העניה, אך ה'ראשון לציון' תרם חצי-גפוליאון לקנית בגדים חדשים.

429 שער רוח הקודש, עמ' פח. והשווה לפורמולות של גירוש רוחות בכנסית הקאתולית: Manuele Beses-Exorcismorum, Antwerpen 1626. ההשבעות בתחום הנוצרי הן עפ"ר בלטינית. ראה: senheit, p. 23 ואין בהן תועלת אם החולה אינו מאמין. ראה שם, עמ' 98. השבעות מוזכרות כבר בדברי יוספוס, קדמוניות היהודים (תרגום א. שליט), כרך ב, ספר ח, עמ' 271. וע"ע: נשמת חיים, מאמר שלישי, פרק ארבעה עשר; L. Blau, Das altjuedische Zauberesen, Graz 1974; pp. 56—57

430 בשער רוח הקודש, עמ' יד, נאמר: 'דע, כי גם בדופק האדם, כמו שבו נודע וניכר תחלואיו אל הרופאים הגופניים, כך מורי זל"ה [האר"י] היה מכיר בו חולי הנפש בהיותו משתמש בדופק האדם'.

431 שם, עמ' פח—פט.

432 שם, עמ' פט—צג. בקונטרס דובר שלום, עמ' 9, גורמת לחישת הפסוק 'הפקד' וכו' לתשובה תכופה של הרוח לשאלות הצדיק.

433 סוף ספר הגלגולים. והשווה: מנחת יהודה, מז ע"א.

434 מעשה גורא של הרוח, ד ע"א.

435 שם, ד ע"ב. והשווה שם, ו ע"ב (בהביעו את הדעה שיש לגעור ברוח ולמשול בו הוא מעיר: 'כך מצאתי בכ"ק מוהר"ו ז"ל').

ר' חיים ויטאל, כדי שיעתיק ממנו עניינים השייכים לגירוש רוח רעה.⁴³⁶ אף בשנת תנ"ו מסר רבה של ניקולסבורג ומוראביה, הרב דוד אופנהיים, למגרש המקובל ר' משה גראף (פרעגער) 'כתבי־קדוש',⁴³⁷ וככל הנראה אף אלה היו טקסטים של ר' חיים ויטאל. כך נהג גם צדיק חסידי, אשר בשעת הוצאת הרוח אחז בידיו ספר מכתבי האר"י, בו מצא כתוב 'סדר הברחת הרוח'.⁴³⁸

הוצאת הרוח נעשית בכוח התפילות והייחודים, דהיינו בכוח של מעלה ולא בכוחו של המגרש.⁴³⁹ השימוש בכוח השמות הקדושים היה מקובל מאוד על בעלי־שם,⁴⁴⁰ אך אפילו על שייך מנסלמי בביירות, אשר ציווה על הרוח שבנער 'בכח שמות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב', וכאשר התעקש הרוח השביעו 'בשם ה' ובתורת משה'.⁴⁴¹ לעיל כבר הוזכרו פסוקי 'ויהי נועם' הידועים כ'שיר של פגעים',⁴⁴² אשר בייעילותם נגד שדים ורוחות איש לא הטיל ספק.

אמירת תפילות והשבעות משולבות לרוב עם תקיעת שופר. כבר ר' חיים העיר: 'ולפעמים צריך לתקוע בשופר סמוך לאוזנו ולכוין בשם "קרע שטן" כולו בשבא, וגם בחילופו באתב"ש בשבא'.⁴⁴³ בנו, ר' שמואל, כותב: 'בשעת אמירת י"ג מידות ייתקע בשופר כמנהג כל הסליחות'.⁴⁴⁴ כמעט שאין תיאור הוצאת רוח שאין תוקעים בה בשופר, ולדוגמה נזכיר את ניקולסבורג תנ"י,⁴⁴⁵ שם שנת תקמ"ה,⁴⁴⁶ וטבריה בשנת תרל"ג.⁴⁴⁷ אפילו במהלך גירושו של 'עובד השמש' תקעו בשופר, בנוסף לאמירתם של פסוקי 'ויהי נועם' פעמים אחדות.⁴⁴⁸ לא־פעם היו מוציאים ספרי־התורה לפני התקיעות מן ההיכל.⁴⁴⁹

436 מעשה נורא של הרוח, ה ע"ב. 437 מעשה ה' כי נורא הוא.

438 קונטרס דובר שלום, עמ' 9.

439 כך אף אצל אומות העולם, ראה: Besessenheit, p. 98. בכמה מקרים יוצא אמנם הרוח ללא השבעות, מתוך יראת כבוד כלפי המגרש, או שולחיו (ראה לדוגמה: אור אלחנן, עמ' עו). 440 עיין ערך "בעל שם" באנציקלופדיה העברית, כרך ט, עמ' 263—264 (נכתב בידי פרופ' ג. שלום) וביבליוגראפיה שם. מתוך עיון ב־מעשה נורא זכה וברורה יש לדחות את הדעה המובעת שם, כי ר' שמואל עסינגן הוא דוגמה מאפיינת בעלי־שם שעיסוקם היה בקבלה מעשית בלבד. אף בתחום החסידות השתמשו בכוונות ובשמות קדושים (ראה: שבחי תבעש"ט, עמ' נב—נג; Ghetodaemmerung, p. 67). אך במשך הדורות השתדלו להמעיט בחשיבותם ובשימושם. ה'שרף' ממוגלניצה השיב ל'סבא קדישא' מראדושיץ, על שאלתו אילו כוונות הוא מכוון בשעת גירוש־רוח — שאינו מכוון כלל 'רק שהמה שוטים שיראים מפני ולכן הם בורחים' (תולדות הנפלאות, עמ' 22). ר' ישראל מריז'ין לימד נער תולה את אותיות הא"ב ואמר: 'עם האותיות הללו יכלו לברוא עולמות ולפעול ישועות, וגם נוכל לגרש הדיבוק [...] כי כל התורה ניתנה באותיות האלה' (סיפורי יעקב ח"ב, סי' נב).

441 החבצלת, שנה ה, עמ' 216—217.

442 ראה: הוריות, טו ע"א. שימוש בפסוקים אלה ראה: מעשה ה' נורא הוא; שד יהיר, ועוד.

443 שער רוח הקדוש, עמ' פט. מעשה נורא זכה וברורה, ב ע"א (אמרו אותיות קר"ע שט"ן בתמניא אפי, אותיות שם הנער ו'שיר של פגעים').

444 סוף ספר הגלגולים.

445 מעשה ה' כי נורא הוא.

446 רוח חיים, ח ע"א: תקיעה, תשר"ת, תש"ת, תר"ת.

447 מעשה הצדיקים, יט ע"ב, כ ע"א, כב ע"ב.

448 מעשה נורא של הרוח, ח ע"ב.

449 עיין לדוגמה: מנחת יהודה, מב ע"ב; מעשה ה' כי נורא הוא; יידישע עטנאגראפיע און פאלק־לאר, עמ' 312. במעשה נורא זכה וברורה, ב ע"א, הוציאו ספר תורה ותקעו בשבעה שופרות.

הייחודים הם תפילות וכוונות מיסטיות, ההחרמות וההשבעות מהוות שלב תקיף יותר. כבר ר' חיים ויטאל גזר — בשם האר"י — חרמות ונידויים על הרוח.⁴⁵⁰ בראשיתו של המשא-ומתן עם הרוח מתרים בו, מתוך תקווה (המתבדה לרוב) כי יצא בטוב מגוף החולה. ר' משה גראף (פרעגער) ובית דינו היתרו ברוח בוו הלשון: 'אני מתרה בכ שתצא מן הגוף [של] הנער אברם הל', בלי נזק וכלי צער העם אשר ישנו עמנו והעם אשר איננו פה. באם לאו, ולא תשמע לדברי, אני אדע מה אעשה לך, לצאת לקראתך בחרמות ושמחות ונדויים בארורים וקללות, ככל אשר לאל ידי'.⁴⁵¹ להכרות חרם דרוש מגין אנשים.⁴⁵² חיוני הוא לדעת את שם הרוח, כדי שהחרם יתפוס. ברם, במקרה הצורך ניתן להסתפק אף בהגדרה כוללת, כפי שנהגו בעיר ניקולסבורג (תקמ"ה) שם היתרו בחרם 'על הרוח, או על הדיבוק, יהיה מה שיהיה, שבתוך הנער'.⁴⁵³

בקארץ איימו על הרוח שאם לא יצא בכוח החרם שהחרימוהו בקהילה, יבקשו מבית-דין הגדול להחרימו. ולא עוד אלא יחרימו אותו כל הקהילות בכל היישובים בין 'אשרי' לבין 'ובא לציון' בתקיעת שופרות, בכיבוי-גרות ובאמירת אמן מפי הילדים.⁴⁵⁴ איום ב'חרם גדול', כיבוי-גרות ואמירת אמן מפי ילדים מצאנו גם בתיאורים נוספים.⁴⁵⁵ בירושלים איימו על רוח התימני להביא עשרה חכמים ועשרה שופרות ולגזור עליו נח"ש (נידוי, חרם, שמתא), ואף הרב קוק השמיע ביפו חרמות והשבעות.⁴⁵⁷

חרמות מפורסמים שבהם השתמשו היו חרם יב"ן (יהושע בן נון)⁴⁵⁸ וחרם 'כל-בו',⁴⁵⁹ ואילו ר' אליהו האתמרי הסתפק בקריאת הקללות שבתורת כהנים ובמשנה תורה.⁴⁶⁰ יחסם של הרוחות לחרמות אינו שווה בכל מקום. יש רוח הטוען שאין טעם ותועלת במעשי המגרש, כיוון שאין לרוח כל תקווה ותקנה.⁴⁶¹ אותו רוח, אף אחרי השבעות רבות, התמיד להתייחס בולזל כלפי המגרש, 'הכל היה כמצחק בעיניו'.⁴⁶² רוח אחר, בשומעו את החרמות הפטיר: 'כל החרמות האלו יבואו לאומות העולם שמצרים ודוחקים לישראל'.⁴⁶³ מתברר שהיתה זאת העמדת פנים, ולמעשה פחד רוח זה עד מאוד. רוחו של האשכנזי סיפר

450 ספר הכוונות ומעשה נסים, ח ע"ב—י ע"א. וע"ע: ספר תולדות האר"י, עמ' 297, 300.

451 מעשה ה' כי גזר הוא.

452 ראה לדוגמה: מעשה של רוח בק"ק קארץ, 67 א (ר' איצק השמש כינס מגין).

453 רוח חיים, ח ע"א (שים לב למונח 'דיבוק'!). והשווה: שד יהיר (לר' אברהם בליליס לא היה מחזור, אם לפניו שד או רוח רע).

454 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 78 ב.

455 מנחת אליהו, ז ע"ב.

456 מעשה גזר של הרוח, ג ע"א.

457 חד הרים, עמ' קח.

458 רוח חיים, ז ע"ב. וראה: יהושע ו, יז—יח. דוגמאות לנוסחי חרם אלה ראה: האנציקלופדיה העברית, כרך יח, עמ' 53—54.

459 עיין: גשמת חיים, קי ע"א; מעשה הצדיקים, כד ע"א. מקורו בספר (האנונימי) "כל-בו", סי' קלט.

460 מנחת אליהו, ז ע"ב ("ולא תועיל").

461 עיין: מעשה גזר זכה וברורה, ב ע"א.

462 שם. הרוח בקארץ התל במגרשיו באומרו כי יצא עם 'קריאת התרגולות'. כאשר הוכיחוהו על ששיקר, טען שרק התרגול קרא ולא התרגולות! (מעשה של רוח בק"ק קארץ, 80 ב) הבטחות של רוחות שונים לא קימו (ראה לדוגמה: מנחת יהודה, מז ע"א).

463 מנחת אליהו, ז ע"ב.

לרוח מוכר-העופות (שגילה את הדבר לר' אליהו האתמרי) שאינו מתיירא אלא מחרם של עשרה הגורם נזק רב. ואכן, כל עוד היה מספר הנוכחים בחדר מועט, היה רוח זה עולה בגרון החולה ומתמיד בחירופיו ובגידופיו, אך עם כניסת אנשים נוספים (שעשויים היו להשלים מגין) היה מיד נעלם בגוף החולה. פעם נכנסו פתאום אנשים רבים, המגרש ניצל את ההזדמנות והחרים את הרוח, והלו נאלץ לצאת מגוף החולה.⁴⁶⁴

כבר אצל ר' חיים ויטאל שמענו את העצה להתייחס בתקיפות כלפי הרוח ובשום פנים בהססנות ובמורד-לב.⁴⁶⁵ מאידך גיסא מכירים המגרשים בסכנות העלולות לצמוח מן הטיפול ברוח רשע. שני רבנים הזהירו את חברם הרב פתיא לחדול מגסיונותיו להוציא את רוח שבתי צבי מן החולה. הרב אמנם התמיד בהם, אך נקט זהירות מרובה ודיבר עם הרוח 'דברים רכים, דברים המושכים את הלב'. הוא הטעים שאין לו כל חפץ אישי בהוצאתו, וכי אינו רוצה אלא בטובת הרוח.⁴⁶⁶

פה ושם פוגעים ברוח במכות 'גופניות'. הנחת ידו של המגרש על האיבר שבו מסתתר הרוח מכאיבה לו כמו מלקות 'משחיתים'.⁴⁶⁷ רוחה של רוזה יעץ לרב פתיא לייחד ייחודים ישר באוזני החולה — אם הרוח ינסה להסתתר אי-שם בגוף החולה. פעולה זאת תהיה יותר יעילה מהנחת היד על האיבר שבו הרוח יושב.⁴⁶⁸ המכות הגופניות נחתו, כמובן, על גוף החולה והכאיבו לו. כבר ר' חיים ויטאל נהג בהכאה,⁴⁶⁹ ואחריו נהגו כך רבים. הצדיק ר' אהרן מקיידאנוב איים על הדיבוק במקל של זקנו, הצדיק מלחוביץ,⁴⁷⁰ ואילו ר' שמואל אבא הצדיק מוילנין, היכה את הדיבוק בלולב שבידו עד זוב דם החולה.⁴⁷¹

דרישות הרוח מן המגרש והבטחות הניתנות בעקבותיהן תופסות אף הן חלק נכבד במסכת הגירוש. כאשר רוח מתגלגל בגוף אדם חי רק כדי לתקן דבר קל, דרישותיו צנועות וקל להיעתר לו. כך היה במקרהו של צדיק ירושלמי שבקשתו היתה להודיע דבר מסוים למשפחתו. הדבר נעשה מיד והביא בעקבותיו את יציאת הרוח.⁴⁷² לרוח שפחד מן המקטרגים, באומרו כי כל המוצאו יהרגהו, הובטח לתקנו ולהכניסו מיד לגן-עדן.⁴⁷³ אף בצפת הבטיחו המגרשים לבקש רחמים על הרוח 'שלא ילך יותר בזה הגלגול'.⁴⁷⁴ הבטחות לרוח להתפלל עבורו הן מן הנפוצות. בניקולסבורג חיבר ר' משה פרגר תפילה

464 עיין: מנחת אליהו, ח ע"א. על יחסו הרציני של הרוח כלפי החרם ניתן ללמוד מדרישתו לבטלו — בהתאם למוסכם — אחרי יציאתו מגוף החולה. בניקולסבורג (תנ"י) אף חובר נוסח מיוחד של כרוז שביטל את החרם (ראה: מעשה ה' כי נורא הוא והשווה: מעשה נורא זכה וברורה, ג ע"ב).

465 עיין: שער רוח הקודש, עמ' פח—צ.
466 מנחת יהודה, מג ע"ב — מד ע"א. על אף הקללות שקילל הרוח את הרב, אמר לו הרב כי 'הקליפה' שבו מקללתו, ולא הוא עצמו (שם, מד ע"ב).

467 שם, נ ע"א.

468 שם, נ ע"ב. הרב פתיא אכן קנה סרטוסקופ ודרכו החדיר את ייחודיו לאוזני החולים.

469 עיין: ספר החזיונות, עמ' לו.

470 עיין: קונטרס דובר שלום, עמ' 9.

Ghettodaemmerung, p. 65 471 ושווה: Quarterly Statement, London 1893, p. 214 f.

Ursemitische Religion im Volksleben des heutigen Orients, p. 172 f. שייך ערבי החל

טיפולו בחולה בהכותו אותה בשוט שבידו.

472 טוב טעם, קמ ע"א—ע"ב.

473 עיין: מעשה נורא של הרוח, ב ע"ב.

474 נשמת חיים, קט ע"ב.

מיוחדת למען הרוח, קרא אותה לפניו ושאל אם הנוסח נראה לו.⁴⁷⁵ רוחות אחרים מבקשים לומר למענם פרקי תהלים.⁴⁷⁶

בקשות והבטחות אחרות הן מתחום הלימוד המזכה לנפש. היה רוח שדרש לימוד בלי לפרט,⁴⁷⁷ אחרים ביקשו לימוד משניות,⁴⁷⁸ או לימוד בספר הווהר.⁴⁷⁹ לפעמים נכרכו מספר-בקשות יחד: רוח בניקולסבורג ביקש (והובטח לו) לימוד תורה, תפילות, מעשי צדקה, תעניות במשך שנה ואמירת קדיש.⁴⁸⁰ המגיד מקוֹזניץ הבטיח לרוח ללמוד עבורו, ואילו הבחור יאמר קדיש.⁴⁸¹ היה רוח אשר ביקש אמירת קדיש במשך שנתיים (!) והדלקת שמן לזכרו.⁴⁸² רוחות אחרים מבקשים נתינת צדקה,⁴⁸³ נתינת פדיון-נפש עבור חולה,⁴⁸⁴ נסיעה לטבריה והשטתחות על קבר ר' מאיר בעל-הנס.⁴⁸⁵ בקשה מיוחדת היתה לרוח אחר: הילד הראשון שייולד לחולה ייקרא על שם הרוח.⁴⁸⁶

קמיעות

האמונה העממית רואה בקמיע⁴⁸⁷ מגן מפני מזיקין ורוחות. בהוצאת רוחות משתמשים בקמיעות עפ"ר אחרי יציאת הרוח כתריס מפני חזרתו. בשעה שניסו לשים קמיע, או תפילין, על נער חולה משותק, היה הלז מתעורר בבהלה ומקפץ באוויר, עד שהסירו את הקמיע ממנו.⁴⁸⁸ בעל 'חתם סופר' ציוה לתלות קמיע על צווארו של נער חולה.⁴⁸⁹ אביה של נערה חולה, שחשה בבטנה, קיבל מסופר בלחוביץ קמיע לשים על בטנה.⁴⁹⁰ אכן, קמיע זה לא הועיל, שכן אין בכוח קמיע להוציא רוח שכבר חדר לגוף. 'חגורת של שמות' הולבשה

475 מעשה ה' כי נורא הוא.

476 שם, בספר מוראים גדולים, עמ' ה-ז, מבקש רוח שמגין אנשים יאמרו תהלים במשך עשרה ימים. על זיכוי החוטא בגיהנום בגין אמירת 'ברכו את ה' המבורך' ברבים ועניית אמן, ראה: Revue des Etudes Juives, 35 (1897), p. 80

477 עיין: מעשה ה' כי נורא הוא; מעשה הצדיקים, יט ע"ב.

478 לב אליהו, עמ' 24.

479 ידע-עם, כרך ה, עמ' 61.

480 מעשה ה' כי נורא הוא. והשווה: מעשה נורא זכה וברורה, א ע"ב. וע"ע: אמונת צדיקים, סי' רג; א זער שענע וואונדערליכע געשיכטע (שו"ב — שנפטר ללא בנים — ביקש שהצדיק יאמר קדיש, ואילו האשה ביקשה שבניה יאמרו קדיש).

481 סיפורים נוראים, עמ' 37—83.

482 מעשה נורא של הרוח, ב ע"ב. בקשה להדלקת נרות בבית-הכנסת ראה גם: לב אליהו, עמ' 24.

483 עיין: מעשה של רוח בק"ק קארץ, 73 א.

484 עיין: רוח חיים, י ע"א.

485 החבצלת, שנה חמישית, עמ' 126—127.

486 מעשה ה' כי נורא הוא.

487 על קמיעות ראה בערך 'קמיע', האנציקלופדיה העברית, כרך כט, עמ' 818—819. ביבליוגרפיה רחבה ראה בספר, T. Shrire, Hebrew Amulets, their Decipherment and Interpretation, London 1966.

488 עיין: שד יהיר.

489 ר' שלמה סופר, חוט המשולש, דראהאביטש תרס"ח, לח ע"א.

490 מעשה נוראה, עמ' 11.

בפקודת ר' שמואל עסינגן על נער חולה, ובכך הוגבלה תנועת הרוח בגוף הנער וצומצמה לרגלו בלבד.⁴⁹¹

בתליית קמיעות לאחר יציאת הרוח על החולה, משום שגוף החולה חלש ורעוע ושדים ומזיקים עלולים להיכנס בו, מסתמכים הרב פתייא בבגדאד⁴⁹² ור' בן ציון חזן בירושלים⁴⁹³ על דברי האר"י.⁴⁹⁴ במקרה אחד גילה הרוח עצמו לפני יציאתו לרב פתייא, כי הממונים עליו אמרו שיש להכין קמיע, לכתוב עליו ארבעה שמות הידועים לרב, ולתלותו על צוואר החולה.⁴⁹⁵ ר' משה גראף (פרעגער) בניקולסבורג (תנ"ו) פקד לשמור את הנער — לאחר יציאת הרוח — שמונה ימים רצופים, והוא עצמו תלה עליו קמיעות לשמירה. ואכן, בשוב הרוח לא העז להתקרב אל הנער ועמד מחוץ לד' אמותיו.⁴⁹⁶ דיבוק בצפת, אשר לפניו שהה בגוף אשה בשכם, סיפר שלא הצליח להיכנס שוב לחוכה, שכן תלו עליה קמיעות.⁴⁹⁷ ברם, לתוך האשה הצפתית עלה בידו לחזור, מפני שהקמיעות שהושמו עליה היו 'בבית מוכנות שאולות'.⁴⁹⁸ מכאן, שאין תועלת בקמיע אלא אם נכתב לשם החולה ולשם העניין הספציפי. אף סיפורים חסידיים מספרים על קמיעות. ר' דוד מטולגא היה מרפא את מי שנכנס בו רוח בקמיעות,⁴⁹⁹ ואף המגיד מקוויניץ נתן לבת ר' ראובן מגראדויסק קמיע, והנערה שבה לאיתנה.⁵⁰⁰

יציאת הרוח ומקום היציאה

השאלה מהו האיבר שדרכו עתיד הרוח לעזוב את הגוף תופסת מקום נכבד במשא-ומתן המתנהל עם הרוח. לא אחת מתמקח המגרש עם הרוח בעניין זה. היות והרוח נתפס כבעל ממדים גופניים היה רווח החשש שמא תגרום יציאתו נזקים כבדים לחולה. מתוך ההנחה שמקום עמידתו של הרוח מתנפח ומתעבה⁵⁰¹ סברו הכול, כי איברים עדינים ורגישים עלולים להינזק בעקבות יציאת הרוח דרכם. ר' חיים ויטאל כותב בשם האר"י: 'גם צריך שתגזור עליו [על הרוח] שלא יצא משום מקום, אלא מבין הציפורן של גודל רגלו לבין הבשר, באופן שלא יזיק לגוף אשר עומד בו'.⁵⁰² והוא נימק את דרישתו בחשש 'שמאיבר שהוא [הרוח] יוצא — אותו איבר מתקלקל ומתבטל לגמרי'.⁵⁰³ דרישה זאת, שתחילתה

491 ראה : מעשה נורא זכה וברורה, ב ע"ב. וע"ע : תורת הקנאות, אלטונה תקי"ב, נח ע"ב — נט ע"א.

492 עיין : מנחת יהודה, מז ע"א.

493 מעשה נורא של הרוח, ז ע"א (קמיע בן שמונה אותיות). וע"ע : שם, ח ע"ב.

494 על התנגדות האר"י לשימוש בקמיעות ראה : ספר תולדות האר"י, עמ' 243, 290. על ר' חיים

ויטאל שביקש את ר' יהושע אלבוים לכתוב קמיע : שם, עמ' 294. וע"ע שם, עמ' 301.

495 מנחת יהודה, מז ע"א.

496 מעשה ה' כי נורא הוא. וע"ע : ש. צפתמן-בילר, 'גירוש רוחות בפראג במאה הי"ז', בתוך :

מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, חוברת ג, ירושלים תשמ"א, עמ' 13 ; הע' 30.

497 נשמת חיים, קט ע"ב.

498 שם, קיא ע"א.

499 עיין : אמונת צדיקים, סי' רג ; שבחי רב ייב"י, עמ' צג-צה.

500 ראה : אמרי-שפר, י ע"א-ע"ב.

501 ראה לדוגמה : שלשלת הקבלה, עמ' רד ; נשמת חיים, קט ע"א.

502 שער רוח הקודש, עמ' פת-צ.

503 ספר הכוונות ומעשה נסים, י ע"א ; מ. בניהו, ספר תולדות האר"י, עמ' 196.

ככל הנראה בצפת, הפכה לדרישה קלאסית, ובהרבה דו"חות וסיפורים נדרש הרוח לצאת מגוף החולה דרך האצבע הקטנה שברגל שמאל.⁵⁰⁴

מאידך גיסא, הרוח עצמו מעונין לצאת דווקא דרך איבר עדין. זאת, אם מתוך רשעות ורצון להזיק, ואם מתוך כוונה להרתיע את המגרש, העשוי לדחול מפעולות הגירוש בחמלתו על החולה. תכסיסי הרוח וערמומיותו באים לידי בטוי גם בעניין זה. בימי האר"י נתן רוח אחד אות לר' חיים ויטאל, כי ייצא דרך אצבע קטנה שברגל, אך למעשה נתכוון לצאת דרך 'בית השחיטה' (הגרון). ר' חיים נאלץ אפוא להשביעו שלא יבצע את זממו.⁵⁰⁵ במספר תיאורים מתועדות השיחות שהתנהלו בין המגרש לבין הרוח בנושא מקום-היציאה. ויכוח ארוך ניהל הרב פתיא עם רוח שרצה לצאת מעיני החולה. הרב מספר: '... וגערתי בו שלא יצא מעיניו, יען כי ביציאתו הוא מסמא את עיניו. אמר לי: "אם כן אצא מפיו!" וגערתי בו. "אצא משניו, ולא אעקור לו רק המלתעת שאצא דרך שם." וגערתי בו. אמר לי: "אם-כן באיזה איבר רצונך לצאת [רצונך שאצא]?" אמרתי לו: "מאצבע קטנה של רגל שמאלית מבין הציפורן לבשר!" השיב, כי זהו צער גדול אלי לצאת מסיום הגוף, שהוא מקום הקליפות ומקום טמא.⁵⁰⁶ משא-ומתן בנוסח דומה התנהל בין ר' בן-ציון חזן לבין רוח התימני ששכן באשה הירושלמית. כותב המגרש: '... והתחלתי לשאול ממנו: "מאיזה מקום תצא?" והשיב: "מעיניה." אמרתי: "לא!" והשיב: "מאזניה." ואמרתי: "לא!"⁵⁰⁷ דיאלוגים מסוג זה מקובלים גם בתחום הלא-יהודי. לדוגמה: בביירות מתנהלת בשנת תרל"ה השיחה הבאה בין מגרש מוסלמי לבין הרוח: "'מאיזה מקום תצא?" ואמר לו: "מתוך פיו." אמר לו: "איני מניח לך שתמית אותו ח"ו!" אמר לו: "אצא מעיניו, מנחיריו." גער בו השייך ואמר לו: "אין לך רשות לצאת כי אם מידו הימנית ומאצבעו הקטן."⁵⁰⁸

יציאה זאת דומה במידה רבה לזאת של בוחן הרגל, או האצבע הקטנה שברגל. מקרה יוצא-דופן, שאף בו אין נזק נגרם לחולה, היא יציאת הרוח משערותיו. רוח יצא מגופו של החולה לתוך שעריו והללו נתקשו 'כמו מחטים של ברזל'. בשעה שהמגרש גילח את השערות ניתק הרוח מן החולה.⁵⁰⁹

504 ראה לדוגמה: מנחת אליהו, ז' ע"ג; יידישע עטנאגראפיע און פאלקלאר, עמ' 318; מנחת יהודה, מו ע"א; אמונת צדיקים, סי' רג; שבחי רב ייבי, עמ' צג-צה; אור אלחנן, עמ' עז; קונטרס דובר שלום, בענין גלגולים, עמ' 10; הד הרים, עמ' קח. אף רוחו של 'עובד השמש' מושבע לצאת משם, ראה: מעשה נורא של הרוח, ח ע"ב.

505 ספר החזיונות, רע"א-יא ע"א. מעשה של רוח בק"ק קארץ, 78 א, יוצא הרוח, כנראה, מן הפה, אך שב מיד לתוך החולה.

506 מנחת יהודה, מו ע"א. יציאה מן הרגל ראה גם: קונטרס דובר שלום, עמ' 10.

507 מעשה נורא של הרוח, ב ע"ב. והשווה: Besessenheit, p. 206; Ursemitische Religion im Volksleben des heutigen Orients, p. 172 f. לצאת אמר: אצא מראשה. אם תעשה זאת — אמר האיש הקדוש — תרוצצנו! אצא מעינה. לא — אמר הקדוש — תעוררנה! לבסוף הציע הרוח לצאת דרך הציפורן, והוסכם על כך. במקרה אחר — המובא בספר — חש נער, הסובל מכפיון, כיצד הרוח עולה בו. השייך היכה מכה חזקה על כתף הנער, ודרך הפצע שנתהווה יצא הרוח. והשווה עוד: Quarterly Statement, London: 1893, p. 214 f.

508 החבצלת, שנה ה, עמ' 126—127; לב אליהו, ספר ראשון, עמ' 24 (יציאה מזרת יד); רוח חיים, ח ע"ב (יציאה מיד שמאל).

509 מדרש תלפיות, אות גימל; טעמי המצוות ומקורי הדינים, סי' תקכ"ד.

יש רוחות שיוצאים דרך הערווה או מפיי-הטבעת. חולה אחת טענה, כי הרוח כבר עזב את גופה, אך נתביישה לומר מנין יצא. ואז אמרה לאשה אחת שתלך אצלה והיא תגלה לה. וכן נעשה. ונודע הדבר שהיה: שיצא הרוח דרך אותו מקום והוציא דם כשיצא.⁵¹⁰ גם במקרה אחר חשה האשה, כי הרוח יצא 'במקום התורף'.⁵¹¹ דומה, כי אף רוחה של רוח, אשר הודיע כי ברצונו לצאת מן החולה 'בליל חופתה בזמן הביאה', יצא דרך הערווה. לאחר זמן מה נודע לרב פתיא 'שעל-ידי הנישואין יצא הרוח'.⁵¹²

רוחו של מוכר-העופות ביקש לצאת מפיי-הטבעת, באומרו שה'מזיקים' מאלצים אותו לצאת משם, כדי להוסיף טומאה על טומאתו. המגרש דרש ממנו לצאת מבין הציפורן לבשר, כמקובל. רוח זה טען, כי אמנם הוא מכיר טובה לרב-המגרש, המתכוון לטובתו, אך אין לאל ידו להפר את ציווי ה'מזיקים'. לבסוף אכן יצא מפיי-הטבעת. 'מיד הרגיש הנער רוח חזק יוצא מלמטה בכאב גדול מאוד', והבגד אשר עליו נקרע.⁵¹³

לעומת יציאות אלה המתנהלות רחוקות מן העין ובחשאי, היציאה הרווחת נראית היטב לסביבתה הקרובה. אף שהרוח אינו גורם נזק מתמשך לחולה, אין כמעט יציאה שאינה מלווה כאבים וייסורים גופניים, והנוכחים עדים לסבלו של החולה. נער שנכנס לביתה של חולה בעת יציאת הרוח ראה אותה בופלת ארצה, מכה רגלה בחווקה בקרקע 'עד שבחוזק ההכאה יצאה הציפורן ויצא בו הרוח'.⁵¹⁴ יש שהנוכחים רואים לכאורה את היציאה עין בעין דוגמת התיאור הבא: 'ואז פשט [החולה] ידו השמאלית למעלה והפריד אצבעו הקטנה משאר האצבעות זמן מה. אחר כך נראה בבשר האצבע ההיא שנכפף העור והבשר ונעשה כמין גומא וסדק בסוף האצבע למעלה'.⁵¹⁵ בתיאור דומה נאמר: '... ראו שאצבע קטנה של רגלה נתנפחה ונעשתה עבה, ואצבע ההיא כאב לה זמן רב'.⁵¹⁶ נער חולה קם פתאום על רגליו, פשט ידו הימנית בכעס, והרוח יצא.⁵¹⁷ יש שפיסת היד מתנפחת, ואחר כך מתנפחת האצבע.⁵¹⁸ היה חולה שזעק: 'רגלי! רגלי!' ⁵¹⁹ וחולה אחר שדם זב ממקום היציאה.⁵²⁰

בעזיבת הרוח את גוף החולה עלול הוא לפגוע בחפצים שונים ולסכן בכך את העומדים בקרבת מקום. לכן משביעים את הרוח לפני היציאה לבל יזיק לחולה ולשום אדם מישראל.⁵²¹

510 נשמת חיים, קיא ע"א. 511 מנחת אליהו, ו ע"ב.

512 מנחת יהודה, נד ע"א.

513 מנחת אליהו, ז ע"ג. וע"ע שד יהיר: הוצע לרוח לצאת דרך 'בית הרעי', אך הוא סירב ויצא דרך היד.

514 מנחת אליהו, ח ע"א. והשווה: מנחת יהודה, מז ע"ב; לב אליהו, עמ' עז.

515 רוח חיים, ח ע"ב.

516 מעשה נורא, עמ' 5.

517 תחבצלת, שנה ה, עמ' 126—127.

518 אור אלחנן, ספר ראשון, עמ' עז.

ע"פ הד הרים, עמ' קט.

520 מעשה ה' כי נורא הוא. והשווה שד יהיר: החולה הרים אצבעו ונראו בה כתמים דקים ככתמי-דם.

521 ראה לדוגמה: רוח חיים, ז ע"א; שם, ח ע"א; יידישע עטנאגראפיע וכו', עמ' 316; דובר שלום, עמ' 10. באומות-העולם מקום הגירוש הוא בכנסיה, או מקום בקדוש אחר. רק במקרים דחופים מותר לבצעו בבית פרטי. יש להרחיק נשים, ילדים וסקרנים ממקום-האירוע, אך מספר עדים צריכים להישאר. ראה: Besessenheit, p. 98.

יש שהרוח מבקש לצאת שלא בפרהסיה. רוחו של פרנס הודיע, כי ייצא שלא בנוכחות קהל, וכך עשה.⁵²² במקרים מסוג זה אין היציאה מתוארת כלל ואת עובדת יציאת הרוח מכירה הסביבה בהפסקת ייסוריו של החולה.⁵²³

תיאור של מה שעלול להתרחש ברגעי היציאה מומחש על ידי המקרה הבא: בשעת היציאה נודעזע הבית כולו. '... ובצאתו נתלבש בקערה שמצא שם והוליכה הנה והנה, למטה ולמעלה כמה פעמים'. אחרי כן ראה אבי-החולה בעיניו 'קערה יוצאת בחוזק גדול מפתח הבית ונפלה על כד מים ושברו חתיכי חתיכות'.⁵²⁴

רוח בבבל היה צורח בשעת היציאה, שכל הנוכחים יעזבו מהרה את בית הכנסת, שאם לא כן יגלה קבל עם ועדה את כל עבירותיהם.⁵²⁵ כבר בזמן קדום ביקשו לזווד אם הרוח אכן יצא, ושמז אפוא כיור מלא מים בחדר וביקשו מאת הרוח להופכו בשעת יציאתו, עדות שאכן יצא.⁵²⁶ ר' חיים ויטאל ביקש את הרוח לומר ביציאתו 'שלום עליכם!' ונענה בחיוב.⁵²⁷ כך נהג גם רוח בטבריה בשנת תרל"ג.⁵²⁸ רוח אחר, שנתבקש לכבות ביציאתו נר דולק במרחק שלוש אמות מן החולה, ניסה לרמות את הנוכחים. בעזרת תנועות רגלי החולה אמר לכבות את הנר, להטעות את האנשים שיסברו שיצא, בעודו נשאר בחולה.⁵²⁹ במקום אחר ביקש ר' אברהם בליליוס רוח לכבות נר, אך הלז טען כי אינו יכול לעשות זאת.⁵³⁰

רק רוח אחד ביקש שיפתחו לו את הדלת לאפשר יציאתו.⁵³¹ במרבית המקרים יוצא הרוח בעד החלון, וההנחה היא שהמזווה שבדלת מונעת יציאתו כשם שהיא מונעת כניסתו. על השאלה, כיצד ידעו האנשים שאכן עזב את גוף החולה, השיב רוח בניקולסבורג (תנ"ו) כי יעשה 'חור בזוכית. אחת שבחלון' ובעדו יצא.⁵³² דומה, זהו הסיפור היהודי הראשון המזכיר יציאה מסוג זה. הרוח הזה הזהיר את שומעיו להתרחק מן החלון.⁵³³ וזמן מה לאחר-מכן אכן נתהווה 'חור עגול' — כמו דיג — בחלון.⁵³⁴ בעקבות מקרה זה מיהרו בני ניקולסבורג בשנת תקמ"ה לפתוח חלון בכותל המזרח שבבית הכנסת, ליד ארון-הקודש,

522 מנחת אליהו, ח ע"א.

523 ראה לדוגמה: מנחת יהודה, מה ע"א.

524 מנחת אליהו, ז ע"ב.

525 מנחת יהודה, מז ע"א.

526 קדמוניות היהודים (תרגום א. שליט) כרך ב, ספר ח, עמ' 271; י. בוק, למעלה מן החושים, עמ' 81.

527 סוף ספר הגלגולים.

528 מעשה הצדיקים, כ ע"ב.

529 נשמת חיים, קי ע"ב.

530 שד יהיר.

531 מעשה נורא של הרוח, ח ע"ב.

532 מעשה ה' כי נורא הוא. על מקרה זה מעיד גם ר' אברהם נפתלי שפיץ בהקדמה לספרו מלא רצון: '... ובקע הזוכית העגולה אשר בחלון אשר באמצע [...] נקב קצת גדול מן שעור אגוז וסביב את הנשאר בה זוכית העגולה היו בקיעים'. והשווה ש. צפתמן—בילר, 'גירוש רוחות בפראג במאה ה"ז', עמ' 29: '... אונ ארויז פון איר גנגן אונ דיא רוחות זענין אל צום וענשטר [ארויז?] דורך אייגר שייב דיא מן הוט אויז גישלגן'.

533 אזהרה דומה ראה: מעשה נורא זכה וברורה, ג ע"ב.

534 מעשה ה' כי נורא הוא. והשווה: יידישע עטאגראפיע און פאלקלאר, עמ' 321. על יציאת הרוח דרך חלון כלהת-זבובים ראה: Kerner, Geschichten, pp. 119, 139, 143.

למנוע נזק מהחלון.⁵³⁵ מאז היו נוהגים לפתוח חלונות במקומות שבהם עמד רוח לצאת, כגון בטבריה⁵³⁶ ובימי בעל ה'חתם סופר',⁵³⁷

גם בקראשניק (מזרח-אירופה) עזב רוח בעד החלון.⁵³⁸ במקום אחר ראו הכול שנתהווה 'נזב גדול' [בחלון] וקוין משריטות בכל צד.⁵³⁹ מוסר הסיפור מוסיף לדיווחו שירטוט גראפי לשם המחשה. חור בשמשה נתהווה גם בויזלין⁵⁴⁰ ובליטא בימי בעל ה'חפץ חיים',⁵⁴¹ בשנת תק"ג ביקש רוח בגרמניה לסמן לו את השמשה הרצויה לציבור שבעדה הם רוצים שייצא. הוא אכן 'עשה חור בתוך הזכוכית של החלון, כמו אשר סיימו לו הלומדים',⁵⁴² בצאת שני רוחות מגופה של נערה נתהוו בשמשה שני חורים.⁵⁴³

ויש שרואים לא רק את אותות היציאה בבשר החולה, אלא גם את הרוח עצמו. היו שראו אותו בעת היציאה 'כמו חוט של אש'.⁵⁴⁴ נערה חולה תיארה אותו כמין שד, '... והיה ראשו קרח בלא שער ורגליו דקים'...⁵⁴⁵ בדמות צרצר יושב על המיטה⁵⁴⁶ ראתה אותו חולה בקארץ בשעת יציאתו לזמן-מה. רוח אחר הראה עצמו בדמות חתול 'מלאה עינים'.⁵⁴⁷ שוב אחר התמיד להיראות לחולה בדמות אדם!⁵⁴⁸

בתיאורים אחרים אין איש-חש ביציאת הרוח. כך ביציאתו הסופית של הרוח בקארץ,⁵⁴⁹ וכך ביציאת רוחו של שבתי צבי בבגדאד.⁵⁵⁰

סיפור בלתי רגיל הוא על רוח שהביע באוזני-הרב של יארשיוו את דאגתו, שמא לאחר יציאתו יכנס באשה החולה רוח אחר. עצתו היתה להכריז בשעת לוויה (בשעה 'שכל המזיקין והרוחות משוטטות באויר מסביב סביב') שהרוח ששהה באשה החולה (דהיינו: הוא עצמו) הינו שקרן, הבטיח לצאת ממנה, אך לא קיים הבטחתו. בדרך זאת יסיחו המזיקים והרוחות את דעתם מן האשה.⁵⁵¹

לא אחת מגלה המגרש עניין בגורל הרוח אף אחרי יציאתו. ר' יהודה מה-טוב הפציר ברוח של אברהם צרפתי להיכנס בעששית מים, כדי שלא יאלץ להיות נע ונד.⁵⁵² רוח זה

535 רוח חיים, ז ע"ב.

536 ראה: מעשה הצדיקים, כד ע"א. אף בשדייתיר היתה יציאת מבעד לחלון.

537 חוט המשולש, לח ע"א.

538 ידע עם, כרך ה, תשכ"ג, עמ' 62.

539 קונטרס דובר שלום, עמ' 10. לפני כן ציווה הצדיק דווקא לפתוח הדלת.

Ghettodaemmerung, p. 72 540

541 אור אלחנן, עמ' עז; לב אליהו, ספר ראשון, עמ' 24.

542 מעשה נורא זכה וברורה, ג ע"ב.

543 א זער שענע וואונדערליכע געשיכטע, עמ' 15; שם, עמ' 20. תגובה משכילית לעגנית ליציאת הרוח דרך החלון, ראה: ש. רובין, גלגולי גשמות, קראקא תרנ"ט, עמ' 29.

544 ספר הכוונות ומעשה נסים, י ע"א—ע"ב; קב הישר, פרק עז. והשווה: ספר בן לאשרי, עמ' קלו: 'ותיכף נראה דרך החלון כברק'...'

545 מעשה ה' כי נורא הוא. והשווה: מעשה נורא, עמ' 13 (... והיא רואה אותם קרוחי ראש ודקי רגליים...).

546 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 78 א. והשווה: Possession, p. 108, p. 128

547 מעשה ה' כי נורא הוא.

548 רוח חיים, ט ע"א.

549 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 81 א.

550 מנחת יהודה, מה ע"א.

551 מוראים גדולים, עמ' ז.

552 מנחת אליהו, ו ע"א.

ביקש שימצאו לו מישהו שיוכל להיכנס בו ומצאו לו גויה זקנה שהובאה לכאורה לשם שמירה על החולה.⁵⁵³ כבר בצפת היו רוחות שהתעקשו לא לצאת 'עד אשר ישאלו איזה תנאי, או שיניחו אותו ליכנס בגוף בהמה או חיה לגוח שם'.⁵⁵⁴ רוח שהיה מתראה לחולה בדמות אדם נתגלגל לבסוף בתרגול, ובשחיתותו — תוקן.⁵⁵⁵ על רוח שגורש בימי בעל 'חתם סופר' נגזר להיכנס בכלב שחור, שנכלא בשק והושלך לנהר הדאנובה.⁵⁵⁶

אחרי יציאתו הסופית של הרוח נעשה החולה אדם חדש. לעתים אינו זוכר כלל את אשר עבר עליו.⁵⁵⁷ נערה חולה במצרים התפללה לראות בבית אביה אנשים רבים, וביניהם את ר' שמואל ויטאל.⁵⁵⁸ על חולה אחר סופר: 'ותיכף ישב הנפגע וחזרה דעתו אליו, כי לא הרגיש מכל הנעשה בו...'⁵⁵⁹ אף הוא תמה על אביו ואמו שישבו בוכים ועל העומדים מסביב. נער חולה היה תמיה כיצד הגיע למקום זה וסבר שעדין הוא בעיר אחרת.⁵⁶⁰ מאידך גיסא, יש חולים הזוכרים היטב מה עבר עליהם. בהתעורר נער מעלפון — שנגרם מכאבי היציאה — הכריז: 'כבר יצא הרוח רעה מקרבי ואני נהפכתי לאיש אחר'.⁵⁶¹

משעה שהרוח עוזב אותו משתפר מצבו הגופני והרוחני של החולה. מי שלא היה מסוגל לבטא דברי קדושה — שוב יכול עתה להתפלל.⁵⁶² בדרך כלל שב החולה לאיתנו ולבריאותו הראשונה,⁵⁶³ אך יש שכאבים מוסיפים להטרידו עוד זמן-מה.⁵⁶⁴ חולשה ותשישות מתמידות לעתים, כגון במקרהו של החולה בניקולסבורג (תקמ"ה). על מצבו יסופר: '...ומאז [יציאת-הרוח] אין שטן ואין פגע רע, ולא נראה בו בו שום קשקוש ותנועה כלל, ונשאר מיושב בדעתו כאחד ממנו. אך כוחו סר מעליו ונשאר מוטל על ערש דוי כי חלש מאוד, ולא היה יכול לירד ממיטתו אפילו זין כלשהו'.⁵⁶⁵

הצלחתן של פעולות-הגירוש הנעשות ברוב עם מעוררות מטבע הדברים גלי שמחה.⁵⁶⁶ בלב הורים וקרובים, ובלב הציבור.

ברם, לא תמיד מהווה יציאת הרוח סוף-פסוק לייסורי החולה ולדאגות המגרש. מצאנו רוחות החוזרים לגוף החולה.⁵⁶⁷ בביירות שב רוח ונכנס בנער, משום שזה הפר את נדרו

553 שם.

554 מ. בניהו, ספר תולדות האר"י, עמ' 360.

555 רוח חיים, ט ע"ב.

556 חוט המשולש, לח ע"א.

557 ראה לדוגמה: אור אלחנן, ספר ראשון, עמ' עד.

558 מעשה של הרוח, סוף שער הגלגולים.

559 מנחת יהודה, מז ע"א.

560 החבצלת, שנה ה', עמ' 127.

561 מנחת אליהו, ז ע"ב.

562 קונטרס דובר שלום, עמ' 10: 'והנה בעת שהי' בה הדיבוק לא היתה יכולה לומר שום דבר שבקדושה, ותיכף אחרי מעשים אלו אמר [הצדיק] עמה שמע ישראל ואני מאמין וענתה על כל דבר ודבר'. והשווה לעיל בפרק על 'קדושה וטומאה'.

563 בעניין החולה בניקולסבורג תנ"י מעיד ר' יעקב עמדת בספרו בירת מגדל עוז, עליית הטבע, רנט ע"א: 'ואני הכרתי האיש העלול ההוא אחרי שנרפא ונושע בה', והיה הולך לאט בריא ככל האדם'.

564 ראה: חד הרים, עמ' קט.

565 רוח חיים, ט ע"א.

566 מנחת אליהו, ז ע"ב: 'וישמחו אביו ואמו, וכל העומדים שם שמחה גדולה'. והשווה: מעשה ה' כי גורא הוא.

567 מעשה הצדיקים, כא ע"א (הרוח שב אחרי שבועיים).

לנסוע לטבריה ולשבת שם ששה חודשים. רק לאחר שהובטחה נסיעת הנער למחרת בבוקר יצא הרוח שנית מגופו.⁵⁶⁸ רוחו של שו"ב שעזב את גוף הנער החולה שב ונכנס בנערה, משום שהבטחת רבה של שינאווא לתקנו לא קוימה.⁵⁶⁹ רוח בגרמניה פנה אל המגרש (כאשר זה שכב במיטתו) בבקשה להרשות לו לשוב אל גוף הנער שממנו יצא זה עתה.⁵⁷⁰ בניקולסבורג (תקמ"ה) חזר הרוח אל החולה והיה אוחז באצבע הקטנה (שממנה יצא) וחובקו כאדם שמחבק יד חברו מהשתוקקות וחיבה...⁵⁷¹ הפרת הבטחה היא הסיבה השכיחה לשיבת הרוח, ובמיוחד מדובר על שיכתה של ביטול-החרמות שבהם הותרם הרוח. רוח אחד סיפר: 'הייתי טס בעולם עם הממונים, והייתי טס בין אושה לשפרעם, ובאו נגדנו אלפים ורבבות חיילות אשר רדפו וטרדו אחרינו, ולא נתנו לנו מנוח לכף רגלינו מפני החרם...'⁵⁷²

אם כי למרבית הסיפורים יש סיום טוב, הרי המספרים אינם מסתירים מקרים של הצלחה חלקית, או אף כשלונות. בכמה מקרים אין בידינו מידע על סיום הפרשה. לדוגמה: בפאדובה — ששם גזר המושל (בגזירת קנס גדול) לבל יתקרב איש לבית החולה הנוכריה — נפסק הסיפור, ואין לדעת אם, וכיצד, נתרפאה החולה.⁵⁷³

להלן מספר כשלונות ברורים: חולה, אשר הרוח שב בה, נפטרה כעבור שמונה ימים, יאומרים שחנק אותה ויצא עם נפשה.⁵⁷⁴ בחר חולה נפטר בתוך שמונה ימים ליציאת הרוח ממנו.⁵⁷⁵ נערה בריאת-בשר, שהובאה על ידי ר' שמואל עסינגן לאלטונה, נפחה את נשמתה.⁵⁷⁶ רוחה של מנאפת שנכנס בנערה המית אותה תיכף-ומיד.⁵⁷⁷ מצד שני, רוח שדחה את כל הצעות התיקון שהוצעו לו מפי המגרשים (בטענה כי כל אלה לא יועילו לו) לא עזב את גוף החולה עד מותה.⁵⁷⁸ בבגדאד סימא רוח עיניה של חולה, והרב פתייא, שעסק בגירוש הרוח, לא הצליח במעשיו.⁵⁷⁹ מומחה זה נכשל גם בנסותו לגרש רוח מתוך אחותו של החולה.⁵⁸⁰

אף במזרח-אירופה מסופר על כשלונות. ר' יצחק מאיר אלתר, מייסד שושלת גור, לא הצליח לגרש רוח מנערה שגדלה בבית ר' פינחס אליהו (פינטשע), רבה של פילץ. הסיבה היתה שהנערה הובאה אל הצדיק בערב שבת לאחר שהצדקת כבר הדליקה נרות שבת. לאחר מות הצדיק ניסה הרוח למצוא תיקונו בעלותו על קבר הצדיק, אך שוב לא השיג תיקון ונאלץ להישאר בנערה.⁵⁸¹ על מספר אי-הצלחות אנו שומעים בקונטרס דובר-שלום.

568 תחבצלת, שנה ה, עמ' 126—127.

569 זכרונות המאור ח"ב, עמ' קיב.

570 מעשה נורא וזכה וברורה, ג ע"ב.

571 רוח חיים, ט ע"א.

572 מעשה ה' כי נורא הוא.

573 רוח עושים. וראה גם: Wiener Klinische Wochenschrift, 1907, p. 984 f; Besessenheit p. 103

574 נשמת חיים, קיא ע"א. 575 שם, שם ע"ב.

576 תורת הקנאות, אלטונה תקי"ב, נח ע"ב — נט ע"א.

577 מעשה של רוח בק"ק קארץ, 76 א.

578 סיפורי אנשי שם, סי' כא, עמ' 25—27.

579 מנחת יהודה, מה ע"א.

580 שם, נט ע"ב.

581 י. אלפסי, גור, עמ' 173—174.

רוחות במזרח ובמערב

מעשה גדול שהיה בק"ק צפת תוב"ב¹

להיות כי האדם מתקרב יותר אל הנאת גופו והרגשתו מללכת אחר עצת נפשו ואחר הדרכת והישרת התורה, ואף המאמינים והמדקדקים בכל וכל, בעבור כי ענייני העולם הבא אינם נרגשים כפי השכל, מי ומי יקבע בלבו כל הצדדים כדי שיעשה לו רושם להבדיל עצמו מכל צד רשע ופשע, הן בדבור, הן במחשבה, הן במעשה, ולא כל אדם זוכה לזה; לכן הסכמתי להעלות על ספר, כדי לזכות אחרים, מה שעבר לפני היום, י"א לאדר ראשון השל"א ליצירה, על אודות אשה אחת שנכנס בתוכה רוח איש מישראל, כאשר אסדר לפני. והאמת היא, כי מי שנמצא בעת ההיא ושמע מהרוח מה שאמר ומה שגילה, ומי ששמע מפי שומעיהן, ראוי שיכניעו לבם לשמים וייראו ויפתחו מיום הדין על חשבון נפשם, שהכל

1 ראה: ר' מנשה בן ישראל, נשמת חיים, אמשטרדם תקי"ב, קט ע"א — קיא ע"א. לפנינו שני סיפורים: האחד על רוח באשה בצפת שנת של"א; השני (באותו מקום ובאותה שנה?) על רוח שנכנס בבחור. ר' מנשה בן-ישראל (1640 מדירה שבספרד — 1657 מידלבורד, הולנד) נולד למשפחת אנוסים ונטבל לנצרות. אביו נמלט לאמשטרדם ושב עם בני-משפחתו ליהדות. ר' ישראל, שהיה בעל השכלה רחבה ושלט בשפות, נתמנה בגיל שמונה עשרה לרבת של קהילת 'נוה שלום' באמשטרדם. בשנת 1626 ייסד בית-דפוס עברי ראשון בהולנד, ומאו פועל כמו"ל. לספריו שהדפיס שייד ספר נשמת-חיים, הודן בהרחבה בטבע הנפש, בגלגול-נשמות וכו'. שני הסיפורים הנ"ל הגיעו אליו — ככל הנראה — בצורת איגרת מודפסת. על הדו"ח, שנכתב בידי ר' אליהו פאלקון, חתומים מאישי צפת, ביניהם ר' שלמה אלקבץ. הסיפור השני חסר שם מדווח ועדים.

סיפור המעשה ראה גם בכתב-יד 'דברי יוסף' (ספריית כ"ח פריז H 130 A, דפסים 94—98. מיספרו במכון לכתב-יד ומיקרופילמים שליד האוניברסיטה העברית הוא 3202), שנכתב בידי ר' יוסף סמברי שהעתיקו 'מכתיבת יד האיש הגדול מהר"ר אליא פאלקון' בשנת תל"ב. בצד שינויים לשוניים לא-מהותיים מובאים כאן שמות החסרים בספר נשמת חיים (השמטה מכוונת?). לפי כתה"י נכנס הרוח בכלתו של הישיש ר' יוסף צרפתי, הרוח היה זה של שמואל צרפתי, ואף נמסר למי נישאה אשתו השלישית של הרוח. בדו-שיח שבין המגרשים לרוח מופיע משפט החסר בנשמת-חיים: 'חזרו לומר לו: "ואם היא אשת-איש אינך חושש לבעלה?"' השוב הרוח: "מה בכך? ! ובעלת אינו בכאן אלא בשלונקי".

איזכורים נוספים של הסיפור הראשון נמצאים בספרו של ר' אליעזר אשכנזי, גדולים מעשי ה', ויניציאה שמ"ג, מעשה בראשית, פרק ב ה ע"א ('וכן ראיתי כתב בא מצפת תוב"ב בשנה הזאת, שנת ת"ם לפ"ק, לענין אשה שהיתה נופלת כן...'). ובספרו של ר' גדליהו י' יחיאל, שלשלת הקבלה, דפוס ירושלים תשכ"ב, עמ' רד ('ומעשים אחרים בסגנון הזה ומתמיהים יותר הוגדו לי, וגם ראיתים חתומים. הא' מהם מחכמי צפת תוב"ב שאירע שם...'). וע"ע: ר' יעקב עמדין, בירת מגדל עזו, אלטונה תנ"ח, עליית הטבע, רנט ע"א (המוכיר 'השבועות

בא לידי חשבון, ואין בשאול בית מנוס². והרי נודע לו ממי שבא מאותו העולם, וספר לו את העובר לשם, ואפשר שהקב"ה שלחו כדי שייראו מלפניו כמו שאמרו חז"ל³: 'והאלהים עשה שייראו מלפניו' (קהלת ג, יד) — זה חלום רע. וזה אינו חלום, אלא בהקיץ לעין כל. נמצאתי בקיבוץ רב, שהיו שם קרוב למאה אנשים, ומהם בעלי-תורה ראשי קהילות. ויגשו אל האשה ב' אנשים יודעים השבעות וענינים רבים, כדי שידבר הרוח אשר בתוך האשה. ועל ידי עשן אש וגופרית שהיו מכניסים בתוך הגחיריים שלה, והיא היתה כמבוטלת, שלא היתה מרחקת עצמה, ואפילו ראשה, לא מצד האש ולא מצד העשן. ועל ידי ההשבעות היה הקול מתחיל להישמע, קול עב וגממש כשאגת-אריה וקול-שחל, בלי שום גענוע לשון ופתיחת שפתים. וכשהתחיל זה הקול להשמע, היו ב' אנשים הנזכרים מתחזקים ומתחממים עצמם בזריזות ובחריצות לעשות מה שהיו [קט ע"ב] עושים במהירות. והיו מתקוטטים ומדברים כנגדו בקולי קולות, ואומרים לו: 'רשע, תדבר ותאמר מי אתה בלשון ברור!' ואז היה הקול מתגלה ומתראה לכל כי הוא כקול בני אדם. וחזרו לומר לו בקול גדול, ועל-ידי כל הנזכרים: 'מה שמך, רשע?' והיה משיב: 'פלוגי', 'והכינני?', והשיב: 'פלוגי'. ושאלו לו: 'מהיכן גדע שאתה פלוגי?' והשיב שנפטר בטריפול, ושהניח בן אחד ושמו פלוגי, ושהיו לו ג' נשים, ושם הראשונה פלוגית, ושם הב' פלוגית, ושם הג' פלוגית, ומה-שלישית נפטר והיא נשואה כעת לפלוגי. ועל כל הסימנים שאמר — דבר נכונה וקושט דבר אמת. ואז הכרנו, כל הנמצאים לשם, כי הרוח הוא המדבר. ושאלו ממנו: על איזה עוון מתגלגל בעולם בגלגולים כאלה? והשיב: על עוונות רבים שעשה בחייו. וחזרו לשאול לו: 'תפרט אותם!' אמר: שלא היה רוצה, כי מה תועלת? ואז הפצירו בו הרבה שיפרט לפחות עוון גדול שכולם. וענה ואמר, על שהיה מין אפיקורוס, ושהיה מדבר כנגד תורת משה רבנו, עליו השלום. ועל זה העידו לפני רבים שכך היה אומר דברים כאלה בפירוש בחיים חייתו. ושאלו לו: 'ועתה מה אתה בזה הדעת?' והשיב כמתאנח בקול מר צועק וסוער ואמר: 'אני מכיר שחטאתי, עיתתי, פשעתי!' ושאל מחילה מהקדוש-ברוך-הוא ומתורתו התמימה על רוב עוונותיו. ואז התחילו הב' אנשים להפציר עמו ולהכריחו שייצא מתוכה, וילך למקום מדבר שמם, על-ידי כל הנזכר לעיל. וכן, שיבקשו עליו רחמים ויתקעו שופר כדי שלא ילך יותר בזה הגלגול. ואמרו לו: 'תרצה שיבקשו רחמים ויתפללו עליך ויתקעו שופר?' השיב: 'מי יתן!' שאלו לו: 'מי יתקע השופר?' אמר: 'החכם כבוד הרב

שנעשו ברוח רעה באשה בצפת'; מ. בניהו, ספר תולדות הארץ, ירושלים תשכ"ז, עמ' 104-105. שני הסיפורים — מועתקים מספר נשמת חיים — הובאו בספר שער הגלגולים, פרעמישלא תרל"ה, י ע"ג — יב ע"ג ובספרו של ר' אהרן ראטה, שומר אמונים, מהדורת ירושלים תשי"ט, חלק ראשון, מאמר עניני גלגולים, קנ ע"א — קנב ע"א. הסיפור השני בלבד מובא בספרו של ר' אברהם בן ישעיה דיין, הולך תמים ופועל צדק, ליוורנו תר"י, י ע"ב. לאחרונה פירסם פרופ' רפאל פטאי את הסיפור הראשון (עם מבוא) בשפה האנגלית במאמרו 'Exorcism and Xenoglossia among the Safed Kabbalists', in: Journal of American Folklore, 1978, pp. 823-833. שני הסיפורים מובאים בספר הלכות נטילת ידים לסעודה עם ספר ליקוטי מהרי"ט, פיעטרקוב תרע"א, עמ' 83-84.

ר' יצחק חבר מסתמך בספרו מגן וציגה, אמשטרדם תש"ד, לה ע"ב על עדות ספר נשמת חיים על אודות 'מעשים גוראים מרוחות שנכנסו בבני אדם ויצאו על ידי אנשים גדולים ומפורסמים'.

2 השווה אבות ד, כב: 'ואל יבטיח יצרן שהשואל בית-מנוס לך'.

3 עיין: ברכות נה ע"א.

רבי שלמה ׳ן אלקביץ. השיב החכם הנזכר, שלא היה יכול. חזרו לומר לו: ׳תבקש אחר! אמר: ׳היה החכם כבוד הרב רבי אברהם לחמי׳, ושאלו עוד: ׳מי יתפלל עליך?׳ השיב: ׳היה הרב רבי אליהו פלקון׳, ואז אמרנו שלש ארבע פעמים ׳אל מלך׳, ⁴ ׳יעבור׳, ⁵ ובקול שופר, ונעשה הכל כפי גלוי רצונו. אז אמרנו לו פעם אחרת שיצא, כיון שעשו לו רצונו. השיב: ׳יעבור זמן מועט ואז אצא!׳ ושאלו לו: ׳תרצה שנעשה לך איזה תיקון לנפשך?׳ והשיב שאינו מועיל שום תקנה. אמרו לו: ׳תרצה שיאמר בנך קדיש, או שילמוד תורה?׳ השיב, כי לא יועיל לו כלום, ובנו אינו כדאי ללמוד תורה. ושאלתי לו על ענין חיבוט הקבר. ⁶ והשיב אחד מהיושבים שם: ׳זה וודאי שלא נכנס בתוך הקבר מעולם!׳ אז אמר הרוח, וכיחש דבריו: ׳נכנסתי ביום הקבורה ובאותו הלילה הוציאוני ולא נכנסתי עוד. ומאותו העת, שהוא ל״ג שנים, שאני הולך מהר להר ומגבעה לגבעה, ולא מצאתי מנוחה בשום מקום, אלא שבמשך זמן נמצאתי בשכם ונכנסתי גם-כן בתוך אשה אחת, ובאת בכאן, והוציאוני על-ידי כל הכתוב לעיל [!], אלא ששמו עליה תיכף קמיעות ולא יכולתי לחזור אליה עוד. וכל זה היה אמת, ממה שידענו מפי אחרים, כי כן עבר. ואחר-כך אמר: ׳הייתי משוטט בעיר להיכנס בבתי-כנסיות, [קא ע״א] אולי אמצא מנוח ומרגוע לנפשי, ולא הניחוני להיכנס בשום בית-כנסת. ושאלו לו: ׳מי היו המעכבים?׳ אמר: ׳החכמים׳, וחזרו לשאול לו: ׳חיים היו, או מתים היו?׳ אמר: ׳מתים, והיו דורסים אותי, והיו אומרים לי: צא רשע מכאן!׳ ושאל עוד השואל: ׳באיזה בית-כנסת הלכת ראשונה?׳ אמר: ׳בקהל שלי!׳ ואמרו לו: ׳איזה הוא?׳ השיב: ׳בית יעקב׳ ושאלו עוד: ׳במקום שלך — מי יושב עתה?׳ השיב: ׳אם לא הניחוני להיכנס, איך אדע מי הוא היושב במקומי?׳ ושאלו יותר: ׳מי היה היושב בצדך בחיים חיתך?׳ השיב: ׳פלוגי, והיה אמת כל מה שאמר. ואז אמרו לו: ׳ואיך נכנסת בואת האשה, אינו אסור עליך להזיקה?׳ אמר: ׳מה אעשה שלא מצאתי מנוחה בשום מקום אלא בתוכה, שהיא אשה כשרה.׳ שאלו עוד הב' הראשונים: ׳איך נכנסת בתוך זה הבית שיש לה מזווה?׳ והשיב: ׳לא נכנסתי אלא דרך מטה, שאותו הפתח לא היה לה מזווה. ושאלו לו: ׳ואיך היה העניין שנכנסת בתוכה כיון שהייתה כשרה?׳ אמר: ׳היה שעה כבדה שהשליכה על ראשי מעט טיט ולוה יכולתי להיכנס בתוכה.׳ וכל זה היה יום ה' משבוע שעבר לעת-ערב. כל זה אמר הרוח בעצמו, וכן היה שמאותו העת הרגיש עצמה. ובעומדם מפצירים עמו שיצא אמרו לו: ׳למה לא חששת לחרם שקבלת אתמול לצאת, ולא לחזור עוד לתוכה, ואיך עברת?׳ השיב: ׳כן יצאתי ולא מצאתי בשום מקום מנוחה, עד שראיתי שלא שמו עליה קמיעות, אז יכולתי להיכנס פעם אחרת!׳ ואז התחזקו הם, ואמרו לו: ׳צא! ואם לא — גגזור עליך בחרם ׳כל-בו׳׳ ⁸ שתצא על כל פנים. והטילו החרם של ׳כל-בו׳ בעדו, והיה נשבע בעשרת הדיברות שייצא אחר שתעבור שעה אחת. והעידו רבים שכך היה מיהגו בהיותו בחיים להישבע שבועה זאת. והיו מתעכבים ביני וביני זמן-מה, והתריסו כנגדו, ודיברו לו קשות: ׳יכי אין אתה חושש משום חרם, אפילו

4 ראשיתה של תפילת שלוש-עשרה המידות שבסדר תחנון, נאמרת בסליחות.

5 ׳יעבור ה' על פניו.׳ ראה: שמות לד ושם שלוש-עשרה המידות.

6 ייסורים שלאחר המוות. ראה: מסכת חיבוט הקבר ב.

7 מזווה היא תריס בפני רוחות ומוזיקין.

8 ספר הלכות ופרשנות הילכתית למחבר שזהותו אינה ברורה. נכתב בסוף המאה השלוש-עשרה /

תחילת המאה הארבע עשרה ונדפס לראשונה בגיאופולי רנ״א. גוסה החרם ראה שם, סי' קל״ט (׳דין העובר על חרם׳).

משבועתך, ולא מחרם של "כל-בו"? והיה משיב: 'מה אעשה, כאשר אבדתי — אבדתי!' ואחר זה רצה אחד לגסות זה הדבר אם הרוח מדבר, ודיבר הוא עמו בלשון-הקדש ובלשון-ערבי ובלשון-ישמעאלי, ועל כל לשון ולשון השיב בלשון צח, כאשר היה בחיים חיותו, כפי מה שאמרו מכיריו. והאשה לא היתה יודעת שום לשון מאלו. וכן היה מדבר עמו בלשון-אשכנזי, ולא היה משיב לו באומר, כי לא היה יודע ומבין באותו לשון. ואחרים שאלו ממנו 'מי אנכי?', והיה משיב על כולם שמם, וגם כן שאלו לו: 'מה אומנות היה לך כשהיית בחיים?' השיב: 'מלאכת שראפליק'¹⁰ והיה כן. וכן שאלו לו בעד 'ן מוסה, אם ראה אותו באיזה גלגול הולך? והשיב, שלא ראה אותו כלל. והיו מפצירים עמו על-ידי ההשבעות הנזכרות ועל-ידי העשן הנזכר, ועל-ידי השמות, שייצא הרוח דרך הציפורן גדולה מאחת מרגליה, ואז היה מראה לנו שהיה יוצא דרך שם כמו שאמרו לו, על-ידי התנועות שהיה מרים רגליה ומורידם בזה אחר זה, במהירות גדולה, פעם אחר פעם. ועם אותם התנועות שהיה עושה בכח גדול היה נופל מעל [קי ע"ב] רגלית ושוקיה הכסוי אשר עליה, והיתה מתגלה ומתבזה עצמה לעין-כל, והיו מקרבים אליה לכסות השוקים, והיא לא היתה מרגשת עצמה גם בזה כלל. ומי שהכירה ידע מרוב-צניעותה, ועתה אבדה ממנה צניעותה, והכל בעבור כי היתה כמתה ומבוטלת, כמו שאמרנו לעיל. ואמרו לו: 'הסימן האמיתי שנדע שיצאת מכל וכל — שתכבה בצאתך גר אחד התלוי על הקיר, רחוק ממנה ג' אמות בקרוב.' ועל-ידי אותם התנועות שהזכרנו היה רוצה לכבות הנר, ואם שהיה מתחזק וממהר ומתחמם עצמו להורות לנו שהיה יוצא דרך הצפורן הנזכרת ולכבות הנר התלוי על הקיר, עם-כל-זה לא היה יוצא, שלא היה רוצה לצאת, והיה רוצה להתעות אותנו. והרבה פעמים היה אומר: 'תקרבו הנר התלוי יותר קרוב, במקום שהיה אתמול', שיכבה אותו לשם. והיו אומרים לו: 'אם אתה מכבה הנר במקום שהוא, נדע בוודאי שיצאת: ואם לאו — אתה מהתל בנו!' והיה חוזר ומתחזק עצמו לעשות תנועות והרעשות על-ידי הרגלים על דרך הנזכר, והיה מוליד אויר על-ידי התנועות ההם, ולהיות רוצה לצאת ולעקור דירתו משם, לא היה יכול לכבות הנר משם. ואם היה יותר קרוב הנר — היה יכול לכבות, בעבור היותו הרוח עומד על גבי הרגלים, כפי אשר הוא היה אומר, וכן המשביעים, וכן היינו רואים שרוח יצא ונמצא סמוך לרגלים. והיו חוזרים להשביע לו, ולתת לו עשן אש וגופרית בתוך הנחיריים, כדי שייצא מכל וכל דרך הציפורן הנזכרת, ויעקר משם עקירה מוחלטת ושיכבה הנר הנזכר, שהיה רחוק ג' אמות, יוכל לכבותו דרך עוברו משם ללכת אל מקום מדבר שמם. והוא היה אומר הרבה פעמים: 'תניחו לעניה זו היהודית, ולא תניקוה'. ואמרו לו: 'אתה המזיק לה! צא, אם אתה מצטער ממנה!' והשיב: 'לא תכריחוני יותר, שאם תכריחוני לצאת — אוציא את נפשה עמי!' ועם-כל-זה המשביעים הנזכרים גזרו עליו שיצא, על-כל-פנים, ולא היה יוצא. אמרו: 'תשב על המיטה — ואז תצא!' ואם לא היה רוצה, אז שיכריחוהו על-ידי כל הנזכר. וישב על המיטה בלי עוזר, ואז כשהיה יושב היו אומרים לו בקול גדול: 'צא רשע במהירות, בלי נפשה!' אז היה הוא בעצמו ממשש באצבע על-גבי הרגלים, כאילו היה דוחה הרוח שבתוך הבשר דרך הציפורן הנזכרת על-ידי אותו המישוש. ואז כהרף-עין התחילה לדבר, יושבת ואומרת: 'כבר יצא!' ולא היו מאמינים אותה, אולי הוא בעצמו מדבר, בעבור שראו שלא כבה הנר. והיא היתה אומרת: 'נראה ששכח לכבות הנר בעד רוב הבלבולים, ומצד רוב המהירות לצאת. ועם-כל-זה

לא היו מאמינים אותה, והיו רוצים לחזור לענות כמו בתחילה. והיתה צועקת לחמיה ולזקנתה: 'למה אתם מגיחים אותי שישרפוני? שכבר יצא — ואינם מאמינים אותי!' והיתה אומרת: 'אני יודעת הדבר באמת שכבר יצא'. והיו אומרים לה: 'מה הוא הדבר?' אז השיבה: 'האם מוכרח שאומר [קיא ע"א] לכם?' ואז הבינו שהיה דבר שלא ניתן להיאמר בפירסום. ואז אמרו לאשה אחת שתלך אצלה, והיא תגלה לה הדבר. וכן געשה. ונודע הדבר שהיה, שיצא הרוח דרך אותו המקום¹¹ והוציא דם כשיצא. ועל-ידי כל אלו האמתלאות הסכימו כולם שאמת בדבריה, ושמך עליה הקמיעות שהיו בבית מוכנות שאולות, ונשארה בחזקת בריאה. ואחר שעה באו החכמים אצלה לקול היוצא בעיר: 'הנה רוח איש ישראל מדבר בתוך אשה אחת'. וכשראו אותה, אמרו: 'בוודאי לא יצא, ואם יצא — כבר חזר להיכנס'. מצד הסימנים שהיו רואים, כמו העיניים שהיו אינביריאדוש¹² וכמו הנשימה שהיה נראית קשה, ובאלה סימנים שהיו יודעים שעדיין הוא בתוכה. אז חזר הקול לקלוקלו, קלא דלא פסיק: ¹³ 'עדין הרוח בתוכה!' וכן אמרו לי הב' משביעים, כי בוודאי שיצא, אבל אחר-כך חזר מצד אחר, כי הקמיעות אשר שמו עליה לא נכתבו על שמה. ומצד בלבול כל העיר, יהודים ותוגרמים, שהיו באים אלו על אלו, לראות את הדבר הנורא והמפלא בעיני כל אדם, השתיקו הדבר מצד סכנת האומות (שהיו אומרים לשורפה), עד שיישכח איזה ימים, ואז יתוקן הדבר. ואחר שמונה ימים נפטרה העניה מצד הרוח שלא הניחה, ואומרים שחנק אותה ויצא עם נפשה.

כל מה שכתבתי לעיל, כל פרט ופרט על מתכונתו הוא כתוב, ואין לפקפק ולספק בשום דבר, כי על אמיתותם הם כתובים, ואין בהם שום תוספת ושום גריעות, כי מה שראיתי ושמעתי כתבתי דיוקא. ואני מחלה פני החכמים, ינצרו צורנו וגואלנו, שנמצאו שם שיחתמו ידיהם על זאת גם הם, כי על פיהם אנו חיים, שיאמנו דברי על-ידי חתימתם בעין רואה כתבי זאת ובאוזן השומע שיאמין אמנות-אומן כאילו הוא שומע מפי הרוח, ויהיה ירא וחרד להאמין ולקיים כל דבר הכתוב בתורה ובדברי רבותינו ז"ל, ואז ינוח על משכבו שלום, וג' כתות של מלאכי-השרת יצאו לקראתו, אחת אומרת 'שלום' וכו',¹⁴ ונגע לא יקרב באהל, ותדבק נשמתו באלוהיו ותחזור למקום שחוצבה משם.

נאום הכותב הצעיר הדל באלפי הנרצע לעבד ליראי ה' ולחושבי שמו, אליה פאלקן. שם נמצאתי ושם הייתי ועיניי ראו ואוזניי שמעו את כל אלה ויותר מהמה, אשר יראה — יעיד. נרצעכם שלמה לוי בן אלקביץ.

אלו דברים דברי-אמת שאין להם שיעור, לדעת כל איש מעשה ויעזוב רשע דרכו ואיש-און מחשבותיו בטרם ילך ואיננו, ומי יודע ישוב וניחם ושב ורפא לו. הצעיר אברהם לחמי. שמואל בואינו.

גם אני נקראתי לראות זה העניין, ועיניי ראו ואוזניי שמעו, והוא דבר-פלא להורות לנו שנחזור בתשובה. נאם אברהם ארואטי.

ושוב אירע מעשה כיוצא בזה אז באותו הזמן בבחור אחד שנכנס בו גם כן רוח, והשביעו אותו ככל הנזכר לעיל, והזכיר גם הוא מה שמו, ושם עירו, ושם אשתו. ובכל פעם שהיה זוכר את אשתו היה בוכה, והיה אומר שאשתו [קיא ע"ב] נשארה עגונה אחריו, בעבור שהוא טבע בים, והחכמים אינם יכולים להתירה להינשא, והיא מזונה. והיה מבקש מהחכמים

11 הערוה בלשון נקיה. ראה לדוגמה: גידה מא ע"ב.

12 מזוגות, קפואות. 13 קול שאינו פוסק.

14 עיין: כתובות קד ע"א.

העומדים שם שיתירוה, ונתן סימנים הרבה לדבריו. ואמרו לו שהיא עם כל זה אסורה. ונשא ונתן עמהם על זה מדברי רז"ל כו'. ושאלו לו: מה היה עווננו? ואמר, שבא על אשת-איש בקושטנדינא, ונהיה בו מה שאמרו חז"ל: ¹⁵ דין ד' מיתות לא בטלו כו'. אמרו לו: ומה שם האשה ההיא? ולא היה רוצה לגלותה, שכבר מתה גם היא ואין תועלת במה שיגלנה. בין כך ובין כך קם על רגליו. ואמרו לו: 'למה קמת?' אמר להם: 'בעבור שחכם פלוני בא עתה'. וכן היה, כי תיכף אחר-זה בא, כאשר אמר. אחר-זה נכנסו כת של בחורים אצלו. אמר: 'למה באים אלו לכאן לראות אותי, הלא אלה עשו כמעשיי ויהיו כמוני?' אז נבהלו אותם הבחורים. אמר לעומדים שם: 'ומה אתם תמיהים, וכי זה שהוא מלובש בבגד-לבן לא בא בקושטנדינא על אשת-איש? וזה שאצלו לא עשה כך וכך?' אז נבהלו יותר והיו מסתכלים זה בזה. התחיל זה המלובש בבגד-לבן לבכות בכייה רבה, ואמר: 'אמת הוא אומר!' וכן כולם הודו והתוודו על מעלליהם. אז שאל אותו אחד מהחכמים שהיו שם, ואמר לו: 'מניין אתה יודע מה חטאו אלה?' התחיל לשחק ואמר לו: 'וכי אין הפסוק אומר "ביד כל אדם יחתום"?' ¹⁶ אמרו לו: 'והלא ידיהם הם תחת כנפיהם! מנין אתה רואה מה בידיהם?' חזר לשחק שניה, ואמר: 'וכי אני איני רואה, ואפילו בחדרי-חדרים?' אמר לו אחד מהחכמים העומדים שם: 'תאמר לי מה מעשיי?' אמר לו: 'על אדונינו אין לנו רשות לדבר דבר!' ושאלו לאותו הבחור שהיה הרוח בתוכו: 'למה ידבר זה הרוח עם פיך ושפתיך, כאילו אתה המדבר? ידבר הוא בעצמו?' וחזר לשחק, ואמר: 'וכי לא אמרו רז"ל במסכת בבא קמא בדף פלוני: "שלוחו של אדם — כמותו" כו'?' ¹⁷ ואז שאלו לו שיאמר להם באיזה אופן נכנס בתוך זה הבחור? והשיב, שהוא טבע בים במקום פלוני והדגים אכלו את בשרו, ורוחו היה משוטט בארץ, מחביא ומסתיר את עצמו מעין כל בריה, שכולם היו מצערים אותו בכל מיני צער, עד שנכנס בפרה אחת, ואז גשתגעה הפרה. וכראות בעל הפרה את מעשיה — מכרה ליהודי אחד, והיהודי שחטה. וכששחטה — היה שם הבחור ההוא, ויצא מהפרה ונכנס בתוכו.

וכן העידו רבים שכך היה המעשה, ושתיכף אחר שחיתת הפרה הרגיש הבחור ברוח שהיה מצער, ובתוך שמונה ימים נפטר זה הבחור. על כן הירא את דבר-ה' ישוב וניחם על חטואתיו אשר עשה ויתחנן לקונו, אולי ישמע ה' ושב ורפא לו. עד כאן.

[רוח ב' מעשה-בוך] ¹⁸

מעשה בבחור שנכנס בו רוח רע. השביעו את הרוח שיאמר את שמו ושם אשתו. כאשר הזכירו לו את אשתו התחיל לזעוק ואמר שאשתו עגונה ואסורה להינשא. זאת, משום

15 עיין: שם ל ע"א. 16 איוב לו, ז. 17 ברכות ה, ה; שם לד ע"ב ועוד.
18 הסיפור שנדפס בידידש ב'מעשה-בוך', בסליאה שס"ב, סי' קנב. צג ע"א — צד ע"א, אינו אלא הסיפור השני שבספר נשמת-חיים הנ"ל. כנראה הגיע למלכת ה'מעשה-בוך' בדרך דומה לזאת בה הגיע לידי ר' מנשה בן ישראל. הטקסט היידי משמיט את שאלת-החכם בדבר מעשי הרוח ותשובת הרוח על כך. אף העיר קושטא אינה מוזכרת ב'מעשה-בוך'. מאידך גיסא; לא מצאנו בנוסח ספר נשמת חיים את השבעת-הרוח ויצאתו מן הבחור. וראה גם: M. Gaster, *Maaseh* Book, Philadelphia 1934, vol. 1, pp. 301—303. בחלק שני, עמ' 686, מביא גסטר את דעת ד"ר גינצבורג שלפנינו הסיפור הקדום ביותר של דיבוק. גסטר מפנה את הקורא לעוד מקבילה (לדעתי לא-מאפיינת), ראה: The Exempla of the Rabbis, New York 1968, no. 349, pp. 127—128, 248.

שהוא טבע בים ואין החכמים יכולים להתירה. הוא מבקש מן החכמים להתירה לנישואין ונתן להם הרבה סימנים בדבר טביעתו בים, דבר שלא נודע במקום מגוריו.

אמרו החכמים: 'לא נוכל להתירה' הוא זעק, כי אשתו תונה — אם לא יתירו לה להינשא. שאלוהו החכמים: מדוע זה אין לו מנוחה? אילו עבירות עבר? הוא השיב, כי חטא באשת-איש. שאלו החכמים לשם האשה שחטא עמה. סרב הרוח להשיב, באומרו שהיא נפטרה מזה זמן רב ואין באמירת-השם כל תועלת.

אמר הרוח: 'קרה לי כפי שאמרו חכמינו שהחוטא באשת איש דינו בארבע מיתות בית-דין והוא לא יימלט מכך'.

וכאשר כולם דיברו עמד פתאום הבחור על רגליו. שאלוהו החכמים: 'מדוע אתה קם עכשיו?' ענה הבחור: 'משום שעכשיו ייכנס תלמיד-חכם' הביטו סביבם ומיד נכנס תלמיד-חכם.

אחרי-זה נכנסה קבוצת בחורים לאותו בית ורצו להאזין לדברי-הרוח. אמר הרוח הרע: 'מדוע נכנסתם? לראותני? הלא ביניכם מצויים כאלה שחטאו באותו חטא. והם יהיו כמוני!' הבחורים נבהלו מאוד. אמר הרוח הרע: 'מדוע תתפלאו מאוד? הלא זה העומד ביניכם בבגד-לבן עבר על משכב-זכור, וחטא זה חמור כאשת-איש' הבחורים נבהלו מאוד והביטו זה על זה. וזה אשר לבש את הבגד הלבן זעק ואמר: 'בעוונותי הרבים, זאת האמת! אכן כזאת עשיתי!' וכך גם האחרים הודו על מעשיהם הרעים. שאל אחד החכמים: 'מנין תדע מה שהם עשו?' החל הרוח לצחוק ואמר להם: 'הלא כתוב [איוב לו, ז]: "ביד כל אדם יחתום", ופירושו: על כל יד-אדם כתוב אילו מעשים עשה' אמרו לו: 'כיצד תוכל לראות את הכתוב על ידו, הלא ידיהם מתחת מעיליהם?' 'שוב צחק הרוח ואמר: 'הלא אוכל להביט בכל מקום!' אחר כך שאלוהו כיצד נכנס בבחור? ענה שלא היתה לו מנוחה במים. הדגים אכלו את הגוף והנשמה יצאה ונכנסה בפרה. זאת נשתגעה והגוי מכר אותה ליהודי, אשר שחט אותה. הבחור עמד ליד השוחט ומיד פרח הרוח לתוכו. החכמים השביעוהו והוא יצא מן הבחור ופרח ממנו.

(תרגום: ג. נגאל)

[רוח באלמנה בצפת בזמן האר"י]¹⁹

מעשה רב שאירע במגולגל אחד בזמן מורינו ורבינו הרב הקדוש המקובל האלוהי כבוד מורנו הרב רבי יצחק לוריא אשכנזי זלה"ה, לידע ולהודיע כי אית דין ואית דין ואין שכתה לפני כסא כבודו יתברך והכל ביושר ובמשפט מאריך אפו לרשעים וגובה דלילה.

מעשה שהיה — כך היה. בזמן הרב הקדוש והטהור המקובל האלוהי כבוד מורנו הרב רבי יצחק לוריא אשכנזי זלה"ה בצפת, תיבנה ותיכונן במהרה בימינו, באשה אחת אלמנה שנכנס בה רוח אחד וצער אותה צער גדול. ונכנסו בני אדם אצלו ודיברו עמו, והוא

19 ראה: ספר הכוונות ומעשה נסים, קושטאנדינה ת"ף, ח ע"ב — י ע"א; עמק המלך, אמשטרדם ת"ח, טז עמודות ג-ד; תעלומות חכמה, באול שפ"ט, מט ע"ב — נ ע"ב; נשמת חיים, מאמר רביעי, פרק כ; שער הגלגולים, פרעמישלא תרל"ה, יב ע"ד — יג ע"ד; מ. בניהו, ספר תולדות האר"י, ירושלים תשכ"ז, עמ' 191—196, 211, 274. והשווה: ספר החזיונות, מהדורת א"ו אשכולי, ירושלים תשי"ד, עמ' לו (עדות קצרה של ר' חיים ויטאל על המקרה).

משיב לכל אחד ואחד על מה ששאל לו. ובין כך נכנס חכם אחד אצלו מתלמידי האר"י, ושמו חכם ר' יוסף ארסין²⁰ ואמר לו הרוח להחכם: 'ברוך הבא, אדוני מורי ורבי! אינו זוכר אדוני כשהייתי תלמידו במצרים זמן רב ושמי פלוני, ושם אבא פלוני מיושבי מצרים?' והכירו החכם והלך.

וכראות קרובי-האשה צערה וכאבה, כי גדול הוא עד מאוד, הלכו אצל הרב כבוד מורנו הרב רבי יצחק לוריא זלה"ה וחילו פניו שיוציא רוח זה מן האשה. ולהיות שלא היה לו פנאי באותה שעה לילך — שלח לתלמידו מורנו הרב רבי חיים ויטאל ז"ל ומסר לו כוונה בשמות, וציווה לו שיגזור עליו נדויים וחרמות ויוציאנו בעל-כרחו.

וכיון שנכנס מורנו הרב רבי חיים ויטאל בפתח-הבית, מיד הפכה האשה פניה ממנו לכותל. אמר לו מהר"ר חיים ז"ל: 'רשע, למה הפכת פניך ממני?' השיב לו הרוח ואמר: 'איני יכול להסתכל בפניך, שהרשעים אינם יכולים להסתכל בפני השכינה!' מיד גזר עליו מורנו הרב רבי חיים ויטאל שיהפוך פניו, ומיד עשה כן. ודיבר אתו מורנו הרב רבי חיים ויטאל ושאל לו לרוח לאמור: 'מה חטאך ועוונך שהענישוך בעונש גדול וכבד כזה?' השיב לו ואמר: 'לפי שחטאתי באשת-איש והעמדתי ממזרים. והנה זה לי כ"ה שנים שאני הולך בזה הצער נע וגד בארץ. ואין לי שום מגוחה, כי שלושה מלאכי-חבלה הולכים עמי אל כל המקומות אשר אני הולך, ומענישים אותי ומכין אותי ומכריזין לפני: "ככה יעשה לאיש אשר הירבה ממזרים בישראל!"' ואלו הג' מלאכי-חבלה רמוזים בפסוק: 'הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו' וגו',²¹ וגם אמר הרוח למורנו הרב רבי חיים ויטאל: 'אינך רואה מלאך אחד מהמלאכים שעומד על ימיני ואחד על שמאלי ומכריזין, והשלישי מכה אותי מכת מוות?' אמר לו הרב רבי חיים ויטאל: 'והלא אמרו חז"ל: "משפט רשעים בגיהנום י"ב חודש"?'²² השיב לו הרוח ואמר לו: 'אינך יודע הבנת זה המאמר, שמה שאמרו חז"ל "משפט רשעים בגיהנום י"ב חודש" פירושו הוא לאחר שסבלו על העונשים חוץ לגיהנום — אזי מכניסים אותם לגיהנום ושם עומדים י"ב חודש. ומלבינין ומכבסין אותם כדי להוציא מהם כתמי-הגשמה, כדי שיהיו מזומנים ומוכנים ליכנס לגן-עדן. והוא משל לרופא מומחה שנותן בתחילה סממנים קשים וחריפים על גבי המכה, האוכלים בשר החי, ואחר-כך כשאכלו בשר החי שבמכה הוא נותן על המכה משיחות ואספלגית הטובות המקררים והמגדילים את הבשר כבראשונה. כך הוא ענין של גיהנום, כי צער של גיהנום אינו חלק אחד מששים חלקים שסובלת הנפש החוטאת קודם שתכנס לגיהנום.'

ושאל לו מורנו הרב ר' חיים ויטאל איך היתה מיתתו? ואמר לו: 'מיתתי היתה בחנק, שאף-על-פי שד' מיתות בית דין בטלו, דין ד' מיתות לא בטלו. שאני, שאני כשיצאתי מאלכ"ס אנדריאה של מצרים בספינה אחת ללכת לעיר ראשי"ט²³ פגעה ספינתי במקום שנכנס הגילוס בים. ושם טבעה הספינה שהייתי בה ונטבעתי בתוכה.' אמר לו הרב כבוד מורנו הרב רבי חיים ויטאל זלה"ה: 'ולמה לא אמרת הווידוי והתוודית על עוונך בשעת יציאת נפשך מגופך, שמא היה מועיל לך?' השיב לו הרוח: 'ווי לי, שלא היה לי זמן להתוודות, כי תיכף חנקו אותי בגרוני. גם כי תיכף בטביעת הים ניטרפה דעתי.'

20 לפי נוסח אחר: ר' יוסף אשכנזי.

21 תהילים קט, ו. ועיין: שער רוח הקודש (דפוס תשכ"ג), עמ' פט.

22 ראה: עדויות ב, י.

23 רשיד (רוטטה) באיזור הדלתא של הגילוס.

גם שאל לו הרב: 'מה נעשה כך אחרי יציאת־נפשך?' השיב לו הרוח ואמר: 'תדע כי נודע הדבר בראש־י"ט בטביעת־הספינה. ותיכף יצאו היהודים שבראש־י"ט על שפת הנהר והוציאו את כל היהודים שנטבעו בספינתי וקברו אותנו בבית־החיים. ותיכף ומיד כשהלכו היהודים מבית־החיים, בא מלאך אחד אכזרי, ושבת של אש בידו והיכה באותו השבת על קברי. מיד נבקע הקבר מן ההכאה הגדולה אשר היתה כל כך גדולה וחזקה עד למאוד. מיד אמר לי המלאך: "רשע, רשע. קום בדיון!" מיד לקח אותי ושמי בכף־הקלע וקלע אותי בפעם אחת מן העיר ראש־י"ט עד לפני הפתח של גיהנום שבמדבר. ואני בגפילתי שמה לפני הפתח של גיהנום, יצאו מגיהנום אלף אלפים גפשות של רשעים הגדונים בגיהנום, וכולם צעקו כנגדי וקיללו אותי. ואמר לי: "בא נא איש־הדמים! צא מכאן רשע עוכר ישראל, אין אתה כדאי עדיין ליכנס פה, ועדיין אין לך רשות ליכנס לגיהנום."

אזי הלכתי מהר להר ומגבעה לגבעה ואלו השלושה מלאכי־חבלה הולכים עמי תמיד ומכריזין לפני ומכין אותי תמיד. ובכל עת ורגע פגעו בנו מלאכי־חבלה אחרים. גם רוחות רעות, כשומעם הכרוז אשר מכריזין לפני, הוסיפו להכות בי גם הם, זה מושך אותי אצלו מכאן, וזה מושך אותי אצלו מכאן, עד שמתפקקין כל חוליות נשמתי. וכמו הלכתי נע ונד בארץ עד שבאתי להורמינו, והיא עיר גדולה וקרובה לארץ הודו מן בבל והלאה. והיתה כוונתי ליכנס לאיזה גוף יהודי כדי להינצל מאלו המכות והצרות. וכיון שאותם היהודים שהם רשעים וחטאים לה' מאוד, בועלי־גויות ונידות ושאר עבירות, ולא יכולתי ליכנס בשום אחד מהם מרוב רוחות הטומאה ששוכנים בתוכם ובסביבותיהם, ואם הייתי נכנס בתוך אחד מהם — הייתי מוסיף טומאה על טומאתי ונזק על נזקי. בכן חזרתי והלכתי מהר לגבעה ומגבעה להר שנים רבות, עד שבאתי למדבר יהודה ושם מצאתי איילה אחת מעוברת, ומרוב צערי נכנסתי בה. וזה היה אחרי שבע שנים שעברתי צרות ורעות רבות. וכאשר נכנסתי בגוף האיילה הזאת היה לי צער גדול עד למאוד, לפי שנפש־האדם ונפש־הבהמה אינם שווים זה לזה, שזו הולכת זקופה וזו הולכת רכונה. וגם נפש־הבהמה היא מלאה זוהמה ומאוסה וריחה רע לפני נפש האדם. גם מאכלה אינו מאכל אדם. ועוד שהיה לי צער גדול מהעובר שבמעיה. והן האיילה היה לה צער גדול עד למאוד מחמת ששלוש נפשות אינם יכולות יחד וצבתה ביטנה מחמת נפשי, ורצה בהרים ובסלעים מרוב צערה עד שנבקע כריסה ומתה.

אז יצאתי משם ובאתי לעיר שפה שבארץ ישראל, ונכנסתי בגוף כהן אחד יהודי. ותבע אותו הכהן, שלח אחרי הקדושים והגלחים של הישמעאלים, ולרוב הלחשים של כחות־הטומאה והקמיעות אשר תלו בצוארי לא יכולתי לעמוד ולסבלה ויצאתי משם.

תיכף ומיד אמר לו הרב: 'וכי כלום יש ממשות בכוחות הטומאה להרע ולהטיב מאליהן?' אמר לו: 'לא, אלא שבשביל שהגלחים הכניסו בהשבעתם כל כך רוחות־הטומאה בגוף אותו היהודי הכהן, עד שראיתי שאם אוסיף לעמוד שם יתדבקו בי כל אותן הרוחות, לכן לא יכולתי לעמוד עמהם. תיכף ומיד ברחתי משם ובאתי לצפת, תיבנה ותיכונן במהרה בימינו, ונכנסתי בגוף האשה הזאת, וזה לי היום כ"ה שנים שאני הולך בזה הצער.

אמר לו הרב: 'עד מתי יהיה לך זה הצער, וכי אין לך תקומה?' השיב לו הרוח: 'עד שימותו הממזרים אשר הולדתי, כי כל זמן אשר הם חיים וקיימים — אין לי תקנה!' וכל אשר היו שם עם רב מאוד בכו כולם הרבה בכי, כי נפל פחד ואימה עליהם ונעשתה הת־עוררות גדולה בכל המדינה מאותו מעשה. אמר לו הרב: 'מי נתן לך רשות שתיכנס בגוף האשה הזאת?' השיב הרוח: 'לנתי לילה אחת בביתם. ובאשמורת־הבוקר קמה זאת האשה

ממיטתה ורצתה להוציא אש מן האבן ומן הברזל, והסמרטוט לא רצה לאחוז בו הניצוצות, והפצירה עד מאוד ולא עלה בידה. ונתכעסה והשליכה הברזל והאבן מידה לארץ בכעס, ואמרה: "תהא לשטן!" ומאותה מלה של שטן היתה לי רשות ליכנס בה, כי המלאכי-חבלה נתנו לי הרשות הזאת. אמר לו הרב: 'וכי בשביל זה העוון נתנו לך רשות ליכנס בגופה?' השיב הרוח ואמר: 'גם על שזאת האשה אין תוכה כברה, שהיא אינה מאמנת ביציאת-מצרים כלל, ובליל-פסח, שכל ישראל הם שמחים ואומרים הלל ומספרים ביציאת-מצרים, היא בעיניה הבל והיתול ושחוק. וחושבת בליבה שמעולם לא היה הנס הזה!' מיד אמר הרב לאשה: 'מאמינה את באמונה שלימה שהקדוש-ברוך-הוא ברא שמים וארץ ובידו היכולת לעשות כל אשר חפץ, ואין מי שיאמר לו מה תעשה' השיבה לו ואמרה: 'הן אני מאמינה בכל!' עוד אמר לה הרב: 'מאמינה את שהקדוש-ברוך-הוא הוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים?' השיבה היא: 'הן!' גם אמר לה הרב: 'מאמינה את כל זה באמונה שלימה ואת חזרת בתשובה ומתחרטת על הראשונות?' ואמרה היא 'הן' והתחילה לבכות. מיד גזר מורנו הרב רבי חיים ויטאל על אותו הרוח נידוי וגזר עליו שלא יצא דרך שום איבר, כי אם דרך האצבע קטנה שברגל שמאל, כי הטעם הוא שמאיבר שהוא יוצא — אותו איבר מתקלקל ומתבטל לגמרי. גם כיוון הרב בשמות שמסר לו רבו, ומיד נתנפחה האצבע הקטנה ונעשתה כלפת, ויצא דרך שם ופרח לו.

ואחר-כך היה בא הרוח כמה לילות בחלונות-הבית ובפתח להבהיל את האשה. וחזרו קרובי-האשה אצל הרב. והרב מיד חזר ושלח את תלמידו מורנו הרב רבי חיים ויטאל הנזכר לבדוק את המזווה אם היא כשרה אם לאו, והלך ומצא הפתח בלא מזווה כלל. מיד ציווה הרב לקבוע מזווה בפתח, וכן עשו. ומשם ואילך לא חזר עוד הרוח לבוא.

[רוח באשה בימי הארי"י] ²⁴

יום אחד, שהיינו בבית-מדרשו של מורי זלה"ה, הביאו אשה אחת לפנינו, לדעת אם היא חולה, או אם נתלבש בה איזה רוח? ואמרו לומרי זלה"ה, שהיא היתה בלי שום חולי וכאב ובפתאום נהפכה והיה נרגז כל גופה. וראה מורי זלה"ה הדופק שלה ²⁵, ואמר שרוח הוא שנתלבש בה, ושלח אותה אל ביתה. ואמר לי שאלך בערב ואוציא את הרוח ממנה. גם כן אמר לי שנישמר ביותר מאותו הרוח, מפני שהוא עורמן ²⁶ גדול, וכשישאל שמו — משקר עד שלוש פעמים! ונתן לי כוונות להוציאו ²⁷, כי כן היה נוהג מורי לשלחני למעשה כזה. והיה נותן לי טעם מפני שאני מבחינת קין בר שמאל של אדם הראשון, ²⁸ שהוא גבורה, ואין הדינים נמתקים כי אם בשורשם, ולכן היה לי כח זה.

24 ראה: ספר הכוונות ומעשה נסים, י ע"א — יא ע"א. ייתכן שאינו אלא ורסיה של הסיפור הג"ל (הע' 19).

25 השווה שער רוח הקודש, עמ' יד: 'מורי זלה"ה היה מכיר חולי הנפש בהיותו ממשמש בדופק האדם'. וע"ע: שם, עמ' פח.

26 רמאי.

27 ראה: שער רוח הקודש, עמ' פח—צ ובנספח לספר זה.

28 ראה על כך בהרחבה בשער הגלגולים ובספר הגלגולים. וע"ע: ספר החזיונות, מהדורת א"ז אשכולי, עמ' פג, קמד ועוד.

והנה אני לא הלכתי כי אם בין־השמשות, וזה היה יום ששי. והנה קודם שנכנסתי בבית אותה האשה אמר הרוח לעומדים שם: 'תראו, שעתה יבוא התכם רבי חיים להוציאני מכאן. ונראה מה כחו ומה יכול לעשות. איני מפחד ממנו! מה כח יש בידו להוציאני מכאן?' וכשנכנסתי וראה הרוח פניי, ונתתי להם שלום, ועשה הרוח לי כבוד גדול וקם חצי גופו והתחיל למרתת.

ושאלתי לו: 'מי הוא?' והשיב: 'אני פלוני'. אמרתי לו: 'שקר אתה מדבר. אין זה שמך!' וכן דיבר שקר עד שלוש פעמים ובפעם הרביעית אמר שמו האמיתי כדברי מורי זלה"ה. ואז קרבתי לאוזנו ואמרתי מעט כוונות. ויתחלחל הרוח מאוד, והיה מדבר דברים קשים והיה רוצה לצאת, עד שגערתי בו מאוד. ונתן לי אות שהיה רוצה לצאת דרך אצבע קטנה שברגל. וזה היה שקר, כי ראיתי אותו שכולו היה עומד בבית השחיטה²⁹ והיה רוצה לצאת דרך שם, ולכבות הנרות ולהזיק העומדים שם. ובראותי זה גזרתי עליו נידוי שלא ייצא דרך שם.

והנחתי הדבר כך. הלכתי להתפלל ערבית בבית מורי זלה"ה. ואחר שהתפללנו והלכו החברים סיפרתי למורי זלה"ה כל העובדא. ואמר לי: 'תמהני עליך על דבר זה שאתה אומר לי! והלא אני אמרתי שתלך בערב, ואתה למה הלכת בלילה, שאז זמן שליטת כל הרוחות והקליפות ואינו זמן להפעיל בהם כלום, לפי שאז זמנם, ולפי זה לא יכולת לעשות שום תועלת [...]'

אחר־כך נתן לי מורי זלה"ה כוונות אחרות, והלכתי ודיברתי באוזן האשה שהרוח בה. ולא היה הרוח רוצה לצאת. והלכתי למורי זלה"ה וסיפרתי לו, ואמר לי שהרוח עשה כאשר גזרת עליו שלא לצאת. וגם נתן לי כוונות אחרות, והם כתובים במקומם. והלכתי אצל האשה והתחיל הרוח לרתת. ואמרתי באוזן־האשה אותם הכוונות. ושאלתי אל הרוח: 'באיזה מקום נכנסת בבית?' והשיב, כי נקב קטון היה בקיר ומשם נכנס, כי לא היה יכול ליכנס מן הפתח, מפני שהיה שם מזוזה כשרה, ולא דרך החלונות, כי אינם לבוא ולצאת בני אדם ואינם חייבות מזוזה. גם שאלתי אותו: באיזה אופן נכנס באשה הזאת? ואמר, שהוא יושב באותו בית ג' ימים קודם שנכנס באותה האשה. והיה מבקש באיזה עלילה ייכנס בה עד שליל ששי רצתה אותה אשה לקום ולהשכים במלאכה. וכשהיתה מכה בברזל ובאבן להוציא האש, הרוח היה יושב על האבן, והאשה היתה מכה ולא היו יוצאים ניצוצות. ואחר שטרחה הרבה ולא יצאה אש השליכה מידה הברזל בכעס — ואז נכנסתי בה, כי מצאתי פתח פתוח ליכנס בה'.

ואחר־כך שאלתי מה היה עושה אותם הג' ימים שהיה בבית, ובאיזה מקום היה יושב? והשיב, כי הוא היה מתחבא בתוך קנה אחד שתולים בה הנרות, ונכנס תוך הקנה מפני שבאו השומרים הממונים עליו, ונכנס שם ולא מצאוהו. ואמרתי לו: 'תן לי אות שזה אמת?' השיב לי: 'האות הוא: ביום פלוני אכלתם דבר פלוני; יום פלוני דיברה האשה עם בעלה כך וכך והוא השיב לה כך וכך'. והם הודו שכן הוא.

ואחר־כך עשה לו התרה על הנידוי שגזר עליו. ואז יצא על ידו והלך לו על ידי הכוונות שמסר לו רבו זלה"ה.

[רוח בבן-אחותו של ר' יהושע בן נון]³⁰

מעשה בצפת, תיבנה ותיכונן במהרה בימינו, בזמן מורי³¹ זלה"ה, שהיה בחור אחד בן אחותו של הרב יהושע בן נון ז"ל, והוא בחור בן י"ח שנה. והיה בישיבה. וראה אותו מורי זלה"ה ואמר לאביו: 'בנך יש בו רוח אחד ולא תפסיד להוציא הוצאות אל הרופאים!' ענה אבי-הבחור ואמר לו: 'אל תאמר אדוני כך, אלא לפעמים בא לו כאב-לב, ויש לו י"ב שנה בכאב זה, והוא מתרפא עלידי הרופאים, וחוזר לו הכאב-לב הזה.' ענה לו מורי זלה"ה: 'עתה תראה שהוא רוח!' וגזר עליו ודיבר הרוח ואמר לו שהיו לו י"ב שנים מעובר בתוך אותו הבחור. אמר לו הרב זלה"ה: 'זלמה אתה בכאן י"ב שנים?' (היינו מאיזה אופן באת לכאן?) השיב הרוח: 'אני הייתי ברומי עני ומתפרנס מן הצדקה באותו גלגול. והיה זה הבחור גם-כן שם, והוא היה גבאי-צדקה באותו הגלגול. וצעקתי לו "פרנסני!", ולא רצה, ומתי ברעב, וגזרו עתה בית-דין של מעלה: כמו שהרג אותי באותו גלגול — גם אני אהרג אותו.

אז גזר עליו הרב זלה"ה שלא יעשה לו שום נזק. ואמר הרוח: 'שאם תרצה שאצא מכאן תעשו עמי תנאי אחד, כי אחר צאתי מכאן שלא יראה בחור זה פני-אשה שלושה ימים. ואם יעבור התנאי אהרגנו'. ושאל האב להבין אם יש לו כאב-לב? ואמר לו: 'לא'. וציווה הרב זלה"ה לעשות שמירה על הבחור, ולא יניחו אותו לצאת מבית-המדרש, ולא לבוא אצלו נשים, כי אמר שהרוח רמאי הוא, ששאל אותו התנאי שקשה לקיימו. ויום אחד היה ראש-חודש, ואני חיים הלכתי לעשות סעודה, והינחתי במקומי למשמרת הרב רבי יהושע בן נון, וגם הוא הלך אחר-כך והניח הבחור בבית-המדרש. ובאו אמו ודודתו לראות את הבחור וראו פניו ונשקוהו. באותה שעה חזר הרוח נכנס בו וחנוקו. ומפני הייראה של אומות-העולם, שיאמרו שהרגנוהו, עשה הרב זלה"ה קפיצת-הדרך על ב' קנים, והלכנו לטבריה ברגע אחד, שזה היה בין-השמשות. ובטבריה עשה הרב זלה"ה תפילה שלא יטמע בין האומות ולא ימסרו כלל. וכן היה. לאחר שמונה ימים חזרנו לצפת, תיבנה ותיכונן במהרה בימינו.

[רוח בפירארה בשנת של"ה]³²

יגדל נא כח ידי לכתוב אליך ולהציג לפניך תשובת שאלתך על הרוחות זרות הנכנסים בגופי בני אדם, אשר בכח ההשבעות מגלים את שמם, ואומרים כי הם בני-אדם אשר מתו

30 שער הגלגולים, ח ע"א; ספר מאירת עינים, קושטא תכ"ו, יז ע"א; יסוד יוסף פרק לג; קב הישר, ורבנפורט תס"ה—ו נח ע"ב.

31 האר"י.

32 הסיפור אודות רוח באשה בפירארה בשנת של"ה מקורו בספר שלשלת הקבלה לר' גדליה ו' יחיא (דפוס ירושלים תשכ"ב, עמ' רג-רד). ר' גדליה למד בישיבות פירארה ודר בערים שונות באיטליה. בשנת 1569 גורש עם כל היהודים עלידי האפיפיור פיוס החמישי והגיע לפירארה. בשנת 1575 נסע לאלכסנדריה שבמצרים ונתיישב שם. ספרו שלשלת הקבלה (דפוס ראשון: ויניציאה שמ"ו) עוסק בהיסטוריה היהודית, אך כולל גם כרונולוגיה כללית, ענייני רפואה, כישוף ועוד.

הסיפור הובא גם בספר נשמת חיים, אמשטרדם ת"ב, קח ע"א — קט ע"ב. והשווה דברי ר' אליעזר אשכנזי, גדולים מעשי ה', ויניציאה שמ"ג, מעשה בראשית, פרק ב, ה ע"א (ולהלן בנספח לספר זה). עוד הועתק הסיפור לשער הגלגולים, פרעמישלא תרל"ה, י ע"א—ע"ג.

במיתות משונות. וקשה בכח שכלנו להבין איך אפשר שרוח הזולת אשר מת יפעל בגוף אחר אשר חי, וישתמש בכל איבריו וחושיו. על האמת לפום ריהטא³³ נראה מפלאי הזמן וזר מאוד.

ובדידי הוי עובדא,³⁴ כי בחודש טבת שנת של"ה בהיותי בפיררה הלכתי לבקר בחורה אחת בת כ"ה שנים, בעולת-בעל, בחברת נכבדים רבים, ומצאתי היותה מוטלת על מיטתה פרקדנית. והיתה כגוף בלי נשמה ועיניה סגורות ופיה פתוח ולשוניה עבה מאוד מן השפתיים ולפנים.

ויאמרו האנשים ונשים המכלכלים אותה כי אז היה הרוח בלשוניה. אז אמרתי בלבי: זה היום קווייתי לדעת חידושים על פטירת הנפש מהגוף. אחרי שחליתי לרוח והתחננתי מאוד לפניו שישב לשאלותי, השיב בלשון טילאנו³⁵ בחתוך אותיות נשמע היטב, כי שמו היה בעטשה דימידינה, אשר נתלה לעונש גניבותיו אשר עשה. והתחיל לעשות קול בכיה ואנחות, ואנכי נחמתיו בדברים טובים ויתנחם. התחלתי לשאול ממנו שאלות על עצמות-הנשמה, כדי לדעת מהותה ואופן יציאתה מהגוף בעת המיתה, ודרכיה אחר-כך ומהו גיהנום? ולא שאלתי מהגן-עדן, כי ידעתי היותו נעדר ממנו. ושאלות אחרות כאלה. ולכולם השיב דברים המוניים, וחותרם דבריו היו: איני יודע! באומרו שהיה איש-שדה ורועה-בהמות. ובהילוך דבריו ראיתי כי נמשל כבהמה. והיה לו כח להנהיג ולהכריח בהחורה כרצונו, כמו: שלא תאכל בשר יום ו' ויום ז'³⁶ ולעת ערב בתקיעת-הפעמון לומר תפילותיהם וענינים כמינהג הנוצרים. שאלתי ממנו: מה לו אם הגוף ההוא אוכל בשר ביום ו'? השיב, כי היה לו חטא, הואיל וגם הוא מתענג מאכילתה. שאלתי מהות גופו. והשיב: 'איני יודע!' שאלתי כמותו, אם כביצת אווז או תרנגול או יונה? והשיב: 'של תרנגולת'. שאלתי היכן מצבו בגוף האשה? והשיב: 'בין הצלעות ומתניים שמצד שמאל'. שאלתי מי הישימו שם? והשיב: 'איני יודע!' שאלתי שייצא משם. והשיב: 'איני יכול!' שאלתי למה נכנס בגוף יהודית? השיב, כי צר לו ולא הכירה בכניסתו שם, ואם היה ביכולתו — לא היה נכנס שם! שאלתי מאיזה מקום נכנס? והשיב: 'בערותה'. וגם הודיעני היכי הוי,³⁷ וכאשר שמענו אחר-כך מהבחורה. שאלתי אליו בתחינה גדולה שיניח הבחורה שוקטת עד אוכל לדבר לה, ונתרצה. ובלכתו אל מקומו, ראינו גרון-האשה שנתעבה מאוד. והאשה מקבלת צער גדול בכל איבריה ומתנענעת ומתחלחלת בקוקי³⁸ וזרות נפלא ונותנת רחמנות גדולה לכל רואיה. וכשהרוח נכנס במקומו — כל גוף הבחורה, ובפרט מהצד ההוא, היתה רועדת ורועשת תמיד, כאשר נעשה בעת השחפת הבאה קודם הקדחת.³⁹

ותיכף פתחה עיניה ותבט אלינו. ושאלתי ממנה איך היה המעשה? והשיבה, כי בבואה מליטבול במקווה חוץ מביתה ירדה אל החצר בשעה ב' מהלילה עם נר דולק בידה לשאוב מים מהבאר, כדי להכין אוכל לאישה. ותנח הנר דולק בחור אחד קרוב אל הבור. ואישה, אשר היה עמה, הלך לו. והיא לקחה הדלי לשאוב מים, ותיכף נכבה הנר ותקח הרוח והורידה

33 לפי המקובל, השגור.

34 לי קרה מקרה.

35 איטלקית.

36 עיין: 38—36, Lexikon fuer Theologie und Kirche, Freiburg 1960, vol. 4, pp.

37 איך היה.

38 ברעדה.

39 זהו סדר המחלות בויקרא כו, טז; דברים כח, כב.

עד חצי הבאר. ואחר-כך העלה משם באויר ולא ידעה מה הוא ועל מה ואיך. ותצעק ותתעלה, וישארה בני-ביתה על מיטתה. ותשאל ממנו תרופה למכתה. ותיכף הרוח ההוא שב למעלה לעינינו, עם צער וצרה רבה לבחורה ההיא, ולא הניחה לדבר עוד. עד כאן היה המעשה. ומעשים אחרים בסגנון הזה ומתמיהים יותר הוגדו לי וגם ראיתי חתומים. האחד מהם מחכמי צפת, תיבנה ותיכונן במהרה בימינו, שאירע שם, ואחד מחכמי איטליא שאירע באנקונה מרוחות אנשים הרוגים ותלויים שנכנסו בגופות בני אדם, ועל-ידי השבעות ועישונים וכדומה בנחירי-הגוף היו הרוחות מודיעות ומגלים שמותם ומספרים מעניניהם כל מאורעיהם ומקום מושבותם, ועוונותיהם שעליהם היו נכנסים בגופות, הולכים נעים ונדים, ואחרים היו מעידים שכל דבריהם אמת. ועל-ידי השבעות היו מוציאים אותם מהגופים. והמקום שהיה יוצא בו הרוח — היה מתעבה ...

[רוח בבת ר' רפאל ענף בדמשק בשנת שס"ט] ⁴⁰

מעשה בדמשק בבת היקר ונעלה ר' רפאל ענף, בהיותה עדיין בתולה בבית אביה. ערב-שבת בין-השמשות אכלה ראש דג ותיכף נתעלפה ונפלה על ערש-דוי. וכיסו פניה והדליקו שני נרות כמנהגם מדי שבת בשבתו. והנה אביה ואמה, ומשרתים העומדים שם, בראותם כן נכשלו ונתמהו. גם היה שם רבי יעקב אלימאן אשכנזי. והנה קודם שקידש היום שמעו קול אחד מדבר מתוך פיה של אותה הבת, וקרא לרבי רפאל ואמר לו שיקרב אצלה. ואז כשקרב אמר לו: 'למה לא תקנת כי אם שני נרות הללו?' והשיב רבי רפאל ואמר לו כי כן מינהגו בכל שבת ושבת. ואמר לו הרוח, כי שבת זה אינו כשאר שבתות, כי צריך להוסיף שמחה. ואמר לו ר' רפאל שיתקן נר אחר וכן עשה.

והדליקו אז הנרות. אחר כך שאל כיסא אחד לאלהיה הנביא, זכור לטוב, ושאל כיסא אחר להחכם רבי יוסף קארו ז"ל, וכיסא אחר להחכם רבי יצחק קארו ז"ל. וכן עשו עד ז' כסאות לז' חכמים. ואחר-כך שלח אותם לבית-הכנסת להתפלל ערבית וציווה אל ר' יעקב שלא יגלה דבר ממה ששמע וראה. וכשהלך אל ביתו ללבוש מלבושי-שבת שאלה לו אשתו למה נתעכב לבוא? והשיב לה, שהוא היה עם כבוד רבי רפאל ענף מתעסקים בדברי-סחורה. ואמרה לו אשתו שזה אינו אמת, כי בשבת אסור לדבר בסחורה. והפצירה בו ביותר, ואמר לה שנתעכב מפני רוח רעה של חכם אחד שנכנס בביתו של ר' רפאל. ואמרה לו אשתו: 'מאחר שהוא חכם — למה קראת אותו רוח רעה?'

בין-כך ובין-כך יצאו מבית-הכנסת. ובא רבי יעקב וקרא אל הפתח לר' רפאל. ואמר הרוח: 'זה הקורא, ר' יעקב השוטה, הוא שציוותי לו שלא יאמר שום דבר. וסיפר הכל אל אשתו. והיא נבונה ממנו, שהקשתה על דבריו, ואמרה לו: למה אמר "רוח רעה מאחר שהוא חכם"?' וכעס עליו הרוח וקילל. ויתחננו כולם אל הרוח, ונשקו ידיו ורגליו, עד שמחל לו. ואחר-כך נכנס רבי יעקב והחביא עצמו בין החביות של יין שהיו בבית-האוצר, ואמר הרוח שיקראו אותו. וגם אמר: 'תראו איש זה, שבמיעוט דעתו חושב שאיני רואה אותו בין

40 ספר הכוונות ומעשה נסים, יא ע"ב — יב ע"ב. והשווה: מאירת עינים, קושטאנדינה תכ"ו, יח ע"א — יט ע"ב; שער הגלגולים, פרעמישלא תרל"ה, ט ע"א—ע"ב; ספר החזיונות, ירושלים תשי"ד, עמ' יט—לו.

החביות! אחר-כך שאל הרוח כוס אחד מלא יין לומר עליו קידוש, וישב על המיטה ואמר קידוש בקול רם, ואכלו כולם. ואחר-כך אמרו ברכת-המזון. וכל הלילה נדדה שינה מעיני כולם, לראות מה יהיה בסוף מקרה זה.

והנה אחרי חצי-הלילה קרא להם הרוח ואמר: 'תלכו אחרי מורנו הרב רבי חיים ויטאל, ותאמרו לו שאני רוצה לדבר אתו'. והשיבו אל הרוח שהם היו מפחדים מליפגע בסובאש"י⁴¹ ואמר להם שלא ייפחדו, שהוא ילך עמהם. ועם-כל-זאת לא הלכו. וכשתי שעות קודם עלות-השחר קרא אותם פעם שנית ואמר להם שילכו ויראו למורנו הרב רבי חיים ויטאל, שכבר עבר הסובאש"י מן שוק היהודים. והשיבו לו שהם יודעים שהרב לא יבוא עמהם. ואז אמר להם הרוח שילכו וימצאוהו נעור משנתו על המיטה, ראשו מוסב על ידו. ותאמרו לו שיבוא, שהוא חלם עתה ונבהל על שלא זכר החלום, שיבוא אצלי ואני אוכיירה ואבאר לו החלום.

והנה שמעו עתה והלכו אצל מורנו הרב רבי חיים ויטאל זלה"ה, ומצאו אותו כדברי-הרוח. ואמרו לו שליחות הרוח אשר שלחם, ואמר לו הרוח: 'החלום שחלמת הוא שאדם אחד היה שולח לך ז' חכמים עם חולה אחד שתפארוהו ושכחת החלום. והוא זה, פתרונו הוא, כי האדם השולח הז' חכמים הוא האר"י רבך, והז' חכמים הם: אליהו ז"ל והחכם רבי יוסף קארו ז"ל, והחכם רבי יצחק קארו וגו'. והחולה הוא אני, ורבך גותן לך שלום ואומר לך שתשמור לעשות דבר פלוני ופלוני, שלא תשכח לעשותם. והנה אני מצפה רפואה על ידך, וכדי להוציא עצמי ידי חובת שליחותי אגלה לך עכשיו מה-הוא עניני. דע כי אני פלוני בן פלוני, הדר בצפת תיבנה ותיכונן במהרה בימינו, אמן. וזה לי מ' שנה שיצאה נשמתי מגופי. ובאלו הימים היו מעלים אותי ממחיצה למחיצה, ובכל עליה ועליה היו מענישים אותי על הנשאר, עד שבסוף כשרצו להעלות אותי במחיצה מיוחדת לבחינתי היו מדקדקים על היותר קלה שבקלות. ולא הניחוני לעלות מפני שעדיין מצאו בי עוון פלוני, שהוא דבר קל ביותר. והנה בהיותי חוץ ממחיצתי קרוב אליה שמעתי מאחורי הפרגוד מבית דין של מעלה שהיו אומרים: "למי נשלח ומי ילך לנו ויודיע לבני ישראל אשר בדמשק איך בעוונותיהם ועבירותיהם שיש ביניהם נגזרה עליהם מגיפה. וצריך מי שילך ויודיע להם, כדי שיעשו להם תשובה לתקן אלו העבירות, כדי לבטל זאת הגזרה מעליהם." וכשמעתי זה אמרתי: "הגני שלחוני!" ואמרו לי: "לך ואמרת אליהם כל מה ששמעת, ובשליחות זה תתקן הפגם שלך. ובבואך משליחות זה תיכנס במחיצתך". ויצאתי משם וביקשתי דרך לבוא בזה העולם, ובאתי דרך נהר פרת לבצרה, קרובה אל דמשק. ונכנסתי בדג אחד, ובא ציד אחריו ולקחני. והתפללתי אל השם-יתברך שלא אפול ביד גויים, כי אם ביד ישראל. והצייד הביאני, עם דגים אחרים, בשוק שלכם. וגם כן שם הייתי מתחנן ומתפלל לשם יתברך שלא אפול ביד גויים, כי אם ביד ישראל אדם זכאי. וזה היה קרוב לשקיעת-החמה, ובא שלמה חגוייל לקנות אותי. ואתפלל אל השם-יתברך שלא יתנני ביד רשע כזה. ושמע השם-יתברך אל קול תחנוני ונתן נפשי לשאלתי. ובא זה האיש הנכבד, אדם כשר, רבי רפאל, ולקחני והבאני לביתו. וציווה לאשתו שתמהר לעשות אותו לכבוד-השבת. ואז בראותי כן — שמחתי, וכשהסירו הקשקשים מן הדג היה לי צער גדול ונכנסתי בראש הדג. וכשבישלו הדג באה נערה בתולה הזאת ואכלה מן ראשו. וכיוון שהייתי שם נתעברתי בה, כי היא טהורה, ניצוץ אסתר המלכה.

ואחר כל זה אמר הרוח אל החכם רבי חיים: 'תלך לתפילה ותוסיף תבוא אצלי ואגלה

לך דברים שעדיין רבך לא גילה לך, והזהר את העם שיעשו תשובה, צדקה ותענית'. והשיב לו הרב: 'מי הם הראויים לעשות מישמרה?' ואמר הרוח: 'החכם רבי יעקב אבולעפייא טוב, אבל הוא בצפת. והחכם רבי הושעיהו עינטו, ותקרא את החכם ר' יוסף מטארוו, שהוא איש תם'. ואמר לו החכם: 'ואקרא גם אל החכם ר' ישראל נג'אר'. ואמר לו הרוח: 'לא תקרא איש זה שהוא מגונה, כי אף-על-פי שהשירים שעשה משמחים לאלוהים ואדם, הם מקובלים לפני ה', עם כל זה יש לו גנות בהיותו אוכל מזבח ה' בראשו מגולה בעראקייא⁴² אדומה עליה לבד, וזרועותיו מגולים, ויושב עם ערטילאים ואוכל ושותה הוא והם ואינו נוהר בחברות ערטילאים'.

ואחר-כך הלך הרב רבי חיים לתפילה ויצא מבית-הכנסת ואכל סעודתו ולא בא אצל הרוח. וכשבא זמן המנחה ולא בא, רצו לילך אחריו, וציווה הרוח שלא יקראו אותו. ואמר: 'תראו, שהחכם רבי חיים נוהג עמי גאוה, שהמתין עד שאני אקרא. וכבר אמרתי לו שיבוא תיכף אחר התפילה. והנה כבר פרשתי לו כל דבר שליחותי ויצאתי ידי חובתי, והוא מפסיד במה שאמרתי לגלות לו. ואני הנני עולה אל מחיצתי'. ובשעת המנחה היה דורש בעל-תורה אחד בבית-הכנסת של הספרדים. ואמר הרוח: 'תראו איש זה הדורש, מה הוכיח לבני-אדם מן העבירות. והוא מלא כמה עבירות, וכזה וכזה עשה בזמניו'. ובהגיע זמן-הבדלה אמר להם: 'הנה בבוקר יבוא החכם רבי חיים לדבר עמי. ותאמרו לו כי היום, שהיה בשבת, היתה לי רשות לגלות לו סודות שעדיין לא שמע אותם, וכבר אמרתי זה לו — ולא בא!' ואמרו הבדלה ושתק הרוח. והנה בבוקר בא החכם רבי חיים, ואמרו לו כל מה שציווה הרוח, ולא דיבר עמו מאומה.

והחכם רבי חיים קרא ליהושע אלב"ו, ובא לפניו ונתן לו כוונה כדי שיבוא הרוח וייצא דרך אצבע קטנה של אותה בת ...

[רוח בבחור בטיטואן שבאפריקה]⁴³

גם בזמנינו זה סיפרו לי גרי ואזרחי ארץ טיטואן, אשר בחלקת אפריקה, איך השנה שעברה בא מעיר ארגיל למחניהם קדוש מיו[ד] שנים שמו מיסווד, ונתארח בחצר אחת של ששה בעלי-בתים אצל בית-הכנסת הקטנה מקרודוס. ויהי היום נתאספו כולם ועשו יום משתה ושמחה. ובסוד משחקים שפכו במרחשת של ברזל על האש יין שרוף, בלעז אגואה ארדינטי וגפרית ויכבו את הנרות ומיד נראו פניהם כראות פני מתים. ויהי הם חוגגים אוכלים ושותים והנה הבחור הזה לקח המרחשת וילך וישפוך אותה על הביב, מקום ששופכים שם הזוהמות. ומיד נפל כמת לארץ וידעו כל העם כי נכנס בו איזה רוח. וילכו ויקראו יהודי אחד לעשות לו השבעות ולא יכול לו. רק בלי מניעת שפתים את שמה הגידה באומרה שהיתה סעדה. והסיבה שנכנסה בבחור היתה כי שפך על בגדיה המרחשת בעברה דרך שם ורעה לא תמצא בה. וכן הבחור הזה נופל על המיטה בלי דבור, בלי אכילה ושתיה, כי אם מה שבעל כרחו דרך הפה היה בולע חלה ט"ו ימים. עד שבא אצלו ערבי א' זקן ומכשף מופלג אשר בתוך חצי שעה פטר אותו מחוליו. ויקץ כמו ישן וישאלו אותו סיבת רוע מזלו ולא ידע סבת צרת נפשו, כי אמר: ומה בידי רעה? גם פה לא עשיתי מאומה כי אם שפיכת המרחשת.

מעשה⁴⁴ של הרוח בק"ק קארץ⁴⁵ שהיה בימי רעש המלחמה מעשה זה אירע בימינו. אשר כל העולם ישיחו בו. ולהוי ידוע לכם שמימיכם לא אירעו פלאים וגסים כאלה. לכן ראוי לכל אדם שיקנה מעשה זה כי (ממנו) ידע לספר נפלאות שכאן התרחשו בימינו. ועל ידי זה יזכה לבוא לארץ הקדושה, ועל כך נאמר אמן.

מעשה אירע בק"ק קאטלני⁴⁶ לחסיד אחד ששמו רבי אליה נקרא. (אשר) גידל בת שהיתה נאה ועדינה וטהורה במעשיה כזוהר השמש ונקראה הבתולה בשם מינדל. ולא היתה יודעת שהרוח נכנס בה. וגרם⁴⁷ לבתולה חליים משונים. קרוב לשלוש שנים. וכאשר כבר היה בתוכה שנה שלימה גדלו אצלה הכאבים משנה לשנה, ולעתים גרם לה שברון כל עצמותיה. אז אביה ואמה [66 ב] בכו בכיה גדולה על הצרה, ושאיין נמצא חכם אשר יידע להכיר את קולו של הרוח. והחלו האב והאם לשאול מה יהא בסופה של צרה זו? הם נסעו עם הבתולה אל מכשפות ורופאים. קצתם אומרים כי על חולי נכפה⁴⁸ בר מינו⁴⁹ עליה לדאוג; וקצתם אומרים כי על חולי מורבוס ציפאליא⁵⁰ עליה לליל. ואין איש יודע לומר מה האמת. עד אשר רוח הטומאה היה הולך וחזק מיום ליום. והרבה אנשים אמרו שזו היתה האמת⁵¹ הגדולה ביותר: שלא יסרקו את שערותיה. וכשיצאו שלוש שנים החל הרוח הטמא להראות (מעשי) חוצפה משונים. פעמים רבות צבט אותה בלבה עד שהבתולה היתה מתעלפת מגודל הכאב. בפניה לא היתה משתיירת אפילו טיפת דם אחת. ולעתים היה מעמיד אותה על ראשה⁵² כשרגליה במהופך למעלה, והיה פורץ בצחוק בחוצפה רבה (כאילו אמר): ראו רבותי, מי עוד יכול לעשות כמוני תעלולים כאלה? שאני מעמיד אותה במהופך כשרגליה למעלה ועם זאת נשארה שמלחה דבוקה לבשרה. ומי שראה את הפלא הגדול הזה היה בוכה כל אחד לחוד.⁵³ ועתים היתה הבתולה שוכבת ופיה פתוח, שאז היה הרוח נכנס בראשה. [67א] והיה הדבר מכאיב לבתולה מאוד, כי הרוח היה צועק מגופה בצעקה גדולה, ושפתיה לא היו נעות, רק קולו של הרוח נשמע. אך לא נמצא אף חכם אחד, ואף

44 עותק יחיד של 'מעשה של רוח בק"ק קארץ בשעת רעש מלחמה' (ביידיש) נמצא בספריית הבודליאנה באוקספורד, וסימנו שם 460,91⁸. וראה גם בקטלוג של מ. שטיינשניידר (M. Steinschneider, Catalogus Librorum Hebraeorum in Bibliotheca Bodleiana, Berlin 1852—1860, No. 3922). תמצית המעשה נדפסה בספרו של מאקס ויינרייך, בילדער פון דער יידישער ליטעראטורגעשיכטע, ווילנע 1928, עמ' 254—261. לאחרונה נדפס הטקסט היידי, בתוספת מבוא והערות, במאמרה של ש. צפתמן—בילר, 'מעשה של רוח בק"ק קארץ', בתוך: מחקרי ירושלים לפולקלור יהודי, חוב' ב, ירושלים תשמ"א, עמ' 17—94. הקונטרס נדפס חסר שנת דפוס ומקום דפוס, וממסקנות הכותבת שהוא נדפס, ככל הנראה, בפראג בשנות הששים של המאה השבע עשרה. הכותב, שהעלה את המאורעות על הכתב בחרוזים, היה אחד מבני ה'חבורה הקדושה' שעסקו בגירוש הרוח.

45 קארעץ, קורץ, כך באוקראינית וברוסית. בפולנית Korzec.

46 באוקראינה, מחוז ז'יטומיר.

47 התרגום המילולי: 'והפך את הבתולה לחוליים משונים'.

48 חולי הנפילה, אפילפסיה.

49 חוץ ממנו, כלומר: לא עלינו.

50 קיצור של Morbus Cephalaea (חולי-הראש). עיין: ספר מעשה טוביה לר' טוביה כ"ץ הרופא, חלק 'בית חדש', שער ראשון.

51 האמת הגדולה ביותר, כלומר: העצה הטובה ביותר.

52 במקור: 'קען פאר' — ביידיש המאוחרת קאפויר, כלומר: ראש למטה ורגליים למעלה.

53 'כל אחד לחוד' — מיותר. ונוסף אך לשם החרוז היידי.

לא מגיד אמת אחד, שיבוא הנה ויכיר את קולו של הרוח ויאמר מיהו זה. ואי אפשר לתאר את המעשים הגדולים אשר הרוח היה מעולל.

וסמוך לראש השנה ביקשו אנשי קאטינא לשלוח שלוחים אל השמש ר' איצק מק"ק פרילוקא⁵⁴ לקרוא לו. כי השמש רבי איצק היה מסוגל לקלל את הרוח בחרם וקללה כדי להפיל עליו פחד ובהלה. ורבי איצק שמש כינס מניין אנשים חשובים שהיו (מתנהגים) בקדושה ובטהרה, כדי שיחרימו את הרוח ויזהירו אותו באזהרה גדולה. גזר רבי איצק על הרוח בגזירה שיאמר לו מהרה מי הוא (השרוי) בתוך הבתולה. ואמור מיד לי ולחבריי אם אתה מן המזיקים, או מן השדים, או נשמה אשר איננה טהורה. וגזור אני עליך אשר תאמר לי מיד את שמך! התחיל הרוח [ב67] להתאונן ולזעק בקול מר: 'אוי ואבוי, מי הביאך הנה אלי, שאתה מביא עלי צרות כאלה. ולמה זה תשאל לשמי? דווקא לעולם לא אומר לך את שמי'. שוב גזר רבי איצק שמש בחרם הגדול שהוא יאמר לו מיד את שמו נגד כל האנשים כולם. פתח הרוח בצעקה גדולה: 'אוי ואבוי, איכה נפילתי בצרה כזאת. אל מי אזעק ואתאונן, כי אף בצרותי מוסיפים לרדוף אותי. כבר היתה לי בזה חזקה על כל הגידים והאיברים. ואיך אצא ואעוף שוב לידיהם של המזיקים'.⁵⁵ והיה מחרימו ומשביעו והולך עד שהוכרח לומר לו כי יעקב שמו וכינויו יאקוביץ, ולא יכול עד להינצל מזה.

זאת הפעם היה רבי איצק לוחץ עליו ולא פסק עד אשר הרוח נתגרש על ידו. ואמנם היה הוא כל העת מחריים ומשביע אותו, ולא היה יכול להינצל ממנו.⁵⁶ בתוך כך כשנגלה זה כך כי הוא הרוח הצורר נשאו האב והאם נהי ובכי תמרורים: 'אוי ואבוי, איכה עלינו על כל ישראל הצרה גוברת?' ערכו אפוא התיעצות [א68] ויביאו את הבתולה לק"ק פאוולוויטש.

וכך החל לדבר שם: אב בית הדין של אותה קהילה (שהוא) רוצה לגרש את הרוח על ידי שמות (הקודש) ובתפילתו. חשב אב בית הדין על עניינים אלה (והבין) שהרוח, ימח שמו, משבר את גופה של הבתולה על אפם ועל חמתם של המשביעים. במשך הזמן רעץ את גבה ועיקם אותה לגמרי, היתה צועקת 'שמע ישראל' עד שהיו שומעים אותה עד למרחוק: 'עניי אלקים בצרתי, שמע תפילתי'. וצרותיה ועינויה אי אפשר להגיד (ולספר) מה שהבתולה מחמת הרוח זועקת. ועם כל זה לא נח זעמו של הרוח, עד שחזק⁵⁷ את ידו בכל כוח. להכות את הבתולה בראשה ובמוחה. וכאשר ראו כל ראשי המדינות את צרתה של הבתולה שלחו לק"ק פרעמישלא⁵⁸ להביא את רבי אברם בעל-שם, כי הוא מסוגל היה לעניינים כאלה. אבל אדוננו אלוקינו לא גילה את חסדו, והבתולה שרויה היתה בזעקה ובעינויים. וראה רבי אברם כי הוא אינו יכול לו (לרוח) אך (בכל זאת) קיטר אותו (העלה עשן כנגדו) בגופרית ובלענה מרה ושם בתוכם אש. ואחרי כן חזר רבי אברם מיד לביתו, כי הרוח, ימח שמו, לעג לו כל כמה שרצה. וכאשר ראו העולם את צרתה של הבתולה הלכו לק"ק לוברטוב⁵⁹ שם היו בעל-השם עושים פעולתם ותפילתם בקדושה ובטהרה כדי לגרש את הרוח מעל הנשמה הטהורה. וזה היה בשנת רעש המלחמה בפולין קטן.⁶⁰

54 ניי-פרילוק — מחוז ברדיטשוב.

56 רוצה לומר: ולא יכול לעמוד בפניה.

57 במקור: 'גישטערקט'. אך שמא צריך להיות 'גישטרעקט', כלומר: הושיט? או יהיה תרגומו: 'הניף את ידו...'

58 פרמישלא — על גבול פלך רייסן ופולין קטן.

60 האזור הדרומי-מזרחי של פולין, ובו עריה העתיקות קרקוב ולובלין.

55 מלאכי-חבלה.

59 כיום שם העיירה לובאר.

ככל שנמשך הזמן כן הורע וכן נתחזק רוח השטן. אם ארצה לכתוב רוע מזל, כמה פעמים נתהפכה ויצאה פעולתנו לבטלה. ראשית כשהחלו לקטר כנגדו (בעשן): אך בולע היה את העשן — מיד היה נעלם ויורד אל תוך ירכה. עכשיו היה משבר את עצמות רגלה אשר נעשתה נוקשה ומשותקת. וכאשר היה יורד זה הרוח הטמא אל תוך ירכה, היה מתהפך מוחה של הבתולה. היו משתנים פניה וקולה היה נשמע גוהם מחמת היצור הרע. והיתה נותנת קולה בבכי ויגון רב: 'אוי ואבוי, האם נהפכתי [69א] לשיכורה? שיכורה אני, אך לא מיין, רק מחמת צרותי הגדולות ועיניי'. על-כן רבותי (הקוראים), רוצה אני לגלות לכם תפילתה שהיתה יוצאת מפי הבתולה. אף על פי שאין דומה שמיעה לראייה, עם כל זה נכון לכתוב את מלות התפילה של הבתולה לפני מלך אל רם וגשא. והיא החלה לזעוק בשוועתה: 'אל שדי, אל כל-יכול, עד אנה יהיה צער פורענותי גדול כל כך? ה' אלוקי ישראל הלא דבר זה גלוי וידוע לפניך: עד שלא יצאתי לאויר העולם לא היה רשע זה עובר על כל (מצוות) התורה, כל אשר חפץ מאשר נמצא בכל העולם. וכי מפני שרשע זה עובר היה על כל התורה, דין הוא שאהיה אני לוקה בשבילו כל זאת הצרה? ומה הם אפוא חטאי הגדולים שבשבילם אני שרויה בצרה כזאת? אם רוצה אתה לפקוד עוון אבות על בנים, למה צריכה אני לסבול יסורים חמש שנים רצופות? הלא דרכך להאריך אפיך, למה נגדך אהיה שוממה ומפניך נסתרת כגדול שבחוטאים? ואם אתה משיב (כי) דיני שמים קשים. הלא גם הוא אינו נדון יותר משנים עשר חודש⁶¹. הן אתה "ורחמי על כל מעשיו"⁶² צוית, ולמה אתה את רחמיך מנעת? וכי אני הגדולה שבכל פושעי ישראל, כי השקיתני את קובעת כוס התרעלה?'

אחרי תפילתה זו פתחה פיה בחכמה והשביעה את הרוח בחרם ובאלה, בשמות הקדושים אשר שמעה מפי המשביעים השביעה היא בעצמה את הרוח בכל כוחה, והשביעה אותו בשם הקדוש של ארבעים ושתים אותיות⁶³ ובמלאכים המשרתים לפני השם יתברך אדיר וגאור, וגם בשם שהיה חקוק בשבע אותיות בציץ של אהרן הכהן, וגם בכתב שהיה כתוב בספר התורה של רבי חנינא בן תרדיון⁶⁴ בעשרים ושתים אותיות. וגם השביעה אותו בשם הגדול שהיה יוצא מפי כהן גדול ביום הכיפורים. ועכשיו אגלה לפני קהל ועדה איך סידרה הבתולה תפילתה בזכות העקידה, ופתחה בתפילה: "ה' ה' אל רחום וחנון"⁶⁵ עד אנה סכות בענן תפילתי? וזכור [70א] כי נסית את אברהם אבינו ובגלל (זה) הנסיון מתה שרה אמנו.⁶⁶ רבוננו של עולם, הלא גלוי וידוע לפניך כי אמרת לאברהם אבינו קח נא את בנך את יחידך⁶⁷ לי. ואף-על-פי-כן אתה צוית לקחת אותו כדי שהוא ירבה ויהיה לגוי גדול. אדרבה, אילו שחט את בנו הלא הברכה היתה גמנעת ממנו (לא היתה מתקיימת בו). אלא וודאי לא נתכוונת ליצחק בנו אלא לשה חליפתו ותמורתו ועיקר כוונתך היתה לעקידה, כדי שזכותו תעמוד לכל קהל עדתנו, כדי ששמך המהולל יתקדש בקרב העמים למען ידעו כי אתה חזק וגדול על כל אלהים. ועתה, רבוננו של עולם, נסיתני ברוח הרשע למען אשר

61 עיין: ראש השנה יז ע"א.

62 תהלים קמה, ט.

63 עיין: קדושין עא ע"א; שיר השירים רבה ב, ו.

64 עיין: ספרי, האזינו טז.

65 שמות לד, ו. נאמר ב'סליחות'.

66 עיין: פרקי דרבי אליעזר לב; רש"י לבראשית כג, ג, ד"ה: 'לספד לשרה ולבכתה'.

67 עיין: בראשית כב.

כל אדם חוטא אשר יראה את צרתי יוסיף אומץ לעשות תשובה בלבד. על כן, רבוננו של עולם, ראוי עכשיו שתרחם גם עלי ותשלח לי מושיע, כי זה חמש שנים שאני קשורה על ירך בקוץ הרע. האל המהולל שמע תפילתי. הן אנשי סדום [70 ב] עשו עוונות קשים. אף-על-פי-כן אמרת אם אמצא עשרה צדיקים ונשאתי עוונותיהם.⁶⁸ ועתה, רבוננו של עולם, וכי לא תמצא עשרה אנשים בכל הקהל והעדה, אשר יתפללו ויצומו למעני הבתולה המדוכאה, שכולה גלמודה. ואתה (האל) שומר ישראל בקראת. רוצה אני לקחת קל וחומר מן המצרים. ראה, רבוננו של עולם, המצרים הם מתקוממין. אף-על-פי-כן לא צוית באחרון של פסח לגמור את ההלל, מפני שמעשי ידיך באותו יום טבעו בים. ואני, רבוננו של עולם, הנני בתולת ישראל ובריה מעשה ידיך, ואהיה בעיניך גרושה מן המצרים?

והרוח הרשע שמע כל דבריה של הבתולה הוא מיהר להיכנס הישר אל תוך ראשה, והחל לצעוק: 'וכי חייב אני לשאת כל דבריה של טמאה ארורה זו? רוצה אני לגרום לה צער גדול'. והחל למרוט שערותיה, וביקש לשבור את גופה כל כולו. וכאשר אנחנו החבורה הקדושה ראינו את צערה הגדול של הבתולה, [71 א] קיללנו את הרוח הרשע שיהיה ארור מאת האל המיוחד. והתחלנו לקטר בלעגה מרה. אז ירד הוא אל תוך ירכה באכזריות רבה. בתוך כך הביאו את אב בית הדין מורנו הרב יעקב מק"ק מריפולייה.⁶⁹ כיון שראה אותו הרוח נפלה עליו חלישות גדולה. כי לפני כניסתו לחדר הוא סידר סדר השם הגורא (והגה אותו). כאשר התחיל רבי יעקב להשביע את הרוח מיד ירד זה אל תוך ירכה מפני יסוריו הגדולים. וכאשר מיהר הרוח לרדת למטה, שוב התחילה הבתולה לשבח לאלוקינו. ותשר את כל "אדיר איום וגורא"⁷⁰ מפני צרתה הגדולה. וכאשר סיימה את הזמר התחילה להתפלל, וכך דיברה: 'רבוננו של עולם, מובטח (מאתך) שאם ננעלו כל השערים — שערי דמעות לא ננעלו.⁷¹ פתוחים הם, וכל ישראל בוכים למראה צערי ולחמלתך הם מקווים. ועתה, רבוננו של עולם, עשה למען כבודך, למען יתקדש שמך הקדוש. [71 ב] אלוה כל-יכול, אם גזירה היא מלפניך, הודיעני קצי ואקבל את הפורענות מידך באהבה. למה יזכירו את השמות הקדושים לשווא, אם אין בדעתך לבנות הבנין?'

ועד שלא באה על הרוח פורענות, באה על קהילת-קדוש לוברטוב שריפה. אז רצו חברי החוצה (אל מחוץ לעיר), כי חשבו שמא השריפה תרדוף אחרינו. והרוח ההדיוט קפץ אל תוך ראשה, וירץ אל השריפה להביט בה מכל צד. ובעוונותינו הרבים שוב נתבטלה פעולתנו. ועל זה שמח הרוח כי מול הבתולה רע, שאין לתאר ואין להגיד.

ויהי אחד מימי רביעי בשבת, היה בלבול אשר העלילו על הקהילה, כי הערלים הלכו אל השר והתלוננו על הבתולה, ואמרו כי הרוח הוא אשר הציג אש בעיר על ידי הבתולה. ויגזור השר גזירה כי כאשר ימצאו את הבתולה, מיד ישרפוה ועל האנשים אשר השביעו אותו תחול גם כן הגזירה. אז הוכרחו הקהל לחשוב כיצד יוציאו את הבתולה ואת המשביעים מן העיר. ועד שלא באו לחפש את הבתולה מטעם הפריץ, שילחו הקהל את הבתולה לקהל-קודש קאריץ. כי שם היה אדם אחד איש תם וישר, ואף גם תלמיד-חכם ועשיר, והיה הולך בדרך הישר. ועתה אחיי האהובים, אודיעכם גודל מעשה האל אדוננו, שה' יתברך בירך

68 עיין: בראשית, יח, לב.

69 כשלושים ק"מ מלובאר.

70 פיוט למוצאי-שבת, המתחיל במלים 'אדיר איום וגורא בצר לי לך אקרא'.

71 עיין: בבא מציעא גט ע"א.

את האיש עד שאפילו הרוח לא היה עושה נגד מצוותו. ונקרא איש זה בשם מורנו הרב רבי ברוך קאט. וה' יתברך נתן לו כבוד וגדולה כפי השכר הראוי לו מאת ה'. ועתה אודיעכם נוכח כל העולם כולו, כי כאשר אך התודע הרוח לפני רבי ברוך והודיע לו הכל ביום הראשון של פסח, מיד החל רבי ברוך לגבור על הרוח. כי ביאתו הראשונה של רבי ברוך היתה ביום ראשון בשם ה' אשר לא יגום ולא יישן. וכאשר רבי ברוך נכנס לחדר, אמרו האנשים: [72 ב] 'ברוך הבא, רבי ברוך!' כדרך כל תבורה של אנשים מרובים. כשמוע הרוח קוראים בשמו של רבי ברוך רץ תיכף ומיד למעלה אל תוך ראשה של הבתולה. והתחיל מדבר: 'הוה רבי ברוך, אשר שמו הולך מסוף־העולם ועד סופו, כמו ששמעתי אומרים כן? וזכיתי לראות במו עיני אדם מצוין כזה לפני. ועתה מבקש אני ממך שב לימני וקבל ממני ברכה, כי ראוי לכבד אדם שכמותך, לפיכך אף אני מכבד אותך.' השיב רבי ברוך לרוח: 'האל המהולל ברוב התשבחות, הנכבד והנקדש אשר הוא מושל בנו, לו נאה הכבוד והגדולה, ואנחנו כולנו בני־תמותה, שהיום כאן ומחר בקבר, כי בעונותינו יבוא עלינו שוד ושבר. לפיכך מבקש אני ממך — תן לי מתנה זו: עכשיו חייב אני ללכת לבית־הכנסת להתפלל. עד שאשוב אליך — הנח לבתולה!' [73 א] השיב הרוח לרבי ברוך: 'אדוני, מה שאתה מבקש ממני, יעשה כרצונך. אולי תוכל אתה לתת צדקה למעני, כדי שבכך תהיה לי ישועה. ומכאן ואילך לא אעשה דבר כנגד רצונך.'

הלך רבי ברוך להתפלל, והרוח לא עשה בינתיים דבר לבתולה. וכשגמר רבי ברוך את תפילתו חזר אצל הבתולה. וכל הדברים אשר רבי ברוך שח עם הרוח לא יוכל לכתבם שום סופר, אבל דבר זה ראוי לכתוב בעניין זה, שכוחו של רבי ברוך גירש את הרוח מתוך הבתולה. וכך אמר רבי ברוך אל הרוח: 'מבקש אני ממך, אל תחליש את כוחה של הבתולה כי יום־טוב לנו היום וחייבים אנו לאכול בשמחה לחמנו אשר הכנו.' השיב הרוח: 'עכשיו רואה אני כי דברייך הטובים יביאו עלי הרבה צער.' אמר רבי ברוך אל הרוח: 'עשה זאת למעני ותן מנוח לבתולה, ואני אבוא אליך מיד לאחר שאסעד וכל אשר תשאל ממני נפשך. [73 ב] הכל אעשה למענך.' השיב הרוח לרבי ברוך: 'אדוני, לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך, כי אני אהיה לך לרצון.' הלך רבי ברוך לביתו בשלום, והרוח ישב בשקט עד אשר רבי ברוך בא אליו שוב. וכאשר רבי ברוך גמר את אוכלו ומשתהו, הלך שוב אל הבתולה, כי רצה להוציא את הרוח. וכשראה הרוח את רבי ברוך התחיל לדבר: 'כשם שאני למענך ישבתי במחשכים זמן ארוך, כן גם אתה, אדוני רבי ברוך, אם רוצה אתה שאצא מתוך הבתולה, בתנאי זה שאתה בעצמך תתן צדקה ותצום ותאמר קדיש. אז אצא מתוכה.' אמר רבי ברוך אל הרוח: 'עשה טוב ובטח בה' ובכך שאני בוודאי לא אעשה נגד מצוותך ואתן צדקה למענך, כדי להציל את רוחך וגשמתך מכל צרה וצוקה, כי צדקה תציל ממוות.' על כן אנכי עושה מעשים טובים ומציל אותך ממצוקתך.' אז התחיל רבי ברוך [74 א] עוד יותר לשאול ולחקור את הרוח, בנחת ולא בכוח: 'מוטב שתאמר לי את האמת. אם בשמך האמיתי ובדין יקראו לך בשם יעקב.' השיב הרוח לרבי ברוך: 'אדוני, ריבוי דברייך יביא עלי רוב צער וסבל. למה זה תשאל לשמי? ואף־על־פי־כן הנני מודיעך באמת, כי יעקב הוא שמי האמיתי.' אז התחיל רבי ברוך לשאול עוד יותר את הרוח: 'בבקשה ממך (אמור לי) מיהו אשר ממך הוציא את גשמתך? ומה עשו בכך אחר מיתתך? אמור זאת לי!' השיב הרוח: 'אדוני רבי ברוך, אשר אתה שואלני אענה, ואומר

לך את כל הסוד המופלא. ראשית, כשהגיעה שעת למות באו כל מלאכי-החבלה לקחתני וקרעו מתוכי את גשמתי בקרניהם באכזריות רבה ובלי רחמים, ועד שלא מיהרו אותי אל הקבר מיששו אותי המוזיקים בכל איבר מאיבריי. ואחר שנקברתי מיד נשאו אותי המוזיקים והביאוני לפני שר המשחית והחובל צר העין, והוא הוציא עלי [74 ב] גזר־דין קשה כפי מעשי הרעים. סבור הייתי כי מן הבית יולכוני לגיהנום והחל לבי להיות שמח בקרבי. אך רגע לאחר מכן הדפו אותי אף מן הגיהנום ושמחתי בהפכה לאבל ותוגה. ואחר־כך מסרו אותי בידיה של מוזיקה, הנקראת בשם אימה, אשר פניה היו משונים, חציה כדמות כלב וחציה כדמות בהמה. והשד שמו היה גולהב ודמות גופו ופניו היו משונים. הוא בלע את גשמתי והתחיל לנשוך את גופי. ואחר שבלע (את גשמתי) הקיא וירק אותה הרחק. מיד בא מלאך־חבלה בעל כוח וגבורה, ואף הוא בלע אותה מהר, ואחר־כך הקיא ופלט אותה הרחק. ואז שוב בא שד ושוב בלע אותה. ופניו של השד היו משונים. ואף הוא גרם לי צער וכאב גדול. לשד הזה היו פנים כדמות השרץ הנקרא בלשון־הקודש בשם צב, בלשון אשכנזי 'שילטקרוט' ובלשון רוסיה 'טשיראפאחה'. שד זה [75 א] היה נושך ומורט אותי יותר מכל המוזיקים והיה גותן בגופי חורים וסדקים. אחר כך בלע אותי בייסורים גדולים, והקיא אותי למרחקים. אחר־כך שוב בא שד ופניו היו מחציתם אדם ומחציתם כלב, והוא גם־כן נשך את גופי ואת גשמתי עד שבכיתי ושאגתי. והוא גם־כן בלע אותי. וכולם גרמו לי ייסורים גדולים כמו דובים ואריות. וזה גם־כן הקיא וירק אותי. מיד באו כל מיני מוזיקים ומרטו את גופי וגשמתי. והעמידו אותי בקומתי ובצביוני כמו שהייתי בחיי, והיו חונקים אותי בכל מיני חניקה. אחר כך דנו אותי בכל מיני בכי ונשאו אותי והעמידו אותי בתוך ורם של מים. ומשם משו אותי מתוך פחד ובהלה וטחנו את גופי ואת גשמתי בין אבני־הריחיים. ומזה משכו והוציאו אותי מתוך פגע רע ותקלה, ושוב עשאוני שלם וחיברו הגוף עם הנשמה, ושוב דנו אותי בדין קשה כמו שהיה ראוי לי לפי מעשיי. ושוב היו [75 ב] משליכים ומקלעים אותי מסוף־העולם אל סופו,⁷⁸ בעוונות אשר עשיתי בסתר, וכך נמלטתי ובאתי בגופו של חזיר. ושם גם כן נתגברו ייסורי, כי בחזיר הטילו המוזיקים פצעים וחבורות בפולסין די גורא וברק. וכך באה על החזיר הפגירה. וכך מצרות הראשונות לא עלה בידי להימלט. ושוב סבלתי צרות וייסורים במשך כתשע שנים. אחר כך נמלטתי אל תוך בהמה טהורה. חשבתי לעצמי כי עכשיו תהיה לי כפרה, כי סבור הייתי שהבהמה תישחט בידי אדם מישראל, וכך תהיה לי ישועה על ידי הברכה שיברך השוחט על השחיטה, אבל גורלי הרע גרם והבהמה בידי ערל נטבחה. וכך יצאתי מתוך הבהמה. חזרו ועלו הפחד והאימה הראשונים וכך אירע שנמלטתי והסתתרתי במרתף אחד. ולכאן באה אליו הנואפת אשר בה נכשלתי בעוון אשת־איש בעת שהייתי בחיים, כי ממנה נעשה גם כן רוח כזה כמוני. ומתוך צערה וייסוריה הגדולים גם היא [76 א] באה להסתתר במרתף. שעה קלה אחרי זה נכנסו שתי בתולות אחיות. אל תוך בתולה זו נכנסתי אני עצמי, והנואפת נכנסה אל תוך אחותה. הנואפת אשה היא, שערותיה ארוכות ושכלה קצר, לפיכך תיכף־ומיד המיתה את הבתולה פשוט וממש, ואני הסתרתי את עצמי בגופה של הבתולה עד שהתחזקתי בכל איבר לבדו. ועתה, רבי ברוך החביב, כאשר שמעת מפי, מאשר לסבול צער כזה, האם אין זה מוטב לי להיות שרוי בחושך מאשר שאצא מתוך הבתולה? האומר לך את חטאי? עברתי על כל

מה שאפשר למצוא כתוב בתורה, אבל רק מפני שעמדה לי זכות, כי הצלתי יהודי מידם של גולגים, יעץ לי ממונה אחד להיכנס בתוך גוף טהור כזה.

השיב רבי ברוך: 'בטח באלוקים אשר הוא כל־יכול, אעזור לך עד כמה שידי מגעת, בתפילה וצדקה ותענית אושיע לך. ועכשיו רד אל תוך הירד, בנחת ולא בחזקה.' והוא ירד בנחת ולא [76 ב] בכוח. אחר כך כשראינו, אנו החבורה הקדושה, שאין לבו של הרוח נהפך עליו שיבוא בו מורא ופחד, אז התחלנו לעשות עמו כסדר הזה. ראשית לקחנו חבית גדולה, ובאמצע החבית עשינו לוח. ובלוח קדחנו חורים, ועל הלוח הושבנו את הבתולה בתוך החבית. ומתחת ללוח עשינו קטורת, דהיינו לבונה וגופרית ולענה מרה. ושמנו אש. וריח הקטורת עבר דרך החורים אל הרוח. עד אשר החלשנו את כוחו. כי ביום הראשון כשרצינו להכניס את הבתולה עלה הרוח לראשה והחל לדבר: 'איזה מין חבית רואה אני לפני?' ואנו השבנו לו: 'בחבית זו נושיב את הבתולה אתך, ונגרש אותך מתוכה.' אמר הרוח: 'נראה מי יושיב אותי! דווקא להכעיס לא אלך אל תוך הירד, ואשבור את החבית לרסיסים.' אמר רבי ברוך אל הרוח: 'וכי אינך יודע כי לטובתך חייב אתה להיכנס לחבית בלי כוח?' פתח הרוח בצעקה: 'עתה ידעתי כי ממך באה עלי כל הצרה כולה! מה שאתה עושה לי נמשל לאחד אווזו ידיו של אדם וחברו מכהו. ככה אתה עושה לי, גם אתה מצווה עלי להיכנס אל תוך החבית, כדי שהם יחרימו אותי ויקללו אותי! דווקא לא אכנס, ואת כל גופה של הבתולה אשבור ואת עצמותיה.'

אמר רבי ברוך לרוח: 'גורני עליך בכוח שתיכנס מעצמך אל תוך החבית, שכן רואה אתה את הצרות כמו עיניך.' עד אשר רבי ברוך כפה עליו בכוחו, והוא הרוח הוכרח להיכנס מעצמו. ואנחנו התחלנו לקטר בעשן־הקטורת. רץ הרוח אל תוך הראש מפני ייסוריו הגדולים. ואז שוב העלינו עשן של גופרית מתחת לאף והוא ראה שאין לו מנוחה. מיד ירד הרוח למקומו הראשון והתחיל לענות את הבתולה בכל כוחו. וגרם לבתולה שתתעלף [77 ב] ממש כאילו היא מתה, והיא בעילפון יותר מחמש שעות בלי הפוגה. אז ראה הרוח שאנחנו לא שמנו אל לבנו לעילפון והוא רץ מיד אל תוך הראש בלי רחמים, והתחיל צועק: 'אוי, לחינם אתם נקראים בני־רחמנים, ואינכם אלא רשעים ואכזריים משונים. רואים אתם שהבתולה ממש מתה. ואין חומל על הבתולה בצרתה.' ואנחנו כולנו ביחד ענינו לרוח: 'שתוק, אנחנו נביא עליך יותר יראה ופחד.' וכשהרוח שמע את דבריה, מיד ירד, כי כאב לו, ועכשיו התחילה הבתולה לדבר מתוך צערה הגדול: 'אהוביי רבותי, מדוע תעלימו עיניכם ממני ומצרתי? עד מתי תדונו אותי בגיהנום בגופרית ואש?' לקחנו איפוא את הבתולה מתוך החבית והשכבנו אותה על המיטה. והמשכנו להחרים ולהשביע בדרך השיטה כפי הנהוג. אז [78 א] התחילה הבתולה לצעוק בחזקה, ויצא ממנה הרוח והנה הוא על המיטה.

אמר רבי ברוך אל הבתולה: 'בתי החביבה, אמרי לי מה מראהו?' אמרה היא: 'כמו שרץ העוף הנקרא צרצר, והנה הוא קופץ על ידו והוא צופה בי. אז התחלנו להחרים ולהשביע אותו עוד יותר בחזקה ולתקוע בשופר. בתוך כך החלה הבתולה לשאת קינה: 'אוי ואבוי, שוב הוא חזר אלי והסתתר בתוכי.' זאת הפעם שמחתנו נהפכה לאבל. נתיעצנו במה נגרש את הרוח מתוך הבתולה. ראשית בין 'אשרי' ובין 'ובא לציון' החרמנו אותו בבית הכנסת בשבעה ספרי תורה, ובשבעה שופרות תקענו. ובכל פעם כיבו את הנרות. והרוח שמע איך הילדים הקטנים צועקים 'אמן' אחר דברי־החרם ואחר תקיעת השופרות והיתה נופלת עליו רעדה גדולה. ומתוך בית־הכנסת היינו הולכים אל הבתולה לראות אם הרוח פונה אל החרם

ואל הקללה. [78 ב] החלה הבתולה לומר: 'למן היום אשר התחלתם להחרים אותו בחרם ובקללה אף פעם עוד לא בא עליו פחד ובהלה כזאת. ואיני יודעת על מה ולמה.' והיא לא ידעה שכל הקהל יצא עליו ביד רמה. ואנחנו, החבורה הקדושה, שלחנו אל הרוח את השמש בדרך התראה, שיאמר לו כי החרים אותה, ונשמע מה יענה הרוח על ההתראה. בא השמש אל הרוח: 'שמע נא אתה הרוח, מודיעים לך בעלי-השמות כי החרים אותך בבית-הכנסת בתקיעת שופרות ובכיבוי נרות. לפיכך גם אתה תשעה אל החרם ותצא מן הבתולה, ואז הם יבטלו הכול, את כל החרמות והקללות. ואם אינך רוצה לצאת מן הבתולה, אנחנו גשלה במהרה לבית הדין הגדול שגם שם יחרים אותך, ושישלחו גם אל כל הגלילות והסביבות והיישובים והקהילות שבכל מקום יחרים בין "אשרי" ובין "ובא לציון" בתקיעת שופרות ובכיבוי נרות, [79 א] והילדים הקטנים יאמרו על זה "אמן", ואז כל ימך לא תהיה לך מגוחה מפני צרותיך. על-כן יועץ אני לך: שמע אל החבורה הקדושה וצא מן הבתולה וקדש את השם הנכבד והנורא. וזאת הפעם ירחם השם יתברך, ברוך הוא, עליך ויגמל אתך חסד. וגם רבי ברוך יעמוד בדיבורו כמו שהוא הבטיח לך זאת, ואז תבוא אל מנוחתך.'

התחיל הרוח לצעוק בצעקה מרה: 'אוי ואבוי, למה אתם מביאים עלי צרות כאלה? כי אני הייתי עכשיו יוצא ברצון מתוכה, אלא שיש בנמצא ממונה עלי והוא עוצר בעדי ואינו מניח לי לצאת'. אז התחיל אביה של הבתולה לדבר: 'אמור לי מה שמו של הממונה ואנחנו נחרים גם אותו בחרם וקללה'. אז התחיל הרוח לומר: 'הוא נקרא בשמו "דוהא"'. אז אנחנו חקרנו ודרשנו בין השמות, עד אשר נודע לנו ששמו נקרא 'גיטוהא'. וכשנגלה לנו שמו של הממונה [79 ב] הללנו את שמו של השם יתברך, ברוך הוא, שנתן לנו שכל ותבונה לגרש את הרוח עם הממונה שלו. מיד לאחר ההתראה הלכנו אל השדה כל החבורה בפעם אחת להשביע את הממונה ולגרש את הרוח חד וחלק. וכאשר אנחנו באנו מן השדה אל הבתולה התחילה הבתולה לומר: 'מן העת אשר הייתם בשדה ישב הרוח בפחד גדול'. וכאשר שמענו את דברי-הבתולה התחלנו להחרים את הרוח כיתות בבית-הכנסת ובביתיה של הבתולה. וכת אחת השביעה את הממונה בשדה. ובפעם הזאת החלשנו את כוחו של הרוח ולא יכול להינצל מזה. וביום החמישי בערב היינו מחרימים ומשביעים והולכים על הרוח עד חצות הלילה. והרוח חשב על איזה רמאות אחרת שעל ידה יפטר ממנה בלילה הזה. והוא רץ אל תוך ראשה של הבתולה כדי לבטל את פעולתו, והתחיל לדבר אלינו בכניעה: 'חביבי רבותי, מבקש אני מכם: הניחו לי הלילה במנוחה, אל תשביעו אותי עוד, ואני תיכף [80 א] אצא מתוך הבתולה עם קריאת-התרנגולות'. השבנו אנחנו, החבורה הקדושה, ואמרנו אל הרוח: 'תיכף ומיד חייב אתה לצאת מן הבתולה בלי כפייה'. והוא צעק: 'בבקשה מכם, אצא לקראת היום עם קריאת-התרנגולות כמו שאמרתי מראש. ואם אשנה מדיבורי הביאו עלי ייסורים'. אז אנחנו, החבורה הקדושה, נועצנו יחד שמא באמת נפלה עליו אימה ופחד, והוא מוכרח לצאת מתוך הבתולה, וגם לא יכולנו להחזיק עוד מעמד מפני התענית, והלכנו הביתה. והרוח שמח מאוד על הסתלקותו. ולמחר ביום הששי התפללנו בני חבורתנו אל השם יתברך. ואחר התפילה הלכנו אל הבתולה לראות אם הרוח קיים את שבועתו ויצא מן הבתולה. וכאשר נכנסנו אל החדר התחיל הרוח לדבר כדברים האלה: 'ברוכים הבאים, רבותי!' השיב מורנו הרב רבי יעקב: 'אתה הרוח, עד מתי תחזיק בטומאתך בכפלים ולא תקיים את דבריך?' אמר הרוח: 'אדוני רבי ברוך, שמע דבריי, ואם אינני צודק יבואו עלי יותר ייסורים. אתמול אחרי לכתך בלילה הם עינו אותי כמעט כל הלילה כולו. וכשראיתי שהם אינם מגיחים לי חשבתי אחרת ואמרתי להם: כאשר יקראו התרנגולות אני אצא מתוך

הבתולה. ובכן, חביבי רבי ברוך, מה אשמתי, אילו קראו התרגולות וודאי שהייתי יוצא כמו שאמרתי. אבל התרגול קרא ולא התרגולות, על כן לא יצאתי. אמר רבי ברוך: 'גזרני עליך בגזירה שתד מהר'.

ובליל-שבת אחר התפילה בבית-הכנסת התחיל הרוח לדבר אל אבי-הבתולה: 'קרא אלי מיד את רבי ברוך, כי אני מוכרח לדבר עמו דברים הרבה, שהוא יגמול עמי חסד כפי דבריו, כי אני אנוס לצאת מתוך הבתולה, כי אין לי מנוחה מפני הממונה שלי, לכן לך ואל תתמהמה'. מיד רץ האב אל רבי ברוך. והרוח דיבר מיד: 'אדוני רבי ברוך, הלילה הזה אני בוודאי אצא ממנה. אתראה עוד אתך, על כן ביקשתי [81 א] שיקראו לך כדי שאתה תגמול עמי חסד, כי זכור מה שאתה דיברת: ככל שתגיע ידי אעזור לך, בתפילה וצדקה ותענית אושיע אותך. ועתה, אדוני רבי ברוך, מבקש אני ממעלת כבוד תורתך שתקיים את דבריך שיהיו לי לשמחה ושיצילו את רוחי מכל צרה וצוקה. ואני אצא מן הבתולה, הנפש החשוקה, בנחת ולא בכוח'. ענה רבי ברוך לרוח: 'מי יתן ויהי כדבריך, ואני בוודאי אעשה את רצונך'.

אז הרוח דיבר אל רבי ברוך: תן לי על זה תקיעת-כף כדי שאהיה בטוח בכך ואז בוודאי אצא, והצדקה אשר הבטחת לי תהיה נא למען הבתולה. נתן לו רבי ברוך תקיעת-כף וישתחו הרוח לפני רבי ברוך ונכנס לתוך הרגל. ורבי ברוך הלך בשלום אל ביתו והרוח נשאר עומד בשקט. ובעת אשר הכול נמו את שנתם הוא יצא מתוך הבתולה. והבתולה לא ידעה ולא שמעה איך הוא יצא ממנה ולאן הוא פנה מאצלה.

למחר ביום השבת היתה [81 ב] מהומה שהרוח יצא מתוך הבתולה. והיתה השמחה בקהל כפולה, ובאו כל המשביעים ורבי ברוך עמם, והביאו ספר תורה אל הבתולה, גם השמות הקדושים תלינו בחלל החדר של הבתולה. וגם אני הכותב נשארתי יושב אצלה בעצמי, כדי שהרוח לא יחזור אליה ושוב ייכנס בה. וקיים רבי ברוך כאשר הבטיח לו בצום ואמירת-קדיש. והיתה שמחה גדולה לבתולה, כי הבתולה נשארה על ידו בחיים, ונתן לה גם בן-יוג. לכן רבותי חביבי, שמעתם איך שהבתולה נשארה בחיים על ידי מורנו הרב רבי ברוך, כן נהנה נא גם אנו מזכותו ונזכה לעשות מצוות וצדקה כאלה ולבוא לארץ הקדושה בימות המשיח, ונאמר אמן.

(תרגום: שלמה צוקר)

מ ע ש ה ש ל ה ר ו ח 74

אמר הצעיר שמואל ויטאל: היום אביע חידות ממה שאירע לי במצרים יכוננה עליון, אמן, ממעשה שאירע לאסתר, תבורך מאוהל, בת הר' יהודה ווייסר, ינצרנו צורו וגואלו, שנפגעה ונשארה בפגיעותה ובכאב לב יותר משני חודשים אחר שנישאת. ואחר-כך יום אחד הפצירו בי שאלך ואבקר אותה. והלכתי לבקר אותה, ומצאתיה כמשפט הנפגעים. ונסתפקתי אם הוא

74 סיפור זה נדפס בסוף שער הגלגולים ובדפוס פרעמישלא תרל"ה של שער-הגלגולים, יד ע"א— ע"ד. ר' שמואל ויטאל — הכותב — היה בן-זקוניו של ר' חיים ויטאל. ר' שמואל היה דרשן ומרביץ תורה בדמשק, עסק בסידור חדש של כתבי-אביו, והוסיף עליהם הגהות. סמוך לשנת 1664 עבר למצרים, שם עסק ברבנות.

מזיק, או שד, או רוח רעה של ישראל. ויעצתי אותם להביא אחד מן הגויים שיבקר אותה. וכן עשו. ובאמצע הענין דיבר המזיק אשר בקירבה בקול רם, ואמר שהוא גוי ונכנס בה לתאוותו בה. ובכלל דבריו אמר, כי הוא היכה אותי הכאה קטנה בשוקי, אשר בעבור זה נכאבתי בשוקי, כדי שלא אוכל ללכת לרפא אותה. ואחר כך טרח עליה הפליל הגוי, ואמר שכבר חבש את המזיק בצלוחית אחת קטנה וטמן אותה בארץ, כדרכו לעשות עמהם. ואחר כך פתע פתאום, והנה קול אחד צועק מפי הנערה ומדבר ואומר: 'הן אני נשארתי יחיד בגוף הנערה הזאת, ואני רוח יהודי אחד. ולכן תמהרו ותקראו לי להחכם ר' שמואל ויטאל, ינצרהו צורו וגואלו, כדי שירפאני ויוציאני מזה!' ותיכף קראו אותי והוכרחתי לילך אצלה מפני כבוד הבאים. ובשעה שנכנסתי אצלה לא נתאמת לי עדיין אם הוא רוח יהודי, או שד, או מזיק. וישבתי בצדה, והיא מוטלת כאבן דומם, מכוסה בשמיכה לבנה אחת. ועל הספק אמרתי: 'שלום על ישראל!' ותיכף נתענעו שפתי הנערה, והשיבה לי: 'ברוך הבא! שלום עליכם, ברכה וטובה!' אמרתי לו: 'יהודי אתה?' והשיב לי: 'כן!' אמרתי לו: 'אם יהודי אתה — אמור שמע ישראל!' אמר 'שמע ישראל' וכו'. ואז התחלתי לדבר עמו והיה משיב לי כהוגן כל מה שאני שואל ממנו. עד ששאלתי לו: מי הוא ומי אביו, ומאיזה ארץ הוא, ואימתי מת והיכן נקבר, וכמה שנים חי, ומה היה עונשו ומה היא חטאתו, ומי הוא המגולגל כאן, אם הנפש או הרוח,⁷⁵ ומי הוא פקיד עליו,⁷⁶ ואם הוא יושב יחידי כאן, או אם יש עמו שומר אותו? ועל הכל השיב לי כהוגן וכשורה, אין בהם נפתל או עקש בדבריו, מבלתי שהוצרכתי לגזור עליו בגזירה כשאר הרוחות, כידוע דרכם לכל יודע מדע.

אחר כך שאלתי: 'ועתה מה אתה רוצה?' והשיב לי שאתקן אותו ואוציא אותו מן הגוף הזה בחכמתי הגדולה, שהוא מכיר אותי ממה שמכריזים עלי בשמים. אמרתי לו: 'אם כן, כיצד נשתבחת ואמרת: אני הכיתי לחכם שמואל בשוקו, כדי שלא יבוא עוד אצלי?' והשיב לי: 'אינו הוא, חס וחלילה, כי אם אותו הגוי שהיה מזיק עמו ואמר שהיכה אותי ושיקר וכיזב, וכדי להשתבח בעצמו אמר כך, אבל אין לו יכולת, חס וחלילה, ליגע בי. אמרתי לו: 'אם כן, למה באת אלי בחלום הלילה, בליל שלישי, ליל י"ז בתמוז, וציערת אותי?' והשיב לי: 'אמת, כי אני הוא באתי, אבל המצער אותך היה אותו מזיק הגוי, ואני לא חטאתי לך כלל!' אמרתי לו: 'ואתה למה באת עמו?' והשיב לי: 'כדי לבקש ממך תיקון'.

סוף סוף אמרתי לו: 'עתה, מה אתה רוצה?' והשיב: 'רצוני שתתקן את נפשי ואת רוחי ותוציאני מן הגוף הזה.' אמרתי לו: 'כן אעשה!' למחר חזר ואמר לי: 'ולמה תעכב שתי רוחות בצער כזה, רוחי ורוח הנערה הזאת, ויש לאל ידך לעשות?' והחלה פניי מאוד. סוף סוף השבעתי שבועה חמורה שלא יכזב וייצא ויחזור ויכנס בה, וגם שלא יזיק ביציאתו, לא לנערה עצמה ולא למשפחתה, ולא לעומדים שם בעת יציאתו מן הגוף, ולא לשום אחד מישראל. וגם שלא ישוב עוד פה מצרים, אלא תיכף ומיד ילך לדרכו לגיהנום להתרפאות שם.

ומלבד זה גורתי עליו כל הנזכר לעיל בזהם ובנדודי וכו'. ואחר כך אמרתי לו שיתן לנו

75 לפי ההשקפה הקבלית יכול הגלגול להיות של הנפש או של הרוח. לפי ההמשך בסיפור זה נתגלגלו שניהם.

76 מי מופקד על שמירתו.

אות אמת ביציאתו ושיאמר 'שלום עליכם' ביציאתו. וכן עשה. וכן דיבר ג' פעמים. ואחר כך קראתי לעשרה תלמידי-חכמים שימצאו שם, והתחלתי לדפוק בדופק שלו הימין, וכיוונתי בפסוק 'הפקד עליו רשע ושטן יעמד על ימינו',⁷⁷ ככתוב אצלי באורך, וגם ככוונות אחרות ידועות אצלי, לתקן נפשו ורוחו. ואחר כך נענע בשפתיו, ואמר 'עמנו בקול רם בתחילה מזמור 'יענך ה' ביום צרה'⁷⁸ כולו. ומזמור 'ויהי נעם' ⁷⁹ וגו', 'יושב בסתר עליון'⁸⁰ וכו', 'אנא בכח' ⁸¹ כולו. וכיוונתי בשם קר"ע שט"ן.⁸² ואחר כך מזמור 'בקראי ענני אלהי צדקי' ⁸³ וכו'.

ואחר כך תפילה זאת: בשם האל המיוחד, גדול אתה וגדול שמך בגבורה, אנא ה' הנכבד והנורא, המהודר והמפואר והמקודש, המרומם והמבורך, הבהוה והחוקר, המיושב והנשגב, הנעלם והמכוסה, המתקף בע"ב שמות, האחד המיוחד, הצח והטהור, השומע ועוקת, המקבל תפילות, העונה בצרות, הט אוזנך אל תפילתי ואל תחינתי ואל בקשתי, שאני מתפלל לפניך ושואל ממך, ואתה תשמע מן השמים מכון-שבתך, וקבל ברחמים וברצון רוח זה העומד לפנינו המגולגל בנערה זאת, הנקראת פלונית בת פלונית, הנקרא שמו פלוני בן פלוני, וקבל תפילתנו שאנו מתפללים עליו, לתקן נפשו ורוחו ולהוציאו מן הגלגול הזה, ולהכניסו אחר כך בדינה של גיהנום, ולמלט נפשו ורוחו מיד כף-הקלע של המזיקים ומן הצער שהיא בו, ויתחשב גלגול זה ובושת זה שנתבייש בו, לכפרת כל עוונותינו וחטאותיו ופשעיו, ויהיו דברינו אלה דברי סניגוריא לפניך על הנפש והרוח הזה, ויגלו רחמך על מידותיך עליו, בזכרנו לפניך יג מידות של רחמים 'האל מלך יושב על כסא רחמים' וגו', 'יעבור' ⁸⁴ וגו', ובעת אמור י"ג מידות 'ה' ה' אל רחום וחנון' יתקע בשופר כמנהג כל הסליחות. ואחר כך יאמר י"ג מידות של מיכה הנביא 'מי אל כמוך' ⁸⁵ וכו'. ואחר כך יאמר פסוק 'דברי עוונות גברו מני' ⁸⁶ וגו'. ופסוק 'אשר תבחר ותקרב ישכון חצריך' ⁸⁷ וגו'. ופסוק 'יירדו כל עבדיך אלה אלי' ⁸⁸ וגו'. ויאמר פסוק זה ג' פעמים. ואחר-כך יאמר: 'צא! צא! צא!' ויכוון הכוונות אשר בפסוק זה ככתוב אצלי. ותיכף בהיותו מסיים מלת 'צא' ג' פעמים הקים רגל השמאלית של הנערה למעלה בפני כל העם ויצא מאצבע קטנה של רגלה. וצעק בקול גדול ואמר: 'עליכם שלום!' ג' פעמים. והשבתי לו: 'לך לשלום, לך לשלום!' ג' פעמים. ותיכף ומיד ישבה הנערה ופתחה עיניה והביטה בי ונתביישה ממני. ואמרה: 'מה אלו האנשים עושים?', כי לא ידעה מאומה מכל מה שעשינו, ונשקה ידי ואכלה ושתתה.

77 תהילים קט, ו.

78 שם כ, ב.

79 שם צ, יז.

80 שם צא, א.

81 פיסקה בתפילת שחרית.

82 ראשי התיבות של המלים: 'קבל רינת עמך שגבנו טהרנו נורא'. מנהג מקובלים לומר פסוקים מספרי איכה ותהילים לפני תקיעת-שופר וזה אחד מהם.

83 תהילים ד, ב.

84 שלוש-עשרה המידות הנאמרות בסדר תחנון ובסליחות.

85 מיכה ז, יח.

86 תהילים סה, ד.

87 שם פסוק ה.

88 שמות יא, ח.

וזה נעשה על ידי, יום ה', כ"ו לתמוז, שנת התכ"ו ליצירה פה מצרים, יגן עליה אלהים. וכתבתי כל זה למוזכרת לבאים אחרינו למען ידעו כי יש אלהים בישראל.

הצעיר שמואל ויטאל ס"ט

[רוח בפירארה] ⁸⁹

[ו' ע"א] ושמעתי מפי איש נאמן חכם וחשוב שנמצא בעיר פירארה, והכיר אדם אחד ששמו אברהם צרפתי, והיה בחור כמו שלושים שנה. והבחור הזה היה רך ויחיד לאביו ולאמו ורע מעללים, כל ימיו בעדונים, תמיד דירתו בגינות, אחר אחת בתוך, רועה-זונות. וביום מהמים מצא חייט אחד בחור כמותו, ויועדו יחדיו לאכול ולשתות תמיד במקום הנמצא להם. ופעם אחת מצא להם איש סוחר ערל וראה אותם בלבושים נאים וחשובים, ואמר בלבו הסוחר הערל הזה: 'נראים אלו מבני הסוחרים הגדולים אשר בארץ המה, הנני מגלה לבי להם'. והכניסם חדר בחדר והראה להם חמשה אלפים דינרים, שהיה רוצה להחליפם עלידם ממעות אחרות. ויהיה בראותם כן, משכוהו בדברים עד שהביאו אותו לביתו, וקמו עליו והרגוהו. ויבוקש הדבר ויימצא ויבקשו הערלים אנשי-העיר פירארה להרוג היהודים אם לא ימסרו לאלו בידם, ויבקשו להם בכח חרמות עד שהוציאו לזה הנקרא צרפתי, שהאחר ברה, ויתלו אותו על העץ.

ויהי כאשר עברו ימים מועטים היתה נערה אחת מגדולי-הארץ, וירדה בלילה לשאוב מים מהבור, והגר בידה, ובפתע פתאום נכבה הנר, ונכנס רוח אברהם צרפתי בתוך הנערה, והוא מצער לה. ובא אצלה רב אחד בקי בחכמת-הקבלה, ושמו ר' יאודה מה טוב, והכריחו להוציאו משם. ואמר: 'אל תעשו עמי הרעה הגדולה הזו, שאני אברהם צרפתי'. ושאלו לו על איזה עוון נכנס שם ולא קבלוהו בגיהנום? ואמר: 'פעם אחת הלכתי עם חברי החייט אצל זונה אחת גויה בליל-שבת, וחברי לא רצה לכבות את הנר'. והוא כיבה אותו. וזה ענין אשר קיטר לו מאוד, שלא הניחוהו להכניסו בגיהנום, והלך נע ונד עד שנכנס שם. ולכן אל תפצירו עמו, כי אינו יוצא משם עד שישלמו השנים שקצבו לו מן השמים להחיות, והוא גרם מיתתו בידו בהריגת הסוחר שהרג. והרב הנזכר הפציר עמו בחרמות, עד שאמר: 'אם תעשו עמה כך וכך — אני יוצא! עשו לה בשר צלי ולבבות, ואוכל ואשתה, ואחר-כך תלך הנערה לבית-החיים, ושם אני יוצא! ועשו לו כן — ורימה להם. והרב כעס עליו, עד שאמר: 'הביאו לי ג' עשישות מלאות מים ושימו אחת בראש-הנערה ואחת ברגלה ואחת בזרועה השמאלית'. והתחיל להפציר עמו להוציאו, וכדי שלא ילך נע ונד — שיכנס באחת מאלו עשישיות ויהיה שמור שם. כיון שראה הרוח שביקשו לו תיקון כדי להוציאו משם, ועכשיו אינו עיניו כל-כך, אמר: 'איני יוצא מכאן, אלא אם-כן בזה התנאי שבאיזה גוף שאני מוצא — אני נכנס בו'. מה עשו? לקחו גויה אחת ושמו אותה בתוך חדר עם

89 ראה: ר' אליהו הכהן האתמרי, מנחת אליהו, שאלוניקי תקפ"ד, ו' ע"א. ר' אליהו נולד קודם שנת 1659 באיזמיר ונפטר שם בשנת 1729. היה רב, דיין ומחבר שישב כל ימיו באיזמיר. בין ספריו: שבת מוסר, מדרש האתמרי ומנחת אליהו. כל הסיפורים שלו המובאים להלן הובאו שוב בספר שומר אמונים לר' אהרן ראטה, מהדורת ירושלים תשי"ט, חלק ראשון, מאמר ענייני גלגולים, קנג ע"ב — קנז ע"א.

הנערה, ואמרו לה שהנערה חולה, וציווה הרופא ששימו ברגלה מלוגמה מיין ושושנה, ותדיר יסיר זה וישים אחר. ואנשי-הבית כבר נלאו עמה, כי זמן רב שהיא חולה, ולכן לקחו לה שומרת. ועשו זה בעורמה, כדי שייצא הרוח בגדול מהרגל, שכך ציווה לו הרב, ויכנס בתוכה. וכן היה. והגויה התחילה לקרוע בגדיה, כי הרוח היה מצערה מאוד ויצאה בשוק צועקת ובוכה. ושאלו ממנה הגוים אם עשו לה היהודים כלום? אמרה: 'לא!', והנערה הצילה ממנו. עד כאן.

[רוח באיזמיר בשנת תמ"ח] ⁹⁰

מעשה בשנת התמ"ח ליצירה בחודש אב נכנס רוח אחד באשה אחת. ומקודם שנודע שהיה הרוח בקרבה ח' חודשים היתה הולכת חולנית ומיני כפיות, עד שנלאו הרופאים למצוא פתח רפואתה. ויהיה היום שנכנסתי אני בחצר שהאשה זאת יושבת בה, וכראות אותי נפלה בכפיה גדולה והתחילה לגמגם בלי חיתוך-דברים. וכראותי כן הייתי כמחריש, שידעתי שנתלבשה בה רוח רעה. ויהיה כעבור המנחה הלכתי אצלה בחברת אנשים כשרים. וכראות אותנו נפלה כפעם האחת וגזרתי עליו חרם שידבר מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לצער לבת-ישראל בצער כזה כמה זמן? ומכח החרם התחיל לגמגם בקול. אמנם לא הייתי מבין דבר. גזרתי שישבו למקומו, וחזר למקום הרגיל להיות מוצנע [ו ע"ב] שם, שהוא בצד הימין, בהיות שם מקום מרווח, כמו שסיפר כשדיבר. שאלתי לאשה אחר שקמה, אם היתה מרגשת עצמה בעת הכפיה? ואמרה: 'לא, אך עתה בפעם הזאת שמעתי קול מדבר בתוך גופי, ואומר: מה מפציר מעלת-תורתו שאדבר, כי איני יכול, שאני במקום צר במצור ובמצוק'. כשומעי כן, הפצרתי בחרמות שיחזור לעלות וישים עצמו בגרונה ויכול לדבר, כי מקודם היה משים עצמו בתוך לשונה. וכן עשה, שעמד בגרונה. שאלתי לו: מי הוא? ואמר: 'אני אברהם שיניאור די קורוניאל שחנקתי עצמו בעבור החסרון. שהיה קרוב לחופתי, ולא היה בידי להוצאת-החופה, ובחרתי מוות מחיים מפני הבושה. ואף-על-פי שידעתי שהייתי עתיד לבא בעונש זה, אך יודע למעלת כבוד-תורתו שאני הייתי בעל-תשובה, וכמה שנים שהייתי בלבוש שק ואפר ותעניות איז-מספר. וקודם שחנקתי עצמי צמתי ג' ימים וג' לילות, ועשיתי צדקה וידידים, אולי היה מועיל לי להצילני מהעונש ממה שעשיתי. ולא הועיל לי כלום, אדרבה מכבדים עלי המכה, באומרים: איך אבדת כל מה שטרחת בכמה עינויים ותעניות שעשית על עוונותיך, וכבר היית מושלם ורצוי לפני המקום! והחלוק ⁹¹ הנעשה מהתשובה כבר היה מושלם, ועכשיו נשתחרר בטיט, ועוברים לי אצל קברי, ורואה אני תלוי באויר כדמות לבוש כתוב תשובה, אך הוא מגוון הענן החשוק'. וכשדיבר כן — התחיל לבכות בכי גדול. אמרתי לו: 'למה אתה בוכה?' ואמר: 'מרוב הצער. ועוד שכלתי נישאת לאחר. ואומרים לי השומרים אצלי: אם לא היית עושה המעשה הרע הזה — היה עתיד להיות לך ילד. ואחר כך היית עתיד למות ולילך למנוחות שאננות. והולד הזה שנולד למי שנשא את כלתי — ימות מיד, וכן היה'.

90 מנחת אליהו, ו ע"א—ע"ב.

91 בגד רוחני לנשמה הנארג — לדעת המקובלים — ממצוות שאדם עשה בחייו.

שאלתי לו כיצד נכנס באשה זאת? והשיב שהיה בקיתון של מים, ועשו לאשה תרופה על-פי הרופאים, והשליכו מאותו המים ונכנס בה במקום התורף. ושאלתי לו, שזו הרפואה נעשה על-ידי האש, שכך הודיע לי, ואיך היה בתוך הקדרה? והשיב שאין הרוחות נכווין מזה האש. ואמר: 'ח' חדשים שאני יושב בקרבה', ושאלתי מה עשו לו במותו? ואמר שמיד כשיצאה נפשי מהגוף לא ידעתי מי טרפה בפתע פתאום בבהלה גדולה, ושמו אותו בכף-הקלע, והשליכוהו סמוך לפתח גיהנום שמפאת ירושלים. ומיד יצאו רבבות של רשעים מגיהנום במקלות של אש ודחפוני ואמרו: 'סורו טמא!' והפצרתי לסבול המכות, אולי הייתי יכול ליכנס, ולא יכולתי בכח המכות של רשעים מגיהנום. והמחבלים אשר נתנו עלי לשומרני היו גם הם מכים אחרי בחוזה. ותהי המכה גדולה עד שלא יכולתי לסבול, שנתפרקו כל החוליות שבנפש. וברחתי לפרוח באויר, ורדפו אחרי המחבלים, והיו מכים בכח גדול בלי שום ריוח בין מכה למכה, בלי חמלה, ובצרות וכאבות אשר אין פה יכול להבינה הדברים למי שהוא לבוש בחומר. ולא הייתי יכול לנוח רגע אחד, לא ביבשה ולא בים, ולא בהרים ולא בגבעות לבד מיום שבת שמניחים אותי בחור אחד, ומיד במוצאי-שבת מתחילים לרודפי. והפצרתי עמו להכריחו להוציאו. ושאל זמן, ונתתי לו שבועה בתפילין. ועשיתי בעורמה שיביאו בגד כפול, ויאמרו: הנה כלי אשר התפילין בתוכו. וכשבא לפניו האיש שהביאו, אמר: 'בכאן אין תפילין! ואני רוצה לישבע בתפילין איך אני מקיים דברי?' וכן עשיתי להשביעו. וכשבא הזמן אשר קיבל לצאת, דיבר בתוך גוף-האשה באופן שתשמע, ואמר לה: 'הרי אני מקיים שבועתי לצאת. ואני יוצא עכשיו מעצמי, כי אני מתבייש לצאת בפני רבוי-עם!' והרגישה האשה בעצמה שיצא במקום התורף, ולא שבה עוד לדעתו.

ואני המחבר ידעתי בטבעו הטוב של האיש הזה, והיה בעל תשובה גמורה. ופעם אחת שאל ממני תשובה על עוון פלוני מה סיגופים מחייבים הספרים הכתובים בענייני תיקוני העוונות, ואמרתי לו. אב הרחמן ירחם עליו, כי בשגגה עשה מה שעשה, כי קוצר ידיעתו גם לו לעשות כן.

[שני רוחות באת ואחות באיזמיר שנת תמ"ח] 92

אחר הדברים האלה נכנסו שני רוחות בב' אחים, אח ואחות. וגזרתי על אחד בחרם שיאמר מי הוא? ולא דיבר כלל כדרכו כן י"א חדשים שהיה בקרבו. והיה הבחור הזה חולה תמיד בכפיה, ולא נודע כי באו אל קרבנה הרוחות האלה. חזרתי להפציר ברוחות ואמרתי לו: 'דבר!' ויצא קול נמוך מקרבו, ויאמר: 'מה אדבר?' אמרתי לו: 'מי אתה?' אמר: 'אני פלוני המוכר עופות', והייתי מכיר את האיש ואת שיחו, שהיה איש כעסן ומעשיו מכווערין. שאלתי לו: 'מה טבעך?' אמר: 'היה לי חובות ולא יכולתי לסבול ונתייראתי שמא הייתי בא להצטרכות אחרים, ובחרתי מוות מחיים ואכלתי סם-המוות רועץ'. ושאלתי לו מענין יציאת-נפשו מהגוף, אם ראה מלאך-המוות ואיך נדמה לו? ואמר שלא ראה כלום, רק נצטער הרבה ביציאת-נפשו מהגוף, ומיד דחפוה עד פתח גיהנום שמפאת ירושלים, ולא ידע מי דחפו. שאלתי לו: 'למה כל הרוחות דוחפים אותם שם? שכך אמר לי גם כן רוח אחר שדחפוהו שם, כמדובר לעיל. והשיב: 'משום ששם הפתח הגדול והקשה יותר משאר

הפתחים שיש לגיהנום. ואמר: 'יצאו לקראתי כמו שלושים מגיהנום ולא הניחוני ליכנס בתוכו'. ושאלתי לו אם היו הרבה רשעים בגיהנום? ואמר שלא ראה בתוכו, כי נפל רחוק כמטחוי-קשת, אך ראה מרחוק חושך עבה, כי אין דבר בעולם זה לדמותה. 'אך ראיתי צדיקים שהיו עולים מעולם זה ועוברים בפתח גיהנום, ונאחזים בכנפיהם מנפשות שבגיהנום שהיו יוצאים מאותו חושך, והיו הולכים עמהם, וקצתם מהצדיקים העוברים דרך שם היו בכנפי בגדיהם נשרפים מעט'. שאלתי לו: 'וכי בגד-יש להם?' ואמר: 'איני יכול להדמות הדבר, כי הוא דבר רוחני'. ושאלתי לו אם היו מכים אותו בעוד שהיה רואה שם? והשיב, כי נתלוה עם רוח אחד מאשכנזי אחד שנחנק בעיר איסטאמבול, והביאו אותו שם להענישו בעונש זה שיתאווה ליכנס לגיהנום — ולא יוכל. 'אני מספר למעלת כבוד תורתו מה שאירע לי ברוח זה. יודע לאדוני ששלשה רוחות היינו תחת ה' מלאכי-חבלה: אני והרוח הרשע הזה ורוח אברהם שיניאור הנ"ל, וכל ימי-השבוע לא היתה לנו שום מנוחה בעולם, אך בשבת מניחים אותנו בחור אחד. והיינו מספרים זה עם זה על מעשינו ועל הרעה הבאה עלינו. והרשע האשכנזי הזה היה מתגבר עלינו, ואותו בנו והיה מוליכנו בשבת במקום בתי-כסאות, ובמקומות אשר בני-אדם משתינים שם, והיה מצער אותנו כמעט כצער המזיקין לנו בששת ימי-השבוע'. ואמרתי לו: 'ולמה אין אתם מתגברים עליו, כיון שאתם שנים?' והשיב: 'לפי שהוא היה בעל-כח. ועוד, שכשלא היו רוצים לשומעו היה מחרף ומגדף דברים אשר אין לאומרם, כמו שאספר כשדיברתי עמו כו'. ובעבור לסתום פיו, שלא יחרף, היינו מוכרחים להלוך אחריו במקום שלנו הפך'. שאלתי לו: 'וכשהמזיקין מכין אותו בימי השבוע, מה היה אומר?' והשיב: 'לא היה מדבר להם כלום מפני היראה. ועוד, שלא היה לו אז פנאי לחרף, משום שכל מכה ומכה שמכין אותו הוא צער גדול כאדם החי החותכים בשרו בסכין מעט עד שתצא נפשו'.

[ז ע"א] שאלתי לו: 'הייתם שמחים בשבת?' אמר: 'לא, אדרבה היינו בוכים כל היום מהעתיד לבא עלינו בימי-השבוע, אך בבכייה ואנחה היינו מספרים זה לזה מעניינינו'. ואמר: 'יודע לאדוני מאברהם שניאור הנ"ל, סיפר לי שהיה בעל-תשובה כל ימיו ולא ידע איך באה עליו הרעה הגדולה הזאת'. אמרתי לו: 'דע, שכל העונש הזה שעובר עד שיתמרק מה שעשה לאבד עצמו, ואחר קבלת-העונש יקבל שכר מצוותיו שעשה'.

שאלתי לו, אם היו מתאווים דבר-אכילה? השיב: 'לא. אך עכשיו שנכנסים באלו הגופות מתאווים כל מיני-מאכל ותענוג ממה שהיו מלומדים בחיי-חיותם, ומגיע להם צער גדול בהגיע צער לזה בגוף שבתוכו, ואינן מתאווין דבר-עבירה'. וחזר ואמר: 'אני איני מתאווה דבר-עבירה משום שבחיי לא חשבתי בזה, רק כל מחשבותי היו על היין, ולא הייתי מתפלל תפילת-מנוחה וערבית, ומה גם שלא ידעתי כלל. וליל-פסח לא הייתי אומר הגדה, רק הייתי קונה כד יין וזה היה במקום הגדה. אי לי, אי לי! והיה הרוח הזה מכריח לתינוק הזה שלא ילך להתפלל ושלא ילך לבית-הספר. ושאלתי לו למה מכריחו לזה? והשיב שכך היה הוא מלומד מחיים, ולא היה יכול גם עתה לשנות טבעו אשר הורגל בו. שאלתי לו: 'חברך אברהם שיניאור להיכן הלך?' והשיב: 'י"א חדשים שנכנסתי בזה הגוף, ונשאר הוא והאשכנזי נע ונד, אך כמו ח' חדשים שבא לילה אחד ודבר באוני-חברי: גם אני מצאתי מקום ליכנס באשה פלונית בתרופה שעשו לה, והשליכו מים מהקיתון שהייתי שם. גם האשכנזי, ימח שמו, כמו ששה שבועות שנכנס בגוף-התינוקת הזאת, אחותו של התינוק אשר אני בקרבו. שאלתי לו: 'למה נכנסתם באח ואחות?' והשיב, כי הוא לא היתה כוונתו מתחילה ליכנס בנער זה, אך נכנס בחצר זה כדי ליכנס באשה אחת, ויביום

השבת ראיתי. לגער זה קיתון של מים ושתה ונכנסתי בקרבו, וי"א חדשים שאני טמון בקרבו. ואילו לא היה בא מעלת-כבוד-תורתו לדבר עמי — לא הייתי מדבר עם שום אדם בעולם עד שימות הנער. והתחיל לדבר: 'פלוגי יש בידו עבירה פלוגית ופלוגי יש בידו עבירה פלוגית'. וסיפר לכל אחד מה שעשה מכמה שנים, ודברים שאירעו בחייו עם העומדים שם, וכולם מודים היו שכך היה האמת.

שאלתי לו, כשהיו פורחים באויר, אם היה אויר העולם בעיניהם כשם שהיה כשהיו חיים? והשיב: 'לא, אלא הכל נדמה חושך בלהבות-אש מגוון גופרית וגתלי-אש המבעית לראותו. רק בשבת רואים העולם באויר נך כמו בחיים, עד זמן יציאת ג' כוכבים, שהיא העת שמתחילים להלקותם'. שאלתי לו מהג' רוחות שהולכים יחד, למי מכה יותר בחזקה? והשיב: 'לאברהם שניאור בעבור שטרח כל כך בתשובה ואבד הכל בידיו'. שאלתי לו על צורת המכים להם. והשיב שהיו מכים להם מהאחוריים, ולא היה להם רשות לחזור להסתכל בפניהם. שאלתי לו: 'איך יכולים לדבר הרוחות, כיון שאין להם כלי-הדבור, לשון ושפתים?' והשיב: 'איני יכול להדמות הדבר'. שאלתי לו: 'כמות שיעור הרוח כמה הוא?' והשיב: 'הכל כפי רוחניותו' ורוחו היה כשיעור אגוז קטן. ויש רוחות קטנים ממנו. ובהיות רוחו גס, זהו הטעם שאיגו עולה כל כך עד סוף גרונו של הנער, לדבר בקול רם, משום שיחנק הנער. שאלתי לו, כשהיה נח בשבת, אם היה רוחו מאיר יותר מימי-השבוע? והשיב שהיה מאיר, שרוח אחר של שבת היה מתלבש ברוחו ובכמותו ובקומתו ושיעורו כשיעור הרוח בימי-השבוע. שאלתי אם שמע דבר מה באויר-העולם כשהיה פורח? ואמר: 'שהייתי שומע כרוז ג' פעמים ביום, והיו מחרימים לג' בני אדם ומפרסמם בשמם. ואמר: לפלוגי — על שמקלל אביו ואמו; ולפלוגי — שבועל ארמית; ולפלוגי — על שמסתכל בנשים, ותמיד מחשבתו בהן ועושה עורמות ומיני-תחבולות ללונדן ברשת-העבירה'. והנה הג' הנזכרים הכרתי בהם והיה הדבר מפורסם ממה שהיו עושים.

שאלתי לו: כיוון שהוא בתוך הגוף הזה, מהיכן יודע עבירה של כל אחד ואחד? והשיב, שכל הנכנס בפניו היה רואה בצדו צורה מכווערת בתכלית הכיעור, והעבירה כתובה במצח אותה צורה. ושאלתי לו טיבה של צורה הזאת. והשיב: 'העבירה עצמה נעשה שד והולך אצלו תמיד, כל זמן שלא שב ממנה. ואותה צורה מכריח לו לאמר עבירה של כל אחד ואחד'. ואמר עוד: 'יש נכנסים בפני באותה צורה, ואין הצורה מניחה לי לביישו'. ושאלתי לו: 'למה?' והשיב: 'משום שבוודאי עתיד לחזור בתשובה'. שאלתי לו, אם שמע באויר אם מכריזים לטובה על איזה אנשים? והשיב: 'אני לא שמעתי. אמנם ביום-שבת אחד סיפר לי אברהם שניאור ששמע כרוז מכריז בקול שמחה וצהלה, וקול ערב נשמע מסוף-העולם ועד סופו, ונכנס קול הכרוז באוזני כל בריות שבעולם, וכה אמר: היוזהרו בפלוגי ופלוגי שכל הנוגע בהם כאילו נוגע בבת-עיניו'. שאלתי לו: 'אם הקול נכנס באוזן כל בריה שבעולם, וגם כיון שרוח שניאור שמע הקול, איך אתה לא שמעת?' והשיב, שלשמוע הקול הזה צריך זכות, אך ניתן רשות לאברהם שניאור שישמע, ואדרבה להענישו בזה, שיראה כמה אבד, שעם התשובה שעשה היו מכריזים גם כך עליו, ועתה להיפך. וטעם שעושים שכל בריה תשמע את הקול — כדי שיפול פחדו על כולם, ואין בריה רשאית לשלוט בו. שאלתי לו, אם יודע באיזה עוון יש בעיר הזאת צער-הרעב? והשיב: 'בעוון מוכרי-מוזנות שמיקרים השער, ועוד להם שנשבעים לשוא ולשקר ומנבלים את פיהם'. שאלתי לו: כשהיה פורח באויר, אם היה פורח למעלה למעלה? והשיב: 'לא כל כך למעלה, אלא כשיעור ג' קומות, או יותר מעט.'

ואחר שסיים לדבר זה, אמר: 'מי יתנני לשתות לוג יין טוב ומשובח, כמו שהייתי למוד בחיי, כי בעוד שאני בגוף הזה אני רוצה להתענג עצמי קצת'. שאלתי לו: מה תועלת יש לו עכשיו מן היין? והשיב, שאידי-היין עולים בראש-הנער, וכיון שהוא מתפשט בכל הגוף — יש לו שמחה כשמחת החי השותה ומשתכר. ונתתי לו יין וישתה.

אחר כל אלה הדברים יום אחד שאלתי לו: אם היה מתאוה להלך על הקבר שגופו קבור שם? והשיב, מיום שמת עד עתה לא ידע מקום-קבורתו, כי לא ראה כשהולכי-הוא לקבר, משום שמיד השליכו נפשו עד שער גיהנום. וחזרתי לשאול לו: אם ראה מרחוק לרשעים שבתוך גיהנום? ואמר: 'כבר אמרתי לאדוני כששאל ביום אחד על זה שלא ראיתי משום שהיה חשיכה גדולה, צלמות ולא סדרים ותופע כמו אופל, אך גסתכלתי בתוך החושך שלהבת גופרית מלח וזפת, שהסברא נוטה שניתך על ראש רשעים יחול. ואומר: 'עם כל זאת מי יתנני ליכנס בתוכו?' שאלתי לו: 'פתח זו של גיהנום היא בין הרים וגבעות, או פני-השדה, או חור באמצע הקרקע, וצורת הפתח כיצד?' והשיב: 'לא זה ולא זה, ואיני יכול להמשיכו'. שאלתי לו, שיספר מה ראה באויר העולם בעודו פורח בו? והשיב: 'עברתי במקום מוצאות הכסף והזהב והשמש מכה כאש, אמנם לנו אינו מגיע נזק מאותה חמימות, אך מצרת המציק אשר אחרינו לא היינו יכולים להתעכב [ו' ע"ב] אפילו רגע כממרא. גם עברתי בהררי-חושך, כי עד שם רדפוני אויבני המציקים אחרינו. ובמקום אלה ראיתי פתח אחר לגיהנום ולא הניחוני. גם עברתי במקום נהר סמבטיון, והוא נהר חזק ותקיף והוא של מים, אך מתגלגלות אבנים גדולות. והפצרתי וטרחתי לעבור מעבר לנהר ליכנס בתוך הרי-ישראל, אשר שמעתי בהיותי חי שהיו שם ישראל, אולי תהיה לי הנחה קצת, ולא הניחוני, כי אמרו: טמא לא יעבור בתוכו'. ואמר שראה מיני פירות ואילנות אין חקר לקומתם. ואמר: 'הכוכבים שאתם רואים אותם קטנים — אנו רואים אותם גדולים'. וגם אמר: 'יש כח בנו להתפשט בכל הגוף, ויש כח בנו להתפשט באופן שיתמלא הבית הזה, ויש כח גדול מכל זה בנו!' ושחק וקם התינוק.

ויהיה בערב, חזרתי אצלו ושאלתי אם היה רוצה לראות את קברו? ואמר: 'הן!' ויהי בבוקר הלכתי אצלו ושחק ואמר: 'מעלת כבוד תורתו לקח טורח להוליכני אצל גופי, אך איני הולך שם — אם קודם אינך מניחני ליכנס בים לטבול'. וכן עשיתי. ונכנס אביו של בחור עמו, וברח מידו והתחיל לשוט עד שיעור רחוק מאוד, כי הרוח הוליכו, ולא היה אדם יכול לבא אצלו להשיגו. ונצטערנו הרבה שלא יחניקו ותודה לאל יתברך חזר לשפת-הים. היה אצלינו וטבל ולבש. כשקרבו אצל קברו, כל אחד זרק אבן על קברו משום כפרה. גם התינוק רצה להשליך אבן, וחזר זורעו לאחוריו, ששני בני-אדם לא יכלו להחזירו, עד שהשליך האבן שבידו ארצה. חזרנו לחזור לנסות שישליך אבן על קברו, וכן היה עד כמה פעמים. והיינו רואים שעני-התינוק היו זולקות כאש בעת שהיה מרים ידו להשליך האבן בקבר הגוף שהרוח בקרבו, מסיבת שהיה עולה הרוח שבקרבו על ראשו ועל זרועותיו לעכבו שלא יזרוק בו אבן. והיה אומר 'התינוק, שמיד כשמרים ידו לזרוק האבן — רואה גוף עומד על הקבר, ופניו לו ירקרקו עד מאוד דומות כטיט שחור מעורב בירוק, והיה נותן סימן מוקנו ומקומתו וגוון מלבושיו, והוא לא היה מכיר אותו מחיים. ואנו העומדים שם ומכירים בו, היינו שומעים הסימנים כמו שהיה בחייו. [...] אחר זה הפצרתי עמו להוציאו וקבע זמן. ושאלתי ממנו שישבע שלא יעבור הזמן שקבע. ושאל תפילין ולקחם בידו, ואמר בזה הלשון: 'בשם הגדול והנורא שכתוב באלו התפילין — שאני יוצא ביום שקבעתי'. ושאלתי לו: 'באיזה מקום אתה יוצא?' והשיב: 'בפני-הטבעת'.

ואני יראתי שלא יזיק לתינוק, והפצרתי עמו שייצא בציפורן הרגל. והשיב, שמשום עונש מכריחים לו המזיקים השומרים אותו שייצא דרך שם. ואני אמרתי שאני מתפלל עליו שיתן להם הקדוש-ברוך-הוא רשות שלא ייצא דרך שם, כי אם בציפורן, כדי שלא יוסיף טומאה על טומאתו. כשומעו כן — שחק ולא דיבר עוד.

ויהי היום אשר קבע לצאת, קדמתי להלוך אצלו בלילה לראות מה שבלבו. וכראות אותי שמח שמחה גדולה ועיכב אותי בביתו. ושלחתי אחר ב' תלמידי חכמים שיבואו, ובאו שם, מיד התחיל התינוק במיני היתולים ודברי-צחוק, ושאל שישמיו לחם לאכול וישב עמנו ואכל כשיעור אכילה שאוכלים ג' אנשים. ואמר: 'מחר אני יוצא, לכן אני אוכל כך, ואני רוצה לשמוח בזה הלילה, כיון שמחר אני חוזר לכמה עונשים'. וכשומעי כך נתן לבי שהוא תחבולה ועורמה. אמרתי לו: 'אתה עומד בשבועתך לצאת למחר כאשר נשבעת?' השיב: 'וכי עבריי אני?!' אמרתי לו: 'באיזה מקום?' אמר: 'אי אפשר לעבור, אם איני יוצא במקום שאמרתי'. ואני — ירא שלא יזיק לנער, חזרתי להפציר עמו שלא ייצא דרך שם. ומיד כעס והתחיל לצחק מהעומדים שם ולהכות אותם, עד שגערתי בו בנזיפה גדולה, וישב ושחק ואמר בלשון רכה: 'איני יודע מה לעשות מהצער שאני יוצא למחר'. והתחיל לבכות, ושאל שהיה רוצה קודם יציאתו לטבול ולהלוך על קברו. וכן עשיתי עמו. כשחזרתי עמו בבית, הלכתי לי: 'עכשיו אני מצניע עצמי באיבר אחד ששם איני שומע קול החרמות שמעלת כבוד תורתו גזור עלי!' וכן עשה. מיד גזרתי עליו חרם גדול בכמה גרות שידלקו אותם ויכבו אותם, ותינוקות שיענו אמן, ואין קול ואין עונה. אך התינוק היה שומע קול בקרבו שהוא אומר: 'כל החרמות האלו יבואו לאומות-העולם שמצרים ודוחקים לישראל'. חזרתי וקריתי לפניו קללות שבתורת-כהנים ובמשנה-תורה, ולא הועיל עמו. דיברתי באוזנו מה שדיברתי, והתחיל לצער לתינוק. כתבתי כתיבה אחת בקערה ומחיתי הכתיבה במים להשקותו, ודחק שיניו אלו עם אלו, עד שהכניסו ברזל בפיו והשלכתי המים לתוך פיו. מיד בהגיע המים בפיו, התחיל לבכות בקול מר וחורמר, ואמר: 'תנו לי ריוח!' אחר חצי שעה חזר לעלות בגרונו של תינוק, והשליכו ארצה כפעם בפעם. וקמו עליו אביו ואמו של תינוק והכהו מכה רבה, ואמר לו: 'רשע! כמה זמן שאתה מצר לבני, ואין אנו יכולים לסבול עוד!' ושתק ולא דיבר כלום, ולא עשה כשם שהיה עושה מקודם זה, שכשהיו מכין לתינוק — היה משבר כל כלי-הבית, והיה מקללם, והיה מכריח לתינוק להמיר דתו, באומרו, שכשמכין לתינוק היה מגיע לו צער גדול. ובעוד שהיו יושבים בחצר כל העומדים שם, קם התינוק על רגליו ונכנס לו יחידי בבית. ושמע התינוק קול בקרבו, ואמר לו: 'אמור לחכם, אֲנִי עוֹבֵר עַל הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבִּיעֵנִי לְצֵאת הַיּוֹם, אֲךָ לֹא רָצִיתִי לְצֵאת בַּפִּנּוּי מִשּׁוֹם שֶׁהֵבִיא עִמּוֹ אֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי, וְעוֹד: שֶׁהִיא מַפְצִיר אוֹתִי לְצֵאת בְּצִיפּוֹרָן, וְלֹא הֵייתִי יוֹכֵל, אֶף שֶׁלְטוֹבָתִי נִתְכוּוֹן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִדְבֹק בִּי טוֹמְאָה יוֹתֵר. אֲבָל אִי־אֶפְשָׁר בְּלֹא זֶה, כִּי כֵן גּוֹזְרִים עָלָיו הַשּׁוֹמְרִים אוֹתוֹ, וְהֵרִי אֲנִי יוֹצֵא. וְכֵדִי שֶׁתֹּאמַרְנָה שֶׁאֲנִי נִכְנָס בְּשׁוֹם אֶחָד מֵאֵיבְרֵיךָ, הֵרִי אֲנִי עוֹשֶׂה הַסִּימָנִים שֶׁשָּׁאֵל מִמֶּנִּי'. מִיד הִרְגִּישׁ הַנֶּעֶר רוּחַ חֹק יוֹצֵא מִלְמַטָּה בְּכָאֵב גָּדוֹל מְאֹד, וְהִרְגִּישׁ⁹⁹ אֶת הַבֵּית, וּבְצֵאתוֹ נִתְלַבֵּשׁ בַּקַּעֲרָה שֶׁמִּצָּא שָׁם וְהוֹלִיכָה הֵנָּה וְהֵנָּה, לִמְטָה וּלְמַעֲלָה כְּמֵה פַעֲמִים. בֵּין זֶה וְזֶה נִכְנָס אֲבִי־הַנֶּעֶר לְרֹאוֹת שֶׁשָּׁהָה בַּתּוֹךְ הַבֵּית כְּמוֹ חֲצִי שָׁעָה מֵהָיָה טִיבוֹ, וְרָאָה קַעֲרָה יוֹצֵאָה בַּחוּזֶק גָּדוֹל מִפֶּתַח־הַבֵּית, וְנִפְלַע עַל כֵּד שֶׁל מִים וּשְׁבֵרוֹ חֲתִיכֵי חֲתִיכוֹת וְהִתְיַנּוֹק נוֹפֵל בִּקְרָקֶע, כִּי גִרְדָּם מֵהַכָּאֵב הַגָּדוֹל שֶׁהִרְגִּישׁ. וְנִתְּנוּ לוֹ מִים — וְשָׁב רוּחוֹ בִּקְרָבוֹ, וְאָמַר: 'כִּבְרָא מִמֶּנִּי הָרוּחַ רָעָה שֶׁבִּקְרָבִי, וְאֲנִי נִהַפְכְּתִי לְאִישׁ אֲחֵר!' וְרָאוּ שֶׁקָּרַע הַבֶּגֶד שֶׁיֵּצֵא דֶרֶךְ שָׁם. וְאֵז סִיפֵר הַנֶּעֶר כָּל מֵה שֶׁדִּיבַר לוֹ הָרוּחַ,

וישמחו אביו ואמו וכל העומדים שם שמחה גדולה.

אך היו מצרים על הרוח האחר של אשכנזי שהיה בביתו, והיא תינוקת כבת שש-שנים, והיה מצר אותה מאוד, שהיה רשע גמור וכופר בעיקר ומחרף ומגדף וכל דבריו שקר ודבר כזב. אך הגיד לנו הרוח של הנער שבעודם שם בבית היו יוצאים ומדברים זה עם זה, ואמר לו: 'אינם יכולים עמי להוציאני מכאן בשום דבר שבעולם, לבד בדבר אחד: אני מתיירא שלא יחרימו אותי בעשרה'. והשבתי לו, כיון שהוא מחרף למה מתיירא מזה? ואמר, שכן [ח ע"א] החרם הזה מזיק ומצר לו, ואינו מתיירא משום החרם בעצמו, רק מהנזק הנמשך לו. ובהיותנו יודעים זה — היינו עושים כמה עורמות להחרימו בעשרה ולא יכולנו, כי בעוד שהיה רואה פחות מעשרה היה עולה בגרונה ומדבר ומצחק ומחרף, אשר אין להעלות על ספר, והיה שואל מיני-מתיקה ומיני הוצאות של אכילה. ואם מאחרים לתת לו — היה מפציר להמית לתינוק עד שהקדוש-ברוך-הוא למען רחמיו הרבים עשה גם שבפתע פתאום נכנסו אנשים לראות לתינוקת הזאת בצרתה. והחרמתי עליו בחרם שייצא מיד. התחיל לבכות ואמר ששמו אהרן ובעבור שלא היתה לו מנוחה בעולם הזה מצרת עוונות נחנק, ועכשיו מבקש מחילה מאדון-כל על כל מה שחירף וגידף. וכיון שיצא חבירו — גם הוא רוצה לצאת. וקבע זמן, ונשבע שבעוד הזמן הזה שלא לצער לתינוקת. וכן היה: כשבא הזמן שקבע לא נראה עוד, שיצא מעצמו והלך לו.

[רוח בנערה בפיר-טיריא]⁹⁸

ובימים ההם שלחו לי כתב מפיר טיריא על ענין רוח אחד שנכנס בנערה אחת. והלך דיין בעיר אצלו לדבר עמו והחרימו שידבר — ולא דיבר, עד שיום אחד דיבר מעצמו. והלך החכם אצלו, ואמר לו: 'מפני מה לא לא השגחת בחרם שהחרמתי שתדבר?' והשיב: 'משום שאין אני רועה, כי אני פלוני, פרנס-העיר איש זקן וחסיד, כמו שהיית מכיר אותי. ומעלת כבוד תורתו בא אצלי לגזור עלי חרם, הייטב בעיני השם להחרים איש כמוני? ואני לא באתי על שום עוון, רק כשהייתי פרנס היה בעיר איש רע ובליעל, פלוני שמו, שצר לחברו ודחקו עד שגירש לאשתו, ולקחה אותה לאשה. ואף-על-פי-כן שלא היה בידי סיפק למחות, משום שהאיש רע ובליעל ובידו כח עם אומות העולם, מיהו היה לי לעמוד בפרץ ויהיה מה שיהיה. ובעוון זה קנסו עלי לבוא לפרסם עוונות ברבים ולהגיד לכם שאיש פלוני שוכב עם אשת פלוני, וכך וכך עבירות יש בעיר'. ובדקו ומצאו כדבריו. וגם שאל על בני-משפחתו ובניו ובני-ביתו שיבואו אצלו. ובאו, וקרא לכל אחד ואחד בשמו, וגם קרא בשמם להנולדים אחר מותו. והיה מגלה מעשיו של כל אחד ואחד ומגיד מאורעות, כגון: שיירה פלונית תבוא היום לעיר ושיירה פלונית לקחנה ליסטים. וכל דבריו בצדק ובמשפט. אחר-כך הפצירו עמו שייצא. ואמר: 'עליכם השלום, כבר עשיתי שליחותי, ואני הולך אל מקומי!' ופתחה הנערה את פיה ואמר: 'כבר יצאתי!' וקמה הנערה בביראותה. ואחר ג' ימים חזר ונתעורר הרוח בקירבה, ואמרו לו: 'למה רמיתנו?' ואמר: 'חזרתי בה לדבר דבר אחד'. ויהיה בראותם כי צחק מהם, שלחו לי כתב לאמר: איך יעשו להכריחו לצאת ולהציל להנערה העניה מהצער אשר יושבת בו ונתתי להם סימנים להבחין בו, אם הוא האיש אשר אמר שהיה הזקן והחסיד, שאם הוא זה שידברו עמו בכבוד ורכות, ואם

לא ימצאו בו הסימנים שנתתי להם, בוודאי שרוח אחר — רע — הוא, ועשה עורמה לומר שהוא איש פלוני הזקן. וכתבתי להם נוסח-החרם שיחרימו אותו ומכריחו לצאת. ובערב-שבת הגיע כתבי ביד חכם העיר, ואז לא יכול להלוך אצלו כי קידש היום. והוא לא פתח האיגרת לראות מה כתוב בתוכה. ובלייל מוצאי-שבת הלך אצלה עם האיגרת סתומה וחתומה. ויהי כראות הרוח לחכם שנכנס, אמר: 'יכי נעלם ממני דבר? דעו שזאת האיגרת שלח פלוני מעיר איזמיר, וכה כתוב בה.' וקרא לפנייהם כל מה שהיה כתוב בתוכה. ופתחו האיגרת ומצאו כדבריו. ותמהו כל העומדים שם, וחזר לפרסם עוון כל אחד ויגדל הבכי. וכל אחד הירהר תשובה בלב, כי כל אחד ראה שגילה מה שבקירות-לבו. ושאלו לו למה דיבר שקר, שאמר לצאת ולא יצא? והשיב: 'בפעם הזאת אין אני יוצא בפני שום אדם!' וכן היה, שיום אחר היתה הנערה יחידה בבית, ולא היה שם כי אם נער שנכנס בפתע פתאום, וראה לנערה נופלת ארצה ורגלה מכה בקרקע, עד שבחזק ההכאה יצא הציפורן ויצא בה הרוח וקמה על רגלה. ולא יספה לראותו עוד עד היום הזה. עד כאן לשונו.

[רוח בשערות-הראש]⁹⁴

... הרוח של רשע הולך נע וגד תוך כף-הקלע, בורח עצמו מן השטן ומכניס עצמו בדומם, או בצומח, במקום הגזור עליו והראוי לו. אבל כשהרוח נכנס בגוף אין השטן יכול לשלוט בו ולהזיקו וכו'. הן כל ראתה עיני מכמה רוחות הנכנסים בגוף-האדם, ודברתי עמהם וספרו לי מהמים הזדונים מרים ומאזרים שעברו עליהם בהיותם פורחים באויר, ודברים תמוהים מענין עונשם, וממה שראו בעולם בעת פריחתם בתוך חלל העולם, ומאותם שהלכו עד פתח גיהנום, אולי יקבלו אותם. סיפרו, כיצד הוא פתח גיהנום ממה שראו מרחוק, וענין צעקת הרשעים שבתוכם, האומרים ווי ווי רחמנא לשובן, אמן. וכאלה מדברים אלו אין כאן מקומו להעלותם על הספר בדיו. ומה גם שכמה דברים מאלה כתבתי בחיבורים אחרים. אך לא אחשוך כאן לספר דבר תימה שראיתי ברוח אחד שהכרחתי לו בחרמות לצאת, ומה עשה לקיים החרם. יצא מן הגוף ונכנס בתוך השערות שבראשו, וקמו השערות מאמצע הראש ויצאו ממחיצת שאר השערות שבסביב הראש, ונעשו השערות קשים כמו מחטים של ברזל. וציוויתי לספר השערות בתער חד, וכשהיה מגיע התער אצל השערות היו נוטים השערות לצד התער ודוחים אותה, עד שבחזק גדול גילחו השערות. ועלה מהם הבל דק מאוד, והלך לו דרך שם, עדיין לא נראה כזאת ולא נשמע כמוהו.

מעשה ה' כי נורא הוא⁹⁵

הנה ידוע ומפורסם לקרובים ולרחוקים, כי נער אחד אברהם, הוא אברהם במהר"ר חיים ממדינת פולין מקהל-קודש שעפיש, היה משוטט בארץ ומתהלך בה, זה שש שנים רצופות

94 ר' אליהו הכהן האתמרי, מדרש תלפיות, שאלוניקי תקפ"ד, אות ג, ענף הגלגולים, אות ת.

95 בסוף ספר זרע קודש מצבתה לר' משה גראף (פרעגער), פיורדא תנ"ו, נדפס (ללא עימוד!) 'מעשה ה' כי נורא הוא', תיאור מפורט על רוח בניקולסבורג בשנת תנ"ו (1696), כתוב וחתום בידי רב העיר והמדינה, ר' דוד אופנהיים. הרב ביקש את המקובל ר' משה גראף (פרעגער), לפעול בגירוש הרוח יחד עם דיני-העיר, ובהם ר' הירש דיין סג"ל ור' פרץ דיין. ר' משה שהה באותה עת בברוד, להכין הדפסת ספרו 'ויקהל משה' (נדפס פראג תנ"ט ושוב בזולקווא

אשר נכנס בו רוח-תזוית. רוח-עושים היה מקשקש בקירבו ומענה אותו בעינויים רבים וייסורים קשים, יום ביומו, שנים ושלוש פעמים. פתע פתאום השליכהו ארצה ברחובות ובשווקים, לעיני כל ישראל וערלים למאות ואלפים נפשות, אשר הקיפוהו וסבבוהו בכל פעם לראות שבט-מוסר, כי הרבה שלוחים למקום,⁹⁶ בשוככו בפישוט ידיים ורגליים, לבו למטה ופניו למעלה. והיה מתודה על חטא, ועל חטאים שעשה מנעוריו, והכל בהתעוררות וקול נעים.

וקודם נפילתו ארצה הכין לו אבן גדולה, משקלה ערך שמונים או תשעים ליטרות. אותה אבן חטף בשני ידיו בשעת הוידי משיני קצות-האבן, והגביה אותה למעלה עד שידו מגעת, והיכה אותה על לבו בכל מאמצי-כוחו, על כל חטא בפני עצמו כל פעם, עד שקול-הברה מאותה הכאה נשמע למרחק כפטיש יפוצץ סלע. וכל העם רואים את הקולות היו משתוממים על המראה, שרקו והניעו ראשם על מעשה רב כזה, אשר אין זכרון לראשונים וגם לאחרונים. הלא למשמע אוזן דאבה נפשו!

כל הוידיים שהיה מתודה על עצמו בפרוטרוט לפי סדר אלף-בית, בהרמת קול נעים בהתעוררות רבה והכאות כאלו, היו רצופים וסמוכים. רבים השיב מעוון, אשר ראו בצערו ומכאובו. מעשים אלו היה מצחק עמו בכל יום ויום, שנים או שלוש פעמים, וביותר בשבתות ובימים טובים.

תק"א). פרטים על מסעותיו של מקובל זה בערי פולין, הודאתו בשבתאות וחרטתו, ראה בדבריו העינים של ר' יעקב עמדין, תורת הקנאות, חמ"ד תקי"ב, נח ע"א. והשווה דברי עמדין בספרו בירת מגדל עז, אלטונה תק"ח, עליית הטבע, רנט ע"ב.

בשנת תנ"ו נדפס סיפור המעשה עוד בפרנקפורט ע"נ מיין ובאמשטרדם. ראה: יעקב ראדער מארקוס, דער מאדנער פאל פון דוד באכראך, ייווא בלעטער, ניו יורק 1945, כרך כה, עמ' 367—371; 371; 6525; M. Steinschneider, Catl. Bodl. No. 3920-21, 6525; 105. תמצית הסיפור מובאת מפי אחד ממשתתפיו, ר' אברהם נפתלי הירש שפיץ (החתום על ד"ח המעשה בספר זרע קודש מצבתה והתול משנת תס"ד כיהן כרב בבורמיאז), בספרו מלא רצון, ורנקפורט ת"ע, הקדמה, ב ע"ב. יעקב עמדין, כותב בבירת מגדל עז, רנט ע"א: 'גם בזמנינו נעשו פעול' גדולות לעיני המון רב בכה ההשבעות בשמות המפורסם מהמעשה שאירע בק"ק ג"ש [ניקולשפורג] בפומבי גדול. ואני הכרתי האיש העלול ההוא אחר שנרפא ונושע בה' והיה הולך לאט בריא ככל האדם. וע"ע: רוח חיים, ניקולסבורג תקמ"ה, ו ע"א; ז ע"א; ר' יצחק אייזיק חבר, מגן וצינה, אמשטרדם חש"ד, לה ע"ב; חיד"א, שם הגדולים, וינא תרי"ז, מערכת ספרים, מע' ו, סי' 22, עמ' 40, ערך: ויקהל משה (את דבריו העתיק ר' צבי מאיר ב"ר שלמה רבינוביץ, ספר שער הגלגולים, פרעמישלא תרל"ה, יד ע"ד). 'מעשה ה' כי גורא הוא' נדפס גם באנטולוגיה 'דרך האמונה ומעשה רב', וורשא 1899, עמ' 107—109, ובנפרד בטהראן (Thorn) 1865; בוורשא תר"ס (בתוך 'מבשר ישועה', עמ' 30—42); שם בתרס"ג ובתרס"ה (בשם 'ישועת צדיקים') ובלונדון בשנת תרפ"ה. בידידש נדפס הסיפור בקונטרס 'מעשה גדול ונורא', ניקולס-בורג [תקכ"ז], בתרגומו של המו"ל ר' דוד ווייסמאן, ובוארשא תרס"ג (1902) בשם 'סיפור המורא הגדול, שרעקליכע געשיכטע' (לצד הטקסט העברי) ושוב בקונטרס בית דוד, ווארשא תר"ץ. לאחרונה נדפס הסיפור שוב בלשון הקודש בספר שומר אמונים לר' אהרן (א'ר'ל) ראטה, ירושלים תשי"ט, חלק ראשון, מאמר עניני גלגולים, קמא ע"ב—קמב ע"ב; שם, קנו ע"ב—קסב ע"ב. תגובות נוספות על הסיפור ראה: השחר, שנה חמישית, ווינא תרל"ד, עמ' 243—245; מיכאל לוי רודקינסון, תולדות בעלי שם טוב, קעניגסבערג תרל"ה, פתח התולדה, עמ' 8. וע"ע: J. Günzig, Die Wundermänner im jüdischen Volke, Antwerpen 1921, pp. 102—106; 126. א"ר מלאכי, 'דיבוקים בביירות ובירושלים במאה ה'ט', בתוך: מחקרי המרכז לחקר הפולקלור, כרך א, ירושלים תש"ל, עמ' קע"ה, הע' 1.

וזה שש שנים אשר אברהם הולך ונסוע, נע ונד בארץ לא-לו, בכל מדינה ומדינה עיר ועיר, ולא נמצא עזר ותרופה למכתו. וזה איזה שבועות שעברו בא הנה קהילתנו הקדושה גיקלשפורג, עיר ואם בישראל, עיר גדולה לה' ומלאה חכמים, מלאה סופרים.

והנה כאשר שמענו כן ראינו בצרות נפשו ומכאובו, מעשים גדולים ונוראים. ונראה בחוש רוח הולך בכל גופו, ממעלה למטה ממטה למעלה, ואבן הגדולה הזו, שהיה לו על לבו, היתה מזדעזעת ומתגלגלת והולכת מעצמה במהירות לכל אורך הגוף, בהולכה וחזרה בלי הפסק. בתוך כך חטפה בשתי ידיו והגביהה למעלה כבראשונה, והיה מתוודה וחזר והיכה את האבן על לבו בכל כחו, כך היה מבלה ימיו ושנותיו עד עתה. ועל הטוב ייזכר שמו של מורינו ורבנו הגאון הגדול מופלא ומופלג ריש מתיבתא ואב בית דין דקהילתנו, ומצודתו פרושה בכל מדינת מעהרין בכלל, שמו מהור"ר דוד אופנהיים,⁹⁷ נטריה רחמנא וברכיה. כשומעו את הנער באשר הוא שם, ואחרי רואו כל המעשים אלו, אשר לא נשמע ולא נראה, עמד מרעיד ואמר: 'מי יתן והיה לו עזר ותרופה למכתו שיגולגל זכות על-ידי זכאי וחפץ ה' בידו יצלת'. והיה מתרחש ניסא שהמקובל אלהי החכם והשלם מהור"ר משה פרעגער, ישמרהו צורו, אשר מתגורר פה קהילתנו הקדושה עם אשתו ובני-ביתו זה איזה שנים, מזמן העבר אחר שריפת קהל-קודש פראג, הוא היה אותו הפעם בקהל קודש ברודא, למסור דברי אלהים חיים לאיזה יחידי-סגולה. וסוף טבת תנ"ו לפ"ק חזר מהור"ר משה הג"ל לביתו לקהילתנו, להקדים עצמו לדבר מצווה לפלס דרכו לבית-הדפוס להדפיס החיבור תמים שלו, הנקרא 'זיקהל משה', בהסכמת ה"ה הגאון הגדול מורנו ורבנו מהור"ר דוד הג"ל, כאשר סמך ידו עליו בהסכמה שלו על הדפסה שלו כנ"ל, כי ה"ה מהור"ר משה הג"ל היה משמש ויצק מים על ידיו כל משך זמן היותו פה קהילתנו. ומן הראוי ליטול רשות לחיים ולשלום להוציא מכח אל הפועל עסק הדפסת החיבור שלו, וה' יגמור בעדו. אז אמר לו הגאון רבינו: 'משה, משה! בלשון חיבה בלי פסיק, מ'ה לך נרדם? הלא מסוגל אתה ובדוק ומנוסה ומפורסם לעסקים אלו. אמסור לך אותן כתבי-קודש, וחוקת והיית לאיש, באולי על-ידיך יתקדש שמו ברבים?'

וכשמוע מהור"ר משה הג"ל דברים אלה מן פה קדוש מורינו ורבינו הגאון הרב ישמרהו צורו וגואלו, דברים נעימים ונחמדים שפתים ישק, אז אמר מהור"ר משה: 'לא מזוגי רישא אבי סדיא',⁹⁸ לא אשקוט ולא אגות עד שאמצא מזור ותרופה למכתו, ועל ה' אשליך יהבי, ועזרי מעם ה' עושה שמים וארץ. ומשה קיבל תורה מסיני ועוקר הרים⁹⁹ הגאון הרב, ינצרהו צורו וגואלו, מסר לו הספרים וכתבי-קודש אלו, לצאת לקראתו בגדולות ובנפלאות ולהיות רודף הרוח עד חורמה בעזרת-האל.

ביני ביני היה אדוננו מורינו ורבינו מוכרח לפלס דרכו לעיר ווינא, וגזר בתוקף גזירתו על האלופים ב' דינא רבא, בית דין הגדול דקהילתנו, ובפרטות המופלאים שבבית-דין האלוף התורני הרבני מהור"ר הירש דיין סג"ל וה"ה מהור"ר פרץ דיין, שילכו אתו עמו

97 על הרב ובית דינו בניקולסבורג ראה: ערים ואמהות בישראל (בעריכת הרב י"ל מימון), חלק רביעי, 'ירושלים תש"י, עמ' 268–273; 'י' יעקב קופל דושינסקי, תולדות הגאון ר' דוד אופנהיים, בודאפעשט תרפ"ב.

98 'לא מוויגנא רישי אבי סדיא כמה דלא מהפיכנא בזכותיה' (רש"י: איני מגיח ראשי על הכר עד שאראה אם יש בדבריו לזכותו), שבת קיט ע"א.

99 צירוף שיבוצי של 'משה קיבל תורה מסיני' (אבות א, א) ו'סיני ועוקר הרים' (הוריות יד ע"א).

בעובי-הקורה להיות לעזר ולסעד לה"ה מוהר"ר משה הנ"ל, להוציא מכח אל הפועל הקידוש-השם הגדול הזה.

ותיכף עשה מוהר"ר משה צירוף כנישתא קדישא¹⁰⁰ מן בית-דין הגדול הנ"ל, בצירוף כמה וכמה רבנים מופלגים אנשי-מעשה, ושאר חסידים יראים וחרדים על דבריה'. ועשה בהסכמה אצל וועד קדוש ושלחן הטהור הלז לקנא קנאת ה' צבאות לקדש שמו ברבים, לצאת לקראתו בכל יכולתם ואמציי-כוחם. ובצירוף הלכו אליו לבית-מלונו ופתחו בשלום לעשות לו התראה בשם בית-דין הגדול וצירוף וועד קדוש הנ"ל, ובראשם אדונינו מורינו ורבינו הגאון הגדול ריש מתיבתא ואב בית דין דקהלתינו ורב המדינה נטריה רחמנא ופרקיה כבוד מוהר"ר דוד: 'אני מתרה בך שתצא מן הגוף הנער אברם הלז בלי נזק, ובלי צער העם אשר ישנו פה והעם אשר איננו פה. באם לאו, ולא תשמע לדברי אני אדע מה אעשה לך, לצאת לקראתך בחרמות ושמחות וגידויים, בארורים וקללות ככל אשר יש לאל ידי'. והאריכו למעניתם: 'ובאם אתה ציית לדבר — אז אני מתקן אותך בתפילות וצדקות. ואני מתקן כמה וכמה שיעורים בלימוד-תורה עבורך, ואני מקבל על שנה תמימה מדי יום ויום תענית עבורך חוץ מימים שאין שאין אומרים תחינה.¹⁰¹ ואני אומר קדיש עבורך, כדי שתהיה לך מנוחה מן המחבלים והמקטרגים הרודפים אחרך'.

והיה הכל כמצחק בעיניו. השיב: 'פה אשב כי אויתיה! וצעק בשחוק והיתול: 'האיך אתה עושה לי התראה בשם הרב הגאון, הלא הוא בעיר ווינא? והשיב לו מו"ה משה, ינצרהו צורו: 'אמת הוא הרב הגאון הוא בקהלת-קודש ווינא, אבל קודם נסיעתו מכאן ציווה וגזר עלי בתוקף גזירתו שאצא לקראתך בגדולות ונפלאות ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה כאשר יש לאל ידי'. והשיב הרוח: 'אני משחק בכך! וכל עסקיו היו בשחוק והיתול והרמת-קול. ועמד במרדו ולא השגיח בכל התראות שלהן, אדרבה הוסיף רישעה לענות אותו בכפלים בייסורים רבים ועינויים קשים כהנה וכהנה. בתוך הדברים צעק בקול מר ויללה: 'אנה אני בא, כי זה משה האיש, אשר נסתי וברחתי מפניו כל מדינות-הגור באשר יראתי מפניו, גם פה אין לי מנוחה ממנו. ומי הביאו הלום? אשר יגורתי בא לי'. ובכן אחר שלוש התראות אשר עשה ממוהר"ר משה להרוח לעיניי-כל-ישראל, נעשה יום המוגבל להשבעה ראשונה, יום ה' כ"ב לחודש שבט תנ"ו לפ"ק, בשבעה ספרי-תורות ובשבעה שופרות. ובאמת, רבים מיחידים-סגולה לא הסכימו כלל להשבעה, לצאת לקראתו בכח גדול הזה ובהיא פחדת הוי יתבי¹⁰² שהקידוש-השם לא יבוא, חס וחלילה, לכלל חילול-השם נגד ערלים, באם לא ייצא מכח אל הפועל לתכלית וגמר העסק. והלוואי ואולי שיוציא מכח לפועל בפעולות אלו, שהרוח לא יענה אותו ביום-השבת-קודש כדרכו כל הימים. בימי-אידיהן יש לו מנוחה ובשבת-קודש מיצר ומענה אותו בעינויים קשים, ואין מניח לו לאכול כי אם לחם צר עם עפר'. והאלוף מוהר"ר משה משיב: 'בחסד עליון בטחתי לגמור מלאכתי בעזרת האל ויעבור עלי מה'.

ובהגיע יום המוגבל הנ"ל הוליכו להנער הלז לבית-הכנסת החדשה פה קהל-קודש גיקלשפורג ברוב-עם לאלפים נפשות, אשר היו עומדים צופים, לראות ולראות האיך הנ"ל משה ידבר ויחזור ויעשה לו התראה בשם כנישתא קדישא הנ"ל. ואם ישמע קולם — המה

100 כינוס קדוש, וועד קדוש.

101 כגון: שבתות וימים טובים, ראש-חודש, ט"ו באב, ט"ו בשבט ועוד.

102 ובוז הפחד היו יושבים.

רוצים להתפלל עבורו ולקבוע עתים לתורה, ולומר אחריו קדיש לעשות תיקון ועזר ותרופה. ואזי הוסיף על הראשונים והעזי פנים כמקדם, לעמוד במירדו, באומרו: 'כל הרוחות שבעולם לא יזיוון אותי ממקומי. ומה שאמרתם לתקן אותי, עלי נאמר "מעוות לא יוכל לתקן",¹⁰³ כי כל החטאים שהזכרתי הוא הוידוי הקטן, אבל הוידוי הגדול — גדול עווני מגשוא! ושקלו וטרו עמו בשאלות ותשובות ודיברו עמו פה אל פה ממש כמדבר איש אל רעהו.

שאלו אותו על שמו, ועל שם אביו ועל שם עירו. ולא רצה להגיד מאומה, רק הגיד שם עירו מן עיר (נאראל) במדינות פולין, וראש-מדינה היה. וכשראו בי כנישתא הנ"ל להשביע אותו בשמות-הקדושים. וכולם כאחד הרימו קולם לומר שיר-של-פגעים¹⁰⁴ ושאר תפילה למשה השייכים לעסק זה. וכל קהל-הקודש, גדולים וקטנים, ענו אחריו אמן בפעם אחת בכל כוחם. בלי ספק היו מבקעים שערי-הרקיע. והיו תוקעים בשבעה שופרות בפעם אחת. אז התחיל הרוח לזעק בקול מר וצורח, ילולי לילי וגבוהי גבה בלי-הפסק, כמו רביע שעה. בתוך כך חזר וצעק בקול גדול וחזק בחימה שפוכה: 'על משמרתי אעמוד, לא אצא חוצה! ופער פיו בלי-חוק, דברי-קנטורים על כל אחד ואחד, דברי-חידודין וחרופין וגדופין. ומהור"ר משה, בצירוף כנישתא הנ"ל, שנו ושילשו שיר-של-פגעים, ושאר תפילות ועסקים השייכים לעסק זה, כולם כאחד בלי-הפסק כזה, בהרמת-קול ועניית אמן מקיבוץ גדול הנ"ל. והרוח חזר וצעק בקול מר, בזה כבראשונה, והכל היה כמצחק ומשחק בעיניו. וסוף דבר הכל נשמע: 'לא אצא חוצה! זה היה ממשיך עצמו כמו שלוש שעות רצופות. אחר-כך עשו יום המוגבל להשבעה שניה, יום ב', כ"ו לחודש שבט תנ"ו לפ"ק יוליכו את הנער לבית-הכנסת הישנה פה קהל-קודש ניקולשבורג, ולא יזיוו עד תכלית וגמר העסק.

אכן ביום הנ"ל, אחר ההשבעה, היה הרוח נכנע ותש כוחו. ושבת-קודש של אחריו עשה הנער קידוש ואכל באוות-נפשו והיה מברך ברכת-המזון במזומן. ומכל-שכן שהיה לו מנוחה ביום-השבת, ולא היה מענה ומיצר אותו באותו השבת, כמאז ומקדם משך שש שנים רצופות, אשר רוב עינויים וייסורים שלו היה מכאן דווקא ביום השבת קודש. ולמחרתו, ביום ראשון למלאכה, חזר מוהר"ר משה הנ"ל, ועשה אסיפה בבית-הכנסת החדשה, והושיב הנער הלוי על האלמימ"ר¹⁰⁵ מול ארון-הקודש, וחזר ועשה לו התראה בשם צירוף עדה הקדושה הלו, שייצא מן גוף-הנער אברם בלי נזק וצער לנער הלו, ולא לשום ברי-ישראל אשר ישנו פה ואשר איבנו פה.

ומוהר"ר משה הנ"ל קרא לפניו נוסח התפילה שרוצה להתפלל עבורו משך שנה תמימה, מדי יום ביומו, חוץ מימים שאין אומרים בהם תחנון. וה"ה מוהר"ר משה הנ"ל רוצה לומר קדיש עבורו ולקבוע עתים לתורה עבורו, ולומר אחריו קדיש. ונוסח התפילה יהיה כך:

ריבוננו-של-עולם, אבי-הרחמים, אדון-הסליחות, אל מלך חנון ורחום אתה ועושה חסד עם בריותי, הנה באנו בתפילה ובתחנון לפניך שתשפיע שפע טוב ותעשה לפנינו משורת הדין עם זה הרוח, אשר נתדבק ובא להנער אבהם הנולד מן יוטא, והוא מקשקש בתוכו, נא, אבי-הרחמים, הקל מעליו דינו, אף שיש עליו עדיין דין להיות מעונש בעונשין חמורין, או קלין. הלא לך ה' החסד לתת עליו חסד של חנם לבל ידה ממנו כל נזח. ותעלה נא תפילתינו לפני כסא כבודך לזכור בזכרון טוב כל הזכויות וטובות, הן

103 קוהלת א, טו.

104 עיין: שבועות טו ע"ב.

105 הבימה שבבית הכנסת מעליה קוראים בתורה.

אשר עשה הרוח הזה בעצמו, או זכות אבותיו, ולצדק תפילתנו שהיא מקובלת לפניך כקטורת-הסמים וכריח ניחוח, להשפיע עליו חסד וחנינה, ולא ייזכרו לו חטאיו ופשעיו. ושא נא לעוונות ולפשעים שחטא ושעוה ופשע, הן על-ידי עצמו והן על-ידי אחרים, ותעלה תפילתנו לפניך כאילו התפלל בעצמו עליו. תהיה לו הצלה ותשועה להצילו מכל המחבלים והמשחיתים והמקטרגים עליו לדונו כפי העונשים אשר יושתו עליו. ויהיה לו מקום-מנוחה, מנוחה נאמנה, באופן ובתנאי אם לא ישוב אליו עוד ולא יזיק לשום אדם מן ברי-ישראל, הן זכר או נקיבה, אזי ברוב רחמך וחמלתך חמול נא וחוס נא עליו, ליתן לו שאנן ומנוחה ותהיה לו תקנה. ואתה, השומע תפילת עמך ישראל ברחמים, תשמע תפילתנו. ויהיה לרצון אמרי-פינו לפניך ה' צורינו וגואלינו, אמן.

וצעק הרוח בצעקה גדולה ומרה, והשיב: 'כן דיברת ויפה דיברת! ותיכף-ומיד תעשה התחלה לומר תהילים עבורי. ותאמר קדיש!' וכן עשה מוהר"ר משה. וכאשר אמר לערך ששה מזמורים בתהילים צעק הרוח: 'אמור תיכף-ומיד קדיש, ותיכף למוד עבורי ותאמר גם-כן קדיש!' וכן עשה מוהר"ר משה הנ"ל.

אחר כך אמר הרוח: 'תן לי הרחבת-הזמן, עד שאמצא איזה מקום-מנוחה בעולם אנה אני בא. ראה ראיתי כמה אלפים ורבבות מלאכי-חבלה המחכים ומצפים על יציאתי מן הגוף הלו וידוני בדינים קשים, ואיך אצא מדירה נאה זו ואנה מפניהם אברח?' והשיב מהור"ר משה: 'אל תירא אברם אברם, אנכי מגן לך'.¹⁰⁶ אנו מתפללים עבורך בתפילת רבים שאינה חזרת ריקם, למצוא לך עזר ותרופה, רק לך לך, להנאתך ולטובתך.¹⁰⁷ אנו מכוונים. ואם לא תשמע לקולי ותעמוד במרדך — אזי מחר יהיה האות הזה: אני בא עליך, אם-ירצה-השם, בהשבעות גדולות, אשר לא נשמעו ולא נראו. ואנו מרעשים עליך, ועל ממונים שלך, עליונים ותחתונים, להוציא אותך בכוח וביד חזקה מגוף-הנער הלו, ושוב לא תהיה שום תקנה, על שאני מטריח עבורך כל השמות-הקדושים. לכן, זאת העצה היעוצה לך שתקדש שמו ברבים, ובזה סר עוונך וחטאתך תכופר על חילול-השם שעשית בחיידך'.

למחרתו, ביום השני, הוליכו הנער לבית-הכנסת הישנה פה קהילת-קודש ניקולשבורג. התאספו שם עם עצום רוב, יהודים וערלים, וגם איזה מושלים וכנישתא הנ"ל הוליכו הנער עמם תוך בית-הכנסת הישנה. גם אלופים וקצינים וראשים ומנהיגי-קהילה היו באותו מעמד בבית-הכנסת שמה, ואסרו הנער בעבותות מול ארון-הקודש. וחזר מוהר"ר משה הנ"ל ועשה לו התראה, במקום התראה אחרונה שאין אחריה כלום, שיצא מגוף-הנער בלי נזק וצער, רק דרך אצבע קטנה שברגלו. והבטיח אותו כמאז ומקדם להתפלל וללמוד עבורו, ולומר אחריו קדיש, ועדיין עומד במרדו כבראשונה. חזר והשביע אותו בהשבעות חמורות ובתקיעת ז' שופרות בפעם אחת ותפילות גדולות, חרמות, שמתות ונידויים ואוררים, אותו ואת ממונים שלו, פעם אחר פעם, בלי-הפסק, בהרמת קול מקיבוץ גדול כזה, מבית ומחוץ, בעניית אמן בכל כוחם מפי כולם בפעם אחת, ובכיבוי נרות שבבית-הכנסת.

אז התחיל הרוח לצעוק בקול מר וצורת, וקולו נשמע מעל כל קולי-קולות. בתוך כך ויקרא אל משה: 'הרף ממני ושתוק. אני אצא באופן ובתנאי אתה תאמר קדיש עבורי בבית-הכנסת החדשה, וה"ה מוהר"ר הירש דיין יאמר קדיש עבורי בבית-הכנסת הישנה, ודווקא קדישים

של תהילים, המכריתים כל המחבלים והמקטרגים, על-כל-פנים עד אחר שלושים. ומוהר"ר משה ישב על מקום-אבלים בבית-הכנסת שלושים יום דווקא, אבל וחפוי ראש עבורי. והנער אברהם ינהג אבילות ויאמר קדיש עבורי משך שנה תמימה.

ומוהר"ר משה אמר: 'כל בני עמינו, אשר מאתנו בבית-הכנסת, יתנו צדקה עבורך, אחד המרובה ואחד הממעט'. והשיב הרוח: 'צדקה אינה מועילה לי כלום, אלא ימדדו הבית-עלמינו עבורי ויתנו הנרות לבית-הכנסת לנרות ותפילה, ואזי באם שמוצא שפתיכם תשמרו — אזי אמלא שאלתכם לצאת מגוף-הנער. רק יתנו לי זמן י"ב חודשים'. ובתוך כך אמר: 'י"ב ימים'. ומוהר"ר משה הנ"ל, בצירוף כנישתא קדישא הנ"ל, השיבו על הבטחה זו שהבטיח אותו, יהיה לבו נכון ובטוח באופן שייצא תיכף מגוף-הנער, בלי היזק ובלו הרחבת-זמן כלל, כי לא יזיוו משם עד שיהא מוכרח לצאת. ומה שיעשה באונס — יעשה ברצון. והשיב הרוח: 'תוך י"ב שעות תמלא רצונכם'. ומוהר"ר משה השיב: 'אין אני נותן לך הרחבת-זמן, אפילו שעה! ותיכף-ומיד היה בדעתו להשביע אותו ואת ממונים שלו בשמות-הקדושים כמקודם. וצעק הרוח בקול מר וצורח בלשון בקשה ותחנונים: 'אתם בני רחמנים? אתם מרחמים על הנער, למה לא אתם מרחמים עלי? איך אצא מדירה נאה ומגוף טהור וקדוש כזה?' לא אפשר לי באפשרות שבעולם שאצא קודם י"ב שעות, מכמה טעמים הכמוסים עמי. לכן ביקשתי מכם: תן לי זמן י"ב שעות, ואתם תראו שאקיים דיבורי ואמונתי באופן ובתנאי שתתקיים גם-כן הבטחתי. באם לא — אחזור לאחר ג' יום לגוף-הנער אברם'. ואמר לו מוהר"ר הירש דיין סג"ל: 'עשה לנו שבועה באל-עליון שאתה רוצה לצאת אחר י"ב שעות'. צעק הרוח: 'אוי אוי לי, איני רשאי לומר זה הדיבור. אם אני רשאי לומר זה הדיבור — אזי באותו פעם וזמן אין אני אהיה שוב ביד המחבלים, אבל זאת אעשה: אני אתקע לכם כפי שאצא אחר י"ב שעות, שתראו שאקיים דיבורי ואמונתי'. והשיב מוהר"ר הירש הנ"ל: 'והאיך אנו יודעים שאתה יוצא מגוף-הנער? שמא משטה [אתה] בנו?' ואמר הרוח: 'זה לכם האות: אני אצא דרך אצבע קטנה שברגל. ואני עושה לי חור בזכוכית אחת שבחלון, ושם אצא לדרכי'. ושאל לו מוהר"ר משה על שמו: 'אני צריך להתפלל עבורך! וצעק הרוח יותר מעשר פעמים: 'שמואל הוא שמי. וראש-מדינה הייתי. אבי נקרא ר' מענדל; ואבי-זקני נקרא ר' מיכל; ואמי היתה נקראת בשמה בילא'. והרוח היה מקלל את אמו. ושאל לו: 'למה ועל מה קללת את אמן?' והשיב: 'מפני שהיא הסיתה אותו לכל דבר רע, כסף וזהב הרביתי לי עשיתי לבעל. והסיתה אותי שאכנס במחלוקת'. והודה ולא בוש שלא הגיח עבודה זרה שלא עבדה. והרג שני רבנים, מוהר"ר איצק ר' הנעדרש זצ"ל ומוהר"ר אהרן ר' ליבש, על שהוכיחו אותו על מעשיו הרעים, ועשה גירוש בקהל-קודש (נאראל). דרך כלל עבר על כל תרי"ג מצוות במרד ובמעל, ידע את רבונו ומכוון למרוד ולהכעיס.

ואחר-כך ביקש בקשה גדולה שיתן לו זמן רק י"ב שעות. ביני וביני הגיע זמן תפילת-מנחה, והיו מוכרחים להתפלל, כי פנה יום ונטו צללי-ערב. והיו מתפללים שמה בבית-הכנסת במעמד הנער. וסמוך לחשיכה הלכו לביתם. גם אברהם הלך למסעיו להקדש, אשר היה שם בראשונה. וקודם עלות-השחר אל הבוקר רץ אברהם במהירות מחדר לחדר והדלת סגר אחריו בכל כוחו, כמעט שנברה הדלת. ובני-בית ראו את מעשיו ואמרו לו למה רץ ועל מה רץ? וחרדה ורעדה ופחד גדול נפל עליהם. חזר ובא לחדר הראשון וישב על הספסל לפני התנור, וצעק צעקה גדולה: 'תלכו מן החלון! אני מזיק כל מי העומד אצל החלון! ובל-הפסק חזר וצעק: 'תלכו מן החלון! ותוך כדי דיבור פרח הרוח דרך החלון, ונעשה חור עגול, כמו דינר, בחלון. הנער נרדם על פניו ארצה, וישאר אך נח וילולי לילי וגינוח גנח עוד בו נשמתו.

ונראה באצבע קטנה של רגלו סדק יזוב דמו דרך שם יצא הרוח. ותיכף-ומיד נעשה הנער בריה חדשה, ועמד והתפלל והניח תפילין ואמר קדיש מלה במלה בכונה גדולה, קרא קריאת-שמע ונתן ריוח בין הדבקים כמשפטו וכדינו, אשר כל העומדים שמה זלגו עיניהם דמעות מרוב שמחה, אשר זה ששה חודשים רצופים לא היה יכול להתפלל מאומה, ומכל-שכן שלא הניח תפילין, וכהאי מלתא ¹⁰⁸ צריכין אנו להודיע.

תיכף ביום אחרי יציאת הרוח התאספו ראשי עם יחד, האלופים הקצינים, בצירוף הבית-דין דקהל-קודש הנ"ל, ושלחו המשמשים נאמנים שלהם, האלוף הר"ר הירש שמש ונאמן בן הגאון זצ"ל, גם האלוף הר"ר משה בן מורנו הרב דוד פיקסלס זצ"ל שמש ונאמן דקהל-קודש הנ"ל, שילכו בכל בתי-כנסיות קהל-קודש ניקולשבורג ויכריזו בציווי אלופים הראשים וקצינים, בצירוף האלופים הדיינים, ויתירו כל החרמות ונידויים ושמחות אשר נתנו על הרוח ועל הממונים שלו, כולם יהיו בטלין ומבוטלין, מאחר שקיים דבריו ויצא מן גוף-הנער אברם בלי נזק בתוך הזמן כאשר היתנה ותקע את כפיו.

זה המעשה היה ביום ג' קודם עלות-השחר. בליל ד' בא הרוח קודם חצות בבית האלוף מהר"ר הירש והקצין בער בן הר"ר שלמה זצ"ל ראש-הקהל, נקרא בפ' כל ר' בער בעק, ישמרהו צורו, או ר' בער נפתלי, ישמרהו צורו, אל אורח אחד ירושלמי שנתארח שם, נקרא בשמו מוהר"ר נפתלי בן מוהר"ר משה מווינ זצ"ל, ועוד שלושה הביא הרוח עמו, וצעק צעקה גדולה ומרה. ורצה להזיק אותו ורצה להחריב את הבית. ואמר: 'תקעתי כפי שאצא מן גוף-הנער אברם בלי נזק. ובכן, קיימתי את דיבורי ויצאתי בלי נזק כל ישראל. ואני הייתי טס בעולם עם הממונים, והייתי טס בין אושה לשפרעם. ובאו נגדינו אלפים ורבותות חיילות אשר רדפו וטרדו אחרינו. ולא נתנו לנו מנוח לכף-רגלינו מפני החרם ונידויים ושמחות וארורים אשר נתנו עלינו, ולא ידענו אנה אנו נצא ואנה אנו באים. לכן אנו הזהרנו לך שתתירו החרם הגדול מעלינו, ואם לאו: אנו נדע מה נעשה'. והשיב מוהר"ר נפתלי הנ"ל: 'והלא כבר קדמו האלופים הקצינים, בצירוף האלופים הדיינים, ושלחו הנאמנים ושמשים שלהם מבעוד יום, תיכף אחר יציאתך מגוף-הנער הנ"ל, והם הכריזו בכל בתי-כנסיות קהל-קודש ניקולשבורג והתירו כל החרמות ונידויים ושמחות ממך וממונים שלך?' וצעק הרוח: 'כבר ידעתי זאת, אבל זה אינה לנו התרה, הפה שאסר הוא הפה שיתיר, ¹⁰⁹ האלוף מוהר"ר משה פרעגר הוא נתן עלי, ועל ממונים שלי, החרם הגדול ושאר השבעות בשמות-קדושים, הוא מוכרח להתיר אותנו. עדיין אנו בחרם! הוא צריך להכריז בכל בתי-כנסיות פה קהל-קודש ניקולשבורג ויבטל מעלינו החרם וכל השבעות אשר נתן עלינו!'

וכן למחר ביום ד' התאספו האלופים והקצינים, בצירוף הבית-דין הנ"ל, ומוהר"ר נפתלי ירושלמי הנ"ל אמר לפניו בחרם הגדול שבא אליו הרוח בחצות-הלילה, בהקיץ ולא בחלום, ודיבר עמו הדברים הנ"ל, כאשר ידבר איש אל רעהו, והראה עצמו בדמות חתול שחור גדולה מאוד מלאה עיניים, והשלושה אשר באים עמו — לא הכיר מראם. ובכן שלחו האלופים והקצינים בצירוף האלופים הדיינים וציוו על מו"ה משה פרעגר, ישמרהו צורו, שילך הוא בעצמו ובכבודו בכל בתי-כנסיות קהל-קודש ניקולשבורג ויכריז ויתיר בעצמו כל החרמות ונידויים והשבעות מן הרוח ומן הממונים שלו. דהיינו, לערב ביום ד' היה מכריז זה הכרוז בבית-הכנסת דבית המדרש, ולמחר ביום ערב ראש-חודש בבית-הכנסת הישנה, ולמנחה

108 כענין הזה.

109 עיין: דמאי י, ז; כתובות טז ע"ב ועוד.

גדולה בבית-הכנסת החדשה. גם הבית-דין גזרו תענית בקהל-קודש ניקולשבורג בזה ערב ראש-חודש וקובעים לומר סליחות עבור השבעות וחרמות שנעשה. וזה נוסח הכרוז :

קהל הקודש ! דא איז מן מכריז ומודיע, בהיות כי עין בעין נראה כי קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, ורצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם, על-ידי הוצאת הרוח וואס פר איבר גנגין איז באשר דאז מען האט חרמות ושמחות והשבעות גדולות ונוראים גיגעבין על הרוח ועל הממונים שלו באריכות גדול בכל עניני תיכף, ובתנאי מתנה גוועזין, באם ער ציית ווערט זיין אזי זעט החרם בטל ומבוטל זיין כחרס הנשבר, לא שרירין ולא קיימין, בכך איז מען כרוז הנ"ל מכריז בכל בתי כנסיות, בצירוף קודשא-ברוך-הוא ושכיניתיה, עם משרתי צבא מעלה בעולמות בריאה יצירה עשיה, וגם את זה נחושת, ובהסכמת כל כנישתא קדישא, ואם התנאי אשר הותנה ווערט מקיים ווערן דאס לעומת זה עשה אלהים, בחצריהם ובטירותם ובמדורים וכל יתדות החצר סביב למשכן נער אברם הנולד מן יוטא ווערט ווייטער אזוי פר בלייבין בלי שום נזק וצער, וכן לכל בר ישראל אשר ישנו פה ואשר איננו פה ווערין הכל זיין בלי שום נזק וצער מן הרוח הנ"ל, אשר הזכיר שמו שמואל הנולד מן בילא, או שאר שמות שיש לו, והיה בתוך הנער אברהם הנולד מן יוטא, אזי כל החרמות ושמחות ונידויים וארורים והשבעות וואס מען געבין האט, הן על הממונים של הרוח או על הרוח בעצמו, זיינן הכל בטילין ומבוטלין כחרס הנשבר, ואין עליהם שום השבעה וחרם אלה וקללה ונידוי או שמתה, ויהיה מנוקים מכל השבעות וחרמות ואלות וקללות ושמחות ונידויים וארורים אשר ניתן עליהם פה קהל-קודש ניקולשבורג באופן ובתנאי שהרוח לא יבוא להבעית ולהבהיל לשום אדם בעולם, הן בהקיץ הן בחלום, הן לאיש, או אשה, או בחור או בתולה, נער ותינוק, הן זקן או זקינה, הן במדינה זו הן במדינות אחרות, הן בישוב או במדבר, בימים או בנהרות. וכל העם יתנו אל לבם לילך בעבודת השם יתעלה לעבדו ביראה ובאהבה, כי השם נותן שכר וגמול לעושי רצונו ומעניש לעוברי רצונו. וה' יתן השפע הטוב ורחמים לנו ולכל ישראל אמן סלע. עד כאן.

והנער אברהם לא נשאר בו כוח. בכל גופו ואיבריו לא היה בו כוח לנסות רגליו על הארץ. כל כוחו לקח הרוח הנ"ל מכל רמ"ח איבריו שלו. וגם חום גדול נפל עליו כאש ממש, כאש של גיהנום, ומוטל על ערש-דוי. וציוו האלופים והקצינים לשכב מיטתו בבית-המדרש דווקא. וציוו על מוהר"ר משה לשמור אותו יום ולילה, על-כל-פנים ח' ימים רצופים. וגם מוהר"ר משה, ישמרהו צור, תלה עליו קמיעות ושמחות-קדושים לשמור אותו. והיה ליל ב', ד יום לחודש שבט, והנה המה יושבים בבית-המדרש, ומוהר"ר משה בתוכם, והיו עוסקים בלימוד בספר-הזהר אחר-חצות, והתחיל הנער אברהם לצעוק צעקה גדולה ומרה, וזה הלשון 'שמע ישראל'. ושאל לו : 'למה ועל מה אתה צועק ?' והשיב הנער אברהם הנ"ל : 'הרוח עומד לנגדי ואבן של ריחיים על כתפו. ואמר לי : אם אינט עושים התנאים שהיתנו עמו — אני נכנס בתוך גופך ! ורצה להכות אותי באותו האבן שעל כתפו, אבל חוץ לד' אמות שלי עומד, ואין רשאי לכנוס תוך ד' אמות שלי !' ודיבר עמו דברי-שחוק והיתול. וכך אמר : 'הייתי בתוך גופך יותר משש שנים, ולא כהת עיניך ולא נס לחך, ולא הזיק לך קיץ וחורף, אף-על-פי שהלכת ערום בחורף בקרירות גדולה לא הזיק לך. עכשיו מוטל [אתה] על ערש-דווי. זאת

העצה היעוצה לך: הסר מעליך השמות והקמיעות ותן לי רשות לכנוס לגופך כמקודם. תיכף תיעשה בריה חדשה! בסוף אמר לי שנתפשרו עליו דינו. מקודם היו דנין אותו על-ידי המחבלים ד' פעמים ביום, ועכשיו רק פעמיים ביום. ואם אתם מקיימים התנאים שהותנו עמי — יבוא הזמן שלא יענו אותו כלל, רק מדור שלו יהיה במדבר, מקום שהרגיעה לילית, אבל הוא צריך להיות רוח שבעים שנה. ארבעים שנה עברו מהם, אבל עדיין צריך להיות רוח עוד שלושים שנה. אחר-כך יפסקו מן השמים עליו באיזה דינין דנין אותו. ואחר-כך ציווה לי מה שלא הותנה עמו בשעת השבעה: הבן הראשון שיילד אקרא על שמו. וגם הזהיר לי באזהרה גדולה שאהיה ירא-חטא וזהיר במצוות, וגם יהיה תמיד שגור בפי לומר תהילים עבורי.

בכן, מאז והלאה אברם הלך וגדול בבריאות-גופו ואיבריו כד שייף עייל ושייף בפי¹¹⁰ מתמימי-דרך ההולכים בתורת-ה' מחיל אל חיל ושם אוהלים של תורה. ומאז והלאה נס יגון ואנחה וברחובותינו אין פרץ וצוחה, רק פדות ורווחה. אשרי הגבר אשר יבטח בה' יזכה לעלות לציון עיר הנידחה בשמחה וששון צהלה ושמחה. והנה אתם אחינו בני ישראל, ראו תראו, מי כה' אלהינו בכל קוראינו אליו. אל אלהי-הרוחות ה', הוא בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך. מי ימלל גבורות ה' ומי יספר כל נפלאותיך. ובכן, המעשה אשר עשה משה לעיני כל ישראל נראה עין בעין, וכדי שלא יהא האמת נעדרת מלבד שאר מעשיו וסגולות אשר עשה בקהל-קודש ניקולשבורג, בפרט אצל הנשים המקשות לילד, רבים וכן שלמים יעידון ויגידון עליו כי חפץ ה' בידו יצליח ועושים פירות. וכדי להיות לזכרון לדורות נתן לכתוב במגילת-ספר בעט-ברזל ועופרת, פה קהל-קודש ניקולשבורג קריה עליזה קריה נאמנה אלהים יכוננה לעולמי-עד, עד כי תיבנה ירושלים וציונה שמה נזכה כולנו לעלות בגיל ורננה שלוש פעמים בשנה.

נאם דוד הקטן אופנהיים, החונה ק"ק ניקולשבורג ובכל מדינות מעהרין.

אלופים והקצינים דק"ק נ"ש

ונאם וואלוף בלא"א המפורסם משולם זלמן פישויהף ה"ה אויערבך.

ונאם יצחק בן הר"ר מאיר זצ"ל מהעלשוי.

ונאם דוד בן הר"ר אליקום זצ"ל.

ונאם יששכר בער בן הר"ר שלמה פלק זצ"ל.

ונאם יצחק זעקל בן לא"א מהור"ר ישעיה זצ"ל.

ונאם יהודא ליב בן הר"ר משה פליץ זצ"ל.

האלופים הדיינים דק"ק נ"ש.

נאם אברהם נפתלי הירש לוי בן הר"ר משה שפיץ סג"ל זצ"ל רעבץ.

ונאם פרץ בלא"א מהור"ר צבי הירש זלה"ה.

ונאם משולם זלמן בן א"א הר"ר זאב זצ"ל אויערבך.

ונאם פרץ בלא"א חנניא המכונה ליפמן זצ"ל.

ונאם הקטן חיים בן מהור"ר עזריאל מק"ק קראקה זצ"ל.

מפנקס דקהל־קודש וזה לשונו: והנה אודיע לכם מה שסיפר לי החסיד המופלא המרומם מורנו הרב הירש סג"ל דיין מקהל־קודש ניקולשבורג, בהיותו אב־בית־דין קהל רוסטיץ, איך שהיה בקהל־קודש פראג. והיה רוח אחד בבתולה והיתה בת עני ועיניו כהות מלראות. והיה הרוח מדבר מתוך הבתולה דברים נוראים ונפלאים, דברים שלא שמעה אוזן מעולם. והלך הוא והחסיד המקובל המופלג מורנו הרב פייבוש מבית־דין מורי שאלות והוראות דקהל פראג, ועוד אחד שהיה שווה להם, אך שכחתי מי הוא שהיה, כי אמרו להם שאי־אפשר להאמין מרוב דברים מה שדיבר הרוח, בכך הלכו אצל הרוח. ומיד כשבאו להחדר היתה הבתולה יושבת על מיטה אחת ואביה ואמה לפניו על ספסל אחד. ואמר להם הרוח: 'ברוכים הבאים! אתה עיור, מדוע אתה יושב לבדך? עמוד, ואמור לאלו הרבנים שישבו המה!' ואמר לו החסיד רבי הירש סג"ל: 'רשע, מה לך נפקותא אם אנו יושבים או עומדים? אנו באנו לידע ממך חטאתך שבאת לידי מידה הזאת. ואם תרצה שנגזור עליך בחרמות לא להוכיר שמות, אזי מוכרח אתה לומר לנו. אבל מה לך לגרום שנזכיר שמות־הקדושים, רק אמור לנו איך היה לך מיום שנפטרת מעולם הזה?'

והשיב להם: 'רבותי, מה לי להכחיש לפני רום־מעלתכם? הנה אגיד לכם הכל ביחד. מיום שנפטר, כן אמר, שהיה עובר על דת והרבה ילדים הוליד מעם אשר לא מבני־ישראל הוא. ומיד כשמת ויקבר בא אלי מלאך אחד והחיה אותו. והיה עומד מקברו חי. ואמר לו בזה הלשון: 'רשע, מה עשית? איך הכעסת את בוראך? איך ידני אותך עכשיו?' מיד היו באים מלאכי־חבלה עליו, והיה דמות פניהם כצפרדעים ואוכלים מבשרו עד שימות. ומיד הוא נקרא מחדש. באו מלאכי־חבלה שהיו נראין כדמות עכברים והיו אוכלים את בשרו עד שמת. ואחר־כך היו באים מלאכי־חבלה שהיו נראים כדמות כלבים. אחר־כך באים מלאכי־חבלה שהיו נראים כדמות זאבים, עד שהיו באים כדמות כל הנבראים והיו שולטים על גופו ואוכלים בשרו. ובין כל אחד ואחד היה מת, עד שהיו שולטים עליו כל הברואים. ואחר־יזה היו מוליכים אותו עד שהיה מגיע לפתחו של גיהנום. וכיון שהגיע לשם היו צועקים כל בני הגיהנום: 'צא רשע מכאן! למה באת לטמא אותנו? אין אתה כדאי לבוא אצלנו!' אמרו לו מלאכי־החבלה אשר היו מוליכים אותו: 'רשע, אין אתה כדאי שתבוא לגיהנום, רק עכשיו משליכים אותך בכף־הקלע!'

ואמר הרוח אל ב' הרבנים: 'רבותי, יודעים אתה מה הכף־הקלע?' אמר לו החסיד ר' הירש: 'שמעתי ששני מלאכי־חבלה עומדים מסוף־העולם ועד סופו, זה מצד אחד וזה מצד אחד, ושמו אותו בתוך הקלע ומשליכין אותו זה לזה.' אמר להם הרוח: 'לא כן תדבר! רק שני מלאכי־חבלה עומדים משני צדדים וכל אחד מגיע עד לארץ'. והיה מלאך אחד בולע אותו עד שהיה מגיע עד רגליו, היה נשבר כל גופו ואיבריו, כי היה נופל ממש כמן השמים על הארץ.

121 ראה: ר' אליעזר שנקל, סיפורי אנשי שם, פאדגורוצ' תרס"ג, סי' כא, עמ' 26—29. כותרת הסיפור אצל שנקל 'מעשה מהחסיד המקובל הקדוש מו"ה פייבוש מבית דינו של עיר פראג'. שנקל הירבה להדפיס בראשית המאה העשרים קונטרסים ובהם סיפורים ממקורות שונים, על־פירוב ללא ציון המקור. ללא ספק העתיק אף סיפור זה ממקור קדום, אשר לא הצלחתי לזהותו. מספר הסיפור, ר' הירש סג"ל דיין מניקולסבורג, היה אחד הפעילים ב'מעשה ה' כי נורא הוא' הנ"ל. מובא גם בספר הלכות נטילת ידים לסעודה (עם ספר ליקוטי מהרי"ט) פיטערקוב תרע"א, עמ' 84—85.

ואחר-כך כשבא לפיו השני גם-כן נשבר כמו בראשונה. וכן המלאך השני היה בולע אותו, ואחר-כך מקיא אותו לתוך פיו של המלאך הראשון. וכך היו עושים לו י"ח שנים. ולא היה רואה שום אור בעולם, רק לזה כמו איזה שנים שעברו ראה פעם אחת כשהיה המלאך מקיא אותו, היה רואה כאילו פתח פתח קצה אחד ברקיע. והיה רואה אביו ואמו. והיתה אמו צועקת עליו ואמרת: אוי לה, אוי לאותה שעה שנודווג עמה בעלה, אוי לאותו רגע שנתעברה ממנו והוליד בן כמוהו. והיה אומר הרוח: אף שהיה רואה אור אחד, ואחר-כך לא ראה כלום, עד זה לו כמה איזהו חודשים שהיה הממונה מוליך אותו למקום אחד. והיה בהניח אותו לשכון בתוך המים רעים שהיו על הרחוב. והלכה הבתולה דרך אותם המים ונתן לו הממונה רשות ופרח בתוך הבתולה. ובאמת לא בשביל חטאה פרח בתוכה, רק בשביל חטאם של אביה ואמה. רק הואיל והיא אינה נזהרת להתנהג בנקיות, לכן נתן לו הממונה רשות לפרוח לתוכה. והיו אומרים לו הרבנים: 'צא ממנה, ואנחנו מתפללים עליך. גם כל אחד מאתנו [יתפלל] עבורך כל יום, ונאמר קדיש עבורך'. והשיב הרוח: 'כל מה שאתם עושים אינו מועיל לי, הואיל וקיים זרע אשר הוליד מעם זר. וכן היה, שלא הלך משם עד שמתה הבתולה.

מ ע ש ה נ ו ר א ז כ ה ב ר ו ר ה ¹²²

אשר אירע בכפר בעגה ¹²³ במדינת ליפס לקהל-קודש דעטמולד שנת תק"ג לפ"ק. לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ. ¹²⁴ אל תקרי שמות אלא שמות. ¹²⁵ אשא דעי למרחוק. אספרה אל חוק. פלאות לחוק. כי גדולים מעשי ה' דרושים לכל חפציו. בהימצאו דרשוהו קרוב לכל קוראיו. שועתם ישמע ויושיעם לא ימעדו קרסוליו. ¹²⁶ מעשה רב שהיה תינוק אחד בן עשר שנים בכפר בעגה במדינת ליפס סמוך לקהל-קודש דעטמולד, ושמו היה קלמן בן מרדכי, המכונה גומפיל, אשר נכנס בתינוק הנ"ל רוח-תזוית, רוח-עושים היה מקשקש בקרבו ומענה את התינוק בעיניו קשים ומרים, לעיני ישראל

122 עותק (יחידאי?) הגיע לספרייה הלאומית בירושלים מספריית עץ-חיים שבאמשטרדם (וסימנו: A 6746 79 ע"ח R) ותודתי למר גרשון כהן מירושלים שבשעתו העירני עליו. קיומו של הקונטרס היה ידוע. ר' יעקב עמדין (ראה הע' 153 להלן) העיר עליו. וע"ע: דוד כהנא, השחר, שנה חמישית, תרל"ד, עמ' 246; הנ"ל, תולדות המקובלים השבתאים והחסידים, אודיסה תרע"ד, כרך שני, עמ' 20; מיכאל לוי רודקינסון, תולדות בעלי-שם-טוב, קעניגסבערג תרל"ו, פתח התולדה, עמ' 8. מ. שטיינשניידר בספרו, Die Geschichtsliteratur der Juden, Frankfurt a.M. 1905, p. 147 מציין: מעשה נורא זכה מבוססה [!] שאירע בכפר בעגה במדינת ליפס סמוך לדעטמולד שנת תק"ג. ח"ד פרידברג, בית-עקד-ספרים, תל אביב תשי"ב, כרך ב, ס"י 3052, כותב: 'מעשה נורא מן רוח רעה בכפר בעגה במדינת ליפס סמוך לדעטמולד בשנת תק"ג [פיוורדא תק"ג 80 (4 דף)], כותרת שאינה הולמת את הקונטרס שלנו, אך אולי לא ציטט במדויק. פרופ' ג. שלום המנוח מצביע על הקונטרס בערך 'דיבוק' באנציקלופדיה העברית, כרך אחד עשר, עמ' 819 ובספרו Kabbalah, Jerusalem 1974, p. 350 אך סיפר לי בשעתו שלא ראה אותו בעיניו. 123 הכפר בעגה (Bega) שוכן צפון-מזרחית לדטמולד (Detmold) והשתייך לנסיכות ליפה (Fuer-stentum Lippe).

124 תהילים מו, ט.

125 ברכות ז ע"ב.

126 עד כאן ההקדמה המחורזת המבוססת על פסוקי מקרא.

וערלים, להבדיל, וכל העם רואים את הקול, קול-ענות, אשר היה מענה את הילד בעניוים קשים ומרים.

ואחרי רואי כל המעשים אלו, אשר לא נשמע וגראה, עמדתו מרעיד. ואומר: מי יתן והיו לי עזר ותרופה למכתו, ועל-ידי זה יתקדש שמו ברבים. וכשומעי מן הרב המופלא מהור"ר שמואל¹²⁷ אב-בית-דין דקהל-קודש וורנדארף ומדינת מינשטר, יגן עליה אלוהים, שיש לו ידיעות בשמות והשבעות, וריפא בקהל-קודש אמשטרדם,¹²⁸ בעזרת ה', מן דיבוק רעה ושגעון כמה נשים ונערים, וכן עשה איזה רפואות במדינת מינשטר על-ידי קמיעות, ואתמחי גברא ואתמחי קמיע,¹²⁹ וכן בשאר מדינות, אזי שלחו אלופים קצינים פרנסים ומנהיגים דקהל-קודש דעטמולד, ובראשם האלוף הקצין פרנס ומנהיג המפורסם, ושמו נודע בשערים, כהר"ר יוסף, ישמרהו צורו וגואלו, מדעטמולד, התאמץ בכל מאמצי כחו ופיזור ממון למצוא רפואה למכתו. ואב-בית-דין מורנו הרב שמואל הנ"ל מנע את עצמו מזה, ולא היה רוצה להשתמש בשמות-הקדושים. ומגודל הפצרות של אלופים קצינים הנ"ל, אשר שלחו כמה וכמה שלוחים להרב מורנו הרב שמואל הנ"ל, אזי ביטל דעתו ולמד קל-וחומר מסוטה¹³⁰ שהיו ממתיקין השם הקדוש וכו'. וכל-שכן להציל הנפש ולקנא קנאת ה' צבאות, לקדש את שמו ברבים. והלך לשם קהל-קודש דעטמולד ובא לשם ערב שבת-קודש, כ"ג אייר תק"ג. וביום א' כ"ה אייר עשה אסיפה מלומדי-תורה ואנשי-מעשה יראים וחרדים. ושלח לרוח הנ"ל התראה לבית-מלונו. ובתחילה פתחו בשלום ואחר-כך היתרו בו בזה הלשון: 'הגנו מתרים בך, אתה רוח-הטומאה, מן הרב אב-בית-דין מהור"ר שמואל הנ"ל, בצירוף אב-בית-דין מדינת הרב המופלא מהור"ר ראובן אב-בית-דין דמדינת ב"ב¹³¹ ובמדינת ליפס, ובצירוף שאר לומדי-תורה ופרנסים ומנהיגי-מדינה, שאתה תצא מן הגוף הילד קלמן הנ"ל בלי צער ונזק. באם לאו, ולא תשמע לדברינו אזי מוכרח [א ע"ב] אב-בית-דין מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל לצאת לקראתך בחרמות ושמתות ונידויים וארורים וקללות ככל אשר לאל ידו. והאריכו למעניות: יבאם אתה ציית לדברינו — אזי אנחנו מתקנים אותך בתפילות וצדקות ובלימוד-תורה וקדיש ותעניות, כדי שיהיה לך מגוזה מן המחבלים והמקטרגים הרודפים אחרך'. והיה הכל כמצחק בעיניו. והשיב שאין לו תקנה ורפואה למכתו, באשר שהוא מוכרח להיות רוח בדי המחבלים שתי מאות וחמישים שנים, ועכשיו הוא מאה שנים. ומוכרח עוד להיות מאה וחמישים שנים ביד המחבלים. ושחק על אתראה זו והשיב: 'גימל בעלי-שם יש. אחד בפולין

127 על ר' שמואל עסינגן ראה גם תורת הקנאות, סג ע"א. במכתבו של ר' יהונתן אייבשיץ (שם) מכונה עסינגן: '... המקובל הרב מה' שמואל, שהיה מקודם מ"צ בק"ק עסינגן הסמוך לעיר לנדא ...'. לדברי עמדת עוב את כהונתו שם ונתמנה אחר-כך מטעם השלטונות לרב בוורנדארף ומינסטר. 'ובעת מלחמות צרפת הכריחו את היהודים יושבי מדינה זאת לקבלו בהשתדלות חתנו ר' הירש פרענסדורף, ועבר על חרם כלבו שנתמנה ע"י גויים שלא ברצון ישראל כלל'. בשנת תק"י פנה הרב שמואל הילמן (רב במנהיים ואח"כ במיץ) אל ר"ש עסינגן וביקש חוות-דעת על הקמיעות. במכתבו של עסינגן נאמר שנתיעץ עם 'מקובל גדול וחסידי' ואישר שהם 'חדשים מקרוב-באו'. (ראה: ר' יעקב עמדן, שפת אמת ולשון זהירות, אלטונא תקי"ב, כ ע"ב—כא ע"א) עסינגן חותם: 'שמואל במה"ם ז"ל חפ"ק ווערינד ומדינת מינשטר ורעהדע יע"א'.

128 מכאן שר' שמואל שהה זמן מה באמשטרדם ופעל בהוצאת רוחות.

129 עיין: שבת סא ע"ב.

130 עיין: במדבר ה, יו.

131 בילפלד (Bielefeld).

ושמו רבי יואל בעל-שם,¹³² ואחד ארבעים פרסאות הוא מכאן ושמו הגאון אב-בית-דין מהור"ר יונתן,¹³³ אב-בית-דין דקהל-קודש מיץ, ואחד ז' פרסאות מכאן הוא אב-בית-דין דמדינת מינשטר, יגן עליה אלהים, וכולם ביחד אינם יכולים לעשות מאומה. ועמד במירדו והוסיף רשעה על רשעתו, ועשה צלמים וזימר ניגונים שלהם, אשר מזמרים בבית-תפלתם, ועינה את התינוק בעינויים קשים ומרים, אשר לא ניתן לכתוב.

וכשמוע הרב מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל את דבריו אשר עומד במרדו, אזי הלך הוא בעצמו עם אלופים ראשים קצינים פרנסים ומנהיגים, ועם כמה אלופי לומדי-תורה, לבית-מלוגו של הרוח, והלכו עמו למאות נפשות. ובבואו אצל הרוח אזי קיבל הרוח את הרב מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל בסבר פנים יפות ונתן לו שלום לעיני כל ישראל. ושאל אותו הרב מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל את רוח-הטומאה: 'מאין אתה?' והשיב: 'ממדינת פולין הנקרא לנגון פעלד'.¹³⁴ ושאל אותו: 'מה חטאת שמוכרח אתה להיות רוח כזה?' והשיב בזה הלשון: 'בן י"ט שנים היה תפל והיה מומר דת שלנו, הוא וששה אחים. ואחר-כך היה הורג שני יהודים בידו, ושלשה יהודים הוא היה גורם להרוג על ידו. וגם בא על אשת-איש ועשה מעשים אשר לא ניתן לכתוב. ואחר-כך נעשה קעשטר ¹³⁵ אצל תפל-אמונה,¹³⁶ הוא מלומד אשר לומד עם נערים. ובהיותו בן כ"ה שנים אזי מת במיתה משונה על האשפה. ותיכף-ומיד נמסרה גשמתו ביד מלאכי-חבלה ודינו היה שמלאך-חבלה אחד עומד בזה קצה-העולם ואחד עומד בסוף-העולם ומשליכין אותו בכל יום ויום מקצה אחד לקצה שני בכף-הקלע'.¹³⁷ ואחר-כך דנו אותו בעינויים קשים ומרים. וכן עשו לו מאה שנים ומוכרת הוא עוד להיות ביד המשחיתים מאה וחמישים שנים. ואחר-כך שאל מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל על שמו, והשיב שלא ידע שמו ולא שם אביו ולא שם אמו באשר שכבר נשתקע שמו ונמח וזכרו. ואחר-כך היתרה בו הרב מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל בעצמו כנ"ל, והיה הכל כמתעתע בעיניו. והשיב שהכל בחינם, שהוא אינו יוצא מגוף-הילד הזה. ושאל אותו עוד: 'אתה רוח-הטומאה, היאך נתנו לך רשות לבוא לגוף-הילד הזה? הלא הילד הזה אינו בר-עונשין, לא בבית-דין של מעלה ולא בבית-דין של מטה?' והשיב הרוח שהילד הזה הלך בשבת על המרעה וזרק צרור על העז. ושתיים רעות עשה: אחד, שזרק חוץ לד' אמות, ועוד, ששיבר את הצרור. ואחר-כך היה הרוח בנהר ותינוק שתה מים מן הנהר בלי ברכה, אזי היו נותנים לו רשות לכנוס לאותו תינוק.

ואחר שלוש [ב ע"א] התראות שעשו לעיני-כל-ישראל עשה יום המוגבל להשבעה

132 ר' יואל בעל-שם מזאמזשין (השני). האם הגיע שימעו עד גרמניה? ואולי החליפוהו עם זקנו אשר אודותיו למדו כנראה מספר קב הישר לר' צבי הירש קייזנובר, שנדפס בפרנקפורט דמיין תס"ה-ו, המתאר (בפרק טט) את יואל בעל-שם (הראשון) המגרש חיזונים בפוזנא בשנים תמ"א-תמ"ב.

133 ר' יונתן אייבשיץ (1690—1764) נתמנה בשנת 1741 רב במיץ. עיין עליו באנציקלופדיה העברית, כרך שני, עמ' 617—619. וראה בספר התאבקות, לבוב תרל"ז, ג ע"ב, לר' יעקב עמדין: 'והחזיקוהו לבעל-שם ופועל בקמיעות'...

134 בגרמניה נמצאים מספר יישובים בשם לנגנפלד (Langenfeld), אך לא מצאתי מקום בשם זה בפולין.

135 עורר לכוומר (Kuster, custer, Kustor) ראה: Mittelhochdeutsches Handwoerterbuch, Leip- zig 1872, I. Band, s. 1802.

136 כומר.

137 ראה: שבת קנב ע"ב.

ראשונה, יום ה' כ"ו אייר תק"ג, בספר-תורה אחד ובשבעה שופרות. ובאמת היו כולם באימה ובפחד שבאם לא יוצא מכה אל הפועל לתכלית — אזי במקום קידוש-השם שיהיה חילול-השם. אבל הרב מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל אור כגיבור חלציו ואמר: 'בחסד העליון בטחתי לגמור מלאכת בעזרת-האל'. ולבש קיטל וטלית ותפילין ועבר לפני התיבה והתפלל שם בכונה גדולה ובאימה וביראה. והיו שם בבית-הכנסת למאות נפשות. ובשעת קריאת-התורה עשה כל אחד מ'מִשְׁבְּרָךְ' לילד הנ"ל שישלח לו ה' רפואה שלימה, ונדרו ונדברו נדבות בשביל הילד. ואחר קריאת-תורה הוליכו הילד לבית-הכנסת, והיו עומדים צופים לראות היאך יפול הדבר משפט-הנער ומעשיהו. ושם אסרוהו בעבותות שאינן של אהבה. וחזר הרב מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל ועשה לו עוד התראה בשם כנישתא קדישא. וחזר ואמר: 'אם תשמע לקולי — אזי הקהל פה המה רוצים להתפלל עבורו ורוצים לעשות כל התיקונים כנ"ל'. והוא הוסיף על הראשונים והעיו פנים כמקדם, ועמד במירדו ואמר, כל הרוחות שבעולם לא יזיון אותו ממקומו. ומה שאמרתם לתקן אותו מעוות שאינו יוכל לתקן הוא, כי גדול עונו מנשוא. ואחר-כך שאל הרב עוד פעם על שמו ועל שם אביו ואמו, ועל שם עירו. אזי הגיד שם עירו. ועל שמו אמר: גמח זכרו, ולא רצה להגיד. ולא השגיח על כל הדברים והתראות. אזי מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל התחיל לומר בפתיחת-הארון בקול רם, וכל העם ענו אחריו, אותיות קר"ע שט"ן בתמינא אפי¹⁸⁸, וגם אותיות שם התינוק. ואחר-כך איזה מזמורים תהילים אשר בחר, ואחר-כך שיר של פגעים.¹⁸⁹ ועשרה נערים קטנים עמדו אצלו וכולם כאחד עונים ואומרים מלה במלה בקול רם ובכוונות הרב מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל שיר של פגעים בלי ספק היו בוקעים שער הרקיע. והיו תוקעים בו' שופרות בפעם אחת אחר סיום שיר של פגעים ומעשנים אותו כל פעם בקטורת אשר לא מקוטרת. והיה צועק הרוח בקול, ילולי ילילי וגיונח גניח, וחזר וצעק בקול גדול וחזק בחימה שפוכה: 'על משמרתי אני אעמוד, לא אצא חוצה!' ופער פיו לבלי-חוק דבריי-קתורים על כל אחד ואחד. וכן עשו ז' פעמים בשיר של פגעים. ובכל פעם השביע אותו ואת ממונים שעליו, ושאר עסקים השייכים לעסק זה אשר בוודאי תפילתו עלתה לאבינו שבשמים. כל זה היה ממשיך לערך ג' שעות, והכל היה כמצחק בעיניו. סוף דבר הכל נשמע: 'לא אצא חוצה!'

והיה בדעת הרב להשביע אותו פעם שניה ערב ראש-חודש סיון באסיפה גדולה של כל בני מדינה, רק הרוח היה עושה מעשים גדולים אשר לא ניתן לכתוב אחר השבעה ראשונה ועינה הילד בעיניים קשים ומרים, ועשה כל המעשים כמאז ומקדם בעשיית צלמים ובזימרת זמר שלהם. ואמר הרוח-הטומאה: 'הרב הנ"ל רוצה להשביע אותי על יום ה'. וזה בלתי-אפשרי באשר שבאותו היום חוגה ¹⁴⁰ גדולה שלהם, וכן היה באמת. הרב מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל הוי יתיב בההוא פחדא,¹⁴¹ פן ואולי על-ידי-זה הרוח יעשה איזה קלקול שלא יוכל לעשות השבעה שניה ביום ה' מחמת חוגה שלהם. בכך עשה הרב את המוגבל [ב ע"ב] להשבעה שניה לעת-מנחה בו ביום, ושלח אחר השמש לקרוא לבית-הכנסת תיכף בג' אויער ¹⁴² ובעשיית המעשים אשר לא יעשו הרוח כנ"ל אחר השבעה ראשונה.

138 פרק קיט בתהילים נקרא 'תמינא אפי'. ראה: ברכות יד ע"ב.

139 עיין: שבועות טו ע"ב.

140 חג.

141 יושב בפחד.

142 Uhr. בשעה שלוש.

אזי שלח הרב מורנו הרב רבי שמואל להילד חגורה של שמות ¹⁴³ כדי שלא יוכל הרוח לענות את התינוק. וכן היה בהלבישו החגורה הנ"ל אזי הלך הרוח מלמעלה למטה ברגליו, כי לא היה יכול לילך למעלה בשביל החגורה. והיה הילד ממש כמת וכמעט נשמתו באפו. ובהליכתו הרב לבית-הכנסת אמר להקצין פרנס ומנהיג המפורסם הר"ר יוסף, ישמרהו צורו וגואלו, שילך אתו עמו להילד הנ"ל לראות הרוח ומעשהו ולדבר עם הרוח. ובבואם לשם היה תינוק שוכב כמת, והרוח היה למטה ברגליו, ולא יוכל לדבר עם הרב כמאז ומקדם. בכן אמר הרב להעומדים שם שיחלצו את החגורה מן הילד, וכן עשו. ונטל הרב את החגורה ורצה לחגור את רגלי-התינוק במקום שהיה שם הרוח. אזי תיכף-ומיד הלך למעלה וישב על המיטה כבריא. ואמר בחוצפה: 'הא אני, מה אתה מבקש?' והרב הנ"ל דיבר אתו בדברים רכים כאיש אל רעהו. והרוח השיב בחוצפה ובשחוק: 'על משמרתی אני אעמוד, לא אצא חוצה!' ופער פיו בדברי-קנטורים.

אזי הלך הרב עם אסיפה גדולה כמה מאות נפשות, נימולים ושאינם נימולים להבדיל, לבית-הכנסת. והרב בעצמו התפלל מנחה לפני העמוד עם הכוונות השייכים לעסקים הללו, וראה סימן טוב בתפילתו שהוא עת-רצון לפני הקדוש-ברוך-הוא כר' חנינא בן דוסא ¹⁴⁴ שהיה מתפלל על החולה. ואחר תפילת-מנחה ציווה הרב שיוליכו הילד לבית-הכנסת. והושיב הילד על הספסל תחת האלמערמ מול ארון-הקודש בפתחת-הארון, ועשה לו התראה בצירוף כל העדה קדושה כמאז וכמקדם, שייצא מן גוף הילד בלי שום היזק וצער. ולא השיב הרוח שום דבר ועשה את עצמו כמו אילם לערך חצי שעה. אזי אור הרב כגבור חלצו והשביע אותו בהשבעות חמורות ובתקיעות ז' שופרות ובז' ספרי-תורה ובכיבוי נרות, ועישן אותו בקטורת אשר לא מקוטרת, הרעיש ממש העולמות. והתחיל הרב לומר שיר של פגעים של רבי עקיבא ¹⁴⁵ באוזנו. וכל העם אמרו אתו עמו מלה במלה.

או התחיל הרוח לצעוק בקול מר, וקולו נשמע מעל כל קולי-קולות. בתוך כך צעק שהוא רוצה לצאת, רק שיתנו לו זמן המוגבל על איזה ימים. והרב הנ"ל השיב שמוכרח לצאת בו ביום. ואז התחיל הרוח לדבר בתחנונים וביקש זמן. ונתן לו הרב זמן למחר ביום ג', בין שעה ט' ליד, שייצא דרך אצבע קטנה שברגלו ודרך החלון. ושאל הרב עוד אותו: אם רוצה איזה תיקון? והשיב: אין לו תקנה. ושאל הרב אותו או מופת שיתן שייצא, או שישבע, 'שמא משטה אתה בי?' ואמר הרוח שיתן תקיעת-כף על זה לקיים דבריו. וכן עשה. חזר ושאל הרב את הרוח באסיפה גדולה בבית-הכנסת שיתן אות או מופת שייצא. אמר הרוח: 'זה לכם האות וסימן שאני אצא דרך אצבע קטנה שברגל ימין, ואני עושה חור בזוכית אחת שבחלון ושם אצא לדרכי'. ושאל אותו הרב על שמו. והשיב: בנימין היה שמו ושם אמו פראדכה. והשבעה הזאת [ג ע"א] היתה גם-כן לערך ג' שעות. והגיע זמן תפילת-ערבית והתפללו שם והלכו. וגם הילד הלך למסעיו לחדר שהיה בו סמוך לבית-הכנסת, ובביאתו לביתו היה גנח גנח וילולי יליל. והיו שואלין אותו: למה אתה גנח? אמר, שמוכרח לצאת, וכמה אלפים מלאכי-חבלה מחכים ומצפים על יציאתו מן הגוף וידונוהו בדינים קשים, 'ואנה מפניהם אברח?'

143 קמיעות.

144 עיין: ברכות לד ע"ב.

145 על טקסט קבלי-מאגי בשם 'הבדלה של רבי עקיבא' ראה בדברי ג. שלום בספרו: Major Trends in Jewish Mysticism, New York 1960, pp. 68, 365 note 100 וע"ע: י. דן, קובץ על יד, כרך ששי, ירושלים תשכ"ו, עמ' 230.

ואחר יציאת מבית-הכנסת היתה שערוריה גדולה בין האומות. ושלחה השררה, הנקראת פירשטן¹⁴⁶ דמדינת ליפוש, אחר הילד לראות מעשהו, באשר שאיזה יועצים היה מענה בפיהם שהכל שוא ושקר הוא. והלכו פרנסים גם-כן לשררה, ירום הודה. ואבי-הילד נשא על כתיפו הילד לשררה, ירום הודה. ושאלה הפירשטן להילד במעמד כל השרים: 'כמה ימי שני חייך?' והשיב הרוח בחוצפה: 'בן מאה ועשרים שנים אנכי'. ואמרה הפירשטן: 'הלא קטן אתה?' והשיב הרוח: 'הילד' — קטן הוא, אבל אני הרוח מאה שנים אשר אני משוטט בעולם! ואמרה הפירשטן: 'אם אתה רוצה להמיר דתך בדת שלנו — אזי אני ארפא אותך!' והשיב הרוח בחוצפה בלשון 'אתה':¹⁴⁷ 'שומע אתה [!] מה אני מדבר? אני הייתי יהודי, ופעם אחת הייתי מומר, מוכרח אני להיות רוח. והאיך אני מוסיף חטא על פשע?!' וקידש השם בפני כל השרים אשר לא יכלו לדבר. ואמרה הפירשטן שישא האב התינוק לביתו. וגם הרוח אמר לפירשטן ש'מוכרח אני לצאת למחר בין ט' ליום אויער'. וכשבא הרוח לביתו היה כל הלילה גנות. ושואלין אותו: למה הוא עושה כן? והשיב שמצטער על יציאתו מן הילד ותש כח-הטומאה. וכשהיה אוכל ושותה דבר, היה אומר הברכה. וככה עשה כל הלילה.

ולמחר ביום ג' אחר יציאת בית-הכנסת, שלח הרב עשרה לומדים להרוח להתרות בו שיקיים דבריו וילך מן גוף-הילד כאשר פסק אתמול, בלי שום היוזק. והשיב הרוח שהוא רוצה לצאת, אך הממונים שלו לא ירצו ליתן רשות שילך. אזי שלח הרב פעם שניה: הוא יודע שהממונים שלו נתנו לו רשות, אך הוא רוצה לעכב. אזי באם לא יקיים דבריו, אזי תיכף-ומיד הרב הנ"ל רוצה להשביע אותו. והשיב, שהוא רוצה לצאת. ושאלו הלומדים את הרוח שיתן אות באיזה זכוכית מן החלון הוא רוצה לצאת. והשיב, שהמה יסיימו הזכוכית שבחלון, ובזה הוא יוצא. וכן עשו הלומדים. וביציאתם תמיד היה נוטל הרוח הרגל הימין של תינוק בידו, והיה רואה [!] על הזכוכית שבחלון.

ובהגיע ט' אויער יום הנ"ל שלח אחר הרב מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל לבית-הכנסת שימחול על כבודו הרם ויבוא אצלו, שיש לו איזה דבר לדבר אתו. בכך הלך אצלו. אזי ביקש מן הרב הנ"ל שיתן לו הרחבת-זמן עוד איזה ימים, ובכה בבכייה גדולה בגד הרב. ואמר: 'אנה אני בא', באשר שכמה אלפים מלאכי-חבלה מחכים ומצפים על יציאתו. והשיב הרב שדבר בלתי-אפשרי הוא לעכב יותר, אפילו שעה אחת. בכך נטל ידיו דהרב הנ"ל ונשק אותם. וביקש ממנו שהוא יתפלל בעדו באשר שאין לו שום תקנה, אולי על-ידי תפילתו מקילין לו דינו. וכן הבטיח לו הרב הנ"ל לעשות.

אזי שכב על מיטתו וביקש מן הרב [ג ע"ב] הנ"ל שילכו כל העומדים שם על הצד, כדי שלא יוזקו. וכן ציווה הרב להעומדים שם. ובתוך כך יצא הרוח דרך אצבע קטנה ועשה חור בתוך הזכוכית של החלון, כמו אשר סיימו לו הלומדים. והילד נרדם על פניו. ותיכף ציווה הרב שיתנו לו איזה דבר להבריא הילד, ומיד נעשה הילד כבריה חדשה.

וכל העומדים שם זלגו עיניהם דמעות מרוב שמחה. ואחר-כך ציווה הרב לשאת את הילד לחדר אחר, וכן עשו. והילד הנ"ל התפלל בכל יום ויום, ולא אכל ולא שתה שום דבר בלי ברכה ראשונה ואחרונה. והיתה שמחה גדולה בכל הקהילה אצל היהודים. ולעת-ערב באסיפה גדולה בתפילת-מנחה אזי הרב בעצמו התיר כל החרמות והשמתות אשר נתן על הרוח

146 נסיכה (Fuerstin).

147 דיבור בגוף שני, בלשון נוכח, לא היה מקובל בשיחה עם אדם זר או עם בעל-חשיבות, אליו היו פונים בגוף שלישי, או בלשון רבים.

ועל הממונים שלו, שכולם יהיו בטלין מבוטלין, מאחר שקיים דבריו ואמונתו שיצא מן גוף-הילד, כאשר תקע-כף על זה.

והרב מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל גזר תענית על כל החרמות והשבועות אשר עשה, על יום ה', ערב ראש-השנה סיון. ופרנסים ומנהיגי-מדינה שלחו שלוחים שיבואו כל בני-מדינה על יום ה' הנ"ל לקהל-קודש דעטמולד. והרב מורנו הרב רבי שמואל הנ"ל דרש דבר-כיבושין ועשו יום-כיפור קטן. והתפללו כולם בכוונה שלימה.

והרבה מן היהודים, וערלים להבדיל, הירהרו בתשובה, וראו בחוש את הנס הגדול והנורא אשר נעשה בקרב ימים ממש ביום אחד, אשר כל העומדים שם סברו שבלתי-אפשרי להיות בכמה שבועות, מחמת אשר רוח-הטומאה כזה לא היה בכמה מאות שנים כזה. והקדוש-ברוך-הוא עשה נס גדול בוודאי בזכות הרבים וזכות בית-הכנסת חדשה מקדש-מעט בהידור וביופי עמד לנו לגמור הדבר בכי טוב.

אבל יגילו ברעדה¹⁴⁸ כתיב וכו'. ומחמת זה היה הרב הנ"ל נסע לביתו ביום ו', ערב שבת-קודש ראש-חודש סיון. ובנסיעתו היה שבת קודש ב' סיון בבילפעלד, ונתארח אצל הקצין פרנס ומנהיג הר"ר נתן, ישמרהו צורו וגואלו, ובשוכבו על מיטתו ביום שבת קודש, ונים ולא נים ותיר ולא תיר¹⁴⁹, בא הרוח אצלו ודיבר עמו כאיש אל רעהו, שיתן לו רשות לכנוס לגוף-התינוק כמאז וכמקדם. וגילה לו כמה דברים אשר לא ניתן לכתוב. ותיכף במוצאי-שבת שלח הרב לשם לקהל-קודש דעטמולד שליח מיוחד ליתן השגחה פרטה [1] על התינוק. וזאת התשובה אשר באה לו :

יום א', ג סיון תק"ג לפ"ק דעטמולד

שלום לאדוננו מורינו ורבינו האלוף התורני והרבני המופלא והמופלג בתורה ובחסידות,

הרב המאור הגדול כל רזים ליה גלי נר-ישראל פאר-הדור עמוד-העולם ריש-מתיבתא אב-בית-דין כבוד-שם-תפארתו¹⁵⁰ מוהר"ר שמואל, נרו יאיר.

הנה בזה הרגע קיבלנו כתב הטהור ומצאנו וראינו בעינינו ובחוש שכל דבריו דברי-אמיתות וקבלה, באשר שאילו כל הימים דיו לא נוכל לכתוב מכל הרפתקאות דעו¹⁵¹ על הילד שאדוננו מורנו ורבינו עבר מאתו עד אתמול ב' שעות אחר חצות-היום. בראשון לא היה רגע בלא פגע, רחמנא ליצלו, [ד ע"א] ונוסף על זה הילד חזר אתמול לערך בחצות-היום למעשיו הראשונים, בר-מינו, אשר ממש בדעתנו היה שרוח-הטומאה שורה עליו, רחמנא-ליצלו, כמקדם. אבל המלמד דבעגה עשה שליחותו וציווי של אדוננו מורנו ורבינו, ועל-ידי-זה נשתתק וישן לערך שעה אחת. ובתוך השינה צעק בצעקה גדולה ומרה: כאן עומד הרוח בראשותיו, ורוצה לחזור בו, רחמנא-ליצלו. ולא רצה לשכב על המיטה, רק שאמו תיקח אותו אל חיקה. וכמו כן עשתה אמו. ובלקחה אמו אחד כר מהמוצעות¹⁵² דמיטה, צוות הילד: למען השם שתיטול אמו הכר הלז ותשליך כל המוצעות לחדר אחר. וגם המלמד יתן בידו מזוזה וילך עמו לבית-הכנסת. וגם הילד דיבר דברים שבקדושה מה שהפה לא יוכל לדבר. ובפירוש אמר: 'ברוך ה' אשר הציל אותי מרוח-הטומאה הזה,

148 תהילים ב, יא.

149 עיין: פסחים קכ ע"א; תענית יב ע"ב.

150 ראשי-התיבות בטקסט: 'נ"ר פ"ה ע"ה ר"מ אב"ד כש"ת'.

151 הרפתקאות שעברו עליה. עיין: קדושין לג ע"א.

152 מצעות.

ועכשיו הוא רוצה להידבק בי. אל אעשה כזאת. ואמו הניחה אותו על ספסל וישן, תודה לאל, במנוחה גדולה לערך ב' שעות. ובהקיצו אמר: 'עכשיו אין רשות לרוח-הטומאה הזה להידבק בי. אני עד עתה בבריאיה הטובה, תודה לאל. כל הדברים שדיברתי עד הנה היו מחמתו, וכל הפגעים היו על ידי. והיום, תודה לאל, הילד בקו הבריאיה כאדם בריא. וגם הגנו מודיעים שצער גדול עלינו ועל העברת אדוננו מורנו ורבנו מכאן, ונקווה לראות לאדוננו מורנו ורבנו בקרוב בטוב ובנעימים.

הק' יוסף דעטמולד

זלמן רינטולש

אהרן דעטמולד

ומתוך התשובה נראה שגדול הנס האחרון יותר מן הראשון. והנה אחינו בני ישראל ראה תראו מי כה' אלקינו בכל קוראינו אליו. אל אלוקי-הרוחות ה' הוא בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך. מי יספר כל נפלאותיך.

וכדי להיות לזיכרון לדורות ניתן לכתוב המגילת-ספר בעט-ברזל ועופרת פה קהל-קודש דעטמולד קריה עליזה קריה נאמנה אלקים יכוונה לעולמי-עד כי תיבנה ירושלים וציונה שמה נזכה כולנו לעלות בגיל ורגנה שלוש פעמים בשנה. לסדר אם בחוקתי תלכו ואת מצותי תשמרו לפ"ק.

[רוח בגרמניה בשנת תק"ח / ט] 153

... שמואל עסינגין (עם הארץ ובור אשר הוקם לאשרה 154 בווארנדארף על-פי השררה) אשר עשה פירוש לקמיע הידוע. 155 ראו נא איש משתגע. כי בעל הקמיע 156 עצמו עושה פירוש אחר לגמרי. לא קרב זה לזה. 157 היה מכאוב כמכאוב הזה. איש הבל ריק וערוב וחסר. עמוד ויפרש קמיע בכמה תמורות וחלופיהם בגולם 158 כמוהו. המציא צורות מצורות

153 ראה: ר' יעקב עמדין, תורת הקנאות, אלטונה תקי"ב, נח ע"ב—גט ע"א (נוסח חופף ראה בספרו ערות ביעקב, (אלטונה) תקט"ו, מב ע"ב—מג ע"ב). ר' יעקב עמדין (1697—1776) נודע במלחמתו העיקשת בשבתאות, ובר' יונתן אייבשיץ, שנחשד על ידי עמדין בשבתאות. דבריו על ר' שמואל עסינגין מראים על הבז העמוק שעמדין רחש כלפיו, הן מפאת עמדתו בויכוח בדבר הקמיע של אייבשיץ והן בגלל תוצאות הטיפול בחולה (מוות כתוצאה מנסיון-גירוש רוח הוא נדיר בסיפורי-הרוח ובדו"חות, אולי משום שרובם נכתבו בידי משתתפים פעילים ומאמינים בכח המגרשים). לפי עדותו-הוא טיפל עמדין עצמו בנערה. בהתווכחו עם ר' אביעד ממנטובה בעל אמונת חכמים הוא כותב: 'ועל דבר אשר העיד בה"ס [בעל-הספר] אודות אחד שהיה כפוי שד כמת בלתי מרגיש ובחנו לתת בידו נייר כתוב בו שם קדוש והרגיש ונתפעל ממנו מאוד, בכזה גם אנוכי בעל-נסיון, כמ"ש בשכבר בעליית הטבע (רנט"א) שנסייתי כן בנערה עלולה מר"ר (רוח רעה) אותה שהביא הרש"ע לאלטונא והראה בה יכולתו להמיתה בעשן גופרית) ע"י טבעת של זהב שחוקקים בתוכה שמות-הקודש, שנתתיו [!] לשום באצבעה, ומיד התפעלה ממנה נשתנו פניה והתנודדה כמלונה. זה ראו עיני וכמה בני אדם שהיה עמי במעמד'. והשווה ספר בירת מגדל עז, בריטשוב תקצ"ו, עליות הטבע, רמד ע"א.

154 נתמנה לרב בפקודת השלטונות. עיין הע' 127 לעיל.

155 קמיע של ר' יונתן אייבשיץ שעורר ויכוחים סוערים.

156 ר' יונתן אייבשיץ.

157 אין קשר ביניהם. על-פי שמות יד, כא.

158 על-פי אבות ה, ז.

משונות ומכוערות לכסות עין השמש בכפיר"ה. כבני נדוי ותמורה וגלי דעתיה דאפילו מקרא לא קרא כבני־קטורה.¹⁵⁹ כי על כן השיג על מה שכתוב בקמיע כתועפות הרים לו.¹⁶⁰ ולא ידע שהוא מקרא מלא.¹⁶¹ הלואי שהיו כל טעיותיו של סופר הקמיע כזו. אזי ודאי הוא צדיק וישר. והמלעזים עליו רשעים, חס וחלילה [...] גם זה השוטה רשע גס רוח כאחד מהם. ורצה ליטול את השם,¹⁶² כאחד מבעל־שם. והדפיס גם הוא איזה דפין¹⁶³ לספר שמו ממעשה גדול שפעל לגרש רוח רעה. וקרא בו בשם סופר הקמיעות לעד¹⁶⁴ (שכן נדפס גם עליו בלשון לעז אשכנזי שני מעשים נפלאים שעשה בצרפת¹⁶⁵) שתי רוחות מספרות זו עם זו בואו ונשוט בעולם לעשות לנו שם בדור הפלגה. וזדון לבו של זה המשוגע איש הרוח רש"ע¹⁶⁶ הנ"ל השיאו לבוא לאלטונא¹⁶⁷ לפני שלוש שנים. להראות כחו בשמוש שמות וקבלה מעשית. כפי שהוציא לו שם. כמדומה היה למצוא שם פתאים ואוילים בעלי כיסים ועתירי נכסים שאין מצויים במקומו שיוכל להטעותם והריק כיסם, למלא ידו בכספים המכחישים פה מלא. של מעילה להלבישו מעילים. לפיכך בא עד הנה והוא שב עד הפסולים¹⁶⁸ להביא עמו בחורה בריאה גדולה כקורה. שהיתה עלולה מרוח תזוית.¹⁶⁹ ועשה לה כתורת ההשבעות ותלה לה קמיעות. וסופו הוכיח על זיפו ושקריותו העדר ידיעתו וחוסר דעתו. כי לא סר ולא עזב מלעשן אותה בגפרית ואש קדח באפה. עד שיצאה נשמתה של הענייה. אמר שסבב הרש"ע העניות, דקשה ממיתה,¹⁷⁰ לאבי־הנערה, על־פי הבטחתו של אותו רש"ע שיחזירנה לאיתנה. ועשה הוצאה מרובה לבוא עמה בחברת כמה אנשים הנה. על־פי השאת היועץ לפי דרכו. באמור אליו שצריך לילך עמה למקום בטוח שלא יעוכב מעשהו זר מעשהו. גם שימצא עוזרים חרש נופח באש פחם להוציא כלי למעשהו. ומשחית לחבל. שהרג את הנפש והפסיד לאבי־הבתולה מעותיו ובתו תכלא ועוירא.¹⁷¹ תברא על תברא.¹⁷² לקה ומשלם יצא מנכסיו אחר אותו מעשה והוצרך לחזור על הפתחי'. ושמואל הרמאי ברח בלילה כאחד הרוצחים. לו השיגוהו בעל־המשפט היו דנין אותו בשרפה. כמו שהיה ראוי באמת לשרפו במו־אש בקדרה. שבשל בה¹⁷³ הרוצח בנחל גפרית. יבער הסנה ולא יעווב לו ענף ושארית. וזה המרצח ערב אליו לכתוב להאב־בית דין הזקן ר"ח,¹⁷⁴ על־יו־השלום, שבימיו נעשתה התועבה. להתנצל לפניו. באשר על־

159 ישמעאלים.

160 במדבר כד, ח.

161 עיין: פסחים יד ע"א ועוד.

162 ברכות ב, ח: לא כל הרוצה ליטול את השם — יטול.

163 הכוונה ל'מעשה נורא זכה ברורה'.

164 הרוח שביד יודע שר' יונתן אייבשיץ הוא בעל־שם נודע.

165 איני יודע למה נתכוון.

166 ר' שמואל ע'סינגן.

167 מקום־מושבו של ר' יעקב עמדין. העיר ידועה כאחת מערי אה"ו (אלטונה, המבורג, וונסבק).

168 על־פי שופטים ג, יט.

169 היה בה רוח־דיבוק. עיין: ירושלמי יומא ח, ה; במדבר רבה פר' יט.

170 עיין: שמות רבה לא, יא ועוד.

171 עיין: שבת קנא ע"א (רש"י למקום: שיכול בנים ועוורון הדמעה).

172 שבר על שבר.

173 על־פי סוטה יא ע"א.

174 הרב יחזקאל קצנלבויגן, אב"ד אה"ו, מחבר שו"ת כנסת יחזקאל. נפטר בשנת תק"ט.

פי מחזה רוח שחור שנגלה אליו בדרך. נודע לו שלא היה רוח־חיים באותה בחורה.¹⁷⁵ זה מה שידענו וראינו מעשה תקפו וגבורתו וכח ידיעתו בקבלה־מעשית ופעולתו. גם הראה דבר־פלא כי מתחילה לא היתה לו רשות מהאב"ד הנ"ל ופרנסים ומנהיגים לעשות באלטונא נוכריה עבודתו. והלך מזה לכפר עלמארין הסמוך תחת יד שר אחד...

[רוח בכמלניק]¹⁷⁶

בשנת תק"ח בכמלניק, עיירה קטנה בפודוליה, חלה לפתע בחור בחולי־הנופל. שלוש פעמים ביום, בשחרית במנחה ובערבית, היה נופל ארצה ופניו כלפי מעלה. והיה מכה על לבו באגרופיו, ומתודה בקול לא־לו על חטאיו ועוונותיו. הוריו נסעו עמו לרופאים ידועי־שם, לצדיקים, ולהבדיל לקדרים, אך איש לא הועיל לו. לא עבר זמן רב והורי הבחור הלכו לעולמם מעוגמת נפש. עתה יצא הבחור לחפש רפואה למכתו בעולם הגדול. אולי ירחם...

שלוש שנים גלה ממקומו, נדד מבית־צדיק למשנהו, אך לא מצא מזור לחוליו. מקץ שלוש שנים שב הבחור מיואש ומדוכה לכמלניק, קרוע ובלוא ומחלתו חמורה מבראשונה. באין לו קרוב וידידים התאכסן — בדומה לשאר העניים — בהקדש.

באותה עת חי בכמלניק יהודי כשר בשם ר' ישעיה. דירתו היתה בבקתה קטנה של עץ מחוץ לעיירה. יודעי־דבר טענו, כי הוא צדיק נסתר, שכן היה נוסע בשליחויות סודיות לשם הצלת יהודים בעתות צרה, ובעיירה היו רואים אותו רק לעתים רחוקות.

פעם, בשוב ר' ישעיה לשבת לביתו, ראה את הנער בשעת נפילתו, בהכותו על לבו ובשעת וידויו על חטאיו. ר' ישעיה הביט בו וקבע: 'בבחור נמצא דיבוק! לא אנוח ולא אשקוט עד אשר, בעזרת ה', אוציאו ממנו. באלוקים אבטח שיורגי את הדרך הנכונה לגרש את הדיבוק עד למעבר להרי־חושך, ולהציל את הנשמה הנידחה והאומללה.'

במוצאי־שבת בא ר' ישעיה למרא דאתרא, הרב שמואל (מחברו של ספר תפארת שמואל) וביקשו לעזור לו בהוצאת הדיבוק ובקידוש שם־שמים. הרב, שהכיר את ר' ישעיה ואת צדקותו, נאות לעזור כפי יכולתו. הוא ייפה את כוחו לפעול, ככל העולה על רוחו, בשם בית־הדין ובשם כל קהל כמלניק. למחרת באו ר' ישעיה, הרב, הדיינים וחשובי העדה יראי־ה' אל ההקדש. הם סובבו את הבחור החולה בעיגול ור' ישעיה פתח פיו ואמר:

'דיבוק נעלם! בשם בית־הדין, ובשם מנהיגי־הקהל העומדים עתה סביבך, הריגי מתרה בך שתעזוב את גופו של שמואל בן ר' חיים מרצון, שלא תגרום לו צער ביציאתך, ושלא

175 וממילא לא הוא שהוציא את נפשה...

176 אברהם רכטמן, יידישע עטאגראפיע און פאלקלאר, בוענאס איירעס 1958, עמ' 309—325. הסיפור, שתחילתו בשנת תק"ח וסופו בתקט"ו, הועתק מכתבי־יד שהיה בידי הרב דניאל סלאבאדיאנסקי, רבה של כמלניק, על־ידי אברהם רכטמן. רכטמן, שהשתתף עם ש. אַנ־סקי (ואחרים) במשלחת של אתונגראפים ופולקלוריסטים, מספר שהרב לא אבה לתת את כתב־היד לחוקרים להעתקה, אך שוכנע לבסוף בידי אַנ־סקי. רכטמן טוען שבשעתו העתיק את כתב־היד כולו, אך בשעת כתיבת ספרו נשארו בידי נוסחאות־התפילה וההכרזות בלבד, ועל סמך הללו (והערות רשומות אחרות) שיחזר את הטקסט. לפנינו איפא נוסח משוחזר (ודמיונו לתוכן 'מעשה ה' כי גורא הוא' ראוי לתשומת־לב!) ומתורגם.

תזיק לשום אדם, הן מאלה הנמצאים כאן, הן מאלה שאינם כאן. אנחנו מצדנו מבטיחים לך להתפלל עבורך שתנוקה מכל החטאים והעוונות, ושנשמתך תתקן. אך באם לא תשמע בקולנו, הריני מזהירך שאצא לקראתך בכל חומר-הדין: בהשבעות, חרמות, נידויים ואפילו בקללות, ואגרשך עד למעבר להרי-חושך, ושם לא תהא לך תקומה! זאת התראתי ואזהרתי הראשונה, ראה הזהרתיך! אשנה ואשלש את הבטחתנו לנקותך ולתקן גשמתך. נלמד תורה לשמך, נתפלל וגיתן צדקה עבורך. מדי יום ביומו נלמד משניות לפי סדר האותיות של שמך. ואני אישית מקבל על עצמי לצום למען תיקונך שנה תמימה, בכל יום, חוץ מבימים שאין אומרים בהם תחנון, אף אומר קדיש למענך, במשך שנה שלמה, שלוש פעמים ביום. דיבוק נעלם! קבל את אזהרתי והאמן להבטחתי!

לפתע זינק הבחור ממקומו, כאילו בא לדרוס ולרצוח את כולם, וקולו נתגלגל בכל ההקדש, בהשיבו בחוצפה: 'חא, חא, חא! אני צוחק מכם ומאזהרותיכם. כל זמן שאני בתוך הבחור — אין אני מפקד! לא תצליחו להבהילני, ולא אשמע בקולכם. טוב לי בתוך הבחור ואשאר בו!'

הצחוק הפרוע פסק עתה ונשמעה יללה חנוקה ומלמול עמוק: 'לאן אלך? אנה אנוח? הרי אני מנודה מכל העולמות! לא! לא אשמע בקולך! כאן אשב ולא אווז!'

אחרי דבריו החצופים של הדיבוק, חזר ר' ישעיה — בהקדש ובמעמד כולם — על אזהרתו עוד שש פעמים. בכל פעם היה מבקש את הדיבוק לעזוב את הבחור מרצונו הטוב, עד שלא יכריחוהו במעשי אונס, אך הדיבוק נשאר בעקשנותו. עתה שוב לא חיכה ר' ישעיה לתשובה, רמז לנוכחים וכולם עזבו את ההקדש בשקט.

ב.

כאשר ראה ר' ישעיה, כי אינו מצליח לפעול בטוב, החל בהכנות להשבעתו הראשונה נגד הדיבוק, כדי להכריחו לצאת. לפי דרישתו, ולפי דרישת בית-הדין, נבחרו עשרים איש יראים ושלמים. למשך שבעה ימים נהגו הללו בקדושה ובטהרה, צמו בכל יום (חוץ משבת), פרשו מגשותיהם, התפללו בכוונה בכוונות שהורה להם ר' ישעיה, טבלו שלוש פעמים ביום, דהיינו לפני כל תפילה, ונוהרו שלא לדבר דברי-חולין.

מקץ שבעה ימים התאספו בבית-הכנסת הגדול חברי בית-הדין, ר' ישעיה ועשרים היראים והשלמים. זה היה ביום ה', כב בטבת תקט"ו. הביאו את הבחור האומלל והעמידוהו על הבימה, כבול בידיו וברגליו. על הבימה ניצבו ר' ישעיה, בית-הדין, ועשרים האנשים. ר' ישעיה חילק את עשרים ואחד האנשים לשלוש קבוצות. לקבוצה הראשונה נתן שבעה שופרות, בידי השניה נתן שבעה נרות שחורים, ועל השלישית ציווה לגשת לארון-הקודש ולהוציא מתוכו שבעה ספרי-תורה.

בשעת פתיחת הארון נשמע בכיו של מרא דאתרא. הרב ציווה להשהות את הוצאת-הספרים. הוא התכופף מעל לבחור, ששכב כבול, ופנה אליו בקול שבור וחנוק:

'דיבוק נעלם! אף אני, מרא-דאתרא, בכח התורה שניתן לי מקהילתנו הקדושה, אף אני מתרה עכשיו בך בהתראה חמורה. אני אומר לך, שעתה ננהג עמך בכל חומר-הדין. לא נרחם עליך! על כן מבקש אני ממך בדמעות-שליש שתרחם על עצמך, ואל תביאנו לידי מצב בו נתחייב להוציאך בהשבעות, ואולי בחרמות. הריני מפציר בך בתחנונים רבים

שתיכנע, למען לא נאלץ להוציא ספרי־התורה מארון־הקודש, הוצאה שלא לשם־מצווה כנהוג, אלא לשם נידוי, נידויך באלה ובשמתא. חזור בך! הרפה מעקשנותך! עשה זאת למען כבוד ספרי־התורה הקדושים, ולא למעננו! ברכותינו יגנו עליך, ותפילותינו לפני בורא עולם יביאו לך מחילה, סליחה וכפרה! דיבוק נעלם, חזור בך! והרב בכה.

בשעה שגדם קולו של הרב, פירפר הבחור פירפור חזק, והכבלים שעל ידיו ורגליו נקרעו כהרף־עין. והוא צעק בגבורה: 'כל הסערות שבעולם לא יגרשוני מכאן, ולתקן את חטאיי — אין בכוחכם! גדולים הם ורבים מספור. אין לחשב אותם! כאן אני, וכאן אשאר!' אזי הבינו הכל, כי בטוב אין לפעול על הדיבוק הסרבן, ושיש להשתמש בהשבעות. הרב ירד לאטו מן הבימה וצעד בצעדים מדודים אל עבר ארון־הקודש. בידיים רועדות פתח את הארון ובעינים דומעות פנה אל הקהל והכריז בקול:

'רבותי! בשם כל הקהל־הקדוש, ובשם בית־דין־צדק, אני מבקש מחילה מספרי־התורה שאנו מטריחים אותם לשם השבעת סרבן המסרב לשמוע בקול בית דין. סהדי במרומים, שהזהרנו את הסרבן מספר פעמים, והפצרנו בו שלא להביאנו לזלזול בכבוד ספרי־התורה הקדושים. ברם, כפי הידוע לכם, זהו רצון הבורא. לפיכך הנני מכריז עתה קבל־עם־ועדה, שאני — בכח התורה שניתן לי — מסיר מקהילתנו את האחריות באשר לזלזול בכבוד התורה, ומתפלל שספרי התורה ימחלו לנו. ואם אנו שוגים וטועים ישמרנו הקדוש־ברוך־הוא מעונש!'

אחר כך ניגש הרב להוציא שבעה ספרי־תורה ונתנם לשבעת האנשים המיועדים לכך. אחרי שהללו עלו על הבימה הודלקו שבעת הנרות השחורים. על פי סימן מאת ר' ישעיה תקעו שבעה השופרות בבת־אחת וההשבעה הראשונה החלה. בשקט צרף ר' ישעיה צירופים של שמות־קדושים, ובין צירוף לצירוף השמיע קללות, חרמים ונידויים. כל הקהל חזר על הקללות מלה במלה. ובין נידוי לנידוי תקעו השופרות כולם, בבת־אחת.

באמצע התקיעות נשמעה לפתע יבבה חנוקה. היא נהפכה למלמול צרוד, ונשמע קול שהחל לחרף ולגדף את ר' ישעיה ולבזות את כולם בדברי־זלזול מחפירים.

בינתיים כבו קרני־השמש־השוקעת האחרונות על חלונות בית־הכנסת. הגיע זמן תפילת־מנחה. ר' ישעיה ציווה להחזיר את ספרי־התורה לארון, לשים הצידה את השופרות ולפשוט את הקיטלים. הוא עצמו עבר לפני התיבה בתפילת־מנחה. מתוך שברון־לב חזר על תפילת־שמונה־עשרה בקול רם, והקהל עונה בחרדת־קודש אמן לאחר כל ברכה.

אחרי תפילת־מנחה הכריז ר' ישעיה, שהשבעה שניה תתקיים, אם־ירצה־השם, מיד לאחר השבת, אך לא בבית־הכנסת הגדול, כי אם בבית־המדרש הישן, וכי כולם חייבים לבוא. הם התפללו מעריב, ובלב כבד הלכו איש איש לביתו.

ג.

למרבה הפלא החל הבחור לחוש הטבה במצבו אחרי ההשבעה הראשונה. במשך יום ו' לא ציער אותו הדיבוק. אפילו בשבת, יום בו היה הדיבוק כרגיל מייגע את הבחור, היה הנער שלו. הוא התפלל עם הציבור, אכל בשלווה את שלוש סעודות־השבת, יכול היה לברך 'מוזמן', ואפילו ישן במנוחה. רק במוצאי־שבת לאחר הבדלה נפל הבחור באמצע

בית-המדרש, וקול בכייתו של הדיבוק בקע מתוכו כקולו של גוסס המבקש רחמים: 'רחמו עלי! מצפים לי מוזיקים, שדים ורוחות. הם מחכים לשעת עוזבי את הגוף הטהור, והם יחתכוני חתיכות חתיכות. מלאכי-חבלה נועצים בי עיניהם השורפות! לא! איני יכול להיפרד מגופו הכשר של הבחור. כאן אני מוגן, כאן אין להם שליטה עלי!'

ויללתו נישאה על פני בית המדרש כולו.

ניגש אליו ר' ישעיה, התכופף עליו ובעדינות רבה אמר: 'דיבוק נעלם! אמור לי שמך ושם אמר, ואתקן עבורך תפילה מיוחדת. אבקש מאת ה' שבוכות התפילה תישמר ממלאכי-החבלה אשר ילכדוך ברשתותיהם הפרושות.'

'שמואל בן רבקה', נאנח הבחור ונעמד.

ד.

למחרת, לאחר חצות-היום, נאספו כולם — כמוסכם — בבית-המדרש הישן. הביאו את הבחור. שוב אסרוהו בחבלים גסים בידיו וברגליו והושיבוהו על הבימה, כשפניו אל עבר ארון-הקודש. ר' ישעיה ציווה לפתוח את ארון-הקודש והתיר קלף. בהיפתח הארון החל להתפלל בקול רם מתוך הקלף את התפילה המיוחדת אשר חיבר בלילה, ואשר אותה כתב בכתב-סופר על יריעת-קלף.

וזה נוסח התפילה:

רבנו-של-עולם, אבי-הרחמים, אדוני-הסליחות, אל מלך, חנון ורחום אתה ועושה חסד עם בריותיו. הנה באנו בתפילה ובתחנון לפניך שתשפיע שפע טוב ותעשה לפנינו משרת-הדין עם זה הרוח אשר נתדבק ובה הנער שמואל הנולד מן רבקה והוא מקשקש בתוכו. נא אבי-הרחמים, הקל מעליו דינו, אף שיש עליו עדיין דין להיות מעונש בעונשיו חמורין או קלין, הלא לך ה' החסד לתת אליו חסד של חיים לבל יידח ממנו כל נדח, ותעלה נא תפילתו לפני כסא כבודך לזכור בזכרון טוב כל הזכויות וטובות הן אשר עשה הרוח הזה בעצמו או זכות אבותיו. ולצרף תפילתנו שתהא מקובלת לפניך כקטורת-הסמים וכריח ניחוח להשפיע עליו חסד וחנינה ולא ייזכרו לו חטאיו ופשעיו. ושא נא לעוונות ולפשעים שחטא ושעיווה ושפשע הן על ידי עצמו והן על ידי אחרים. ותעלה תפילתנו לפניך כאילו התפלל בעצמו עליו, ותהיה לו הצלה ותשועה להצילו מכל המחבלים והמשחיתים והמקט-רגים עליו לדונו כפי העונשים אשר יושתו עליו. ויהיה לו מקום-מנוחה, מנוחה נאמנה, באופן ובתנאי אם לא ישוב אליו עוד ולא יזיק לשום אדם, מן בר ישראל, הן זכר או נקבה, אזי ברוב רחמך וחמלתך חמול נא וחוס נא עליו ליתן לו שאנן ומנוחה, ויהיה לו תקנה, ואתה השומע תפילת עמך ישראל ברחמים תשמע תפילתינו. ויהיה לרצון אמרי פינו לפניך ה' צורינו וגואלינו, אמן.

הציבור חזר בשקט על כל מלה ומלה וסיים באמן, אשר נשמע בכל פינות בית-המדרש כאנחה עמוקה.

ר' ישעיה השיב פניו אל הבחור ודיבר עמו מתוך מתון: 'שמואל בן רבקה! שוב הריני מבטיחך, בשם בית-דין-צדק ובשם העדה הקדושה, שאם

תצא מרצונך נתפלל תפילה זאת — ששמעת זה עתה — בכל יום במשך שנה שלימה, חוץ מן הימים שאין אומרים בהם תחנון. בנוסף לכך נשמור בקפדנות את הבטחותינו הקודמות, דהיינו: ללמוד משניות למענך יום יום ולומר תהילים במשך כל השנה, ואני אלמד, אם ירצה השם, ואומר אחרי כל לימוד קדיש-דרבנן, ובמשך כל השנה אומר קדיש. לך לשלום ואל תזיק לאיש!

קול בכי נשמע וכה אמר:

'תנו לי למצוא מקום מגוה אחר בעולם, אזי אשמע בקולכם ואצא. עתה, בהביטי סביבי רואה אני אלפים ורבבות של מלאכי-חבלה המצפים שאעזוב את הבחור, כדי ללכדני ברשתם, ליסרני ולקרוע אותי לחתיכות. כיצד זה יכול אני עתה לעזוב את דירתי העכשווית היפה, כל עוד לא מצאתי מקום-מקלט אחר, בו אוכל להימלט מהם?!

השיב לו ר' ישעיה:

'אל תבהל, שמואל בן רבקה. התפילה בציבור שאנו נתפלל לא תאפשר למלאכי-החבלה להתקרב אליך. תפילות-הרבים לעולם אינן שבות ריקם. הקדוש-ברוך-הוא ישמורך וינצורך מרוחות רעות האורבות לך, ויעלה נשמתך החוטאת אל מקורה העליון. מוכנים אנחנו לחכות עד מחר בחצות-היום. באותה שעה שוב נתאסף כאן בבית-המדרש, ומחר — על הבימה — אם תקדש שם-שמים ברבים ותעזוב את גוף-הבחור, יסלח לך בורא-עולם על כל חטאך ותניקה לעולם ועד. אך, אם תמרה את פינך ולא תשמע בקול עצתי הטובה, הריני מתרה בך בפעם האחרונה שאצא לקראתך בכל הפעולות הקשות, בהשבעות יותר גדולות וחמורות וחרמות שטרם נשמעו כמותם. איאלץ להטריח הרבה מן השמות-הקדושים. ארעיש עליך, ועל הממונים עליך, עליונים ותחתונים, אשר יוציאוך ביד חזקה ובזרוע נטויה מגוף-הבחור. או אז, לעולם לא תהיה לך עוד תקומה, ותאבד מן העולם-הזה ומן העולם-הבא!'

ה.

למחרת, אחרי חצות-היום, נתמלא בית-המדרש הישן מפה-אל-פה. כל העדה התאספה: אלופים, קצינים, ראשים ומנהיגים. שוב אסרו את הבחור בידי וברגליו והושיבוהו על הבימה מול ארון-הקודש. ר' ישעיה התיר את הקלף והתפלל את התפילה שחיבר. הקהל חזר בדומיה על, דבריו, מלה מלה. לאחר מכן אמרו קדיש ור' ישעיה הכריז בקול גדול: 'שמואל בן רבקה! בשם-פל הקהל הזה נוהג אני לפני-משורת-הדין ומהירך לעזוב את גוף-הבחור תיכף ומיד דרך אצבע הקטנה שברגלך. באם לא תעשה כן — הריני מתרה בך עתה בפעם האחרונה התראה גדולה וחמורה, שאצא במהרה נגדך בהשבעות, חרמות וקללות, אשר טרם נשמעו כמותן, ואמסורך בידי סטרא אחרא לעולם ועד!'

דיממת-מות שררה בבית-המדרש. הקהל כולו עמד בשקט. עיני-כל נגעצו בבימה, מקום הבחור. האזניים כולן היו כרויות לשמוע את התשובה. האם יציית? או שמא יתמיד להיות כלוא בנער? ר' ישעיה עמד כפוף, ראשו נטוי הצידה, כאילו אימץ את אוזנו לשמוע בדממה. לא נשמע כל לחש וכל מילמול ממקום כלשהו, רק שקט ודממה. הרוח כביכול נדם ...

לר' ישעיה היה ברור, כי הדיבוק מסרב לציית והוא עומד במריו. בהחלטה נמרצת זקף ר' ישעיה את ראשו, עמד זקוף מלוא-קומתו והרים ידי השמימה. מבטו הבטוח, בו סקר

את הקהל, כאילו ביסס את בטחונו שכל היהודים הנמצאים עמו מאמינים אף הם שהנצחון הוא שלהם. פניו זהרו כזוהר שבעת-הימים וביד ימינו היכה על השלחן. המכה הלא-צפויה הידהדה בדממה ההיא בכל הלבבות כבת-קול של עולם עלום. לפתע נשמע קולו של ר' ישעיה שהבהיל ועודד גם יחד:

'עדה קדושה ובית-דין-צדק! מה שלא עלה בידנו בטוב ומרצון, נבצע עתה, בעזרת-השם, באונס. הריני מבטיחכם שעוד היום נוציא את הדיבוק הסרבן מתוך הבחור ונגרשו משוב בני-אדם עד למעבר להרי-חושך. כבו כל המנורות, הוציאו שבעה ספרי-תורה. שבעה אנשים ובידיהם שבעה נרות שחורים, וכן שבעה אנשים ובידיהם שבעה שופרות, יתיצבו בכל פינות בית-המדרש, ונתחיל עתה את השבעותינו האחרונות.'

ר' ישעיה התעטף בטליתו. הדליקו את הנרות השחורים ובחצי-החושך הידהדו קולות שבעת השופרות, שהריעו כולם בבת-אחת. נשמע גם קולו של ר' ישעיה מצרף צירופים והשבעות ומשמיע-חרמות, נידויים ושמחות. כך עשו שבע פעמים: השופרות תקעו שבע פעמים ור' ישעיה השביע והחרים את הדיבוק שבע פעמים. בסיומו של כל שלב ענו כולם ואמרו בפחד גדול: אמן.

פתאום נשמעה צעקה איומה בבית-המדרש ונשמע מלמולו של הדיבוק שביקש: 'יהודים! רחמו עלי! אל תגרשוני היום! יותר מאוחר אציית לכם ואצא! אבקשכם לתת לי רק שנים עשר יום. אחרי ימים אלה אני מבטיח לקיים דיברתי ולעזוב את גוף-הבחור בדרך שתיקבע על-ידכם וכפי שתצוו עלי. רחמנים בני-רחמנים! גלו הבנה למצבי ורחמו עלי, כשם שאתם מרחמים על הבחור. לעולם לא אשוב עוד אל הבחור — כל עוד שאתם תקיימו את הבטחתכם. אוסיף עתה עוד בקשה: מיד לכשאצא — שבו עלי שבעה. במשך שלושים יום נהגו מנהגי-אבלות. תפילת קדיש יש לומר בכל המקומות הקדושים, ולא רק בבית-הכנסת הגדול. ועוד: יש לבטל את כל החרמות והנידויים שהוטלו עלי!'

ר' ישעיה ענה בתקיפות:

'לא! לא נוזו מכאן עד שנכריחך בכח לצאת מן הבחור עוד היום!'

ושוב ביקש הדיבוק:

'גלו רחמנות כלפי! לא אוכל לצאת עכשיו. עדיין לא הגיעה השעה! עלי לחכות מעט! אם לא תאותו לדחות יציאתי בשנים עשר יום — לפחות תנו לי שנים עשרה שעות! האמינו לי — לא אשנה דבריי. אציית בכל הפרטים שתצווני. האמינו לי ותנו לי עתה מנוחה!'

אמר ר' ישעיה:

'למענך אנחנו מסכימים, אך בתנאי שתישבע בשם ה' שבדיוק כעבור שנים-עשרה שעות הנך עוזב את גוף הבחור!'

'ווי לי' — יילל הדיבוק — 'כיצד אשבע? הלא אסור לי להזכיר שם קדוש! לו יכולתי, לא הייתי פוחד מן המחבלים והמשחיתים. לא! לא אוכל להישבע. אך תקיעת-הכף אוכל לתת שאכן כעבור שנים עשרה שעות אעזוב את הבחור!'

ר' ישעיה הושיט את ידו הימנית, ובשעה שהחזיקה באויר אמר:

'הנני מקבל את הצעתך ואת תקיעת-הכף שלך. נמתין בסבלנות שנים עשרה שעות. אנו מאמינים לך שתעמוד בדיבורך ותצא מתוך רצונך החופשי מגוף הבחור. ברם, מבקשים אנו אותך לתת לנו סימן ליציאתך!'

עתה נשמע קול שאמר:

'כאשר תראו דם זב מאצבעו הקטנה של הבחור וחור קטן שנתהווה בשימשת החלון — דעו שאינני יותר ביניכם!'

השיב ר' ישעיה את ידו הנטויה, ניענע ראשו לאות-הסכמה וציווה להחזיר את ספרי-התורה לארון-הקודש, לכבות את הנרות השחורים ולשים הצידה את השופרות. הוא עצמו ירד באטיות מן הבימה. דמדומי בין-השמשות השתקפו על כל פנים. עטוף טלית ולבוש קיטל עבר ר' ישעיה לפני התיבה לתפילת-מנחה. אחרי מנחה ומעריב הלכו כולם לבתיהם, ואת הבחור החזירו למשכנו הקבוע, להקדש.

בדיוק שנים עשרה שעות אחרי תקיעת-הכף, ביום ג' בעלות השחר, התרומם הבחור ממשכנו בזעקות אימה. הוא קפץ ממיטתו, רץ בסערה מחדר לחדר והיכה בדלתות בכח רב. כל יושבי-ההקדש קפצו בבהלה ממיטותיהם. התרוצצותו הפראית של הבחור הביאה מורד בלבבם ומרוב פחד נתקברו את הקיר החיצוני, כדי לקפוץ מן החלונות. בינתיים נפל הבחור ארצה והוציא חרחורים כגוסס. בכוחותיו האחרונים צעק: 'התרחקו מן החלון! אויך לכל מי שיעמוד לפני החלון!' תוך כדי דיבור נשמע קול שבירת-זכוכית, ובשימשת-החלון אשר בכותל-המזרח נתהווה חור בגודל של מטבע. באותה שעה ראו דם זב מאצבעו הקטנה של הבחור.

הנס ארע! הדיבוק עמד בדיבורו!

במהירות-הבזק עברה השמועה הטובה בכל העיר. מכל המקומות באו לבית-המדרש הישן, מקום בו נאספו זה מכבר רבנים, דיינים וראשי-הקהל. אף את הבחור הביאו לשם. התפללו בציבור בכוונה גדולה ואמרו את התפילה המיוחדת שתיקן ר' ישעיה. הבחור אמר את הקדיש הראשון. דמעות שמחה זלגו מעיני המתפללים וכולם הודו לקדוש-ברוך-הוא על הנס הגדול שנעשה לעיניהם. מיד לאחר התפילה עלו הרב והדיינים אל הבימה והרב הכריז בקול רועד מהתרגשות:

'בשם בית-הדין ובשם העדה הקדושה, הריני מכריז ומודיע, כי הדיבוק שמואל בן רבקה קיים הבטחתו בשלימות. הוא עמד בדיבורו ובתקיעת-הכף בדייקנות, ובזמן שנקבע נפרד מן הבחור. על כן, אנחנו בית-דין דמתא, מסירים משמואל בן רבקה את ההשבעות, הנגזרים, החרמות והקללות, שהוכרוזו בשעתו עליו. מהיום הזה ואילך כולם יהיו בטלים ומבוטלים כעפרא דארעא. יבואו ויפלו בשדות ריקים וביערות שוממים, ולא יזיקו לאיש כמלוא-נימה מעתה ועד עולם, אמן!'

וכל באי בית-המדרש ענו ואמרו: אמן!

מיד נשלחו שליחי בית-דין להכריז בכל המקומות-הקדושים על התרת בית-דין.

ז.

עוד באותו לילה נראה הדיבוק לרב וטען:

'קיימתי את אשר הבטחתי לכם ואת תקיעת-הכף. עזבתי את גוף הבחור ולא היוזקתי לאיש. אך מיד כשהייתי בחללו של עולם החלו אלפי שדים ורוחות לרודפני. גם מלאכי-חבלה, שנוצרו מן החרמות והקללות שלכם, רודפים אותי. איני יכול למצוא מקום-מיסתור מהם, אלא בשווי לגוף-הנער. לכן באתי עתה אליכם, מרא דאתרא, ושואל אני: מדוע לא קיימתם עד עתה את הבטחתכם לבטל את החרמות והנידויים? ובקשתי מכם, לבטל את

הנידויים והחרמות מיד ועל-פי-דין, ושיגורשו כל המזיקים הרודפים אותי! כאשר הרב הודיעו והבטיחו, כי התרת בית-דין כבר נעשתה והוכרזה בכל המקומות הקדושים שבעיר, ושכבר הודיעו שכל החרמות והקללות בטלים ומבוטלים, עדיין טען הדיבוק: 'אין תוקף להתרת בית-הדין שלכם, שכן לא נעשתה על-פי-דין. את הרשות למזיקים להזיק נתן ר' ישעיה בהשבעותיו, ורק הוא יכול לבטלה, כפי שפסקו חז"ל (בכורות לו ע"א): 'הפה שאסר הוא הפה שהתיר', לפיכך רק ביטולו של ר' ישעיה הינו בר-תוקף!'

הרב לא התמהמה. תיכף ומיד, באמצע הלילה, נשלחו השמשים להעיר את כל יהודי-העיר ולקבצם למקומות-הקדושים, איש איש למקומו הקבוע. בחשכת הלילה עברו ר' ישעיה, בית-הדין וראשי-הקהל, ממקום קדוש אחד למשנהו, ור' ישעיה עצמו הכריז בכל מקום כי כל השבעות, חרמיו ונידוייו את שמואל בן רבקה מבוטלים כעפרא דארעא. אחרי כל הכרזה היה ר' ישעיה מתפלל את התפילה המיוחדת אותה חיבר, והבחור — שהיה עמם — אמר קדיש.

אחרי הלילה ההוא נחלש הבחור מיום ליום, עד כי שותק כליל ולא יכול היה להניע איבר. נראו הדברים, כאילו הדיבוק ביציאתו לקח עמו את חיותו של הבחור. חומו של הבחור עלה, והוא היה שוכב על משכבו ממלמל דברים לא-מובנים. אף הוא היה מתפרץ בבכי מבהיל, נאנח ומתיפח.

כאשר הגיע לידי סכנת-נפשות, יעץ ר' ישעיה להוביל את החולה במיטתו לבית-המדרש הישן. ר' ישעיה תלה על צואר הבחור קמיעות, והוחלט שעד אחרי השלושים ישמרו ליד מיטתו יומם ולילה, יאמרו תהילים וילמדו משניות.

בבית-המדרש הוקל מצבו של הבחור. דיבורו נתברר ומצבו נשתפר מיום ליום. אך עדיין שמרוהו שמירה מתמדת, ויומם ולילה אמרו תהילים, למדו משניות ושאר ספרים-קדושים. בלילה האחרון של השלושים התרומם הבחור ממיטתו באמצע הלילה וצעק 'שמע ישראל'. לאחר שהרגיעו אותו, נתישב במיטה וסיפר שהדיבוק נראה בבית-המדרש ורצה להתקרב אל מיטתו. ברם, הוא לא יכול היה להיכנס לארבע אמותיו של הבחור, ולמרות שניסה בכל כחותיו, לא עלה הדבר בידו. הדיבוק ניסה לשכנע את הבחור בדברי-נועם להסיר מגופו את הקמיעות והשמות-הקדושים, כדי ששוב יוכל להיכנס בו. לדברי הבחור היו אלה טענות הדיבוק:

'ראה, במשך שש השנים בהן שהיתי בגופך מעולם לא חלית ולא חשת ברע. הלא אף בימי-החורף הקרים ביותר היית מתהלך יחף וחצי-ערום, ולא קרה לך דבר! אבל עכשיו, מאז עזבתך, הנך שוכב חולה ומתייסר בייסורים. אם תסיר ממך את הקמיעות והשמות-הקדושים אחזור מיד אליך, בריאותך תשוב לאיבריך ולעולם לא תסבול עוד!'

'וכאשר שאלתי' — המשיך הבחור החולה את סיפורו — 'מדוע אינך רוצה לקיים הבטחתך, הרי אנחנו מתפללים עבורך, לומדים משניות לפי סדר אותיות שמך ואומרים קדיש אחריו? האין בתפילותינו ממש? האם לא פעלו מאומה עבורך? ענה לי: אמת, תפילותיכם, לימודכם והקדיש אותו אתם אומרים, יש להם השפעה רבה. כל אלה פעלו שייסורי קטנו למחצה. בית-דין-של-מעלה פסק לי בזמנו ייסורים ארבע פעמים ביום, ואילו עתה מיסרים אותי פעמיים בלבד, ואף הייסורים פחתו. אף ברור לי, כי בקרוב ייפסקו הייסורים כליל, בזכות התפילות ואמירת-הקדיש. ברם, בית-דין-של-מעלה דן אותי בזמנו לרחף מעבר להרי החושך, בגיא-צלמות, למשך שבעים שנה ופסק-דין זה אין תפילותיכם

יכולות לבטל. אמנם, כבר חלפו למעלה משלושים שנה ונותרו עוד כארבעים שנה בהם אצטרך להימצא במחיצתם של שדים ורוחות, תחת ממשלתם של אשמדאי ולילית, להביט בפניהם האיומות, לרקוד רקודי־שדים, ללא מנוחה, ללא שלווה, נרדף יום ולילה. איך אוכל לעמוד בכך? על דבר זה באתי אליך בתחנונים. רחם עלי ופדני מידיהם! הרשה לי להיכנס מחדש בתוך גופך הטהור, הפעם מתוך רצון טוב והסכמה. אבקשך לתת לי תקיעת־כף שלהבא לא תרשה לאיש לגרשני מגופך!

הבחור סיפר ברעדה, כי הדיבוק כבר הושיט אליו את ידו הימנית. אימה גדולה נפלה על הבחור ובאותה שעה צעק 'שמע ישראל'. בהישמע הצעקה נעלם הדיבוק כהרף־עין. מאותו לילה ואילך החל הבחור לשוב לכחותיו. הדיבוק לא נראה לו יותר. אחרי סיום השלושים חזר הבחור לגמרי לאיתנו. זמן לא רב לאחר מכן נשא אשה והוליד בנים ובנות. (תרגום: גדליה בגאל)

ש ד י ה י ר 177

לץ שמו עושה בעברת זדון בקרב איש גוריציאה, זה שמו מנשה בן כמ"ר יצחק רפאל חפץ. ויהי בשנת התקכ"א בא שמה מארץ המערב כמ"ר אברהם בליליס, ויוצא אותו החוצה ככל הכתוב בספר הזה. קחנו, קורא נעים, ועינך שים עליו, כי אז לשד ולכפן תשחק ולא תירא משד כי יבוא.¹⁷⁸

נעתק מהצעיר יוסף אלמנצי בשנת גם משדים חשוך עבדך אל ימשלו בי אז איתם לפ"ק.¹⁷⁹
[95a] אל אצילי בני ישראל, הקוראים בשם אל:

התמהו ותמהו על אשר אספר לפניכם, הן לא אביע חידות מני־קדם, אותותינו ראינו, פי המדבר אליכם. שמעה אוזני ותבן לה, ואשר שמענו ונדעם מפי עדה שלמה, נקובים בשמות, שם נמצאו ושם היו בשעת מעשה, וגם מחוץ המון רב, אחלי יכונו דבריי לפניכם, ויהי ה' עמכם.¹⁸⁰

מילידי העברים זה וגוים רבים יזה, מנשה בן כמ"ר יצחק רפאל חפץ תושב גוריציאה,¹⁸¹ והוא בן י"ב שנה, גער זיו אורו פנה. ויהיה היום מימי שנה שעברה, שנת התקכ"א לבריאה, בחדש תמוז, ותחל רוח ה' הרעה להבעיתו לעוות אורחותיו, כי נשתנו פניו כהגלות נגלות

177 כתב־יד מס. 27088 בבריטיש מוזיאום. וראה קטלוג מרגליות ג, עמ' 459, סי' 1075 (במכון לכתבי־יד ומיקרופילמים שליד האוניברסיטה העברית מספרו הוא 5733). כתב היד הועתק על־ידי ר' יוסף אלמנצי בשנת 1832 (תקצ"ב). אלמנצי היה סופר ומשורר יהודי ידוע באיטליה ובעלה של ספרייה גדולה שהצטיינה בדפוסים יקרי־ערך ובכתבי־יד רבים. כותב הסיפור הוא ר' אליעזר חפץ, ואילו הנער בן השתיים־עשרה בו נכנס רוח של מומר, אשר הוצא בידי ר' אברהם בליליס מ'ארץ המערב', הוא מנשה בן יצחק רפאל חפץ מגוריציאה. המעשה נרחש בגוריציאה בשנת 1761 (תקכ"א).

178 שימוש היתולי של פסוקי איוב ה, כא—כב.
179 עד כאן לשון השער לר' יוסף אלמנצי שעשה שימוש היתולי בתהילים יט, יד. מסיכום האותיות המודגשות יוצא, כי ההעתקה היתה בשנת תקצ"ב (1832).

180 עד כאן לשון הקדמתו המליצית של ר' אליעזר חפץ.

181 עיר איטלקית על הגבול היוגוסלבי, לא רחוק מטריאסט.

אחד החולים, ונפשו נבהלה מאד, יבוא רעד בעצמו וגופו ירעש כדמות פאראלי"טיקו.¹⁸² חשדו אנשי-ביתו לעושה מעשה-נערו, זאת בחסרון רצון ללמוד, כתיגוק הבורח מבית-הספר, ערום יערים, ולא השגיחו בו יותר מזה.

בחודש אלול חלה את מעייו הרבה מאוד עד אשר כמעט לא נותרה בו נשמה. סמוך לראש-השנה התקכ"ב הבריא ונשאר כחוש ודל, עד אשר לא הספיק ללכת ברגליו, כי אם על ידי סומך עד חודש ימים. וירבו הימים ויתמו הלימודים, וגם אל בית-הספר בזולת לימוד כלל שלחו האב ולא אבה, כי מאוס מאס בכל דברי ישרים השם [?]. וידיגהו אביו לכף-זכות כמשפט הילדים לברוח מבית-הספר, מי מעט ומי הרבה. ויגער בו אביו פעם אחר פעם, עד כי יום א' חרה אפו בו והוציא מפיו בכעסו דברים לא טובים, ויקללהו כדי להממה. ויפול הנער מלא-קומתו ארצה על פניו לפני אביו, ולא עמד עוד על רגליו ולא התהלך כשאר-אדם, כי אם על פניו ועל ברכיו, ככל ההולך עלי-ארבע. אף גם בזאת נמשל כבהמה נדמה, כי באותו רגע ממש נפסק דבר מפיו, מלתא אזלא מגיה¹⁸³ ונהיה בלתי מדבר, מתגולל באפר, מחבק אשפה, מסיר אוזניו משמוע תורה משך ו' חדשים, עושה מעשים מבהילים, אשר הלכו אצלו לבקרו, זקנים עם נערים.

ויהי היום ויבוא שמה גיסי כמהר"ר ישעיה סיניגאליה בתוך הבאים לבקרו, ואמר בלחישת שיר של פגעים,¹⁸⁴ ושנה ושילש פסוק 'כי מלאכיו יצוה לך', רק שפתיו נעות וקולו לא יישמע. וירגו הנער ויתחלחל מאוד וינהום כארי. ויהי אחרי ראותם זה וגסו מאת הנער שקצה בו נפשם.¹⁸⁵ וכן יעשה יום ביומו מדי-עלותו אצלו איש או אשה וסידור-תפילות או חומש עמו, אפילו טמון בחיקו ובלתי-נראה ושם בסתר בכיס, הנער אחותהו חיל כילדה, לא ינזח ולא ישקוט, עד אשר יעבירו הספר מעליו ושקט ושאנן.

אחר הדברים האלה נתגלה לשומרי אורחותיו ונודע, כי יש לו לנער סדר מבחן לשנה זו, לעשות דבר יום ביומו לא יסור ממנו. והוא, כי ב' פעמים בכל יום לפי שעות ידועות ומוכרות לו, היה נותן הנער ראשו בין ברכיו ומתהפך כמו גלגל, גלחם עם קרובי-נפשו כמו חצי שעה. וככלותו נשאר מושלך כאבן, נרדם חסר תנועה, כגוף בלי נשמה. וזמן מה ועומד אחר-כך על ברכיו ומכסה ראשו [95b] והיה נובח ככלב ממש וצועק כשה, תוקע ומריע ומרים קול ומנגן וישוב לסורו, הולך על ארבע ולא ידבר, ככה יעשה כל ימי היותו, נמשל כבהמה נדמה.

וינסו כמה פעמים, בשעת היותו מוטל כמת, לתת עליו קמיע או תפילין, והיה מתעורר בבהלה ומקפץ ומגביה את עצמו מהארץ באויר עד אמה ויותר, ונוהם בהימות וזועק זעקות גדולות עד הסירים מעליו הקמיע ושכב וינמנם. כאלה וכאלה ברוב הימים נעשו לנסות מאת רוב מבקרי הרבה מאוד מאוד, ועוד אחרת, שמענה ואתה דע לך, כי אחר גמר המעשים מסודרים אשר אמרנו היה נח ושקט בכל פעם מהמעשה. פעמים אשר היה מתנווד כאמור, רק בערב-שבת בהיכנס כל העם, כי היתה אז שעתו לפוש ולנוח כבכל שאר ימי-השבוע, היתה נכנסת בו לחללה. ומן הרגע ההוא עד הרגע ממש שאומרים ברכו בבית-הכנסת במוצאי-שבת היה נוהם נהמות. ימים נושך ממקומו ונביחתיו ברעש וברוגז, וכיוונו פעמים לא מעט הרבה מבני-קהלתנו וידעו אל-נכון, כי תיכף אחרי עניית ברכו בקריאת-שמע של ערבית

182 משותק. שיתוק וכפיון הם מסימני המובהקים של מי שנכנס בו רוח.

183 המלים נעלמו מפיו.

184 ראה : שבועות טו ע"ב.

185 הטקסט כאן אינו ברור.

במוציא־שבת היה מוציא מפיו כמו אנחה, ושוקט ושב לסורו כאשר בתחלה קודם השבת. סוף־דבר, רבו המעשים הנוראים כולם בשעור והגבלה, מעשים ראויים להכניס יראת־ה' אמיתית ואמונת־הבורא ואמונת־חכמים בלבבות הרואים ובלבבות המאמינים בכתוב, הרואים אשר עין ראתה כל אלה, כי קצר מצע שכלי הקצר מהשתרע לכתוב במראות רוב משפטי־הנער ומעשהו אשר הראנו משך ששה חודשים אשר זכרנו.

ויהי ביום כאשר ישר בעיני האלקים להמציא פדיון לנפש מבוהלת, לתת תחת יגון גילה, בא אלינו בין העניים, מבקשים לחם וחוזרים על הפתחים, איש עני ומדולדל, בארבעה לחודש הראשון, לא תואר לו ולא הדר. מראהו ומלבושו כאחד המלחים תופשי־משוט, ואקתהו על שלחני ואעמידהו לימיני ואשאלהו על שמו ועל אודותיו. ויעני ויאמר לי, כי שמו אברהם בליליוס, אשר בא מן המערב, כי נשבה נמל סמברי¹⁸⁶ בשנה שעברה. מהם ברח וישב אל טטואן עירו,¹⁸⁷ ומשם נסע במעט סחורה ושמן־זית ופגע באני אינגליזי,¹⁸⁸ אויבי־הצרפתים, ויקחו את שמנו ממנו ויניחורו ערום ועריה בחוסר־כל שבוי בידם, עד הביאם אותו לעיר ליורנו¹⁸⁹ ויעזבוהו שם נודד ללחם אין, עובר ממקום למקום למצוא כדי פרנסתו וחיים [?] ויהי מדי־עוברו הנה נכמרו רחמי עליו ואדבר לו טובות. ואומר לו כי לא יחוש על הצרות שעברו עליו ויקבלם באהבה וכפרת־פשע. ונשב בחדוה ימים שלושה, כיד ה' הטובה עלי, והענק הענקיתיהו לחמי ומימי שמיני ושקויי.

באמת לא במקרה קרה לנו, כי האלהים אינה דרך גס גמור שילך העני זה ביום א' לחולו־של־מועד של פסח לאכול בבית אבי־הנער. ובכן באווננו שמע וראה בעיניו את המעשים אשר היה עושה הנער החולה מדי יום ביומו. לערב חזר האורח לביתי ללון כמנהגו, וסיפר לי כי ראה נער אשר — כמדומה לו — תפסו שד, או רוח רעה, וכי רצונו לנסות, אם יעזרהו הבורא, מזה המאורע. ואמנם אתוודה ולא אבוש, כי היה כמצחק בעיני והתלתי בו, כי לא האמנתי לדבריו.

ביום ג' לחולו של מועד הלך לבקר את הנער, ועשה מה שעשה, וכתב על מצח הנער מה [96a] שכתב. ויפתח הנער את פיו וכה אמר: 'תכלית מה שתוכל לחייבני הוא שאדבר, אך אין בידך כח, ולא זכות, להוציאני מזה, ופה אשב!' שם נמצא ושם היה זקן ונשוא־פנים בקהילתנו בן־ביתו ודודו של הנער, וגם גיסי החבר הנזכר למעלה. כשומעם את הקול מדבר, והנה איננו קולו של הנער, הבינו כי רוח אחרת היתה אתו. ויענו בקול ויאמרו אל הרוח המדבר: 'צא, צא איש הדמים ואיש הבליעל! ואם לא תצא ברצון — תצא באונס, כי נשביע אותך בשבועת האלה ככל חוקת־התורה.' ויען הרוח פעמים בקול גדול: 'לא אצא! אין אתם נחשבים בעיני כל מאומה!' סוף סוף כתב האורח ר' אברהם מה שכתב, וישם אחר אווננו של הנער. ומיד נראה לעין כל הניצבים כאילו אחותהו פתאום לגער כל חולי וכל מכה, כפשע בינו לבין המוות. וצעק בקול מר כדברים האלה לאמר: 'אם לא תניחוני — אחנק אותי [!] בפניכם!' והיה הנער צועק בקול בכיה: 'אבי, אבי!', עד שנכמרו רחמי־אביו וכל הניצבים עליו, ונימנו וגמרו שלא לצער אותו עוד עד לאחר הפסח, יען ראו כבר ממעלת־העני הזה, מה

186 הכוונה, או לנמל הקטן בשם Sampieri בדרום סיציליה, או לנמל Sammar במרוקו, כמאתיים ק"מ מטטואן.

187 Tetuan במרוקו הספרדית.

188 אוניה אנגלית.

189 Livorno, נמל בצפון איטליה.

שאם יסופר להם לא היו מאמינים בו. גם הוא אמר כי צריך להכנות רבות לא יסכנו לו עד אחרי הפסח. ויעבור הפסח, גם כל החודש הראשון,¹⁹⁰ עד יום השלישי לחדש זיו,¹⁹¹ הוא יום ב' בטבת שנת התקכ"ב ויכנסו את הנער בחדר אחד. גם הוא נחפו ללכת, כי בטח בה' ובאיש הזה שיפדהו מחוליו. וכבר הכין ר' אברהם הקטרות רבות וכבדים על גייר אשר גלל תוך בגד פשתן עם גפרית, והדליק וחימם בידו הבגד וישם קמיע אחד על הנער. והתחיל הנער לצרות. ויעש ר' אברהם הקטרה והעמיד בה את הנער מוטל בארץ מבלי שיברח הנה והנה. וילחוש עליו שם עד ג' פעמים במהירות ובהבל פיו לחש אחד. ואז התחיל הרוח לדבר: 'נכבדי ר' אברהם, צווה לעומדים שיאמרו שיר של פגעים ו'מזמור לדוד הבה לה' בני אליהם'.¹⁹² ויתן הגייר דלוק אשר בידו תחת נחירי הנער ונצטער הנער מאד וצעק בשברון-מותניים. והיה שם לימין הנער ר' מגשה חפץ ויעש מיד כאשר ציווהו ר' אברהם לשאול מן הנער בלע"ז¹⁹³ כל מה שירצה, ולתרגם לו בלשון איטליאנו. כי אם מאן ימאן הרוח לעשות ככל אשר יצווה יגידו לו בעברי [?], כי הוא ידע את אשר יעשה לו. וכן עשו. אלה הדברים אשר דיברו אל הנער ותשובותיו אליהם:

תשובות

שאלות

מי אתה? יהודי או גוי?	השיב ברוגז גדול: גוי.
מאיזה מקום אתה?	מעיר רומי.
מה שמך? מה שמך?	(השיב מגומגם ולא הבנתי אם אמר אבטל או עלטל. ונודע אחר כך כי קרטל היתה משפחתו).
(פעמים רבות, כי לא היה משיב כי אם בגמגום ובלעגי שפה).	(לא השיב כלום עד שהכהו ר' אברהם בנר הדלוק ונשאר מבוהל ומשומם).
אמור שם העצם שלך מהו?	יהודי הייתי.
[96b] אמור האמת: יהודי אתה או לא?	יהודה.
מה שמך?	לוי אנכי.
כהן, לוי או ישראל?	כן הוא.
שמה מומר אתה?	(לא אבה להשיב עד שהיכהו בנייר).
באיזה מחוז המרת?	בעיר נאפולי.
אמור איפה המרת?	מפני ביזוי מצות ציצית (ולא גילה יותר מזה בכל השאלות ששאלו ממנו הרבה פעמים).
איך נכנסת בנער שאינו בר-מצוה?	עשר שנים.
כמה שנים הם שאתה פה?	זה לי שנה אחת.
אימתי נכנסת בנער הזה?	ו' חודשים ראשונים לא נתחזקתי בו כמו חדשים?

ציוו אותו בשם ר' אברהם שלא יעכב את הנער מלכת על שתי רגליו כאחד-האדם, וכי

192 תהלים כט.

191 חודש אייר.

190 הוא חודש ניסן.

193 לא מחזור לי באיזה שפה נשאל הנער.

יתהלך הנער מיד לארכה ולרחבה כאחד מן הנצבים. אך התחיל אז לצעוק כי רוצה ומסכים לצאת מיד מתוך הנער, ולא ישוב בו עוד.

תשובות

שאלות

באיזה איבר אתה אומר לצאת ? מן הצואר.

והתחיל סמוך לתשובתו לגרגר בגרונו וציווהו ר' אברהם לעמוד כי אינו רוצה שיצא דרך הצואר, ועמד.

הלא תצא דרך בית־הרעי ? לא אצא כי אם מן הצואר ולא אוזק לנער.

הלא תצא דרך בית־הרעי ? אצא דרך אצבע קטנה של יד אחת.

והכיש אחר זה מיד באצבע קטנה של יד אחת ביד אחת והיה סומך בתוך זה ובתוך זה. וציווהו ר' אברהם כי ביציאתו יכבה לסימן נר שהיה דלוק שם. והשיב כי אין זה יכולתי. ומיד יצא באמת דרך החלון.

מה אות תתן לנו ליציאתך ? הנער ילך על רגליו וידבר כבראשונה.

סימן זה לבדו אינו מספיק ! הנער יאמר דברי־תורה וילך תיכף לבית־הכנסת

שהיה ממאן עוד הרוח בקירבו.

אנה היית קודם שנכנסת בנער ? מתגלגל באשפת־החצר בבית זה.

ואנה תלך ביציאתך מזה ? בטבור הארץ [...] ¹⁹⁴

מפני מה היית גובה ככלב ? זה היה עונשי.

הישבע לי בשם ה' שלא תזיק לכל ברי־ישראל מעתה ועד עולם ! אנכי אשבע !

[97a] ויחל ר' אברהם לקרות לו לשון השבועה, והיה הרוח אומר אחריו מלה במלה בלשון עצמו של ר' אברהם. דרך משל 'שלא תקים לי' היה אומר המקרא והקורא שניהם למדבר בעדו. וגער בו ר' אברהם הרבה עד כי בפעם השלישית התחיל הרוח לקנתר. וירם הנער אגרופו נגד העומדים שם באף ובחמה ובקצף גדול. לולא גייר הדלוק עמד בפרץ על אפיו והכניעו. וישא הנער את קולו ויבך וישבע כדאחי, וכן אמר : 'בשם ה' צבאות אלהי־מערכות־ישראל אני נשבע כי לא אוזק לר' אברהם ולכל ברי־ישראל, לא אשקר ולא אכזב מכל מה שהבטחתי'. וכאשר גמר שבועתו אמר : 'עתה אני יוצא !' והרים בידו אחת אצבע קטנה של ידו האחרת, ויהפוך אותה, גילגלה ועיוה פניה. והראה כתמים כתמים דקים דקים כמו כתמי־דם לקוי וצורר. ותיכף ומיד באותו רגע ממש גיעור הנער משנתו ונהפך לאיש אחד ולבריה חדשה בצלמנו כדמותנו. וישוב קלסתר פניו כבימי־בריאותו. ותחילת דבריו היתה לתת שלום לר' מנשה הניצב על ימינו בסבר פנים, וירחץ פניו וידי ויתנו לו טלית־קטן ויברך עליו, וירץ לבית־הכנסת מעצמו ויקרב אל הארון־הקודש וינשק את הפרוכת וילך למקומו. ויקח סידור־תפילות וינגן את הזמירות וכל התפילה. ויען קדיש וברכו מרצון עצמו בחפץ ותשוקה רבה, וחזר לביתו לשלום. ורוב הקהל עמו מורידים דמעות מרב שמחה בראותם פלא־פלאים. ונישאר אחר זה הנער בריא וחזק, לא נודע מהכרת־פניו כי רוח בא אל קירבו, כי מראהו טוב כאשר בתחילה טרם חלותו.

המקום יפדנו מכל החולאים ויראנו נפלאות ונוראות, ויקים סוכתנו הנופלת וישלח מושיע לפדותנו מבין שני אריות. במהרה בימינו. אמן, כן יהי רצון. כה דיבר הצעיר נבהל ומשתומם אליעזר חפץ.

[רוח עוֹעִים] 195

[קסו ע"א] אספר לכם אחי מעשה שקרה בעיר פדובה ¹⁹⁶ בימי היותי שמה, ¹⁹⁷ לעיני כל בית ישראל ובני הארצות, אשר כל שמעו תצילנה שתי אוזני, ויתן לב לשוב לעבודת-הבורא ולהאמין באמונה שלמה בדברי-תורתו ובדברי-חכמים זלה"ה. ובפרט אלו המינים והאפי-קורסים הכופרים בעיקר ואומרים 'אכול ושתה כי מחר נמות', ¹⁹⁸ ובמיתת-הגוף מתה עמו גם הנפש, כמות זה כן מות זה. אין שכר ואין עונש, אין דין ואין חשבון אחר המות חס וחלילה. ישמעו יקחו מוסר וידעו כי יש אלהים שופטים בארץ, והוא נותן שכר טוב לצדיקים ועונש רע ומר לרשעים. אוי לנו מיום-הדין, אוי לנו מיום-תוכחה, רחמנא ליצלן. וזה לנו האות: ¹⁹⁹ ויהי ביום ט' לחדש אדר שנה ה'תל"ק ²⁰⁰ ויצאו שלושה גבירים מתושבי עיר זו פאדובה, הן המה היו אליה לוי ושני אחים רוקא, יהודא הגדול ומשנהו יצחק שבת, וישימו פניהם לחקור ולדרוש מגוכרי אחד הידוע להם רפואה על בת-ישראל חולה מחולי-הכישוף, ולא מצאוהו.

ויהי בשוכם איש איש לדרכו אמרו איש אל אחיו: 'לכו ונלכה (טרם שנפרד איש מאחיו) ²⁰¹ אל בית-הנוצרי הסמוך לבית-הקברות שלנו, אשר שם גויה אחת זה ג' שנים חולה גם-כן מחולי-הכישוף עצמו כישראלית, ובגוי-ביתה יגידו לנו מה עשו להצלתה, ונעשה כן גם אנחנו.'

ויעשו כן וילכו שלושתם שם. וישאלו על-דבר החולה, ומה עשו לה? ויענו בני-ביתה, כי לא מצאו לה רפואה, ולא הועילו לה כמה וכמה פעולות שעשה כומר אחד על זה. ונתנו להם רשות ליכנס החדרה לראותה. ונכנסו שלושתם וראו אותה מוטלת על ערשה כמו מתה, בלתי תנועה והרגשה אפילו באחד מאיבריה.

עודם רואים ותמהים לראותה והנה קול צועק וקורא בקול גדול וחזק: 'אחינו אתם! אחינו אתם!' עד שלוש פעמים, עד כי היודים [!] האלה, כשומעם את הקול ויאמר: 'וגם בשם אחים, חרדו איש אל אחיו, לאמר: 'מי הוא זה פה הקורא אותנו בשם אחים, ואנחנו

195 כתב-יד מס. 27088 בבריטיש מוזיאום (ראה הע' 177 לעיל). הסיפור הועתק בידי ר' יוסף אלמנצי בשנת תר"ד (1844). כתב-יד נוסף וקדום הוא מס. D 153 Acc 7392/Mic 2296/4 שבספריית הסמינר התיאולוגי היהודי, גניירוק. כתב-היד נכתב בידי ר' מרדכי (מרקו) בן נתן לוצאטו מטריאסטי (1720—1799) וכולל גם את תרגומו של ר' מרדכי לוצאטו (משנת 1774) לחיבורו של אברהם גר מקורדובה 'צריח בית אל' (ויכות עם הנצרות). יתכן מאוד שלוצאטו הוא הראשון שהעלה את האירוע על הכתב.

196 פדואה (Padova) בצפון איטליה.

197 הכותב היה בן טריאסטי, וכנראה ביקר בפדואה.

198 עיין: ישעיה כב, יג.

199 עד כאן ללשון התקדמה.

200 ה' תקל"ח (1778).

201 הסוגריים במקור.

מזרע־ישראל ואת האלהים אנחנו יראים? ויען הקול ויאמר: 'וגם אנחנו פה שנים מזרע־ישראל, אבל אשמים אנחנו, ממשפחות דינא ולוריא מתושבי־העיר הזאת שנינו אנחנו, ורוח גוצרי אחד עמנו בתוך גוף זה, מומולו שמו, ועל רוב עוונותינו ופשעינו נתחייבנו ללכת נעים ונדים עד היום. כמה צרות עברו עלינו! אין לנו מרגוע רגע! אי נא לנו כי חטאנו?' עד כאן דיבר הקול.

ואולם רוחות אלה האנשים, שני עברים עוברים על דת, המה אנשים ריקים ופוחזים, ריקים מכל מצווה, מלאי עבירות כרימון, כל ימיהם הלכו בשרירות־לבם הרע עוברים ואת עברים [?] בדרכי־ה' ובתקנות רבותינו זלה"ה, לא עשו רק רע כל ימיהם, ואומרים: אין טוב לאדם כי אם למלאות תאוותיו ולעשות כל מה שלבו חפץ בעולם־הזה. אי להם, אי לנפשם! רוח דינא נקרא בחייו בשם יצחק דוד. איש בריא וחזק, בן ארבעים שנה היה עשיר ובעל אשה ושתי בנותיו טובות עם אלהים ואנשים, כן יגזור ה' עליהם חיים טובים, אמן. ויהי היום וישכם בבוקר, כי פחו עליו ייצרו, וילך אל הנוצרית אשר היה זונה עמה יום יום, ויאכל וישת מאכלות אסורות ויין־גססכם, וישכב עמה, וילך אחר־כך אל הנהר ויגמור בדעתו לאסוף ימיו בזולת וידוי וחרטה, בלי חולי ארוך ויסורין קשין, כי כפי מחשבתו אין מיתה טובה הימנה, ואחריה אין דין־חשבון ולא כלום. ובאשר נפל שם טבע, ותצא נשמתו ומת, רחמנא ליצול. ששה ימים אחר שטבע מצאו אותו עכו"ם צף על פני־המים פגר מובס ויוציאוהו משם ויתגוהו ביד היהודים, אשר קברו אותו חוץ מבית־הקברות ²⁰² זה שש שנים בקירוב.

רוח השני רוח לוריה, נקרא שמו בחיים־חיותו רפאל חי. גם הוא מתושבי עיר פאדובה. לא סר גם הוא מעשות הרע בעיני־ה' כל ימיו, ויון עם נשים נוצריות ויטמא עצמו במשכב־זכור ובמאכל ובמשתה אסור, והיה מחלל שבת בפרהסיא עם הפי"פא בלע"ז, ²⁰³ ולא שמע לקול מוכיח וכל אשר שאלו עיניו מתאוות אסורות לא אצל מהם. לא מגע עצמו מכל שחוק וקלות־ראש, ויהתל ברו"ל וידבר נגד כבודם ונגד תורתנו הקדושה, עד יום־מותו בתוך ביתו יחידי במיתה פתאומית, בזולת וידוי ועזיבת־חטא. וימצאו אותו מת מוטל על גבי קרקע כגבלה סרוחה, ויקברוהו במקום אשר שם רוח דינא האמור, רחוק מקברות־ישראל. וימי שני חייו קרובים לשבעים שנה, זה ארבע שנים בקרוב עד היום.

המקום ישים בלבנו לשמור לעשות ולקיים כל דברי־תורתו הקדושה למען הראותנו בנועם ה' אשר יכנס נדחי־ישראל אלה וכאלה, אמן, כן יהי רצון.

ויהי כראות היהודים האמורים את המעשה הגדול וגורא הזה, וכשומעם דברי־הרוחות האלה, יצאו משם בפחד גדול וברעדה עצומה. ויצאו ויספרו הדברים אשר שמעו מקול הרוחות האלה בחצר היודים [!]. ועברה השמועה מפה אל פה, והקול נשמע ונתפשט בכל העיר, עד כי ביום־המוחרת, בין בני־ברית ובין שאינם בני־ברית, הלכו לשמוע באוזניהם אמיתת הדברים, למען יתאמת אצלם איך המתים יהללו יה ויודיעו אחרי מותם אמיתות הבורא ואמיתות תורתו הקדושה שבכתב ושבבעל פה ואמיתות דברי רז"ל. ותהום כל העיר עליהם. ורבים בין הבאים קראו את הרוחות האלה בשמם, ושאלו מהם דברים רבים. ויענו הרוחות לכולם כראוי, על הן הן, ועל לאו לאו. ובפרט מעלת החכם כמהר"ר שבתי מארינו, ²⁰⁴

202 כדין המאבד עצמו לדעת.

203 pipa, מקטרת באיטלקית.

204 על ר' שבתי אהרן מדיני (נפטר בתקט"ט) ראה בספרם של גירונדי־ניפי, תולדות גדולי ישראל וגאוני איטליה, טריאסטי 1853, עמ' 353, 355.

נטריה רחמנא ופרקיה, שאל אותם שאלות חכם כערכו בדברים רבים. הוא שאל אותם כענין, והם השיבו כהלכה, עד שהגידו לו עונש הרע ומר אשר נגזר עליהם בגיהנום, וכי כמה וכמה כיתות של מלאכיה-חבלה היו מצערין אותם בכל מיני צרות ויסורי קשים שבועולם, יותר מכל מה שהפה יכול לדבר והאוזן לשמוע אחד מבי-אלף. ואחר הגיהנום נענשו להיות נעים ונדים באויר-העולם. ורוח גינא הנ"ל נענש להתגלגל בגוף-חתול, ובצאתו ממנו נכנס בתאנה אחת וימצא בה רוח לוריה ורוח מומול, אשר עתה הם עמו בקרב הנוצרית הזאת, אשר אכלה התאנה הזאת, כי אשה מכשפה נתנתה לה לאכול, עד שנתגלגלו בה בדרך זה שלושת הרוחות האלה כאחד, ואינם יודעים מה אחריתם ולא מתי יינתק החוט המשולש הזה. וישאלם החכם הזה בין שאלותיו: אם עתה הם מתחרטים על מה שהרשיעו בימי חייהם? ובצעקה גדולה ומרה וקול בכייה השיבוהו: ילדו הואלנו בימי היותנו חיים על האדמה ונשמע בקול-מוכית, ונלך בדרך-אמת לשמור לעשות ולקיים את כל המצווה עלינו, הן מדאורייתא הן מדברי-סופרים, כי לא היינו סובלים עכשיו כמה יסורים קשים כגידים וחולאים רעים, שבכל יום הולכים ומתגברים וניתוספים עלינו. ומי יודע אם תהיה תקומה עוד למפלתנו, יען כי בימי-חינו עברנו על דברי-תורה והלכנו אחרי שרירות לבנו. וישאל מהם גם-כן החכם הנ"ל על רוח של כל אחד מהם כמה גדלו ושיעורו? ויענו כי הוא כשיעור זרוב גדול. וישאל מהם ויאמר אליהם: 'חפצים אתם שאנחנו בני-ישראל נבקש מן הבורא, ברוך הוא, בכח התורה שגלמוד בעדכם ונאמר קדיש על נחת רוחכם?' ויענו: 'זהלוואי! וגם תאמרו "ברכו את ה' המבורך" ²⁰⁵ ומיד הלכו משם כל הבאים. וישבו אליהם יום יום. ויבואו רבים, זה הולך וזה בא. גם מן החכמים עברים ונוכרים הלכו שם לשמוע באוזניהם את הדברים הנוראים האלה.

ונוכרי אחד ביניהם, שהיה אוהבו של דינא בחייו, קרא אותו בשמו. וישאלהו, אם מכיר אותו מי הוא? ויענהו דינא, כי הוא מכיר אותו ויודע שמו ומעשיו, כי הוא רופא פלוני נוצרי אוהבו. והזכיר לו דינא הימים אשר היו הולכים יחד לזנות את הנוכרית, אחת הנה ואחת הנה, ולשמות עמה. והזכיר לו הרבה דברים אחרים, עד שנשאר הנוצרי הנ"ל בלא כח לדבר על כל הדברים האמתיים שאמר לו, ויצא משם בפחד ואימה עצומה. וישבו שם מבני-עמנו, מן הלומדים שלמדו תורה על קבריהם, במנין עשרה, והתפללו ואמרו קדיש וברכו, והגידו לרוחות את אשר ביקשו על נחת-רוחם. ויאמרו הרוחות: 'גם אנחנו יודעים כל אשר עשיתם, אבל כתוב "והלך לפניך צדקך" ²⁰⁶, ומי יודע אם לעת כזאת נשאר לנו תיקון-תיקון? אוי לנו כי חטאנו!'

ויבוא שמה בין הבאים הרופא המובהק, איש ירא-שמים, מעלת החבר ר' רפאל קונסיליי, נטריה רחמנא ופרקיה, ושאל מן הרוחות על ענין חיבוט-הקבר. ויאמרו לו כי ארבעה חודשים אחר מיתתו נדונו בו, וכי אין הפה יכול לספר הצרות הגדולות שעברו עליהם בו. וישאלם אם לעת כזאת עתה הם מאמינים באמונה שלימה במציאות-ה' ובתורתו הקדושה, וכי העולם נברא ממנו, ברוך הוא, מאין הגמור? והם באימה ויראה ענו, כי מאמינים המה בכל מכל כל. וישאל עוד מהם, אם יודעים בנשמות שאר אנשים שהכירו בחייהם, שחטאו

²⁰⁵ השווה: רבנו נסים מקירואן, חיבור יפה מהישועה (מהדורת ח"ו הירשברג), ירושלים תשי"ד, עמ' קד (אילו בנו של מי שנדון לגיהנום היה אומר 'ברכו' והיו עונים אחריו 'אמן', יהא שמה רבא...'), היו מתירים את הנדון מיד).

כמותם ומתו ונענשו ללכת באויר-העולם ולהתגלגל הנה והנה כמותן ? ויאמרו לו, כי הנה רוח איש פלוני אלמוני, שהכיר אותו גם הרופא הנ"ל בחיים, שראו אותו הרוחות האמורים מתגלגל באויר. והחכם הנ"ל לא רצה לפרסמו ולהגיד שמו משום כבוד-הבריות. אחר הדברים האלה, מושל-העיר גזר לאנשי-הבית אשר שם הרוחות המגולגלים, שלא יניחו ליכנס שם שום אדם, לא עברי ולא נוצרי, בגזירת קנס גדול המכניס והגכנס. וכן היה, כי מן היום ההוא והלאה לא נודע דבר מכל אלה. הרחמן יתן בלבנו להבין ויסלק יצר-הרע מקרבנו ויתן מנוחה לנפשותינו ונפשות הרוחות האלה יתקן ברחמיו, ותנוח נפשם ונפש כל שוכני ישראל בגן עדן. אמן, כי יהי רצון.

פרק חיים 207

בערב ראש חודש סיון תקמ"ג לפ"ק נפל הנער למשכב על ערש-דוי. ואז באותו לילה בהכבד חוליו היה איזה שעות חוץ מדעתו, וראה את הבית והעליה כאחת. והתחיל לדבר דברים שלא הורגלו בו מקודם, כי הנער מתולדתו ומצד עצמו הוא אינו בן-תורה, ואז אמר איזה דברי-תורה בכמה עניינים. ואף היה מספר עם הרבה מתים שכבר מתו. והיו הדברים האלה נפלאים בעיני כל רואיו. ולאחר איזה שעות מאותו לילה, חזר שכלו ודעתו אליו. ולאיוזה ימים נתרפא, וחזר לאיתנו. הגם שעתה נתוודע למפרע שמאז ועד עכשיו היה לו ממש בכל יום איזה חשש בעסק ההוא. אבל לא היה נודע לשום איש, כי בכל פעם שהרגיש הנער שבא לו עסק ההוא, הלך לאיוזה מקום בית-הסתרים מפני הבושה, ונתעכב שם שעה או ב' שם, לא ידענו מה היה לו. והרבה פעמים חשדוהו שהוא הולך לבתי שחוק ולעסוק בעבירות.

א. והנה ביום ב', ה' תשרי הסמוך העבר, שהוא שנת תקמ"ה לפ"ק לא יכול עוד להתאפק ונתגלה הדבר. והלך הנער מן החנות, שהיה שם אצל אמו, לביתו, ועשה מעשים אשר לא ייעשו. ואחז חרב שלופה בידו ועלה לגגות ועליות, ועל-פי תחבולות הורידוהו וכפתוהו והניחוהו במיטה. ויש שחשבוהו לחלי-הנכפה, יש שחשבוהו למשתגע. ביום שלפני ערב יום-כיפור חזר לדעתו, גם ביום-כיפור הלך לבית-הכנסת והתפלל והתענה. בלילה ראשון דסוכות אחז דרכו הראשון, והכביד עליו למאוד, והתחיל להכות באגרוף ובוטט בגופו וברגליו לכל העומדים סביביו, עד שהעמידו לו כמה אנשים בעלי-כח והחזיקו בו בידי ורגליו. ועם כל-זה הוצרכו לעוזרים, כי התחזק והתאמץ נגדם. ודודו הישיש הניח לו פעם אחת צורת

207 הסיפור נכתב בידי ר' משה אברהם בן ראובן חייט וחתום עליו גם ר' אברהם צבי הרש בן ר' יצחק ליב מנקר, שהיה פעיל בהוצאת הרוח. קונטרס רוח חיים נדפס לראשונה, הן בעברית והן ביידיש, בניקולסבורג תקמ"ה. אף הנוסח העברי כולל פיסקאות ביידיש (שתורגמו בחיבורנו זה לעברית). בשער הקונטרס העברי נאמר: 'דיזי ביכל בלה"ק אודר דייטש זיין בנמצא אין ניקלשפורג אצל המשותפים ה"ה התו' מוהר"ר הרש מנקר והתו' אברהם טריביטש', הוא ר' אברהם חייט הנ"ל. הנוסח היידי נדפס שוב בוין (וינה) 1851, והעברי שוב בלונדון שנת תרפ"ח. בהסכמה לקונטרס (עליה חתומים: ר' גרשון חיות, ר' דוד גומפל עמריר, ר' משה אברהם אבליש ור' מרדכי פנעט) הוא מכונה בשם 'קונטרס הרוח'. מן הדין לציין, כי בתוך סיפור-המעשה מוזכר 'הרוח ביכל' של שנת תנ"ו, דהיינו קונטרס 'מעשה ה' כי גורא הוא'. וע"ע: א"ר מלאכי, 'דיבוקים בבירות ובירושלים במאה ה'ט', בתוך: מחקרי המרכז לחקר הפולקלור, כרך א, ירושלים תש"ל, עמ' קעה, הע' 1.

אילן-הקדוש תחת מראשותיו, דהיינו תחת הכר, בלתי-ידיעתו, ומיד התחיל להתכעס יותר בלב רגז, עד שכולם לא עמדו מפניו, והוצרכו שוב ליטלו משם.

ב. אחר-כך נודע ממעשהו ומדיבורו שרוח אחד מקשקש בתוכו. ומאז היה לו בכל יום ויום זמן קבוע שקשקש בו הרוח לענותו בעיניו קשים, והוא אחר חצות היום, מן שעה ב' או ג' והלאה, והאריך במשך ד' שעות. ובמשך זמן ההוא היה חוץ מדעתו, והכה בידיו ורגליו והגביה כל גופו, ואף הפילו מהמיטה לארץ. והחזיקו בו כמה אנשים בעלי-כח בידיו ורגליו ובראשו, ועם כל זה לא שקט ולא נח שם איבר מאיבריו והיה נראה לעין-כל שקשקש הרוח בביטנו ובלבו, מלמעלה למטה ומלמטה למעלה. והרבה פעמים נפחוהו בפניו, שקורין אן-גבלאזין, ואף העלה רירין מתוך פיו, כדרך הגוסס. ולפעמים שכב כמה מינוטין ²⁰⁸ בלי נשימה כלל כמת. וכל דבר-שדיבר, באותן שעות שקשקש הרוח בו לענותו, היו בלשון-הקודש, אבל בא לפעמים בלי דקדוק, כאשר ידברו ההמונים. גם באותן שעות דיבר כמה מליצות ומשלים, והכל מסבב אל הרוח שבקרבו. ובזולת הזמנים הנ"ל היה כאיש אחר, מיושב בדעתו ובדבריו, וכשרצו לדבר אתו מענין הרוח — לא רצה ליכנס בדברים כלל.

ג. ומיד בכל עת שהגיע לו עת שקשקש הרוח, מיד היה משליך מעליו הכובע שבראשו והארבע-כנפות. ופעם א' אמר הנער, כמדבר אל הרוח, וזה לשונו: 'אתה רוח-הטומאה, למה אין אתה רוצה לסבול עלי הארבע-כנפות? אין אתה יודע שכל מי שאין לו ארבע-כנפות הוא כופר באלקי-ישראל?! גם אין אתה רוצה שאדבר בלשון הקודש'. ובין כל תיבה פרשוהו בלשון אחר אובר לענדיש. ²⁰⁹ וזה לשונו: 'ואמשול לך משל למה אתה דומה. משל למלך אדיר במדינה, ויש לו כל רק אין לו זרע. ויתעצב המלך אל לבו על שאין לו בן, וחלילה שיקויים בו "ועזבו לאחרים חילם" וכו'. ²¹⁰ ויעש המלך סעודה גדולה וזימן כל יועציו אל בית-המשתה להתיעץ עמו. ובתוך המשתה ויזעק המלך זעקה גדולה ומרה עד מאוד. וישאלו יועציו למלך על מה ומה זעק המלך. ויאמר המלך: למה לא אזעק? אין לי בן ואני חס וחלילה עווב לאחרים חילי. ויענו היועצים: ומה אנו יכולין לעזור לך? והשיב המלך: התפללו עלי שיהיה לי בן! והשיבו: כן נעשה, ויותר אין אנו יכולין לעשות. ויהי היום, ותהר אשתו וילדה זכר. ושמח שמחה גדולה. ויגדל הנער וילך בדרך עקום. ולא זו בלבד שהיה טיפש גדול ומבזבז כל האוצרות המלך, וורקם לשוק ונתמעטו האוצרות. וירא המלך שנתרוקן האוצר, ויתעצב המלך והתאספו כל יועציו. ואמר: מה זה ועל מה זה נתרוקנו האוצרות? השיבו יועציו: אדוני המלך, בנך שהתפללת עליו עשה כל המעשים הללו. מה עשה המלך? שלח את בנו למדינה אחרת ונתן לו ממון הרבה, וכתב לו כתב שהוא בן-המלך, פן ואולי ישוב מדרכו הרעה. זה בן-המלך לא סר מדרכו הרעה וכל זמן שהיה לו ממון הכירו לו פנים שהוא בן-המלך. ויהי שנתרוקן הממון, והוא מורגל בתאוותיו ואין לו למלאות, הלך אחר הליסטים, וגזל ורצח בשביל ממון, ונתפס. ושאלו אותו מי הוא, ואין משיב, עד שהפצירו בו, והראה כתב שהוא בן-המלך, ושולחין לו על המרכבה לביתו לכבוד המלך.

וויא ער קאם אין וואלט זיט ער קולין-ברעניר אונד דיא קאנן אלי לשונות. ער שפרינג פון די מרכבה הרונטר אונד גיט צו זי היין. זי ביטן אים לערן אונזר לשון. ער גיט פון די קולן-ברעניר אוועק ויידרום אין וואלט אונד איזט גוזל וחומס. דז נמשל בשטן. דער מלך

איזט מלך המלכים הקדוש ברוך הוא. דיא ישראל ווערין גרופין בן. דוא האשט וועק גווארפן דיא אוצרות דו זיין די תורה ומצות אונ האשט עובר עבירות גוועזן גזול וחומס ורצח רציחה. דו ביסט תפוס גווארדין מן הט גזעה דו בישט בן המלך. מן האט דך ווידרום בכבוד אהיים גשיקט. דוא ביזט פאר דיא קולין־ברענר פר בייא. דש איזט יום כפור דש מן דיא היישי ליכט אן צינד פר זיין נשמה, אונד דיא היישי טרענין. הקול קול יעקב, אבר דוא האשט דך נישט גקערט דר נאך בישט ווידראין איין אויבר לענדיש גאנגין דייני ערשטי דרכים. עד כאן לשונו. [בבואו ליער ראה פחמים (שורפי־פחם) היודעים כל הלשונות. הוא קפץ מהמרכבה וניגש אליהם. הם ביקשוהו ללמוד לשונם. הוא עזב את הפחמים ושב ליער, גזל וחמס. אתה — הנמשל. המלך הוא מלך־מלכי־המלכים הקדוש־ברוך־הוא. ישראל נקראים בן. אתה זרקה את האוצרות, כלומר את התורה והמצוות ועברת עבירות גזל, חמס ורצח. נתפסת. ראו שאתה בן מלך ושלחוך בכבוד לביתך. עברת ליד הפחמים. זהו יום־הכיפורים, בו מדליקים נרות לנשמה ובו זוגלות דמעות לזהטות. הקול קול־יעקב, אך לא שמח לב לכך. ושוב הנך הולך בדרכי אוברלנד ²⁰⁹ כבראשונה.]

עוד בכמה זמנים אמר משלים נפלאים, ואין להעלותם על הניר כי קצרה היריעה מהכיל. עלי־פי המשלים ההמה הבינו השומעים שנוגעין אל הרוח שבקירבו מי הוא, והיה נודע לנו, כי היה אחד מתושבי קהילתנו פה ניקולשבורג. וכבר מת זה כמעט ג' שנים במדינת אונגריין באובן ישן, והוא היה איש פרא ורוב־עסקיו היו תמיד באיסטרייך. ²¹¹ וכבר נודע לנו ממעשיו הרעים שעשה בחייו, ובפרט שעשה רציחה והרג נפש מישראל, בעל־בית אחד ממדינת פיהם ²¹² מעיר ניי־הויז, ושמר ר' ליב, וגזל את ממונו. והמעשים ההמה באו כולם בסיבת הדברים בדרך משל נפלא, אבל עדיין הנער לא היה מוכיר שם הרוח בפירוש, רק לפעמים ברמז.

ד. ביום־כיפור שהיה חל בשבת, וכן בשתי השבתות שאחריו היתה לנער מנוחה מקשקוש הרוח כל ליל שבת־קודש ויום שבת־קודש. אמנם בשני ערבי־שבתות בעת שקישקש בו הרוח ומענה אותו סמוך לשבת, אז אמר הנער — כמדבר אל הרוח — שיתפלל לה, ואף הנער עצמו השביעהו והחרמהו שיניח לו מנוחה בשבת, וכך היה.

ה. מן יום א' מחול המועד סוכות בעת קישקוש הרוח התחיל הנער לעשות בידיו, באצבעותיו וברגליו תמונת שתי־וערב. ²¹³ וכשרצו העומדים עליו להפרידם זו מזו התחזק הנער לחבקן ולא יכולו.

ו. בסוף הימים, כמו ה' או ו' ימים קודם יציאת־הרוח ממנו, כמבואר לקמן, התחיל הנער להשתמש בבת־קול, דהיינו כשהוא היה מדבר אל הרוח, או זולת הדברים, השתמש בקול עצמו. וכשדיבר כאילו הרוח היה המדבר, נשתנה קולו כקול גוהם וגס וקול פחד.

ז. ועוד שארי־דברים ומעשים שבזמני קשקוש הרוח הג'ל רבים המה, ואי־אפשר לפרטם. רק זה עשה פעמים רבים בשוה בכל פעם, טרם גמר זמני השעות של עינוי הרוח וקשקושיו, צעק איזה פעמים 'מע', קקול שה ממש. שוב צעק בקול תרגול 'קיקיליקי'. שוב התחיל מנבח נבוחי־כלב ממש. שוב התחיל בקול גנוחי גנוח כשור שחוט. אך הדברים האלה לא היו רצופים, כ־אם בינתיים עשה נייענועיו והכאותיו בידו ובראשו, ועלה פניו בנפיחה כדרכו. שוב צעק בניגון ימים נוראים 'המלך היושב' עד גמירא. גם הקדושה, 'אחד הוא אלו־קינו'

211 אוסטריה.

212 בוהמיה.

213 צלב.

עד 'האלוקים', ודילג 'הוא מושיענו'. שוב התחיל להכות באגרופו על החזה מכות גדולות מאוד, כ"א הכאות, ולפעמים לא הוציא הווידי בשפתיו, ולפעמים הוציא בשפתיו. שוב היכה בראשו ג' הכאות על ראש המיטה. שוב אמר 'יושב בסתר עליון' עד גמירא בקול גדול ובהכאת כף אל כף כאותם המתפללים בשמחה ובתנועת כל גופו ורגליו, לא יאומן כי יסופר. ואחר-כך פשט ידיו ורגליו ונח מעט וחזר לדעתו. גם בשאר הימים עשה מעין זה, רק קצת בהשתנות.

ה. ביום ג' מחול המועד סוכות היה אצלו אחד מבני-תורה, והיו פני הנער מוסבות אל הקיר, כי זה היה בשעת קשקוש הרוח. והאיש הנ"ל ישב מן הצד, והתחיל לומר בינו לבין עצמו איזה מזמורי תהילים. ומיד הנער היסב פניו נגד האיש הנ"ל, ורקק נגד פניו, ומנענע בשפתיו נגדו, שקורין פלעפלין [לפטפט] כמצחק עליו, ואמר בזו הלשון: 'אני יוצא מקרבו ונכנס לקרביך'! שוב פעם אחת הלך אליו למדן אחד ואמר איזה פסוקים הידועים לו בלחש. ומיד התריס הנער נגדו, וחרק עליו שניו, ורצה לקפוץ עליו ולקום לקראתו, ולא הניחוהו משמשיו, שהחזיקו אותו. ורקק נגד פניו, ואמר לו: 'מי אתה? מה שמך?' ורקד בכעס גדול על השלחן. ושם עמד זכוכית אחת ושיברו בין ב' ידיו.

ט. שבת-קודש כ"ד תשרי היתה לו מנוחה בכל השבתות כמבואר לעיל, אבל מוצאי-שבת-קודש מיד עינה אותו הרוח, וקפץ מהמיטה ויצא לרחוב. ושם עמדה עגלה אחת משאוי כמה בני-אדם והגביהה בידי כמעלה הפקק מן הצלוחית, והוליך את הקרון מהלך איזה בתים. יוד. ביום א כ"ה תשרי עינה הרוח את הנער מן מוצאי-שבת-כל הלילה וכל יום א', ולא נח ולא שקט, והכביד עליו למאוד. ואחר חצי היום התאספו אליו יוד אנשים והיה נראה לעין-כל איך שהרוח הוליך את ידיו להבקן ולעשות תמונת שתי-וערב. והנער מעצמו התחזק להפריד ידיו זה מזה, עד שבאוזנים שמענו איך שאמר אל הרוח וזה לשונו: 'אתה רשע! אתה רוצה שאעשה שתי-וערב! אני אינני רוצה!'. ואמר זה בכעס גדול על הרוח. ועם כל זה לא נח ולא שקט הרוח, עד שכפאווהו לנער להטות ראשו בין ברכיו ובו עשה תמונת שתי-וערב. כשראו זה, התחילו לומר עם יוד אנשים, ורובם בינונים, ב' מזמורי תהלים, צ' וצ"א, ומיד כשהתחילו לומר פסק הרוח מלעשות תמונה הנ"ל, אך צעק הנער צעקות גדולות. והם אמרו מזמורי הנ"ל והתפילה שכתב בשימוש תהלים על מזמורים הנ"ל. אחר-כך שוב עשה בשתי אצבעותיו תמונת שתי-וערב נגד אחד המיוחד שבמתפללים, והתחילו מיד לחזור ולומר, ואז פסק, והלכו לביתם. בעת תפילת-מנחה ביום א' הנ"ל התחיל הנער לצעוק צעקת מרה שיתאספו אליו עשרה אנשים לומר תהלים קפיטל מ"ז, ואם לאו תנשכנו הרוח את לבו. אונד טוט איהם קרעלין אין דיא דערמין [ויצרבהו במעיו].

והתאספו אליו עשרה אנשים ואמרו מזמור הנ"ל. ואחר אמירת מזמור הנ"ל באותו תחילת-הלילה, גילה הנער להעומדים עליו איך שהרוח הבטיחו לצאת ממנו. והוא היה כמדבר אל הרוח, וזה לשונו: 'ראה שבתפילות הללו יהיה תיקון לי ולך, אך תשמור הבטחתך שתקעת לי כפיך שתצא מאתי, ואודיע כל זאת להרב ובית-דין-צדק ינצרים צורנו וגואלנו'. וצויה שמיד ישלחו לאם-הנער שתתן מעות לעשות פדיון-נפש להנער, וכן נעשה. שוב שלח הנער בלילה ההוא להרב, נטריה רחמנא ופרקיה, שישלח אליו השמש דבית-דין וילחש לו באוזנו שיודיע להרב את שם הרוח, שהוא אברם בן רחל, ולא יודיעו לזולתם. מאז גמרו בדעתם הרב ובית-דין-צדק להוליך את הנער למחרתו יום ב' לבית-הכנסת בשעת קריאת-התורה, וצויה הרב אל אם-הנער שתחום המקוה בהשכמה, והודיעו הדבר לרבים מיראי'ה' שיוכלו לירד לטהרה קודם הליכתם לבית-הכנסת, וכן נעשה.

יא. יום ב כ"ו תשרי קודם אור היום אמר להנער שיוליכוהו לבית-הכנסת הישנה והתרצה ועמד ממיטתו ולבש מלבושיו. ומהיותו חלש למאד שלא בזמן קשקוש הרוח, הוצרכו לבושאו בתוך הזעסיל, הנקרא זעפט, לבית-הכנסת. ואז היה הנער מיושב בדעתו, ובתוך הפאליש [מבוא, פרודור] יצא מן הזעפט, והוליכוהו משמשי מפתח הפאליש ולפנים. ומיד כשבא תוך פתח הפנימי של בית-הכנסת, ואז פתחו את ארון-הקודש והוציאו ספר-תורה, ומיד נפל הנער על הארץ מדעתו כמנהגו, והתחזקו ונשאוהו משמשי על אלמימר²¹⁴ והשכיבוהו על גבו ופניו למעלה. והרבה אנשים בעלי-כח החזיקו בידיו ובראשו וברגליו וגופו. ובכל זאת עשה הרוח תנועות בקירבו ובכל איבריו, והגביה כל גופו מעל הארץ, וחזר והשליכו כל זמן קריאת-התורה. והחזירו הספר-תורה להיכל, והתחילו קהל גדול קיבוץ אנשים גדולים וקטנים, וגם עזרת-נשים נתמלאה מנשים ובתולות, והיתה בכיה גדולה עד למאד והתעוררות תשובה, לא יאומן כי יסופר. והתחילו לומר מזמורי-תהלים שסדרם הרב נטריה רחמנא וינצריה ובית-דין-צדק, ואלו הן: ה', יוד, כ', כ"א, מ"א, נו, פ"ו, צ', צ"א, ק"ט, קמ"ז, ק"ל. ובשעת אמירת-התהלים התחזק הנער למאד בחיבוק ידיו ורגליו נגד משמשי המחזיקים אותו. וביותר במזמור כ' וק"ט הכביד הרוח בהגבהת-גופו וחזר והשליכו לארץ. והרוח התחזק על כל האנשים המחזיקים, לעשות תנועות בבטן הנער, ממטה למעלה ומלמעלה למטה, כמו גבוה חצי-אמה ויותר. ואחר אמירת-תהלים שלחו הרב ובית-דין-צדק משולח אחד, ושמו התורני מורנו הרב ר' הרש מנקר, אשר מילא את לבבו להיות שליח בית-דין לדבר מצוה רבה כזו, והלך מורנו הרב הרש הנ"ל אל הרוח, ושאל אותו בשם הרב ובית-דין-צדק, בלי השבעה ובלי חרם, רק בדרך שאלה, מאחר שהבטיח אתמול להנער שייצא מאתו — בכך יגביל הזמן למתי. והשיב הנער בקול עצמו, וזה לשונו: 'זיין צייט איזט אויז בערב ראש-חודש, או בערב-שבת, מוז ער הירויז, און צו דיא לינקע הנד איזט ער היניין און צו דער לינקע הנד ווירט ער ווידר הירויש?' [זמנו תם. בערב ראש-חודש, או בערב-שבת, עליו לצאת. הוא נכנס ביד שמאל וייצא ביד שמאל]. שוב שאל אותו ר' הרש הנ"ל שיאמר מה שמו? והשיב: 'שמעון בן רוחמה'. שאלו ר' הרש הנ"ל שנית: 'מה שם הרוח?' והשיב בקולו של הרוח זה לשונו: לרבינו גרשון²¹⁵ לבדו יאמר, לא בפני עולם הזה. שוב אמר לו ר' הרש הנ"ל, שיאמר לו, כי לא יוכל הרב לילך לכאן. והשיב, לרב לבדו יאמר. והלך הרב אליו, ועמד בסמוך לו מראשותיו. ואמר ר' הרש הנ"ל אל הרוח: 'הנה הרב בכאן אצלך?' והרכין הנער ראשו מעט אליו, ולחש לו שהוא אברם בן רחל, ושאר הסמוכין לו שומעין גם-כן. ואמרו הקהל פסוקי תמניא אפי ראשי-תיבות של שמעון בן משה ואברהם בן רחל. כשסיימו אמר הנער לר' הרש הנ"ל בקול הרוח שיאמרו עוד קפיטל ראשון, ואמרוהו הקהל בבכיה. אחרי זה אמרו התפלה הסדורה בקונטרס-הרוח שהיה פה בשנת תנ"ו, הנקרא 'רוח-ביכיל'. אחרי-זה אמר הנער: 'זה התפילה טוב?' ושאלו ר' הרש הנ"ל אם יאמר הוא קדיש על התהלים, או יאמרוהו יתום קטן? והשיב: 'יתום קטן'. שוב שאל לו ר' הרש הנ"ל אם ניתא לו שיעשה עוד כנ"ל תוך הימים עד ערב ראש-חודש? והשיב: 'טוב?' ובכל משך זמן הדברים האלו בבית-הכנסת היה הרוח מקשקש בבטן הנער ואיבריו וגופו.

214 הבימה שבבית-הכנסת.

215 הוא ר' גרשון בן אברהם חיות מבירקנשטאט (ב"ש), נכד ר' מנחם מנדל קראכמאל, בעל 'צמח צדק'. הוא שימש ברבנות בניקולסבורג אחת-עשרה שנים ונפטר שם בשנת תקמ"ט (1789). עיין עליו: ערים ואמהות בישראל (בעריכת הרב י"ל מימון), חלק רביעי, ירושלים תש"י, עמ' 280.

ואחר כל זה פשט ידיו ורגליו ונח מעט, והגביה ראשו וחזר לדעתו, והושיבוהו על הספסל ואחזוהו משמשיו בזרועותיו והוליכוהו מחוץ לבית-הכנסת, ונשאוהו לביתו בתוך הועסיל והיה מיושב בדעתו.

יב. והדברים שדיבר הנער בימים שבין יום ב' ההוא עד ערב-ראש-חודש עצמו מלספר, על-כל-פנים מאז שוב לא הכביד עליו הרוח לענותו כמקדם, רק כשבא עליו עת הקשקוש הרוח עשה תנועות קלות בידי, כאדם שמהרהר בעסקיו, שקורין שפעקלירין [לשקול ולבחון אפשרויות]. אך שאמר הנער שיש לו יסורין בביטנו, וגם הניח תפילין והתפלל כל הימים שבינתיים. וגם היה מלוכב כל היום בארבע-כנפות. והרב ובית-דין-צדק, ינצרו צורנו וגואלנו, העמידו אצלו עשרה אנשים לומדי-תורה, שיתפללו אצלו בערב ובבוקר, ולומר כל המזמורים הנ"ל. ביום ג', בעת-התפלה, ראו שהוליך ידיו ורגליו לחברן ולעשות תמונת שתי-וערב. והנער התחזק והתעצם את עצמו — ולא עשה. ואחר אמירת-תהלים הרכין ראשו בין רגליו ועשה התמונה הנ"ל. וגער בו ר' הרש הנ"ל, ואמר לו: 'אנחנו עוסקים בתיקונך ואתה עושה מעשים כאלה?!' והשיב הנער: 'הרוח עושה זה!' ואמר ר' הרש הנ"ל אל הנער: 'אמור לרוח שאל יעשה עוד כדבר הזה — אזי נדע כדת מה לעשות'. ושתק הנער. ביום ג' אחר חצות-היום בשעה ב' בעת קשקוש הרוח בו, שלח הנער אחר ר' הרש הנ"ל ורצה ממנו שיקבץ יוד אנשים לומדים, שיאמרו תהלים אצלו. ולא מצאם על שעה חדא. ושאלו ר' הרש הנ"ל אם יספיקו לו גם אנשים בינונים בתוך המגין? והשיב: 'טוב, רק שיאמרו בכוונת-הלב, ואם לאו: תהיה להם סכנה!' וברחו קצתו, ואף-על-פי-כן נשארו שמה עשרה אנשים. וקודם אמירת תהלים אמר לו ר' הרש הנ"ל: 'ראה, אנו עוסקים בתיקונך, בכך הישמר מלעשות כתמונה הרע הזה שעשית היום!' והשיב: 'אני לא אעשה רע!' ומאז והלאה עזב לעשות תמונה ההיא. גם אמר הנער בזה הלשון: 'הרוח מצווה עלי שתאמרו אלו מזמורים דווקא פסוק על פסוק והקפיד על זה ביותר. גם אמר הרוח שזה הוא לו תועלת גדולה להיתקן בזמן מועט, באשר שהיה נזהר בשמירת-שבת כראוי, כי היה זמן רב אסיר בבית-האסורים באיסטרייך וביקש המושל לעשות מלאכה בשבת, ואם לאו ילקוהו, וקבל על עצמו ולא עשה'.

יג. ביום ד' כ"ה תשרי אחר חצות-היום הלך להנער לבקרו איש אחד למדן, והיו אצלו עוד זולתו אנשים מהמונים. והוא עשה תנועותיו והרוח קישקש בתוכו, והתחיל האיש הנ"ל לדבר עם הנער דברים רבים. ובינו ובינו שתה איש הנ"ל משקה, שקורין טרנק, ובירך עליו, ולא ענה הנער אמן. ושאל להנער למה לא ענה אמן? והשיב הנער בזו הלשון: 'עתה אין לי שעתה'²¹⁶, כי הרוח מספר אלי מה היה לו לאחר מותו, ולמחר אני מספר בבית-הכנסת. גם בא בתוך הדברים שלו, ואמר בשם הרוח שבערב ראש-חודש סיון בא אלי, ובערב ראש-חודש מרחשון ייצא ממנו דרך אצבע קטנה שביד שמאל. גם אמר לו האיש הנ"ל שיראה לקבוצ אנשים שיעשו בלילה חצות אצל הנער. ובלילה כשהגיע זמן חצות, זעק הנער למשמשיו שילכו לאיש הנ"ל שיקיים דיבורו ויבוא לעשות תיקון-חצות. גם ביקש שילכו אחר ר' הרש הנ"ל ויאמרו תהלים פסוק על פסוק. והמגין אמרו כסדר. וצעק בזו הלשון: 'שא! הרוח ציווה עלי לומר אף [?] פסוק'. גם ביקש בערבית, בשעת צאת-הכוכבים, לומר 'שיר למעלות' וכו', וכל קריאת שמע בזמנו. וקצרה היריעה מלכתוב מה שהיה בימים שבינתיים.

יד. יום ה', ערב ראש-החודש חשוון, ירדו הרבה אנשים לטבול בהשכמה. והנער עמד ממיטתו ולבש מלבושיו ונשאוהו בתוך הזעסיל לבית-הכנסת. והוליכוהו בזרועותיו לתוך בית-הכנסת על האלמימר, וישב על הספסל ומיושב בדעתו. אבל מיד שפתחו ארון-הקודש והוציאו ספר-התורה, נפל על צדו והתחיל להכות בידיו ורגליו, והיכה באגרופו לאחד ממשמשיו, עד שיצא הדם למעלה מחוטמו בין עיניו. ומיד החזיקו בנער הרבה אנשים בעלי-יכת, והוא נפל הארץ, והיה הרוח מקשקש בו ועשה תנועותיו באיברים ובביטנו, והגביה את גופו מעל הארץ, וחזר והשליכו כמה פעמים רצופים בכל עת קריאת-התורה ואמירת מזמורי תהלים הנ"ל שאמרו אחר כך.

טו. אחר אמירת התהלים הלך מורנו הרב הרש הנ"ל בשליחות הרב ובית-דין-צדק ואמר אל הרוח: מאחר שהבטיח ביום אתמול שכהיום ייצא מהנער — על כן יגביל הזמן והשעה למתי. והשיב בקולו של הרוח: 'אחר שעה י"ב בחצות היום'. וגבו מן כל הקהל בבית-הכנסת צדקה, וחלקו מיד לעניים. שוב שלחו הרב ובית-דין-צדק את ר' הרש הנ"ל, שכשייצא — אז ייצא בלי שום נזק להנער שמעון בן רוחמה, ובלי היזק ובלי גרעון ובלי נזק לשום אדם מישראל, גדול או קטן, זכר או נקיבה. והשיב: 'לא יהיה נזק!' אחר כך אמרו פסוקי תמניא אפי שם הנער שמעון בן משה, ושם הרוח אברם בן רחל, ותפילה הסדורה בקונטרס-הרוח משנת תנ"ו הנ"ל, ושוב פשט ידיו ורגליו וחזר לדעתו ונח מעט. והושיבוהו על הספסל ותיכף הוליכוהו משמשי בין זרועותיו מחוץ לבית-הכנסת ונשאוהו לביתו בתוך הזעסיל. ואז היה לערך שעה ט', והרב ובית-דין-צדק גמרו בדעתם להוליך הנער שנית לבית-הכנסת בחצות-היום.

טז. אחר כך הלכו אנשים רבים אל הנער לביתו לבקרו. והגיד הנער האיך שהרוח מצוהו בבואו לבית-הכנסת. עוד שנית יאמר בקול רם וגדול 'מה נורא המקום הזה!' וגם ציוה הנער שיתקעו אחר כך שלוש פעמים. עוד אמר אז שהרוח מצוהו שתיתן אם-הנער פרוטות פדיון כמנין בן. והודיעו זאת להרב ובית-דין-צדק, ושלחו אליו השמש דבית דין, שיפרט דבריו: אם תתן אמו פרוטות כמנין שם בנה הרוח, או סתם כמנין בן. והשיב: 'כמנין בן?' וכך עשו הבית-דין. ובתוך עשיית הפדיון אצל הרב ובית-דין-צדק שלח הנער לשם לומר הכי לא ידעו שהגיע רביע שעה על י"ב, דהיינו: איין פירטל אויף 12 אוהר? וראינו שהיה מכון השעה ורגע. ואמר השליח שהנער בכעס גדול על שעדיין לא נכנסו לבית-הכנסת. ומיד הלכנו כולם מבית-הרב לבית-הכנסת הישנה ונתאספו שם קהל גדול, ורבים מתעטפים בטלית ותפילין, כמו שהתעטפו הרב ובית-דין-צדק עם קצת לומדי-תורה. ורבים מתוועדים, למגדולים ועד קטנים, ואף עזרת-נשים מתמלאה מנשים ובתולות. ותיכף פתחו את ארון-הקודש והעמידו בר גדול של שעות על השולחן של האלמימר, ופתחו חלון אחד מחלוני בית-הכנסת בכותל מזרחי, בצד ימין של ארון-הקודש, לצאת הרוח. והביאו את הנער בתוך הזעסיל, והוליכוהו משמשי מפתח הפאליש לתוך בית-הכנסת. ומיד התחיל הנער לזעוק בקול גדול ונורא: 'מה נורא המקום הזה', עד שנשמע קולו למרחוק ברחוב עליון. וכל השומע תצילנה אוזניו ותסמרנה שערותיו. ומיד געו כולם בבכיה רבה ושפכו כמים לבם. ואף אבירי-הלב הרחוקים מצדקה, קרעו סגור לבבם בזילוג דמעתם מאין-הפוגה בכל ומן אמירת מזמורי-תהלים, ולא יאומן כי יסופר מגודל התעוררות-התשובה שזכו קהל גדול מישראל בעת ובעונה הזאת. והביאו הנער על האלמימר, ושמה נפל לארץ מושלך על גבו ופניו למעלה. ואמרנו ששה קפיטל תהלים הראשונים, מאותן הסדורין לעיל, ובינו לבינו נמשך הזמן שכלה שעה שעה י"ב, ופסקו מלומר תהלים ושתקו כל העם. ושלחו הרב

ובית־דין־צדק את ר' הרש הנ"ל אל הרוח בהתראה הכתובה בידו, וזה לשונה: 'בשם הרב רבינו גרשון ובית־דין־צדק דקהלתנו, ובצירוף כל העדה הקדושה איזט מן גזור [גוזרים] בחרם הגדול, חרם יהושע בן־נון, ובשאר־יחרמות שנעשו מימות יהושע בן נון ועד עכשיו, על הרוח, או על הדיבוק, יהיה מה ומי שיהיה, שבתוך הנער שמעון בן משה, אשר לפי דברי עצמו נקרא שמו אברם, והוא נולד מן רחל, וכל שם וחניכה דאית ליה, באם הגיע זמנו של הרוח, או הדיבוק הנ"ל, לצאת מגוף שמעון בן משה, אזי יצא מגוף שמעון בן משה לשלום, בלי שום נזק, לא לו ולא לשום אדם מישראל בעולם, הן זכר או נקיבה, גדולה או קטנה, ויאחז דרך יציאתו מבית־הכנסת לאויר־העולם דרך חלון המזרחי שבעזרת־אנשים, לימין ארון הקודש'. עד כאן לשונו. וקודם שקרא ר' הרש הנ"ל את החרם הלז, הכריזו בבית־הכנסת שכל הקהל שבבית־הכנסת יסכימו עם החרם ההוא שיקרא ר' הרש הנ"ל, ואחר כך קרא ר' הרש הנ"ל את החרם הלז בקול רם אל הרוח הנ"ל. והשיב בקול הרוח, וזה לשונו: 'אני הולך לחוץ בלא נזק לישראל, ומספר מה שאומר'. ולא הבינוהו פירוש סוף דבריו, ושלאו הרב ובית־דין־צדק שנית את ר' הרש להרוח לאמר שיפרש דבריו היטיב. ואמר הנער בקול עצמו שנית כל הדברים האלה, ולא יותר. אחרי זה היה הרב מקרא להתקוע ג' סדרים, דהיינו תשר"ת, תש"ת, תר"ת. ואחר כך אמרו הקהל בבכייה רבה וגדולה מזמור מ"ז, וראינו איך שבעת הזאת היה הרוח מגביה את גוף־הנער והשליכו והגביהו והשליכו כמה פעמים רצופים באמירת מזמור מ"ז הנ"ל ובאמירת 'יושב בסתר'. כשגמרנו לומר הנ"ל, היה העומדים עליו מרמזים בידיהם להשתיק העם, כי רצה לדבר מה. ושתקו כל הקהל והתחיל הנער בקול גדול וקול עצמו, וזה לשונו:

יז. 'היצונד זא וויל איך זאגן וואס מיר דער רוח גזאגט הט. איך זאל דער גאנצן וועלט מגלה זיין' — והתחיל בהתעוררות וקול עצב — 'וזה לשונו: וויא דיא צייט איז קומן דו דער אברם בן רחל העט זולן פון דער וועלט גיהן, הט ער גמושט ארויש גיהן אין הויף היינין, דא איזט צו איהם קומן איין שווארצר מאן, דער איזט גרוש גוועזן פיר הונדרט אילין אונד פולר אויגן אונד הט איהם זיין נשמה גינמן. אזו איזט ער גלעגין דרייא אודר 4 שעות, הט קיינר פון איהם גוואשט. וויא דיא צייט איזט קומן דש עש זאל נגלה ווערין, זא איזט איין מענש אין הויף היינין גקומין אונד הט עז מגלה גוועזין. זא האט מאן איהם זיין ריכשט גטהן וויא פר איזט, אבר אויף דר מטה גלעגין זיין גיקומין דיא מלאכי חבלה אונד האבין איהם צו ריסין אויף שטיקר. אונד וויא ער איזט קומין צום קבר זא זיין קומין מרה שחורות מיט שווארצי מלבושים אונד האבין איהם דיא ביינר צו בראכן. דער נאך האט מן איהם אין פיאר געווארפין, אונד דער נאך איזט ער היריין גקומין אין מיר שמעון בן רוחמה, אונד אויך האט ער גהיישין מאכין איין פדיון נפש כמנין אש, דען מיט פיאר איזט ער צו מיר קומין אונד מיט פיאר ווירט ער ווידר ארויש געהין. אויך מיט דיזען ווערט ער ניצול ווערין משר־של־אש. אונד ער מוז דאך נאך שטיהן שלוש יום אויף די טיר פון גיהנם. אויך דש ער האט גהיישין איין פדיון כמנין בן מכין. דען נאך דיזום ווירט ער זיין איין בן צו גאט'. [כעת אגיד מה שאמר לי הרוח. עלי לגלות לעולם כולו — והתחיל בהתעוררות וקול עצב — וזה לשונו: כאשר הגיעה שעתו של אברם בן רחל להסתלק מן העולם הרגיש צורך לצאת לחצר (לעשות צרכיו). שם ניגש אליו איש שחור, גבוה ארבע מאות אמה והוא מלא־עייניים ולקח את נשמתו. כך הוא שכב שלוש או ארבע שעות ואיש לא ידע עליו. בהגיע העת שהדבר [דבר־מות] יתגלה נכנס אדם לחצר וגילה. וכך טיפלו בו (בענין־הטהרה) על־פי המנהג, אך כאשר שכב על המיטה באו מלאכי־חבלה

וקרעהו לגזרים. וכאשר שכב בקיברו באו מרה שחורות²¹⁷ בבגדים שחורים וריסקו את עצמותיו. לאחר-מכן השליכוהו לתוך האש, ולאחר מכן הוא נכנס בי שמעון בן רוחמה. וגם ציוה לעשות פדיון-נפש כמנין אש, כי באש נכנס בי ובאש יצא מתוכי. גם בזה יינצל משרו-של-אש. ועוד עליו לעמוד שלושים יום בפיתחו של גיהנום. כן ציוה פדיון כמנין בן, כי לאחר מכן הוא יהיה בן לקדוש-ברוך-הוא.]

אחר-כך התחיל לצעוק בקול גדול ג' פעמים 'קדוש', ואמרו גם הקהל אתו. שוב אמר הנער שיתקעו עוד ג' תקיעות פשוטות, ותקעו ג' תקיעות פשוטות. אחר כך התחילו לומר 'אשרי' 'ובא לציון', וכשאמרנו קדושת 'ובא לציון' שמענו את הנער מסיים עם הציבור 'מלא כל הארץ כבודו'. ולאחר סיום 'ובא לציון' אמר הנער שיאמרו קדיש על 'עלינו', קדיש-יתום. וגם אמר לו הרוח שיעמיד את מי שאמר קדיש עברו שלושים יום. ושוב שכב על הארץ ולא ניראתה בו שום תנועה ונשימה כמת. ואז פשט ידו השמאלית למעלה, והפריד אצבעו הקטנה משאר האצבעות זמן-מה. אחר כך ניראה בבשר אצבע ההיא שנכפף העור והבשר, ונעשה כמין גומא וסדק בסוף האצבע למעלה. ואחר הקדיש התחיל הנער בקול אדם ממש ובמתון ולא במרוצה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם מתיר אסורים.' ושכב מעט, ומאז אמר למשמשי שניחו לו כר מתחתיו, ועוד מעט ואמר שניחו לו כר גם על ביטנו, והניחו עליו. ועוד מעט וחזר לדעתו וגינער לעמוד, ועזרוהו משמשי והקימוהו והושיבוהו על הספסל, ומיד הוליכוהו בין זרועותיהם עד מחוץ לבית הכנסת, ונשאוהו בתוך הזעסיל לביתו. ומאז אין שטן ואין פגע רע, לא נראה בו שום קישקוש ותנועה כלל, ונשאר מיושב בדעתו כאחד ממנו. אך כחו סר מעליו ונשאר מוטל על ערש-דוי, כי חלש למאוד, ולא היה יכול לירד ממיטתו אפילו זיו כל שהוא. ומאז שסר הרוח מעליו העמיד הרב ובית-דין-צדק משמרות אצלו לומדי-תורה, בכל לילה, ב' או ג' לומדים, עד שיכלו השלושים יום שאמר לעיל, והתפללו אצלו בעשרה בערב ובוקר, והנער מתפלל עמהם תמידין כסדרן, והניח תפילין כאחד ממנו. ואדרבה, הירבה בתפילות ותח-נובים, אך בא לו איזה עילוף והולשה מגודל התשת כחו.

יח. זה היה מן יום ה' ערב ראש חודש חשוון עד יום א' כ"ג חשוון. מיום א' הנ"ל ולהלן כל השבוע האחרון של השלושים יום הנ"ל נתחדש אליו פחד גדול יותר ממה שהיה מקודם. ולפעמים שכב איזה שעות כאבן דומם, וכאדם שאין בו דעת, אבל לא נודע על מי ועל מה, ולפעמים מתנועע קצת באצבע הקטנה שביד שמאל.

יט. ביום א' הנ"ל לעת ערב דיבר עם הנער למדן אחד, שיאמר לו מה היה לו? וגילה הנער לו שהפחד והעילוף הוא מחמת שהרוח מתגלה אליו פעמים רבות. ועל פי הרוב הרוח אוהזו באותו אצבע הקטנה שיצא משם, וחובקו כאדם שמחבק יד חבירו מהשתוקקות וחיבה. אך בזמן הקודם, כל זמן שנכנס בתוכו וקישקש בו, היה בא אליו בכל פעם בדמות-כלב, אבל עכשיו מתגלה אליו בדמות-אדם ממש, כמו שהוא בחייו. גם אמר הנער שהרוח מגלה אליו כמה דברים. והראיה שבאותו הפרק מת בוויין ר' מאיר לביאת, שהוא דודו של הנער, דהיינו אחי-אמו. ואמו רוחמה הנ"ל עדיין לא ידעה מזה, כי לא רצו לומר לה שמת אחיה, והנער אמר שהרוח אמר אליו שמת דודו.

כ. בשבוע זה בליל ג', שהיא אור ליום ד', לערך חצי שעה קודם חצות-לילה ציוה הנער בפני אותם הלומדים שלמדו אצלו, שיקנו תרגול אחד וישחטוהו בלילה שלאחריה,

ליל ד', בבית-הרב לשם אברם בן רחל. גם ציווה שקודם השחיטה תתן אמו של הנער להרב ג' פעמים ח"י פגים²¹⁸ לעשות פדיון-נפש. עוד ציווה שבליל ה', שהיא אור ליום ויו, יוסיפו לומדים על משמרת הקבועים. גם באותו ליל ה' ידליקו נרות במנורה שקורין הענגלייכטיר. גם ציווה שבאותו לילה יחממו המקוה, כי באותו הלילה בחצי שעה ב', אז יקום מן המיטה בפעם אחת כבריא וכאיש אחר, וילך בעצמו לטבול. כל זה היה מצווה בליל ג' הנ"ל. למחרת ביום ד' קיבל הנער עליו תענית-הפסקה, דהיינו היה מפסיק מן שעה ב' אחר חצות יום ד' עד אחר חצות ליל ה', השייך ליום ויו. מאותו שעה התחיל למעט בדיבורו-של-חול ביותר, רק היה עוסק בתפילות ותחנונים. בליל ד' קיימו דיבורו, והלך השוחט לעת-ערב מיד אצל הרב, והמתין שם עד אחר חצות-לילה, והלומדים למדו שם אצל הנער. ויהי אחר חצי על שעה י"ב הלך התורני מורנו הרב ר' הרש מגקר הנ"ל ואחזו התרגול בידו, והלך חד מן הלומדים עמו לבית-הרב, ובדקו הסכין כהוגן ושחטו לתרגול. וקודם השחיטה אמר השוחט: 'בשביל אברם בן רחל'. והרב ושני הלומדים הנ"ל ענו 'אמן' בכוונה. כמעט שלא חזרו מהשחיטה אחיו של הנער אמר לו: 'הנה קיימו דיבורך?' והשיב לו: 'אין צורך שתאמר לי, שכבר ידעתי. והראיה ששחטוהו בחדר הראשון הגדול של הרב, נרו יאיר'. והיה מכוון המקום. וכשחזרו שאל הנער אותם הלומדים אם הם ברכו אצל השחיטה? ושאלוהו: 'וכי איזה ברכה היה לנו לברך? והלא השוחט מברך?' והשיב להם: 'אני בעצמי ברכתי ברכה אחת!' ושאלוהו: 'מה היא הברכה?' והשיב: 'ברוך אתה בצאתך!' ואמר הטעם, כי נשמת-הרוח נתגלגל בתוך התרגול הזה ובשחיטה זו יצאה ונתקנה.

כא. ביום ה', והוא כ"ז חשוון, והוא יום-תענית במקום ערב-ראש-חודש כסליו ויום-התענית של הנער שקיבל על עצמו, ישב הנער מעוטף בטלית ותפילין מהבוקר עד חצות-היום ולא פסק פומיה מדברי-קדושה, תפילות ותחנונים בדמעות, ולא רצה לדבר שום שיחת-חולין כל היום. ואף אם שאלוהו לא השיב דבר לשום אדם. גם הרב ובית-דין-צדק שלחו אליו השמש דבית-דין: אם ניחא ליה שיבואו אצלו? והשיב: 'אינו מדבר'. אחר חצות-היום הסיר התפילין מעליו, אבל הטלית היה עוד עליו כל היום, ועד אחר חצות-לילה. ואז אחר חצות-יום הנ"ל, שוב שכב איזה שעות כנפש בלא-דעת. ובערב, כשהתפללו אצלו, היה הנער גם מתפלל עמהם סדר יום-כפור-קטן בכוונה גדולה ובדמעות.

כב. תחילת ליל ה' התאספו אליו עשרה לומדים, ולמדו אצלו. והוא שכב על מיטתו ושתק לגמרי, אך ראינו שלבו בל עמו, כאדם שמלא מחשבות והרהורים. בשעה יוד בלילה התחיל ואמר בלשון הקודש שתבוא אמו אליו, אל מיטתו, ובאה אליו. ואמר לה: 'בבקשה ממך שתמחלי לי בתום-לכבך כל מה שעשיתי נגד רצון כבודך כל ימי-חיי'. והיא שתקה, באשר לא הבינה אותו על שהיה מדבר בלשון-הקודש. ושאל לה שנית: 'את מוחלת לי בלב שלם?' עד שאמרה: 'אני מוחלת לך!' אחר זה אמר שתיתן אמו פרוטות לפדיון כמנין ר"ע פשוט. ושאלוהו לפרש שיחתו, אם כוונתו רע פשיטין? והשיב: 'לא, אלא גם כמנין אותיות פשוט ממש'. והוא לא פירש טעם על זה, ודורשי-רשומות אומרים כי 'פשוט' עולה 'נשמה'. ואמר הנער, שזה המעות יניחו אותן תחת הכר. ושוב מונח ושתק כאבן דומם. כמו חצי שעה י"ב קודם חצות-לילה, התחיל לדבר דברים שנכתוב כאן בסמוך, ויותר ממה שכתוב כאן, כי קצתני. וכל זה לא בדעת עצמו ידבר, אלא היה חוץ מדעתו, כמי

שרואה הבית והעליה כ"א²¹⁹, ובקול עצום, מה שאי-אפשר בכח החומר, אף אם כח אבנים כחו, ומכל-שכן לחלש כמוהו ועודו בתענית. בראשון התחיל בניגון ימים נוראים 'ה...'/ והמשיך בנגינה, כמו שרצה לומר 'המלך', אבל תיבת 'המלך' לא הוציא בשפתיו. שוב שתק ונח כאבן דומם. אחרי זה שוב התחיל בנגינה ואמר פעם אחת 'קדוש', ושוב שתק. אחרי זה התחיל בהתעוררות גדולה ובבכי רב סדר-הווידי 'אלוהינו ואלוהי אבותינו תבוא לפניך' עד שהיה משבר לבבות בקולו ההתעוררות רבה. שוב שתק. אחרי זה התחיל 'אלקי עד שלא נוצרתי' וכו', אות באות עד 'ולא על ידי יסורין וחולאים רעים' ועד בכלל. שוב שתק. אחר כך התחיל 'אלקי נצור לשוני' עד גמירא, וכולל בסופו הפסוק של שמו, שהוא: 'שבתי ירושלים את ה' הללי אלקיך ציון. אחר-כך היה מגביה ידיו למעלה מפניו וחלק אצבעותיו בה' אוירים ככהנים בנשיאת-כפים, אבל לא הוציא שום דיבור מפיו, רק כך מונח וידיו זקופות זמן מה, ובאמת הנער אינו כהן. אחר כך שוב הגיח ידיו למטה ושתק. אחרי זה התחיל בקול ומברך: 'ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה'. וזה היה במכוין מיד אחר שעה י"ב, חצות-הלילה. שוב שתק. אחר זה התחיל ואמר בהתעוררות גדולה הרבה דברי-מוסר ותוכחות, והכל בלשון-הקודש, כל ענין וענין פרשוהו בלשון-אשכנז, ואעתיק קצת. וזה לשונו: 'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ידועה קושית-העולם: מה לשון 'יעשה טוב ולא יחטא'? אלא התיירוץ כך: דתיבת 'יחטא' יש לה ב' פירושים, כפשוטו ולשון חסרון, כי אין לך צדיק בעולם שאין לו יצר-הרע, והוא חסרונו ומומו; אבל הצדיק מה הוא עושה? עוסק בתשובה מיד, ועושה הטוב, ובזה מתקן וממלא החיסרון, עד ששוב לא יחטא, אז אין לו אותו החיסרון. והנה כל זה בצדיק, אבל מה יעשה רשע שאינו אלא כולו עוונות כמו זה אברם בן רחל, שהלך בשדה והרג ברי-ישראל, שהוא בן לה?' והקדוש-ברוך-הוא מידתו לשלם מידה כנגד מידה, אבל עם-כל-זה השם-יתברך בעל-הרחמים. ונעשה מתחילה רוח-הטומאה ונתגלגל בכלב, ואחר כך בחזיר, ואחר כך ישב לו בקרבי זה שנה וחצי, וכל משך הזמן ההוא הייתי סובל ממנו כמה שברות-לב ושפלות. וכשהייתי מהלך לבית-הכנסת להתפלל תפילות, היה הרוח מעכב אותי. ועל כל זה היו כולם חושבים אותי שאני הולך מבית לבית לעסוק בעבירות, והכל הייתי סובל ושותק. ומה שעמדה לו זכות שזכה להיתקן בזמן מועט כזה, הוא, כי כשעשה המעשה הזה שהרג לאותו יהודי, מיד כשחזר לביתו היה לבו נוקפו, היתה עליו תימה גדולה, ופיזר מאותו ממון שגזל הרבה לצדקה ללומדים ולצדיקים. גם הועילו לו עתה תפילות-הרבים שהתפללו בימים אלו בבית-הכנסת עבורו להביאם לעולם-הבא. והנה בוודאי היה קשה לעולם על המעשה שצויתי לשחוט התרנגול. ועתה אפרש הטעם, כי זה אברם בן רחל מת בלי שחיטת מלאך-המות, אלא מיתתו היתה שאותה גשמה עצמה של הנהרג באה לו בגרונו וחנקה הסימנין, ומת שם בה' הנסרח והמטונף. ובאשר שמידת הקדוש-ברוך-הוא לשלם מידה כנגד מידה ועשה ברוב רחמיו ושנתגלגל עתה באותו התרנגול, כי מהרוח נעשה נפש וגם הנשמה לא היתה יכולה להיתקן, ועתה נכנסה הנשמה באותו תרנגול, ובשחיטה זו נשתלמה מידה כנגד מידה ונתקנה ושוב נתאחדה נר"ן²²⁰, ועל-כן צויתי ליתן לרבינו גרשון אותן ג' פעמים ח"י פניג לפדיון כנגד ג' חיות הנ"ל: אחד, חיות של אברם בן רחל, ואחד, חיות של התרנגול ואחד, חיות שלי. גם נגד נר"ן. הגם שכאן יש מקום לשאול עלי: הלא בח"י צ"ל²²¹ גם

כן היה די, ממילא לא הייתי צריך אלא פעם אחת ח"י פניג, שהם ג פעמים ח"י צ"ל, אבל הטעם, כי ראשי-תיבות של ח"י פניג ח"פ, הח' רומז לתיבת ח"י והפ' הוא תיבת פדיון, שהיא פדיון על שלוש חיות הנ"ל. גם במה שהלומדים הנ"ל ענו 'אמן' בכוונה על ברכת השחיטה עשו לו תיקון גדול. והטעם שקבלתי עלי זה התענית, מיום ד' ב' שעות אחר חצות-היום עד אחר חצות ליל ה', כי זה עולה ל"ד שעות, והוא ראשי-תיבות לה' דיבוק, שעל-ידי-זה יהיה לו דיבוק וחיוזוק לה'. ועוד הלמ"ד שעות נגד אותן שלוש יום של הרוח הנ"ל שהוצרך לעמוד על פתח הגיהנום, והד' נגד מה שהיה נגזר עלי לשכב עוד מ' יום אסור ביסורים, כאשר שכבתי עד הנה ואין לאל ידי. נגד זה הן אותן ד' שעות, כל שעה נגד עשרה ימים. והקדוש-ברוך-הוא בעל-הרחמים ונתן לי זה השכל. ואתפלל לו שישלח לי רפואה שלמה, ושוב שתק. אחר-כך התחיל בקול ואמר אלו הפסוקים כסדר ואות ובנגינה: 'לא אמות כי אחיה ואספר מעשה יה יסר יסרגי יה ולמות לא נתנני. פתחו לי שערי-צדק אבוא במ אודה יה. זה השער לה' צדיקים יבואו בו. אודך כי עניתני ותהי לי לישועה', ושוב שתק. אחר כך אמר בן הלשון: 'עתה אברך שלוש ברכות! והתחיל וזה לשונו: 'תתברך המרומם ותשתבח בעל-הרחמים כי אין כמוך אבי-יתומים, ברוך אתה ה' חי-עולמים'. ושוב שתק. אחר כך התחיל: 'יתברך אדוני-האדונים ותשתבח בעליונים ותחתונים, ברוך אתה ה' שוכן-מעונים'. שוב שתק. ואחר כך אמר: 'תתברך ותתרום', ושאר שבתא עוד ולא אדכרתן מילתא, רק סיים: 'ברוך אתה ה' שומע תחנונים'. ושוב שתק. אחר כך אמר בקול וזה לשונו: 'ברוך הבא אבי מורי ומורי אבי! ואביו כבר מת זה שנים רבות. וכשאמר זאת זקף ראשו ועשה ו' השתחויות. אחר כך אמר: 'ברוך השם שזכיתי לאור! והתחיל וביירך: 'ברוך אתה ה' פוקח עורים'. ושוב שתק. אחר כך התחיל בשמחה גדולה ובהכאת כף אל כף ובכל רמ"ח איבריו, ואמר בקול: 'אני שמח, ברוך ה', ששלח לי רפואה שלימה. והתחיל לומר בקול ענות-גבורה של שמחה מזמור קי"א 'אודה ה' בכל לבי' וכו' עד גמירא, אות באות. אז אמרנו להדליק נרות בהענגלייטסער [נברשת], כאשר שראינוהו אז בשמחה רבה ובמסירות-הגפש ממש מתוך שמחה. כשסיים מזמור הלז שוב שכב ונח כאבן דומם, ופשט ידיו ורגליו כמת. רק ידו השמאלית היתה זקופה אל הכותל, ובאצבעו הקטנה עשה איזה תנועות כמי שכותב על הכותל. וכך שכב זמן מה עד שהגיע חצי שעה ב'. ואז התחיל בקול לברך: 'ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם זוקף כפופים'. ובתוך הדיבור 'זוקף כפופים' זקף עצמו לגמרי והסיר במהירות מעליו את הכר העליון, שקורין אובר דעק, וירד מהמיטה והלך לרגליו במהירות כאיש בריא. ועבר בין כל האנשים שהיו שם והקיף את השולחן. אך ראינו שאז עדיין פניו לא היו לו, ולא ראות עיניו כראוי. ובתוך ההליכה הזאת ברך: 'ברוך אתה ה' אלוהינו מלך-העולם שעשה לי כל צרכי'. והלך עד שהגיע לחלון ופתח לו החלון. ואז נבהלו כל העומדים שם והקיפוהו ואחו לו ר' הרש הנ"ל בכתונת שלו, כי חשבו שרצה לקפוץ מהחלון החוצה. אבל באמת אינו כן, רק אמר אצל החלון איזה דברים בלחש, ותיכף חזר והלך מהחלון אל השולחן, וישב לו שם אל השולחן בתוך בניה-החבורה שהיו שם. וכבר חזר למראהו ותואר-פניו וראות-עיניו, והיה כאחד ממנו וכאיש בריא, כמו שלא היו דברים מעולם, רק חלש מעט מגודל התשת-כת. ואז אמר שיתנו לו איזה דבר-מאכל לברכה, להיות לברות למו, ונתנו לו איזה חתיכה עוגה, שקורין קיכל [עוגית], ובירך 'בורא מיני מזונות' בכוונה ובנחת, כי כחו הראשון סר מעליו, ומצד טבעו היה חלש, ובפרט אחר התענית. גם בירך אחריו 'על המחיה' כדינו, ותיכף הזהיר לאנשי-ביתו ששום אדם לא ילך אל המיטה שלו ששכב

שם כבר, ולא לאותו זווית לגמרי עד אור־הבוקר. אחר־כך חממו לו מן משקה קפץ [קפה], ולא רצה לשתות עד שהלך למקוה. ואמר שרוצה לילך למקוה לשעה ב'. ורצו להביא לו את הזעפֿט לנושאו, ואמר אינו צריך, אלא רוצה לילך ברגליו. ולבש והלך למקוה ברגליו ואנחנו הלכנו עמו. וטבל שם ג' טבילות. כשבא בחזרה מן המקוה לביתו, מיד בתוך פתח ביתו התחיל ובריד: 'ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם הנותן ליעף כח' בכוונה, ותיכף הלך אל השולחן ורחץ ידיו מן המקוה, ואמר שם בעמידה שירת משה 'אז ישיר' עד גמירא. אחר כך ישב לו ושאל ליתן איזה ספר תהלים, וגוללו על קפיטל ח"י, שהוא שירת דוד, ואמר והו' בכוונה גדולה בנמיכות־רוח מתוך התהלים. וציווה שידליקו תיכף נר מיוחד של שמן־זית, שקורין נשמה־ליכט, צריך שידליק עד שחשיכה ליל־שבת. ושוב הלכנו כולנו לבתינו לשלום, ומאז לבש מלבושיו ואכל איזה דבר בתוך הרוטב, והלך אנה ואנה כבריא גמור. ושבת־קודש עדיין מתפללים אצלו בעשרה, ועלה לתורה ובריד 'הגומל' וישב אל השולחן לאכול כשאר כל אדם. ובסעודה ג' אכלו שם איזה לומדים אותו תרגול הנשחט. ביום א' התחיל לילך על משענתו חוצה, והלך לבית־הכנסת בכל פעם, ואין שטן ואין פגע רע. ומי שגמלו כל טוב, והן הראגו ה' נפלאותיו, הוא יגמלנו כל טוב ויראנו נפלאות עד עולם, אמן.

(תרגום: דוב רימון ויחיאל פרנקל)

[רוח בימי בעל חת"ם סופר]²²²

... הרבה פעמים דחקו עליו והפצירו בו ²²³ לפעול פעולות על־פי שמות־הקודש, ולעמוד לעזרה למרי־נפש בקבלה־מעשית, אבל הוא בקדושתו וענוותנותו לא היטה אוזן קשבת והיה שונא גדול מדברים כאלו המתמיהים לבות בני־אדם. בכל זאת לא בכל פעם היה בכחו להימלט על גפשו להסתיר דרכיו בקודש. ולדוגמא אציע לפניך, קורא נכבד, איזה מעשה רב, ועוד ישנם תלמידי־חכמים גדולים בינינו אשר עמדו באותו מעמד. וזה היה גופא דעובדא: ²²⁴ ילד שעשועים אחד היה בפרשבורג בשמו ליב בן לאה, והיא היתה אשה צדקת ומקום־דירתה בבית הגדול אשר ברחוב היהודים, הנקרא געסטערהויו. ודרכו של הילד היתה תמיד לחפש באשפתות גדולות אשר מונחים בחצרות הבית הגדול ההוא, אולי ימצא שם איזה דבר. ויהיה היום נדבק בהילד רוח רע, רחמנא ליצלן, והוא בא לבית־אמו ולחזר־הורותו שלמד גמרא אצל מלמד אחד, בשמו ר' משה פאפענהיים ז"ל, וקרע המזוזות וכל החומשים וסידורים, רחמנא ליצלן, וכאשר ראה איזה עלה מסידור או גמרא עשה כן. וקפץ עד למעלה ועשה תנועות שונות ומשונות, ופניו נשתנו לכמה גוונין. וכאשר מצא איזה ספר בלשון לאומים היה מנשקו ומחבקו וכורע על ברכיו והזכיר שמות עבודה־זרה, רחמנא ליצלן. והיה רעש גדול, ותהום כל העיר. ורבים ממרחקים, אף גם כומרים, באו

²²² ראה: ר' שלמה סופר, חוט המשולש, דראהאביטש תרס"ח, לח ע"א. ר' שלמה סופר (1853—1933) היה נכדו של ר' משה סופר, המכונה על־שם ספרו 'חת"ם סופר' (פרנקפורט דמיין 1762—פרשבורג 1839), שהיה מגדולי־הפוסקים במאה הי"ט ומנהיגה של 'יהדות הונגריה האור־טודוכסית'.

²²³ הרב משה סופר.

²²⁴ עיקר המעשה.

לראות, והיה לפלא בעיניהם היותו יודע לקרות שמות עבודה-זרה שונות וישנות. ורבים מחכמי-העיר באו והפצירו בזקני הקדוש זצ"ל שיעשה ויפעול עם הילד האומלל הזה אות לטובה. ואחרי רוב הפצרות ציווה להביא הילד לפניו והעמידו בין ברכיו, וציווה עליו לקרות חומש ולהתפלל בסידור. והוא עשה כאשר ציווה עליו, אך כאשר הלך מביתו לחדר ושם בית-המדרש של הישיבה ושמע קדושה, או קדיש, בא עליו הרוח, רחמנא ליצלן, ועשה כדרכיו, וחזר לסורו. וכך היה ב' שנים והיה לאות ולפלא. וזקני זצ"ל לא רצה ליתן לו קמיע כדרכו שלא לעשות בדבר אשר כבר הוא ידוע ומפורסם לכל, אבל הגאון רבי דניאל ז"ל, ושאר תלמידי-חכמים הפצירו בו לרחם על הילד, ולא יכול למלט, על-כן קרא את תלמידו הרב הצדיק מורנו הרב פישל סופר ז"ל, ומסר בידו קמיע שיקשור אותו להילד על צווארו, ויגזור אומר שייצא הרוח דרך אצבע קטנה, והוא יפתח החלון. ותחת החלון בחצר יעמיד איזה אנשים גדולים. עם כלב שחור, ובזה הכלב יגזור שיכנס בו הרוח. והאנשים הנ"ל ישימו אחר-כך הכלב בשק וישליכו אותו בנהר. וכן עשה הרב הנ"ל על-פי רבו. ונטל הקמיע, וכאשר פתח הפתח מן החדר שהיה הילד שם קפץ עליו בחרי-אף גדול, והרב הנ"ל בכל-זאת התגבר עליו וקשר הקמיע על צווארו, והילד נפל לארץ וצועק ככרוכיה: 'ידי, ידי!' ונפתח האצבע ואנשים העומדים שם בחוץ עם הכלב עשו כאשר ציווה זקני זצ"ל והשליכו הכלב לנהר (דאנויא) ²²⁵ ובאיזה ימים נתרפא הילד ולמד בישיבה והיה בחור טוב והלך בדרכי-היראה כל הימים.

עוד ענין כזה בא לפני זקני זצ"ל, ואחר הפצרות רבות בחר עשרה בחורים מתלמידי המופלגים יראי-ה' וציווה להם שיעמידו עצמם באחד מחדריו, ויאחו זה את זה בחווקי-ה', ולא יגיתו זה את זה, והנער אשר הרוח בו, רחמנא ליצלן, יעמידו באמצע. וזקני זצ"ל ציין להם כמה מזמורי תהילים אשר יתפללו שמה ואת אשר יתכוונו באמירתם, וכן עשו. ופתאום אחר תנועות ויללות וקפיצות שונות קפץ הנער וצווח מאוד, ונשברה זכוכית אחת והנער נפל לארץ עייף ויגע, ולאט לאט השיב רוחו בקרבו ונתרפא מחוליו לגמרי בעזרת השם-יתברך.

[רוח בימי הט"ז (ר' דוד סג"ל)] ²²⁶

... והיה מפורסם [הט"ז] גם לאיש מופת. דפעת אחת נשטית בת גביר אחד בקהל-קודש לבוב וביקשו מאיתו שילך לבקרה ויתפלל בעדה ועלי-ידי-זה תהיה לה רפואה. ונעתר לשאלתם. וכשפתח את הדלת פתחה פיה ואמרה: 'ברוך הבא!' והחזירה פניה. ושאל אותה: 'מדוע החזרת פניך?' השיבה שהרשעים אינם יכולין להסתכל בפני הצדיקים, ובשמים קוראים אותך רבינו בעל הט"ז. והשיב לה: 'אם כך אמת הדבר' — אזי אני גוזר שתתראי

²²⁵ הדנובה. הסוגריים במקור!

²²⁶ ראה: ספר שם הגדולים השלם, ברוקלין נ"י. תשי"ח, קונטרס שארית-ציון לר' מנחם מענדל ברייף, קיח ע"א. הסיפור הובא אף בספר עטרת מנחם, בילגורייא תר"ע, עמ' 70. ר' דוד ב"ר שמואל לוי גולד באוקראינה בשנת 1586 ונפטר בלבוב בשנת 1667. ייסד בית-מדרש בקראקא ושימש ברבנות שם, בפוזנא, אוסטרהא ובלבוב. על-שם פירושו לשולחן-ערוך ששמו 'טור-זהב' כונה בעל-הט"ז, או בקיצור הט"ז.

ובזכות אשר תירצתי היום טור פליאה לאמיתה של תורה! וכן היה (פנקס הקהל דקהל-קודש לבוב).

[נוסח שני] 227

עוד שמעתי מפיו הקדוש שהט"ז בעת שהיה רב בקראקא, או מקודם בפרידנא, היה שם גביר אחד בעל-בית והיתה לו בת ונשתגעה, רחמנא ליצלן, שנכנס בה דיבוק-ירות. והיא טיבעה — לאשר דירתו היתה ברחוב — כל מי שעבר דרך ביתו הלכה להחלון והגידה בפומבי כל העבירות שעשה זה האיש. ואף אם לא עמדה אצל החלון רק בחוש הרגישו כל איש שהיה עובר. ומטעם זה נמנעו כולם מלעבור דרך הרחוב ההוא, כי מי ירצה שיתפרסמו חטאיו? פעם אחת אירע שהיה ברית-מילה, או ענין אחר, שהיה צריך הרב הט"ז עם הקהל לעבור דרך הרחוב ההוא, וכאשר ראתה שהרב עובר ברחו והטמינה עצמה (או עמדה שם ולא ענתה שום דבר, וכמדומני שהראשון עיקר) והתחילו אנשים להסית להגביר שיתחנן להט"ז. והוא השיבו שאין לו ידיעה משום דבר, אך אמר לו אחרי שיראה ממנו יכול לעזור לו. והשיבו: אם-כן תאמר לו שדוד בן... הרב דפה ציוה שיצא ממנה, ותשוב לבריאותה. וכן עשה הגביר ונתרפאה. ובא אחר-כך ורצה להעניק לו בריצי-כסף עבור זה, וענה לו: לא אקח מאומה אחרי שבאמת לא עשיתי מאומה לה, ורק ששמעה בקולי...

מ ע ש ה נ ו ר א ה 228

[עמ' 3] בשנת תר"ח לפ"ק ג' משפטים בא אלי ר' רפאל ב"ר משולם פייויש מאנשי עיר סיג'י, והוא דר בכפר מיקוצעוויטש, וסיפר לי איך שזה ערך שש שנים נודמן אצל בנו הילד חוליי-נופל, רחמנא ליצלן. וסמוך לכפר שלו היה דר איש אחד תנחום שמו. והיה דר כל ימיו אצל ריחיים-של-מים, והיה מחזיק הריחיים מהשר, ודירתו היתה במקום רפש

227 ראה: כתבי ר' יאשע שו"ב, ירושלים (תש"ם), עמ' קל"ג.

228 הסיפור הועלה על הכתב בידי הרב פנחס מיכאל, אב"ד סטולוביץ, שטיפל בחולה, אך אינו מתאר את סוף הפרשה. ר' צבי אריה (מחבר הספרים: תהלוכות-מים, וורשא תרכ"ג ותהלוכות-היבשה, וורשא תרכ"ט) העיד לפני אחיו ר' ישראל שלמה זלמן כ"ץ אלכסנדרובסקי, שו"ב בשערשאב (שהעתיק את כתב-היד), כי ראה את כתב-היד בידי הרב הנ"ל, ואף שמע מפיו עדי-ראייה ועדי-שמיעה על האירוע. המעתיק העתיק את המעשה בחודש אלול תרי"ט, אך רק בשנת תרס"ח הובא הקונטרס לבית-הדפוס בוורשא בידי ר' מרדכי יוסף רוזנפלד. תרגמנו את הפיסקות שבי יידיש לעברית. וראה ר' יצחק אייזיק חבר, מגן וצינה, אמשטרדם חש"ד, לה ע"א: 'גם באוונגו שמענו מעשים נוראים כאלה זה ערך חמש או שש שנים, מהרוח שנכנס בבתולה אחת מכפר הסמוך לק"ק סטאלאן' (עיר קטנה סמוך לק"ק גאוארעאדאק) אשר למאות אנשים, יהודים ואינם יהודים, שרים וחכמים, עמדו וראו בעיניהם ושמעו באוונגו, היאך הרוח דיבר בקרבה ואמר שהוא רוחו של תנחום מחזיק הריחיים בסביבה זו, ועל איזה חטא נתגדה מעליונים ותחתונים. והכירו כמה אנשים בקולו של תנחום זה הנזכר, הדובר בה בהבתולה הנזכרת בטביעת עינא שמת דקלא שהוא אותו תנחום הידוע שם באותה סביבה זמן מועט איזה חודשים שהיו מכירים אותו מאוד, אף הגיד להם לפני הבית-דין כמה ענינים ממה שהתנהגו עמו, והוא דבר ידוע ומפורסם. וראה שם, לה ע"ב בהערה. נראה כי ש. אנטסקי (שלמה זנוויל רפופורט) לקח מלוא-חופניים מן הקונטרס מעשה נוראה בשעה שכתב את מחזהו הנודע 'הדיבוק' — צווישן צוויי וועלטן'.

וטיט רחוק מדיורי-אנשים. והיה מוחזק למועיל בענייני-כישוף, כאשר העידו אנשים יראים ושלמים שראו אותו כמה פעמים שהיה עוזר אלומות-תבואה בשדה-נוכרים (כדרך מכשף, כאשר רוצה לעשות כישוף הולך לשדה כשהיא בקמותיה, ועושה אלומה כשהיא מחוברת, ובעל השדה כשרואה האלומה קשורה בתבואה²²⁹ שלו ירא מאד ליגע בה ולקוצרה. וקורין אותה קוקלעס [בובות] ומבקש איזה מכשף לעוקרה משדהו). והיו גותנים לו שני זהובים, פחות או יותר, והיה עוקר אותם משדותיהם. אמת, שהיה מתלוצץ בעצמו לפני מכיריו מישראל, והיה אומר: 'מה איכפת לי שנותנים לי בעד זה מתנה? אבל באמת, כמו שאיני יודע מזה, כן לא יארע לי שום נזק!' אבל מכל-מקום היו הנוכרים נוסעים אליו להועילים בענייני-כישוף.

והנה האיש הלזה הועיל לבן ר' רפאל הנ"ל ונרפא הילד, והוא, ברוך-השם, עדיין בריא וחזק. אך באותו פעם נפגעה בתו הילדה מרים דבורה באותה המחלה, רחמנא ליצלן. והנה רפאל הנ"ל נסע עמה למכשפים, ולהבדיל לבעלי-שם, ולא הועילו כלום. גם אותו האיש לא הועיל לה. אך לפעמים היה האיש אומר: 'הנה יש לי בן קטן, משתוקק אני מאוד שתהיה כלת-בני!' והנה דברים כאלו מסתמא לא נכנסו לאוזני אביה, כי מי ישית לבו לקבל דברים כאלה הנאמרים באקראי?!

והנה האיש הזה, תנחום הנ"ל, עשה כמה מעשות [מעשיות] נוראות שהיה יודע בכישוף. פעם אחת היה אצל אשה אחת שילדה, ובתוך כך כאב לה דד אחד ונתגדל ממש כדלי, ונלאו הרופאים למצוא לה תרופה, והוא הועיל לה. אך בתוך כך מתה אחותה [של] הילדת, ואחר-כך אמר בפני אחרים, שלא היה יכול לרפאותה אלא-אם-כן תותפס אחרת תחתיה. וכמו כן מפורסם הוא שהיה על סעודת ברית-מילה עם ר' יואל ראנדאר ([חוכר] מדארעווא והיו ביום ו'). והיתה לו שנאה כבושה עליו ושתה עמו יי"ש. אחרי-זה התפאר בפני אחד שעד יום ב' אחר שבת יבוא לקבורה. ובאמת כן היה, אף שהיה איש בריא אולם. וכן כמה מעשים נפלאים.

והנה בזמן ט"ו כסליו שנת תר"ד נהרג והובא לפה סטאלאוויץ. והמעשה היה, שיצא מביתו לבית-הריחיים. וקודם שיצא מביתו אמר לכלתו, אשת-בנו הגדול: 'הנני הולך למות! חיי בשלום!' והיא סברה שהוא מדבר מחמת שיכרות, ולעגה עליו. ובתוך כך יצא הקול שנטחן בתוך השעסעצרנע [החישוקים] של הגלגל של המים ומת שם, והוציאו אותו משם והביאוהו לפה, יד אחת שבורה לחתיכות דקות, וגם החזה שלו נשבר לכמה שברים. ונקבר פה אחר ב' ימים לאחר מיתתו, מחמת שלא הניח האסעסער [שופט] לקוברו תיכף, מחמת שהיה הרוג.

ונחזור אודות הבתולה הנ"ל. הנה [עמ' 4] המחלה הנ"ל היתה מזדמנת לה פעם אחת ברבע שנה, ולפעמים כשהיתה בכעס מאוד היתה גם כן מזדמנת לה. אך ברבות-הימים היתה מזדמנת לה המחלה הנ"ל בימים מקורבים, עד שבחורף הנה היתה מזדמנת לה שלוש פעמים ביום. והנה הבתולה היתה רואה דמות אחד עומד לפניו, והיה תובע אותה להינשא לו. והיתה רוקקת בפניו. והבתולה אמרה שמעולם לא נגע בה הרוח מעשה-אישות, רק היה מיגע אותה כדרך הנופלים בחולי-נופל, רחמנא ליצלן. ואביה היה אומר לה: 'אמרי: שמע ישראל!', והיתה מתחלת לומר, ולא יכלה להוציא השמות. והבתולה כעת בת-חמותה. וכמה פעמים שאלה הבתולה: 'עד מתי אתה תובע אותי?' והשיב לה: 'עד חתונתך.'

229 על קליעה (גם של שערות הסוס) כענין של כישוף, ראה: Geschichten Besessener neuerer Zeit, ושם הפניה לספר Zauberbibliothek של החוקר Horst, p. 21.

פעם אחת ישב ר' רפאל הנ"ל בליל מוצאי־שבת־קודש והבתולה נפלה באותה שעה במחלה הנ"ל. ואביה זמר ומירות 'המבדיל בין קודש לחול'. התחילה הבתולה כמו־כן לזמר תיבות הנ"ל בעיקום־שפתיים, כדרך שמלעיגין. ור' רפאל הבין שאין זה מדעת ורצון הבתולה, רק מעשה־הרוח. אז אמר: 'וואס קרימסטו מיך איבער? קאנסט בעסער — זינג בעסער!' [מה אתה מחקה אותי? אם תדע יותר טוב — שיר יותר טוב!] גם הבתולה אמרה בזה הלשון: 'וואס קרימסטו איבער מיין פאטער?' [מה אתה מחקה את אבי?] 'כיון שאמר לו [לך] זינג בעסער — לאמיר איך הערען!' [כיון שאמר לך 'שיר יותר טוב' — הבה ואשמע!] התחיל הרוח לזמר בקול עצום ומשונה, עד שכל בני־הבית נבהלו וכמעט יצאה נשמתם.

והנה ערך שני שבועות התחילה הבתולה לראות דמיון אחד עומד לפניו. ושאלה אותו: 'מי אתה?' והשיב לה: 'אני תנחום. אני רוצה לרפאותך, אך באופן שתנשאי לבני. הנה הוא לומד בקהל־קדוש סלאנים'. והירבה דברים על לבה לפתותה. ואמר שדודתה וזקנתה שלחו אותו לגמור השידוך הנ"ל, והדברים שמעו כל אנשי־הבית. גם אביה ישב שם בעת ההיא. וכששמעו דבריו אמר לו: 'ר' רפאל, טאמר איז א סברא איהר זאלט מיט מיר ריידען?' [אולי יהיה מן ההגיון שתדברו אתי?!] והנה הסדר היה כך שהבתולה היתה מתחילה להתנמנם. אחר־כך היתה רואה את האיש הולך ובא מהתקרה, או מהארץ, לבוש שחורים ופניו מכוסים. ולה נדמה שהוא עומד אצלה ומדבר רק בפני אביה. אמר, שהוא יושב בקרבה ומדבר בפיה. והבתולה היתה שוכבת מוטה על צדה ועיניה סגורות, אך דעתה צלולה ויודעת להשיב לכל דבר אשר ישאלו אותה.

והנה אני ציויתי לאביה שיראה בעת שידבר תנחום הנ"ל מפי הבתולה, שיראה אז תחת גרונה, אם שם כמו אגוז קטן, כמובא בסימן מ"ח מספר הייחודים.²³⁰ ולקח גר בידו לעשות כאשר ציויתי עליו, והסתכל בצוארה, ומצא כמו לוז קטן. אז השיב תנחום ואמר: 'הערט ר' רפאל, געדענקט איהר אז איך תנחום האב געהיילט אייער ילד איז דענסטמאל אריין געגענען הרוח לבתולה הנ"ל?' [שמע ר' רפאל, התוכור כאשר אני תנחום ריפאתי את הילד שלך אז בדיוק נכנס הרוח בבתולה הנ"ל?] ואמר ר' רפאל: 'וואס האט איהר געהאט צו דער בתולה?' [מה היה לך נגד הבתולה?] והשיב: 'זי איז אן געגענגען אויף דעם רוח. גם איך האב טאקו געוואלט זי זאל זיין מיין שנור. דעריבער האב איך עס אריין געזעצט, און היינט מוז איך זי היילען. אבער אויף דעם אופן, אז זי זאל זיין מיין שנור. וייל מתחילה איז ער אריין געזעצט געווארן אויף דעם אופן, קען אנדערש גיט זיין. און זקנתה האט געזאגט אז פאר דער חופה זאל זי בענשען ליכט, און אויף מארגען נאך דער חופה זאל מען זי אנטהון אין א שלייער, זי זאל געהן אין איהם לפחות ב [עמ' 5] שעות, און איך פארזאג אייך אז מיין זון זאל זיין ביי איהר שנה ראשונה חאשט ער באגערט לערנען, זאל ער פון איהר גיט אבטרעטען. דאס איז פאר איהר א שמירה און דא אין כפר וועט זיין צוויי חאסלערעס של גויים, זאל זי זיך גאר גיט געפינען דא אין כפר, לפחות זי זאל גיט ארויס געהען דענמאלט מפתח ביתה, ווארום דארטען געפינן זיך שדים ורוחות ר"ל. א סימן גיב איך אייך [היא נתקלה ברוח. ואני דווקא רציני שתהיה כלתי. לכן הכנסתי אותו בתוכה. וכעת עלי לרפא אותה, אך זאת בתנאי שתהיה כלתי. כיון שלשם כך הוכנס בתוכה מלכתחילה, הרי שאין הדבר יכול להיות אחרת. וזקנתה הורתה כי תברך על הגרות

230 כנראה הכוונה לשער רוח הקודש לר' חיים ויטאל.

קודם החופה, ולמחרת החופה ילבישו אותה צעיף שתשא אותו שעתיים לכל הפחות. ואני מצווה עליך, שבני ישהה אצלה שנה ראשונה, אם־כי הוא משתוקק ללמוד [תורה] לא ימוש ממנה, כי זאת שמירה עבודה. וכאן בכפר תהינה שתי חתונות של גויים; שהיא לא תימצא בכלל בכפר, לפחות בל תצא מפתח ביתה כי שם נמצאים רוחות ושדים, רחמנא ליצלן. סימן אני נותן לכם:] הנה המחלה שלה מזדמנת לה ג' פעמים ביום, תדעו נאמנה שמהיום — יום ב' בשבוע — עד יום ב' אחר השבת, לא יבוא לה עוד הרוח, ותראו שהבתולה תהיה בריה חדשה!

כן דיבר תנחום והלך לו. וכשהלך ישבה הבתולה כדרך כל אדם. וכך היה שהרוח לא היה בה כל משך השבוע הנ"ל. והבתולה נעשתה לבריה חדשה ופנים שוחקות. רק שתנחום הנ"ל היה הולך אצלה מדי לילה בלילה מתחילת־הלילה, וכשבא היה אומר: 'גוטן אבינט!' [ערב טוב!] והיה מדבר על לב הנערה שתתרחצה להשידוך. והיה מזרז לאביה ולאמה שייגמר הדבר חיש מהר. 'און איהר זאלט וויסען אז זיי וועלען גליקליך ווערען' [ודעו: הם יהיו מאושרים]. והיה ממשיך בדבריו כל משך זמן שהיו מדברים עמו. לפעמים היה אומר: 'אין לי פנאי'. והנה ר' רפאל שאל אותו מה מעשיו שם? והשיב: 'אני הייתי בזה העולם עוסק בענינים אלו, שם אני עוסק עם הרוחות ובוודאי אוציא ממנה את הרוח'. ור' רפאל שאל אותו כמה ענינים שהיה ידוע ביניהם בחייו, והיה משיב. והיו כמה ענינים שהבתולה לא ידעה מהם מעולם, רק הדיבור היה יוצא מפיה־הבתולה.

פעם אחת אמר האיש הנ"ל בדבריו: 'הנה בני יכול ללמוד, אך מעות אין לו. גם מתנות להכלה אין לו, זולת כרים וכסתות תתן לו זוגתי האלמנה'. השיבה לו הבתולה: 'איך דארף דיינע מתנות ניט. די גרעסטע מתנה וועט זיין ביי מיר אז איך וועל געוונד זיין'. [אינני זקוקה למתנותיך. המתנה הגדולה ביותר עבורי היא להיות בריאה]. אז אמר האיש לאביה: 'הערט מיך מחותן! וואס פאר א חכמה זי איז. איך זאג אייך אז זי וועט א בריה אחרת ווערען'. [שמעני מחותן! איזה חכמה היא! אני אומר לך שהיא תיהפך לבריה שונה!]

והנה כבוא יום ב' המוגבל בא אליה הרוח כדרכו, ונפלה כדרך הנופלים בחולי־נופל, רחמנא ליצלן. ואמר לה הרוח: 'זייע שלא אבוא עוד אליך רק חמש פעמים! והבתולה התחננה אליו: 'המעט שנתיגעתי ממך? די פעם אחת! ונתרצה רק על ב' פעמים. והנה באותו היום נסע ר' רפאל לקהל־קודש האראדישץ ורצה לשאול את פיה־הרב דשם, אך לא מצא אותו בביתו ונסע לביתו לערב. והנה העת היה שקט ושאנן, רוח ושלג אין. והנה פתאום נתהווה רוח סערה על הדרך לפני המים, ונחשך לר' רפאל בעיניו, והסוס שלו, אף כי היה טוב וחזק אשר מעולם לא סר מני־דרך, נשאו רוח סערה עם העגלה על השדות רחוק מהדרך, עד שבטורח גדול חזר לדרכו. וישתומם האיש על זאת, אך חשב אולי מקרה הוא. כבואו לביתו, אמרו לו בני־ביתו: 'הנה לא מצאת שם את הרב בביתו! ושאל ר' רפאל: 'איך תדעו זאת?' והשיבוהו: 'תנחום היה כאן ואמר: הנה אביכם נסע להרב דקהל־קודש האראדישץ לשאול את פיו, אך לא ימצאנו שם!'

ובאותו פעם הוציא האיש את הרוח מן הבתולה, וראו כל אנשי־הבית את הבתולה נופלת. והתחיל כל איבר ואיבר שבה להודעו, עד שבסוף ראו שאצבע קטנה של רגלה נתנפחה ונעשתה עבה, ואצבע ההיא כאב לה זמן רב. וכשיצא הרוח ראתה הבתולה לבד אותו היטב, והנה ראשו קרח בלא שער ורגליו דקים, והיה זה לעת־ערב.

למחר בא האיש תנחום והתחיל לדבר בכעס: 'הנה אתה נוסע לעסקך ואין אתה שת לבך בעסק השידוך. דו זאלסט וויסען, דו האסט [עמ' 6] שוין קיין מידעל ניט, זי איז ניט דיינע.

געדיינקסטו אז עס איז דיר פינסטער געווארן אין די אויגען ? [להוי ידוע לך, שאין לך יותר בת, היא אינה שלך. התזכור שחשכו עיניך ?] וכל הענין היה כך. תדע, שבאותו הפעם שהוצאתי את הרוח פגע הרוח אותך על הדרך ורצה להזיקך, אך אני עכבתי על ידו. והנה ר' רפאל לא סיפר מזה כלום לבני-ביתו, והבתולה לא ידעה מזה. 'על-כן למען השם תראה לגמור את השידוך, כי מרה תהיה באחרונה'. והנה ר' רפאל התחיל לדבר נגדו סרה: 'מה לך אלי ? אין הדבר תלוי בי, עד אשר אתיישב בדבר זה עם קרובי ואשאל להבנים מה יאמרו בזה ואשיב לך'. ויאמר תנחום: 'שאל נא את הרב דסטאלאוויטש, או הרב דהאראדישץ, גם הקרובים, בודאי כולם יסכימו לזה'. ור' רפאל אמר: 'אולי לא ירצה הבחור, או זוגתך ?' והשיב: 'מה איכפת לך ? אני אמשיך את לבם לזה, כי כבר הייתי אצלם והסכימו לזה'. והנה טענות כאלו עברו ביניהם בכמה לילות, עד שפעם א' אמר ר' רפאל לזוגתו: 'מה בוכל לעשות עוד ? מוכרח אני ליסע להביא את הבחור ונעמיד חופה עם הבתולה ולא נרבה בהוצאות'. ושמע האיש והשיב: 'לא כן, אדרבה אסוף את כל משפחתך, גם תוכל להביא הרבנים הנ"ל על החתונה'. פעם אחת אמר לו ר' רפאל: 'אני חפץ לירד עמך לדין. מה לי ולך, כי תכריחני לזה ?' והשיב: 'ארד עמך לדין לאיזה מקום שתרצה, רק שתקח עמך הבתולה, כי בלתי לא אוכל לעמוד שם'. ושאל אותו ר' רפאל: 'אם תפסיד בדין מה יהיה ?' השיב: 'אז תהיה נקי ממני !' ושאל ר' רפאל: 'תן לי יד שתקיים פסק-הדין' והשיב: 'לא אוכל !'

שוב אמר האיש: 'ידעתי כי יום מחר אתה נוסע לקהל-קודש סטאלאוויטש, קח אתך את הנערה להרב דשם ונסדר שם טענותינו'.

כל זאת סיפר לי, החתום מטה, יום ד פרשת משפטים, ושאל ממני עצה מה לעשות. וציוויתי לו ליסע לביתו של תנחום לשאול את פי האלמנה אם אמת הדבר שהיה גם אצלם כאשר אמר. אך מחמת שמקום דירת-האלמנה הוא מקום רפש וטיט ורחוק מיישוב בני-אדם, לא רצה ליסע לבדו ולקח מכאן עוד איש אחד ונסע לשם. ולא מצא שם את האלמנה, כי נסעה לסלאנים ועמדה שם למשרתת, רק בנה הגדול דר שם. אולם האיש תנחום אמר מכבר לר' רפאל: 'לא תעסוק בזה עם בני הגדול, כי הוא גולם'. ושאל ר' רפאל את הבן הנ"ל אם יודע מזה, ושחק עליו, אך על השידוך הסכים גם כן. ואמר שאחר השבת יסע לסלאנים ויציע השידוך לפני אמו ואחייו. ושאל ר' רפאל אותו: 'מה זה שאביך לא רצה שאדבר עמך על אודות השידוך, ואמר שאתה גולם ?' והשיב הבן, שגם בחייו היה שנוא אצלו, וקרא אותו תמיד גולם.

והנה אותו היום בא ר' רפאל אצלי, ויעצתי אותו שיעשה השידוך ומה לו לחוש ? אך אמר אלי שרצונו להביא את הבתולה לפני, בכדי שנשמע הדברים בעצמן. וכשבא עוד הפעם להבתולה אמר לו ר' רפאל: 'דו ביזט א שקרן. דו האסט מיר געזאגט אז דו ביזט געווען ביי דיין זון און האסט געשמעסט. היינט בין איך דארט געווען און מען האט פון מיר אפ געלאכט זיי וויסען דער פון ניט !' [אתה שקרן. אמרת לי שהיית אצל בנך ושוחחת אתו. והנה היום הייתי אצלו וצחקו ממני, כי הם לא יודעים מזה]. והשיב: 'וואס וועל איך געהן צו זיי אז איך האב נאך דא ניט געפועלט. היינט אז דא איז שוין ביי אייך רעכט וועל איך שוין געהן צו זיי און וועל דארט רעכט מאכען'. [מה לי ללכת אליהם כאשר כאן טרם הועלתי במשהו. כעת, אם הדבר טוב עיניכם, אלך אליהם ואסדיר הכל]. והנה אחר השבת, יום ג', בא לפני ר' רפאל הנ"ל, והביא לפה גם את הרב דהאראדישץ, ומפה נסע להביא את הבתולה. כי ביום ב' העבר היתה ישנה בביתה ופתאום נתעוררה משנתה, ואמרה

שאחד העירה משנתה ויאמר לה: 'קומי מהר, המלטי על נפשך, כי פה בכפר [עמ' 7] התחילה חתונת גויה אחת'. וקמה בבהלה וביקשה את אביה להוליכה מכאן. ואביה ר' רפאל הוליד אותה לכפר קולין, דירת אביו ר' פיוויל. והנה בבואה לשם, היתה שם אשה אחת קרובה ללדת, והיה זה תחילת הלילה, יום ד'. והנה אנשי-הבית אמרו: 'הנה הבתולה התחילה להתנמנם, חוששין אנו שתפחיד אותנו, גם את היולדת!' אך באמת לא נשמע ממנה דבר עד ערך שעה עשירית בלילה שהמליטה היולדת זכר. תיכף התחיל האיש לדבר ואמר: 'הנה כבר באתי בתחילת הלילה, אך לא רציתי לדבר עניני עד עתה'. והתחיל לדבר על דבר-השידוך, ואחר כשהלך משם אמר: 'זייט געזונד!' אמרו לו אנשי-הבית: 'געהט געזונד!' אמר להם: 'שוטים! איהר זאגט מיר געהט געזונד. צו בין איך א לעבענדיגער?' [אתם אומרים לי: לך לשלום והיה בריא, וכי בין החיים אני?]. אמרו לו: 'איך נאמר?' אמר להם: 'כך צריך לומר: געהט אין אייער רוה בשלום!' [לכו למקום מנוחתכם בשלום]. ומשם הביא הבתולה לפני קהילתנו, וצירפנו פה עוד דיין אחד ושלחנו התראה על-ידי השמש דפה קהילתנו ועל-ידי הגבאי דחברא קדישא, כי הוא יודע קברו, והתרו אותו על קברו שיבוא לבית-דין לפחות מתחילת הלילה. והשמשים אמרו המקום שישבו שם בית-דין, בכדי שיבוא לשם. אחר-כך התפללו מנחה ותפילת-ערבית. אחרי-זה ציוונו להוציא כל איש מעלינו, ונשארנו אנחנו בית-דין והשמשים ור' רפאל והבתולה. והתחילה הבתולה להתנמנם כדרכה ושכבה על צדה ועיניה סגורות. ואמרה לנו: 'הנה הוא הולך!' ושמעו קול יוצא מפי הבתולה: 'גוטן אוינד! וואס מאכסטו טאכטער?' [ערב טוב! מה שלומך, בתי?]. אז אמר ר' רפאל: 'הערצו תנחום, איך האב דיר צו געזאגט טאהן דעם שידוך נאר מיר האבען אבערעט איך זאל זעצען ב"ד, און דו זאלסט זאגען דייער רייד פאר ב"ד. היינט האב איך געזעצט ב"ד!' [הקשב תנחום: הבטחתי לך לעשות את השידוך, אבל הסכמנו שאושיב בית-דין. ואתה תביא בפניו את טיעוניך. היום הושבתי בית-דין!]. והשיב תנחום: 'רעכט. איך וועל פאר זיי זאגען'. [בסדר. אומר טיעוני בפניהם] ושאלנו אותו: 'מה ענין של השידוך שאתה מדבר? הלא זיווג מכריזין מ' יום קודם היצירה. ואם מה' יצא הדבר בוודאי תהיה כלתך!' והשיב תנחום: 'איך האב זי ליעב?' [אני אוהב אותה!] ושאלנו אותו: 'איך שייך לשון אהבה? בזה העולם שייך לשון אהבה, אבל לא בעלמא דקשוט!' והשיב תנחום: 'איך האב זי פארט ליעב'. [אני בכל זאת אוהב אותה] וסידר לפנינו טענותיו: 'הערט רבי. ביי איהם איז אמאל געווען זיין זון אין חוללי-גופל. האב איך געהאלפען. פון איהם איז אין דער בתולה אריין. היינט האב איך איהר געהאלפען. דעריבער בעדארף זי זיין מיין שנור'. [הקשב רבי! היה לו פעם בן חולה במחלת הנפילה. עזרתי [להוציא את הרוח] ממנו נכנס לתוך הבתולה. והיום עזרתי לה. לכן היא חייבת להיות כלתי] ושאלנו אותו: 'און דו האסט געקענט העלפען?' [ואתה יכולת לעזור?] השיב: 'א. איך בין געווען א מכשף?' [כן. הייתי מכשף!] שאלנו: 'וואס איז געווען ביי דעם ילד?' [מה היה לאותו ילד?] והשיב: 'א לופט'. [רוח]. שאלה: 'ווי רופט מען איהם?' [מה שמו?]. תשובה: 'לופען'. שאלה: 'וואו האסטו איהם היינט אריין געזעצט?' [לאן הכנסת אותו עכשיו?]. תשובה: 'אין איין גוי' [לתוך גוי]. שאלה: 'ווי רופט מען איהם?' [מה שמו?]. תשובה: 'מיחאש'. שאלה: 'וואס טהוט ער איהם?' [מה הוא עושה לו?]. תשובה: 'ער צופט איהם, ער רייסט איהם. איהר מיינט ער וועט פייגערען, גיין ער וועט לעבען'. [הוא צובט אותו, הוא קורע אותו. אתם סבורים שיתפגר? לא, הוא יחיה]. שאלה: 'וואס איז א לופט?' [מה הוא רוח?] תשובה: 'שווארצער' [שחור].

ושאל הרב דהאראדיש: 'כמה לופטין יש?' [כמה רוחות יש?]. והשיב: 'כ"ה לופטין' [עשרים וחמשה רוחות]. שאלה: 'ממה הם?' השיב: 'פון א שייער און פון איין פוסטקע'. [מגורן ומחורבה]. שאלה: 'איך ידעת כישוף?' תשובה: 'מיר האט אויס געלערנט א גוי'. [גוי לימדני]. שאלה: 'ווי האט מען איהם גערופען?' [מה היה שמו?]. תשובה: 'מאקסים'. שאלה: 'ווי האט ער דיר אויסגעלערנט?' [איך לימד אותך?]. תשובה: 'ער האט אן געגאסען א גלעזיל בראנפען און האט זיך געמאכט אויבען ווי איין בולוויצקע. און איך האב אויס געטרונקען, האב איך שוין געקאנט'. [הוא מזג כוסית יי"ש ועשה לעצמו מעין נפירות. ואני רק גמרתי לשותות, וכבר ידעתי]. שאלה: 'וואס האט ער דיר מוסר געווען א כיתה?' [מה הוא מסר לך? כיתה?]. 'יע, ער האט מיר מוסר געווען זעקס'. [כן, הוא מסר לי כיתה של ששה]. שאלה: 'וואס זענען זיי ערלים צו יודען?' [האם הם ערלים או יהודים?]. תשובה: 'גויים'. שאלה: 'ווי רופט מען זיי?' [מה שמותיהם?]. תשובה: 'חשב שמותיהם: 'יאזעף, טעלקי, פאלקע כו'. שאלה: 'וואס האסטו מיט זיי געטהן?' [מה עשית אתם?]. [עמ' 8] תשובה: 'זיי פלעגען מיר ברענגען געלט'. [הם היו מביאים לי כסף]. שאלה: 'וואו נעמען זיי געלט?' [מנין לקחו כסף?]. תשובה: 'אין בלאטע'. [בבוץ]. שאלה: 'ווער פארלירט דארט? קיינער גייט דאך נישט?' [מי מאבד שם כסף? הרי איש אינו הולך שם?]. תשובה: 'נישקשה זיי געפינען שם'. [אין דבר, הם מוצאים שם]. שאלה: 'זיי פלעגען ביי דיר בעטען עסען?' [האם הם היו מבקשים ממך אוכל?]. תשובה: 'יע! איך פלעג זיי געבען יי"ש און קאשע'. [כן, הייתי מגיש להם יי"ש וכוסמת].

בתוך כך פתחנו הדלת שיבואו כל האנשים, ושמעו כולם דברים הנ"ל. אמת, שהיו כמה דברים שבלבל דבריו. ושאלנו אותו: 'דו האסט אין זיך קיין וואר ווארט נישט?' [אין בפך אף מילה של אמת?]. השיב: 'וואס פאר א ווארטמאן איך בין געווען פאר מיין לעבען, אזוי בין איך היינט אויך?' [כשם שהייתי מהימן בחיים — כך אני גם היום]. שאלה: 'דו וויסט דיין נאמען ווי מען האט דיר גערופען?' [האם תדע את שמך איך קראו לך?]. תשובה: 'תנחום דער שיכור?' [תנחום השיכור]. ושאלנו: 'קאנסטו זאגען קריאת-שמע? זאג שמע ישראל?' [התדע לומר קריאת שמע? אמור שמע ישראל]. התחיל לומר, ולא אמר רק חצי השם, ואמר 'שמע ישראל אחד' ודילג השמות. אחרי-זה התחיל לומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', ואהבת את', וכיון שהגיע לשם, טרח מאוד מאוד להוציא השם בשפתיו ולא יכול. שאלה: 'מה היית בזה העולם, צדיק או רשע?' והשיב בתמיה: 'יע, א צדיק?' [כן, צדיק?]. ושאלנו: 'וואס א צדיק?' [איזה מין צדיק?]. ואמר: 'א רשע! לא התפללתי ולא קריתי קריאת-שמע ולא הנחתי תפילין. מה שלא הזכיר חטאת-הטלית, כי אחר כל המאורע לבשו הבתולה בטלית ותפילין לשמירה מעולה חפצו הכת של תנחום לקרוע את הטלית, ותנחום לא הניח לעשות זאת, רק לקח הטלית בידו ונשק אותו, ואמר: 'איך האב דאך איין מאל דאס געטראגען' [הלא פעם התעטפתי בזה?]. שאלו אותו: 'דו ביזט געווען אין גיהנם?' [האם היית בגיהנום?]. והשיב: 'ניין' [לא]. שאלה: 'מען האט געפרעגט ביי דיר דיין נאמען?' [שאלו אותך לשמך?]. תשובה: 'ניין' [לא]. שאלה: 'ווי האט זיך מיט דיר געפאסירט פון דער מיתה אן?' [מה קרה אתך מיום-המות?]. תשובה: 'זיי האבען מיר אריין געשלעפט אין ראד בין איך דארטען געווען איין רגע' [סחבו אותי לגלגל. הייתי שם רגע]. שאלה: 'ווער האט דיר ארויסגענומען?' [מי הוציאך?]. תשובה: 'דער מילנער'. [הטוחן]. שאלה: 'ווער האט דיר געבראכט אהער?' [מי הביאך הנה?]. תשובה: 'מיין זון'. [בני]. שאלה: 'וואו הי' האט ער דיר געפירט?' [לאן הוביל אותך?]. תשובה: 'אהער, קיין

סטאלאוויץ? [לכאן, לסטולוביץ?]. שאלה: 'וואסער טאג איז דאס געווען?' [איזה יום בשבוע היה זה?]. תשובה: 'יום ג', שאלה: 'צו איינער פון דיא שמשים וואס האבען דיר מתרה געווען ביי דער קבורה?' [האם אחד מן השמשים שהיתרו בך היה בשעת-הקבורה?]. תשובה: 'ע' [כן]. שאלה: 'וועלכער?' [איזה?]. תשובה: 'דער וואס געהט אין ווייסען פעלץ'. [זה הלוּבש פרוה לבנה]. שאלה: 'וואס איז מיט דיר נאך דעם געווען?' [מה קרה אתך לאחר מכן?]. תשובה: 'זענען געקומען דיא כחה און האבען מיר גענומען שלעפען יאבער בלאטער פאר האלבע נאכט. און נאך האלבע נאכט לאזען זיי מיר און געהען אין זיירע הייזליך וואס אין בלאטע'. [באו אנשי הכת וגררו אותי על פני הבוץ עד חצות-הלילה. ולאחר חצות הירפו ממני והם שבו לבקתותיהם שבביצה]. שאלה: 'צו דו געהסט אויף דער ערד אדער דו פליהסט אין דער הויך?' [אתה מהלך על פני-האדמה או הנך מרחף למעלה?]. תשובה: 'איך פליה אין דער הויך אויך'. [אני גם מרחף למעלה]. שאלה: 'ווי אזוי?' [כיצד?]. והשיב: 'יוועף טראגט מיר'. [יוסף נושא אותי]. שאלה: 'צו מען לאסט דיר אזוי מען טהוט דיר גאר ניט?' [האם עוזבים אותך? ולא עושים לך מאומה?]. תשובה: 'מען טהוט מיר גענוג. מען ברענט מיר, מען פריצטעט, [מעוללים לי די והותר. שורפים אותי, צולים]. שאלה: 'אז דיין זון לערנט איז דיר עפעס גרינגער?' [אם בנך לומד — האם זה מקל עליך?]. תשובה: 'ע, עפעס גרינגער?' [כן, מעט מקל]. שאלה: 'ווער שיקט דיר דעם שידוך טהון?' [מי שולח אותך לעשות השידוך?]. תשובה: 'יוועף'. שאלה: 'ווער וועט זי גליקלעך מאכען?' [מי יביא לה את האושר?]. תשובה: 'יוועף. שאלה: 'פארוואס ווייסטו ניט איהר דעם פנים?' [מדוע אינך מראה לה את הפנים?]. תשובה: 'איך האב מורא זי וועט זיך דערשרעקען' [אני חושש שתיבהל]. ושאלנו: 'וויז זיך פאר אונז?' [הראה עצמך לפנינו]. והשיב: 'איר וועט זיך דערשרעקען' [תבהלו!]. אמרנו: 'מיר האבען קיין מורא ניט ווייז זיך פאר אונז?' [אין אנו מפחדים! הראה עצמך לפנינו!]. והשיב: 'איך קען ניט. זי וועט בלייבען'. [איני יכול. היא תמות]. אמרנו: 'מיר וועלען זי אבראטעווען'. [אנחנו נציל אותה]. והשיב: 'איך קען אבער פארט ניט'. [אף על פי כן, איני יכול!]. אמרנו: 'מיר זאגען דיר אז דו זאלסט פון איהר אברטעטען' [אנחנו מצונוים עליך שתסתלק ממנה!]. השיב בכעס גדול ובקול גדול: 'וועל איך פון איהר אברטעטען וועט צו איהר קומען דער פריהערדיגער?' [אם אסתלק ממנה — יבוא אליה הקודם!]. אמרנו: 'וואס שרייסטו אזוי?! וואס איז דאס פאר איין האזע? דו ווייסט ווער עס זיצט?' [מה תצחק? איזה העזה זאת? התדע מי יושב כאן?]. והשיב: 'בית-דין'. שאלנו אותו: 'דו האסט [עמ' 9] איבער זיך גאר קיין אויבער האר ניט? דו האסט קיין גאט ניט? [האם אין מעליך שום כח עליון? האם אין עליך אלהים?]. והשיב: 'איך האב קיין גאט ניט' [אין לי אלהים]. אמרנו: 'אזוי גאר, מיר וועלען דיר אויסזאגען מיט א חרם אז דו מוסט אברטעטען און דו טארסט ניט שיקען אין איהר קיין מזיק'. [אם כן הדבר, אנחנו נטיל עליך חרם ואתה תיאלץ להסתלק ממנה ואסור לך לשלח בה מזיק]. השיב: 'איהר הארץ וועט אבער ציען צום שידוך' [היא תרצה בשידוך!]. אמרנו לו: 'ציין. דו טארסט ניט טהון דאס' [אסור לך לעשות זאת!]. השיב: 'ע, איך וועל שוין צו איהר מעהר ניט געהן. איהר האט מיר זייער דערבאנקט. איך געה שוין אוועק' [כן. לא אבוא עוד אליה. אתם מאוד הכאבתם לי, כבר אני הולך!].

בתוך כך איז ער אוועק געגאנגען. [הלך ממנה]. והבתולה ישרה והיתה חלושה ונתייגעה מחמת רוב הדיבורים ובקושי ישרה, ואמרה: 'הנה כעת הלך' ופתחה עיניה, אך התחילה לבכות. ושאלנו אותה: 'מה לך כי תבכי?' ואמרה: 'הנה קודם שהלך לחש לי: הנה אני

מוכרח לילך ממך, אבל דעי שאשלח לך את הרוח שהיה בך תחילה!

ויחל אותנו ר' רפאל לשלוח ההתראה על קברו. ושלחנו בחשאי את שני האנשים הראשונים עם עוד איש אחד, ומחמת שהיה זה ערך שעה תשיעית בלילה ציוויתי שיקחו עמם לאטערנע [פנס]. וציוויתים שיקראו את ההתראה הראשונה מתוך הכתב. אך כיוונתי לכסות הדבר לבל ייודע לשום אדם, ובפרט להבתולה. והנה קודם שבאו השמשים מבית-עולם התחילה שוב להתנמנם. והביגונו כולנו שמסתמא הוא בא. וציווה אביה שתשכב על צדה כדרכה, והיא לא רצתה ולא ידענו טעם-הדבר. אך אחר-כך אמרה, כי האיש לא הניחה לשכב עד כואם מבית-עולם. כיון שבאו השמשים שכבה על צדה, ויצא הקול מפי הבתולה: 'וואס ווילט איהר פון מיר האבען, וואס לאזט איהר מיר ניט רוהן?' [מה רצונכם ממני? מדוע לא תניחו לי?]. והשיבנו: 'ווער צעפט דיר?' [מי מפריע לך?]. והשיב: 'איהר האט געשיקט נאך מיר' [אתם שלחתם לקרוא לי]. שאלה: 'וויפיעל מענשען האבען מיר געשיקט? און אין וואס זענען זיי געגאנגען?' [כמה אנשים שלחנו? ומה לבשו?]. השיב: 'אייענער אין אוויסען פוטער. דער צווייטער אין א פעלץ'. [אחד באדרת-שער לבנה ואחד במעיל-פרווה]. שאלה: 'זיי זענען געוון מיט איין לאטערנע?' [האם היה בידם פנס?]. תשובה: 'ניין!' [לא]. שאלה: 'ווי האבען זיי געלייענט די התראה?' אין כתב צו אויסען ווייניג?' [איך קראו את ההתראה, בכתב או בעל-פה?]. והשיב: 'אויסען ווייניג'. [בעל-פה]. וכיוון בכל דבריו, כי השמשים עשו זאת בכוונה, והעלימו גם ממני, למען ידעו האם יש ממש בדבריו. 'און אז מיר האבען געשיקט נאך דיר האסטו געמוסט קומען? ווער האט דיר גענייט?' [וכאשר שלחנו לקרוא לך האם היית מוכרח לבוא? מי הכריח אותך?]. תשובה: 'יע, מ'האט מיך געשיקט איך מוז גיין'. [כן, שלחו אותי — ועלי ללכת]. שאלה: 'צו האסטו געהערט די התראה וואס מ'האט דיר מתרה געווען?' [האם שמעת את ההתראה שהתרו בך?]. תשובה: 'יע!' [כן]. שאלה: 'וואו ביסטו געווען?' [היכן היית?]. תשובה: 'איך בין גיועסען אויף דעם קבר' [ישבתי על הקבר]. שאלה: 'וואס ביסטו אוועק געגאנגען אהן א סוף. דו דארפסט אויסהערען דעם פסק!' [מדוע הלכת לפני הסוף? עליך לשמוע את פסק-הדין!]. השיב: 'צו זאגט!' [ובכן, הגידו מה בפיכם!]. שאלה: 'וואס היסטו צו דער בתולה אז דו האסט איהר געזאגט שטילערהייט אז דו וועסט שיקען אין איהר דעם מויק אז זי זאל וועלען אליין דעם שידוך'. [מה לך בגד הבתולה שלחשת באוזנה שתשלח בה את המויק, עד שבעצמה תרצה בשידוך].

ושאלנו את הבתולה: 'דבורה, ווילסטו דעם שידוך טהון?' [האם את רוצה בשידוך?]. השיבה: 'ניין! ער זאל מיך אבגילטען וויל איך דעם שידוך ניט'. [לא! אף אם יתן לי כסף וזהב איני רוצה בשידוך!]. וציוויתי להבתולה שתטען עם האיש (כי רצוננו להתבונן אם יהיה איהו שינוי בקול, בין קול שלו לקול שלה. אך האמת לא היה שום שינוי, רק שני הקולות היו משונים מקול דבורה שהיתה מדברת בשעה שלא היה בא אצלה). ותאמר לו: 'וואס האסטו צו מיר? וואס האסטו זיך צו מיר צו געצעפעט? איך וויל דיך ניט קענען. איך האב געמיינט דו ביסט דער אמת אליין. איך זעה ווער דיינע לייט זענען. יוזעף איז פון דיינע לייט. ער וועט דאס מיר גליקלעך מאכען?! שלעפער! שיכורא! איך ווייס שוין ניט 'אס צו זאגען אויף דיר. ווי זאל איך דיר שעלטען?! איך זאל זאגען א דונער זאל דיך 'ערשלאגען! איז [עמ' 10] היינט ווינטער איז ניטא קיין דונער'. [מה לך אתי? מה בטפלת גלי? איני רוצה להכירך. סבורה הייתי שאתה האמת בהתגשמותה. רואה אני מי הם אנשיך. וזעף הוא מאנשיך. האם הוא יעשני מאושרת?! פרחח! שקרן! כבר איני יודעת מה עוד 'ומר עליך. איך לקלל אותך? האם אומר שרעם יכה אותך — הרי חורף עכשיו ואין רעמים].

אמרנו: 'תנחום, וואס ענטפערסטו?' [מה תשובתך?]. השיב: 'איך האב גאר ניט וואס צו ענטפערען. זי רעט ווא א חכמה!' [אין לי מה להשיב. היא מדברת כמו חכמה]. והיא התחילה עוד לחרפו ולקנתרו בדיבורים רבים בקול מר ובכי. אמרה לו: 'ער איז גאר שטום געווארען. דער מויל האט איהם אבגענומען. וואס שווייגסטו? וואס ענטפערסטו ניט מיר? וואס רופסטו מיר עפעס טאכטערקע? איך האב פיינט אז דו רופסט מיר טאכטער!' [הוא נאלם. פיו השתתק. מדוע אתה שותק? למה אינך עונה לי? למה תקראני בת. אני שנאת שתקרא לי בת!].

וגורנו עליו: 'תנחום ענטפער!' [ענה!]. השיב: 'איך האב ניט וואס צו ענטפערען, זי רעט רעכט!' [אין לי מה להשיב. היא צודקת!]. אמרנו: 'אבער די זאלסט ניט שיקען אין איהר קיין שום מזיק.' [אל תשלח בתוכה שום מזיק]. והשיב: 'ציינ' [לא]. והיו מונחים שם על השלחן משניות. ואמרנו לו: 'קח את המשניות ותגביה מן השלחן ותשבוע שלא תבוא עוד אליה.' השיב: 'איך האב קיין הענד ניט' [אין לי ידיים]. (כי ידיו נטחנו בגלגל הרחיים). שאלה: 'דבורה, ווי זעסטו איהם אן הענד?' [איך את רואה אותו, ללא ידיים?]. 'יע' [כן]. אמרנו לה: 'זעה, זעץ זיך אנדער!' [שבי לך!]. השיבה: 'ער לאסט ניט' [אין הוא מניח לי לעשות כן]. שאלה: 'מיט וואס או ער האט קיין הענד ניט?' [במה? הלא אין לו ידיים?]. השיבה: 'ער שטייט אויף מיר מיט די פיס'. [הוא עומד עלי בגלגליו]. שאלה: 'תנחום, וואו ביסטו?' [היכן אתה?]. תשובה: 'איך שטיי אויף איהר'. [אני עומד עליה]. שאלה: 'אין וואס גייסטו אן געטאן? אין תכריכים?' [מה אתה לובש? תכריכים?]. תשובה: 'ציינ, אין שווארצען. איך האב ניט קיין תכריכים'. [לא. בשחורים. אין לי תכריכים]. והשמיים אמרו לי שנקבר בלא תכריכים כדין הרוג. שאלה: 'אלץ א סויבע האט מען דיר דאך אן געטהון?' [לפחות בסויבעס (תחליף לתכריך בו הלבישו מתים עניים) הלבישו אותך] השיב: 'יע, איך גיי דאך אין א סויבע' [כן, הרי אני נושא על גבי 'סויבעס']. שאלה: 'דבורה, ווי זעסטו איהם?' [איך את רואה אותו?]. השיבה: 'אזוי טאקי' [כך בדיוק!]. עוד שאלנו: 'צו איז דא פארהאן א גוי?' [הנמצא כאן גוי?]. והשיב: 'יע' [כן]. והגוי עמד אצל פתח הבית. אמרנו: 'מיר ביי' [אנחנו בית הדין] בצירוף כל העדה הקדושה העומדים פה וכל בי עשרה שכונתא שריא זאגען אויס בחרם הגדול אז דו מוסט אבטרעטען פון איהר און טארסט ניט שיקען קיין שום מזיק אחר או גירי דילך מהיום והלאה! [מכריזים בחרם הגדול שעליך לעזוב אותה ולא לשלוח שום מזיק]. שאלנו: תנחום, טרעסטט אפ?' [אתה מסתלק ממנה?]. והשיב בחיפזון וקול משונה, לא היה קול אנושי כלל, עד שנשתוממו כל העומדים ותיסמר שערת בשרם: 'יוא, איך טרעט אפ' [כן, הנני מסתלק] משונה מאוד מן הקולות הקודמים.

ותיכף התעוררה הבתולה וטפחה כף אל כף בשמחה עצומה. ואמרה: 'אט איצט איז ער אנטלאפען געווארען. קיין מאל האב איך זיין פנים ניט געזעהן, איצט האט ער אויס געגלאצט אויף מיר די אויגען, און איך האב געזעהן זיין פנים איז דין ווא א פאדעם אויף געקליבען, און איז אוועק געלאפען. עס איז מיר ליכטיג געווארען אין די אויגען'. [הנה, עכשיו הוא ברח. מעולם לא ראיתי את פניו. הפעם נעץ בי את עיניו וראיתי את פניו הדקים כמו חוט והוא ברח. אורו עיני!].

והנה כל העומדים בכנופיא הנ"ל, אם מכל הענין לא נתפעל, כיוון ששמעו קול האחרון כולם הסכימו כאחת שהעניין בוודאי אמת, ובלבד כל הדברים שעברו לפנינו, הן מה שמבוארין פה והן מה שנלאיתי לכותבו. הנה מי שמכיר את טיב הנערה, איך שהיא נתגדלה

כל ימיה בכפר רחוק מאנשים, ובפרט מה שאירע לה חולי-נופל, רחמנא ליצלן, היתה כמשתוממת ניכר האמת שאין בה בפועל, אף לא בכח, להשיב ראשון — ראשון על כל הדברים שנשאלו לאיש הנ"ל, וכל-שכן אשר היו כמה דברים אשר הנערה הנ"ל לא היתה לה שום ידיעה בהם.

למחר, יום ה', אחר קריאת-התורה קודם הכנסת ספר-תורה להיכל, הכרזתי כרוז איום ונורא על ענין זה ובפתיחת ארון-הקודש, שלא יבוא עוד אל הבתולה הנ"ל, ולא לשום אדם מישראל, לא הוא ולא גירא דיליה. והכרוז נכרו בכל בתי-מדרשים, ושלחנו את השמשים להודיעו על קברו כרוז הנ"ל.

ור' רפאל נסע עם בתו הבתולה לביתו בשלום, ולא אירע לה ענין הנ"ל. והנה ליל מוצאי-שבת-קודש פרשת תרומה התחילה [עמ' 11] הבתולה להרגיש כאב גדול בביטנה, והיה מתחילת-הלילה עד חצי-הלילה. וגם למחר, מתחילת היום עד חצי היום. ובשאר הימים היתה בריאה, רק בשני עתים הללו היה כואב לה מאוד.

ואירע הדבר שנסע לקהל-קודש לאחאויטש ליום השוק, והיה שם סופר אחד ונתן לו קמיע עבודה, שתישא על ביטנה, אך לא הועיל לה כלום. והנה ביום נסעתי [נסיעתי ?] על ברית-מילה לכפר קולין, מקום משכן אביו של ר' רפאל, והיא היתה שם גם כן, וסיפרו לי המאורע, איך שברוך-השם אינה רואה שום דמיון, אך בשני עתים כאב לה הבטן. ובהיותי שם בלינת-לילה שמעתי את קול צעקתה ואנחתה, וציויתי להראותני את הקמיע. ולפי דעתי החלושה לא הוטבה בעיני. אמרתי למה תישא את הקמיע, אחרי שאין רואין תועלת, ואין זה קמיע של מומחה, אולי יתן ה' רפואה בלא זה. ומחמת רחמנותי עליה נסעתי משם בפחי-נפש.

אור ליום ה' תצוה, והנה ר' רפאל בא לביתי. ואמר לי: 'דבר-סתר לי אליכם, רבי !' ונפלה חרדה גדולה, ולקחתי אותו לבית-מדרשי, והתחיל לספר לי מעשה, וזה תבניתה: אור ליום ב', פ' תצוה העבר תחילת הלילה, לא היה ר' רפאל בביתו, כי אם אם-הבתולה מרת ליבא ווקנתה, היא אם-האשה ליבא הנ"ל. והתחילה הבתולה לצעוק אל אמה: 'אוי צו מיר. עס וואקסט צו מיר עעפס איבער גייט ?' [אוי לי, משהו חדש גדל לי ?]. ונבהלה אמה מאוד, ורצה אליה ואמרה כדרך-הנשים: 'גאט איז מיט דיר, וואס איז דיר פאר א גוטץ.' [ישמור אותך האל, מה אירע לך] ושמעה האשה ליבא קול אומר: 'שרעק זיך ניט, איך בין דאס.' [אל תבהלו. אני זאת !] ושאלה: 'פארט ווער ?' [בכל זאת מי ?] והשיבה: 'איך בין דיין באבע עשקא.' [אני סבתך עשקא !]. האשה הזאת כבר נפטרה והלכה לעולמה זה יותר מן י"ב שנה, והבתולה לא ידעה אותה, היא אמו של ר' רפאל, אשתו הראשונה של ר' משולם. והנה האשה ליבא היא אשה צנועה, ולא תשקר. ואמרה שתחילת דיבורה כמדומה שלא מפי-הבתולה. אחרי זה אמרה האשה עשקא ז"ל: 'איבער דעם מענשען מוז איך ריידען דורך דער מיידעל. מיר איז גאנץ גוט שוין געוועזען, איבער די שקרים און די ליגען פון מענשען איז מיר ערגער געווארען. איך בין אייך מודיע אז איהר האט גרויס גליק וואס איהר האט דעם שידוך ניט געטהון. ווער ווייס ווייזן ער וואלט אייך אריין פיהרען ? זעה טאכטערקע, ביי דיר איז שוין רעכט געווען טאהן דעם שידוך. מיין רפאל איז פארט קיין נאר ניט געווען. ער האט גיט זיך געזאפט צו דיא רבנים.' [בגלל האיש הזה עלי לדבר מתוך הנערה. היה לי טוב למדי, אבל בגלל השקרים של אנשים נהיה לי גרוע. אני מודיעה לכם, שיש לכם מזל גדול שלא עשיתם את השידוך. מי יודע לאן היה מוביל אתכם. ראי, בתי, את כבר היית מוכנה לשידוך, אבל רפאל שלי אינו

טיפש והלך לשאול אצל הרבנים]. ושאלה האשה ליבע הנ"ל: 'וואס קען זיין וואס איהר טוט וויי דער בויך?' [מה יכולה להיות סיבת כאב-הבטן שלה?]. והשיבה: 'האב קיין מורא גיט, דאס איז פון עין הרע, וואס די וועלט רעדט און רודערט. דער מיט עס איז א גרויסער לארם. אלע ריידען מכח דעם, דעראיבער איז דאס. זאלסט וויסען אז צו דער אכט טאג וועט אויפהערען. מיט זיינע ליגענס וואס ער האט געזאגט אויף מיר און האט דערמאנט מיין נאמען איז מיר ערגער געווארען. איהר זאלט זיין נאמען גאר גיט דער מאנען. אז איהר וועט וועלען שמועסין מכח איהם זאלט איהר זאגען דער מענטש [!]. אל תפחד. זה רק בא מעין-הרע, מכך שכולם מדברים ומקימים רעש. מכאן כל המהומה — כולם מדברים על כך ולכן זה קורה. דעי, כי מקץ שמונה ימים הכל ייפסק. בגלל השקרים שהוא טפל עלי, והזכיר את שמי — הורע לי. אל תזכירו את שמו בכלל. אם תרצו לדבר עליו אמרו 'האיש ההוא'. והנה האשה ליבע הנ"ל אמרה לה: 'האט קיין פאראיבעל גיט, טאמער זייט איהר א פארשטעלטע זאך?' [במחילה מכבודך, אולי את אינך אלא איזה שד מחופש?]. השיבה: 'חס וחלילה! ווי גאט איז אמת אזוי בין איך עשקא. די קמיע זאל זי גיט טראגען. מיטש גיט קיין צוויי זאכען, אז איהר האט אן געהויבען מיט רבנים מיטש גיט קיין בע"ש. האט קיין מורא גיט. זי וועט אי"ה נישקשה זיין. גאר איהר זאלט מכח א שידוך גיט ריידען און גאר גיט טראכטען ביז שלש שנים. און איהר זאלט איהר אפ פיהרען פון [עמ' 12] דאנען, לפחות אויף ארבע שבועות. און ווי די זון פאר גייט זאל זי פון שוועל גיט ארויס גיין גיין'. [חי' ה' שאני עשקא. שלא תשים את הקמיע! אל תערבבו שני ענינים, התחלתם עם רבנים — אל תפנו אל בעלי שם! אל תפחדו! היא תהיה בעזרת השם בסדר. ובמשך שלוש שנים אל תחשבו ואל תדברו אודות השידוך. העבירו אותה מכאן לפחות לארבעה שבועות. ועם רדת השמש — בל תצא מפתח הבית!]. והנה כל דבריה היו מלאים 'יראת-ה' והוכיחה אותם על שיש בפירהויו [בכניסה] מזוזה פסולה. וכשבא ר' רפאל מצא כדבריה. ואמרה: 'הטרם תדעו שמצות-מזוזה היא מצוה גדולה ושמירה מעולה אצל ישראל, וצריכים לשמרה בטהרה? והמשיכה בדברי-מוסר המושכים את הלב על כמה ענינים שלא נשמרו שם בביתם. וציוותה לקבור את הקמיע תחת מפתח-הבית, או לשורפה. ומאוד מאוד הזהירה לבלי לגלות עסק בואה לשום אדם, כי על אחת הרעיש העולם ובפרט הזה, רק אמרה: 'היטב חרה לי על שלא מצאתי כעת את בני ר' רפאל, כי לא אבוא עוד אליכם פעם אחרת. כי גם עתה היה לי לטורח גדול עד שנתנו לי רשות לירד לכאן. ולמען השם לא תעשו לי זאת. אולי יעלה בדעתכם לשלוח התראה על קברי ותזעזעוני מעולמי חס וחלילה?!. וביקשה עוד לבניה, הם ר' רפאל ואחיו, שיראו לעשות לה תיקון, כי מחמת אותו האיש הרע לה מאוד. אך לא רצתה לפרש תוכן ענין הרע שנעשה לה. אמרה לה כלתה: 'מה יכולים להועיל לך בניך אם הם אנשי-כפרים?!. האם ישבו עתה ללמוד עבודך?' אף היא נאנחה ותאמר: 'לפחות יתפללו היטב! ויאמרו בכל יום "ג' מזמורי תהלים"! והירבתה לדבר דברי-מוסר ותוכחה על ענין התפילה אשר מולזלין בה. עוד חרה לה היטב על בעלה, להבדיל בין החיים, ר' משולם, על שלא נתן את בניה ללמוד. ואמרה: 'הנה בני הקטן, ידעתי שהיה יכול ללמוד אם היו נותנין לרב. ואף גם בתי הבתולה, קוה קויתי לה' שתהיה צנועה וחכמה. על כן תזהירו למשולם אביה שלא יקלל אותה בחופה-שחורה, כי היטב חרה לי. הלא תדעו כמה פעמים בא עני לביתה, והיא מבקשת לאמה-חורגה [היא זוגתו השניה של ר' משולם הנ"ל]: 'תני לו לאכול, ואני עבור זה לא אוכל סעודת צהרים', ואקווה לה' שתהיה צנועה וחסודה.' עוד אמרה: 'תבקשו להרב שילמוד פרק משניות בכל יום עבורי'.

והנה דיברה כמה ענינים אשר לא נתנו להיכתב, אך יובן מהם שהדבר אמיתי, כי גילתה דברים נסתרים אשר לא ידעו מזה, רק האיש הנוגע אליו. והנה הבתולה אמרה שראתה את זקנתה בתכריכים לבנים ויפים. והסתכלה על ידיה והיו מאירות ולבנות וזכות. אך התבוננה לראות פניה, אמרה לה: 'בתי, אל תסתכלי בפני, אין לך רשות להסתכל כל כך!'

וכל הדברים הנ"ל שמעו כל אנשי-הבית בעלוי [!] ובגלוי. רק שהדיבור יוצא מפֿי-הבתולה. והיא אמרה שהיא מוכרחת בסיבת אותו האיש הנ"ל, שהורע לה עבורו. וציוותה למען השם שלא לגלות לשום אדם חוץ מבניה והרב דסטאלאוויץ. אחרי זה ראתה הבתולה אותה מעופפת מהבית כעוף-השמים חיש ומהר. והנה כבוא עת מוצאי-שבת-קודש נתרפאה הבתולה מכאב-ביטנה, והיתה בריאה בשלימות ערך שני שבועות ופחות, אף לא ראתה שום מראה ודמיון. אך לא שמרה עצמה כמצווה מפֿי זקנתה הנ"ל, ומחמת שהיתה כאפרוח שנפתחו עיניה התחילה לשוט על בתי-גוברים בכפר, כדרך בנות-ישראל בכפרים, ויצאה יחידה בלילה, ובפרט שאביה ר' רפאל לא יכול להתאפק על נפשו וגילו ענין המעשה של אמם המנוחה הנ"ל, לזאת התחילה הבתולה הנ"ל לראות את האיש עומד ומפתה בדיבוריו. והנה בליל שבת קודש לא ראתה אותו מעולם. אך הן עתה כאשר כבו הנרות והתחילו לישון כל אנשי-הבית, שמעו כולם קול דופק מכותלי-הבית עד שנתעוררו כולם, ולא קמה בהם רוח, נבהלו-נחפזו, לא מצאו שום ענין לתלות [עמ' 13] בזה. גם בליל ג' אחר השבת הנ"ל לא היה ר' רפאל בביתו, ושמעה זוגתו קול דופק בכתלים, ורצתה לזעוק ולא יכלה, כי הרגישה בעצמה שסתמו פיה וחנקו צוורה ומשכו הכר מעליה. ובכל לילה הולך האיש תנחום כבראשונה ומתרה שתעשה השידוך, ואם לאו ישרפו את הבית עם האנשים יחד. פעם אחת התחיל ר' רפאל לדבר עם האיש בדברים רכים: 'מה בצע ויתרון שתאבד שני ילדים, בנך ובתי?!' והשיב: 'המה שולחים אותי! ובאמת כן הוא: שפעם אחת בא תנחום ואמר שלא לעשות השידוך 'כי אני יודע שיהיה מרה באחרונה. אבל מה אעשה שהמה מכים אותי ושולחים אותי לעשות השידוך, כדי זיי זאלען צו טרעטען צו איהר [כדי שתהיה להם שליטה עליה]. שפעם אחת שאל ר' רפאל את הבת: 'מה בצע ויתרון יהיה לכם כשיהיה השידוך?' והשיבו: 'בעוד שהיא בתולה אין לנו לבגוע אליה, אך כשתהיה נשואה אזי יהיה גם בעדינו!' אמר ר' רפאל: 'אם כן שוטה, איך לא תרגיש ותבין שזה עסק לא טוב?' אז השיב באנחה: 'וואס זאל איך טאהן? גיט מיר א עצה, ר' רפאל, ווי זאל איך פטור ווערען פון זייערע הענט?' [מה אעשה? הבה לי עצה, ר' רפאל, איך אשתחרר מהם?] אמר לו ר' רפאל: 'שוטה! דו ביסט דענסטמאל געווען ביי דיא רבנים. פאר וואס האסטו גיט געבעטען א תיקון ביי זיי?' [הרי היית בזמנו אצל הרבנים. למה לא בקשת מהם תיקון?] והשיב באנחה גדולה: 'אז אך און ווי איז צו מיר, איך בין דענסטמאל געווען זייער צו מישט. פארט, ר' רפאל, היינט צו דעם רב און בעטס ביי איהם א תיקון פון מייגעטוועגען. איך וועל אויך זיין דארטען אליין. מ'זאל אויף הענגען דארטין אליילעך און איך וועל אליין רעדען מיט ב"ד, אז נאר ב"ד זאל שיקען א התראה אופ'ן קבר. אין דערווייל נעם צו די בתולה פון דאנען, זי זאל דא גאר גיט זיין און איצט האב איך פון זיי אבגעטרעטען. איך בין זיי אלץ מדחה אט איך גיי? איך האב גיט דערווישט ר' רפאל אין דער היים. אז זיי וועלען געוואר ווערען אז איך בין דא געווען און האב דא גערעט די דבורים וועלען זיי מיך שלאגען. נאר היינט אז ב"ד וועלען זיצען זאל גיט זיין אזוי פיל מענשען דער ביי' [אוי ואבוי לי. הייתי אז מאוד מבולבל. ר' רפאל, סע היום אל הרב

ובקש ממנו תיקון לנשמתו. גם אני אהיה שם. שיתלו וילון (מחיצה) ובעצמי אדבר אל בית-הדין, שרק בית-הדין ישלח התראה אל הקבר! ובינתיים קח מכאן את הבתולה, בל תימצא כאן בכלל ועכשיו פרשתי מהם. הריני דוחה אותם בלכתי. לא השגתי את ר' רפאל בביתו. כאשר יודע להם שהייתי כאן ודיברתי דיבורים אלה — יכו אותי. אך היום בל יבואו אנשים רבים לישיבת בית הדין!]

והנה כאשר בא לכאן ר' רפאל ואמר לי הדברים לא יכולתי להפיק הענין. מחמת כמה מניעות לא השגתי בית-דין-צדק, ובתוך כך נעשה רעש בעיר ונקבצו שופטי ואדוני-העיר, ועוד כמה מניעות, ומחמת זה נתבטל הדבר עד שנתיאשו ממנה. והנה זה אחר פורים היה בכאן רעש גדול מאוד מאוד, ואמר תנחום הנ"ל אשר שלושה מהכת שלו נהרגו, החשובים והמנהיגים של הכת, ונשארו עוד שלושה. והבתולה רואה עתה את האיש תנחום הנ"ל הולך עם שלושה הנשארים, והיא רואה אותם קרוחי-ראש ודקי-רגליים. והם הביאו לה שקים מלאים זהב ומרגליות, אך הבתולה רוקקת בפניהם ואינה רוצה לקבל. ועוד עושים מעשים אשר לא יאומן כי יסופר.

פעם אחת הלך ר' רפאל עם אחיה לקהל-קדוש סיני, וכאשר בא לעת-ערב אבדו את הדרך ולא יכלו למצוא. אחר כך שמעו קול מדבר. שמחו לנפשם ואמרו: 'בוודאי זה דיברת אנשים הלבנים עם הסוסים על השדות, נלכה ונשאלה את הדרך'. הלכו וישאלו מרחוק: 'זה הוא הדרך?' וישיבו להם בלעג וכלימה: 'לך אשר תלך!' למחר, כאשר באו לביתם נשמע קול מדבר מפיה-הבתולה: 'וואס ווי גוט האב איך דיך ארויס געפירט?' [איך הוצאתיך משם? בסדר?] ושאל ר' רפאל: 'מי אתה?' והשיב: 'פאלקע!' והנה מתחילה כיחש בנו של תנחום הבחור הנ"ל, ואמר שלא ראה את אביו מעולם, ואינו רוצה בשום אופן השידוך הנ"ל. ומחמת זה נתפס תנחום בדבריה לפני ר' רפאל: 'מה אתה רוצה לקיים את השידוך אם בנך לא ראה אותך מיום מותך עד עתה?! ואתה שקרן גדול!'

[עמ' 14] אז אמר תנחום לר' יעקב, גיסו של ר' רפאל, שהיה בעת ההיא בביתו של ר' רפאל: 'הער צו, יעקב, דו וועסט פאהרען אחר שבת עם תרגגולים לסלאנים. זאלסטו גיין אין דער ישיבה און זילסט ארויס ריפען מיין זון, און זאלסט ביי איהם פרעגען וואס איז פאר א מעשה וואס דער טאטע גייט צו מיין רפאל אין חלום או ער זאל מיט דיר טאהן דעם שידוך, ער לאזט איהם גאר ניט רוהען און ער זאגט אז ער איז ביי דיר אויך געווען אודות דעם שידוך. לכן זאג איך דיר א סימן אז ער וועט זיך לייקענען, ער וועט זאגען אז עס איז גאר א ליגען, דער טאטע איז ביי מיר קיין מאל ניט געווען. לכן זאלסטו צו איהם זאגען: לאמיר גיין צו ב"ד. דו ווילסט פאר מיר אפשר ניט זאגען, טאמער וועסטו פאר ב"ד זאגען?! און דו זאלסט גיין מיט איהם צו ב"ד, ובוה תדעו שדברי אמת, אז קודם בואכם לב"ד וועט ער זיך צו דיר אפ רופען וואס איז פאר א פעולה וואס מיר וועלען זיין ביי ב"ד? מסתמא וועט דאך אויס זאגען מיט א חרם אז איך זאל זאגען דעם אמת, לכן זאג איך אז דיא מעשה איז אמת. אז ער גייט צו מיר שטענדיג אין חלום אודות דעם שידוך. און נאך א סימן וועסטו האבען: אז דו וועסט איהם וועלען נעמען פאהרען וועט ער מיט דיר פאהרען. נאר דאס בעט איך דיר אז דו זאלסט ניט דער ציילען די מעשה ווי איך גיי דא צו דער בתולה.' [שמע יעקב, אחר שבת תסע עם התרגגולים לסלאנים. לך אל הישיבה וקרא לבני ושאל אותו לפשר הופעתו בחלום של האב אצל רפאל שלי כדי שהוא ישתדך אתך. הוא אינו נותן לו מנוחה וטוען שהיה גם אצלך בענין אותו שידוך. לכן אני נותן סימן: הוא יכחיש הכל, יאמר שזה שקר מוחלט. "האב מעולם לא

היה אצלי". על כן תאמר לו: הבה נלך לבית-דין, אפשר ולי אינך רוצה לגלות, אולי תגלה לבית-דין?! ואתה תלך אתו לבית-הדין. ובזה תדעו שדברי אמת: קודם בואכם לבית-דין הוא יפנה אליך ויאמר: "מה התועלת בהופעתנו בפני בית-הדין? מן הסתם יכריזו בחרם שעלי לגלות את האמת, לכן אני אומר לך שאמת הדבר. כל הזמן הוא מופיע לי בחלום בענין השידוך! ועוד סימן אתן לך: כאשר תציע לו לנסוע — הוא ייסע אתך. רק זאת אבקש ממך: אל תגלה מאומה בדבר הליכתי אל הבתולה].

והנה המעשה היה כך, שנסע ר' יעקב אחר שבת לסלאנים והיה אצל הבחור. און דער בחור האט זיך פריער געלייקענט [והבחור הכחיש תחילה] ואחר-כך כאשר הלך אתו לבית-דין הודה ואמר שהוא הולך אצלו בתמידות אודות זה. וגם ר' יעקב סיפר לו המעשה מתחילה ועד סוף וויא ער גייט צו דער בתולה, און האט זיך איהם אפ גערופען לאמיר פאהרען אהיים, און ער האט מיט איהם געוואלט פאהרען. נאר ר' יעקב האט איהם ניט גענומען ווארום דאס איז נאר געווען א פראבע צו דאס איז אמת. [איך הוא בא אל הבתולה. ואמר לו: הבה ונסע הביתה. והוא הסכים לנסוע אתו, אך ר' יעקב לא לקח אותו אתו, שכן הוא רק רצה לבחון מה האמת]. וכאשר נסע לביתו בחזרה ולן על הדרך בקרעצמע [בפונדק] אחת בא תנחום לר' יעקב בחלום, ואמר לו: 'איך האב אויף דיר גאנץ שטארק פאראיבעל. איך האב דיך געבעטען אז דו זאלסט ניט מגלה זיין. און היינט האסטו מגלה געווען דיא גאנצע מעשה [אני מאוד מתרעם עליך. בקשתיך שלא תגלה, אך היום גילית את כל הענין]. וכאשר הקיץ ר' יעקב משנתו חשב שאין זה אלא חלום ונסע לביתו. וכאשר בא לביתו של ר' רפאל אמר לו תנחום: 'חאץ דו האסט ניט מקיים געווען מיינע רייד פון דעסטוועגען האב איך אויף דיר ניט קיין פאראיבעל, און זיי ניט ברוגז מיט מיר! [אין לי תרעומת עליך, על-אף שלא קיימת דבריי. ואל תכעס עלי!].

את כל זה ראיתי ונתתי את לבי לחקור ולדרוש היטב בשבע חקירות ודרישות עד שנתברר לי אמת העניין, לא לפי המדומה. ורשמתי הדברים להיות לי לזיכרון לידע ולהודיע כי מעשה כזה לא נשמע מעולם. ומה שכבר עבר רשמתי, ומה שיהיה אחקור היטב וארשום גם כן. עד כאן לשונו של הרב דקהל-קודש סטאלאוויטש הסמוכה לפה בערך עשרים פרסאות, ונשלמה העתקה בפה שערעשאב.

[נוסח קצר של מעשה נוראה] 231

באתי לספר המעשה רב אשר קרה סמוך לעירנו אשר תצילנה אוני-השומעים הנה ג' פרסאות מפה מינסק יש עיר נקראת סטאלאוויץ, ובכפר לא רחוק ממנו דר נגיד אחד ושמו רפאל. וזה זמן ד' שנים ולו היתה נערה שיש בה חוליה-הנופל, רחמנא ליצלה. ושם בכפר לא רחוק ממנו היה איש יהודי ושמו תנחום. ובא אל האיש רפאל ואמר לו: 'אני בעל-שם ואני ארפא בתך אם יהיה שכרי משלם, וגם היא תקח את בני לחתן'. ויאמר רפאל: 'לעת-עתה הוא רך בשנים ובערך ד' שנים נראה מה יעשה אתנו ה'. ויותר לא

231 הנוסח הקצר של 'מעשה נוראה' נמצא בכתב-יד שברשות מר יהושע מונדשיין. תודתי לו על הרשות להדפיסו כאן.

ענהו. ולקח וריפאה, ומיד מת האיש תנחום. ועברו עתה זמן ד' שנים הגיע הזמן הנקבע ביניהם. והתחיל האיש הנפטר תנחום להראות להנערה בחלום-הלילה ותובע ממנה שתיקח את בנו לחתן. והיא משיבה: אין אני רוצה ליקח אותו! והתחיל להראות ביום בפני-כל. והיא חלתה עוד הפעם, כי נפת בה הרוח. והיא צועקת בעצמה לומר: 'קח את בני! וגם היא תשיב אמריה לה: 'לא אקח! ויתיעץ האיש ההוא רפאל עם הרב העיר הנ"ל, ואמר לו: 'באם יבוא עוז'—תקרא אותו אלי'. והנה הוא בפעם בפעם ותובע כנ"ל, ואמר לו רפאל: 'בא עמי להרב לדין'. והשיב לו: 'לית דין ולית דיין עלי! ואחר-כך סיפר עוד רפאל אל הרב דבריו, והיה בא בערב כמה פעמים כנ"ל, והיה ביום ד' פרשת תרומה, בשעה ח' בערב, ובא עוד הפעם. וירץ רפאל להרב לשאול מה לעשות, כי רע הדבר מאוד. ויעץ הרב לשלוח על קברו ולהתרות אותו שיבוא לדין. ושלח לעיר הראדשיץ ולעיר לאהשיק לבקש שיבואו הרבנים. ובאו הרבנים, ושלח שמשים מבית-דין להתרות בו. והלכו השמשים ובקורבם לשער הקברות והנה קול יוצא לומר: 'איך גיאי! [אני הולך!] ויצאו הרבנים להציע מיטה ולהניח הנערה עליה ולהמתין על בואו. ומיד בא ברעש גדול. ותאמר הנערה: 'ער איז שוין דא'. [הנה הוא כבר כאן]. וישאל הרב בזה הלשון: 'הגד נא לנו מי אתה ומה שמך?' ויען ויאמר: 'תנחום. ומכשף הייתי'. ויאמר רפאל: 'מה רצונך?' ויען תנחום: 'הלא הבטחת ליתן את בתך לבני, ואני תובע לקיום דיבורך! ויאמר לו הרב: 'הגד נא לנו איזה איש אתה?' ויאמר: 'מפושעי-ישראל אני'. ושאל הרב: 'מאיזה כתה הכישוף שלך?' והשיב: 'מכת אחת אנוכי'. ושאל לו הרב: 'מפני מה תשוקתך גדולה כל כך בבתי?' ויען: 'הנה מכת המעשיר ובקחתם נא זו את זו יתעשרו עושר גדול. וכשמע רפאל דבריו וימלא חמה ויאמר: 'לא אתן אותה לבנך בשום אופן בעולם! וצווה המכשף בקול מר שהלך קולו מקצה העיר ועד קצה העיר לומר: 'ידוע תדע כי מרה תהיה עליך. ויגערו בו הרבנים: 'מה אתה מרעיש עולם? הנה אתה עומד לפני בית-דין! וכשמוע המכשף דבריו ויחר אפו ויאמר: 'אין פנאי להאריך, כי אינם מניחים לי. ונפתחה הדלת וינס החוצה ברעש על כל העיר. וחזרו תיכף ומיד ושלחו עוד י' אנשים להתרות לבוא לדין. ותיכף ומיד חזר ובא. והתחילו הרבנים לשאול ממנו: 'מי אתה?' 'אני תנחום ומכשף'. ויאמרו לו: 'מה בקשתך ומה מאוד גדלה תשוקתך בהנערה'. ויען ויאמר: 'הנה מיד ברופאי אותה כתבתי אותה בכת שלי שהם ישלטו בה כרצונם. וזה עברו הד' שנים שנפטרתי ועדיין אין לי רגע מנוחה. ומיתתו היה ברחוב, כי הטחנת-ברחיים. ושנה ראשונה התגלגלתי בגלגלות-הרחיים, ובשנה הב' הונחתי תחת אבן אחת, וב' שנים שמשליכין אותי מעלה ומטה כבשר בקלחת, לבד בעת אשר בא לומד בחדר. ובעת אשר אני בא לדרוש הנערה אזי אנוח, ואי-אפשר לי לתקן הדבר'. ויאמרו לו הרבנים: 'היתראה לפנינו!' והשיב: 'אי אפשר, כי מאוס הדבר לי לגלות, כי אני עומד באחורי לפניכם! ושאלו לו: 'למה?' והשיב: 'שאני רשע ולא אוכל להביט בפני צדיק!' ואמרו לו: 'אף-על-פי-כן היתראה נא!' והשיב להם כי י"ב משחיתים מכת שלי עומדים ובהתראות אותי יזיקו אתכם. וביקשו ממנו להגיד השמות של המשחיתים האלו, והגיד להם, וכתבו בספר לזיכרון.

ובראותם כל המעשים ואמרו לו: 'פסוק לנו פסוקים. ויען: 'לא יכולתי כי עם-הארץ אני'. ואמרו לו: 'הלא יש משגיח ובורא עולם, ומה תענה לו?' והשיב: 'אין'. ויאמרו לו: 'אמור שמע ישראל!' ואמר 'שמע ישראל' בלא הזכרת השם. ושאל לו: 'למה אין אתה מזכיר ה'?' ויאמר: 'כי אין שום משגיח בעולם כלל. וכשמוע דבריו ויחרימו אותו ויאמרו: 'צא רשע!' ואמר להם: 'האומנם? אולי יש תשובה בעבורי?' ויאמר: 'אין בידינו

תשובה עבורך, וגם אל הנערה בל תקרב עוד! ויגש לחנוק הנערה אותה, וצווחה הנערה: 'הלא זקנו מגיח עלי ומחנק אותי!' ויגערו בו הרבנים: 'צא רשע! כי אי-אפשר להיות הדבר הזה, תדע שכבר שלמו לך עבור הרפואות, וזרע מכשף לא יחיה!' ויחרימו אותו ברמ"ח [בחרם] שילך ולא יפגע בהנערה ולא לשום ישראל. וילך מאתם בחרי-אף, ויוצק זעקה גדולה ומרה: 'אוי וי! ווי לי! ומעשה הזאת לא נראה עוד להנערה, אך לעת עתה בכל יום ויום דופק על פתח-חלונות הרב ולא יענו אותו דבר, ושלחו שאלות ותשובות לרבנים גדולים.

והמעשה היה יום ד' פרשת תרומה, משעה שמינית עד שעה יוד, משנת תר"ח.

[רוחות בארץ-ישראל ובאיזמיר]

[א] 232

... שמעתי מפי הקדוש מורי ורבי הרב המופלא כבוד מורנו הרב מרדכי לבטון נטריה רחמנא ופרקיה, אשר בלכתו לעיר-הקודש תיבנה ותיכונן במהרה בימינו, בשנת התקפ"א ושמע שם גם הוא מפה קדוש הרב מרדכי מיוחס איש ירושלים, כי כלה אחת היתה באה מעיר שכם לירושלים והטבילוה בשכם, כי שם יפים המים. ובעודה הכלה בדרך נעשית כעץ, וגם הידים והרגלים. והביאו אותה לתוך ירושלים ושמחה לתוגה נהפכה. והפצירו בה הרופאים ולא עלתה לה ארוכה. ואחר קבלתה שם נכנס מהר"ם הנזכר לבית אשר הכלה בתוכו ואמר: 'שבת שלום!' ושמע קול נמוך שאומר: 'שבת שלום מבורך!' אז צעק מהר"ם: 'מי אתה שבאת להכא?' אמר לו הרוח: 'התקרב אצלי ואגיד לך!' ויגש אליו ויאמר לו הרוח: 'השבעה לי שאין אתה מגיד שמי אפילו לאנשי-ביתך!' ונשבע לו. ואז הגיד לו. והוא היה מהצדיקים שם עיר-הקודש, תיבנה ותיכונן, ריכא ובר ריכא.²³³ ואמר לו: 'חזרתי בגלגול ונכנסתי בתוך הכלה הזאת שהיא צדקת וטהורה, ברוך אשר ברא בעולמו ככה. וחזרתי לתקן דבר פלוני ופלוני. ולך לביתי וצווה שיעשו ככל אשר אני מצווה אותך. ואחר שיעשו כסדר הזה, ואמרו לי הממונים שבמקומך יושיבוך'. וכך היה, שאחר שעשו כסדר ההוא הלך הרוח ועלתה לה ארוכה ...

[ב] 234

גם בדורינו זה שמענו מעשה נורא שנעשה בצפת תיבנה ותיכונן, מפי אנשים כשרים אשר באו משם, דברים המצודקים, כי אחר הרעש שנעשה בצפת תיבנה ותיכונן, שנת תקצ"ז, לא

232 ראה: ר' אברהם בן ישעיה דיין מחלב, טוב טעם, ליוורנו תרכ"ד, קמ ע"א—ע"ב. האירוע נרחש בירושלים בשנת תקפ"א.

233 מלך בן מלך, אציל בן אציל. ראה: בבא בתרא ד ע"א.

234 ראה: ר' אברהם בן ישעיה דיין מחלב, הולך תמיד ופועל צדק, ליוורנו תר"י, יא ע"א—ע"ב. המקרה אירע שתי שנים אחרי תקצ"ז, שנת הרעש בצפת, ולא ברור לקורא אם רוח-האם נכנס בבית, או רק שב עמה הביתה. מגרש הרוח, ר' אברהם דוב בער מאווריטש (בעל ספר הדרשות 'בת-עין' — ירושלים תר"ו) גימנה על תלמידו ר' נחום מצ'רנוביל, כיהן ברבנות בויטומיר ובאווריטש. כאשר עלה לצפת נתמנה שם לראש האשכנזים.

תקום פעמיים צרה, בשתי שנים. אשה אחת, שמתה ברעש אמה, יום אחד הלכה לבקרה בקבר כמשפט-הבנים. ואז שמעה קול קורא: 'בתי, רצוני ללכת עמך לבית!' ואז הלכה הבת לביתה שהיה בעין-אל-זיתון ונפשה נבהלה. וכשהגיעה לבית שמעה קול אומר לה: 'בתי, בואי שכבי עמי!' והיתה תופסת אותה והרגישה בעצמה כאילו אדם ממש היה תופס אותה. והרבה בני-אדם, ישראל וגויים, היו נכנסים לבית ושומעים קול נאומה, כאילו מדבר גוף ונפש. והיתה מקלקלת בבית, אם היתה קדירה על הכירה היתה נהפכת מעצמה. והכר והכסת נעקרת ממקומה. ונכנס חכם אחד להחרימה, שתלך ולא תחזור ויגצלו מהצרה. השיבה לו הרוח: 'אין אתה כדאי לעשות ככה, ואין דרכך דרך ישרה'. ובכן באו והודיעו להרב ר' אברהם ביר אשכנזי²³⁵ ז"ל, והלך והחריס אותה שתצא במהרה. ואז יצאה והלכה לה והיה קולה הולך בקול צעקה גדולה ומרה מביתה ועד קברה. ולאחר שמונה ימים הלך ר' אברהם הנוכח וישב על קברה ולא סיפר לאדם טעם-הדבר. ואמרו כמדומה שהלך להתיר לה את החכם אחר שראה שהלכה ולא חזרה. ושמעתי סיפור זה מכמה תלמידי-חכמים אשר באו משם ...

[ג] 230

המעשה השלישית אשר נעשה בעיר איזמיר, יגן עליה אלהים, בימינו בשנת תרי"ז, אשר שמעתי מאנשים של צורה, כי רוח אחד נכנס באשה כשרה והיה מגיד להם שמו ושם עירו. ואמר להם ששמו אהרן הכהן ונותן להם סימנים על ביתו ואשתו והבנים. אמרו לו למה נגזר עליו לחזור בגלגול לפני שוכן-מעונים? אמר להם: 'רוכל הייתי בכפרים והייתי אוכל מאכלות אסורים וחיללתי שבתות וימים-טובים, וכל העבירות שעשיתי בספר נכתבים'. ובמשך זמן זה, שהיה הרוח באשה, נתעברה וילדה בן-זכר. וביום-השמיני נתקבצו למולו במהרה. ותפסה בו האשה ולא יכולו להוציאו מידה, ואפילו בחוזקה. אמרו לה להאשה: 'למה לא תקיימי מצוה וחוקה?!' אמרה להם: 'וכי אני עושה שום-דבר? הלא הרוח תפס אותי! ולא ינית אתכם לגמור מצותי?!' אמרו לו להרוח: 'זהלא אותו יום שאלנו אותך היאך תניח לבעל לשכב עמה כדרך גבר בעלמה. והשבת, כי אתה צריך לעשות מצוה כדי לעשות לנפשך תקנה ותיגצלו מן הנקמה, ולא להניח בעלה בלא אשה ויבוא על-ידי-זה לידי אשמה. והיום הזה למה עזבת תורת-ה' התמימה?!' ואז רפה [הירפה מן] הילד, ומלו אותו כמצותו. וכמה דברים כאלו דיבר הרוח והיו בפיהו נכונה. כהנה וכהנה. וחכמי ורבני איזמיר לא יכלו להוציאו, ונתנו עצה שילך לארץ ישראל, אולי יעשו לו תקנה. ואיש אחד מעירנו היה שם, ושמע מכמה אנשים אנשי-חכמה את כל המעשה הנוכח עד תומה. גם בחזרתו אלינו נמצא עם האשה הנוכרת ובעלה, שהולכים לארץ ישראל כדי לעשות תקנה. אכן האיש הנוכח לא סיפר עמה, כי חשש שיצא הרוח מהאשה ויבוא הוא במקומה, אלא שבעלה סיפר לו המעשה ולא האשה עצמה.

235 הוא ר' אברהם בער מאוריטש.

236 ראה: טוב טעם, קמ"ב. האירוע אירע בשנת תרי"ז באיזמיר. רוח באשה מעוברת ולידת תינוק בעוד הרוח באשה הם מקרה יוצא-דופן בסיפורי הרוח.

[רוח בטבריה בשנת תרל"ג] 237

בעוד יד סיפורינו נטויה על עיר פלאות העתיקה²³⁸ את כל האיומות הקדירו נגהה, את כל התלאות העצומות סבזה, את כל תגרת יד פריצי בני שחץ ופרץ ודון מלאכי-שחת, תמיד התגוללה באפני שפלותה ותלך שחוחה לעומת ההולכים הלך וטפוף להכחידה תום. פשטה צוארה לכל יד רוצחת השלוחה בעברת-נקם. אך יושב בסתר עליון ידו רמה! בלהות שאול ורעם האבדון מפניו חתו. צלמי-צלמות ומתחת שבר מפני הדר גאון תפארתו זעו וחלו. תוכן עלילות ידו הדה ויסתרה בסתר עווז. ותהי לנס הארצות. ועתה עמדו אשמעה!

שמה ברחובותיה התגורר איש, מבחר-עלומים, כבן עשרים שנה, מגזע אצילי-דמשק ואדיריה. תוארו כאילת-השחר וחוסן גותיו כתרשיש. קומתו דמתה לתמר ועיניו מפיקים חן ונועם. למרות רוח הוריו, רוח-עוועים בעתתו, ולימים השבץ אכף עליו ביתר-שאת ולא נכרו בו אותות-חיים, רק נפל ארצה וידובב בשפתיו רגעים אחדים. הבקאים בשורשי-הרוחות ואופן סוג גלגולם החליטו: אין מזור כי אם לפנות אל האיטים, אשר יד להם עם הרוחות ובלטיהם יכריחו על הרוח להגיד להם סבת פגעו בו, ואיה מקום מושבו, ואיככה יתנהג עמו להפריד מעליו? המעוננים והקוסמים עשו כל תעתועיהם, אך ללא הועיל, כי הרוח לא ידע כלומה ולא שמע לקול מלחשים. ויוסף עוד הכבד אכפו על הנער ולבעתו.

אז נגש [יט ע"א] הרב הגדול אשר בגא אמו²³⁹ אל הנער וילחש באוזנו עברית: 'מה לך את הנער הזה? ומה פשעו כי דלקת אחריו? ולך איפה תועה בארץ לא לך?' הרוח נשא פני המדבר אליו וישב: 'עלו את הנער טבריא בלוי'ת עשרה תלמידי-חכמים מעיני העדה על מצבת קבורת התנא ר' עקיבא וילמדו שלשה ימים רצופים תהלים. ואז ינוח לי!' הרב הלך שולל אחרי דברי-הרוח. ערך שיחו אל הרב הגדול שבטבריא ושמה הפך מררתו על הנער ההולך לקראתו. הרב קבל את הנער בזרועות פתוחות ולצל הכסף נהרו אליו עשרה

237 ראה: ר' אברהם הלוי ו' סוסאן, מעשה הצדיקים, ירושלים תרמ"ט.

ר' אברהם הלוי ו' סוסאן נולד בסאלי שבמרקו, עלה לטבריה לערך בתר"ך ונפטר שם בתרס"ג (עיני עליו: ר' יוסף בן נאים, מלכי רבנו, ירושלים תרצ"א, יב ע"ב; ספר טבריה — בעריכת עודד אבישר — ירושלים תשל"ג, עמ' 306). הוא עמד בקשרים עם חכמים שונים, ויחסים טובים היו לו עם חסידי סדיגורא שבעיר, ובראשם ר' יצחק ור' ישראל, בני הצדיק ר' אברהם יעקב מסדיגורא. סיפורי-הרוח נתרחש בטבריה בשנת תרל"ג. בהקדמתו מעיד ו' סוסאן שהוא ראה 'כל הכתוב יושר מראש וע"ס [ועד סופן]'. מהערת שולים (מעשה הצדיקים, יט ע"ב) מתברר, כי האיש נמנה על עשרת תלמידי-החכמים שאמרו תהילים בשעת הוצאת-הרוח. בהנחת הסיפור לדורו ולדורות הבאים ראה ו' סוסאן תריס כנגד חיי-בטלה וקריאה בספרים חיצוניים.

בבואו להעביר את המאורע מסיפור שבעל-פה לסיפור שבכתב לא סמך ו' סוסאן על סגנונוֹ הוא. הוא פנה אל אחד החכמים בירושלים (י"ד פרומקין?) וביקשו לנסח את הדברים בלשון קריאה. וזה לשונו בהקדמה: '... שראיתי רבים מבני עמינו חביב עליהם לשון הגיוני, נתתי ספרי הנז' לאחד חכם מיקירי ירוש' בקי בחכמת ההגיון, להעתיק אותו בלשון הגיוני שתהיה יד כל אדם משמשת בו. וידוע לי שע"י העתק לשון ללשון אי אפשר שלא יהיה קצת שינוי, אבל הענין אחד הוא ...'. ואכן אותו 'מעתיק' עשה עבודה מופלאה ולסגנון סיפורי-הרוח בטבריה אין אחורע לשוני בכל ספרות הרוחות.

בספר טבריה הנ"ל, עמ' 457—458, הובא הסיפור בנוסח מסורס ומטעה. יוסף דן התדירו, עם מבוא והערות, ברבעון 'הספרות', חוברות 18—19, תל-אביב 1974, עמ' 74—84.

238 הכוונה לטבריה.

239 דמשק.

יחיד־סגולה אל קבר התנא רבי עקיבא ז"ל. אך המה עולים ראש־הפסגה, הנער האומלל התגלגל על גחונו סביב ההר. לולא מהר משרתו לאחוז אותו, כי אז נתח לנתחיו. המשרת שפך חמתו על הרוח ויגהום לעומתו כנהמת ים: 'הוי לך רוח בוגד! עוד תוסיף סרה לספות פשע על עוונך! כטוב בעיניך עשינו ומה תתעולל עוד ברשע?' הרוח השיב בחרון בוער כנחלי־גפרית: 'דום לך, בער! עוד תרהיב לכנותני בשם בוגד ולהטפיל עלי נאצלות בהבלי־רוח? לו בנפשך בוחן כי עתה בחנת לדמות וידעת כי אחד מן המנין לא זפה נפשו ורוחו מגואל. לא זאת, כי לא יביא לי מזור בכנפיו, עוד יספה עלי מרודות והייתי נע ונד. ואם חכם ברוחות אתה, צא ובחר לך איש־חיל אשר רוח נכון בקרבו, ורוח לנער.

דרך אמור לי מי הוא?

הרוח השיב: 'ידע לך כי גבוהה תדבר!'

המשרת השיב: 'במה, אדוני?'

'מה נאותה לחפצי כי לא תדע. ואנכי אסתר מחמת מלאכי־תופת.'

המשרת אמר: 'איפה [1] אם כן, למחר אחליף את כל העשרה באחרים נקובים בשם. ואם תקשה עוד ערפך אז יודע כי ערום אתה ונפנה על שמאל, כי לא אלמון [2] ישראל'. הרוח השיב: 'לא. לא אוכל הגיד לו בשם האיננו ראוי, כי רז הוא לי ואענש קשה. אך,

כי יפקד מחר מקום האחרון'.²⁴⁰

המשרת ידע על מה ירמזון מליו ויאמר: 'נכון, יהי חפצך, [יט ע"ב] אך לעת עתה הרפה נא לנער ואל תטרוף נפשו, ולמחר כן אעשה'. הרוח נאסף אל מקום־תחנותו בגוף הנער, והנער קם על עמדו ברוח נכאה וישב בעירה.

למחרת נוסדו יחד על מצבת אבן רבי עקיבא ז"ל, ואת אשר ישב באחרונה המירו באחר תחתיו. וקראו תהלים וישפכו שיחה על הרוח למען ישוב למנוחתו מקבת צור חבינו ממנו נוקר, ושכב בטח אל נחלת רום מעונה צחצחות נעלמות, והיתה לו פלטה ולנער רוח והצלה. בכל־זאת הרוח הסתולל ויבעת את הנער ביתר עז מבראשונה.

אז רבני־העדה נועצו לב בידעם וזדון הרוח, כי ממקור משחת הוא ומרדו יענה בו. זאת עשו: למשוך בקרן־היובל ויחיד־סגולה אשר יד להם בנסתרות הריעו ותקעו והריעו, וישטחו לו משטח חרמים למען יעזוב את הנער. והארץ אשר תחתיהם רוע התרועעה לקול ההמולה, אך הרוח כפתן חרש ומעשהו השכיל. ובשפה לעגה דבר: 'מה לכם כי תרעימו? ועוד מעט ישיגי־אדמות־עפר יקיצו לקול התרועה! ושוכני בחגוי־סלע יגורו עליכם. ופה המקום צר ולא יכילם. וגם לא עת האסף. והנער הזה — עוונו ישא, על כי סעד לבו בשר ודגים יחד ²⁴¹ וטורף נפשו בכפר, ואין חכמה לנגד ה'. לו תריעו אף תצריחו אלף פעמים ככה — הלא יתד לי על אזני! ²⁴²

התוקעים התמרמרו לפניו: 'עד מתי תהתל בנו, ולא יהלוכו על פניך אימים? ולא תדע כי נדחך מדחפות ונצעידך בשימון תחתית? הטוב לך כי תטיב שאת. באר דבריך אלינו הדבר הנחוץ לעשות וגם באחריתך תראה נחת וטוב לך! או השיב הרוח: 'עתה, כי ידעתי אשר גם לי טובה נשקפה — לא אחמוס נאמנה. בליל־ששי קבעו לימוד כל הלילה. קדשו נפשיכם

240 רמז למי שאינו ראוי.

241 עיין: טור יורה דעה, סי' קטז; שלחן ערוך, או"ח, סי' קעג, ס"ק ס ועוד.

242 כתובות ה ע"א: 'דרש בר קפרא, מאי דכתיב (דברים כג, יד) ויתד תהיה לך על אונך, אל תקרי אונך אלא על אונך, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון — יניח אצבעו באזניו'.

בקדושה [כ ע"א] ליחד הייחודים ולווג המידות העליונות. ועמכם גם הנער יזכך רוחו. ואנכי אתקפה ולא אתגור [!] בו כל הלילה. באשמורת האחרונה הכונו לקראת מערכת מלאכי-שחת, העומדים למולי לקלענו מדחי אל דחי, ולתור מנוחה בעולם-הנשמות צחצחות בעלמות. אז אפרד מגוית-הנער, ואשובה לי אל מקורי הראשון, מחיצת כס יה, הדום מרומים, נחל עדן נשגב, לא שזפתו עין רואי, אשקה רוחי הצחיחה מחרבני לפידי שעירי שחת ואמלט!

היודעים והמצרפים כוונות עליונות הקדישו נפשם ונוסדו יחד בבית מדרשו של שם גבוה הרב הגאון הגדול החיד"א ז"ל. וכל הלילה התעסקו בכוונות בעלמות ובצירופי ייחודי שמות עליונים, עד כי נדמו לשרפים הנבדלים מחומר ואופי הקודש. ובאשמורת-הבוקר השביעו את הרוח בהשבעות הידועות ליודעיהן וגזרו על מלאכי-צלמות בכח השמות אשר בטו [!] בשפתם למען ירחיקו מעלי נדוד. אך רוח המת הוסיף עוד לענות את הנער בהראותו כי אימת ההשבעות והזכרת-השמות לא נפלה על מלאכי שחת על הרוחות.

ובליל-שבת-קודש החזיק הרוח הנער ועשה בו שפטים גוראים לא יתארהו חרט אנוש. אם-הנער קרעה סגור לבה ותשפוך מרוחה לפני הרב. ומה כחו כי ייחל עוד נפשו ותשלה בלא יועיל? הרב גזר על התלמידי-חכמים צום ומסר להם סדר ההשבעות עצומות על קבר האלוהי רבי מאיר בעל-הנס ז"ל ויתנהגו כל היום ההוא בקדושה ובטהרה עד צאת רוח-המת מגוית-הנער כלה. הנועדים החליפו לבנים ויטהרו וקבלו צום מבעוד השמש, התעצמו בתעצומות השבעותיהם להוריד כחות העליונים על-ידי הזכרת-השמות הקדושים ולעורר הפמליא של מעלה תקעו בתקוע וכונו זיווגי המידות-העליונות היוצאים מסודות הנוראים מהתקיעה והתרועה והשברים. וכל היום ההוא היה יום מהומה גדולה. ויהי בעלות-המנחה נרגז הנער ויחרד מאוד, [כ ע"ב] רץ רצוא וגעה כקול התור, עד כי נפל לארץ ויהמה כנהמת-ים. הלם ראשו בכותל עד שפך דם. אם-הנער נבקה רוחה ותתעלף למראה האיום. נגשה אל הנועדים ותתפלש בעפר רגלם. בקול מר צורח הגיחה שטף דמעות למען יתירו מעל נפש המת חרצובות החרם בטרם ימות בנה היחיד לעיניה. המה השיבו, כי לא כאשר תדמה בנפשה — כן הוא. כי אם יתירו אחר כל זה את נפש המת, אז יוסיף הרוח לענותו קשה יותר ואבדה כל תקוה ממנו. אז הלכה אם-הנער צולעת על ירכה פסוע וקנון [!] אל החסיד המופלא כבוד מורנו הרב רבי דוד ריינה, ²⁴³ למען ישקט המית הרוח הסוער על נפש בנה המתמוגג. והוא כי יתיר החרמות מעל נפש-המת הנעה למדחפות עולם-התוהו. המקובל הנשגב הפיג שאון רוחה, כי כה יעשה. נתן צו להעומדים סביבו שיאמרו קול רם 'יש כאן נדרים, יש כאן שבעות'. הנער, בשמעו זאת, נתר על הארץ באנחה ממושכת ויתכו כמים שאגותיו מול הנצבים: 'הבו! הבו! הבו לי התרה! כי עוד מעט...'. ודבריו לעו. אחרי גמר כל סדר-התיקון ורעש החרמות פנה איש לדרכו וישארו אך שלושה מהם עם הנער על קבר האלהי רבי מאיר בעל הנס ז"ל, וישבתו שם.

ליל מוצאי-שבת-קודש הנער פתאום גהר ארצה והרוח צעק בקול אל העומדים: 'שלום עליכם! שלום עליכם! איפה אנודה על הררי-אופל. אוקשה עוד ביד מלאכי בלהות, אנגף בצורי תופת. אוי לי! כי אשובה עוד לזחול על כר האבדון! ואתם היו בטוב ותחזו נעימות.'

הנער קם על עמדו, השתרע על מצבת האלהי שפך תודתו כפרץ רחב וישב בלוית השלושה חכמים העירה מלאים ששון. אל אלהים ה'!

שני שבועות חמקו עברו, והנער שלו מכל פגע. אין רוח, אין בלהה. רחוק היה מכליות-הנער האומלל כי עוד יראה חיים ותתעדן נפשו ממנעמיהם. לא האמינה נפש האם הנאלחה כי כצל יומם יחסה עוד חמדה כל סגולותיה, וימינה [כא ע"א] תחבקנו. רגשות-שמחה התרוצצו בקרבה כהמות מים רבים, עד כי לא תוכל השקט המון המיתה. אבל הה! פתאום נהפכה עליצותם לתוגה וששונם לעצב ואנחה. הרוח התגלגל עוד הפעם בקרב גוית-הנער ויפול פניו. הנלויים אתו כסיתם שממון ויתמהו מגערת-הנער אשר נדמה בעיניהם כשד משחת.

בחפזון יצאו ויודיעו הדבר אל יחיד-העדה המושלים ברוחות, והמה בידיהם כחומר ביד היוצר. כברק עפו משכן הנער. מה ראו? חזון מפליא. הנער בועט ברגליו, בשאגתו יפוצץ אף אבן מקיר ויכתתה לרסיסים. כל העומדים נגדו נצבו כעמוד-שיש לחזות האיום. היחידים אך קרבו צעדיהם אל הבית פנימה, בקול חוצב עברה וזעם נעו ראשם וישפכו על הנפש הנעה נאצות: 'אהה עליך סילון ממאיר, נפש לא מטוהרה, גם כי הראינו לך תגרת ידינו כי קשתה ונדחך חרפות גדה בקצות תוהו צועה בארץ תלאובות. עוד שבת כפרה סוררה להוסיף זדון על זדונך. סור לך מגוית-הנער בטרם נשלחך אל ארץ גורת עולמים, לא תמצא מרגוע לנצח'.

בלעגי שפה הרוח השיב: 'כן, אמנם כן, הראיתם כוחכם כי רב הוא! גם אנכי לא אכחד זאת! אודה ולא אבוש, כי תדעו לתקוע, להריע, ובלי מתנים חגורות לזרות חרמים, להפיץ קדים. כן, אודה כי מושלים ברוחות אתם. בכל זאת לא יגרע מכבודכם אם מוראכם וחתכם לא נפלו עלי, כי עד כה לא ידעתם כי רוח כביר אנכי. גם כי נסוגתי אחור — אך לא מפחדכם. וגם היה למורת רצוני, כי ראיתי את קדוש האלהי רבי מאיר בעל-הגס, זכותו יגן עלינו, אמן, ואליהו התשבי, וכשל כוחי לישא את נוגה קדושתם. ונאלצתי להינזר מגוית-הנער ימים אחדים. ועתה שבתי עוד אליו, כי בו מצאתי מנוס מבהלות צלמות אשר ירדפוני בלי חשך'.

אז קם אחד מיוחד שביחידים ההמה ויגער ברוח: 'עוד נצפנו לך מהלומות רצף וגחלי רתמים כדוי [כא ע"ב] לחמר, בטן שאול קברים לך עם חמת זוחלי אבדון תשים קנר. אמור נא רשע עריץ גם אחרי מותך: אם אתה בגדת כמו נחל בעוד גויתך איתן, מאסת מראות צדק ותלך אחר מעקשות. הלא אל אמונה הביאך במשפט, ובצדק קלעך אל בור תחתית כי מרית בו, אם בשרירות לך הרע הכבדת עשות רשע וסרת מאחורי אלהים אמת אשר מאזני משפט צדק בידו. מה לנער הזה כי דלקת אחריו ותקטפהו בשחרית ימיו? לו את מודחה מקלע אל קלע על רוב פשעיו, מה לנפש רעננה זו לרוותה ספל רעל עותתך? שא נא פרי-מעלליך אשר גרת גיר לבדך עד בא ימי-שלומים, והיתה אך בוטח בעולם-המנוחה. הקשיבה לי וענני בטרם אטה ידי עליך ותלך צועה לנצח נצחים, אפס כי תשמע בקולי ותשוו אל פקודתי. אז אציק צקון-לחשי לפני תוכן הרוחות להצילך מיד מלאכי-בלהות המבקשים לספותך ולדוגך בגיהנם ותשוב אל מנוחתך'.

הרוח שאג בקול תמרורים: 'אנא! מי יתנני? נא! אשרוני!'

בימים ההם נפל [!] סכסוכים בעיניים הנוגעים להנהגת-העדה, והיתה נסיבה כי נפלה תבערה בכוללים ונפלגה העדה לשתי מפלגות. ואז הרוח הסתבך בתואנה זו ויאמר: אך בזאת יפנה לו, בהתאסף לפניו שתי המפלגות המתנגדות ויכרתו ברית-שלום ביניהם. וכה

עשו. אז השיב, כי לא זו שלום אמת. הרב הבטיח לו כי הוא יברית קצוות המפלגות ויאגדם לאגודה אחת. הוא לא היטה אוזן, התאמץ עוד בנער והכביר עליו נחשו. בין המון הנאספים היה הרב־הראשי אשר לעדת האשכנזים, ויאמר לנסות גם הוא להטיח מילין, אולי יוכל לו. קרב אליו, ובמתק שפה דיבר אתו רכות: 'אמור נא אתה הרוח נכוחה ולא נסור מדברריך ימין ושמאל. מה בצע כי תתהפך על גחונך כשרצי בתי־מחראות ותתגולל בדם נקי חף מפשע? ולך מה? יציקוך עוד [כב ע"א] מצוקות גוראות אל מהפכת שעירי־שחת. לו חפץ אתה להנצל ממוקשות שאל באר נא לי מהתלות התיקון היותר נחוץ, וכן נעשה'.

במעטה כחשים הרוח ענה לו: 'יהיו נכונים עשרה נבררים על פי להשתטח על קבר האלהי רבי מאיר בעל־הנס לעשות לי תקון'. הרב השיב לו: 'הנה בחר לך את מי תחפוץ'. הרוח קרא להם בשמות, ויתעתדו ללכת להשתטח על קבר איש האלהים. הרב אמר לו: 'אחרי כי מלאנו חפצך סור לך מן הבחור ויגוה לו'. אמר הרוח: 'פתחו נא החלונות'. אך פתחו החלונות והנער שב מעל הארץ וישב, ופניו כפני מת. אחרי שעות אחדות, כוזה עליו הרוח, העלוהו על קבר האלהי שנים מן הנבחרים על־פי הרוח. והנשארים לא עלו אתו, כי אמרו לצאת לקבל פני המלכתא ולהינפש בביתם יום שבת־קודש. ובפנות היום הקדוש יעלו גם המה ויסדרו התקון יחדיו באופן היותר נכון בכח ההשבעות בשמות נעלים ובכוונת רזי רזיהם הידועים פעולות הזכרותיהם.

אך הנער יושב במסיבו במנוחה שאננה, והאנשים אשר אתו שוחחים איש את רעהו בדברי ימי־השבוע על דבר המקרים אשר הביאה העת בכנפיה. לפתע, בחצות־הלילה, פלצות גוראה אחזה את הנער ושאגה גוראה ואיומה התפרצה מעומק לבבו. 'אות הוא' — אמרו הנמצאים אתו — 'אות הוא כי הרוח שב'. הרוח הפיץ נהמה: 'אמנם עתה באתי, ולא נפלאות ממני כי השלום פוסח על שתי הסעיפים, ולא כאשר את לבבי. הנער עוד מעט יקחהו אופל צלמות ואמלא צבאו, ורק אתם הסבותם זאת עליו. מות ימות הנער ולא יחיה, אבצע עליו חמתי. מחר שעה השלישית יהיה האות הזה'.

גורא היה המחזה איך היה הנער מתגלגל על פני האדמה, מחזה מדאיב לב, אמנם בלהות צלמות פרושה על [כב ע"ב] פני כל הניצבים ודומיה חרישית שררה, כביום עבור סופה. החכמים הנקובים בשם הלבישו רעמה וחגרו חימות, שלובי־זרוע הקיפו את הנער סביב וישאר הרוח בתוך. מימין ומשמאל עמדו התוקעים, לקול הפשוטה והממושכה צללי שפתי המחרימים, ובכח־השמות המרחף על פני כוונתם העליונה הרוח נפל שדוד ומלא בלהות לרגלי הכחות־העליונים אשר הורידו בהזכרותיהם. המחרימים הנוראים לא עמדו מלצרף עוד בקול ממושכה את השמות־הקדושים אשר עזו במו לבער את הנפש הנודדה, ורק בהבל־פיהם. וכל היום ההוא, יום שבת־קודש, עברו ברגש קודש ובחזיונות מופלאים, עד כי נדמו למלאכי־מרום. לולא החומר הבדילם, מעטה הארצי אשר נסך בעדם, כמו הודיעו כי בני־תמותה המה ולא שכלים נפרדים.

ליל מוצאי־שבת־קודש שלח פקודה הרב המופלא מגזע האיתנים, רב גובריה ורב חיליה יקר מפנינים, כבוד מורנו הרב רבי שלמה אבואלעפאי²⁴⁴, ישמרהו צורו וגואלו, פרח מטה ציץ נור הקודש הנשר הגדול, צור מעוז ומגדול, ראשון־לציון הרב חיים נסים

אבואלעפיה²⁴⁵, זכרו לחיי העולם-הבא, להביא לפניו עשרה מובחרי העדה ולעלות אתו יחד על מכון הר המור, מצבת קבורת הקדוש האלהי רבי מאיר בעל-הנס ז"ל זכותו יגן עלינו, אמן, וכל כלי נשקי החרם בידם, כי מלחמה להם את הרוח הלילה הזה. גדוד המלחמה חמוש יצא חוצץ בקצף גורא נגד פני הרוח הבליעל. המה באו אל מקום-המערכה, והנה גוית-הבחור מובס ארצה, והרוח מתעולל בו כרצונו. נשאו את גוית-הנער וישכיבוהו על רצפת-המצבה לימין ארון-האלהים העומד לנס. אחר כי הטהרו ויתקדשו, הקיפו ארבע רוחות המצבה ופני כולם נוכח פני-הגויה, עמדו על רגליהם ויתודו. אחר כך עמדו ברטט ואמרו פה אחד:

'בצירוף קב"ה ושכינתיה²⁴⁶ ניצבים היום לדין לפני אדונינו התנא האלהי רבי מאיר בעל-הנס, זכותו יגן עלינו אמן, עם הרוח-הבליעל והסורר הזה. ויתחילו לקרות תהילים עם שבעה כורתי ברית עם כל כוונת השמות הנוראים היוצאים מראשי-תיבות וסופי-תיבות וחילופי-תיבות. ואחר כל ספר וספר [כג ע"א] תקעו והריעו, אמנם לבהלה, והרוח שינס עוד חיל ויעש בהנער רעות גדולות.

או עמד הרב שלמה אבואלעפיא, ישמרהו צורו וגואלו, וידבר באוזני הרב דוד די לה ריינה: 'מלא תמהון אנכי ומאד אתפלא על המראה. ידעתי היטב כי ישוקקו בחדרי הסודות הנפלאים; ורסן-השמות בידיהם להטות ברצונם באמצעות ההשבעות על ידי הייחודים המסור להם, מזימת בליעל העושק מעשקות נפש. הפעם מה אומר? בכל הנסיון אשר ניסו בכחם הגדול הזה כנגד הרוח המעול וחומץ, לא העלו כל תושיה להנער האומלל הזה? אך רוחי יענה בי, כי הלא דבר הוא? ירט הדרך נגדם להראות כוח פעולתם בעליל כיאות להם, אך מה הוא? עצתי תנחני בכוחה לשאול את פני-הנער קורות יום ויום מעת התגלגלה בו נפשי-המת עד עת האחרונה הזאת, ועל פיו נסעה הלום דרך ההצלחה ויכול בוכל. כל השומעים נעו ראשם ויאמרו: 'אך רוח מרום נחה עליו, ורק בזאת תוחלתינו תרהיבנו ולא נאמר נואש'.

או גגש הרב שלמה אבואלעפיה הנז' אל הנער וישאל את פיו למען יגיד אליו את כל המוצאות אותו מעת בעתתו רוח הרע הזה עד כה, ואל יכחד ממנו דבר. הנער הביט בו בעינים מפיקות תוגה ויאלם.

הוסיף עוד לאלצו לספר באוזניו, ואל יתמהמה בטרם תאבד תוחלתו ויבולע לו. בפרץ דמעות התמלטו מפי הנער דברים אחדים, כי בעת יפצה פיהו לדבר — הרוח ישים מחנק בצוארו ויסתתרו מליו.

אמר לו: 'תמוך ירך ואחוז בעמוד בחזקה ואימתו לא יפול עליך'. אך פשט הנער את ידו לאחוזו בקרנות העמוד ויפשק [כג ע"ב] את שפתיו, לעז בגרונו ואותות מות רחפו על פניו, בבות עיניו הפיצו מזרי צלמות, ויכה על שן בלי פוגה. רגשי-חמלה התנוצצו בלבי-הנאספים שמה בשורם את המראה האיום בעיניהם, וימס לבבם כקדוח אש-המסים, פרץ דמעות התפרץ מעיניהם ויתכו כמים שאגתם. אז הערימו החכמים וימצאו עצה אשר היה בה עוז לשרך דרכי-הרוח, באופן כי לקחו

²⁴⁵ הרב חיים נסים אבואלעפיה נודע בכינוי חנ"א. נולד בטבריה בשנת תקל"ה ונבחר ל'ראשון-לציון' ומת בירושלים בשנת תרכ"א. עיין עליו: ספר טבריה, עמ' 278.

²⁴⁶ הקדוש ברוך הוא ושכינתיה, דהיינו ספירות תפארת ומלכות.

את ראש-הנער ויכניסו אותו בהחלון אשר תחת העמוד, וברשפי אש החמלה הקודחת בלבם כלבת-אש נשאו קולם ואמרו: 'אלהא דמאיר עננו'.²⁴⁷ וישנו וישלשו.

אז הנער, כאוב מארץ, בקול ענות חלושה, סיפר בשפתים נכאים כדברים האלה: 'הלא תדעו ... לא עקיבא שמו כאשר אמר ... וישלח אתכם בכחש ובכזב ... אמנם שמו אהרון ... אח! ... אויה לי! ... הביאני מעון תנים ... יגורו שעירי שחת ... ויתנני בחזק שדה ... ובכל עת יאלצני ליתן את שכבתי ... בה ... אוי לי!'
היחידים מחאו כף ויאמרו: 'עתה ידענו למה לא נחתו בו חיצו תרמינו'. אגלי גיל נולו מעיניהם ויעמדו ברוב תעצומות.

מורה-השעות אך פעמה אחת ושבע מהלילה, אזרו חיל ויתעצמו בצירופים הייחודים, ויחרימו את רוח אהרון בקול-שופר. סער החרם הנורא הפיץ את הרוח ויגהום מרה. הנער אשר שכב ארצה כמת גבר חיל וידלג כאיל פסח ממקום רבצו להשליך עצמו לים. אחריו רצו מספר אנשים גבורי-כח ויתפשוהו, אך הוא גבר בכוחו על כולם. אז חשו הנאספים ויגיפו את הדלתות מחושקות ברזל. בראות הנער כי אין לו מגוס אחז את ראשו בשתי ידיו להכותה בכותל ולפצפצה.

זאת עשו: קמו עליו ויעבותוהו בעבותות חזקים, ועם כל זה היה מכה ראשו על רצפת-האבנים, ועוד מעט מתצה וחלפה רקתו. [כד ע"א]

בראות הרב שלמה אבואלעפיה הנזכר, ישמרהו צורו וגואלו, כי כמעט הנהו טרף לשיני הרוח, ציווה להוציא ספר-תורה, ולשים עליו ידיהם ויאמרו שיר של פגעים,²⁴⁸ ישר והפוך והיחידים יסדרו את חרם כלבו,²⁴⁹ ויתקעו בשופרות.

הרוח געה בבכיה ויצרה בקול מר: 'אנא אנשי חסד הרפו מעלי כרגע'.
הרב דוד די לה ריינה רמן להעומדים שידומו. אמר לרוח: 'ישע! מדוע הפעם הוספת סרה לענות את הנער קשה?'

'אדוני! — השיב הרוח בחלחלה — 'בגלל כי גילה את חרפתי כל קבל הנאספים.'

אמר לו רבי דוד הנזכר: 'צא, טמא, מהר, חושה, ואם מאן תמאן ...'

'חיש אצא' — הרוח השיב.

מאנה תצא?'

'מעינו.'

'אוי! לך בליעל, האם חפץ אתה להכותו בסנורים?'

הרב הסב פניו אל היחידים ויאמר להם: 'שימו ידיכם ואמרו השיר של פגעים בכוונה צרופה.'

המה התחיל, הרוח צעק: 'אצא! אצא!'

'מאנה תצא?'

'מידו.'

'הוי לך בוגד! ערום תרמית ודונך לגנדי, ועוד תתנכל עליו לאבד את ידו.'

'גזור עלי מאנה אצא!'

'מרגלו.'

247 עיין: עבודה זרה יח ע"א.

248 כינוי למזמור צ"א בתהילים שנהוג לאומרו כסגולה נגד שדים ורוחות. ועיין: שבועות טז ע"ב.

249 ראה: כלבו (ספר-הלכה אנונימי), סי' קלט.

'פיתחו החלונות.'

פתחו החלונות. גוף-הנער נרעש נגעש וינוע כנוע עצי-יער, ויצא מן הרגל, והרגל מת. הנער, אחרי רגעים אחדים, שב תואר-פניו לאיתנו כתואר בני-המלך, אך צולע על ירכו האחת. ותגדל השמחה.

שלושת שעות עברו מעת יצא הרוח. פתאום קול-רעם [כד ע"ב] התרוצץ בבטן-הנער. היחידים רצו לקראת הנער, והרבי דוד הנזכר דיבר עברית כמנהגו, ולא ענה לו דבר, דיבר אתו ערבית — וישב לו:

'פנה מאתי.'

'מי הוא זה?'

'אהרון.'

'אנה זה פנה?'

'הלא אתם נדיתם אותו, וילך צועה ישימון תוהו, נע בקצות תבל. ואנכי מקודשת הנער אשר הקרה אותו לי אהרון, ועתה פנה לו באשר פנה, ואנכי גלמודה.'

אמר לה רבי דוד: 'עמדי וקבלי גטך מהנער, ותלכי לך באשר תלכי, ואם תמאני שבת ההרם נחיש על צואריך.'

'איך? ולמרות רצוני?'

'זה הוא דין תורתינו. האשה מתגרשת לרצונה ושלא לרצונה. הנה כי כן קבלי גטך בדומיה.'

השיבה: 'הנני!'

'ימה שמך ושם אביך? והמקום אשר שם תקבלהו?'

'שרה בת שאול, ואקבלהו על כתף ים-כנרת.'

'הפרדי מאת הנער למען יהיה שפוי וימסור הגט בדעה צלולה.'

'הנני. פקודתך אשמרה.'

רוח נכון נחה על הנער וישב לאיתנו.

בהגיע תוכן הענין באוזני רב העדה עד תומו, ציווה להבית-דין למען יסדר הגט כדין וכהלכה ולכתוב בגט "מותרת לכל מינה".

הראש-בית-דין מבלי עצלותם ציווה להסופר יכתוב הגט לשם הנער ולשם השדה היהודית המגורשת שרה בת שאול.

הסופר כתב הגט כדת של תורה והראש-בית-דין סידר אותו בכל תנאיו ובביטול מודעי ומודעי דמודעי עד סוף כל מודעי.²⁵⁰

אז נשאו את הנער בלוית כל הבית-דין, ויעמדו על שפת הים. בבואם אל מקום הנועד קם רבי דוד לה רייה והשכיב [כה ע"א] את הנער ארצה, נתן ידו עליו ויאמר שיר של פגעים ישר והפור. שבץ אחזתהו להנער, ותצעק השדה בקול תמרוריה.

הרב דוד דיבר אתה ערבית: 'בואי וקבלי גטך.'

'הנה שפחתך ניצבת לעומתך.'

'אך טרם תקבלי גטך רפאי נא את הנער.'

'לא ידעתי.'

'השבעי נא כי לא תדעי לרפאותו, וגם כי לא תרעי לו ולא לזולתו.
גם הפעם החרישה.

צעק הרב דוד: 'הכינו השופרות והחרימו נוסח החרם המובא בספר אבקת רוכל, סימן א', 251

או צעקה השדה ותאמר: 'אשבעה!
אמר לה רבי דוד: 'עמדי ותשבעי בשם אל-אלהי-עולם שתקבלי גטך זה ותתפטרי ממנו לעולם, והלאה אל תפגעי בו ולא בזולתו, וגם כי תרפאיהו ממחץ מכת רגלו אשר הסיבות לו והוא לא אשם.
שתקה ולא ענתה דבר.

הניע רבי דוד ידו לאות כי יחרימו.
אך המה התחילו להחרים, דיברה תחנונים כי עומדת היא לישבע. ויהי כי עמדו — גם היא שתקה.

או צעק הר' דוד למען יחרימו ולא יתנו לב אל תחנוניה, והנה הם מחרימים, והיא קולה כנחש נתנה כי אך הפעם תואיל לדבר, והיא תשבע ככל אשר יגזור עליה. רבי דוד אמר להמחרימים: 'עמודו רק הפעם וגראה!
הפך רבי דוד פניו כלפי הקול ואמר: 'התיצבי נא שרה בת שאול, השבעי לי על דעת המקום-ברוך-הוא ועל דעת-הנשבעים-באמת, בלב תמים.
'אנכי ניצבת ועומדת לישבע.

'שימי לבך על כל הגה היוצא מפיו לאומרו אחרי בקול [כה ע"ב] רם באוזני העומדים בלי כל רמיה.
'הגני אדוני ואזני קשובות.

'הא לך סדר נוסח השבועה: אנכי נשבעת בשם ה' אלהי-ישראל לקבל גט מפלוני בן פלוני ואהיה מגורשת בו כדת משה וישראל. עוד אנכי נשבעת שלא ארע לו ולשום אחד מבני-עמו, ולהטיב גהה לרגלו.
ככלות השדה סדר-השבועה עד תומה, תפש הנער את הגט בידו ויאמר לה: 'הרי זה גטך, והרי את מותרת בו לכל מינך.

הרב דוד עומד לראשו, ויזרוק הגט בלב ים-כנרת, ויעלם. אך הנער נתן הגט, ויעמוד על רגליו כאילו לא פגעו שד ולא ראה עמל מעולם. בלב מלא תודה העלה נר תמיד על מצבת אדון-הפלאות, ויברך לאל הגומל אותו בדיצה ובצהלה. פלא יועץ אל גבור! לך ההוד והנצח אל-אלהי-עולם!

[רוח בביירות בשנת תרל"ה] 252

מעשה נורא שהיה שבוע זה בבית השר והטפסר סיניור רפאל אהרן הלוי, ישמרן צורו וגואלו.

251 ספר אבקת רוכל לר' יוסף קארו. נדפס לראשונה בשאלוניקי שנת תקנ"א.
252 ראה: החבצלת, שנה חמישית, ירושלים תרל"ה, גליון טז, עמ' 126—127. מוסר האירוע, עזרא ו' בניבשתי, נולד בבלגראד ונפטר בירושלים בשנת תרנ"ט. פרטים על האיש, מקום ההתרחשות ומשתתפי האירוע, ראה: א"ר מלאכי, 'דיבוקים בביירות ובירושלים במאה הי"ט', בתוך: מחקרי המרכז לחקר הפולקלור, כרך א', ירושלים תש"ל, עמ' קפב—קפג.

נער מבן עשרים שנה, זה כשלושה חודשים נסע מדמשק לנא-אמון²⁵⁸ להיות סופר באחד בתי-המסחר. וזה כמו חודש ימים נכנס בו רוח והתחיל לצער נפשו. והנער הזה תם וישר וסר מרע וירא-ה'. ובאו רבים מבחירי העיר נא-אמון לראות הפלא הזה. והוא (רצצה לומר: הרוח) מדבר מתוך גרונו ומוכיח לרבים ומפרסם חטאתם ועונותם מה שעשו כל אחד בסתר. ראו כן תמהו, שכל מה שגילה היה אמת. ורבים השיב מעוון מיראה ופחד אשר גילה להם הרוח עונשם השמור לעוברי רצון השם-יתברך, באופן ששאלו להרוח: 'כיצד יהיה תיקון שלך, ותצא מהנער הזה, ולא תצער נפשו חנם?'. והוא אמר ששמו עקיבא מערי-מערב. ולא היה לו רשות לילך לדמשק, יען שהרב מורנו הרב ר' חיים ויטאל זכותו יגן עלינו אמן, קבור בדמשק. ועל כן מצא את הנער הזה, שהוא מדמשק, ונכנס בו. ותיקונו הוא בטבריא, יען שר' עקיבא, זכותו יגן עלינו, קבור בטבריא, וזכות רבי עקיבא יהי מגן עליו לתקנו.

ועל כן הביאו אותו לביירוט לבית סיניור רפאל הלוי הנזכר שהוא מקרוביו ומשפחתו. והנער היה סובל יסורין וצער גדול, כמי שכפאו שד. והביאו שייך אחד מלומד בענינים הללו, והוא מפורסם ממעשים רבים כאלו, בעיר תהילה ביירוט יגן עליה אלקים. וכשבא השייך הנזכר לעיל השביע אותו שידבר. והנער היה מוטל כעץ-יבש, והרוח התחיל לדבר. שאל הגוי: 'מאיזה אומה אתה?'. השיב: 'ישראל אני ושמי עקיבא מערי-המערב'. אמר לו הגוי: 'מצווה אני אותך בכח שמות-הקדושים, אברהם יצחק יעקב וכו', שתצא מגוף-הנער!'. השיב הרוח שאינו רוצה לצאת. עד שהשביע אותו בשם ה' ובתורת משה. והודה לצאת, אך בתנאי שילך לטבריא וישיב שם ששה חדשים רצופים. והשייך אמר לו: 'כן יהיה! כדברך נעשה, ובלבד שתצא מהר ולא תאחר!'. אמר הרוח: 'אין אני מאמין בך עד שתביא לי ערבות שהנער ילך גם כן תיכף לטבריא בלי איחור זמן'. ובאו אנשי-הבית של הגביר סיניור רפאל ה' ישמרהו וינצרהו, והביאו גייר ודיו וכתבו בכתב ערבי וחתמו שהם ערבים על הנער שילך לטבריא. הרוח נתרצה בערבות הזאת. ושאל לו השייך: 'מאיזה מקום תצא?'. ואמר לו: 'מתוך פיר'. אמר לו: 'איני מניח לך שתמית אותו, חס וחלילה!'. אמר לו: 'אצא מעיני, מנחיריו!'. גער בו השייך ואמר לו: 'אין לך רשות לצאת כי אם מידו הימנית ומאצבע הקטנה!'. וכן היה. אחר ההשבעות שעשה לו השייך התחילה ידו של הנער להתנועע ברעש גדול. והנער פתאום קם על רגליו ופשט ידו הימנית ברעש וברוגז, ויצא הרוח בלתי נזק להנער. ברוך עושה נפלאות!

אחרי זה קרא השייך להנער שיגש אליו, ואמר לו: 'מה היה לך?'. הנער פתח את עיניו והיה לפלא לראות שהוא ברא אולם. ושאל למשרתו: 'איך באנו פה ואימתי באנו?'. הלא היינו בנא-אמון? והיה רואה את בני משפחתו ושמח לקראתם. וכה אמר להם: 'היה לי צער גדול וכבר זה חודש ימים, לא ישנתי ולא נחתתי ולא ידעתי מחיי. וכעת הנני, ברוך השם, טוב ובריא. מה היה לי?'. ואמר לו השייך: 'מוכרת אתה לשמוע דבריי ולנסוע לטבריא, ותשב שם ששה חודשים, כי כן גמרנו עם הרוח, ולא נוכל לשנות דבר! כי אם לא אתה, חס וחלילה, מסוכן, כי עוד הפעם יבוא לך ויצער נפשך!'. עד שהסכים הנער בכל לבו לנסוע לטבריא, וציוה לו שלא יאכל דגים, ולא ביצים וכיוצא.

והיה הנער בטוב טעם ודעת מיושב, כמו שהיה מקודם. המעשה הזה היה בליל יום ד' לחודש שבט. ועבר הלילה ההוא עד יום המחרת שקט ובוטח. יום ד' לעת ערב אמרו לו בני-הבית ומשרתו: 'אנו מוכנים לנסוע לחיפה ומשם לעיר תהילה טבריא תיבנה ותיכונן'.

והוא צעק ואמר שאינו חפץ לנסוע. והתחילו להתחנן שלא יאמר כך. והוא קפץ ונשבע שאינו הולך לשום מקום. ותיכף כשנשבע — נפל הנער לארץ. ויחרדו כל בני-הבית. ומשרתו התחיל לדבר עם הרוח: 'למה חזרת עוד הפעם?' והשיב הרוח: 'יען עבר על נדרו ונשבע שאינו רוצה לנסוע לטבריא!' באופן שהוכרחו להביא עוד הפעם את השייך ובא בשליש-הלילה. והתחיל להשביעו שייצא. והיה צועק שאינו יוצא מאחר שנשבע שאינו נוסע לטבריא. עד שהבטיח לו השייך שלמחר בבוקר ילך בלי איתור זמן — והדברים ארוכים. עד שהביא תפילין ונשבע שייצא. וכה היה, שתיכף בחמישה רגעים יצא הרוח. ולמחר בבוקר נסע הנער עם משרתו לטבריא לחיים טובים ולשלום.

כל זה ראו עינינו ושמענו בלי שום תחבולה ועורמה. ונתמלא לב כל הרואים יגון וצער וצוקה מראות בצער של הבחור נחמד ונעים ירא-אלהים וסר מרע. ומלאני לבי להעלות על הדפוס, למען רבים מבחורי חמדת הזמן הבוגד, ייראו, אולי יתעוררו בתשובה ויכירו וידעו שיש אלהים בשמים, ועתיד כל אדם ליתן דין-וחשבון על כל מעשיו, כמאמר שלמה המלך עליו השלום 'שמח בחור' וכו' ידע כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט'.²⁵⁴ הנני מבקש מכבוד ידידי המו"ל להעלותו על החבצלת כל מה שיכול להיות קודם, להורות תשובה וכו' ועל הטירדה סליחה רבתי ושכרו כפול מן השמים.

אהובו הכותב

עזרא י' ב'נישתי ס"ט

[רוחות בירושלים בשנים תרל"ז—תרל"ח]

... ילדה²⁵⁵ בת שתיים-עשרה שנה, בת אשה עניה, ואב אין לה. והילדה טובת-שכל מאוד, נפלה למשכב בחודש שבט העבר. שלושה ימים הראשונים היתה כמו מוכה בסגורים ובתימהון, ובחרדה ורעדה גוראה, נדחפת מקיר אל קיר, ואין-אומר ואין-דברים נשמע על פיה. הרופא הבריטאני שם כל מעיינו בחולי-הילדה הזאת וניסה בסממנים שונים, אך לא להועיל. ואחר שלושת ימים פתחה את פיה ותחל לקלל את אמה, ולחרף ולגדף את הדת וכל קדשי-בני-ישראל. אך ראתה את אמה מתפללת, או מברכת כל ברכה, ירקה בפניה, חרקה עליה בשניה, ותצעק צעקות גוראות מחרידות כליות ולב, בקולות מקולות שונות, פעם כשור-פר, פעם כתרנגול ועז וכחמור גוער. כה החליפה קולותיה מרגע לרגע. ובהזכיר איש לה שם ה' ובקשת-עזרתו, או בית-כנסת וכל מקום-קדוש, התחבאה ותסב פניה אל הקיר וצעקה וירקה וחרקה שן. ובהזכיר לפניה שם כומרים ובתי-תפלות, שמחה ואמרה: 'טוב! טוב! אני להם והמה לי!' ובהדליק אמה נרות-שבת, לא נחה ולא שקטה עד אשר כבו. ובלייל ראשון-של-פסח כל שעות-הסדר, נעו אמות ספי-הבית מקול צעקותיה ונחרותיה האימות, וככה לכל דבר-שבקדושה. ככה עברו שלושת ירחי שבט אדר ניסן, וכל עמל האם האומללה — להסתיר המקרה הזאת [!], כי אמרה מקרה הוא ויעבור, ואיש אל ידע.

254 קוהלת יא, ט.

255 ראה: יהודה וירושלים (עיתונו של ר' יואל משה סלומון), שנה א', ירושלים תרל"ז, גליון יד. כאן בספרנו העתקנו את הסיפור מאוספו של ג. קרסל, יהודה וירושלים, ירושלים תשט"ו, עמ' 63—65. ועיין במאמרו הנ"ל של א"ר מלאכי, עמ' קפג ואילך, שהביא את הסיפור, ביתוחו ותגובות.

אבל רוב הימים הודיעו ופרסמו את המקרה לרבים. ויגהרו העם יום יום אל בית-משכב-הילדה, אשר גם אנוכי לא מנעתי את רגלי לבוא שמה פעמים רבות. והדברים אשר שמענו מפי אחרים — כן ראינו בעליל. וכי שאלנו: 'מה זה? ולמה תירקי?' השיבה בשכל-מליה: 'הלא ידעתם אותי, האנכי ירוק אירק על הזכרת...?' (לא יכלה להוציא מפיה דבר-של-קדושה, גם אם לא יכלה לבטא בשפתיה) 'כי הלא רק זה אשר נכנס בקרבי הוא המדבר, הוא היורק, הוא הצועק כל הקולות הנוראות.' וכי שאלנו: 'מי הוא אשר בתוכך יושב? ואיך נכנס אל תוכך? ומתי?' סיפרה לנו בשפה ברורה, אשר חותם-האמת חתום על כל הגה שיצא מפיה, וכה סיפרה: 'בשלושה ימים הראשונים נראה אלי והחרידני עד מאוד, והתאבק עמי לילה ויום, ואימה חשיכה גדולה נפלה עלי. ישבתי ולא נחתי, עמדתי — נדחפתי, שכבתי — נהפכתי, עד כי אחר שלושה ימים נכנס בי.'

'ומי הוא?' 'מומר, אשר בן עשר המיר דתו.' 'ומה שמו?' 'שמו לא אוכל להגיד על דל-שפתי, הלא הוא? והגד בל אוכל, כי לא יתנני.' 'ועד מתי ישים משכנו בתוכך?' 'עד יעברו ימים רבים, והוא לא ישמע לקול-מלחשים, ולא ייצא כי אם בזמנו.' ועוד היא מדברת, והנה החלו הצעקות לצאת מתוך גרונה. והיא יושבת, לא גופלת. ומחצי-שעה עד שעה תמימה לא חדלו הקולות האיומים, ככה היה לה כמה פעמים ביום. ואכילתה היתה יותר גסה מבמימי-בריאותה.

עד אשר בעבור ימי ספירת-העומר נתקבצו עשרה חכמים מחכמי-הקבלה, ועשו מה שעשו, והתפללו תפילות מיוחדות בביתה. והיא הוסיפה לצעוק צעקות גדולות ומרות. והיא אמרה: 'לא ישמע אליכם ולא ייצא עד אשר יומו יבוא וייצא.' והנה אחר ימים מועטים חדלו הקולות וגם נשתק מילולה. ותשכב כעשרים יום כאילמת, לא פתחה פיה. ואחר-כך אמרה לאמה, כי יוליכה אל מערת-אליהו בהר-הכרמל בחיפה, ולא יספה דבר עוד. ומהר בסעה אמה עמה לחיפה, ותישן במערת אליהו. והי בבוקר ותאמר לאמה: 'ברוך ה', כי גרפתי. כי איש זקן אמר אלי הלילה כי גרפאתי. וציווני ללכת לטבריא אל קבר ר' מאיר בעל-הנס, אמה, בגודל שמחתה, מיהרה ונסעה עמה לטבריא. ובסוף חודש תמוז חזרה האם והבת ירושלימה. והנערה בריאה וצלולה כקדם. ותראני האם ותבשרני, ותספר לי מכל אשר היה בחיפה ובטבריא, ותאמר אלי כי תבקשני לבוא ביתה ביום שבת-קודש, פרשת נחמו, לראות מפלאות ה' העושה מלאכיו רוחות.

המקרה הזה, אשר כל באי שערי-ירושלים ראוהו, ראוי הוא להיחקק בספר-זיכרון ליראי-ה' כמו ספרך 'יהודה וירושלים'. והנני חותם גם שמי לעדה.

יוסף ריבלין

... ועיני²⁵⁶ ראו ולא זר כאשר בשנה העברה נכנס רוח רע בנערה יתומה בירושלים, והיא בת י"ג שנים ומלומדת היתה. פתאום יצאה מן הדעת ודיברה דברים מבהילים לקלל על כל דבר שבקדושה. ונתקבצו רבים לראות פלאים. ואמרה, כי נכנסו בה שתי רוחות של מומרים. ולפעמים נתעלפה, עד שלבסוף נכוצו גידיה והקול יוצא מלעיג ומזמר. ועשו לה לחשים וקמיעות, ואיזה מרבנים גם באו בשופרות להחרים הרוחות, ותלעג להם, וגם הרוחות לא פחדו מחכמיהם. רבים ראו כן תמהו מה אנוש, ורק פעם בפעם יצאו מפיה, כי אליהו

256 ראה: עמוד היראה (לר' עקיבא יהוסף שלזינגר), חוברת אדר, ירושלים תרל"ט, וע"ע מאמרו הנ"ל של א"ר מלאכי.

ז"ל הוא יושיע לה. והסכימו על-כן קרוביה להוליכה אל המערה הזאת (מערת אליהו הנביא), אשר בה המנהג לישון בתוכה ג' לילות. וכמה פעמים באו לחולה בחלום להגיד לו רפואתו. וכן הובאה הנערה הזאת מקושרת ומכווצת בגידיה בלי תואר בן-אדם, וישנה שם. ובלילה בא אליה בחלום איש זקן ועמו איש בחור (יש פותרים זה על אליהו ז"ל ואלישע) ואמרו: 'תטבול בים-כנרת ושב ורפא לה'. וכן עשו לה. והנה היא שבה כאשר היתה מקדם בריא ושלם. מי האמין לשמועתנו, בפרט בין דור-הפלגה, אם לא עינינו ועיני כל שער עיר ראו פלא והפלא.

סיפור של הדיבוק 257

אשה אחת פגע בה רוח רעה. היא הלכה והתנוונה מיום ליום. כל גופה נתמלא מכאובים ופניה היו מוריקות. תואר-פניה ניטל ממנה, והיתה דומה לאשה זקנה שעומדת על סף-המוות.

בני-משפחתה הלכו לשאול בעצת-הרופאים. כל רופא הורה אחרת. אבל תרופה למחלתה לא מצאו. כוחותיה עזבוה מיום אל יום, וכל עמל הרופאים עלה בתוהו, וכבר התיאשו מרפואתה.

ביום אחד עברה האשה על פני הרב רבי מרדכי ששון,²⁵⁸ שהיה מגדולי-הרבנים וכוחו גדול גם בחכמת-הקבלה. הרב, בראותו את האשה, אמר לתלמידיו: 'אני רואה רוח רעה באשה הזאת'.

תלמידיו סיפרו דבר זה בביתם. וחברך חברא אית ליה,²⁵⁹ עד שנודע הדבר לקרובי-האשה, והם סיפרו את דברי-הרב להורי-האשה. האב והאם הלכו תיכף לבית הרב ר' מרדכי ששון. הם חלו את פניו והתנפלו לרגליו, שיחוס על חייהם וחיי-בתם, ויוציא ממנה את הרוח. הרב הסכים להשתדל לרפואתה.

תיכף לבש את בגדי-השבת והלך לבקר את בתם. כאשר נכנס הרב לבית-החולה, עמדה מיד על רגליה, למרות שזמן רב לא יכלה לעמוד על רגליה. היא פתחה את פיה והרוח התחיל לדבר מקרבה, מבלי שתניד בשפתיה, רק פיה פתוח והקול יוצא כאילו מעצמו, ואמר להרב: 'בוא, רבי, ברוך ד', הרופא לנשברי-לב, חוס נא, רחם נא עלי ובקש רפואה בשבילי, הגוף הנשבר והנאנח וכואב!'

הרב שאל אותו: 'מי אתה? ומה חטאתך, כי קבלת עונש מר כזה?' ענה לו הרוח: 'הייתי שותה אש המעלה-עשן בשבת. הרב היה צועק עלי תמיד, ואני לא שמעתי לו!' ביום אחד הזמין אותו הרב לביתו, ואמר לו: 'דע לך, בני היקר, אני מרחם עליך ועל נשמתך שלא תרד שאולה. ולכן עוזב נא את דרכך הרע ואל תעשן בשבת. כי אחרי מותך תסבול הרבה בעולם-הבא ויבואו עליך ייסורים קשים ומרים.' ו"נהמת באחריתך בכלות בשרך ושארך. ואמרת איך שנאתי מוסר"²⁶⁰ ותיאר לפני את הייסורים הנוראים שרק למשמע-אוזן עברו עלי רתת וחלחלה, וכל איברי רעדו מפחד.

257 ראה: ר' אברהם חיים ברנשטיין, סיפור של דיבוק, ירושלים תשכ"ו.
258 זאת טעות! הכוונה לרב ששון ב"ר מרדכי שנדוך, רב ומקובל בבגדאד. ראה עליו: א. בן-יעקב, יהודי בבל מסוף תקופת הגאונים עד ימינו, ירושלים תשכ"א, עמ' קל ואילך.

259 עיני: כתובות קט ע"ב.

260 משלי ה, יא—יב.

הוא גם תיאר לפני את הרדיפות של מלאכי-החבלה הרודפים אחרי נשמות-החוטאים מבלי שיתנו להם מנוח לכף-רגלם. ואף על פי שלא האמנתי לדבריו, אבל מרוב התיאורים הנוראים נפל עלי פחד, כי חשבתי: אולי הוא צודק. והבטחתי לו שמהיום והלאה לא אחלל את השבת.

ובאמת חודש אחד עמדתי בדיבורי, עד שפעם אחת נקלעתי לתוך חבורה של ליצים (הנקראים ²⁶¹ שבאב), שהיו מתאספים בכל שבת במרתף אחד והיו עוסקים בדברי-ליצנות ומחללים את השבת. הם ראו שאני מפחד לעשן. שאלו אותי: 'מה קרה לך שאתה מפחד לעשן?' סיפרתי להם את דברי הרב, אבל הם לעגו לדברי. ובדברי-הליצנות השפיעו עלי עד שחזרתי להרגלי הרע והתחלתי שוב לעשן סיגריות בשבת.

אמנם נהניתי מהחיים, אבל בהגיע יום-הדין הנורא שאחרי המוות נשפטתי על-ידי בית-דין של-מעלה, שאני מוכרח כל הזמן לשוטט בעולם התווה ושלושה ממוני-השבת רודפים אחרי ואינם נותנים לי מנוח. ואם אני רוצה לנוח רגע אחד הם מתחילים להרביץ בשוטים-של-אש על גופי החשוף.

כל מה שאמר לי הרב, בא עלי עשרת מונים. השבת היא אמנם יום-מנוחה גם ליורדי-גיהנום שאינם נשפטים בו וביום-שבת ינוחו יגיעי כח, אבל אלו המחללים את השבת אין להם מנוחה כלל, רק ארבע שבתות ששמרתי בהשפעת הרב נותנים לי מנוח בכניסת-השבת למשך שעה אחת. וגם נתנו לי רשות להיכנס בתוך נפש האשה הזאת.

שאל אותו הרב: 'ומה עם החברים שלך?' ענה לו הרוח: 'העונש שלהם הוא נורא ואיום, כי למרות הייסורים הנוראים שסבלתי, הם מקנאים בי, והם אומרים לי: "אשריך שמרת ארבע שבתות, שבשביל זה הוקל העונש הנורא ממך". אבל ליסוריהם אין קץ ואין גבול.' שאל אותו הרב: 'מה היה העוון של האשה שנכנסת בה?' ענה הרוח: 'מפני שהיתה צובעת את שפתותיה בצבע אדום בשבת וחברותיה היו מוכיחות אותה ולא שמעה לקולן. ובשביל העבירה הזאת נתנו לי רשות להיכנס בנפשה ואני ממרר את חייה, עד שכל פניה כוסו בירקון.'

הרב ששון רמז לרוח שיכנס בתוך נפשה וישתוק. אחר כך אמר להאשה: 'מה גדלה אשמתך, אין תרופה למחלתך, כי אם המיתה תכפר עליך.' אז התחילה לבכות והזילה דמעות כמים. ואמרה להרב: 'אני מקבלת עלי מהיום והלאה לשמור את השבת כהלכתה, רק רחם עלי, אדוני הרב, ורפאני ממחלתי. ואני מקבלת עלי לא רק שאני לא אכשל בחילול-שבת, רק אלך אצל כל מכרי וקרובי ואשתדל להציל אותם מהעוון של חילול-שבת-קודש!' אז אמר לה הרב: 'את מאמינה בדבר חכמינו זכרונם-לברכה, ואת חוזרת בתשובה שלימה וגמורה?' אמרה האשה: 'אמן, אני מקבלת עלי וחוזרת בתשובה שלימה.' ושוב בכתה בכייה גדולה, עד שנכמרו רחמי-הרב עליה וגזר על הרוח שייצא ממנה ולא יגרום שום נזק כלל. וכאשר הרוח לא רצה לצאת הבטיח לו הרב שיעשה תיקון לנפשו. ואז יצא הרוח והאשה חזרה לבריה חדשה ופניה לא היו לה עוד.

והאשה שמרה על הבטחתה להרב ושמרה על השבת, וגם היתה מוכיחה לאחרים שישמרו על השבת.

אחרי שהאשה חזרה בתשובה זכתה לחיים טובים בבריאות-הגוף, וגם זכתה לבנים תלמידי-חכמים ויראי-שמים.

מעשה נורא של הרוח ²⁶²

ביום ג לסדר עקב, ח"י לחודש אב הנחמות, יהפכה ה' לשמחה, שנת תרס"ג, שלי הייתי בביתי. והנה קול דודי דופק עלי פתחי, ה"ה אהובי החזון במצוות כבוד הרב ראובן שהרבאני, גרו יאיר. וכה אמר לי: 'ליהוי ידוע לך, ידידי, שנכנס רוח בהאשה לאה תבורך מאוהל, בת הרב כבוד מורנו הרב רבי דוד כהן מערבי צוק"ל, אשת יחזקאל רחמים הבבלי, גרו יאיר. וזה לה ג' חודשים גולה וסורה בידי הרופאים בחושבם כי חולה היא, עד שבא חכם אחד מערבי, ושמו דוד שטרית, ואמר כי נכנס בה רוח. וכתב לה איזה שמות, ועשה לפניה קטורת, ויעל עשנו. והתחיל הרוח לדבר מתוך גופה. אשר על כן באתי לפניך. והבה, תמים, נלכה נא יחדיו לבית האשה הנזכרת ותראה בעיניך את הגדולות ואת הנוראות. ומידע ידענא ²⁶³ כך שנתגדלת על מים חיים, מעין נובע אמרי-חכמה, הרב המפורסם בכל ערי הודו ופרס וערבסתאן לאי-שמופת, ה"ה הרב הגאון וכו' כמוהר"ר יוסף חיים, נטריה רחמנא ופרקיה, ראש גולה דעיר ואם בישראל בבל רבתי יכוננה עליון, אמן. ובוודאי לא יבצר ממך מזימה'.

עניתיהו: 'לא נביא אנכי ולא בן-נביא אנכי. וענין נורא ואיום כזה צריך לו גר ובר גר, ²⁶⁴ ובעל מעשים טובים, ונשמתו גדולה כמו הרב חיים ויטאל וכו' ז"ל. אמנם למחר בבוקר, אם ירצה השם, נלך יחדיו לראות דווקא. והדברים בסוד ולמכסה עתיק, [א ע"ב] שלא יודע שאנחנו הולכים'.

וכן היה, שביום ד' בבוקר הלכנו ונכנסנו לבית-האשה. ושאלנו בשלומה, כי היתה מיושבת בדעתה. וביקשתי ממנה שתגיד לי הענין אשר בגללו קרה לה כל זה. והתחילה לספר הענין מתחילה עד סוף (אשר תוכן-הדברים שעשתה מחלוקת עם שכנתה. ובעודם מתקוטטים נכנסה היא לבית-הכסא. והיו מקללות זו את זו בכעס וברוגז גדול, אחד מבחוץ ואחד מבפנים). ומה דביני וביני התחילה דעתה להיטרף והרוח צוחק ומביט בי.

שאלתי אותו פעם ושתיים מי הוא? ולא השיב, ודווקא צוחק בפני. אזי אורתי כגבר חלצי וגזרתי עליו שיאמר מי הוא? והשיב: 'יהודי'. שאלתי אותו מה שמו, שם אביו, שם אמו? והשיב: 'צאלח בן ר' אברהם עראקי ושם אמי דבורה'. ובשומעי כל-זה באתי במשפט עמו, ואמרתי לו: 'אם-כן, למה אמרת לה' דוד ששמך יחייא?' והשיב: 'אני צחקתי עליו'. אמרתי לו: 'יודע לך שאני רוצה לדעת את שמך באמיתות, כדי לעשות על שמך התיקון. ואם תכזב בי ותסתיר ותעלים את שמך ממני — לא יועיל לך התיקון.' והשיב ששמו צאלח. ואחר השבעות וכו' גם-כן אמר ששמו האמיתי צאלח.

²⁶² ראה: ר' שבתי רחמים מזרחי, מעשה נורא של הרוח, ירושלים תרס"ד. ב'דברי המציא לאור' כותב מזרחי (שהיה נוכח בשעת הוצאת הרוח) שביקש את ידידו ר' בן-ציון חזן, שפעל בהוצאת הרוח, להעלות את הדברים על הכתב. הרב חזן, המתאר את האירוע בגוף ראשון, נולד בבגדאד בשנת תרל"ז ונפטר בירושלים בשנת תשי"ב. ראה עליו: א. בן-יעקב, יהודי בבל בארץ ישראל, ירושלים תש"ם, עמ' 373—374. הקונטרס זכה לביקורת חריפה מעל דפי ה'השקפה', שנה ת, תרס"ד, גליונות טו, טז, יח, ולהתייחסות מדעית במאמרו של א. מרמורשטיין, 'Eine Geister-austreibung aus neuerer Zeit', in: Mitteilungen zur Juedischer Volkskunde, Wien 1929, pp. 11—18.

²⁶³ ידוע ידעתי.

²⁶⁴ חכם בן חכם. עיין: עבודה זרה נ ע"ב.

עוד שאלתי אותו מאיזה עיר הוא ? והשיב : 'מתים'. שאלתי אותו מה מלאכתו ? והשיב : 'צורף-כסף'. אמרתי לו : כמה ימי שנותיו ? והשיב [ש]הוא בחור ומת קרוב לחופתו. אמרתי לו : במה היתה מיתתו ? והשיב שנהרג במדבר ביד גויים (אנ"י אנ"ה).²⁶⁵ וביקשתי ממנו שידבר בלשון-הקודש. והשיב : 'לא יודע !' שאלתי אותו : וכי לא יודע ללמוד משנה, גמרא ? והשיב [ש]אינו יודע [ב ע"א] כלום. אמרתי לו : ולמה לא למד תורה כשאר אחינו התימנים, אשר רובם ככולם חכמים גדולים בתורה ? והשיב, כי הוא היה יתום מקטנותו, ולא היה מי שישתדל ללמדו תורה. אמרתי לו : ואפילו פסוק שמע-ישראל אינו יודע ? והשיב, כי יודע. וביקשתי ממנו שיאמר שמע ישראל וכו'. ותיכף אמר כל הפסוק במרוצה ובדקדוק.

אמרתי לו : כמה שנים יש לו מת ? והשיב : 'שבע שנים'. אמרתי לו : ואיפה היה כל ז' שנים ? והשיב, כי נכנס בגוף-כלב. ואחר ז' שנים מת הכלב. ויצא ובא להשתתח על קבר שמעון הצדיק, ולא קיבלו ודחה אותו. ונשאר משתומם בע ונד, והלך לו לישען תחת עצי-הזיתים. ושמע קול אש להבת המחלוקת של אלו הנשים. ותיכף ומיד נכנס לחצר ונחבא בבית-הכיסא. ונכנסה זאת האשה בחוזק ובכעס גדול והיא מתקוטטת וכועסת בפנים. ומרוב כעסה ושיחה ניתנה לו רשות ליכנס בגופה. אמרתי לו : על איזה עוון הוא בא ? ואם תמצא לומר, כי יש לו עוון, וכי מיתתו המשוונה לא כיפרה בעדו ? והשיב : אין לו כל חטאת. עניתיהו : 'וכי כולי האי חשידי בשמיא דעבדי דינא בלא דינא ?'²⁶⁶ והשיב : 'על דא קא בכינא,²⁶⁷ ואין לו לומר כי אם גזירה מן השמים'. [נראה לעניות דעתי בן צמ"ח,²⁶⁸ כשנהרג זה העלוב במדבר שמם מדור הרוחות, ומה גם כי קבורה לא היתה לו, אזי נתלבשו בו רוחות רעות רחמנא ליצלן, וגם על זה נאמר : "ויש נספה בלא משפט",²⁶⁹ או נתבייש לגלות את עונותיו, כי כן נמצא בדברי האר"י ז"ל שלפעמים הרוח מתבייש להגיד פשעיו]. אמרתי לו : 'לעת עתה הקולות יחדלון. שמע בקולי איעצך כי תצא מגוף זאת [ב ע"ב] האשה. וכל אשר תאמר אלי אזיה מין תיקון אעשה לך בעזרת השם'. והשיב : 'לא, לא, לא !' אמרתי לו : 'למה ?' והשיב : כלל לא ייצא מכאן, כי יש לו מנוחה גדולה. והיכן ייצא להיות נע ונד בארץ, והיה כל מוצאו — יהרגהו ! עניתיהו, כי תיכף ומיד אעשה לו תיקון ואכניסו בגן-עדן, ואיפה ימצאוהו מלאכי-חבלה הממונים עליו ? והשיב לי : 'שאתה משקר עלי, ואומר בפה דווקא'. עניתיהו : 'אנכי אישבע לקיים כל מה שישאל ממני'. והשיב : 'טוב !', כי הוא רוצה שנעשה סעודה לתלמידי-חכמים עניים. אמרתי לו : איזה מין תבשיל, או מאכל, רוצה ? והשיב : 'לחם ב', רוטול, בשר א' רוטול ואורז ב' רוטול'. אמרתי לו : 'באיזה מקום נעשה הסעודה ?' והשיב : 'פה במקומי'.

והתחלתי לשאול ממנו : 'מאיזה מקום תצא ?' והשיב : 'מעיניה'. ואמרתי : 'לא !' והשיב : 'מאוזנה'. ואמרתי : 'לא !' אחר-כך אמר : 'כרצונו !' ענית : 'צריך אני לדעת !' והשיב : 'מקום שנכנס. אמרתי לו : צריך לדעת מאיזה מקום נכנס. והשיב, כי בושא לומר. אז הבנתי. וביקשתי ממנו שישבע על זה כדי שנאמין. ונתרצה לישבע. נתתי בידו המטפחת וקניתי ממנו קנין שלם.

265 אל נקמות ה' אל נקמות הופיע.

266 וכי יש לחשוד את הקדוש-ברוך-הוא שאינו עושה דין ? !

267 על זאת אני בוכה.

268 הוא המהדיר.

269 משלי יג, כג.

אחר כל זה קם ראובן ושאל אותו אם רוצה שיאמר הוא למנוחתו קדיש? והשיב: 'כן!' אמר לו: 'כמה זמן?' והשיב: 'ב' שנים.' אמר לו: 'ולמה כל-כך?' הלא משפט רשעים בגיהנום י"ב חודש?²⁷⁰ והשיב: הלוואי יספיק לטהרו מטומאתו שקיבל בשבע שנים, בזמן שהיה בתוך גוף-הכלב. ועוד שאל אותו הנזכר: אם רוצה להדליק לו שמן? והשיב: 'כן!' אמר לו: 'כמה זמן?' השיב: 'ג' חודשים, ודווקא בשבתות וראשי-חודשים'.

חזרתי אני ואמרתי לו: 'הריני עכשיו הולך לביתי לטבוח טבח והכן [ג ע"א] הסעודה למחר ולצוות ליו"ד תלמידי-חכמים שיבואו לאכול ולברך, אך שלא ישכח הקנין. והשיב, כי אינו רוצה לצאת בשום-אופן. אמרתי לו: והלא עכשיו לקח קנין גמור שיצא! והשיב, כי החברים שלו (המתחברים עמו) אין מסכימים בזה, וגם אין מניחים אותו לצאת.

אמרתי לו: 'גם להם נעשה תיקון הצריך להם!' והשיב, כי הם אינם יהודים, ומה תיקון להם?! אמרתי לו: 'אם כן, צא אתה בשלום ואני אוציא אותם בעל-כורחם, הן בשמות-הקודש הן בשמות אחרים.' והשיב: 'איני רוצה. שאם כה תעשה להם — תזיק אותם.' אמרתי לו: 'מה איכפת לך, כי הם אינם יהודים.' והשיב: 'על-כל-פנים הם חבירים אוהבים שלי.' אמרתי לו: 'בינה הגיגי! צריך אתה לדעת אם תצא ברצוננו הטוב, טוב לך, כי נעשה לך תיקון הצריך וכו', ואם לא תצא, בעזרת השם אביא עמי למחר יו"ד חכמים ויו"ד שופרות ונגזור עלינו נידוי-חרם-שמטא ונוציא אותו בעל כרחו.' והשיב, כי הוא אינו מפחד.

ותיכף ומיד נתן זרועותיו זו על-גבי זו. ואמר לי בזו הלשון: 'הריני לפניך. אם תוכל לשרוף, להרוג, להמית, להכות?' עניתיו, כי אני עושה לו התראה שייצא, ואם לאו — מרה תהיה באחריתו. באותה שעה בכה ויתחנן לי בזו הלשון: 'אני גר, אביון, יתום, עני, רחם עלי! חמול! חוס! עניתיו: 'הריני מרחם עליך. אבל אתה מאבד עצמך לדעת באשר אינך שומע לקול מורים. ואם אינך חפץ כי אעשה לך תיקון הגידה נא לי: מי הוא זה יש בדור הזה בעיר הקודש ירושלים, תיבנה ותיכונן, אשר ראוי ומקובל בפני הקדוש-ברוך-הוא, כדי להביא אותו לכאן שיעשה לך התיקון שלך?' והשיב: 'יש הרבה. וגם אתה ירא ה' כאחד מהם'.

ענה ראובן [ג ע"ב] ושאל ממנו על עצמו: 'ואני כיצד?' והשיב לו: 'גם אתה טוב.' עניתיו: 'אם כן למה אינך רוצה לצאת כדי שנעשה לך תיקון?' והשיב, כי הוא רוצה שיבוא הגאון הראשון-לציון, נטריה רחמנא ופרקיה, לכאן, ויעש התיקון עמכם. אמרתי לו, כי הגאון הראשון-לציון, נטריה רחמנא ופרקיה, הוא זקן מופלג בן פורת יוסף, וכנחו אז אין כחו עתה. והשיב, כי ירכב בעגלת סוסים ויבוא! עניתיו: 'גם זה אי-אפשר, כי הרבה הקשית לשאול, הראשון לציון, נטריה רחמנא ופרקיה, אין בכחו לילך אפילו ד' אמות. אמנם אבטיחך, כי אבקש מלפניו ואתחנן לו שיתפלל בעדך וחי'ה.' והשיב: 'מה טוב ומה נעים ותוכה למצוות!'

ואחר-כך הלכנו כל אחד למקומו לשלום. ושלחנו לשאול את פי מורנו רבי יחיאל התימני על ענין זה. והשיב: 'אמת, כי זה ז' שנים מיום שנהרג בחור אחד בעירנו ביד הגויים מבני ר' אברהם עראקי, אך שמו אינו יודע'. וכשמענו זה, אמרנו ודאי אמת יהגה חיכו. וראובן הנזכר הלך אצל הגאון הראשון לציון, נטריה רחמנא ופרקיה, והגיד דבריו ליעקב²⁷¹ מתחילה ועד סוף. והשיב הגאון, נטריה רחמנא ופרקיה, כי הוא מוכן לפרוע כל

²⁷⁰ עיין: עדויות ב, י; תנחומא-בבבא בראשית לג.

²⁷¹ ל'ראשון לציון', הוא ר' יעקב שאול אלישר, בעל 'ישא ברכה'. ראה עליו: נ. אפרתי, משפחת אלישר בתוככי ירושלים, ירושלים תשל"ה, עמ' 43—225.

הוצאות הסעודה מכיסו, ודווקא כי יתקבצו למחר יו"ד תלמידי-חכמים. 'ותלכו לשם ותרואו דבריו, אם באמת רוצה לצאת — אזי תעשו הסעודה'.

וביום ה' בבוקר הלכתי למקווה וטבלתי וטיהרתי עצמי. וציוויתי לראובן שיקבץ לנו יו"ד תלמידי-חכמים אבירי-לב. וגם אני הלכתי אצל ידיד-נפש הגביר כבוד הרב מנשה בצוץ, וסיפרתי לו המאורע ולקחתי אותו עמי. וגם שופר לקחתי. ועוד לקחנו בידינו עשב הנקרא רוטא, ובלשון ערבי זדאב, וחלקנו לכולם ונכנסנו שם. וקיבלנו עלינו מצות-עשה של התשובה, ואמרנו ויודי בלב נשבר ובדמעות [ד ע"א] שליש. וישבתי אני אצל האשה, ותפסתי הדופק בידי. והתחלתי לעשות הייחוד של 'הפקד עליו רשע' ²⁷² וכו' הנזכר בשער-רוח-הקודש. ²⁷³ ואני עודני בתוך הייחוד והתחיל לצעוק עלי בוז הלשון: 'מה רוצה?' וכוונתו היתה לבלבל אותי. ואני לא עניתיהו שום-דבר. ודווקא נתבלבלתי באמצע הייחוד כמה פעמים וחזרתי עליו. וכשגמרתי הייחוד נכנסתי עמו בשאלות של אתמול. והשיב לי כנזכר לעיל אחת לאחת למצוא חשבון. וזה עשיתי לכתחילה, כדי שישמעו כל החכמים הנמצאים. קנצי למלין אינו מתרצה לצאת כלל ועיקר. וחזרתי לעשות הייחוד ולכוון להוציא הנפש והרוח המתלבשת במקום הדופק כנזכר בדברי הרב ז"ל. והוא התחיל להוציא לשונו, וצוחק ולועג עלי. ותיכף ומיד הכיתי אותו מכה גדולה על לחייו. ודיברתי עמו קשות וקללות נמרצות. ואמרתי לו בוז הלשון: 'אנחנו אלה פה, קהל גדול וקדוש, ושכינה שרויה בינינו. ברשות בית דין של מטה ושל מעלה, וברשות ספרי גאונים וספרים קדושים וברשות תורתנו הקדושה, הרי אנחנו גוזרין ומגדין ומחרימין אותו — אם לא ייצא מכאן. והתחיל לצעוק: 'הרי אני יוצא!' והייתי יושב לימינו והדופק שלו בידי. וכשנתתי לו המטפחת, לקחת ממנו קנין שייצא, נתתי מידי הימנית לידו השמאלית. וימאן ויאמר: 'לא אדוני! ולא זאת היד, כי אם היד הימנית!' וכל החכמים המה ראו כן תמהו. וכשגמרתי הקנין ביקש ממני שנלמוד למנוחתו גם כן. ועניתיהו: איזה מין לימוד חפץ? אם זוהר הקדוש, משנה, גמרא? והשיב: 'אתה חכם ויודע מה שצריך ללמוד'. אמרתי לו: וכי הוא לא שמע מבית-דין-של-מעלה מה תיקונו? והשיב: מאיפה יודע, והוא [ד ע"ב] היה בגוף-הכלב. אמרתי לו: כשיצא מהכלב — לא שמע? והשיב: לילה אחד דווקא יצא ואחר-כך נכנס בגוף-האשה. אמרתי לו: 'רצוני לומר 'מזמור יענך', ²⁷⁴ 'זיהי נעם' ²⁷⁵ 'יושב בסתר' ²⁷⁶ וכו' והבקשה והשכבה וקדיש, כל אשר לכל כפי סדר שעשה מורנו הרב ר' שמואל ויטאל ז"ל ב'מעשה-הרוח' הנזכר בסוף שער-הגלגולים, אם יספיק בזה? והשיב: 'כן!'

והתחלנו ללמוד בכנופיא כל סדר הנזכר, וחזר הוא להוציא לשונו ולהתלוץ עליו. ואני — חרה לי עד מאוד וחזרתי והכיתי על לשונו מכה עצומה בכל כחי. וקם לפרס בידי ורגליו, ועשה סימנים כאילו הוא יוצא, אך שיקר — לא יצא. וכל מה שדיברתי עמו עוד — לא השיב תשובה. ואני בראותי ככה אמרתי: בוודאי בזאת המכה נתאלם. ונתחרטתי הרבה ונצטערתי. וכל מה שהשתדלתי בכל עוז ותעצומות לא הועילו תחבולותי, ולא השיב אפילו אות אחת (ואולי עשה כן כדי שנטעה ונאמר שיצא). ובראותינו ככה, קמנו והלכנו לשלום כל אחד למקומו.

²⁷² תהילים קט, י.

²⁷³ שער רוח הקודש, דפוס תשכ"ג, עמ' פח—פט.

²⁷⁴ 'מזמור לדוד. יענך ה' ביום צרה' — תהילים כ.

²⁷⁵ שם, צ, יו.

²⁷⁶ שם, צא, א.

אנחנו, החתומים מטה, בעינינו ראינו ובאוזנינו שמענו את כל הנזכר לעיל. ולראיית האמת יצדק כותבים וחותמים שמותינו, היום כ' באב, יהפכה ה' לשמחה, שנת תרס"ג.

הצעיר יום טוב ששון
הצעיר שלמה שאקי הכהן
הצעיר דוד משה קטן
הצעיר אהרן משה כ"ץ
הצעיר יוסף אהרן כ"ץ
הצעיר יצחק לוי ס"ט
[ה ע"א]

הצעיר אליהו רחמים בכה"ר שלום מלכא
הצעיר יצחק נ' אברהם סג"ל
הצעיר יוסף מתנה יצ"ו
ע"ה מנשה בצוץ יצ"ו
הצעיר יעקב מזורחי ס"ט
הצעיר ראובן שהראבני יצ"ו
הצעיר יחזקאל רחמים יצ"ו
הצעיר יחזקאל עזרא מזורחי

וביום ערב־שבת־קודש אחר הצהרים הלכתי שמה עם ב' חכמים דווקא, לראות איך יפול דבר. ואמרה האשה, כי אתמול בלילה קצת מצאה היונה מנוח. אמנם עוד הרוח מצער אותה לעתים רחוקות, ולא כמקודם.

ואני משתאה מחריש למצוא אופן אשר בו נציל את האומללה יפה שעה אחת קודם. ואשא עיני וארא, והנה השמש של שמעון הצדיק בא, ועמו קצת אנשים (כי כן דרך קצת אנשים יראי־אלוהים לבוא בכל ערב שבת־קודש למערת שמעון־הצדיק להשטתח וגם להתפלל מנחה). ונזכרתי שהרוח אמר שצדיק שמעון, עליו השלום, דחה אותו, ולא קיבלו להשטתח על קברו. אז אמרתי לאשה: 'הסירי שמלת־שביך מעליך ולבשת מלכות, כדי להכניסך למערת שמעון־הצדיק'. וגם שלחתי אנשים לקבץ לנו עוד בני־אדם שיבואו עמנו. וכן היה, שקבצו לנו יותר מי"ב איש והלכנו כולנו יחד למערת שמעון־הצדיק.

וקודם כל נכנסתי לבדי והתפללתי שמה כי בזכות הצדיק וכו' יעזורני קודשא בריך הוא וכו'. וחזרתי ויצאתי אצל הקהל והאשה העומדים בחוץ. ועשיתי הייחוד הנזכר לעיל, והתחיל הרוח לפרסס וכו', וגזרתי וכו' שתיכנס האשה פנים בפנים לבדה לשמעון הצדיק. והנידוי־חרם־שמתא יחול על הרוח שהוא פנים בפנים אם ייכנס עמה. ודחפתי את האשה למערת שמעון־הצדיק. ואנחנו עמדנו בחוץ ואמרנו כל סדר מורנו הרב רבי שמואל ויטאל ז"ל והבקשה וכו', הכל בלב גשבר.

ואחר־כך נכנסנו למערת שמעון־הצדיק ומצאנו את האשה מתעלפת, ועוררנו אותה וביקשה ממנו שנוליך אותה לביתה, כי הרגישו שעברו עליה כמו חבלי־לידה. וכן עשיתי ששלחתיה לביתה. והלכנו למקומנו כסבורים שלא יצא הרוח, יען כי ראינוה מרתתת ומפרכסת בהליכתה. וביום שבת־קודש הלכתי אצל ידיד נפש הגביר כבוד מורנו הרב רבי שלמה מוסאיוב, גרו יאיר, וסיפרתי לו כל הענין. והביאני המלך חדריו, והראני את כל אוצר הספרים כתבי־יד העתיקים שלו, ומתוכם כעין החשמל ספר ישן נושן מכתבת־יד־קודשו מורנו הרב רבי חיים

ויטאל זל"ה, הכי קרא שמו 'תעלומות חכמה', אשר שמו מורה עליו, כי לא ניתן להתגלות וכו', ומצאתי בו דברים נפלאים. והכריחני לחזור עוד הפעם אצלו ביום א', כדי להעתיק ממנו דברים השייכים לעניננו.

וביום א' הצעתי הדברים לפני מורנו ורבנו הרב החסיד האלקי כבוד מורנו הרב רבי שאול דווין הכהן, נרו יאיר, מרבני ארם-צובא, יגן עליה אלהים, ובפני הרב החסיד השקדן בתורה כבוד מורנו הרב רבי אברהם ענתבי, נטריה רחמנא ופרקיה, ובפני ידיד נפשי החסיד המפורסם כבוד מורנו הרב רבי עזרא רפול הררי, נרו יאיר, והרשוני [ו' ע"א] על זה (אמנם לא במהירות, אלא אחר כל עמל וטורח), והאצילו מהודם עלי וברכו אותי שיעורני הקדוש-ברוך-הוא. וחזקו ואמצו את לבבי לבל ארפה חס וחלילה. וכן עשיתי כשפיר גזרתם וטבלתי והלכתי שמה לבדי. ועשיתי ייחודים וכו'. וכל מה שטרחתי — לא רצה הרוח לדבר עמי, ועשה עצמו אילם. וכל מה שאדבר לו, הוא צוחק בפני דווקא. אז אמרתי: 'קיראו לחכם דוד, שהוא בקי בשמות-טומאה!' והלכו וקראוהו. ותיכף ומיד התחיל לעשן ולהקטיר לפניו וכו'. וכתב לו שמות על ידי, רגליו, והתחיל לדבר עמו. ואני ישבתי מנגד ושתקתי.

והתחיל לשאול אותו: מי הוא? ולא רצה להגיד לו. ואחר כל עמל וטורח עד שאמר לו: 'מה רוצה ממני? אני איני יהודי! היהודי התימני כבר יצא מפה ביום הששי במערת שמעון-הצדיק! וחזר לשאול אותו: 'אינך יהודי?! הגידה נא לי מאיזה עם אתה? אפשר מבני-האמה?' והשיב: 'יותר רע מבני-האמה'. אמר לו: 'מי אתה?' והשיב: 'מעובדי-השמש!' ואמר לו: מה שמו? ולא רצה להגיד לו בשום-פנים. והתחיל חכם דוד לכתוב לו שמות בקערה חדשה וקם הרוח להתלוצץ עליו. וכותב באצבעו על כפו השנית ולועג בלשונו. ואומר לו: 'לא יועילו כתיבותיך' וכו'. וחכם דוד מחק הכתיבה במים ורצה להשקותו. והיה שותה ואחר-כך זורק את המים בפני חכם דוד ועל זקנו, וצוחק עליו. וכתב לו עוד והישקהו. ואחר-כך התחיל לשאול אותו: מי הוא? והשיב, כי הוא רעב ורוצה לאכול. ואמר לו: 'למה אתה מקלל אותי?' וכאלה רבות. וחזר חכם דוד לכתוב [ו' ע"ב] לו שמות. והוא מתלוצץ עליו ואוחז את לחייו, ואומר לו: 'הביטה בפני! הסתכל בי! אני אוהבך הרבה! הביטה וראה, אני אתן לך איזה דברים טובים!' ומשיב לו חכם דוד: 'אם אתה אוהב אותי, ולמה רמייתני זה כמה פעמים אשר הבטחתני לצאת — ולא יצאת?! ויהי כמשיב: 'לא אני שהבטחתך, אלא היהודי התימני שהיה פה מקודם, ויצא עלי-ידי החכמים שהיו ביום ה'. וביום ו', קרוב לערב, יצא במערת שמעון-הצדיק, בכח שמעון-הצדיק, והחכמים נראו שקרנים, אשר הבטיחוהו לעשות לו תיקון, סעודה ולימוד, ועדיין לא עשו. ובוודאי הוא מוכן להזיק את בני ביתם אם לא יקיימו מה שהבטיחוהו!'

וחזר חכם דוד ואמר לו שייצא גם הוא. והשיב, כי הוא אינו רוצה לצאת, כי גם הוא עמו חבירים תקיפים גיבורים ולא נמוגי-לבב כמו היהודי שיצא. ומה גם כי מקודם היה המקום צר, ולא כן עתה שיצא היהודי ונתרחב המקום.

וכל מה שהיה מדבר לו חכם דוד היה מתלוצץ עליו, ומשיב דברים בשחוק. ואני יושב ושותק. ואמרתי אני בלבי: אם יחיה חכם דוד אלף שנים — לא יוכל להוציא את הרוח הזה, כי אזהרה שמענו מפי האר"י החי, שצריך להתחזק כנגד הרוח ולגעור בו, ולמשול עליו כמלך אל העבד. ואם לאו — אזי הרוח לא ישגיח עליך ולא יפחד ממך, ואדרבה יתלוצץ עליך, ואפשר גם-כן יזיקך (כך מצאתי בכתיבת ידי קודש מורנו הרב רבי חיים ויטאל ז"ל).

והפשלתי כליי לאחורי, ויצאתי משמה. וחפשתי על אהובי ראובן וסיפרתי לו הענין וזרתי אותו לעשות סעודה יפה שעה אחת קודם. והבטחתי כי גם בעזרת השם וישועתו נוציא את

הרוח העכו"ם. והשיב ראובן, [ז ע"א] כי למחר ביום ב' נזמין צרכי הסעודה, וביום ג' נלך שמה.

וביום ב' הייתי חלוש, ולא יכולתי לילך שמה (כי הדרך רחוק מהוץ לעיר יותר מי' דקים). ובלייל ג' עשיתי שאלת-חלום; אם אמת היהודי יצא ונשאר העכו"ם? ואם תמצא לומר, כי יצא היהודי ונשאר העכו"ם, אם יעזרני הקדוש-ברוך-הוא להוציאו? והשיבו לי: 'איזה חכם? הרואה את-הנולד! ²⁷⁷ וצדיק באמונתו יחיה, ²⁷⁸ וכשנתעוררתי בלילה שמחתי הרבה. ותיכף ומיד כתבתי קמיע קטן בעל ה' תיבות ולא יותר, כי בטחתי בהשם יתברך שיעזורני להוציא הרוח, ותיכף צריך להאשה קמיע, כי כתבו רבותינו זכרונם לברכה שגופה יהיה רעוע ועלולים ליכנס בו שדין ומזיקין ורוחין אם לא יהיה עליה קמיע. ולזה באתי בגבורות וכתבתי קמיע מה שאין דרכי בזה. ולא עשיתי עצמי חסיד שוטה, כי פיקוח-נפשות ישנו כאן. ובכליון-עינים קויתי-חכיתי לאור-הבוקר.

ואחר שהתפללתי שחרית לקחתי עמי את ידיד-נפשי הגביר כבוד הרב מנשה בצוץ, נטריה רחמנא ופרקיה, וגם שופר וכו', וקיבצנו יותר מט"ו תלמידי-חכמים והלכנו שמה לעשות סעודה. וקודם-כל ישבתי אצל האשה ותפסתי הדופק שלה, והתחלתי לעשות הייחוד וכו' כנזכר לעיל. והרוח עשה עצמו חרש שדיברו בו חכמים: לא שומע ולא מדבר ^{278*}. ולא ידעתי טעמו, אם בשביל שהוא עכו"ם ואינו מתפעל משמות-הקודש, או ברמאות עושה? וחזרתי על הייחוד כמה פעמים. ולא דיבר אפילו אות אחת. והרבה נצטערתי. ושלחתי לקרוא לחכם דוד, והלכו וקראו אותו, וישב ויעשה כמעשהו הראשון. והתחיל לדבר עמו כל הדברים של אתמול. אחר-כך אמרתי לחכם דוד: 'מה זה [ז ע"ב] אתה מדבר עמו בפה רך?' והשיב, כי הוא מפחד שמה יכהו פתאום, או יזיק לאשה מרוב כעס.

וכשמעתי זה אמרתי לו שישתוק הוא, ואני רוצה לדבר עמו. ותפסתי הדופק בידי וכיוונתי כראוי. ושאלתי אותו: מי הוא? מאיזה עם? והשיב, כי אינו רוצה לדבר עם אנשים הרבה, כי אם עם אחד. אמרתי לו: 'אני הוא האחד! תדבר עמי!' והשיב, כי הוא רוצה שידבר דוקא עם חכם דוד. עניתי: 'זה רחוק ממך, כי לא תוסף עוד לדבר עם חכם דוד.' והשיב לי: 'אפילו תנבח ככלב — איני משגיח בך, להשיב לך תשובה!' והחזיר פניו מכנגדי. ובראותי זה התרעמתי עליו בקולי. וגערתיו בו והראיתי לו פנים-של-זעם. וגזרתי עליו בנידוי-חרם-שמתא שיאמר שמו במהרה. והשיב: 'עובד-שמש'. אמרתי לו: 'רשע! ושם רשעים ירקב.' ²⁷⁹ ואמר שמו האמיתי: 'יפשא"ק, ²⁸⁰ ואומר לו: אשרוף אותו. והשיב, זה שמו אשר יקראו לו: עובד-שמש. אמרתי לו: 'אני רוצה לדעת שמו ושם אמו תיכף ומיד!' והשיב: 'איני מגיד לך!' והחזיר פניו ממני. אזי תפסתי את לחייו בידי השנית בחזק גדול להחזירו כנגדי. וענה ואמר לי: 'דייך! אני חושב שיגיע לך גזק, וניחמת באחרייתך?' אמרתי לו: 'רשע, איני רוצה שום דבר, כי אם את שמו.' והשיב: 'מה לך ולי? כי אני איני יהודי, והיהודי התימני יצא ביום ו'. עניתי: 'שיקח קל-יוחמו: אם יהודי יצא — לא-כל-שכן הוא שייצא! והשיב, כי בשום-אופן לא ייצא, וכל מה שיש בכחך לעשות — עשה!

277 ראה: תמיד לב ע"א.

278 חבוק ב, ד.

278* תרומות א, ב.

279 משלי י, ז.

280 ראשי תיבות של: יפה שעה אחת קודם (?).

וכשומעי זאת חרה לי הרבה, והחזקתי ידי בידו ותפסתי ידי בחוטמו בכונה ידועה אצלי (אשר לא כן להעתיקה פה). והתחיל לצעוק עלי: 'תעזבני! תעזוב את ידי!' [ח ע"א] ומשך את ידו בחזק גדול ובכעס והראה לי פנים זועפות. והיה רוצה לשלוף את ידו מידי ורצה להכות אותי. ותיכף-ומיד אורתי כגבר חלצי, אמנם לבי יחיל בקרבי, ותפסתי ידו בחזק גדול. תהילה לשם יתברך שנתן לי כח גורא. וכשראו החכמים, יצאם צורם וגואלם, כך, צעקו עלי: 'תעזבוהו, ותקום תברח למען השם יתברך!' וכו' וכו'. אמנם אני לא שמעתי בקולם ולא הטיתי להם אוזן קשבת, כי אמרתי: אם באמת אעזוב את ידו — אזי סכנה עצומה צפונה לי, ברמינן. ומה גם כי הוא יתחזק עלי ביותר, ולא ישגיח בי, ויתלוצץ עלי כמו שעשה לחכם דוד. אמנם מחזיקנא טיבואא ²⁸¹ לידיד נפשי הרב החסיד ס' ובר ה' רזים ²⁸² כבוד מורנו הרב רבי יום טוב ששון, נטריה רחמנא ופרקיה, מרבני ארם צובא רבא, יגן עליה אלוהים, שהיה יושב אצלי והיה מחזק את לבי ואומר לי: 'לא תשגיח בדבריהם! חזק ואמץ!' וגם בחכמים חרה אפו וגער בהם שישתקו דווקא ולא יפחדו עלי. (והעיד בפניהם כי יד הרוח היתה קשה כברזל ממש. והרבה תמה עלי כיצד יכולתי להחזיק בו, שלא שלף אותה הרוח מידי אם לא שעזרוני מן השמים). (וידיד נפשי הגביר היקר דרחים רבנן ואיהו גופיה צורבא מרבנן, ²⁸³ כבוד הרב מנשה בצוך, נטריה רחמנא ופרקיה, פירש כפיו בתחנה, וכה אמר בתפילתו: 'אי שמעון הצדיק! אנחנו אלה פה היום כולנו יושבים בשכונה שלך ומסתופפים בצל-תורתך. חבל על צדיק גדול כמוד שיבואו אנשים אצלו ויהיה להם שום נזק חס וחלילה. אשר על כן התפלל לקדוש-ברוך-הוא על ידיד נפשו בן ציון, נטריה רחמנא ופרקיה, שיתחזק ויעמוד נגד סמאל הרשע ויתגבר עליו, ולא תעשינה ידיו תושיה. כל כל כוונתו לשמים והכניס עצמו במבוכה גדולה כזו שלא על מנת לקבל פרס. [ח ע"ב] ככה סיפר לי ידיד נפשי הנזכר אחר ב' ימים מטעם שראה אותי שכל פני נכתסו בירקון והייתי רועד). ובראותי ככה עמדתי בחזק. ואמרתי לו בזו הלשון: 'רשע! נבל! מחורם!' וכו', 'צא, צא, צא מכאן! כי אני גוזר עליך בכח שמות שנתכוונתי בהם ובכח-המלאכים וכו' (אשר העתקתי מספר כתיבת יד-קודשו מורנו הרב רבי חיים ויטאל זלה"ה) אשר עד עתה לא נתנני לבי להשתמש בהם זולת עתה אשר הייתי מפחד וירא מאוד לנפשי והוכרחתי לכל זה. וה' הטוב יכפר בעדי, אמן, כן יהי רצון, כי כל כוונתי לשמים'.

והנה התחיל לצעוק בקול גורא: 'הריני יוצא! פנו מקום!' (שהיו יושבים סביבותיו אנשים וכו') 'הריני יוצא! פיתחו הדלת! כבר קצתי! נהרגתי, נאלצתי, נשרפתי. אנה אפנה? אנה אברח? והיה מגביה עצמו עד התקרה וחוזר ונופל עד לארץ וצועק כנוזר לעיל כמו שש פעמים.

ומהיושבים קצת ברחו לחצר והנישאים קמו עמדו. וגם אני — רעדה אחזתני ועמדתי על רגלי, כי ממש אריה שאג — מי לא יירא, רחמנא ליצלן, מהקולות ששמענו?! ובראותי כי באמת יוצא, וגם החכמים נתכרכמו פניהם מרוב צעקותיו וקולי-קולותיו, אזי צעקתי עליהם שיאמרו 'ויהי נועם' ²⁸⁴ וכו' 'יושב בסתר' ²⁸⁵ וכו'. ותעל שועתם ²⁸⁶ וכו' ממש. ואני הייתי

281 אני מחזיק טובה.

282 יודע תעלומות.

283 אוהב חכמים והוא עצמו תלמיד חכם.

284 תהילים צ, יז.

285 שם צא, א.

286 עיין: שמות ב, כג.

מפחד על עצמי הרבה שמא מרוב קפיצותיו ומכח צערו בפתע פתאום יכה אותי, כי הוא בכעס עלי. התחלתי להשביעו ולגזור עליו כנוכח לעיל שלא ייצא כי אם מאצבע הקטנה. ושלל יזיק לאשה כלל, ושלל יחזור ליכנס בה, ולא יזיק לשום אחד מהעומדים. ושלל ייכנס בגוף שום בר-ישראל. ואחר-כך התחלתי לתקוע בשופר ולכוון ככוונות הצריכים עד שגמרתי ג' וד' פעמים 'יהי נועם' וכו' 'יושב בסתר' וכו'.

והנה נחה שקטה הארץ לקולו. ונישארה האשה מתעלפת כמו חמשה דקים. ואני חשבתי שכל זה עושה ברמאות — ולא יצא. ואמרתי לחכמים כי שיקר, לא יצא, כי שום סימן לא יש באצבע האשה. וכשבאה אמי-האשה ועוררה אותה, תיכף ומיד נתנה ידה על אצבע רגלה והתחילה לצעוק מר, כי מרגשת כאב גדול, כאלו חתכו אותה בסכין. אזי נתמלא לבי גיל ושמחה, ואמרתי שבוודאי יצא. וכל-עוד שהאשה מצטערת וצועקת מכאב אצבע רגלה — כן גדלה שמחתנו כולנו. ותיכף ומיד תליתי עליה הקמיע שכתבתי בלילה. וקמנו והתפללנו מנחה, כדי לעשות סעודה אחר-כך. והתפללנו בשמחה רבה כמוצאים שלל רב. וישבנו לאכול ולשתות. וכשגמרנו פתחתי פי בשנים גרירין דברי-תורה על השלחן. וכשגמרתי עמד ראובן ואמר קדיש והשכבה על רפואת נפש הרוח צאלח ו' דבורה, נוחו עדן.

[רוח בימי ה"חפץ חיים" 287]

בשנה השלישית לישיבתו בראדין, בשלהי חורף תרס"ט, התרחש בעיירה מאורע כביר, שהיכה גלים בקרב יהודי ליטא, ורבי אלחנן ²⁸⁸ מילא בו תפקיד מרכזי. היה זה כשה'חפץ חיים' ²⁸⁹ הטיל עליו ועל עוד אברכים אחדים מ'כולל קדשים' ²⁹⁰ להוציא דיבוק מנערה חולנית יהודיה. תופעת הדיבוק אינה ידועה בתקופתנו, כשנתרבה הסתר-פנים, אך בעת ההיא עוד שמעו לפעמים בישובי-ישראל על מקרים כאלה שהתרחשו אכן במציאות, והיתה בהם משום התגלות ההשגחה האלקית.

נוהג היה רבי אלחנן בשנים הבאות לספר באוזני תלמידיו את השתלשלות המאורע, דברים כהווייתם, בחג הפורים שבכל שנה. כוונתו בסיפור-הדברים היתה לחזק בלבם את האמונה באלקים ובמידות שמנהג בהם עולמו. מהאי טעמא ²⁹¹ תיכתב זאת לדור אחרון ויחקקו הדברים גם פה בספר, לפי הנוסח המקורי שרשם מפיו מלה במלה בנו הצעיר רבי צבי יהודה ליב.

... על אם הדרך מאיישישוק לוילנא, ב' מיל מאיישישוק, יש כפר הנקרא סטרעלצי. וסמוך לו ב' וירסטאא כפר פאסעלי. ושם גר יהודי ושמו נחום. ובא לראדין (שנת תרס"ט, יום ה' ד אדר) עם בתו, בת י"ד, שהיתה חולנית, והאב אמר שיש בה גלגול. וסיפר לאדוני אבי מורי ורבי שעובדא הכי הוה: ²⁹² אחר חנוכה בחודש טבת שנה ה'נ"ל נפל אצלי סוס ומת

287 ראה: ר' אהרן סורסקי, אור אלחנן, לוס אנג'לס תשל"ח, ח"א, עמ' ע"ג—ע"ז. וע"ע: ר' משה בלוי, על חומותיך ירושלים, בני ברק תשכ"ח, עמ' קכח—קכט; ר' יעקב קנייבסקי (ה'סטייפלר'), חיי עולם, בני ברק תשי"ז, ח"א, עמ' כ; פאר הדור, בני ברק תשכ"ט, ח"ב, עמ' שמא. והשווה: G. Winkler, Dybbuk, New York 1981, pp. 239—264.

288 הרב אלחנן ווסרמן, מתלמידיו המובהקים של ה'חפץ-חיים'.

289 הרב ר' ישראל מאיר כהן (1839—1833). הכינוי 'חפץ-חיים' על-שם ספרו.

290 כולל-אברכים שלמדו בו סדר קדשים והלכות בית-המקדש.
291 מטעם זה.

ברפת. ותיכף יצאו אנשי-הבית בבהלה. וגם בתי זאת יצאה והיתה פארשוויצט (שטופת-זעה). ואחר-כך נכנסה אל הבית ושנתה מים קרים ומעת ההיא חלתה. ובראשונה היתה אחוזה לפעמים קראמף (עווית) חזקה והיתה נופלת כאבן דומם, בלי שום הרגשים. וכאשר זה חלף — לא ידעה כלום מהנעשה עמה, רק שהיתה בלא כח מהיסורים, ולא ידעה כלום מהנעשה. אחר-כך היה נשמע ממנה קול מגנן ואחר-כך היה נשבר. והגיד הקול להאב, איך שהיתה נערה בת י"ב אצל הורים זקנים. ומצבה הרע הביאה לזה שתמיר דתה. והיתה אז בעיר קטנה. וילדי-ישראל היו רצים אחריה וקוראים אותה 'משומדת'. והלכה עם נוכרים וחנקה ב' ילדים מישראל. וה' שנים אחר-כך, כשהיתה בת י"ז שנה, מתה. ודונה בבית-דין-של-מעלה על ט"ו שנה גלגול. וה' חפץ חיים' אמר על זה שדונה ב'דינא רפאי' ולא ב'דינא קשיא'.²⁹³ ובתחילה נכנסה לתוך צלם²⁹⁴ של קברה. אחר-כך ניתצו את הצלם ונכנסה לאילן, וקיצצו את האילן. ולבסוף נכנסה לתוך אבן, שהיתה מונחת ברפת שהסוס עומד שם. והסוס נגע באבן ותיכף מת. ומהסוס נכנסה לתוך הקווארט (ספל) מים. גם אמרה: בשעה שנכנסתם במרוצה אל השטאל (הרפת) ראיתי את כולכם, וגם אותה — היינו בתך — ראיתי. און איך האב גארניט גיוואלט קוקן אויף איר [ובכל זאת לא רציתי להביט עליה]. ואמרה שבפסח שנה הנ"ל ימלאו לה ה' שנה מעת שמתה, וישארו עוד י' שנה.

ושאל אותה האב: 'וואס האסטו צו מיין קינד?' [מה לך כי נטפלת לבתי? והשיבה בקול עצוב מאוד: 'ר' נחום, איר ווייסט ניט, מיר איז שלעכט' [אינך יודע, רע לי]. ושאלה: 'דיר איז שלעכט, ביזטו א זינדיגע!' [רע לך, כי חטאת!]. אבל מה אשמת בתי?' והשיבה: 'זי איז אויך א זינדיגע!' [גם היא חוטאת!]. ושאל אותה: 'במה?' והשיבה: 'אזא מיידל ווען זי טרינקט וואסער דארף מען מאכן א ברכה. ווען זי וואלט געמאכט א ברכה וואלט איך נישט געקאנט אריין איר איהר?' [נערה שכמותה, כשהיא שותה מים צריכה לברך עליהם. אלמלי היתה מברכת — לא יכולתי להיכנס בה]. כל זה סיפר האב לאאמו"ר ...

בערב-שבת-קודש בבוקר היו אדוני אבי מורי ורבי והרב נפתלי (טרופ) וצ"ל והר' יוסף קולער (הרב מפוניבז') בהעליה שלומדים שם קדשים. ועלה אצלנו ה' חפץ חיים' וביקש שנלך לראות החולנית. והלכנו שלשתנו לבית ר' יצחק צבי השמש ז"ל. והיו שם אנשים רבים. ושאל אותה אדוני אבי מורי ורבי רבי אלחנן: 'מי אתם?' והשיבה: 'א מענטש'. [אדם]. 'ומאין אתם?' והשיבה: 'פון בלאטע'. [מן הרפש].

והר"ר אליהו דושניצר סיפר לאדוני אבי מורי ורבי מה שדיבר עמה יחד עם הרב רבי ירוחם בליל-שבת-קודש. הרב אליהו שאל אותה: 'מי הם הממונים עליך?' והשיבה: 'שדים!' ושאלה: 'מה שמם?' והשיבה: 'צו וואס דארפט איר דאס וויסען?' [לשם מה אתם צריכים לדעת זאת?]. וגם אמרה להרב רבי אליהו, שבעת שנכנסה לאיזה חפץ, או לאיזה גוף, אז היא נסתרת כמו במקלט. והרודפים ממתינים עליה. ותיכף כשימצאוה הם חובטים ומכים אותה. 'און זיי יאגען איר ארויט'. [ומגרשים אותה החוצה]. כל זה סיפר הרב רבי אליהו. וגם סיפר שבעת שהקול היה מדבר הביטו כולם בתוך פיה וראו שלשונה אינו מתנועעת בכח עצמה, רק כמו על ידי כח אחר. והרב רבי אפרים אהרן גולדברג ממונשלישאק, שלמד אז בראדין, העיד לפני, ששמע בעצמו איך ששאל אותה הרב רבי אליהו הנ"ל: 'הלא רשעים יש להם מנוחה בשבת-קודש באותו העולם ומדוע אין לה מנוחה?' והשיבה, שכל מי ששבת בשבת-קודש בזה העולם יש לו מנוחה גם שם בשבת-קודש, וכי מי שלא שמר את שבת-

קודש בזה העולם — גם שם אין לו מנוחה.²⁹⁵ ואדוני אבי מורי ורבי ביקש שבעת שתחל לדבר יודיעוהו. ובשבת-קודש אחר-הצוהרים הודיעוהו שכעת היא מדברת, ותיכף הלך לשם. השאלה הראשונה היתה: 'איר ווייסט פון חפץ חיים?' [היודעת את את החפץ חיים?]. והשיבה: 'איך ווייס, ער איז א גרויסער תנא'. [אני יודעת, הוא תנא גדול]. ושאל אותה: 'אז ער וועט הייסן ארויס גיין פון דעם חולה, וועט איר פאלגען?' [אם יצווה עליך לצאת מן החולה, האם תצייתי?]. והשיבה: 'איך וועל פאלגען?' [אציית]. ואמר אליה: 'נו, הייסט ער אייך ארויס גיין טאקע?' [הוא אמנם פוקד כך]. השיבה: 'איך וועל ארויס גיין?' [אצא!]. ושאל: 'פרעג איך, ווען וועט איר ארויס גיין?' [מתי תצאי?]. והשיבה: 'היינט ביי נאכט?' [הערב]. ושאל: 'פרעג איך, אז איר וועט ארויס גיין פון חולה, וועט איר צוריק גיט אריין גיין?' [לאחר שתצאי מן החולה, האם לא תשובי?]. והשיבה בזה הלשון: 'אויב מען וועט זאגן נאך מיר קדיש וועל איך צוריק גיט אריין גיין, און אויב מען וועט גיט זאגן נאך מיר קדיש וועל איך אריין גיין צוריק, און אויב גיט אין איר איז אין איר שוועסטעד?' [אם יאמרו קדיש אחרי — לא אשוב, ואם לא יאמרו — אשוב ואכנס בה, או באחותה]. ושאל: 'פרעג איך, ווער זאל זאגן נאך אייך קדיש?' [מי יאמר קדיש?]. והשיבה: 'צוויי רבנים'. [שני רבנים]. הבינו שמתכוונת לשני אברכים מכולל קודשים. שאלתי עוד — סיפר אדוני אבי מורי ורבי — 'ווי לאנג זאל מען זאגען קדיש נאך אייך?' [עד מתי יאמרו קדיש אחריך?]. והשיבה: 'א וואך'. [שבוע אחד]. ושאלה: 'דורך וואנען זאל איך ארויס גיין?' [מאיזה מקום אצא מגוף החולה?]. ולא ידעתי מה להשיבה. ואמרו לי האנשים העומדים שם: 'זאגט איר, דורך דעם קליינעם פינגערל?' [אמור לה שתצא מאצבע הקטנה]. ואמרתי לה. בתוך כך שאל אותה משהו בחור אחד. והשיבה לו: 'מיט דיר רייך איך גיט?' [אתך לא אדבר!]. [...]. ובעת שהתפללו מעריב במוצאי-שבת קודש אחרי קריאת-שמע באמצע הברכה 'ואמונה', נכנסו אנשים והודיעו: 'זה עתה היא יצאה ממנה!'

בעת יציאתה עמדו שם ג' אנשים. וכך הוה עובדא: החולנית התחילה לצעוק 'אט דא אין זייט טוט מיר וויי' [הנה כאן בצד כואב לי!]. ואחר-כך: 'הכתף כואב לי!' ואחר-כך: 'הזרוע כואבת לי!' ואחר-כך התנפחה פיסת-היד, אחר-כך האצבע הקטנה. אחר-כך שמעו קול-נפץ בוגוגית-החלון וראו ששברה החלון לצאת החוצה. כל זה אירע בבית ר' פאלק המלמד, וכעת הוא באושמינה, ובאשר בעת האחרונה היתה תוקפה העוית, אחת לכמה שעות, המתינו אחר-כך עד יום ראשון בערב, כמעט מעת לעת, וכשראו שאינה סובלת יותר מהמחלה, והיא ממש ככל האנשים, אז נסע אביה עמה לביתה.

אחר-כך ציוה ה'חפץ חיים' לעשות מגין בעליית קדשים²⁹⁶ וגם הוא התפלל שם. אחר התפילה למדו משניות עבודה, והרב רבי אליהו והרב רבי גרשון מסלנט אמרו קדיש עבודה כל השבוע עד קריאת-המגילה ...

[נוסח אחר]²⁹⁷

שמעתי מהרב ר"ב בעלפער שליט"א, ששמע בלומדו בישיבת החפץ-חיים בראדן, שבזמן שלמד שם הגאון הגדול ר' אלחנן וסרמן זי"ע ריש-מתיבתא דברגוויץ, נכנס דיבוק, רחמנא

²⁹⁵ ראה: ר' חיים ויטאל, שערי קדושה, חלק שני, שער ו'; זוהר ח"ב קנ ע"ב.

²⁹⁶ שם למדו אברכי-הכולל.

²⁹⁷ ראה: ר' יצחק הכהן הוברמן, ספר בן לאשרי, ירושלים תשל"א, עמ' קלו.

ליצלן, בבתולה אחת. ובאו הוריה עמה להגאון הקדוש חפץ חיים זי"ע. ובתחילה לא רצה להכניס עצמו בזה, ואמר להם שייסעו לצדיקים העוסקים בעניינים כאלה, אבל להפצרת גדולי-תלמידיו, שזה פחיתות-כבוד לתורה הקדושה, געתר לבקשתם ושלה את הגאון הגדול ר' אלחנן ועוד שנים מתלמידיו הגדולים בתורה וביראת-שמים, להתרות בו שייצא, ובאם לא ירצה, נותן להם סדר מזמורי-תהילים שיאמרו שם וכוונות שיכוונו באמירתם, ושיגידו להדיבוק משמו שייצא מהבתולה דרך אצבע קטנה שברגלה השמאלית, ושלא יעשה לה שום נזק ביציאתו. והנה דרך הדיבוק היה שכל מי שנכנס בבית — תיכף התחיל לחשוב כל העבירות של אותו נכנס מיום היוולדו — ואמר שקורא אותם מהמצח של הנכנס. וכשנכנסו ר' אלחנן וחבריו החזירה הבתולה פניה לצד אחר והתחילה לרעוד, ולא דיבר כלום, שאלו ר' אלחנן איך מחזיקים בשמים מרבו הגאון הקדוש החפץ חיים? השיב, כמו תנא בשעתו. ועל הר' אלחנן בעצמו אמר שחשוב בשמים צדיק תמים. אמר לו: 'תדע, שאני שליח רבינו לצוות עליך שתצא מהבתולה. התחיל לבכות שירחמו גם-כן עליו, כי כל זמן שהוא בגוף יש לו מנוחה מן הדינים הקשים והמרים שנידון בהם, ותיכף כשיצא מגופה יחזרו לענותו. אמר לו הר' אלחנן שיאמר קדיש לטובת נשמתו שנה תמימה בכל יום ויום, וכל תלמידיו הישיבה ילמדו בכל יום ויום חצי-שעה משניות לזכות נשמתו, ואם לא יציית יוכרחו לעשות הסדר שסידר להם רבם, ואז יוכרח לצאת ולא יעשו כלום לטובת נשמתו. תיכף התחיל לצעוק שיציית פקודת החפץ-חיים ברצון, ואמר להם שיצוו לפתוח חלון ולא יעמוד שם גם בחוץ בן-אדם, כי הממונים עומדים שם ומחכים ליציאתו, שידונו אותו כבראשונה ויוכל להזיק, חס וחלילה, את אלה העומדים שם. וכשפתחו את החלון ראו שנתנפחה רגל-הבתולה כתבית וירד הניפוח עד אצבע הקטנה ונתראה כפתיחה באצבע. ותיכף נראה דרך החלון כברק והבתולה נתרפאה לגמרי. וכתו יגן עלינו.

[רוח בנצרה בקלם] 298

'כעת נספר מעשה גורא אשר גם מרן ז"ל 299 מעורב בזה, כדלהלן, אם ירצה השם, ויש בזה יסוד נשגב וענין מוסרי גדול, אשר שמעתי מפי מורי ורבי הגאון הצדיק ר' אליהו הכהן דושניצר ז"ל, שהיה מנהל-רוחני בישיבת לומזה בפתח-תקוה. וההכרח להקדים דברים אחדים.

הנה ידוע כי מורי ורבי הרב אליהו דושניצר היה מבין "אנשי כולל לומדי סדר-קדשים בראדין שה'חפץ חיים' שלח אותם להוציא את הדיבוק מהאשה שהביאות לה'חפץ חיים' שיושיע לה וכו' וכו'. גם ידוע שהגאון הקדוש מורנו הרב אלחנן וסרמן ז"ל היה מספר המעשה בכל סעודת-פורים לפני בני הישיבה, והיה מאריך בזה כשתי שעות. ולכן כשנודמן לי פעם לשאול על אודות ענין הדיבוק, ובקשתי ממנו שיספר לי, ענה לי: 'מה יצא לכם מהמעשה הזה? זה סתם מעשה' וכו' וכו'. (הרגשתי מתוך דבריו כי לא רצה לספר לי, מפני שהיה צריך לספר גם מה שהדיבוק אמר עליו כידוע). 'אך אני אספר לכם מעשה כעין זה שיש בו משום מוסר-השכל...'

298 ר' אליהו לאפיאן, לב אליהו, ירושלים תשל"ב, ספר ראשון, עמ' 22 ואילך. עיבוד סיפורי ראה בספרו של ג. וינקלר (לעיל הע' 287) עמ' 203-238.

299 ר' אליהו לאפיאן.

וכך אמר לי: 'סיפור זה אתם יכולים, וגם כדאי, לספר ברבים. ואתם יכולים להקדים, כי אני סיפרתי לכם זה בדיוק כמו ששמעתי מפי הגאון הנודע בישראל מורנו הרב רבי אלעזר משה ז"ל מפנינסק, וכי אתם מכירים אותי שאינני משקר חס וחלילה, וגם אינני מגזים ולא מוסיף כלל בזה, רק חוזר מלה במלה כפי מה ששמעתי מפי הגאון רבי אלעזר משה הנ"ל. וזה סיפור המעשה: איש היה בקלם סוחר ובר-אוריין, ושמו ר' נטע (היו קוראין אותו ר' נאטיל) ולו בת יחידה. והשיאה לבחור בן-ישיבה מופלג ותלמיד-תחם ונתן לו נדוניא כמה אלפים רובל, וכמה שנים אכילה וכו' על שולחנו, וחתנו ישב ועסק בתורה. כשנשלם זמן המדובר וירד הווג מעל שולחנו, התחילה הבת לטעון טענה של 'ואם תאמר מה נאכל ?! ... והבעל ענה לה שאינו יכול להיפרד מהתורה ולעסוק במסחר, ולהשליך כל תורתו לים ... עד שהשיאתו עצה ואמרה: אנו נקח כסף הנדוניא ונפתח בית-מסחר. ואני אעמוד שם כל היום, חוץ משתי שעות ביום שאתה תעמוד, ושאר השעות תוכל להמשיך וללמוד כמקודם ... הלה הסכים ועשו כן. והנה ג' חדשים הראשונים אמנם נהג כך, אבל אחרי-זה נהיו מהשתי שעות ארבע שעות, ואחר-כך שמונה וכו' וכו', עד שנשקע כולו במסחר ... ולא היה לו זמן אפילו לפתוח גמרא.

ויהי היום ובמוצאי-שבת קודש אחד אחרי חצות-לילה, ובחוץ ירד שלג גדול בסופה וסערה (אני מספר כלשונו וכצורתו ששמעתי מפי מורי ורבי ז"ל) והאשה יצאה לחוץ לשפוך חבית-של-מים לא נקיים, והנה חזרה וכאילו נחנקת ואינה יכולה לדבר. בעלה רץ מיד והבהיל רופא לביתו, ולא ידע מה לעשות. וכן למחרת וכו' הלך איתה ודרש ברופאים רבים, וגם נסעו לעיר ווין, ללא הועיל. והתחילו לדבר בעיירה: אולי זה דיבוק ...

ונסעו לעיר סטוצ'ין. שמה היה מקובל ושמו ר' מגדיל ז"ל, שהיו נוסעים אליו בענינים כאלו. וכשבאו לפניו שאל להדיבוק איזה דבר. ושמעו קול עונה, וכידוע שהדיבוק כשהוא מדבר, בטן החולה מתרומם, [עמ' 24] אבל השפתיים אינם מתנענעות והקול יוצא (לשונו של מורי ורבי ז"ל). ואז נבהלו כל השומעים, ויאמרו: אהה! הנה הדיבוק! אבל הצדיק ר' מגדיל אמר שאיננו יודע עדיין אם כן הוא. וישאל לו: מי הולך אתך (כלומר: עם הנפש המגולגלת)? ויאמר: חמישה מלאכי-חבלה. וישאל אותו: מה שמם? ויאמר לו כך וכך. אז אמר ר' מגדיל, כי נכון אמר, וזהו דיבוק אמיתי.

והתחיל לשאול אותו שאלות, כגון: מי הוא? וכו'. ויאמר לו כי היה מלפני כמה עשרות שנים (אינני זוכר בדיוק כמה אמר) בחור בבריסק, ואחר-כך נסע לאפריקא, וחברים קלקלו אותו שם, ועבר, רחמנא ליצלן, על כל התורה כולה. ואחרי-זה נסע על עגלה ונפל ממנה ונהרג. וכך הוא כבר מתגלגל והולך בעולם עד עכשיו. אמר לו: למה לא עשית תשובה קודם מיתתך? וענה לו, כי מתוך הפחד והבהלה בעת נפילתו מהעגלה שכח מלהרהר בתשובה. אחר-כך שאל אותו: מה יש לך ולאשה הזאת, כי גרמת לה יסורים גוראים כל כך? והתחיל לצחוק בקול, ויאמר: אמה של ריבה זו ואמו של בעלה (ששניהן כבר נפטרו לעולמן) התאמצו בבקשה למעלה בשמים, שאני אכנס בה ואגרום לה היסורים. כי לולא זאת לא היתה לה תקומה, לא בעולם-הזה ולא לעולם-הבא! מפני שלקחה בעלה מעסק-התורה! כיון ששמעו כך, אמר ר' מגדיל להבעל שיבטיח לחזור לתורה — והבטיח. ור' נטיל הבטיח כמו-כן ללמוד משניות לעלוי-גשמתו של הבחור-הדיבוק, וגם סכום של גרות להדליק בבית-הכנסת עבורו. ואחר-כך קיבץ ר' מגדיל בחדרו מניין של עשרה אנשים ואמרו תהלים. והוא עמד מאחוריהם, ואמר מה שאמר. ואת האשה הושיב על כסא באמצע-החדר. ופתאום התגלגלה מעל הכסא על הארץ, ויצא קול אדיר ממנה 'שמע ישראל' וגו',

ששמעו הקול בכל שטוצ'ין. ואחר-כך פקע צפורן-הזרת מידה אחת, וגם נופצה זכוכית אחת מהחלון ונשתתקה.

עד כאן סיפר לי מורנו הרב רבי אליהו הכהן דושניצר. וכפל עוד הפעם דבריו, ואמר: 'יכולים אתם לספר מעשה זה בשמי, ושאתם מכירים אותי שלא אשקר חס וחלילה, וגם איני מגוים, רק מסרתי לכם בדיוק כמו ששמעתי מפי הגאון אלעזר משה ז"ל'.

והוסיף מורי ורבי ז"ל בזה דברים וזה לשונו: 'אכן בזמן האחרון שמעתי שהזוג הנ"ל, שהם כבר זקנים באים בימים, באו לארץ-ישראל וגרים בתל-אביב. ויש להם כאן משפחה גדולה, בנים ונכדים. גם אתם מכירים אותם, אבל לא אגיד לכם את שמם, כי זה יוכל להזיק להם לשידוכים ... [עמ' 25] ונסעתי במוצאי-שבת-קודש אחת מפתח-תקוה לתל-אביב וישבתי בביתם, והם עצמם סיפרו לי כל המעשה, כמו ששמעתי מהגאון רבי אלעזר משה וכמו שמסרתי לכם'. עד כאן דברי מורי ורבי ז"ל.

והנה כשבא מרן ז"ל לארץ ישראל ואחרי-זה כשנתקרבנו אליו וישבנו פעם בחדרו, אני ועוד מי שהוא, בישיבת-קמניץ, וסיפרתי לפניו את המעשה הנ"ל, שאל אותי: גמרתם מלספר? (כן היה מנהגו תמיד, וכן כל הקלמאים נוהגים, כדי שלא להיכנס לתוך דברי-חברו). וכשעניתי: כן! אמר אלינו בוז הלשון: אני שמעתי סיפור זה מפי אבי האשה הנזכרת ר' נטיל ז"ל בקלם על גדר החצר של התלמוד-תורה, וכמו שסיפרתם, אבל עם ב' שנויים. א. כי לא נפל מעגלה, אלא נסע על האניה וטבע בים. ב. כי היה הדיבוק צועק לפעמים (אצל ר' מגדיל שם) בקול-י-קולות ובפחדים גוראים, שכל השומעים היו נפחדים ומזדעזעים, והיה אומר שמלאכי-חבלה מחכים שיצא מגופה של האשה ויקרעוהו לגזרים וכו' וכו' (כי אין רשות למלאכי-חבלה ליגע בגופו הרשע כל זמן שהוא נמצא בתוך גוף חי). ואחרי עבור כמה רגעים היה מתחיל לדבר דברי-ליצנות וניבול פה — באופן מגואל, עד שכל השומעים היו סותמים את אוזניהם שלא לשמוע דברי-נבלותיו. ושאלו אותו: היתכן?! מלפני כמה רגעים צעקת בפחדם גדולים 'גייואלד' בלע"ז, וכעת אתה מדבר דברי-נבלה וליצנות?! ויען להם בוז הלשון: תדעו, כי אם אין עושין תשובה, ואין נעשים נקיים מהחטא, אזי הגופש למעלה מתאוה לרע כמו שהיתה למטה. אלו היו דברי הדיבוק. והוסיף מרן ז"ל ואמר: מכאן, מהו כח-התאוה — נורא ואיום! שאף פחד-פחדים של חמשת מלאכי-חבלה שראה אותם (כמובן שבגופו לא שייך ראייה כמו בעיני-בשר וכו', ואכן כל-זה וודאי רק לשבר את האוזן) ונפחד מהם כל כך, ואף-על-פי-כן אינו יכול להתאפק מלהוציא תאוותו מכח אל הפועל לדבר דברי נבלה וליצנות שהורגל בהם בחייו. השם ישמרנו ויצילנו מן החטא. עד כאן דברי מרן ז"ל.

[נוסח אחר] 299*

הנני רושם לזכרון מה שספר לי כעת איש נאמן הר' נתן נטיל מוואשילישאק אשר היה דר כעת בקאוונא מה שאירע לבתו ה' חי' הדרה בוואשילישאק ואכתוב בשפת זארגאן שלא יוחלפו הדברים.

*299 כתב-היד (שהגיע לידי בשעת הגהת הספר) נכתב בידי הרב בצלאל לעווין (מתלמידי ר' ישראל סלנטר ור' שמחה זיסל מקלם) מפיו של ר' נתן נטיל, אבי-החולה. הוא היה בידי הרב אריה יוסף באקשט זצ"ל ונמצא עתה בידי בנו הרב שמחה זיסל יצ"ו, שהירשה לי בטובו להדפיסו.

זי איז דעם פערגאנגאנעם ווינטער איין מאל ארויס באיי נאכט 11 אוהר אליין אייפין גאס אונד זיא איז גישטאנען אונטער שטריך. אונד עס האט גיקאפעט פון דאך, און אז זיא איז אריין אין שטוב האט איר אן גיהייבן צוא זעגן און שטיקן אין האלדן, און אלע האבן דאס גיווען, און אלע האבן דער קאנט אז עס איז ניט קיין קרייניקייט, דארום איז זיא אוועק גיפארין צוא א טאטער, האט ער גיזאגט דאס דיא זאך גיהערט צוא אים, און ער וועט העלפן, האט ער אנגיפאנגען צו טאן זיינע מיטלען, איז ארויס פון איר אגרויסער קל, נאכער האט זיא זעך זעלבסט באדאכט אז זיא זאל זיך בעסער באהאנדלען מיט הייליקייט ניט מיט טומאה, דארום איז זיא אוועק גיפארען אין שטוצין ווילנער גובערניע צו ר' מענדלען וואס ער איז דארט דער רב, האט ער דאן ניט גיוואלט אן נעמען ווייל ער האט באדארפט האבן צוא דעם איין סופר וואס ער וויינט אין שטוצין, אונד דער סופר איז דאן ניט גיווען, דארום זיינען זייער אוועק גיפארין אהיים, און עס האט איהר אלץ גישטיקט, איין מאל איז זיא מיט איר מאן ארויס אין גארטן האבן זייער דער הערט ריידינדיג פון איהר, וואס ער האט גירעט האבן זייער איבער דער ציילט נאר דעם ר' בטיל האט פאר געסין, זיינען זייער גלייך נאך א מאל גיפארין אין שטוצין, האט דער רב שוין אן גינומען, אונד ער האט גיטאן וויא ער ווייס, אונד ער האט אן גיפאנגען צוא ריידין מיט דעם וואס עס איז אין איר אריין, האט זיא אן גיפאנגען צו ריידין מיט א גרוסע שטימע, וואס אזייער איז [1 א] אום מעגליך צוא ריידין מיט אזא גרייסע שטימע, אונד זיא איז גיווען ביין דעת וויא אלע מאל, אונד זיא האט זעלבסט גיהערט וואס זיא רעט, אונד זיא ווייס אונד זאגט אז זיא האט ניט גירעט מיט איר ווילען, אונד אין דיא זעלביגע צייט האט זיא גיקענט ריידין מיט אלעמען וויא גיווינלעך, נאר אז דער רב פלעגט פרעגן פלעגט זעך ענטפערן מיט דיא שרעקליכע שטימע, האט ער גיענפערט דעם רב דאס ער הייסט 'חיים' אונד ער איז גיווען אין אפריקע און ער האט מחלל שבת גיווען אייך מאכלות אסורות האט ער גיעסין, אונד ער איז דארט גיהארגעט, גיווארין שאן צען יאהר, צוא קבורה איז ער ניט קיקומען, אונד איז שאן דעם פערטן מאל מגולגל גיווארין, איין מאל אין איין חזיר, און אין איין שטיין, אונד אין איין מענשין נאר ער איז גיווען ניט קיין פרומער האט ער גיווען אז ער האט קיין תיקון ניט, יעצט אין ער אריין גיגאנצן אין איהר, האט דער רב גיזאגט דאס ער זאל ארויס גיין, האט ער גיענטפערט אז ער וועט ניט ארויס גיין סיידן דער מאן איהרער זאל זעך אן נעמען לערנען צווייא שעה א טאג, אייך דער פאטער איהרער זאל קומען (דאס איז דער ר' בטיל) אונד ער זאל זיך אן נעמען זאגן א יאהר קדיש, פאר זיא [?] זאל אים בריינגען צוא קבורה ישראל דאס קען ער ניט פערלאנגען ווייל עס איז ווייט, האט דער רב גיזאגט דאס דער ווייל זאל ער ניט צעפין ביז וואנען דער פאטער וועט קומען, אונד ער זעל זיין שטיל, זיינען זייער אוועק גיפארין א היים אונד זיא איז שאן דאן גיווען גיוונד, האבן זייער נאך גישיקט נאכין פאטער, אונד אז ער איז גיקומען האבן זייער איהם אלעס פערציילט, וויא מיר האבן פרייער גישריבן, נאר ווייל ער האט זעלבסט ניט גיווען מיט דיא אייגן אונד ער האט איהר גיפונען גיוונד האט זעך אים [2] ניט גיגלייבט, נאר דאך האט ער זייער ניט אף גישטייסן פון דעם, און ער איז מיט זייער גיפארין אין שטוצין, און זייער גלייך אריין צום רב, דאס איז גיווען מיטוואך אווינט ערך 7 שבט תרנ"ט, האט דער רב אים גיזאגט יעצט איז שוין דא דער פאטער, האט ער גיזאגט דאס ער פערלאנגט אז דער מאן איהרער וואס ער איז גיווען דער באיי זאל לערנען צווייא שעה א טאג דעם גאנצן לעבן קיין זעך טאר אים שטערין, אונד קיין עסק טאר ניט שטערין, אונד דער פאטער זאל זעך

מקבל זיין זאגין א יאהר קדיש נאך איהם. האט דער רב גיזאגט, נוא איצט גייא ארום, האט ער גיענפערט דאס ער האט קיין רשות ניט, האט דער רב גיזאגט איך גיב דיר רשות, האט ער גיענטפערט דאס ער דארף האבין רשות פון גרעסערע, איך בין ניט אריין אן רשות, נאר איר מוטער דיא צדקניות (!) [דיא מוטער אירע איז שאן גישטארבין 11 יאהר] האט זיך געמייט אז ער זאל אין איהר אריין, אונד דעם מאנס מוטער אייך ווייל זיא האט דעם מאן צוא שטערט פון לערנען (זיא האט אים צוא גירעט צוא גישעפט ווייל זיא האט גימיינט דאס ער וועט ביין גישעפט אייך לערנען, נאר ער האט אין גאנצען אוף גיהערט לערנען) אונד פון דעסט וועגין שטייט דיא מוטער אונד זיא היט ער זאל איר קיין ביין טאן, אונד אז דער מאן וועט זיך אן נעמען צוא לערנען וועט דאס זיין פאר איהם אייך א תיקון, דארום קען איך ניט ארויס אן רשות, איז דער פאטער מיטין רב ארויס אוויילע פון שטוב, אין א קורצע צייט ארום האט דער סופר וואס [2 א] ער איז גישטאנען לעבין איהר, האט ער גירופין דעם רב מיטין פאטער דאס ער זאגט שיין אז ער האט רשות ארויס צו גיין, האט ער גיזאגט דאס ער וועט ארויס דורכין האלדז, האט דער רב גיזאגט ניין דורכין פינגער, דער רב האט איהם גישטראסעט אז ער וועט איהם אף שיקין צום טאטער, האט ער גיענטפערט איהר וועט מיט דעם גאר ניט אויס פירין, זיא איז דאך א מאל גיווען ביין טאטער. האט זיא נאך ערגער גימאכט, קדושה טוט הייליגהייט טוט, זאגט פסוקים, פרעגט דער רב וואסערע פסוקים, האט ער גיענטפערט קפטייל כ"ח פון תהלים, — אייך האט ער גיזאגטעס איז איינג עס איז ביטער, דאס האט ער גיזאגט איינגע מאל, האט דער רב גיזאגט וואס מאטערסטע איהר, האט ער גיענטפערט, זיא איז א אשה כשרה איך האב צו איר ניט, נאר וואס איז דער ביין, מיר איז גוט אז דער עונש איז פערבליבין אייף יענער וועלט. אונד זיא וואלט דאך שטענדיג פון גיהנם ניט ארויס, איצט קומט זיא אף אונד זיא וועט האבין א גוטין דור, — דאס איז אלץ גיווען מיטוואך אווינט, האט דער רב גיזאגט צום פאטער אז וויא דארף האנדלען מיט איהם אנדערש, זיינען זייא אוועק אין סטאנציע, דאנערשטאג אווינט. זיינען זייא ווייטער אריין צום רב, האט ער אים שיין גיזאגט מיט א חרם ער זאל ארויס גיין, אונד ער האט גיפרעגט דוא בינסט מקבל דעם חר(ם), זאגט ער, יע, זאגט ער פאר ווס גייסטע ניט, האט ער גיענטפערט איך דארף אייך פאלגין מיט א שמייכל, אונד ער האט אף גילאכט ניכט וויא גיהעריג, נאכער האט ער גיזאגט ווייל ער איז אן גישלונגען מיט טומאה, פון זיין קאמפאניע ברייגט דאס מיט, אייך האט דער פאטער גיווען אז דער סופר פלעגט צוא לייגין איין ארט פון איין בלאט פון ספר רזויאל (!) המלאך צוא איהר, פלעגט זיא אוף [3] גיציטערט ווערין. — אזייא איז אוועק דאנערשטאג נאכט, אונד זייא זיינען אוועק אין סטאנציע, פרייטאג פאר נאכט האט איר זייער אנגעפאנן גען צוא שטיקין, אז דער פאטער האט זעך שטארק גישראקין, זיינען זייא ווייטער אוועק צום רב, האט ער ווידער אנגעפאנגען איהם צוא זאגין ער זאל ארויס נאר עס האט ניט גיהאלפין, האט דער רב איהם גיזאגט ער זאל זיין שטיל איבער שבת, אונד ער האט גיהייסין דעם פאטער ער זאל איר געבין פערזוכין דיא וויין פון קידוש, האט דער פאטער איהר גיגעבין איז זיא אוף גיטרייסילט גיווארין אלע אברים, און איבער שבת איז גיווען שטיל, מוצאי שבת האט איהר גלייך ווידער אן גיהייבין צו מאטערין זיינען זייא ווידער אריין צום רב, נאר איז נאך אייך קיין זאך גיהאלפין, זאנטאג זיינען זייא ווידער אריין, האט דער רב גיפרעגט בא איהם ווער זיינען 'ממונים' האט ער אויס גירעכנט אטליכע ממונים מיט דיא נעמען, נאר דער פאטער האט יעצט פאר געסין ריכטיג דיא נעמען, אונד

דער רב האט גיזאגט דאס דיא נעמען שטייען אין די ספרים דאס זייא זיינען פון דיא ס"א, אייך האט דער רב איהם גיהייסן ריידין ערבית [1] האט ער גירעט מיט איין אנדער שפראך, נאר דער פאטער ווייס ניט ריכטיג ציא דאס איז ערבית. — דאס האט ער גיזאגט דאס ארויס גיין מוז ער נאר ער וויל עס זאל זיין א מנין דער באיי ווייל א מת איז אייך בעסער דאס עס זאל זיין א מנין בא יציאת הנשמה, (דיא עטליכע ווערטער האט דער פאטער אליין ניט גיהערט נאר זייא אלע אין שטוב מיט די טאכטער האבין דאס גיהערט) נאר דער רב האט ניט גיוואלט קיין מנין. אונד ער האט גיזאגט דעם פאטער דיא פרינציפע ווייל ער האט מורא טאמער וועט זיין אין דעם ניט קיין ארענטליכער מענש קען איר שאטין, נאכער מיט גרוס השתדלות האט מען גיפועלת ביין רב אז [3 א] מיא זאל אופקלייבן א מנין, נאר דער רב האט פערלאנגט אז מיא זאל בריינגען נאך א רב, איז דער פאטער גיפארין צום רעזשאנקער רב אונד האט איהם געבראכט מאנטאג פריא, זיינען ביידע רבנים גיזעסין, האט דער שטוציגער רב גיבעטין דעם פאטער ער זאל יעצט ניט זיין, האבין זייא מיט אים אליין גירעט, האט ער זייא גיזאגט דאס וויא ער איז א איד אז עס וועט זיין א מנין וועט ער ארויס גיין, האץ איך בין ניט קיין כשרער איד, נאר דעם פונק אידעסקייט האב איך גיהאט, ווען ניט וואלט איך צוא קיין תיקון ניט גיקענט צוא קומען, פרעגין זייא וואס איז איצט דיין תיקון, האט ער גיענטפערט דאס ער וועט קענען אריין קומען אין גהנים, האבין זייא איהם גיפרעגט וויא גייט דאס מיטין קדיש און מיטין לערנען, זאגט ער דער לערנען גייט נאך גאר שוואך, אונד דעם קדיש האט ער היינט ניט גיזאגט, (זיא אונד די רבנים האבין דאס גאר ניט גיקענט וויסין, ווייל אין שטאט האט ער קיין מנין גיקראגין איז ער גיפארין אין ריזשאנקע האט ער אייך פאר זאמט דעם דאווענען) פאר נאכט איז גיווארין דער מנין, זיינען גיווען דיא צווייא רבנים, אייך דער פאטער, מיט נאך אכט מענשין, האט דער רב גיזאגט מיט א חרם בשם כל המנין אז ער זאל ארויס, אונד ער האט גיהייסן אלעמען זאגין תהלים דעם קפיטיל כ', אונד זיא איז גיזעסין דער ביא אייך א שטול, אז זייא האבין עטליכע מאל גיזאגט דעם קפיטיל, איז ארויס א קל פון איהר, (זיינען אלע שטיל גיווארין) שמע ישראל ד' א' ד' אחד, זייער א גרוסער שרעקליכער קל, אונד וויא זיא האט גיענדיגט האט איהר אנגיהייבין צוא ווארפין, איז דער פאטער צוא גילאפין איין האלטין איהר, איז גיווען אום מעגליך, [4] אונד עס האט איר אראף גיווארפין פון שטול אייך דער ערד, אונד עס האט איר דארט גיווארפין הענט און פיס זייער שטריינג, נאכער איז זיא שטילער גיווארין זיא זעך זעלבסט אף גירוט, אונד זיא איז און גישטאנען גיוונדער הייט, איינער פון דיא מענטשין וואס איז דארט גיווען האט גיזאגט דאס ער האט גימערקט דאס ווען זיא האט גיזאגט שמע ישראל איז בא איהר גיווען אפין די מול, אונד זיא האט גאר ניט גישאקילט מיט דיא ליפין, נאר דער פאטער ווייל ער איז גיווען צוא שראקין האט ער ניט גיקוקט, נאכער זיינען זייא אוועק גיפארין אונד זיא איז גיוונד, אונד דער מאן היט דעם לערנען, אייך דער פאטער היט דעם זאגין קדיש, אונד איך האב גיזען וויא דער פאטער היט דעם קדיש זאגין, אונד איך האב דיזעס פערשריבין פירין פאטער אין דייא אייגין, אונד ער האט גיזען דאס איך האב אלעס ריכטיג פערשריבין, יום א י"ז תמוז תרנ"ט פה קעלם גאום בצלאל לעווין.

[בחורף שעבר יצאה פעם לבדה לרחוב בשעה אחת עשרה בלילה ועמדה מתחת לקו [?]
מהגג טיפסף טיפסף וכאשר חזרה לחדר החלה להחנק בגרונה. וכולם ראו והכירו שאין

זאת מחלה. לכן נסעה למכשף, אשר אמר שזה עניינו והוא יעזור לה. הוא התחיל לפעול באמצעיו ויצא קול גדול [מן החולה]. אחר כך בעצמה נמלכה בדעתה שמוטב לעסוק בקדושה מבטומאה, ולפיכך נסעה לשטוצ'ין — מחוז וילנה — לר' מגדיל המכהן שם כרב. זה סירב לטפל בה, משום שהסופר משטוצ'ין — לו נזקק — לא שהה באותה עת במקום. לכן נסעו [האב-המספר ובתו] הביתה, והכל חנק אותה.

פעם אחת יצאה עם בעלה לגן ושמעו דיבורים מתוכה. את תוכן הדברים הם סיפרו, אך ר' נטיל שכח אותם. מיד נסעו שוב לשטוצ'ין והרב קיבל אותם ופעל. והחל לדבר עם ההוא אשר נכנס בה. החלה לדבר בקול גדול, שבדרך הטבע אי אפשר לדבר בקול רם כזה. היא היתה בהכרח כתמיד, והיא עצמה שמעה מה שדיברה, והיא ידעה — וכך גם אמרה — שדיברה דיבור כפוי. ובאותה עת היתה מסוגלת לדבר הכל כרגיל, אך כאשר שאל הרב היתה עונה בקול האיום. הוא [הקול] השיב לרב ששמו חיים והיה באפריקה, חילל את השבת, אכל מאכלות אסורים, ונהרג שם לפני עשר שנים. לקבורה לא הביאוהו. עתה הוא מתגלגל בגלגול רביעי. פעם היה בחזיר, פעם באבן ופעם באדם שלא היה צדיק והבין שלא שלא יהיה לו [בו] תיקון, ועכשיו נכנס בה. אמר לו הרב לצאת. והשיב, כי לא ייצא עד שבעלה לא יקבל על עצמו ללמוד שיעתיים ביום. גם אביה חייב לבוא (זהו ר' נטיל) ולקבל על עצמו לומר קדיש למשך שנה. להביאו לקבר ישראל אין הוא דורש, כיון שהדרך רחוקה. הרב ביקש אותו שלא יציק לחולה עד שיבוא האב, ושיהיה בשקט. נסעו, איפוא, הביתה וכבר היתה בריאה. שלחו לאביה, ובבואו סיפרו לו כל מה שכתבנו לעיל. אך היות שלא ראה בעיניו, ומשום שמצא אותה בריאה, לא האמין להם.

ברם, הוא לא דחה אותם ונסע אתם לשטוצ'ין ומיד נכנסו לרב. היה זה ביום רביעי בערב, ז בשבט תרנ"ט. אמר לו הרב: עכשיו כבר בא האב. אמר שהוא דורש שבעל האשה — שהיה נוכח — ילמד שיעתיים ביום כל חייו, ושום עסק וענין אל ימנעוהו מלימודו, והאב יקבל על עצמו אמירת קדיש למשך שנה.

אמר הרב: עכשיו צא! השיב, שאין לו רשות. אמר הרב: הנני נותן לך רשות. השיב, כי עליו לקבל רשות מגדולים. לא נכנסתי ללא רשות, רק האם שלה הצדקנית (האם שלה כבר נפטרה לפני אחת עשרה שנה) השתדלה שאכנס בה; וכן אם-הבעל, בגלל שהפריעה את בעלה מלימוד תורה (היא הפצירה בו לעבוד בחנות, כי סברה שיוכל ללמוד גם בחנות, אך הוא חדל לגמרי מלימוד), ולכן עומדת האם ושומרת שהוא לא ייגע בה לרעה. וכאשר הבעל שוב ילמד תורה — יהיה לו תיקון. לכן לא אוכל לצאת ללא רשות.

יצאו האב והרב לזמן מה מן החדר. תוך זמן מועט קרא הסופר, שעמד ליד האשה, לרב ולאב ואמר שהוא [הרוח] מודיע שניתנה לו רשות ללכת. ואמר שייצא דרך הגרון. אמר הרב: לא! דרך האצבע! הרב איים עליו שישלח אותו למכשף. השיב: לא תועילו כלום, שהרי כבר היתה פעם אצל מכשף. והמצב החמיר. קדושה מועילה! אימרו פסוקים! שאל הרב: איזה פסוקים? השיב: פרק כ"ח בתהילים. גם אמר: צר המקום ומר לי. כזאת אמר מספר פעמים. אמר הרב: מה אתה מייגע אותה?! השיב: היא אשה כשרה, אין לי עליה כלום! אך מה הרוגזה? טוב לי שהעונש שמור לי לעולם הבא. היא הלא עלולה היתה שלא לצאת מגיהנום, עכשיו היא תצא ויהיה לה דור ישרים.

כל זה קרה ביום רביעי בערב. אמר הרב לאב: יש לנהוג עמו בדרך אחרת. נסעו לסטאנציע. יום חמישי בערב שוב נכנסו לרב. אז היתרה בו בחרם שייצא. ושאל אותו: אתה מקבל על עצמך את החרם? השיב: כן. אמר לו: למה אינך הולך? השיב בחיוך:

עלי לציית לך. והוא צחק שלא כמקובל. אחר כך אמר: היות והוא מלא טומאה, כי החבורה שעמו מביאה זאת עמה, גם ראה האב שכאשר הסופר קרב אליה [אל החולת] דף מספר רזיאל המלך נרעדה. היא הלכה ביום חמישי בלילה, והם הלכו לסטאנציע. כאשר החלה להחנק ביום ששי בלילה — נבהל האב מאוד.

שוב באו אל הרב. שוב החל לומר לו [לרוח] לצאת, ללא הועיל. אמר לו הרב שינוח בשבת וציווה לאב לתת לה לטעום מיין הקידוש. האב עשה כך ונרגעה בכל איבריה ובמשך כל השבת היתה רגועה. במוצאי השבת שוב החל לייגע אותה. שוב נכנסו לרב, אך ללא הועיל. ביום הראשון שוב נכנסו לרב. שאל הרב אותו מי הם הממונים שלו. נקב בשמות אחדים מהם, אך האב שכח כעת את השמות. הרב אמר ששמות אלה כתובים בספרים, והם מסיטרא אחרא. הרב גם דרש ממנו לדבר ערבית (!) ודיבר אתו בשפה זרה, אך האב אינו בטוח שזאת היתה ערבית. ואמר שעליו לצאת, אך רצונו שיהיה מנין, כי גם אצל גוסס מוטב שיהיה מנין בשעת יציאת הנשמה. (מספר מילים האב לא שמע, אך הנוכחים בחדר, וכן הבת, שמעו זאת). אך הרב לא רצה במנין ואמר לאב את הסיבה: הוא חשש שאם יש במנין אדם לא הגון — הדבר יוכל להזיק לה. בהשתדלות גדולה פעל אחר כך [האב] אצל הרב שיתאסף מנין. ברם, הרב דרש שיובא לשם עוד רב. נסע, איפוא, האב לרב מריזשאנק והביא אותו.

ביום ראשון בבוקר ישבו שני הרבנים. ביקש הרב משטוצ'ין את האב לצאת ושניהם דיברו עמו לבד. הבטיח להם ביהדותו שכאשר יתאסף מנין — ייצא. אמנם איני יהודי כשר, אך נקודה של יידישקייט היתה בי, אחרת לא הייתי יכול לבוא לידי תיקון! שאלוהו: מהו התיקון שלך? השיב, שיוכל להיכנס בגיהנום. שאלוהו: כיצד פועל הקדיש ולימוד התורה בנדון? אמר: הלימוד עדיין חלש, וקדיש — הוא [האב] לא אמר היום! (היא והרבנים לא יכלו לדעת זאת, כי בעיר לא השיג מנין, לפיכך נסע לריזשאנקע, אך גם שם איחר לתפילה). לפני לילה היה מנין: היו שני הרבנים, האב ועוד שמונה אנשים. הכריז הרב חרם בשם המנין ודרש ממנו לצאת. וציווה על כולם לומר פרק כ' בתהילים. והיא ישבה שם על כיסא. כאשר אמרו מספר פעמים את הפרק, יצא קול ממנו (וכולם החרישו): שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד! והקול היה חזק ואיום. וכאשר סיימה החל [הרוח] לזרוק אותה. רץ האב להחזיק בה, והדבר לא עלה בידו. היא נזרקה מן הכיסא לארץ ונפלה בחווק על ידיה ורגליה. אחר כך שקטה ונרגעה, וקמה בריאה. אחד מן האנשים שהיו שם סיפר, כי ראה שבאמירתה את שמע ישראל היה פיה פתוח, אך שפתותיה לא נעו. אך האב, מתוך בהלה, לא הביט בה באותה שעה.

אחר כך נסעו. והיא בריאה. הבעל מקפיד ללמוד והאב לומר קדיש, וראיתיו אומר קדיש. וכתבתי כל זאת למען האב לעיניו, והוא ראה שכתבתי הכל כראוי.

יום א', יז תמוז תרנ"ט

נאום בצלאל לעווין
(תרגום: ג. נגאל)

[רוח כיפו בשנת תרע"ב] 300

מדי כתבי אספר לו מעשה שהיה פה, אשר בוודאי עוד לא ידע כבוד תורתו מזה, אף-על-פי שמעשים אחרים שכאלה היו מתפרסמים פרסום רב בהמון. לפני שלושה שבועות במוצאי-שבת קודש תרומה כמדומה, באו ב' ספרדים זקן וצעיר, בבכי ובתחנונים לפני כבוד קדושת אדוני אבי מורי ורבי על בנו של הזקן ואחיו של הצעיר, כמדומה, שנכנס בו רוח מגולגל, וזה כשנה הוא חולה בסירוגין מחודש לחודש ומשתמש ברופאים וגם ברפואות-נשים נוכרים ונוכריות, ועתה אומר שלא יניח לו שום רופא ורפואה שבעולם אלא שחכם אברהם כהן קוק יבוא אליו, והוא, או הרוח, צריך להגיד לו לכבוד קדושת אדוני אבי מורי ורבי איזה דבר באוזניו, ואז לקולו ישמע וכשיצוהו לרוח הנכנס בו לצאת ממנו ייצא וירף ממנו וחיה. הוא ציוה להם לומר לו שגור עליו שבלילה זה יהי במנוחה ולא יצעררו ולמחר יבוא אליו. כפי פקודה זו הונח לחולה עד למחרתו, ואז ביום א' בצהרים הלך אליו כבוד אדוני אבי מורי ורבי, בדרך שאל את אחי החולה איך יוכל לדבר אתו, ואם הוא יודע לשון הקודש, על זה השיב לו בשלילה וכי יתרגם לו ערבית. גם זה אמר ששום איש לא הזכיר לו את כבוד קדושת אדוני אבי מורי ורבי על דרך רפואה על ידו וגם לא ידע כלל מקודם את כבוד קדושת אדוני אבי מורי ורבי. בבואו הביתה התרומם החולה מעט ממשכבו באמרו: 'ברוך הבא, סיניור', ולשאלה ששאלו כבוד אדוני אבי מורי ורבי בלשון-הקודש ענה בלשון-הקודש. וכן נמשכה כל שיחתם בלשון-הקודש, ובחזירתם חזר והעיד אחיו, שהוא אינו יודע מאז שום דיבור בלשון-הקודש. וכשאמר כבוד אדוני אבי מורי ורבי שהוא מצוהו לצאת מתוך החולה ולעזבוהו הודה לו על זה הרבה ואמר שמרגיש שכעת הוטב לו. בעוד ימים אחדים באו שוב בני-משפחתו והביאו החכם-בשי [בהערה בשולי הגליון: 'הרב עוזיאל'] ועוד מהחכמים הספרדים דפה להשתדל שיבוא שנית, כי אחרי שהונח לו קצת חזר להתענות בעוצמת-יסורי הקודמים. אז הלך שנית וכמה אנשים אתו, וגם בפעם הזאת דיברו בלשון-הקודש, ובפעם הזאת צעק עליו בקולות גדולים ובגזרות חמורות וחרמות והשבועות שייצא ממנו תיכף ומיד דרך בוהן רגל שמאל, עד שאמר אחר סירובים רבים שעתה ישמע לו באמת וייצא, אבל דוקא דרך עינו או דרך ראשו, וצעק בקול 'דרך עינו דרך ראשו', אבל כבוד אדוני אבי מורי ורבי חזר וצעק עליו בקולות גדולים וגוראים כנ"ל שייצא דווקא דרך המקום הנ"ל ולא יזיק לו מאומה בצאתו, ואחרי סירובים פירכס החולה בתנועות משונות איזה שעה קלה וצעק 'אוי רגלי רגלי', ואז הונח לו, אחרי יום באו שוב לומר שהוא מתאונן על כאב רגלים, ואמר להם שזה יעבור במשך ימים אחדים.

300 ראה: הרב י"מ חרל"פ, הד הרים, ירושלים תשל"א, עמ' קז-קט (מכתבו של הרב צבי יהודה קוק לידידו הרב חרל"פ). ועיין: י. בזק, 'הרב קוק וצ"ל כמשחרר חולה מרוח רעה', בתוך: שנה בשנה, ירושלים תשל"ו, עמ' 387-391. הרב אברהם יצחק הכהן קוק (נולד בתרכ"ה (1865) בלטוויה ונפטר בתרצ"ה (1935) בירושלים. היה מגדולי התורה בדורות האחרונים ורב ראשי אשכנזי ראשון בארץ-ישראל. חיבר ספרים רבים בהלכה, מוסר והגות. בירושלים ייסד את הישיבה הנודעת כיום בשם 'מרכז הרב', אותה ניהלו אחרי פטירתו הרב י"מ חרל"פ והרב צבי יהודה קוק.

[רוחו של תנחום בסלוצק]

שמעתי³⁰¹ מריב"ז צ"ל שבזמן כהונתו ברבנות בעיר סלוצק היה שם איש אחד, אשר היה שמו תנחום. והיה איש זקן ולץ. היה סוחר עם הנוכריות בביצים ועופות והיה מוחזק לבעל-עבירה, רחמנא ליצלן. ולאחר מיתתו, איזה שבועות, נשתגעה נוכריה אחת וקולו של תנחום היה מדבר מפיה בשפת אידיש כל הליצנות וניבול-לשון שהיה רגיל לדבר בחייו. ומי שלא ראה את הנוכרית, רק שמע את קולה, היה חושב שזה ממש תנחום. ומכל הסביבה באו לראות את הפליאה של הדיבוק הלזה. ואפילו המשכילים (הקטני-אמונה) מרדכי בן הלל הכהן ומיכל פינס (שבאו אחר-כך לארץ ישראל תיבנה ותיכונן) באו מעירם לראות זאת. אחרי איזה שבועות נפלה הנוכרית ונהרגה וקולו של תנחום נשבת.

[רוחות בגדאד]³⁰²

[מב ע"ב] ומעתה הט אוניך ושמע מה שספרו לי הרוחות בהיותם עומדים שם לפני בית-דין הגדול. ואעתיק אותם לפני הקורא אחת לאחת. ומהם יבין האדם את דרכו ואת הנעשה בו אחרי ימי חלדו. וכדי שלא אדלג מענין הרוחות שבאו לידי כדי לתקנם, נכתוב תחילה את הרוחות שבאו לידי עם שלא שאלתי מהם את אשר נעשה בהם אחרי פטירתם, לפי שהיו מצערים מאוד את הנפגעים מהם. ולכן כל השתדלותי וכל מגמתי היתה להציל את הנפגעים מהם שעה אחת קודם.

בשנת סת"ר באה אלי האשה חנה בת עקיבה, שהיה מגולגל בה נפש אשה אחת, הנקראת גחלה בת עמאם, אשת איש ומנאפת עם ישמעאלי אחד המוחזק בניאוף, ונשמעת לו בכל עת וגם נוהגת כמינהג הישמעאלים. ואחרי כמה יגיעות וקיבוצי-עם רב בבתי-כנסיות, ובהוצאת ז' ספרי-תורות וז' שופרות וצעקות יצאה ונתייפת חנה לגמרי.

עוד פעם שניה, יום ה', כ אדר א' תרס"א, באה אלי חביבה בת רחמה, אשת יעקב יוסף דיידא, והיה מגולגל בה נפש אהרן נסים כהן, שהיה חשוך-בנים ועם-הארץ, ואחרי מעט יגיעות יצא ממנה. עוד פעם שלישית, יום א' י"ד כסליו, באה אלי נועה בת לאה, שנכנס בה רוח הנקרא יעקב בן גזאלה, שהיה גביר מפורסם בעיר בצרה, וחס על כבודו ועל כבוד משפחתו ויצא תוך ג' ימים. אמנם בי"ז לחודש הנזכר חזר ונכנס באשה הנזכרת ועל-ידי הייחודים

301 ראה: ר' אברהם מהודר, זכותא דאברהם, חמוש"ד, קונטרס דברים נפלאים, עמ' 130. הטקסט הגיע לידי המחבר מכתב-ידו של הרב ישעיה הורוויץ (ראה עליו: מגדל עז, כפר חב"ד תש"ם, עמ' רמד). רידב"ז הוא הרב רפאל יצחק דוד בן זאב וילובסקי (1845—1913) תלמיד-חכם נודע וראש ישיבה בארץ-ישראל.

302 ראה: הרב יהודה ב"ר משה ישועה פתיא, מנחת יהודה, בגדאד תרצ"ג, מב ע"א ואילך. הרב פתיא נולד בבגדאד בשנת תרי"ט ונפטר בירושלים בתש"ב. עסק בקבלה מעשית ונתפרסם כמומחה לגירוש רוחות. עיין עליו: א. בן-יעקב, יהודי בבל בארץ ישראל, ירושלים תש"ם, עמ' 368—370. וע"ע: א"ז אשכולי, 'תיקן את נפשו של שבתי צבי', העולם, כב תמוז תש"ז (10.7.47), עמ' 516—517. סיפורי הרוחות שבספר מנחת יהודה נדפסו גם בקונטרסים מיוחדים (כגון: רוחות מספרות, ירושלים תשי"ד; שם, תשכ"ה [דפוס-צילום של מהדורת תשי"ד בדפוס: 'נשמות מספרות']; שם, תשכ"ט) ולאחרונה בספרו של א"מ הברמן, מפרי העט והעת ירושלים תשמ"א, עמ' 248—263.

יצא ביום וא"ו יט בכסליו. עוד פעם רביעית, יום ב' כ"ב כסליו שנת התרס"ג הנזכרת בא ראובן בן משה מני בן רחמה, שנכנס בו הרוח הנקרא דוד יוחנן המתקן-מנעלים הבלויים, ושם אמו עזיזה, והייתי עוסק עמו עד יום ו', טז שבט. כאשר הייתי מייחד עליו רעדו כל עצמות ראובן הנזכר, ופשט בפשיטות חזקה מאוד וברעדה, והרגיש כאילו נתלשו ונעקרו אצבעות רגליו לגמרי. ואחר-כך יצא הרוח מגודל [מג ע"א] רגלו ולא הזיקו כמו שהשבעתיו. וכל מעשה אלו הרוחות, ומה שדיברתי עמכם, הכל נכתבים אצלי בארוכה. ולא העתקתים פה, לפי שאין בהם דבר הנוגע לדרוש שלנו.

אמנם בהיותי עדיין עוסק בענין הרוח של ראובן משה מני הנזכר, בתוך זאת בא אלי יחזקאל עזרא בן ישראל, המכונה בשם בכור, ואמר לי כי 'היום כמה שנים באים לי הרהורים רעים בלבי בפתע פתאום בעת היותי בתפילת-לחש, או בזמן שאומר קדיש, או קדושה, וכאלו אחד מדבר בלבי ואומר לי: 'המיר את דתך בדת הפורדסטני', חס וחלילה, וכל כך היה ההרהור קשה עד שהיה מפריע אותי ופוסק אותי מלומר קדיש, או עמידה. וזה לי כמו עשרים שנה מעת שהלכתי אצל חכם רב יוסף חיים בן חכם רב אליהו נטריה רחמנא ופרקיה (ז"ל) וספרתי לו ענין זה. וחכם רב יוסף חיים נטריה רחמנא ופרקיה שלח אגרת לחכם רב אליהו סלימאן מני נטריה רחמנא ופרקיה, (ז"ל) לעיר חברון תיבנה ותיכונן במהרה בימינו, אמן והשיב לו כי קליפה גדולה מלובשת בתוך לב בכור הנזכר, אין לך עסק בה. עד כאן היתה התשובה. וחכם רב יוסף חיים יעץ עלי לכתוב מזווה ולישא אותה על לבי, אבל לא הועילה לי כלום. בבקשה ממך — בדוק אותי אם רוח נכנס בקרבי?'

ולפי שבכור הנזכר הוא אדם ישר וירא-ה' נעניתי לבקשתו. והתחלתי לייחד אצלו אוזנו הייחוד של הרוח, כדי שייכנס הבל הייחוד תוך אוזנו ותוך איבריו, כי הבלא של הייחוד מפיך הבלא של הרוח. ובהיותי מייחד לו באוזנו התחיל בכור לצחק. אחר-כך אמרתי לו: 'על מה אתה מצחק?' אמר לי: 'כי כמו בן אדם מדבר בלבי, והוא מקלל אותך קללות נמרצות, ואומר: "הלא יוסף חיים רבו של זה האיש יעץ עליך לשים מזווה. נוח מזה היה לו להניח את המזווה בבית הבושת (חס וחלילה).³⁰³ וזה תלמידו נעשה רב ומחצה מערך רבו יוסף חיים". ועל זה התחיל לקללך קללות נמרצות ובוזיים רבים.'

ואני כשומעי זאת חזרתי לייחד באוזנו כמה פעמים תכופים, זה אחר זה, בלא הפסק עד שנלאתי. והוא היה מקלל ומחרף ומגדף בלבו של בכור, ולא השגחתי עליו. לסוף אמר לי בכור: 'המתן עד שאשמעה מה שידבר בלבי'? אמר לו הרוח לבכור: 'אמור ליהודה, מה רוצה ממני?' אמרתי לו: 'רצוני לדעת מאיזה עיר אתה, ומה שמך, ולא תהתל ולא תשקר בי כלל. ואם תתריס לנגדי אני אראך את נחת-זרועי, עד אשר אשביעך מרורים ויסורים קשים! השיב הרוח לבכור כי 'כמה אנשים, כמו יהודה זה, היו רוצים להגיד להם את שמך, והעלו חרס בידם, כי אני חזק מצור ואיני ניחת מפני-כל'. אמרתי לו: 'אם-כן אנסה נא עוד, וגראה דבר מי יקום?! ואם איש חזק אתה ומלומד ביסורים הכן עצמך מעתה לסבול צער הייחודים שהם כמו אש בנעורת, והם קשים מצער גיהנום, כי לא אעזובך עד אם תגיד לי שמך ושם עירך באמת. וכל צער הייחודים אלו אתה תסבול על חינום, על שאינך נכנע מלפני, ואתה הוא הגורם צער זה לעצמך, ולא אני.' והתחלתי לייחד תוך אוזנו כבתחילה, ולתקוע בשופר סמוך לאוזנו בכוונות הנודעים כמה פעמים תכופים עד שנלאה נשוא. והיה בכור צועק: 'די! די! כי הוא נכנע ורוצה להגיד שמו ושם עירו.' ולא הייתי משגיח לדבריו, כי ידעתי את מינהג

הרוחות שהוא כמינהג פרעה, כי כאשר יראו הרווחה חוזרים להקשות את עורפם. לכן רציתי להראות לו את כח שמות הקדושים [מג ע"ב]. ואחר שפסקתי מן הייחודים, אז היה הרוח עייף ויגע ושאל זמן מה כדי להינפש מיגעו. ואחר-כך אמר לי: 'למה אתה שואל על שמי, ועל שם עירי? מה כוונתך בזה?' אמרתי לו: 'כדי לתקן נשמתך שתיכנס לגן-עדן, ולא תהיה עוד בכף הקלע.' אמר: 'אי-אפשר, לא בכך ולא בתיקונך, ואיני רוצה ליכנס לגן-עדן.' אמרתי לו: 'עדין אה מתרים כנגדי?! והגשתי את פי אצל אוזן בכור כדי לחזור ולייחד. וצעק הרוח בלב בכור, ואמר שיגיד את שמו. ואמר ששמו דוד בן סבחי בן רבקה מעיר איזמיר. והוא היה מומר ובא על נשים נוכריות ולא הגיח זרע אחריו. וזה לו י"ו שנים משנכנס בתוך בכור הזה. ואמר לבכור: 'מה לך, כי גזעקת והרעשת את העולם עלי? וכי כלום אני מזיקך, או עושה לך מאומה רע? ואם אתה מקפיד על מיעוט מחשבות האל, אני נוהר מכאן ולהבא שלא אביא לך עוד מחשבות רעות. והנח אותי במקומי, כי אנה אצא ואלך ואיזה הוא מקום מנוחתי?' אמר לו בכור: 'לך לגיהנום!' ואמר לו: 'עדיין אין אני ראוי ליכנס לגיהנום, כי אני מחוייב משום נידה וגויה וזונה. ואם אבוא עוד אצל יהודה אמותה הפעם. אך הנח אותי במקומי ולא אזיק לך עוד, והמות יפריד ביני ובינך' וכו' וכו'.

כל הדברים האלה דיבר הרוח בלב בכור, ובכור היה מגיד לו. אך לפי שלא היה רצוני להיטפל ברוחות לכן עשיתי לו התראה, שאם יחזור להביא הרהורים רעים בלב בכור — יד אשלח בו! והנה לא עברו עוד כי ימים מועטים, וחזר הרוח לסורו הרע. והתחיל להביא מחשבות רעות בלב בכור, ובא בכור וסיפר לי. והתחלתי לייחד אצל אוזנו וגזרתי עליו להגיד לי שמו באמת. ואמרתי לו כי 'המלאך הממונה על הייחודים הוא הגיד לי את שמך ושם עירך (התלתי ברוח). ולכן אני מייחד אצל אוזניך פעמים רבות עד אשר תאמר לי את שמך כמו שאמר המלאך.' וגבעת הרוח מדבר זה, ואמר לי כי שמו צבי, ושם אמו רבקה, והוא מעיר איזמיר.

אמרתי לו: 'אמור באמת, כי תחילה אמרת שאתה דוד בן סבתי, ועכשיו אתה אומר צבי, האם אין אתה שבתאי צבי הנודע, שהיה מעיר איזמיר, אשר עשה עצמו משיח?' אמר לי: 'כן הוא באמת.' אמרתי לו: 'אם כן הגידה לי באיזה מקומות היית מתגלגל ובמה היית נדון?' ואמר לי בלשון לעג: 'לך קנה לך תכריך אחד של ניירות ואגודה אחת של קולמוסים, ושב וכתוב את הדברים שעברו על ראשי. וכי אין לך עסק שאתה רוצה לעסוק בדברים כאלו?! והלא עבר זמן בית-המדרש, והתלמידים מחכים ומצפים על ביאתך, ועד מתי אתה מתעכב עמי?' וראיתי שהאמת אתו, וקמתי לבית-המדרש והנחתי גמר הדבר ליום מחר. וכאשר באתי לבית-המדרש שם מצאתי את חכם רב שמעון אהרן אגסי ה' ינצרהו וישמרהו (ז"ל) וסיפרתי לו על ענין שבתאי צבי, איך הוא נתגלגל באיש אחד הנקרא בכור. וחכם רב שמעון הנזכר הלך וסיפר הדברים לפני חכם רב יוסף חיים נטריה רחמנא ופרקיה (ז"ל) ושניהם הזהירוני שלא אעסוק עוד עם שבתאי צבי, פן אנוק חס וחלילה.

ביום הב' כאשר בא בכור אלי התחלתי לייחד לשבתי צבי, ושבתי צבי חזר לקלל אותי קללות נמרצות בלב בכור, ובכור [מד ע"א] היה אומרם אלי. ואני פסקתי מן הייחודים והתחלתי לדבר עמו דברים רכים, דברים המושכים את הלב. אמרתי לו: 'אשאלך והודיעני על מה תריבני? האם רצוני להינקם ממך על שהריעות לי בהיותך בחיים, או על שציערת את אבא?' א"ל: 'לאו, וכי הייתם בעולם בימים ההם? וגם לא מאנשי עיר איזמיר אתם?' אמרתי לו: 'אמור לי, האם רצוני לצער אותך בייחודים לפי שמקוה ליטול שכר טוב בעמלי מבכור?' אמר לי: 'אין זאת, כי הלא בכור הוא איש עני ואפילו פרוטה לא יתן לך.' אמרתי

לו: 'אם-כן, שער בדעתך למה אני מטריח את עצמי ומתבטל מעסקי ומלמודי, אם לא שאני חס על נשמתך, כי היא חלק אלוה ממעל, והיא מזהירה כמרגלית, רק שעל-ידי העוונות עלתה עליה חלודה.³⁰⁴ והקדוש ברוך הוא, שהוא עילת-העילות וסיבת-הסיבות, סיבב את הדבר להכניסך בגוף בכור הנוכח כדי שעל-ידי-כך יהיה קץ וגבול לתיקון נשמתך על ידי שאטרח לתקנך. אם כן מה פשעי ומה חטאתי לקלל אותי קללות במרצות? אמר לי: 'מפני שאינני יכול לסבול צער הייחודים'. אמרתי לו: 'זהלא מינהג העולם אם איש יהיה לו מכה בחלל הגוף והרופא רוצה לקרוע את בני מעיו, אפילו אם יש לו צער גדול הוא סובל את כל הצער ההוא כדי שיתרפא, ואינו מקלל את הרופא כלל, ומה גם אם הרופא הוא עוסק עמו בחינם. ואני אין דרכי להכביר מליץ עם הרוחות, יען כי רובם ככולם הם עמי-הארצות ואינם מבחינים בין המטיב להם לבין המזיק להם. אבל אני ידוע ידעתי כי תלמיד-חכם גדול וחשוב אתה וידוע לשקול בדעתך בין המטיב לך לבין המזיק לך, לכך אני מצטדק לפניך. ואני אין לי שום תלונה על קללותיך, כי ידעתי שאין נשמתך רוצה לקלל אותי, רק הקליפה החופפת עליה הם המכריחים אותה לקלל, ולכן אני מוחל וסולח לנשמתך'. כה היו דבריי עם שבתאי צבי בדברי רצוי וכבוד. כי יראוני חכם רב יוסף חיים וחכם רב שמעון ז"ל להתגרות בו. וכאשר גמרתי את דברי הוא השיב: 'דברי פי חכם חן שפתים ישק. וגם אני לא אכחד ממך כי אף-על-פי שאני מצטער מן הייחוד, כדמיון אדם שיש לו בקעים גדולים בבשרו, ובא הרופא ושפשף את הבקעים ההם בחומץ ומחל עד כמה יכאב לאיש ההוא, עם-כל-זאת בגמר הייחוד אני מרגיש בעצמי כי נתרכך עורי והתחילו הבקעים להיסתם ונעשה לי קורת-רוח. והן עתה מסכים אני לדבריך, ואני רוצה לייחד עלי כמה פעמים. וגם אם אזעק ואשווע, אל תתן לבך אל זעקתי, כי אני צועק מרוב צער המכאוב'. אמרתי לו: 'אין די לי בזה'. אמר לי: 'אם כן?' אמרתי לו: 'הלא אם אדם שיכור ומעדו קרסוליו ונפל בטיט-חוצות, והוא צועק וקורא לעוברי-דרך להקים, הלא בלא ספק שגם הוא ישתדל להקים את עצמו עם העוזרים לו, ולא יניח את כל משאו על העוזרים. הדמיון הזה אני שואל ממך, שלא תניח את כל משאך עלי, רק אני מבער את הקליפה מעל נשמתך מצד חוץ, ואתה התחזק עליה לבערה מבפנים. וה' הוא יעזור לנו'. אמר לי: 'טוב, טוב, עשה והצלח! ואני התחלתי לייחד כמה פעמים, והוא היה צועק צעקות גדולות. ולא הייתי משגיח לקול צעקתו, עד אשר נתיגעתי מן הייחודים. וגם הוא נעשה עייף ויגע מרוב הצער. [מד ע"ב] ולא יכולנו לדבר עד עבור זמן מה. אחר-כך שאלתי: האם מצא קורת-רוח מאלו הייחודים? אמר: 'כן, חן, לכוודך! כי אני מרגיש שהוקל משא הקליפה מעלי'. אמרתי לו: 'הגידה נא לי כמה הוא עובי הקליפה שעליך?' השיב לי, כי בלא גוזמא הוא עובי אמה. אמרתי לו: 'שאלה אחת אני שואל ממך: הודיעני נא את כדור השמש אם היא מתגלגלת על גבי הקרקע ככדור, או אם היא מנסרת ובוקעת את הרקיע, או אם היא תלויה תחת הרקיע באויר עולם-הזה?' אמר לי: 'רצונך להכניס ראשי בין ההרים (רוצה לומר בין התנאים) הגדולים, כדי שירצצו את מוחי? מה שתמצא כתוב — למוד, ואין לי עסק בזה!' עוד שאלתי כמה מיני שאלות, ואין אני כותב רק את התשובות בלבד, כי מן התשובות יובנו השאלות.

וכה היו התשובות: 'אני הוא שבתאי צבי'. ומיתתו היתה בחנק. ולא עשה תשובה ונקבר בקברי הנוכרים. ובהיותו בחיים היו הקליפות נגלות לעיניו. והסיבה שגרמה לו להרשיע: לפי שלא היתה הורתו בקדושה. ונתגלגל בכמה גלגולים לאין-מספר. והוא זכה לגפש ורוח.

וכאשר התחילה להתנוצץ בו הנשמה אירע מה שאירע. ועכשיו הוא מודה שמשה רבנו, עליו השלום, הוא אמת ונבואתו אמת ותורתו אמת. אמנם אין דברי אלה עושים פירות, כי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות. גם מתן-שכרי של המצות כבר זכה בו צדיק אחר. ומה שהוא מדבר בלב ואינו מדבר בפה, הוא מטעם שבכור הנזכר הוא עוסק בתורה, ועל-ידי-כך הוא כופה להרוח שבו ומצער. ולכן הרוח הוא משתדל להפריעו מלימודו ומביא לו מחשבות זרות (כיהש לי בזה, כי אף-על-פי שעסק התורה הוא כופה לרוח רעה, מכל-מקום אינם גורמים להרוח שידבר בלב ולא בפה. והעד לזה כי בשנת תרע"ה באה אלי בתולה אחת בת ל"ה שנים, והיא סומה משתי עיניה, והיה מגולגל בה תלמיד חכם אחד שהיה בזמני וידעו ומכירו, ועם כל זאת היה מדבר בלבה ולא בפיה, אף-על-פי שהיא סומה ואינה לומדת דברי תורה. ואותו התלמיד-חכם היה שנוי שומעניה בהיותו בחיים, וגם עתה היה משתדל לפתות את הבתולה הנזכרת לילך ולזנות עם פלוני תלמיד-חכם, באומרו אליה שמהם יצא משיח. והיא לא שמעה לדבריו. ואחר כמה ייחודים וכמה יגיעות נודע לי שהוא אותו תלמיד-חכם שהיה שנוי שומעניה,³⁰⁵ ובעת שהיו מרחיצים את גופו ראו הרוחצים כתובת קעקע חקוק על לבו כמין שתי וערב.³⁰⁶ אלא הטעם שאינו מדבר בפה הוא כדי שלא ניכר ויהיה ללעג ולקלס בפי הבריות. ועיין בשער הגלגולים, הקדמה כב, דף כ"ב ע"א, שכתב שם וזה לשונו: "ואמנם זה הגלגול המתגלגל באדם הוא באחד משני פנים. הראשון, הוא ענין אלו הנשמות של הרשעים שלאחר שמתו, ולא זכו ליכנס לגיהנום, הם נכנסין בגופות בני אדם החיים בעולם-הזה ומדברים ומספרים את כל הקורות אותם שם כנודע, רחמנא ליצלו. והשני, כי מתעברים באדם בסוד עיבור כנזכר לעיל בדרושים שקדמו ומתדבקים בו בהסתר גדול, ואז אם האדם ההוא יחטא מתגברת. עליו הנפש ההיא המתעברת בו ומחטיאו ומסיתו לדרך רע" וכו' ועוין שם. ואפשר שמה שכתב הרב ז"ל, שמתדבקים בו בהסתר גדול וכו', הוא מטעם שכתבנו כדי שלא יהיה ניכר מי הוא ויהיה ללעג ולקלס בפי [מה ע"א] הבריות. ונחזור לדברינו) ופה בבכור הנזכר הוא מגולגל חלק רוחו, אבל נפשו עדין היא בחייתו יער. ורצונו לצאת מכאן ולא ייכנס עוד בגוף ישראל וילך ליערים. וכשמת היה בן ל"ה שנים. ועוד שאלתיו שאלות אחרות, ולא רצה להשיב, רק אמר לי שעכשיו הוא מלוכב בסיטרא אחרא כעובי אמה.

ואחר ה' ימים חזרתי ודיברתי עמו בלשון רכה, וראיתיו כי הוא נכנע מאוד, והיה מתאונן מאוד על חטאתו אשר חטא. והפציר בי מאוד להשתדל לעשות לו תיקון, ובירך אותי ואת אנשי-ביתי ברוב ברכות. ואמר, כי לכבודי אינו מדבר רק אמת. ותחילת חטאו הוא נכשל באשת-איש. ואמת היו הדברים אשר שמעת שבא על הזכור מעוטף בציצית ותפילין. וגם שלח בחור אחד לזנות עם שרה אשתו, וצויה עליו במפגיע לאמר: 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה!' וי"ב שנים נמשך חיבוט-הקבר שלו. ועד עכשיו היה מגולגל בחייתו-יער. וזה תחילת גלגולו באדם והוא בבכור הנזכר. וסיבת היכנסו בו על שנשק נערה קטנה בהיותו נער קטן, והיום שלושים שנה מעת היכנסו בו. וקודם לזה היה מקיף על ראש בכור לפי שהוא משורשו [...]. ועל-ידי עילה וסיבה של הנשיקה הנזכרת נכנס בו. ואני גידון משעה שניה של יום ששי עד שעה רביעית ומחצה אצל הנוצרי בצואה רותחת. גם עלי, אני הכותב, אמר שכתבתי שאלות אחרות, ולא רצה להשיב, רק אמר לי שעכשיו אני מגולגל פעם שניה. וזה לי ט"ו שנה שכבר זכיתי לרוח, והקדוש-ברוך-הוא

305 שנוי במחלוקת.

306 צלב.

הזמין אותי לידך כדי שתזכה לתקן אותי. ואתה בכור, למוד בכל יום זוהר לעילוי-נשמת שבתאי צבי בן רבקה באשמורת-הבוקר, וכן אחר הסעודה. ותטבול בכל יום ויום. ואל תירא מהרהורים רעים. וכשיעלו איזה הרהורים רעים על לבבך אמור פסוק "רחש לבי דבר טוב" ³⁰⁷ וכו'. ותכוין בשם רח"ש. ועוד תכוין בשם קרע שטן ויתבטלו המחשבות מלבבך. ומאותו היום והלאה היה שבתאי צבי מתחנך לבכור שילמוד איזה דפים יתרים מזוהר שלמד אתמול, אף-על-פי שעל-ידי-זה הוא מתבטל מעסק המשא-ומתן. וכאשר היה יורד לבית-הטבילה היה מריץ אותו בירידת המדרגות עד שהיה קרוב ליפול במעיין. גם היה מעורר אותו באשמורת-הבוקר לתפילה. גם חילת את פני לייחד לו ייחודים בכל יום סמוך לאוזנו ולתקוע בשופר וליתן עוד לבכור איזה לימודים אחרים, באומרו כי אולי על-ידי-זה תתתקן נפשו ויזכה ליכנס בגיהנום. אמרתי לו: 'אימתי תהיה זמן יציאתך מבכור?' אמר לי: 'אל תשאלני על זה, כי כאשר אראה את עצמי ראוי והגון ליכנס לגיהנום אני יוצא מבכור באין-אומר ואין דברים'.

ובאמת כן עשה. כי לא עברו ימים מועטים והנה אין מעורר לבכור מן השינה. ובא אלי ובדקתי אותו ולא מצאתי בו מאומה וכל רוח אין בקרבו.

עוד בשנת תרס"ז בחזירתי מעיר הקודש ירושלים תיכנה ותיכונן באה אלי רימה בת פרחא, והיה בה רוח הנקרא יצחק בן כתון, והיה רשע ואוהב זימה ועם-הארץ גמור. ויגעתי עמו כמה שנים, ולא יצא. ועודנו — עד שנה זו, שהיא שנת תרצ"ג — בתוך רימה הנזכרת וסימא את שני עיניה, רחמנא ליצולן.

[מה ע"ב] עוד בשנת תרע"א בחודש אלול נכנס רוח בבחור אחד, הנקרא אפרים בן נסים חנגיל (ז"ל), והיה מצער אותו מאוד. ודרשו אביו ואמו בפליל ישמעאל ולא הועיל. והיה הרוח מקלל את הפליל ואת אלהיו, והיכה את הפליל על לחיו. והיה הרוח צועק במרה: 'הוציאו את הטמא הזה מעלי, כי אינני יכול לסבול לראות את הנזכרים הטמאים האלו. רק רחמו עלי וקראו אלי את יהודה, ואני שומע לכל אשר יצוה עלי, כי הוא יתקן אותי!' ובאו אלי אביו ואמו וכל קרוביו. ובבואי לביתו ראיתי שהוא מושכב על מיטתו וגלגלי עיניו עולים למעלה, ואינו שפוי בדעתו, והרוח מדבר בגרונו. ואמרתי לרוח: 'מה שמך?' ולא רצה להגיד לי שמו. ואחר כמה ייחודים אמר שהוא אפרים בן עאבד נצר אללה (פירוש שמריה). והוא לא נשא אשה, וימות בן ארבעים שנה. וסיבת גלגולו היתה, כי מלאכתו היתה מחמר ומוליך סחורות לכפרים. ופעם אחת הוליך אשה אחת להשתטח על מצבת אדוניו יחזקאל הנביא עם שיירא גדולה, והוא עיכב עצמו באחורי השיירא ועיקם את הדרך והפחידה במיתה אם צעוק תצעק, ואנס אותה. ולהיות היא אשת-חיל — אסרה את עצמה על בעלה ונתגרשה מאתו. שוב פעם אחרת, בהיותו במדבר מוליך סחורות, ריבע את הפרדה שלו. גם ביום שבת קודש בא על הזכור בפרדס של כפר בעקובא. ³⁰⁸ ואחר כמה שנים נפלה לו קטטה עם חמרים ישמעאלים, ובעת שהיה מוליך סחורה לכפר בעקובא נתקבצו עליו אותם הישמעאלים והרגוהו. והוליכו את גוויתו אל מחוץ לכפר וקברוהו שמה, ולא הגיחו שום סימן על קברו. ועזבו את חמוריו ומשאם נטושים בדרך, לא לקחו מהם מאומה. ולבסוף הלך שאול אחי ולקח

307 תהילים מה, ב.

308 על בעקובה בתולדות יהודי בבל, ראה: א. בן-יעקב, יהודי בבבל מסוף תקופת הגאונים עד

ימינו, עמ' שטו.

את כל העזבון, ולא החזיר לבעלים מאומה. גם לא חיפש על גוויתי. גם לקח את כל המעות ואת כל אשר לי בבית, ולא שלם להנושים בי כל מאומה. גם לא עשה לי שום נחת-רוח, כדרך הנוהגים לעשות למתים בתוך הי"ב חודש. ולפי שנצטערתי מאוד על זה, לכך גרמתי לו מכשולים רבים ואיבד את כל הונן, ולבסוף נפטר בענין רע וחולי קשה מאוד. ודע, כי במקום שאני קבור שם קבורים גם-כן ב' יהודים אחרים. וזה לי י"ז שנה משנהרגתי.

שאלתי לרוח האם לא שב בתשובה בעת שנהרג ? אמר לי, כי נבהל מאוד ולא עלה על דעתו לעשות תשובה, ובפרט שהוא עם-הארץ שאינו חושש לתשובה. גם לא הניח ציצית ותפילין כל ימיו, רק ג' פעמים בלבד. גם לא היה מתפלל, כי-אם ביום הכיפורים בלבד. ולא זו תחילת ביאתי לעולם. כי תחילת ביאתי היתה באיש אחד מילדי צפת תיבנה ותיכונן, הנקרא שלמה בן יחזקאל, ולפי שהרביתי לחטוא לכן נגזר עלי להתגלגל בדצח"ם. ובהיותי מגולגל ברימון אחד נזדמן שאותו רימון קנה אותו איש זקן וחסיד, הנקרא שמעון, ואכלו בסעודת שבת וברך עליו 'עץ' ו'שהחינו' ועל-ידי-כך נתקנתי. ואחר-כך נתגלגלתי בעיר איזמיר באיש אחד הנקרא חיים (אבל לא הוצרך להתגלגל בחי בלתי-מדבר כמו שגזרו עליו, יען כי שמעון הזקן העלה אותו ב' מדרגות, מן הצומח אל חי-מדבר, כמבואר בשער הגלגולים, הקדמה כב, דף כ"ב ע"ב, יעוין שם). והיה האיש ההוא חומד [מו ע"א] לאכול חלב, כי שמע מאנשים בורים שהחלב מבריא מאוד. והיה מתיך את החלב ואוכלו בפני עצמו. ובסוף ימיו עלה לירושלים תיבנה ותיכונן, ושם נסגר יומו. אחר-כך נתגלגל בי, אני אפרים יליד בבל, ולא תיקנתי מאומה, אלא הוספתי עוון על עווני וקלקול על קלקולי. ומעת פטירת שלמה הנזכר לעיל עד הזמן הזה יש ארבע מאות וחמישים שנה, מעלה-מטה, ובכל זה הזמן היתה הנפש מתגלגלת ממקום למקום בענין זה. ואחרי פטירתי באו עלי חמשה ושלושים מלאכי-חבלה, והיו מלקין אותי בכל יום ט"ו שעות. וט' שעות הנשארים מהיום היו מוליכין אותי למדבר שם מלא נחשים ועקרבים, והיו נושכים את בשרי ואוכלים אותו, ואחר-כך אחזור להחיות. ונמשך חשבון זה ארבעה שנים. ואחר ד' שנים אלו היו דנים אותי בגיהנם ט"ו שעות. ושאר היום מורידין אותי תוך בור עמוק מאוד חושך ואפלה, וסותמין את פי-הבור באבן גדולה ועומדים על האבן. וענין זה היה מתמיד והולך עד זמן שנתנו לי רשות להיכנס בזה הבחור, לפי שיש בידו חטאת-נעורים. כי בהיותו קטן הלך עם אביו לכפר בעקובא, ונכנס ביום-השבת לאותו הפרדס אשר שם באתי על הזכור, ותלש ביום השבת מאותו האילן עצמו אשר תחתיו באתי על הזכור. ולא נתנו לי רשות ליכנס בו על היותו קטן. אבל עכשיו היתה לי שליטה עליו מסיבה אחרת (ולא רצה הרוח לגלות לי הסיבה, עד אשר הכרחתי אותו בייחודים. ואמר לי, כי אסור לגלות מסתרי בני-אדם לפני העומדים. ולחש לי באוזני שנשק לבת אחת בבית הבושת) ונתנו לי רשות ליכנס בו. ונכנסתי בו בערב, בעת שהיה מתקוטט עם אמו על סעודת הערב. ונכנסתי מקדקודו, והרגיש כאלו דקירת-מחט עב של שק נכנס בקדקודו. והתחלתי לצער אותו את הצער הזה שאתה רואה. ועתה הנני מבקש ממעלתך לתקן אותי למען ה'. שאלתי לרוח : האם שמע, או ראה, או ידע, מענין נתן העזתי ? [...] האם נכנס לגיהנום, או עודנו בכף-הקלע ? אמר לי : 'לא ראיתי בעיני. רק זה ט' חודשים בהיותי בתוך הבור שמעתי קול המולה גדולה, כמו שמחת חתן וכלה, ושאלתי את פי הממונים עלי "מה קול זה ההמולה ?" ואמרו לי, כי נתן העזתי היום נגמר דינו מכף הקלע ועכשיו הוא הולך לגיהנום.'

בתוך דברים אלו הגישה לו אמו בשר-צלי לאכול. ובעת שנטל התיכה אחת לאכול אמר ליושבים : 'הביטו וראו איך בחתיכה פלונית מגולגלת אשה זקנה בת פ"ז שנים, מסיבת

שהיתה סורקת שער ראשה בחצר נגד הפתח הפתוח לרשות-הרבים. גם בחתיכת הרימון שבקערה השניה מגולגלת בת אחת. גם בציפור זה היושב על ענף-האילן שמצד הימין מגולגלת בו ריבה אחת בהיותה בת ג' ימים. וכל זה אני רואה בעיניי, ותמיה אני עליכם איך אינכם רואים! ולכן צריך שאחד מכם יברך על חתיכות אלו ככוונה, וכל העומדים יענו אמן כדי לתקנם. וכן עשינו כדבריו. אמרתי לרוח: 'האם תבחר לצאת בשופי ובנחת, או בהכרח וחרפה ובוז? כי על-כל-פנים צריך אתה לצאת היום הזה. ואם תקשה לצאת, אני מוציאך בעל-כרחך וקולר שמות-הקדושים והשבועות תלוי על צוארך'. אמר לי: 'הן אעשה כדברך, כי גם [מו"ב] אני רצוני לצאת. אמנם לא אצא כי אם בשעה י"ב ושליש כעת הכנסי בו'. אמרתי לו: 'מן הנמנע הוא זה, יען כי היום הזה הוא ערב שבת וערב ראש השנה, וצריכין אנחנו לעסוק בצרכי-שבת וצרכי ראש-השנה, ואי אפשר להתעכב אצלך. יותר טוב לצאת עתה שהוא זמן עליית-הנשמות לגן-עדן, כדי שתזכה לעלות עם הנשמות'. השיב הרוח: 'כל השבת הוא קודש, ואוכל לעלות בכל עת שארצה'. והתחלתי להכריחו על-ידי הייחודים. וצעק בקול מר ואמר: 'אם-כן אצא בשעה י"א וחצי מהיום'. אמרתי לו: 'גם זה לא אוכל שאת, אלא עכשיו תצא'. אמר לי: 'אם כן, לך קנה צרכי-שבת. ושוב אלי בשעה ח', וירחם ה', ונראה מה נעשה'. אמרתי לו: 'אם-כן אין לך שום רשות להזיק את אפרים, או לעלפו עד שובי אליך'. והודה לי בזה. וחזרתי אצלו בשעה ח', והתחלתי לייחד עליו ותקעתי אצל אוזנו י"ב קולות. והרעים הרוח וצעק ואמר: 'רצוני לצאת בלא הכרח! אמרתי לו: 'מאיזה איבר אתה יוצא? אמר לי: 'מעניני'. וגערתני בו שלא ייצא מעניני, יען כי ביציאתו הוא מסמא את עיניו. אמר לי: 'אם-כן אצא מפיו'. וגערתני בו. 'אצא משיניו ולא אעקור לו רק המלעת שאצא מדרך שם'. וגערתני בו. אמר לי: 'אם-כן, מאיזה איבר רצונך לצאת? אמרתי לו: 'מאצבע קטנה של רגל שמאלית מבין הציפור לבשר'. השיב, כי 'זהו צער גדול אלי לצאת מסיום-הגוף, שהוא מקום אחיזת הקליפות ומקום טמא. והכרחתי אותו בייחודים ובהשבעות ובגזירת נידוי-חרם-שמתא שלא ייצא כִּי-אם מאצבע הקטנה של רגל שמאלית, ולא יזיקו בשום איבר, אפילו באותה אצבע הקטנה שהוא יוצא ממנה. ולא ייכנס עוד בשום אחד מישראל, ולא יזיק לשום אחד מישראל. ונתרעם מאוד ואמר כי איך אפשר שלא יעקור, או לפחות יבטל, את אצבע הקטנה שיוצא ממנה? והוצרתי לדבר עמו בלשון רכה, כדי שלא ייצא בכעס וזיקהו. ואמרתי לו, כי 'כפי הנראה שנשמך היא גדולה מאוד, רק מסיבת העוונות הוכרחה להתגלגל. ואתה עניו וביישן ואוהב את התורה ומוקיר רבנן. והואיל וכן, אין רצוני להזיק לבחור זה כלל, כדי שלא תיכנס בכלל מה שאמר רז"ל "נשמות הרשעים הם מוזיקי עולם", ותהיה גם אתה כאחד מהם. אז נכנע הרוח והשיב: 'דברייך טובים ונכונים מאוד, ואני מזומן להכריח את עצמי ולהתגבר על מידתי שלא אויזקו כלל. אבל על-כל-פנים יישאר חולה ט"ו ימים ואחר-כך יבריא'. אמרתי לו: 'ענין זה לא יתכן להיות, יען כי ימים אלו הם נשגבים ויקרים מאוד, ורובי-המצוות תלויים בהם, שהם ראש-השנה ושבת ותקיעה ועשרת-ימי-תשובה ויום-הכיפור וסוכה ולולב והושענא-רבה וסיום-התורה. ואתה גורם להפריעו מכל אלו המצוות, וגם ממצוות-ציצית ותפילין ומן התפילה, וזה מוקש לנפשך בעולם-הנשמות. אמר: 'כי זה צער גדול הוא לי אם לא אעשה לו מאומה רע'. אמרתי לו: 'ראוי לך לסבול הצער הזה לכבוד הקדוש-ברוך-הוא ולכבוד מצוותיו'. אמר הרוח: 'אוי לי אם אעשה כדברך, אבל מוכרח אני לסבול כל-זה לכבוד הקדוש ברוך הוא'. ובתוך דברים אלו אמר הרוח: 'עתה הגיעה שעה עשירית מהיום ואני רוצה לצאת. בבקשה ממך שתלמוד כדי שתצא נפשי מתוך דברי-תורה ותתתקן. והתחלתי ללמוד

מזמור³⁰⁹ 'ענך ה' ביום צרה' וכו', 'יושב בסתר עליון'³¹⁰ וכו', 'בקראי ענני'³¹¹ וכו', אלפא ביתא³¹² שם אפרים בן אסתר, [מז ע"א] 'דברי עונות גברו מגי'³¹³ וכו', עד 'קדוש היכלך'. 'מרכבת יחזקאל',³¹⁴ 'מי אל כמוך'³¹⁵ וכו', אדרא רבא³¹⁶ מן 'פתח ר"ש ואמר ווי מאן דאושטי' וכו' עד סוף י"ג תיקוני דיקנא. זוהר ויקהל דף רי"ט ע"ב, מן 'ר"ש ור"א בריה הוו יתבי' וכו' עד 'הקיצו ורגנו שוכני עפר'. 'פיטום הקטורת',³¹⁷ 'שמע ישראל', 'אנא בכח'³¹⁸ וכו'. ואחר כך אמרתי 'היי רצון' וכו' הכתוב לעיל בישיעה סימן ל.³¹⁹

ובהיותי לומד אמר הרוח: 'הרי אני יוצא' ואמר: 'שלום עליכם' ויצא לפי דבריו מהבחוור, ולא עשה לו מאומה רע. ותיכף ישב הנפגע וחזרה דעתו עליו, כי לא הרגיש מכל הנעשה בו. ותמה ואמר: 'על מה קבוצת האנשים והנשים אלה פה? ועל מה אבי ואמי בוכים?' אמרו לו: אין דבר, כי נתעלה מעט מזער ובאו לבקרו. ותיכף נתפזרו אותם האנשים וילכו איש לדרכו. ונגשו אביו ואמו ונשקוהו. ואמר להם תהילה לאל שאין בו מאומה רע. ואני כבר הזמנתי קמיע לנפגע לנושא עליו אחר יציאת הרוח כמו שאמר האר"י ז"ל. וכן אמר הרוח קודם צאתו, כי הממונים אשר עליו אומרים 'שצריך להזמין לאפרים קמיע ולכתוב בו ד' שמות הנודעים לך ותתלה אותם בצוארו כי שלא יחזור הרוח ליכנס בבחוור'. ותיכף ומיד תלינו הקמיע בצוארו. אמנם, לפי דעתי, שיערתי שלא יצא הרוח מהבחוור, רק ערום-הערים ונחבא בגופו, יען כי לא עשה הנפגע שום תנועה בגופו, או ברגליו, כנהוג. אבל העלמתי עין והראיתי את עצמי כאלו גם אני סובר שיצא הרוח לגמרי, יען כי נטה היום לערוב וצריך לילך לבית הכנסת. וגם כדי להתעות את הרוח שיסבור שאנחנו מאמינים שיצא ועל-ידי-כך יזהר להסתיר את עצמו בכל יכולתו, ולא יזיק את הנער לפחות בשני ימים של ראש-השנה, ואחר-כך ירחם ה'. והנה אחרי שני הימים של ראש-השנה התחיל הנער לחלות מעט מעט, עד שגילה הרוח את עצמו בשבת-שובה והתחיל לעלפו. ובליל מוצאי-שבת ערב יום-הכיפור הלכתי אצלו. ואמרתי לו: 'הוי משקר ומהתל! איך אמרת שיצאת בערב ראש-השנה ואתה נעלמת בגוף הנער?' ואמר לי, כי כבר הוא יצא בערב ראש-השנה, אך לפי שיצא קודם זמן השעה שנכנס בה, מפני זה חזר ונכנס (אלה דברי שגעון) והוא מוכן ומזומן לצאת במוצאי יום-הכיפור. ושאל מאביו של הנער שיסבב ד' תרגולים על ראש אפרים, ולשחוט אותם כנהוג. ולא רצה הרוח שיפחתו מד' תרגולים, גם לא רצה לומר הטעם. ואולי שרצה לסבב ג' לג' גלגולים שלו ואחד לבחוור. וכאשר הביאו הד' תרגולים לפניו תפש אותם בידו ואמר כי בזה התרגול מגולגל בו נפש אחת. וחילה פני שאני אשחוט אותו ולברך עליו 'על השחיטה ועל כסוי הדם' (כי אני הכותב מוסמך בשחיטת

309 תהילים כ.

310 שם צא, א.

311 שם ד, ב.

312 פסוקי תהילים קיט, לפי אותיות השם.

313 תהילים סה, ד.

314 פרקי ספר יחזקאל המתארים את המרכבה.

315 מיכה ז, יח.

316 זוהר ח"ג קכו ע"ב ואילך.

317 כריתות ו'.

318 קבוצת פסוקים מקובצים. נאמרת בתוך 'סדר הקרבנות' ולפני הפיוט 'לכה דודי' (בנוסחים אחדים).

319 הרב פתייא מפנה כאן לפירושו-הוא לישיעה פרק ל.

התרגולים משנת התרמ"ב), וכן עשיתי. והרוח קיים את דיבורו, כי במוצאי־יום־הכיפור כאשר הלך הבחור אל בית־הכנסת (של משה דהאן), הרגיל להתפלל שם, סיפרו לי האנשים שהיו מתפללים שם, כי אפרים הנזכר נתעלף בעת תפילת־הנעילה. וצעק הרוח על האנשים המתפללים בהיכל ההוא שייצאו מההיכל. והציבור, מקצתם יצאו ומקצתם לא יצאו, כי רצו לראות. ואמר להם הרוח: אם לא יתרחקו מאצלו הוא יגלה לפני הקהל את כל עוונותיהם. ואז כולם ברחו מאצלו (כי היה חס עליהם לעמוד אצלו פן יפגע בהם בעת צאתו ויוקו). וצעק על התוקע ואמר לו [מז ע"ב] שיכוון עליו בעת שיתקע. ובעת התקיעה אמר הרוח לציבור, כי עתה ירד מלאך מטטרון לקבל התפילות והתקיעות של כל ישראל, ואני הנני יוצא עמו כדי שאכנס לגן עדן! וצעק הבחור צעקות גדולות מרוב כאב רגלו. והיכה את רגלו השמאלית על הרצפה הכאות גמרצות וחזקות מאוד, ואחר־כך יצא הרוח לגמרי. וישב הבחור שלם בדעתו ובגופו, אמנם לא היה יכול ללכת מרוב כאב־רגלו וישאוהו ויביאוהו לביתו. ובבוקר נעשה בריא ושלם. עד כאן.

אחר־כך בשנת התרע"ג ט"ו אלול, באה אלי בתולה אחת בת י"ז שנים, ושמה כתון בת עזיזה, ואמרה לי כי 'אני יתומה מאבי. ובשנת תרע"ב הלכה אמי לעיר פרס כדי לבקר את אחי אשר שם, כי חולה הוא. ועזבה אותי ואת אחי הקטן ואת אחותי הקטנה אצל אחות־אמי, אשר היא כעסנית ורגזנית מאוד. ונילאתי כלכל את כעסה ואת חרפתה וגידופיה, ואם אקשה את מצחי להוכיח אותה על כעסה ועל קללתה — אפשר שתוציא אותנו מביתה לגמרי, ואינה חוששת. לכן נשאתי כל דבריה בדומיה, עד כי הציקתני רוח־בטני מרוב צערי ויגוני. ובחודש אלול הוסיפה לי צער על צערי ויגון על יגוני, עד כי במוצאי־שבת־קודש הייתי בוכה ומיללת על משכבי מאין הפוגות על רוע־מזלי. והנה בתוך כך הרגשתי כמו חתול גדול נפל על מותני בין שני כתפיי, והיה משרט בבשרי שריטות גדולות כדי לפנות לו דרך ליכנס בי. ויראתי לצעוק, פן יחרה בי אף אחות־אמי השובבה. ואחר־כך הרגשתי שהחתול ההוא נכנס בזרוע שמאלי. וכמו כובד־הריחים כבדה זרועי עד שלא יכולתי להזיז אותה ממקומה. ומהיום ההוא והלאה היתה זרועי רועדת ועצמותיי רועדים, ולפעמים גם גלגל־עיני עולה ויורד. ורגלי מסתבכין זה בזה ומתנדודים אילך ואילך. ובשוכבי על מיטתי שמוע אשמע מתחת הכר קול הכאת־פטיש חזק מאוד, ונגולה שגתי מעיני, כי לא יכולתי לישון מקול הכאת־הפטיש. ונשארתי בעיני זה עד שוב אמי מעיר פרס בשנת התרע"ג. והוליכתני אמי אצל פליל ישמעאלי, ואחר כמה יגיעות אמר שזהו שד נוצרי חזק מאוד ונלאה הפליל לגרשו, ולא יכול לו. והלכנו על מצבת יהושע כהן־גדול, ונתבודדתי שם לבדי והתפללתי שם בדמעות־שליש. ובתוך־כך אחזתני רעדה גדולה ונעקמו עיני, וראיתי אדם נכבד נורא מאוד לבוש בגדי־לבן ומעוטף בצמר־לבן, ולא יכולתי להביט בפניו, והוא עומד בריחוק ד' אמות. ועומד ומתבונן בי באין־אומר ואין־דברים. וכאשר שבנו מלהשתטח היתה מגמתינו לילך אל הפליל, ובלא מתכוין הרגשנו עומדים אצל ביתך. ואמרנו הואיל והגענו פה — ניכנס אצלך ונשמעה מה בפוך'.

ואני הכותב, בראותי את כתון בוכה ודמעתה על לחיה, נשבר לבי בקרבי ונכמרו רחמי עליה. וייחדתי לה הייחוד של הרוח. והתחיל הרוח להרעים בקולו ולזעוק ואמר שהוא אשה זונה אשר בגדה באלוף־נעוריה. ושאלתי על שמה ושם אמה, ולא רצתה להגיד. ואחר כמה יגיעות אמרה שהיא פלונית בת פלונית, והיתה מהתלת בי כמה פעמים. ונמשך ענין זה מט"ו אלול תרע"ג עד יום ב', י"ט כסליו התרע"ד, עד שהיא אמרה שהיא רוזה בת פרחיה. ומכאן ואילך אני כותב את תשובת השאלות אשר שאלתיה, כי מהתשובה תובן השאלה.

[מח ע"א] אמרה רוזה, כי בשעת פטירתה באה ללילית. ונפשה רעדה ממנה מאוד ובקשה לברוח ולצאת מגופה טרם שתיגע בה ללילית. אך תיכף שלפה את חרבה והניחתה על צוארה ויצאה נפשה, ולא הרגישו בה היושבים, כִּי־אם אחרי שעה אחת. ואחר־כך הטילו ערומה על הקרקע ובוזה מצאה מעט קורת־רוח. ושני פעמים באה הנפש כדמות עוף פורח וסובבה את גופי, וגופי הרגיש בה. ואחר־כך הלכה לה ושוב לא חזרה. ואחר שנקבר גופה באו עליה ה' משחיתים והביאו את נפשה והעמידו אותה על ראשה. ושאלו אותה על שמה, ואמרה להם שנקראת רוזה. ולא היו המשחיתים משגיחים בשם זה כל עיקר. והיו מכים וחובטים אותה ג' ימים וג' לילות באי־הפסק כלל במקלות־של־אש. עד שעלה אחר־כך בדעתה לומר להם שם זה, ואמרה להם שנקראת נהרים, ותיכף עזבוה והלכו להם. ואחרי הליכתם בא מלאך אחד אכזרי כמו משחית, אף־על־פי שהוא אינו משחית, והוציא את הנפש מהקבר והכה אותה מכה חזקה. ומאותה הכאה נקלעה ונזרקה עד פתח־בית־דין־הגדול שברקיע והיא מועמדת שם ערומה כביום היוולדה. ותיכף יצאו מבית־דין ג' מלאכים אכזרים והביאו סמרטוט של בגד בלוי ושחור, והקיפוה למטה מטבורה לכסות את הערווה, והכניסוה לפני הבית־דין. והבית־דין היו שלושה, הגדול הוא באמצע והשניים הם: אחד בימינו ואחד בשמאלו וזוהר־פניהם כמו החמה. ושאל אותי האב־בית־דין: מה שם אביך ואמך? ולא רציתי להשיב לו. והיכוני הממונים מכות אכזריות עד שלא יכולתי לסבול. כי במכה הראשונה נעשיתי כאוד־מוצל־מאש. ובמכה השניה נעשיתי גחלת. ובמכה השלישית נעשיתי אפר. וגם הבית־דין הילקני עמהם ואחר־כך חזרו והחיו אותי. עד שהוכרחתי לומר להם ששם אבי הוא יעקב ושם אמי היא פרחת (עיקר שם אמה הוא צלחה, והיא אשת יעקב בן גזאלה הנזכר לעיל בתחילת דברינו בפעם השלישית דשנת התרס"ג, שהיה מגולגל בנועם בת לאה, והוא הגביר המפורסם שהיה דר בעיר בצרה ושמו יעקב כמארה. וגם בנו יצחק, המכונה חוגי, היה רע ובליעל, ולא הניח שום זימה ותועבה שלא עשה, ובסוף ימיו המיר דתו ונעשה ישמעאל. ואחרי מותו נעשה רוח רעה ונכנס באשה אחת ובאה אותה האשה אצלי לרפאותה. ונחזור לדברינו) כי אני ואבוי למי שיכפור לפני הבית־דין, כי לפניהם ניגלו כל תעלומות־לב, ואין דבר נסתר מהם. אחר־כך נתנו לי פנקס אחד, ואינו כפנקס עולם־הזה ואין לו דוגמא בעולם־הזה, ופתחו אותו לפני ואמרו לי: 'קראי בו'. אמרתי להם: איני יודעת לקרוא [...]. [מח ע"ב] אמרו לה הבית־דין: אם לא תדעי לקרוא אמרי את מה עשית איסורים מימך. אמרתי להם: לא עשיתי מאומה רע. וכפרתי בכל מרוב הבושה והכלימה. וחזרו ונתנו לי מכות נמרצות כבתחילה. והוכרחתי לומר להם כי דיברתי דברי־חשק עם הבחור סלמאן שכננו. אמרו לי: ולא עשית עמו איסור? ומרוב ייראתי מן המכות אמרתי להם ששכב אותי. אמרו לי: כמה שנים שכב אותך? אמרתי להם: שנה אחת בלבד. ויוסיפו להכות אותי עד שהודיתי לפניהם ששכב אותי ה' שנים. אמרו לי: כמה פעמים שכב אותך באותן הה' שנים? אמרתי להם: זה לא ידעתי, אולי חמישים או ששים פעמים. ולפי שידעו שבאמת איני יודעת מספרם לא הכוני. רק אמר לי האב־בית־דין כי 'מאה פעמים שכב אותך, ומן השמים המיתו אותך כדי שלא יבוא עוד בעליך לידי איסור. ואת למה עשית איסור זה? האם לא יש לך בשר־היתר? ועלה בדעתי לומר לפני הבית־דין: וכי אני היה בדעתי לבואו? והלא סלמאן שכני הוא אשר פיתני! ולא עוד אלא שלא ידעתי שזה הוא איסור חמור, רק מינהג בעלמא. וגם מימי לא שכבתי עם איש אחר, רק עם סלמאן לבד. וכאשר התחלתי לטעון הכוני שלוחי הבית־דין העומדים מימיני ומשמאלי ואמרו לי: שתוקי! ואל תדברי שום דבר אחר, רק תשיבי תשובה על מה ששואלים אותך הבית־דין לבד. אחר־

כך אמר לי אב־בית־דין: פסק־דין להינתן ביד המשחיתים מאה שנה [...]. ובכל לילה תחטבי עצים וישרפוך בהם לעיני בית־דין שלוש שעות בכל לילה. גם תלקי לעיני הבית־דין שעה אחת. ובאלו המאה שנה תלכי עם המשחיתים אשר נמנה אותם עליך לכל מקום אשר יצוו עליך ללכת שמה. והיוהרי שלא תעברי ושלל תמרי את דבריהם. [מט ע"א] ואחרי המאה שנה תחזרי לפנינו פה לדון אותך על עוונות אחרות. וקבלי עליך את הדין, והישבעי לפנינו בשמו הגדול שלא תעבורי על דברינו אלה. והרימותי ידי ונשבעתי בחי העולם שלא אעבור על דבריהם. ואחר־כך קראו לד' משחיתים ואמרו לי כי אלו הם הד' משחיתים אשר הפקדונם עליך, אחד בימין ואחד בשמאל ואחד לפניך ואחד פקיד עליהם. ופטרוננו מבית־דין ונמשכה עמידתי לפני הבית־דין ג' שעות.

ותיכף לקחוני המשחיתים והוליכוני למדבר גדול איום וגורא, מלא נחשים ועקרבים וחיות רעות, מיגים ממינים שונים, וכלבים גדולים — כולם רוחניים — המחרידים את כל הנפשות העוברות דרך שם (ועל זה התפלל דוד המלך עליו השלום: 'הצילה מחרב' נפשי מיד כלב יחידתי',³²⁰ כי אף־על־פי שלא היו נוגעים בי כלל, מכל־מקום מפחדם רחפו כל עצמותי. ואני, אף־על־פי שכוחי גדול כמו המשחיתים ממש, כי תמיד אני פורחת ובורחת מלפניהם והם רודפים אחרי, ואין מרחק ביני ובינם רק אמה אחת בלבד, עם־כל־זה אני כפופה להם מפני שהם ממונים עלי, והשיגוני והלקוני במדבר ההוא כ"ז מלקיות ביום. ובשעה ג' מהלילה מוליכין אותי למדבר אחר, שלא שזפתהו עין, וגם אני לא אדע ללכת שמה לבדי, וגוזרים עלי לחטוב עצים בשיעור מוגבל, והוא ברוחב אמה על אמה ברום אמה, ולשאת אותם על שכמי העירום ולהביאם לפני הבית־דין השני, שמקומם הוא בסוף חצי־העליון של אויר הרקיע. ובית־הדין הנזכר הם ממונים על העונש [...]. והם בית־דין אחד מלבד בית־דין הראשון שברקיע אשר נתתי דין וחשבון לפניהם. ובבית־דין השני יש גם־כן ממונים אחרים שמשמשינן לפניהם, והם מלאכים אכזריים, רק שאינם כמו הד' משחיתים הממונים עלי. והד' משחיתים מסרו אותי עם משא העצים ביד אותם הממונים והם הכניסוני לבית־דין, ולקיתי שם שעה אחת, ולא יכולתי לכוין ולדעת את מספר המכות כמה הם. ואחר־כך הושיבו אותי על אלומת־העצים וביערו אש תחת העצים והסיקו אותי ג' שעות, עד שנעשיתי אפר. ואחר־כך חזרו והחיו אותי. ואותם הבית־דין אז תיכף כותבים בפינקסם, כי ביום פלוני בחודש פלוני באה רוזה לפנינו, ועשינו בה דין כך וכך. ואחר־כך מוציאים אותי הממונים של הבית־דין ומוסרים אותי בידי המשחיתים המחכים אותי מחוץ לבית־דין. וחוזרים ומוליכין אותי אל מדבר החיות הנזכר לעיל, ושם מלקין אותי י"ז מלקיות של הלילה. כה נהגו עמי שתי שנים שלימות'.

ותבכה רוזה לפני דמעותיה יורדות לארץ. ותאמר: 'מה אומר לפני אדוני? אוי ואבוי עלי ואל אותו הצער שאני בו, כי היו עוקצי־העצים עוקצים בבשרי כמחט בבשר־החי (פירוש כמחט בבשר־המכה שחיתה שמכאבת יותר), כי אין אותם העצים כעצים של עולם הזה, ובכל פעם יתפח הבשר של כתפי, עד שיהיה כנוד מלא מים. ועוד אחרת שכתפי הוא עירום ואיני לובשת מאומה. ולא עוד אלא שאם אני מחסרת מאלומת העצים אפילו קיסם אחד כשיעור מחט — היו גוזרים עלי הבית־דין לשוב בחזרה למדבר הרחוק ההוא ולהוליך עמי גם אלומת העצים עד שם, ולהוסיף עליה שם קיסם אחד ולחזור אחר־כך לבית־דין ולהישרק בה. [מט ע"ב] וגם המשחיתים הם הולכים ובאים עמי. וכבר נסיתי ענין זה שלוש פעמים

שחסרתי קיסם אחד במתכוין, וקנסו אותי לחזור לשם עם משא-העצים ולהוסיף עליו קיסם אחד, כי "גם אנחנו יודעים השיעור!". ומשם והלאה גזרתי שלא לחסר כלום. ובתשלום כל שנה ושנה של פסק דין של בית-דין הגדול שברקיע, אחרי צאתי מבית-דין השני, היו מגישים אותי הד' משחיתים לפני בית-דין שלישי, שגם הוא באויר למטה מהרקיע, ושם כותבים בפניגסם כמה שנים נסתלק מעונש שלי וכמה שנים נשארו עלי. ובאותו הבית-דין אין בו לא עונש ולא מלקות כלל. ובכל ימות-השבוע אין לנו מנוחה, רק שביום הששי מתחילת שעה ששית ומעלה אוסרים אותנו בשלשלאות ועומדים עלינו המשחיתים לשמור אותנו עד מוצאי-שבת-קודש. ויש רוחות שיושבים בכנופיות ומספרים זה לזה את מעשיהם הרעים, ואת ערמתם הרעה שהיו עושים בהיותם בחיים, ואת פסק-דינם ואת עונשם אשר שתו עליהם הבית-דין-של-מעלה וכיוצא בזה. ובדרך כלל שאפילו ביום השבת לא נמצא נחת-רוח, יען כי אנחנו זוכרים את הצער שבעבר בימות-החול על ראשינו, ואת העונש והצער המעוטר לבוא עלינו במוצאי-שבת-קודש. רק אני רוזה אוהבת לישב גלמוד בלא חברה. ויש רוחות שהם כבן ט"ו וכבן י"ד שנים [...]. וכאשר אומרים החיים קדיש על נשמותינו ניקח מעט נחת-רוח, כמו רגע אחד בלבד, כי בעוונות אין עכשיו אומרים הקדיש כהוגן וכראוי, אלא בהבלעה ובחיסור אותיות, ופסולים הם. ומה גם האומרים קדיש הם רשעים ומחללי-שבתות. כל הרוחות הם ערומים ויחפים ופרועי-ראש כיום היוולדם ממש [...]. ואינם מתבוששים זה מזה כלל (כי אין שם יצר-הרע). ורוב המנאפים הם נשים. ובכל מקום שפרחתי לא מצאתי רק כתות כתות של גואפים וכולם יהודים, אנשים ונשים ובחורים.

אמרתי לרוח: 'והלא אמרו חז"ל³²¹ הבעל ארמית קשורה בו ככלב, כמו שכתוב: 'לשכב אצלה — בעולם-הזה, 'להיות עמה' — בעולם-הבא', אם-כן לא ייבצר שלא יש בהם בועלי-נוכריות גם-כן, ואיך את אומרת שכל הנשים הם יהודים?' אמרה לי: 'את זה לא ידעתי, כי אולי הקדוש-ברוך-הוא הוא נקרא רב חסד, וכדי שלא יתביישו הרשעים זה מזה הפריש לכל מין עבירה ועבירה מקום מיוחד ומוגבל בפני עצמו באויר הרקיע, ולא קרב זה אל זה, רק העובר בשתי עבירות של זו ושל זו הוא נכנס ועובר בשני המקומות [...]. אך אני לא נאפתי כי-אם עם סלמאן, לזה לא ידעתי ממה שנעשה במקומות אחרים, ואין הדבר ברור אצלי.' (אמנם בשער רוח הקודש, תיקון ב, דף י"ח ע"ב כתב שם וזה לשונו: דע כי אמרו רז"ל הבא על הגויה קשורה עמו ככלב, וכוונת רז"ל היא כי הבא על הגויה יתגלגל אחרי מותו ככלב וכו', יעוין שם. ואם-כן לא קשה מדי, אם לא מצאה רוזה רוחות קשורים עם הנוכריות לפי שאותם הרוחות עדיין לא זכו להתגלגל ככלב. אמנם בווהר בהר סיני דף קי"א ע"א ברעיא מהימנא משמע שהבא על הגויה יתגלגל בנוכרי).

[ג ע"א] ונחזור לענין שהיינו בו. כי אחר שהייתי פורחת ב' שנים במקום חיות רעות, גזרו אחר-כך עלי לפרוח על חוף-הים שבע שנים רצופות ושתי שנים על קברי-המתים של עיר מולדתי בגדאד. וזהו תמורת מקום חיות הרעות. ודע, שאין שום צער בא כמו צער הפורח על קברי-המתים, כי עולה באשם וסרחונם וצחנתם באפינו יותר מנבלה סרוחה, ויש לנו צער גדול אשר לא ישוער. ובעוברי דרך שם ראיתי את נפשי [...]. עומדת על הקבר, ותתבונן בי ותיקרא אלי בקול גדול: אנה הולכת? ואני לא השגחתי בה ולא חששתי לדבריה, כי אני בצער גדול של הריח רע, ואפילו אם תתבטל הנפש לגמרי — לא

איכפת לי כלל. ושאר השנים, עד תשלום המאה שנה, גזרו עלי לעוף למעלה באויר הרקיע בגובה ארבעים שנה מן הארץ, כי עד שם מגיע עפירת-הרוחות ולא למעלה מזה כלל, רק בזמן שדנין אותנו בבית-דין הגדול שברקיע אנחנו עולים עד שם כדי להידון. אמנם כאשר אנחנו פורחים על חוף-הים, או על הקברות, אנחנו פורחין בגובה ב' קומות או ג' קומות מהארץ, ולא מכישלון-כח, כי יש לנו כח וידינו מגעת לעוף מן הקרקע עד הרקיע ברביע שעה, אלא שכך גוזרים עלינו ואין לנו רשות להגביה יותר. גם מתיראים אנחנו להגביה יותר פן נכוה באש-הרקיע, כי עדיין לא נודענו. גם אנחנו פורחין מעומד, ולא כשטיין על המים. ודע, כי כשגוזרים עלינו לפרוח במדינתנו אנחנו מוצאים קורת-רוח מאוד. אמנם כאשר רוצים המשחיתים להכביד את עולינו גוזרים עלינו להתרחק הלאה למדינות אחרות, וזה קשה עלינו מאוד (אולי מסיבת שאינם מבינים לשונם) ואף-על-פי שתמיד אנחנו בורחים ונשמטים מהמשחיתים, מכל-מקום אין אנו יכולים לצאת הלאה מהגבול אשר גבול לנו, רק נשמט מהם ממקום למקום באותו הגבול. ואם יצוא נצא מחוץ לאותו הגבול — עונש גדול מוכן לצלעותינו, כי מכים אותנו מכות אכזריות בלא קיצבה, מלבד סכום המלקות שגזרו עלינו הבית-דין.

גם דע, כי אחר שמלקין אותנו המשחיתים שיעור שקצבו לנו הבית-דין אין להם רשות להכות אותנו עוד ביום ההוא. וגם אין להם רשות למנוע אותנו מכל דבר רע אשר נעשה, אם להזיק את בני-האדם, או להיכנס בתוכם כדי להניצל ממכות המשחיתים עצמם. עם שאין אנחנו נמלטים מעונש המוטל עלינו ליתן לפני בית דין השני הנזכר לעיל, כי בזמן החיוב צריכים אנו לילך ולהביא עצים ולהישרף וללקות לפניהם. ואז הממונים שעל אותו הרוח מוציאים אותו מתוך הבעל-חי, או מהאדם החי בעל כורחו, ומוליכין אותו לפני הבית-דין ושם הוא נשרף ולוקה, ואחר-כך חוזר ונכנס תוך הבעל-חי, או האדם ההוא. ואינו מרויח רק להנצל מהכאת המשחיתים בלבד.

ודע, כי בזמן שתייחד הייחודים של הרוח, אם יודמן שידך מונחת על הרוח, יכאב לרוח מאוד, יותר מהכויה של אש (גם למדתי כלל אחר מרבוני עסקי הרוחות שבאו על ידי, והוא: אם איזה רוח נכנס באשה, ואי אתה יודע אם אותו הרוח הוא איש או אשה, שאול תשאל את הנפגעת: אם רואה בחלום איש עומד לגדה, או שוכב עמה [ג' ע"ב], או שמכניס בלבה תאות תשמיש, או אם מחכך לה בבית-הרחם, או פי-הטבעת, או שאין מניחה לעסוק במלאכת-הנשים, או שאין מניחה להיזקק לבעלה. ידוע תדע, כי אותו הרוח הוא איש, ולא אשה, ולכן הוא מואס במלאכת-הנשים וגם מונעה להיזקק לבעלה, כדי שלא יהיה גם הוא נבעל. ובסימן אחד או בשני סימנים מאלו די להמייחד. כי יש רוחות מקפידים באחד, או בשנים, ואינם מקפידים בכלם. ולכן, אפילו אם נשבע לך הרוח שהוא אשה, ולא איש אל תאמן בו. וכן הענין באיש המתלבש בו רוח אשה, שתמיד הוא רואה בחלום שהוא משמש עם אשה, ורואה קרי ומוציא זרע לבטלה, אבל אם רוח אשה ניכנס באשה, או איש באיש אין להם מניחה זה. וזה הסימן הוא דווקא ברוחות המנאפים, אבל אם אותם הרוחות לא היו מנאפים בחייהם — אין סימן זה נוהג בהם. וזה בדוק ומנוסה). ואם לא תדע איזה מקום הקבוע לו לישב שם, או אם יישמט מתחת ירך ומדלג ממקום למקום, אז תדביק את פיך על אוזן הנפגע ממש, כדי שייכנס כל הבל הייחוד תוך חלל-הגוף, וזה יפעול יותר מאשר תניח ירך על האיבר שבו יושב הרוח, כי זה יכאב לרוח יותר ממלקות-המשחיתים ומחיבוט-הקבר. (ולכן נתחכמתי וקניתי לי קנים-של-ברזל, מאותם שמניחים הרופאים באוזניהם בעת שרוצים לשמוע אל דופק הלב. שצד אחד, שהוא כעין משפך, מניחין אותו על לב

החולה, וצד השני, שבו ב' קנים מעוקמים, מכניסים הרופא בשתי אוזניו ושומע את דופק הלב. ואני הייתי נותן את שני הקנים באוזני הנפגע, וראש השני — שהוא כעין המשפך — הייתי נותן על פי ומייחד בו). גם אם תכה בידך על הנפגע יכאב לרוח כמו הגחלים וכמו הייחודים, אלא שאין המכות מתקנים את הרוח, רק הייחודים בלבד.

ואני רווה לא הוכרחתי לדבר אתך רק מרוב המכות אשר היית מכה בי, עד שלא יכולתי לסבול. גם אם לא התמיד לייחד על הנפגע כ־אם לפרקים, אינו מועיל לכולא את הרוח מיגיעו ויחזור ויקשה ערפו ומצחו לנגדך, רק צריך לייחד הרבה פעמים זה אחר זה, ולהכותו ולבנותו ולהכעיסו, כדי שתקצר נפשו בזה וייצא. גם יש רוח קשה וכעסן, ואם תכעיסהו יזיק לנפגע. וצריך תחבולה לזה למושכו בדברים ולא בחזקה, ובפרט אם הרוח ההוא הוא למדן ותלמיד־חכם הוא נמשך בדברים רכים ולא בחרופים וגידופים. וצריך המייחד לשקול בפלס שיכלו ולכלכל דבריו במשפט איך יתנהג עם הרוחות. גם דע, כי אין כמות הרוחות שווים בגודלם. כי יש רוחות ששיעורם גדול כשיעור כף־איש. ויש קטנים מזה, ויש קטני־קטנים עד שיעור פול לבן (הנקרא בערבי פסוליי), ורוח אשר הוא קטן בכמותו יכול לעלות עד גרון־הנפגע, וניכר שם כליו קטן ומדבר עם המייחד. אבל רוח הגדול בכמות אינו יכול לעלות עד הגרון, כי הגרון הוא צר מהכיל אותו, ואם עלה יעלה עד שם — ייחנק הנפגע ההוא, לכן הוא מדבר בלבו. (הנה מה שאמרה רווה, שיש רוח גדול ויש רוח קטן כשיעור פול הלבן, זהו אמת, שכן מבואר בשער הגלגולים, הקדמה י"א, כי יש נשמה כלולה מכמה ניצוצות קטנים של ששים רבוא, ויש שאינה כי אם ניצוץ קטן שהוא אחד מששים רבוא, כי פחות מזה אינו נקרא נשמה. יעוין שם. אבל מה שאמרה רווה שנשמה הגדולה אינה יכולה לעלות להגרון [נא ע"א] שמא ייחנק הנפגע וכו', דבר זה אינו אמת, כי הרוח יוכל ליכנס אפילו בגב קטן כחודו־של־מחט. שאם־לא־כן, איך הוא ניכנס באדם מדרך הגרון, ואיך יוצא בכל יום לבית־דין־של־מעלה ללקות שם. ועוד, למה הוא צריך להעלות את כל קומתו בגרון, והלא הוא יכול להעלות בגרון את ראשו בלבד ולדבר !! אלא, העיקר הוא כמו שכתבתי למעלה. בדף מד ע"ב, בענין הרוח של שבתאי צבי, שהוא כדי שלא יכירוהו ולא יתבזה בין החיים יעוין שם. ועיין עוד בסמוך שאמרה רווה עצמה טעם אחר שהוא, כי בהיותם בחיים מידתם היא למעט בדיבורים. יעוין שם). גם מטבע הרוח שלא יניח לנפגע לעשות דבר שהרוח היה מואס בו בחייו, או אינו רגיל בו, כגון שהרוח שאינו שותה שיכר, או אינו שותה סיגארא, או אינו מניח לנפגע לעשן סיגארא, או לשתות שיכר, כי יימר שיכר לשותיו. ואם ניכנס באשה אינו מניחה לתפור ולכבס כ־אם בקושי, כי תקוץ ותבחל נפשו בדבר שאינו רגיל בו. גם ביום־השבת תוכל לייחד לנפגע אם הוא צריך לזה, ואם בני אדם ישתדלו לתקן את הרוחות — יגרמו ביאת המשיח.

ודע, כי אין הרוחות מכירים בעבירות בני אדם, כ־אם בעבירות שגם הרוחות היו עוברים עליהם בהיותם בחיים. ולפי שהם מכירים את מומי־נפשם, לכן הם מכירים גם במומי נפשות החיים הדומים למומיהם. גם נדע כמה פעמים חטאו באותו העוון, כגון: אם היה הרוח ההוא מנאף בהיותו בחיים, הגה עתה כשיסתכל באדם אם נאף או לא, ואת מי נאף, בתולה או בעולה, אלמנה או גרושה, ארוסה או נשואה, שומרת־יבם או חלוצה, כדרכה או שלא־כדרכה, יהודית או נוכרית, וכמה פעמים קלקל. וכן הבא על הזכור, שוכב או נשכב, כמה פעמים חטא בחטא זה. כי כל עוון ועוון הוא עושה פגם בנשמתו ומעלה עליה חלודה וכתמים, או עושה בה נקבים נקבים כבגד אכלו עש. רק אם זכו לחזור בתשובה ולעשות תיקון על חטאם, אז מתחילין הנקבים להיסתם והכתמים להיטהר. ועל ידי עסק התורה

והתפילה תחזור נשמתם להתרפא מחולי שבה, ותבריא לגמרי ותהיה בריה חדשה כילד קטן. ואז אין אנחנו רואים בהם שום חסרון. גם אנחנו יודעים ומכירים את שמות הנואף והנואפת, ושם אביהם ואמם ומשפחתם, ועירם וחצר שלהם וחדר שנאפו שם, והזמן שנאפו בו, אם הוא ביום או בלילה, ובאיזה חודש ובאיזה שנה, ואם היתה הנואפת נידה או טהורה, או מעוברת, הכל אנחנו יודעים, בין אם הם חיים בין אם הם מתים. אמנם כאשר יתקן הרוח המתלבש באדם על-ידי הייחודים ויטהר מן החלודה שבו, יוכל להכיר גם בעוונות אחרות, אף-על-פי שלא חטא בהם אותו הרוח. ואפילו אם אין אותם האנשים עומדים לפניו. והכל הוא לפי שיעור תיקונו, כי כל מה שיוסיף להתתקן כמו כן יוסיף דעת להכיר בכל ענין וענין. ובעוונותינו הרבים, בזמן הזה חצי הנשים הם מזונות תחת בעליהן, מלבד הבתולות ומשכב-זכור שאין אני מדברת בהם. לולי רחמיו יתברך, בהביטו בצדיק-הדור הדרים בעיר זו, שיש כמו חמישים צדיקים שעברו יותר מחצי ימיהם ולא פגמו בריתם כל עיקר, וגם לימוד-התורה והמעשים טובים, הם הם המגנים על הדור, שכל צדיק וצדיק מהם תלויים בזכותו כמה רשעים, והרשעים שניזונים בזכותו הם מגדפים ומבזים לאותו צדיק. ומלבד זה יש ביניהם עוון חמור: שהנשים מקטרות לשדים, ועושים להם תיקרובת מים ומלח, ובוזה נתמלא האויר של עיר בגדאד שדין ומזיקין, והם הם הלוקחים השפע והטובה והברכה של העיר ואין משאירים להם כי-אם התמצית. אוי ואבוי להם, כשאינם שומעים לדברי חכמים המזהירים אותם על ככה. ובזמן שדרשו בציבור והזהירו מלעשות עוד מים ומלח נודע הדבר אצלנו ושמחנו מאוד מאוד, כי נפשינו היא גועלת מאוד במי-המלח. ומה גם שלא נסבול להביט בשדים והמזיקים, כי הם מאוסים ומשוקצים ונתעבים מאוד, כי אף-על-פי שאנחנו רעים וחטאים ונפשינו פגומה וטמאה, על-כל-פנים עיקרה היא חלק אלוה ממעל חצובה מתחת כסא הכבוד, רק שעל-ידי העוונות עלה עליה חלודה, ואינה מן הפסולת כמו השדים. והטמא היותר גדול שבכל הרוחות יוכל לסבול לדבר באיזה פעם עם הזך והמעולה שבכל השדים, כי קרובים הם במדריגתם זה לזה. [...]

גם כאשר נביט באיזה אדם שניכנס בו רוח תיכף ומיד גדע שיש בו רוח של איש, או של אשה, וכמה שני חייו, וכמה שנים היה לו משנפטר, ושמו ושם עירו ושם אביו ואמו, וכמה שנים היה לו משניכנס באדם זה, ומאיזה איבר ניכנס, ואם ניכנס ביום או בלילה, ובאיזה איבר הוא יושב. ועל איזה סיבה היתה לו שליטה להיכנס, ועל איזה חטא נעשה רוח. ומה טבע שלו: אם הוא קשה, או רך, ואם הוא תלמיד-חכם או עם-הארץ, וכיוצא בזה. ולא עוד, אלא אפילו אם כבר יצא הרוח מן האדם ההוא עם-כל-זה מקומו הוא ניכר. ואני הכותב סיפר לי איש אחד, כי פעם אחת נודמן לידו מצוה גדולה. ואמרו לו בחלום, כי כבר היה מלובש בו רוח והיה שוכן בין ירך ימינו לבין הגיד, היום י"ד שנה, ולא היה יכול להזיקו מסיבת שהוא עוסק בתורה ובגמילות-חסדים. ולכן לא הרגיש ברוח ההוא, כי לא היה הרוח ההוא יכול להגביה ראשו ולפרסם, ולכן היה נחבא בין הירך לגיד, אשר שם מקום הטינופת ויכול לסבול לעמוד שם. ועל-ידי שעשה אותה המצוה הגדולה לא היה עוד כח ברוח לסבול ריבוי הקדושה, וברח ויצא לו משם לגמרי. עד כאן סיפר לי אותו האיש. וכדי לנסות את רווח הנזכרת חליתי פני אותו האיש לבוא ולעמוד לפני רווח, כדי לראות אם כנים דבריה, שהיא יודעת את מקום הרוח שהיה עומד שם קודם יציאתו. וכאשר נסתכלה רווח באיש ההוא, תיכף ומיד אמרה לאותו האיש כמו שאמרו לו בחלום ממש. עוד אמרה רווח, כי כל רוח הניכנס באדם מסיבת שאותו אדם עבר איזה עבירה, הוא ניכנס ברשות הממונים עליו, כדי ליסרו. והואיל והוא ניכנס ברשות, לכן תהיה הכנסתו בנקל,

שלא יהיה שום צער לרוח בעת היכנסו בו. ובעת-יציאתו צריך יגיעה רבה להוציאו משם. אכן, אם הוא נכנס שלא ברשות, וכל-שכן אם הוא ניכנס באדם שלא עבר איזה עבירה, כמו שניכנסתי אני רוזה בכתון הנזכרת, הוא ניכנס כגנב, וצריך לו טורח גדול להיכנס. ולהפך, בעת-יציאתו אין צריך לו טורח גדול. גם דע, כי אין הרוחות מכירים בדבר שעדיין לא הגיעו אליו, כגון: אם תשאל אותם על גיהנום היאך הם [גב ע"א] המדורין שלו, או על גן-עדן, וכל שכן על עולם-הבא. ואפילו על תנועת גלגל חמה ולבנה ועל מהלכם אינם מכירים בזה כלל, כי לא יוכלו לעוף ולהגביה למעלה לרום הרקיעים, רק עד שיעור ארבעים שנה ולא יותר, כי הם נשרפים מזיכוכ האויר. ומה גם שהם תמיד שרויים בצער, והמשחיתים רודפים אחריהם ומכים אותם, ולכן אינם נותנים לב להתבונן ולהסתכל במעשה בראשית שהוא דבר שלא יגהה להם מזור.

ודע, כי יש מין רוחות שיש להם כנפים שפורחין בהם, אבל רובם אין להם כנפים [...]. גם בכל מוצאי-שבת-קודש מתירין אותנו מן השלשלאות אשר אסרונו בהם ביום השבת ונותנים לנו רשות לשוטט ולפרוה כרצוננו וזמן ג' שעות. ואחר ג' שעות יעמוד כל רוח ורוח תחת ממשלת הממונים שעליו. ולכן רוב הרוחות אינם נכנסין בבני אדם ובבעלי-חיים כ"אם במוצאי שבת-קודש, כי יכולים ליכנס אפילו שלא ברשות. ומעט מן המעט הם הנכנסין בשאר ימות-החול ברשות הממונים שעליו.

גם דע, כי יש רוחות שכאשר נכנסין באדם אינם עושים מאומה רע בעת הכנסתם בו. רק אחר ששקעו ונחו וקנו את מקומם, אז הם מתחילין להרעיד את גוף האדם ולעקוץ אותו בלבו ולכפות אותו וכיוצא בזה. ומינים אלה, כאשר תיחד עליהם תוכל להכריחם לדבר אתך, כי לא יוכלו השקט. ויש רוחות שאינם מרעידים את גוף האדם, רק גורמין לו כאב-ראש, או חולי-עינים, או חולי אחר, ונלאים ממנו הרופאים, ולא יועילו לו שום מזור ותרופה. ויש רוחות אחרים שיושבים בלב-האדם ומביאים לו מחשבות-רעות וכפרנות, ומחשבת-ניאופים, ודאבון וקוצר רוח. ורוחות אלו, אפילו אם תיחד עליהם כמה ייחודים, אינם מדברים. וצריך יגיעה רבה וזמן ארוך כמו ב' שנים, כדי להכריחם לדבר אתך, באופן שלא תדע שיש בהם רוח, כי אינם רוצים לגלות את עצמן, כי מידתם בהיותם בחיים למעט בדיבורם ולעשות מעשיהם בהצנע גדול. והם מדברים שלום עם רעיהם ובקירבם ישימו אורבם כדי להפיל רעיהם לבאר שחת. ואחרי מפלת-רעיהם הם באים ומגידים עליהם ועושים את עצמם כאילו הם מצטערים על צערם, כדי שלא ירגישו בהם. כן הם עושים גם עתה בהיותם רוח, כי לעיני בני-אדם אין מראין בו שום חולי, או רעדה, [גב ע"ב] או עילוף. וכל אדם שיש לו מחשבות כאלה ידוע תדע כי רוח עברה בו בלא ספק כלל. אבל רוח שהיתה מידתו בהיותו בחיים להרבות דברים, או שאינו יכול לכמוס הדברים בלבו, גם עתה אחרי פטירתו לא יוכל להתאפק מלדבר עם המייחד, ולא יוכל להתעלם. עד כאן היו תשובות רוזה על שאלותי.

בליל א', ו' טבת, לנה הנערה כתון, היא ואמה בחדר שלנו. וציוויתי לרוזה שלא תלך לבית-הדין העליון, כ"אם בשעה י"א מהלילה, וכן עשתה. ובשעה י"א מהלילה היתה הנערה כתון נרדמת בשינה. ואני באתי אצלה לראות האם עלתה רוזה לבית-דין, או אם עודנה תוך הנערה. וקראתי (רוזה, רוזה, רוזה) ואין קול ואין עונה. אכן שמעתי קול מצד אחר, כמו קול שומר-הפתח, הנקרא בלשון ערבי (אגוואני) משיב לי בלשון ערבי ואומר: 'ראח רוזה, ראח רוזה, ראח רוזה'. רצה לומר: הלכה לה רוזה. ואחר-כך דיבר אתי בקול נמוך מאוד ואמר כמה פעמים: 'יצחק רימה, יצחק רימה, יצחק רימה'. ואני שמעתי ולא אבין את כוונתו. כי מה יש קישור ליצחק רימה על קריאתי לרוזה? ואמרתי לקול: 'מי אתה המדבר?' אמר לי:

אני הפקיד העומד עכשיו לשמור את מקום רוזה עד שובה מבית־דין. כי עתה לא נשאר עם רימה רק פקיד אחד העומד בשמאלה, הנקרא צאלח בן רחמה, והוא אשר הלך עמה לבית־דין העליון. וכדי שלא ישאר מקום רוזה בלא שומר, קרא אותי לשמור את מקומו עדי שובו מבית־דין. כי אנחנו ג' חברים אוהבים זה את זה, וגומלים חסד זה עם זה. אני יצחק בן רימה וצאלח בן רחמה וששון בן רבקה. ובתחילה הייתי אני וצאלח וששון ממונים על רוזה, זה בימין וזה בשמאל וזה לפניה. והלל בן סרח, שכבר נפטר אחרי שהגידה לך רוזה את שמה בחמישה ימים, הוא היה פקיד עלינו. ובעת שהגידה רוזה את שמה תיכף הלך ששון בן רבקה ונעשה ממונה על איש אחד הנקרא צאלח בן יוסף אעזיק, ליסרו בחולי־עינים, על כי עשה איזה איסור ונגזר עליו להיות חולה בחולי־העינים ששה חודשים. ואחר שתקנו הבית־דין בגדים להלביש לרוזה [...] גם אני הלכתי אצל ששון, ושנינו היינו עומדים על צאלח יוסף אעזיק ובתשלום הששה חודשים נלך לנו מעליו, ויבוא מלאך רפואה לרפא אותי (ואני הכותב לא ידעתי אם יש איש בבגדאד הנקרא צאלח יוסף אעזיק. וביום ההוא שאלתי את פי חכם רב שמעון אגסי ו"ל שהיה עודינו בחיים ואמר לי כי יש אדם זה, וזה לו ד' חדשים בכאב־עינים. ואני סיפרתי לו הענין). והפקיד אשר היה עלינו מכבר, הנקרא הלל בן סרח, כבר מת ונתבטל מן העולם, כי מליל ו', כ כסליו, אשר הגידה רוזה את שמה (ובא להפחידני בחלום והכיתיו מכה רבה) הוסר מפקודתו ונפל בחולי גדול, ואחר עבור חמישה ימים בכ"ה בכסליו מת, ועשו לו המשחיתים מספד גדול, כי הוא היה נכבד אצלם. גם אנחנו שלא נתבטלנו מן העולם נתמתקנו מעט מעט וסרה מעלינו רוח הרעה, שהיא מידת־האכזריות, ונעשינו כאנשים צדיקים. ואנחנו לא נדע סיבת־הדבר למה הלל נתבטל ואנחנו לא נתבטלנו. והן עתה נקראו נקראתי מן צאלח לעמוד לימין מקום רוזה לשמור את מקומה. אמרתי לו: 'מפני מה כאשר [נג ע"א] קראתי על רוזה אתה השיבות לי דבר מעצמך שאיננה פה?' אמר לי: 'כי אמרתי אין מן המוסר להניחך קורא ולא אשיב לך דבר. כי לא יכולתי לסבול, יען כי גם אני נתמתקתי על ידך, תבורך מפ"עליון'. ונשק אותי בפניי על־ידי הנערה הנרדמת בשינה. אמרתי לו: 'היאך אתה מדבר עמי ומנענע את פי הנערה? האם אתה נכנס בתוכה כמו הרוח ומדבר מתוך גרונה?' אמר לי: 'אין זאת, אלא אני דוחק ומדבק את עצמי בגוף הנערה ומכניס את כחי באיבריה ומנענע כמו קווי התיל־גראף בהריחו את הסמים, כי אין לנו רשות ליכנס בתוכה'.

כל אלה הדברים דברתי עם יצחק הפקיד בטרם שוב רוזה מבית־דין. ובתוך כך חזרה רוזה מבית־דין. ואני הרגשתי בחזרתה, כי נענעה הנערה את ראשה שתי תנועות דקות תכופות זה לזה, ושאפה רוח ופתחה את עיניה. ואמרה לי רוזה: 'עתה חזרתי מבית־דין. ואמרו לי הבית־דין: לא נשאר עליך מהק' שנה כלום. ובשבבת הבאה, י"ב טבת, בשעה י"ב וחצי מהלילה, שהוא נקודת השחר, תשובי אלינו להלבישך בגדים. אכן לא ראיתי את הבגדים'. שאלתי לרוזה: 'האם יש הפרש למעלה בין היום ובין הלילה, והלא למעלה הלילה כיום יאיר כחשיכה כאורה, ואיך יוכר עלות־השחר?' אמרה לי: 'עם שהלילה כיום יאיר, עם־כל־זאת יש הפרש בצבע האור, כי אור הלילה הוא תכלת ואור היום הוא לבן. גם שיעור השעות הם כשיעור שעות עולם הזה באין הפרש'.

אמר הכותב כי בחזרת רוזה מבית־דין תיכף ומיד הלך לו יצחק הפקיד למקומו הראשון ובא צאלח לעמוד אצל רוזה. ואני שאלתי את פי צאלח האם גם הוא לא ראה את בגדי רוזה? ואמר שראה אותם, והם מכנסיים וכתונת ומעיל וכובע. גם אמר לי כי 'יצחק הפקיד הוא יותר טוב ממני, ואני יותר טוב מן ששון חברינו. ולא אדע מה יהיה בסופי אחר שתלך

רוזה לגיהנום ולגן-עדן. האם גם אני אלך עמה לגיהנום ולגן-עדן ואהיה שמש אליה, או אם אלך ואהיה ממונה על איש אחר. שאלתי לצאלח האם יודע ללמוד ? אמרה רוזה: 'אפילו א' ב' ג' ד' אינו יודע, ואין נפשו מתאוה לשמוע בלימודים'. [...] עוד שאלתי לצאלח: 'האם יש לכל אחד ואחד מהם אשה מיוחדת ? ואמר: 'לאו, כי הנקבות שלנו הן מועטות מאוד מאוד, אחד משמונה באנשים, ורוב האנשים אינם נושאים כלל. גם אני ויצחק וששון לא נשאנו אשה, עם שכבר שיבה זרקה בנו, כי אין למשחיתים תאוות-אשה. רק כל תאוותינו וחשקנו לרדוף אחרי רוחות בני אדם, ולרדות ולהלקות אותם, ולא נראה נחת-רוח כי-אם בדבר הזה. גם אין לנו איסור ערוה, ויכולים לישא איש את אמו ואחותו, ולכן מספיקות לנו נשים מעטות. גם אין האב והאם אוהבים את בניהם ובנותיהם, וגם הבנים אינם אוהבים את אביהם ואמם. ואין להם קירוב-דעת זה עם זה, כי תיכף כשנולדים הם פורחים באויר והם חושקים ומשתדלים להשיג איזה פקודה על הרוחות. אבל מכל-מקום אנחנו מכירים את אבינו ואמנו, רק שאין לנו שום קשר עמהם'.

[ג' ע"ב] שאלתי לרוזה: 'כמה אורך ורוחב חצר בית-הדין ?' אמרה לי, כי גודל שיעור החצר הוא כגודל עיר בגדאד, כולו מלא חדרים בכל ד' רוחות חדר אצל חדר, וגודל החדר הוא כגודל החדר שלנו. והם ג' סדרים זה על גבי זה, תחתיים שניים ושלישים. ובכל חדר וחדר יש בו ג' דיינים בפני עצמם. ובתחילה נידון האדם בחדרים התחתונים על עבירות החמורות שבידו. ואחר שנפסק דינו וקיבל עונשו ונגמר חזור ונידון על עבירות הקלות שבידו בחדרים האמצעיים שעל גבי חדרים התחתונים. ואחר שנפסק דינו שם, וקיבל את העונש שפסקו עליו ונגמר חזור ונידון על קלות שבקלות בחדרים העליונים שעל גבי חדרים האמצעיים. ואחר שנגמר דינו וקיבל את העונש הראוי לו אז מגישים אותו לפני סופר בית-הדין שהוא למעלה מכולם (הנקרא ספריאל), והוא חוזר ובודק את הנשמה, כמו האתרוג, וגוזר מה שגוזר (אפשר שגוזר עליה להתגלגל בדצח"ם או לילך לגיהנום). כי אם לא יחתום עליה סופר בית-הדין לא ייגמר שום דבר. ולא עוד, אלא כל דבר שיהיה בעולם הוא יוצא מתחת חותם ידו, הן טוב והן רע. גם דע, כי כאשר האדם נידון באחד מג' סדרי החדרים הנזכרים הוא נידון בכל החדרים של אותו הסדר כולו, ואין די לו להיות נידון בחדר אחד בלבד. כיצד ? כגון שהדליק את הנר בשבת: הנה בתחילה הוא נידון בחדר הראשון של חדרים התחתונים. ואחר-כך חוזר ונידון על אותו עוון עצמו גם בחדר השני וגם בחדר השלישי, וכן בכל החדרים התחתונים כולם. ובחדר האחרון שם ייגמר דינו ויימסר ביד המשחית לעשות בו דין.

עוד שאלתי לרוזה: 'האם התבוננת במתכונת מלבושי בית-דין העליון היאך הוא ?' אמרה לי: 'לא ראיתי דוגמתו בעולם-הזה, כי בראשם לובשים מגבעות לבנים צנופים כפל למעלה מכפל, עד שמכסה כל ראשם מבלי שום כובע כלל. ולפי הסימנים שנתנה לי רוזה הוא ממש כמלבושי הכוהנים הלובשים בבית-המקדש בשעת העבודה. עוד אמרה רוזה שהרוחות אינם יושבים כלל, לא ביום ולא בלילה. אכן אחר שהתחלתי להתנתקן התחלתי להתנמנם מעט מעט. גם קודם פטירת חכם רב יוסף חיים בן חכם רב אליהו ז"ל בשלושים יום יצא כרוז ואמר, כי הרב של בבל בקרוב יבוא. וכל הרוחות שמעו והזמינו את עצמם בעת ביאתו. אמנם לדאבון נפשינו לא הלכה נשמתו דרך אויר מקומינו, ולא זכינו לראותו, רק שמוע שמענו מרחוק את קול ההילולא והשמחה שעשו לו מלאכי השרת'.

ביום ו' י"א טבת אמרה רוזה כי 'אתמול בשעה ב' מהלילה בא אלי רוח אחר הנקרא רפאל ממשפחת יצחק צאלח, והוא נפטר בעיר במבאיי זה לו כ"ב שנים. ונפטר אחרי ג' שנים

לנשואיו והניח אחריו בן והוא רע מאוד. ויאמר אלי: צאי וראי בפטירת צדיק אחד הנקרא חכם רב שמעון אהרן אגסי. (כיוון לה בדבר זה. אך בעוונותינו הרבים הלך הוא למנוחות באותה שנה עצמה, היא שנת התרע"ד, בסדר דברים בליל ו' שעה ב' לחודש אב. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים).

ליל שבת י"ב טבת עלתה רוזה לרקיע לבית-דין. ואחרי חזרתה מהרקיע אמרה לי שהבית-דין קראו להמלאך [נד ע"א] הממונה על הלבשת ערומים, ולעיני הבית-דין הלבשוני מכנסיים לבנים וכתונת ארוכה לבנה. ומעיל ארוך כשיעור קומתי לבן נוטה לצבע הירקות. וכיפת צמר כירק-עשב מגעת עד המצח. וכל אלו הבגדים אינם רחבים כבגדי עולם-הזה, אלא הם אדוקים ומדובקים על גוף האדם. רק שעדיין אני יחפה, שלא נתנו לי אנפילאות ומנעלים. ויצו עלי הבית-דין כי אמתין עד ליל ה' י"ז טבת ואצא בשעה שביעית וחצי מהלילה לבית-דין שברקיע עם הפקיד יצחק, ושם ידונו אותי על שאר מעשי. ולא אשוב עוד ליכנס בגוף כתון הנוכרת. ואמרו לי: היוצרי פן תזיקי אותה בצאתך ממנה. והשביעוני הבית-דין שלא אזיק אותה. גם ברכו אותך על טרחתך הגדולה, וקראוך בשם אחר ולא בשם יהודא. ולהיות שם זה זר, לכן לא יכולתי לשמור אותו בזיכרוני, כי הוא קשה מאוד על הלשון. ואחר שלבשתי את בגדיי הוסר צאלח הפקיד מפקודתו אשר עלי, ומינו הבית-דין את יצחק עלי במקומו, ועמד לימיני כדי להוליכני בליל ה' לבית-דין שברקיע.

ליל ה' י"ז טבת הלכתי עם הבתולה כתון לבית המדרש ששם היתה ישיבה אחת של תלמידי-החכמים הלומדים בלילה. ואחר חצות לילה למדנו כולנו על נשמת רוזה, והתפללנו עליה שתצא מן הנערה. וכל יגיענו נשאר מעל, כי לא יצאה בשום-אופן. ואחר-כך חזרתי לעסוק עמה בייחודים עד יום ד' ראש-חודש שבט. וביום ד' ראש-חודש שבט אמרה רוזה כי לא איכפת לי עוד מבית-דין כלל, כי מה יוכלו לעשות לי מאחר שאין להם עוד שום חיוב להעניש אותי!! גם לבית-דין הגדול שברקיע אין אני מחוייבת לילך עכשיו עד תשלום מאה שנה. ואין אני רוצה לצאת מהנערה, כי-אם בליל חופתה בזמן הביאה. ובבית-דין הכריו עליה ברקיע כי היא מוחרמת. כל זה אמרה לי רוזה, ולא בושה. והייתי עוסק עמה בייחודים עד יום ה' כ"א אדר. ואחר-כך הלכה היא ואמה לעיר פרס אצל יוסף אחיה ושם גישאה. ושמעתי מן האנשים אשר באו משם שעל-ידי הנישואים יצא הרוח ממנה לגמרי. עוד בשנת תרע"ח, בחול המועד של פסח, באה אלי אשה אחת ושמה כתון בת יונה יוסף. ואמרה לי, כי זה שנתיים ימים עוקץ אותה לבה כמחט, ולפעמים היא נופלת לארץ בעל-כורחה. ואוחז אותה חולי קשה ומתגלגלת בקרקע פנים ואחור, כשיעור ד' אמות ויותר, בהולכה והבאה, כמה פעמים תכופות זה לזה בגלגול נמרץ וחזק, עד שמתפרקים איבריה. והיא צועקת 'למען ה' תפשוני, כדי שלא אתגלגל, כי נתפרקו איברי'. ואינה נחה מהגלגול עד שיתפסוה בכח גדול. והן עכשיו היא מעוברת, והיא יראה שמה ימות העובר במעיה מרוב הגלגול, והיא גם-כן אפשר שתסתכן. גם רואה בחלום בכל לילה ולילה שאיש שוכב עמה. ואני בדקתי אותה ומצאתי בה רוח. ואחר כמה יגיעות דיבר עמי. ואמר שהוא יהודה בן יונה הנוכר, אחי-האשה הזאת כתון. וזו עמאס היא אמו. והוא, כי בעת מלחמת מלכי הברית, שהתחילה ביום עשירי לאב של שנת התרע"ד, שלקחו התוגרמים את בחורי בני ישראל שבכל המקומות לצבא לא נלקח הוא עמהם, יען כי הוא היה יפה-תואר ויפה-מראה ואהוב לכל שרי הצבא. רק בשנת תרע"ו נשתוקק גם הוא לילך למלחמה [נד ע"ב] והלך לו בחודש שבט. ובהגיעו לירושלים, תיבנה ותיכונן, היה עוסק שם באוירון. ובלא מתכוון נסגר פתח האוירון בעוד היות רגלו אחת מחוץ לדלת. וברגע חתכה הדלת את רגלו, בעת היסגרה, למעלה מן

הארכובה וניתזה למרחוק. ומרוב הכאב היה מתגלגל בארץ פנים ואחור, וכל רפואה לא הועילה לו, עד שלבסוף הבאיש מקום החתך וירום תולעים, וימות מיתה משונה, רחמנא ליצלו. ולא חסה עין בני ישראל עליו לקבורו, יען כי קרקע-הקבורה מוכרים אותה הציבור בירושלים, תיבנה ותיכונן, בדמים יקרים, עד שראו שיש באצבעו טבעת זהב ולקחו אותה וקברוהו. והוא היה בן כ"ד שנה, קטן בשנים וגדול בעוונות ובפשעים כבן מאה שנה. כי הוא היה יפה-תואר ויפה-מראה, ולכן היו שרי-הצבא אוהבים אותו, כי הוא היה ממלא רצונם ורצון גשותיהם, והיה לוקח שכר טירחה משני הצדדים. גם כמה נשים זונות אוהבות אותו ומשחדות אותו שיעשה רצונן כרצונו, מכל צד שירצה, ובכל זמן שירצה, אפילו בעת הוסת. גם איסור גלוח עמם, כי כל איסורי-התורה כהיתר נחשבו לו. וזמן מועט לא-כביר הצביר לו כעפר איסורים ועוונות ופשעים, עד אשר נלכד ברובי עוונותיו ופשעיו ומת באותה מיתה משונה, רחמנא ליצלו. ואחרי מותו שב חלק הנפש של רגלו הנחתכת למקומה ונעשה רוח. ונכנס באחותו כתון בעת שנבהלה על בתה שנפלה מן הגג. ולכן היא מתגלגלת בקרקע, כמו שהיה הוא מתגלגל בעת שנחתכה רגלו. ולפי שהוא מלומד לזנות ולנאוף תמיד, לכן גם עתה לא יוכל השקט, ושוכב עם אחותו בכל עת שיירצה, והיא מרגשת שאיש זר מתעלל בה ומצטער הרבה מאוד וכו'. עד כאן היו דבריו עמי.

ואמו ואחותו הנזכרות לעיל היו מטות אוזניהן ושומעות את כל דברי הרוח. ותאמר לו אמו: 'שקר אתה אומר על יהודה בני, כי איננו מת, חס וחלילה, אלא עודנו בחיים. אני מצפה שבזמן קרוב תבוא לי איגרת משלומי. ואם אתה בני באמת, תנה לי סימן על הזמן שהיית קטן'. והשיב לה כי 'בהיותי קטן היינו ישנים בחורף בחדר פלוני. ואת היית שוכבת על הרצפה בצד פלוני, ואבי יונה שוכב על המיטה בצד השני. וכאשר הייתי מתעורר בלילה ובוכה, את היית משוררת לי שיר הערש שהוא כך וכך. ופעם אחת הייתי בוכה, ולקחה אותי אחותי כתון הזאת והשכיבה אותי על זרועה, והיתה מספרת לי סיפור פלוני עד שחטפתי השינה'. כל זה אמר הרוח. וכתון ועמאס הודו לדבריו.

שאלתי לרוח האם הוא עירום? אמר לי שהוא עירום כיום היולדו. ולא עוד, אלא שכל גופו מלא שערות ארוכות כדמיון העז. ושם המשחית העומד על ימינו נקרא נחמן. וכדי שלא להאריך אני כותב בקיצור כי יגעתי עמו בייחודים ובתיקון-נפשו כמו שתי שנים, עד שנת התרפ"א, עד שנעשה חלק מהשערות שבו, יען כי כל מה שהייתי טורח עמו ביום הזה חוזר ומאבדם בלילה בשוכבו עם אחותו. ולבסוף, כאשר עזר ה' את אחותו ולא היה יכול לשכב אותה, כי תיכף היתה מתעוררת מהשינה ומקללת ומגדה אותו, היה יוצא ממנה והולך ושוכב עם חתול או עם כלבתא וכיוצא. ועליו ועל כיוצא בו אמר שלמה המלך, עליו השלום: 'נפש רשע איותה רע' (משלי כ"א). ואחר שתי שנים שהתחיל להתנתקן ופסקה ממנו הזוהמה [נה ע"א] מעט, וגם תאוות-המשגל התחילה להקל, אז נתחלף המשחית העומד לימינו במשחית אחר שהוא יותר טוב מן הראשון. וכן היה גם אחר-כך שכאשר היה הרוח נתקן יותר, היו בית-דין העליון מחליפים את הממונה בממונה אחר יותר טוב. ושכחתי את שמות הממונים המתחלפים, רק שהאחרון שבהם הוא היה נקרא יוסף. ואחר שתי השנים הנזכרות זכה ללבוש מכנסיים. ובשבוע שלאחריו לבש גם כתונת, עד שלבסוף לבש גם כובע ומעיל ואנפילאות ומנעלים. ופגיו השחורים נתלבנו ונעשה מכובד. אחר-כך גזרתי עליו ללכת למקום הרוחות, ולהכריז שמה שכל מי מהרוחות שרוצה להינצל מהצער שהוא בו ולהתנתקן, כדי שיזכה ליכנס לגיהנום, בוא יבוא אצל יהודה בחלום הלילה ויגיד לו את שמו ושם אמו ואת פשעו וחטאתו. ויהודה הנזכר הוא יטרח בעבורו, ויתקנהו כפי

אשר תשיג ידו. והרוח מיאן ללכת שמה ולהכריז עד אשר הכרתתיו. וכאשר חזר הרוח מן ההכרזה בא אלי בעצבון־לב ובדאגה. ואמר לי שלא די שלא הועילו דבריי כלום, אלא הייתי כמשוגע בעיניהם, וישחקו וירקדו ויטפחו כף אל כף, ויאמרו: "זה נעשה חכם, זה נעשה חכם!" עד שנחפזתי ללכת ולהימלט מהם. אמרתי לרוח: 'מה שם הפקיד שעתה הוא ממונה עליך?' אמר לי: 'יוסף שמו'. אמרתי לרוח: 'עתה אתה עמוד מהצד ואל תדבר מאומה, כי רצוני לדבר עם יוסף פקידך'. ותיכף נתעלפה כתון כמו רביע דק בעת שנדבק בה הפקיד כדי לדבר עמי עלי־ידי לשוונה. ויען ויאמר: 'הנני!' אמרתי לו: 'מי אתה המדבר?' אמר לי: 'אני יוסף הפקיד. מה לך כי קראת לי? אין אני יודע אותך מתמול שלשום, כי זה לי שלושה ימים מעת בואי ועדיין לא ראיתך. ואין אני מדבר עמך, כי לא היתה כזאת שידבר החכם עם הפקיד, רק עם הרוח בלבד, ואין לך עסק עמי!' אמרתי לו: 'ואם יתנו לך רשות הבית־דין?' אמר לי: 'אם יש יכולת בידך — טוב'. אז נשאתי עיני למרום והתפללתי תפילה קצרה ואמרתי: 'רבונו של עולם, יהי רצון מלפניך שתיתן רשות ליוסף הפקיד לדבר עמי'. ובדברי את הדבר הזה ראיתי את יוסף שהיטה את אוזנו כלפי מעלה וענה ואמר בלחש: 'הן!' ואחר־כך אמר לי: 'ימחול כבודו, כי לא ידעתך מקודם זה. ומעתה אני מוכן להשיב על שאלותיך'. אמרתי לו: 'האם נתנו לך רשות?' אמר לי: 'הן', כי אמרו לי: אל תמנע ממנו דבר'. ומכאן ואילך אני כותב את תשובות יוסף והתשובות היו בלשון ערבי הנהוג בין היהודים, וכן כל הפקידים היו מדברים בלשון ערבי צח וברור. ואני כותב אותן בלשון עברית. ואלה הן התשובות:

'אין אנחנו ישנים כלל, לא ביום ולא בלילה. ואנחנו עומדים יומם ולילה, כי אין לנו ארכובות רק רגל ישרה. וכף רגלנו כמו כף רגל החמור, ואין אנחנו יגעים מן העמידה. ואנחנו אוכלים שתי סעודות בכל יום, אחת בבוקר ואחת בערב. והסעודה היא מעצמה באה וניגשת לפני כל אחד ואחד ועומדת באויר כנגד חזה שלו, מונחת בתוך קערה. והם כמין עדשים אדומים מתוקים, ושיעורם כמלוא כף־איש. ונאכל את כל הסעודה כולה, ולא נשייר אפילו עדשה אחת, והיא כשיעור ספוקנו. [נה ע"ב] ואחר־כך נעלמות הקערות מנגד עינינו, ולא נדע מי אוספן. אבל הרוחות אינם טועמים מאומה, רק שואפים רוח ועל־ידו הם מתקיימים. ובעת שאנחנו מלקין לרוחות יתהווה בידינו מקל או רצועה, וידינו היא מעצמה מכה את הרוח ההוא, אם בחוזק ואם בנחת, אם מעט ואם הרבה, ואחר־כך נעלמים המקל או הרצועה מידינו.

אמרתי ליוסף: 'רצוני שתגלה את עצמך לנגד עיני ואראה אותך פנים בפנים ואביטה בתמונת גופך'. אמר לי: 'זה לא יתכן, כי חושש אני פן תפחד ותיבהל!' אמרתי לו: 'אל תחוש לזה. אין אני נבהל מראיית פניך, כי רגיל אני בעיניינים האלו'. אמר לי: 'אני בוש לגלות את עצמי, כי תואר פנינו הוא משונה מתואר בני־אדם העשויים בצלם ודמות'. אמרתי לו: 'אם־כן הודיעני נא את תואר פניך'. ונאנח ואמר כי 'פנינו הוא מצד הכתף. והחוטם שלנו הוא ארוך מאוד מגיע עד החזה וגם הוא עקום מאוד'. אמרתי לו: 'הגידה נא את ההדשות אשר אירעו בימך בהיותך פקיד על רוחות אחרים'. אמר לי: 'אני תמיה על דבר אחד אשר אירע בימי. כי פעם אחת נכנס רוח אחד בהגבירה מסעודה בנת אל סידראי, ואני הייתי פקיד עליו. ואותו הרוח קבע את מקום־מושבו בגרון, כי שם איוה למושב לו, כדי לצער אותה מאוד. והיה מצער אותה בשאיבת הנשימה ובדיבור ובאכילה ובשתיה. והיתה סוברת שזה הוא חולי, וכן עלה על דעת בעלה וקרוביה. והוליכוה לבית־החולים, וכל עמל הרופאים היה לריק.

פעם אחת נתאוו ג' בניה הקטנים לבוא לבית-החולים לראות את אמם. ובראותם אותה בכו מאוד. והיא גם היא בכתה עליהם מאוד, כי היו בניה יפי-תואר ויפי-מראה ושער-ראשם רקוק כזהב, מסודר בסדר נכון. וכאשר יצאו בניה ואישה מבית-החולים קצה בחייה ולקחה סם-המוות יותר מהשיעור ובלעה אותו. וכשראה הרוח כן, תיכף קפץ ויצא והרגישה בעצמה שנתרפאה, ונתחרטה על בליעת סם-המוות, אבל כבר נד וلد (?), כי תיכף נקראו בני-מעיה והדקים ומתה. וכאשר באה לפני הבית-דין אמרו לה: 'איך שלחת יד בנפשך והרגת את עצמך?' ותיכף הפילה מסעודה את עצמה לארץ לפני הבית-דין, ובכתה בדמעות-שליש ואמרה לפניהם: 'מודה אני לפני הקדוש-ברוך-הוא ולפני בית-דין-הצדק כי חטאתי ושלחתי יד בנפשי ושפכתי את דמי ארצה. ואני ראויה לכל עונש אשר תגזרו עלי, ויותר עוד ממה שתגזרו עלי. ומקבלת עלי דין-שמים באהבה וברצון. אבל גלוי וידוע לפני הקדוש-ברוך-הוא, כי מרוב הצער שהיה לי על-עצמי ועל עוללי לא יכולתי לסבול ועשיתי דבר זה. ואין מי שמכיר בשיעור צערי כ-אם המקום, ברוך הוא. ועם-כל-זה אני מזומנת ומוכנה לקבל עלי דין-שמים'. עד כאן היו דבריה. ונצטערו הבית-דין עליה ועל דבריה, וגראתה בעיניהם רטיבות של דמעה. אמנם מה יש בידם לעשות, כי אינם יכולים להקל מן העונש הראוי לה אפילו כמלוא נימא. ויצא קול מעולם-העליון: 'מחול לה על אותו עוון בלבד'. ועל זה אני תמיה, כי לא נהיה כדבר הזה שהבית-דין עצמם יצטערו ותירטבנה עיניהם מדמעה. אז אמרתי ליוסף: 'די בזה! מעתה גש הלאה, כי רצוני לחזור ולדבר עם הרוח'. ותיכף נתעלפה מעט כתון הנזכרת וחזר הרוח של יהודה בן יונה למקומו. [נו ע"א] אמרתי לרוח: 'הן עכשיו זכית, תהילות לאל, ללבוש מחלצות ונעשית אדם מכובד. תא ואשלחך לבית-דין הגדול שברקיע לשאול מבית-דין דברים שאני מסתפק בהם'. אמר לי: 'מתירא אני שמא יענישו אותי'. אמרתי לו: 'בוודאי לא יענישו אותך כי אתה הולך בשליחות'. אמר לי: 'אי-אפשר לי ללכת שמה, כי שומר הפתח לא יניח אותי ליכנס'. אמרתי לו: 'בוא לפני השומר, ואמור לו: "אני שלוח מאת יהודה לשאול דברים מפי בית-הדין. האם יש רשות ליכנס"? אמר הרוח: 'זה אפשר להיות'. ואני נתתי את סדר-הכניסה, ואת השאלות שמתני בפיו כמו שנבאר בסמוך. ועלה הרוח בהתחלת-הלילה לבית-הדין, וניגש אצל שומר-הפתח לשאול רשות ליכנס. והשומר אמר לו 'זכה פה עד שאלך ואשאל את פי בית-דין האם אניחך ליכנס?' והשומר שאל לבית-דין, והבית-דין אמרו לו: 'ייכנס!' ונכנס הרוח והשתחוה מלוא-קומתו לארץ. וחזר ועמד ואמר: 'הנה עתה אני משתחוה לפני מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא במקום יהודה, כי כן הוא ציווה עלי'. וכאשר אמר הרוח שהוא משתחוה לקדוש-ברוך-הוא, אז קמו ועמדו הבית-דין על עומדם בעת השתחוות הרוח לפני הקדוש-ברוך-הוא. וירד אור מלמעלה עד מקום הבית-דין להורות כי נתקבלה אותה השתחויה. ואחר-כך חזר הרוח והשתחוה למשיח במקומו. וחזר והשתחוה פעם שלישית לסופר בית-דין במקומו. וסופר הבית-דין הוא הנקרא ספרי"אל, והוא ממונה על כל הבית-דין, והוא החותם על כל פסקי-הדין ועל כל הדברים הנעשים בעולם. וכל זמן שלא חתם אין אותו דבר יוצא לפועל. ועוד חזר והשתחוה להבית-דין עצמם במקומו. ואחר-כך קראו הבית-דין לרוח וניגש אצל השולחן ושאל שאלות אלו: א. אם גזרו הבית-דין על הרוח להיות בכף-הקלע כך וכך שנים, ואני מתקן את הרוח על-ידי הייחודים ועל-ידי-כך מתבטלת גזירת הבית-דין מעליו, האם ירע בעיני הבית-דין כי הייתי גורם לבטל את מה שגזרו? תשובה: אין כוונת הבית-דין להינקם מעושה רע, רק כוונתם לנקות את הכתמים שנעשו מסיבת העוונות בהגר"ן שלו, כדי

להכניסו לגן-עדן. והם יודעים את הכתמים כמה שנים צריך, ובאיזה מין עונש יתקנו ויטהרו. ואם אתה מטהר ומנקה אותם בזמן מועט — מה איכפת להם לבית-דין? אחר-כך ראיתי שכן הוא בזהר בראשית, דף מה ראש ע"ב, וזה לשונו: קודשא בריך הוא גזיר ואיהו מבטל סלקא דעתך דאיהו מקטרגא במאריה לאו הכי'. וכו' יעון שם. שאלה ב': אם אדם נכנס בו רוח, וביום השבת הוא מצער אותו, האם מותר לי לייחד ייחודים ואין בזה משום בורר את הקליפה מן הרוח, שהיא חלק אלוה ממעל? תשובה: אם הוא מצטער — מותר. שאלה ג': בענין התענית של ל"ז שעות של שנת העיבור הנזכרת ב'אמת ליעקב' דף קיז ע"ב: האם אמת הוא שיעלה לו במקום ת' תעניות? תשובה: אין רשות להודיע, אבל תאמר לציבור שישארו בתעניתם עד עבור חצי שעה וחמישה דקים מזמן המולד [...]. אחרי הדברים האלה אשר נשתדלתי עם הרוח לתקנו, וקרוב היה לצאת מאחוזותי, לא עצר את עצמו מלטמא אותה. והלך בלילה ושכב עם כלבתא ופרחו ממנו כל המלבושים, והתחיל שער ראשו לצמזם כאשר גולח. והתחיל ביום לדבר אתי קשות, ושאלתי את פי יוסף פקידו על מה חזר הרוח לסורו הרע? ואמר לי, כי שכב לו אתמול עם כלבתא. וטבלתי והתחלתי לייחד לו הייחודים כמו המישים פעמים תכופים זה אחר זה, עד שלא נשאר בי כח לייחד עוד. וגם הרוח נצטער הרבה, עד שלא היה יכול לסבול עוד, והיה צועק מרוב הכאב ולא הייתי משגיח עליו. ואחר שפסקתי מלייחד אמר הרוח: 'אלך לי לקבר אבי יונה ואקבול עליך לפניו'. ותיכף הלך לו על קבר אביו ונתעכב שם כשיעור רביע שעה. ובחזרתו אמר לי כי לא ידע אביו מפטירתו וסבר שעודנו בחיים. וכאשר סיפר לו אופן מיתתו נצטער אביו מאוד ונתגלגל בארץ פנים ואחור וצעק ובכה על בנו. ואחר-כך אמר לו אביו: 'אבל עם-כל-זה עכשיו אתה מתוקן יותר ממני, כי זה לי ט"ו שנה מעת פקודתי ועדיין לא זכיתי להיות מתוקן כמורך'. שאלתי לרוח: 'והיאך ראית את אביך? אם הוא עירום או לובש בגדים?' אמר לי: 'לא רצה לגלות את עצמו לעיני, כי יכולים הרוחות להעלים את עצמם זה מזה'. ואני הכותב הבינתי מזה, כי גם אביו היה עירום, ומפני הבושה העלים עצמו מבנו. ולכן שאלתי את פי כתון אחות-הרוח האם תרצה להרשות את אביך שיבוא ויתלבש בה, כדי לזכותו בו לתקנו? ואמרה: 'רוצה אני'. אמרתי לרוח: 'לך נא קרא את אביו, שיבוא ויתלבש בגוף כתון בתו כדי לתקנו'. והרוח שמח מאוד בזה, כדי שעל-ידי-כן אמשור את ידי ממנו בהיותי עוסק עם אביו, והוא ימצא מעט נחת מן צער הייחוד. ותיכף הלך וקרא לאביו, ובא ונתלבש בכתון. ובהיכנסו בתוכה נתעלפה כתון מעט. ואמרתי לרוח: 'מי אתה?' ואמר: 'אני הוא יונה'. אמרתי לו: 'אני רוצה לייחד עליך כדי לתקנך. אמנם כאשר אפסוק מן הייחודים תיכף תצא מבתך כתון, ואל תבגוד בה להישאר מתלבש בה. ואחר-כך כאשר ארצה עוד לייחד עליך פעם אחרת אני אקרא לך יונה, ואתה תהיה מוכן ומזומן לקול הקריאה ותבוא להתלבש בבתך עד גמר הייחודים [בז ע"א] ואחר-כך תחזור ותצא ממנה. וכן על זה הדרך תעשה תמיד עד אשר תתקן לגמרי בעזרת השם'. אמר: 'כן אעשה מבלי מצותיך [?]', כי איך אהיה מצער את בתי? וכי קטון אני כמו יהודה בני? בבקשה ממך התנהג עם בני בנחת, כי ילד שובב הוא ולא יידע בושת. והגדל נא חסדך עמדי להגיד לי את שם כבודך, האם אין אתה יהודה בן משה פתיא, אחיו של ראובן? אמרתי לו: 'הן! אמר לי: 'ה' יגמלך טובה בעד מפעלך וחסדך הגדול הזה שאין לו ערך כלל, והוא יקר מכל הון שבעולם'. אמרתי לו: 'גם אתם ה' יתברך יגמול לכם חסד על החסד שאתם עושים עמדי'. ויונה היה תמיה על דבריי, ואמר לי: 'היאך אנחנו גומלים לך חסד?' אמרתי לו: 'אמשול לך משל, לתינוק היונק חלב

משדי־אמו, והרי היא עושה עמו חסד גדול להניק אותו, שאם אינה מיניקה אותו הוא מת. אמנם גם התינוק הוא גומל חסד לאמו להריק החלב מדדיה, שאלמלא כן היה החלב מתייבש בדדיה, ויהיו הדדים נפוחים וקשים כעץ וצריך הרופא לחותכם. כן הדבר בענייננו, כי אני יגעתי זמן מרובה עד שזוכני ה' להתלמד ייחודים אלו, ואם לא ימצא להם קונה אם־כן נמצא שכל יגיעי היה לריק, חס וחלילה. אבל עתה שמצאתי להם קונה, נחה דעתי עלי שלא היה יגיעי לריק.

אמרתי ליונה קודם כל דבר: 'הגד נא לי ואל תכחד ממני מאומה, במה היתה חטאתך כי נשארתי היום ט"ו שנים בכף הקלע? ומי יודע שכמה שנים תהיה עוד בכף הקלע על אותו העוון?' אמר לי: 'לא חטאתי מימני, רק פעם אחת בלבד. וכה נפל העניין, כי אני הייתי מסרסר בין הסוחרים המוכרים גלמי משי ותכלת וארגמן להיות אמצעי בין המוכרים והקונים, ומזה היתה פרנסתי ופרנסת ביתי. ולפעמים יודמן איזה דבר נחוץ וצריך להשכים לבית הסוחרים עצמם ולדבר עמם. ופעם אחת אירע שלא היה הסוחר בביתו, ואמרה לי אשתו: שב מעט עד שאשלח אחריו לקראו. והיא שלחה את אמתה לקרוא את בעלה. ובשולחה את אמתה באה ונשקה את מנעלי ואמרה לי: "בבקשה, תנה לי את אהבתך, כי אין אתנו מי בבית". והושיטה ידה לחיקה והוציאה עשרים שקל כסף והניחה בחיקי. ואני לא יכולתי לכונן את יצרי ועשיתי בקשתה. וזה היה עווני. וזה לי ט"ו שנה בכף הקלע ולא אדע עד מתי אהיה בצער הזה, כי לא הודיעו לי הבית־דין. (אולי לפי שגרם לאסור אותה על בעלה, לכן בכל פעם שמתחבר עמה בעלה נחשב ליונה עוון בפני עצמו, ומוסיפין ליונה עוד כמה שנים להיות בכף הקלע, כי עוון זה עושה פירות ולכן לא הודיעו הבית־דין ליונה כמה שנים יהיה בכף הקלע). ומפני זה העוון לבד אני לוקה. אמרתי לו: 'לא עשיתי תשובה בחייך על עוון זה?' אמר לי: 'לא, כי בושתי ונכלמתי להגיד פשעי וחטאתי לחכם, ולא עשיתי שום תיקון. והתחלתי לייחד עליו, והיה כואב לו הייחוד מאוד מאוד, והיה טובל הכל בדומיה. ואחר גמר הייחודים תיכף יצא והלך לו. וביום הב' קראתי ליונה ותיכף בא ונכנס בבתי, ואמר לי כי אתמול אחר גמר הייחודים קראוני הבית־דין ואמרו לי כי "נשאר עליך שש שנים". אמרתי לו: 'אם־כן אייחד לך היום יותר מאתמול, אולי ירחם ה' עליך וימחול לך את שש השנים הנשארות ותזכה ליכנס לגיהנום'. ואותו היום חזרתי על הייחוד כמה פעמים, ואחר־כך יצא והלך. ביום ג' קראתי ליונה. ותיכף בא ונכנס בבתי. ואמר לי, כי אמרו לו הבית־דין שנשאר לו שנה אחת בלבד. אמרתי לו: בעזרת השם ביום הד' ילבישוהו הבית־דין כתונת תכלת כפי מידת אורך קומתו וילך לו לגיהנום, שזהו מלבוש המיוחד לרשעים יורדי־גיהנום. (שכן ראיתי בחלום ביום השבת של שנת התרע"ג בחודש טבת, בהיותי ישן שנת־הצהרים, שאני הולך בשוק המוכרים בו תבואה, הנקרא שוק אל שורגא, והנה שם ב' כלבים עומדים זה נוכח זה, והם רחוקים זה מזה כמו ד' אמות. והיו הכלבים גובחים זה על זה. והתבוננתי בכלבים וראיתי שבכל אחד מהם מגולגל איש אחד. בכלב הגדול מגולגל אופה אחד בן חמישים שנה ושער זקנו מתורך מאש התנור, ובכלב השני הקטן ממנו מגולגל אופה שני בן מ"ה שנים וגם שער זקנו מתורך מאש התנור. והם מרגישים בעצמם שהם בני אדם היושבים בתוך הכלבים. וכאשר רוצים לדבר זה עם זה אינם יכולים לדבר, כי אם על־ידי תנועת איברי הפה והלשון של הכלב, ולכן הם גובחים. וכאשר הביטו אלי ידעו בבירור כי אני ראיתם והכרתים, ולכן בושו ונכלמו מאוד וכבשו את פניהם בקרקע והלכו כל אחד מהם למקומו. אמנם לא ידעתי במה היה עוונם שנתחייבו להתגלגל בכלב. ואחר־כך ראיתי בשער רוח הקודש, תיקון כ, דף יח ע"ב, שכתב שם וזה לשונו: 'דע, כי

אמרו רז"ל: הבא על הגויה קשורה בו ככלב. וכוונת רז"ל היא, כי הבא על הגויה יתגלגל אחרי מותו בכלב. וכי יעוין שם. ובעודי ישן חזרתי וראיתי איש אחד אופה, הנקרא עזרא בן אשר, אשר הוא היה חבר אלי בהיותנו תינוקות-של-בית-רבן בשנת התרכ"ה, כל אחד כבן שש שנים מעלה-מטה. ומן אותו הזמן עד שנת התרע"ג נתפרדה החבילה ולא ראיתיו עד הנה. ובאותו שבת ראיתי בחלום, והוא ועשרה אנשים עמו לובשים כתונת תכלת כמידת קומתם, ועזרא אשר הנזכר בא והתנפל עלי ואמר לי: 'הנה היום כולנו מזומנים לילך למחר לגיהנום, כי כבר נגמר לו עונש כף הקלע מעלינו, ואלו הכתונות שאנו לובשים הם מלבושים המיוחדים ליורדי גיהנום. ואנחנו יראים וחרדים מדינה של גיהנום. בבקשה מכבודך, אולי תוכל להצילנו מגיהנום, או לפחות יקל מעלינו הצער אשר הוא שם.' אחר-כך ראיתי את עצמי שאני במרתף שבו בית-הטבילה, ואני יושב על מיטה מוצעת ובסמוך לי מצד ימיני הוא בית-הטבילה והוא עמוק מן המרתף כמו עשרה מדרגות, ובכולם אין מים רק בסופם שם היו מים של הטבילה. וראיתי שבאו אותן היו"ד אנשים כדי לטבול. ובהגיעם אצל הבאר עלו המים לקראתם ומילאו את כל המדרגות ועוד שטפו בקרקע המרתף בגובה חצי אמה. וברגע טבלו כולם ולבשו כתונות לבנים ונתעוררתי. וכל זה היה בשבת בשעת המנחה. והלכתי לבית-הכנסת, ואחר התפילה שאלתי על בית עזרא אשר הנזכר, ומצאתי את אחיו, ואמר לי כי היום ששה חודשים משנפטר עזרא הנזכר. ואני הכותב עשיתי להם תיקון אחר השבת כפי מה שהשיגה ידי לפי שעה. ונחזור לענין) אמר לי יונה: 'בבקשה ממך הודיעני נא מה יש בגיהנום ובמה אני נדון שם?' אמרתי לו: 'יש ז' מדורין בגיהנום, [גח ע"א] זה למטה מזה. ומדור העליון הוא של אש והוא גחלים, כל אחת היא גדולה כהר גדול ומושיבין עליה את הרשעים, וזה המדור הוא קל ונוח מכל המדורים. כי מדור הב' הוא קשה ממנו, והשלישי הוא קשה מן השני. עד שמדור השביעי הוא קשה מכולם. אבל הנראה לעניות דעתי שאתה נידון במדור העליון.' אמר לי: 'בבקשה ממך שתאמר קדיש עלי.' אמרתי לו: 'כן אעשה כדבריך.' אחר-כך ייחדתי עליו כמה פעמים, ואחר גמר הייחודים יצא מבתו והלך לו.

ואני אמרתי קדיש בבית-הכנסת למנוחתו ולא קראתי אותו ביום ד' וביום ה' לייחד לו, כי לפי דעתי כבר הוא נכנס לגיהנום ואין לו רשות לבוא אלי. וביום הששי הזמנתי את עצמי קודם שעה חמישית לרחוץ וללבוש בגדי-שבת, כדי שאהיה פנוי לעסוק עם יונה הנזכר. גם ציוויתי לכתון בתו שתמהר ותחיש להכין את צרכי-שבת כדי שתהיה פנויה לעסק אביה. ובבואי לבית יונה, באה כתון וישבה לפני. ואני התפללתי לפני ה' תפילה קצרה בנוסח זה: 'יהי רצון מלפניך ה' שתשלח לי את יונה כדי לתקנו.' ועוד לא גמרתי תיבת 'לתקנו' והנה יונה בא ונכנס בבתו, והוא יגע ומושך גשימות תכופות זו אחר זו. ואמרתי לו: 'יונה.' והוא הוריד ראשו למטה, כלומר כן. ורמז לי בידו שאמתין מלדבר עמו עד שינוח מטורח-הדרך שהיה לו, ואחר רביע שעה אמר לי: 'דבר!' אמרתי לו: 'האם הלכת לגיהנום?' אמר: 'כן.' באיזה מדור הורידוך?' 'במדור של אש, אבל לא כמו שאמרת כבודך שהם גחלים גדולים, אלא הוא ים של אש וגליו הם עולים ויורדים כמו גלי הים. וגם המלאכים אינם יכולים לגשת אליו, רק מקלעים אותנו בקלע מרחוק וזורקין אותנו שמה אחר שנפשוט את הכתונת שעלינו ונגיח אותה על שפת ים האש.' אמרתי לו: 'אם-כן איך יצאת משם, מאחר שאפילו המלאכים אינם יכולים לגשת שמה?' אמר לי: 'רוח יצאה מאת ה' וריחפה על-פני המים והפריחה משם בפעם אחת את כל הנשמות, והשליכה אותם על חוף הים, כל אחד אצל הכתונת שלו. ובעת עלותי, ועודני

לובש את הכתונת, בא אלי שליח מבית-דין ואמר לי קוראים אותך הבית-דין. ואני זחלתי ואירא ואחזני חיל ורתת ורעדה כיולדה והלכתי לבית-דין. ואמרו לי: "מי מכירך בעולם התחתון?" אמרתי להם: "הודה משה פתיא". אמרו לי: "לך אצלו, כי הוא קוראך, ואחר גמר עסקו עמך תחזור לבוא לפנינו". אמרתי ליונה: 'כמה יש מרחק מפה עד מקום הבית-דין ומבית-דין עד גיהנום?' אמר לי: 'יש מרחק עד הבית-דין ארבעים שנה, ומבית-דין עד גיהנום — ארבעים שנה'. ואני הכותב הייתי תמיה מאוד מאוד ונשאתי תהילה ורינה לאל יתברך שמו לעד, שאיך בשיעור תפילה קצרה זו שהתפללתי לפניו ואמרתי שישלח לי את יונה לתקנו, נתקפל זמן מאה וששים שנה, שהם של עליית התפילה עד הבית-דין ושליחת השליח אל יונה עד גיהנום וביאת יונה עד הבית-דין ומבית-דין עד עולם-הזה. וזה מלבד המשך זמן דיבור הבית-דין עם השליח ודיבור השליח עם יונה ודיבור הבית-דין עם יונה, ועדיין לא גמרתי את תפילתי. ועל זה נאמר: 'זיה טרם יקראו' וכו'. אמרתי לו: 'כמה חודשים גזרו עליך להישאר בגיהנום?' אמר לי: 'ט' חודשים. אהה עלי ואוי ואבוי על נפשי, כי בשני ימים אלו לא יכולתי לסבול הצער ההוא שהוא קשה מהמוות. ואם-כן איך [נח ע"ב] אני צריך להישאר שם ט' חודשים?' אמרתי לו: 'האם לא מצאת נחת-רוח מצער גיהנום בעת שאמרתי קדיש על נשמתך שבגיהנום?' אמר לי: 'לא'. אחר-כך חזר ואמר: 'כן, כן, זכרתי כי בהיותי בתוך ים האש היה כל גופי נצלל בתוך האש, והייתי מפרכס בידי וברגלי כאדם הנטבע בים, עד היותי קרוב למות, ואחר-כך יעלה ראשי לבדו כדי למשוך נשימה וחזור ונצלל בתוך האש. ולפעמים ראיתי שיש בי יכולת להציף את כל גופי על פני האש שיעור קטן ואחר-כך אחזור ואצלול. והייתי תמיה על עצמי איך היה לי כח לשוט על-פני האש, אבל יתכן שזה היה בעת אמירת-הקדיש'. אמרתי לו: 'איזה הוא קשה — כף הקלע או דינה של גיהנום?' אמר לי: 'יש בזה מה שאין בזה, כי כף הקלע הוא קשה מגיהנום, אבל אינו נמשך כל כ"ד שעות של היום, כי יש בו איזה שעות של מנוחה. אך דינה של גיהנום, אף-על-פי שהוא קל מכף הקלע, אין בהם שעות של מנוחה. והתחלתי לעסוק עמו בייחודים עד מנחה קטנה. ואחר-כך שלחתי מעלי ולא קראתי אותו עוד כי אם בערב-שבת הבא. ובערב-שבת הבא התפללתי לפני הקדוש-ברוך-הוא שישלח לי את יונה, ותיכף ומיד בא יונה כנוכר לעיל. ואמרתי לו ש'גם היום חרדה גדולה נפלה עליך בעת בא שליח בית-דין אליך'. אמר לי: 'לא נבהלתי, כי ידעתי שהמטר הזה הוא מהעב שלנו'. אמרתי לו: 'האם שליח בית-דין בא עמך עד הלום?' אמר לי: 'כן, והוא עומד פה'. 'האם ידעת את שמו?' 'כן, 'הן, ישועה שמו'. אמרתי לו: 'טעית. לא ישועה שמו אלא יהושע שמו'. אמר לי: 'אתה יודע יותר'. אמרתי לו: 'הבט נא וראה מה יש בידו?' 'אין בידו מאומה'. 'לא היטבת לראות, כי יש ביד-ימינו שעווה'. וחזר יונה והביט בכוונה, ואמר: 'כן הוא האמת, והוא מחבא אותה תחת כנפיו והעלימה ממני. אבל היאך ידעת את כל זה?' אמרתי לו, שכן כתב חכם רבי יוסף חיים ז"ל באדרת אליהו בפרשת קורח, משם רבי שמשון האוסטרופולי ז"ל. 'ולמה העלימה ממני?' 'לפי שאינה צריכה רק לצדיקים, כדי שלא ייוקו בזמן הליכתם על-דרך גיהנום'. 'מה אמרו אליך הבית-דין באותו ערב שבת העבר בעת חזרתך אצלם?' אמרו לי: 'נשאר עליך ג' חודשים בגיהנום'. אמרתי לו: 'שמח יונה, ותן תודה להשם-יתברך שמחל לך ששה חודשים מדינה של גיהנום'. אמר לי: 'יודע לך כי ג' חודשים שנשארו הם הקשים שבהם, והם שקולים כצער ששה חודשים ממש'. אמרתי לו: 'אל תדאג, כי על-ידי הייחודים גם אלה יעברו מעליך בעזרת השם וישועתו. בוא ואיחד עליך אולי יחנך ה' ויעבירם מעליך. והתחלתי

לייחד עליו כמה פעמים זה אחר זה. ובעת היותי עסוק בייחודים נרתע לאחוריו וחרד ונתעלף. ושאלתי אותו, על מה זה חרד ונתעלף? ולא היה בו כח להשיב לי. ואחר ג' דקים אמר לי, כי באו ב' מלאכים וכל אחד תלש ושטט ביצה אחת מביציו, ותיכף ומיד חזרו וחיברו אותם במקומם. ומרוב כאב-התלישה פרחו נשמתו ונתעלף, עד אשר עבר הכאב מעט מעט. ואני עסקתי עמו בייחודים בערב-שבת ההוא עד שעה עשירית ומחצה מהיום, ואחר-כך פטרתיו ויצא והלך למקומו. וביום השבת קראתי שוב ליונה ותיכף בא אלי. אמרתי לו: 'מה אמרו לך הבית-דין?' אמר כי 'אמרו לי שנשארו עליו להיות ג' ימים בגיהנום. והבינותי מדבריהם [גט ע"א] כי תיקנו לי מלבושים אחרים המיוחדים ללובשם בעת הליכתי לגן-עדן. ושם אשב מחוץ לגן-עדן זמן מוגבל, לא ידעתי כמה. ואחר-כך חוזרים ונותנים לי מלבוש אחר אשר אכנס בו לגן-עדן'. ואמרתי ליונה: 'עד כאן תחום-שבת. אין לי עוד עסק עמך!' וקראתי עליו מקרא זה: 'וישלח את היונה ולא יספה שוב אליו עוד'.

ובחזרו על ענין הרוח הנקרא יהודה בן יונה הנזכר, כי כבר כתבנו למעלה שחזר לטמא את עצמו ולהקשות את עורפו. ועסקתי עמו זמן רב. וכאשר יהיה קרוב להתתקן ולצאת, הוא חזר ומטמא את עצמו עד שנלאתי נשוא. ומרוב צערי התפללתי לפני ה' ואמרתי לפניו: 'רבונו של עולם, יהי רצון מלפניך שאם הנשמה של יהודה זה היא כלולה משני ניצוצות של ששים רבוא ניצוצות ואפשר לחלק אותה לשתי נשמות של בני-אדם (כנזכר בשער הגלגולים, הקדמה י"א), נא ייטב נא חסדך שתפריד את חלק הטוב מחלק הרע שבה, ותעשה אותו לשתי נשמות כדי שלא יתקלקל חלק הטוב עם חלק הרע. ויבוא חלק הטוב בגלגול באדם בפני-עצמו כדי שיתקן לגמרי. וחלק הרע ישאר ליהודה. ואני מוכן לטרוח, בלי נדר, עם חלק הרע שבו כדי לתקנו בעזרת-השם וישועתו'. ואמרתי לרוח: 'הואיל ואתה מטמא את עצמך, התפללתי לפני הקדוש-ברוך-הוא לחלוק אותך בלילה הזה לב' חלקים, חלק א' מטבור ולמעלה וחלק ב' מטבור ולמטה. ומעתה אינך אדם שלם, כי לא ישאר לך כי אם שתי רגלים וראש-הגוויה. ואמרתי לו כן כדי לצער אותו, אולי יכנע לפני. ועם-כל-זה עדיין הוא עומד במירדו ומחציף פניו ואינו חושש לדבריי. אמרתי אני אל לבי: אם הבית-דין יסכימו לחלוק את נשמתו מי יגיד לי? כי בוודאי רוח אינו רוצה להגיד, פן אשמח לאידו. לכן ציוויתי את יוסף הפקיד ליכנס עמו לבית-דין לראות את הנעשה בו ולבוא ולהגיד לו. וכשעלה הרוח בלילה ליתן דין וחשבון נכנס הפקיד עמו. והבית-דין הכניסו את הרוח בחדר אחד והוציאו את הפקיד מבית-דין, ולא יאה הפקיד מאומה. ובעת בואי ביום אל הרוח, ראיתי את פניו והנם זועפים, ולא רצה להשיב על שאלתי: האם חתכו אותו הבית-דין לשנים? ולבסוף דיבר בכעס גדול ואמר: שמח על שחתכו את איברי לחתיכות דקות וחלקו אותי לשתי נשמות, והרי אני חצי שמתי. אבל לא נשמעה תפילתך כמו שאמרתי שאין מניחין בי רק שתי הרגליים וראש-הגוויה. אבל גם את זו לא רציתי להגיד לך, אך מה אעשה כי כן ציוו עלי בית-דין, שאם לא אגיד לך יענישו אותי, ואני מתיירא מן העונש'. אחר-כך אמרתי ליהודה: 'גשה נא אלי לייחד עליך, ויגש. והתחלתי לייחד עליו כדי לתקן את שארית חלק הפגום של הנפש. הייתי עוסק עמו בייחודים כמו שנה אחת. בתוך כך דפקו עלי הדלת בלילה ואמרו לי, כי ילד יולד לנו ולמחר היא המילה. ואבי-הבן נתקוטט עם היולדת על כי רוצה להזמין נות-הערלים לרקוד ולשורר בסעודת-המילה, ואשתו מיאנה בדבר המכוער הזה, והוא שבע שלא יישב על כיסא אליהו. וכעס ונכנס לחדר וסגר הדלת בעדו. ואנחנו באנו להזמין

אותך לישב על הכיסא במקום אביו. ואני, כשהלכתי ביום לבית-היולדת, אשר שם היו מלין התינוק, דיברתי על לב אבי-הבן להתיר לו שבועתו ולישב על הכיסא, והא לט את [נט ע"ב] פניו בשימלה ולא רצה לראות את פניי, ולא השגיח על דברי. וישבתי אני על הכיסא והייתי סנדק. ובעת המילה נתפללתי לפני הקדוש-ברוך-הוא שלא יפגום תינוק זה את בריתו; ולא יהיה נשכב או שוכב עם הזכור כמו יהודה בן יונה. ותיכף עלה במחשבתי שזה הילד הוא חלק הטוב הנברר מן גשמת יהודה בן יונה. ולכן גפלה קטטה בין אבי-הבן ובין אשתו, כדי שעל-ידי-כך אזכה להיות סנדק ביום מילתו. ומי כחכם ומי יודע פשר דבר כמוהו יתברך, ששלח חולי האבעבועות על הילד הזה ונשחת תואר פניו, כי כולו נעשה גומות. גם נתעוורו שתי עיניו היפופיות, ולא נשאר מאור בבת עינו כי אם מעט מזער, שעל-ידי הדחק יוכל להכיר צורת האותיות, כדי שלא יצלה לא למשכב זכור ולא לניאוף. ועדיין הוא חי, ועתה בשנת התרצ"ג הוא בן עשר שנים. ואני בכל אותם הימים, וגם אחר-כך, לא משכתי את ידי מלייחד על יהודה הנזכר. וכמה פעמים אמר לי יוסף פקידו: 'למה יטריח כבודו עוד עם יהודה הנזכר, כי הוא קליפה גדולה, לא תוכל לטהר אותו'. אבל אני לא חששתי לדברי הפקיד, והייתי משתדל בכל כחי בכל יום ויום, אולי אוכל לתקנו. ולא הועיל בו מאומה ומשכתי ידי ממנו, ועד היום הזה עודנו עצור באחותו, רק שפרש לו מן הבעילות, לפי דבריו.

עוד בשנת התרע"ט ביום ו' בה' באב נסעתי ברכבת אל כפר בעקובה, הסמוך לעיר בבל. ובבואי שמה נתארחתי בבית הר' ראובן גסים דוד קצאב, השם ישמרהו ויברכהו. וביום השבת אמר לי בעל-הבית הנזכר: 'ימחול לי כבודו לבוא עמי לבית משה שאשא הכהן, השם ישמרהו ויברכהו, לנחמו על הריגת בנו-יחידו מנשה שנהרג על-ידי הארמל הערלים, אשר באו לגנוב את ממונו בשבוע שעבר. ולבסוף לא השיגה ידם לגנוב מאומה. ולמשה שאשא הנזכר אין לו עוד בן או בת. גם מנשה הנהרג לא הניח אחריו בן או בת'.

ובבואי לבית משה שאשא הנזכר התחילו הוא ואשתו לבכות, כי זקנים המה לימים, כמו בני שבעים שנה. ואמרו לי: 'אולי כבודו יוכל להגיד לנו סיבת הריגת מנשה על מה נהיתה? ואם הוא מגולגל ומחוייב בגלגול האחר הרג, אנחנו מה פשענו שאנחנו סבלנו את כל צער הגדול הזה?' וכדי להפיג את צערם ויגונם אמרתי להם: 'בשובי בשלום לעיר בבל, שם אביגה בספרים ואחזיר לכם תשובה על זה'. וביום ב' בשבת, בח' לחודש אב, חזרתי לבבל. וביום ט באב שחרית, כאשר היינו אומרים קינות בבית-הכנסת, נתמנגמתי בעת אמירת הקינות, וראיתי כי נער אחד הלך מעיר בבל עד כפר בעקובה ועמו מאה דיגרי זהב, לישא וליתן בהם שם, כדי לפרנס אביו ואמו הזקנים שהניח בעיר בבל. ובבואו לבעקובה שכר חדר אחד בפונדק. ואיש אחד זקן הרגיש שיש להנער ההוא מאה דיגרי זהב ורצה לגנוב אותם ממנו. אבל לפי שהוא זקן ותש כח לא יוכל לעשות דבר זה, לכן הלך וגילה סוד זה לגנב אחר יהודי בחור, והיתנו ביניהם שהבחור יגנוב והזקן יעמוד לו למשמר, והזקן יקח לו חלק מן הגניבה ההיא. והזמינו מפתח לפתוח בו את החדר שהשכיר לו אותו הנער. ויהי בלילה ההוא והנער היה ישן והדלת סגורה עליו מבפנים. ובאו שני הגנבים הנזכרים ופתח הגנב הבחור את החדר בלט. וקודם כל דבר געץ סכין [ס ע"א] בלב הנער הישן, ושפך את דמו ארצה. וכאשר היה מחפש אחר-כך על המאה דיגרים, באה שיירא גדולה אל הפונדק, וייראו הגנבים על נפשם ויברחו להם, ולא גטלו מאומה. וכאור היום נמצא הנער הרוג, לא נודע מי היכהו. וסוף-דבר קברו את הנער ושלחו את מאה הדיגרים לאביו ולאמו שבבבל. וזה הנער היה בן-יחיד לאביו ולאמו ומכלכל את

שיבתם. ואותו החדר שנהרג בו אותו הנער, היו יראים בני-אדם לשכור אותו, ונסגר על מסגר שנים רבות. ואחר שנקבר הנער עלתה נשמתו לבית-דין של מעלה ותתבע את דמה מן הרוצח ומן אותו זקן, ואמר כי 'כאשר עשה לי כן יעשה לו, שגם הוא ייהרג ולא יטלו ממנו, וגם יהיה מכלכל את שיבת אביו ואמו, וגם לא יגיה זרע אחריו'. והבית-דין של מעלה שאלו את פי הנהרג האם אינו רוצה למחול להם? והשיב, שאינו מוחל להם כל מאומה. והבית-דין עשו כדבריו, כי אחרי מיתת גנב הזקן גלגלו אותו במשה שאשא הנזכר שהיה דר בבבל, ולא נפקד בזרע עד היותו בן חמישים שנה. ובהיות בן חמישים שנה הלך הוא ואשתו לכפר בעקובה הנזכר, ובא ללון באותו פונדק עצמו. וגזדמן, כי בלילה ההוא היו אורחים רבים בפונדק, ונשכרו כל החדרים, ולא נשאר בלתי אם אותו החדר הסגור, שבו נרצח הנער. ואותו החדר היה בנין ישן נושן, כי לא חששו בעלי-הפונדק לבנותו כשאר החדרים מאחר שאין אדם רוצה לשכור אותו. ואמר הפונדקי בלבו: 'עד מתי יהיה החדר הזה סגור?! מוטב לפתוח אותו ולהשכירו למשה שאשא ולאשתו הנ"ל, לפי שהם אינם יודעים שנהרג בו אדם, ואינם מקפידים, ופתח להם את החדר ולנו בו. ובלילה ההוא קראו הבית-דין לנער הנהרג ואמרו לו: 'הגיע העת שתיוולד נפש ההורג בעולם. האם אתה מוחל לו אם לא?' אמר: 'איני מוחל לו כלל'. אמרו לו: 'אם כן רד ועמוד בפתח החדר אשר נהרגת בו'. וירד הנהרג ועמד שם, עד ששימש הזקן ההוא את מיטתו. ובאה גשמת ההורג ופחדה וחרדה ורגזה מלהיכנס בטיפת הזיווג ההוא. ועמד הנהרג והיכה אותו ואמר לו: 'רשע, היכנס בטיפה זו כדי לקבל עונשך'. ועל-כורחה של אותה גשמה נכנסה בטיפה ההיא, וזהו בן משה שאשא אשר נהרג על-ידי הארמל ולא נטלו ממנו כלום. עד כאן ראיתי בעת היותי מתנמנם בעת אמירת הקינות. וכל דברים אלו הראו לי בעיני, ולא בסיפור לבד, וכאילו הייתי עומד ורואה את כל הנעשה מתחילה ועד סוף. וכתבתי דברים אלו לכפר בעקובה להר' משה שאשא הנזכר תשובה על שאלות הנזכרת.

חלק ב

רוחות בימי-החסידות

[רוחות בספר שבחי-הבעש"ט]

[רוח רעה באשה עניה]

... וגם¹ בימיו היו משוגעים שהיו מזיקים את עצמם באכנים בשעת קריאת-התורה, והיו מגלים לאנשים חטאם, והיו אומרים על נפשם חטאם, באיזה חטא הם בכי-הקלע. ונהירנא שלמדתי בימי-בחרותי בכפר אצל מלמד אחד, ובאו עניים אל החדר ונתנו להם לאכול. והיתה ביניהם אשה אחת, שהיה בה רוח רעה ולא הכירו בה, וכשהתחיל המלמד ללמוד עם הילדים הסדר-חומש, לא הספיק ללמוד שנים או שלושה פסוקים, הפיל הרוח רעה את האשה לארץ, ובא בעלה וביקש מהמלמד שיפסיק מלימודו, כי הרוח-טמא שבה אינו יכול לסבול שום דבר שבקדושה. וכשפסק ללמוד קמה והתישבה על מקומה. ומחמת כל אלו דברים היו רבים חוזרים בתשובה והאמונה היתה מתחזקת בלב כל איש-ישראל.

[רוח במשוגעת בקוטוב]

פעם אחת² בא לעיר והיתה שם אשה אחת משוגעת, והיתה מגלה לכל אחד ואחד תועבותיו וטובותיו. וכשבא לעיר הבעש"ט וצלה"ה, ביקש ר' גרשון הנ"ל מהרב החסיד אב"בית-דין דקהל-קודש קוטיב הרב החסיד המאור הגדול מורנו הרב משה שיוליכו הבעש"ט לאותה האשה, אולי יקבל ממנה איזה מוסר ויחזור למוטב, והלכו כולם. וכשנכנס הרב דקהל-קודש קוטיב אמרה: 'ברוך הבא, קדוש וטהור!' וכן לכל אחד כפי מעלתו. והבעש"ט נכנס באחרונה. וכשראתה אותו, ואמרה: 'ברוך הבא ר' ישראל!', כי היה עדיין רך בשנים. אמרה לו: 'אתה סבור שאני מפחד ממך? לא כי! אני ידעתי שהזהירו אותך מן השמים שלא לעסוק בשמות-הקדושים עד שישתלמו לך שש ושלושים שנים!' והוא היה נחבא אל

1 ראה: שבחי הבעש"ט, מהדורת ש"א הורודצקי, תל אביב תשי"ז, הקדמת הכותב, עמ' לה-לו. לפנינו עדותו של הכותב-המלקט, ר' דוב בר מליניץ (חתן ר' אלכסנדר שוחט, סופר הבעש"ט) על אירוע מימי-ילדותו. ספר שבחי-הבעש"ט, שנדפס לראשונה בקאפוסט תקע"ה, הוא אוסף סיפורים על הבעש"ט, חבריו ותלמידיו.

2 ראה: שבחי הבעש"ט, עמ' נב-נג. הסיפור הוא מתקופת-האחכסיא של הבעש"ט ושוור במסכת סיפורי-ההתגלות של הבעש"ט.

הכלים. והאנשים הנ"ל שאלו אותה: 'מה את אומרת?' והיא כפלה בדבריה לפניהם, עד שגער בה הבעש"ט, ואמר לה: 'ולא תשתוק, הנה אני מושיב בית-דין אחד ויתירו לי, ואתך אגרש מן האשה הזאת!' התחילה היא להתחנן אליו: 'אני אשתוק!' והחסידים שבאו עמו הפצירו אותו שיתירו לו ויגרשנו מן האשה. והבעש"ט ביקש מהם שלא להתירו, כי מסוכן הוא מאוד. והם לא הירפו ממנו. אז אמר הבעש"ט: 'ראה, מה שגרמת! על כן עצתי לך שתלך בטוב מן האשה, ואנחנו כולנו נלמד בעבורך! ושאל אותו שמו. ואמר: 'לא אוכל לגלות לפני הרבים, ילכו מכאן האנשים ואגלה לך!', כי חרפה היא לבניו שיש בעיר הזאת. וכשפנו משם האנשים גילה לו מי הוא. וגם חמי ז"ל היה מכירו, ולא נעשה רוח אלא בשביל שלצץ מהחסידים דקהל-קודש קוטיב. ואותו הרוח הפריד את עצמו מן האשה בטוב.

[רוח בימי - הבעש"ט]³

מעשה נורא מהרב הצדיק הבעש"ט זלה"ה ששמעתי מר' אהרן בעל מגיה ספרי-תורה ששמע מהרב הצדיק מר' ר' מאיר מפרימישלאן, זכותו יגן עלינו.

בעיר בראדי היה איש עשיר גדול, אשר היה בנעוריו איש-צבא למלכות האלאנער קאפראל. פעם אחת הלכו חיל אנשי-צבא האלאנער ללמד תכסיסי-מלחמה והלכו אצל הנהר. וגם האיש היהודי הקאפראל היה בתוכם. והלך איש עני על שפת הנהר, ודחפו אחד מאנשי-הצבא לתוך הנהר לטבעו. וכאשר ראה היהודי הקאפראל המעשה הזה נסע על הסוס לתוך המים להציל את האיש העני שלא יטבע בתוך המים, ושלפו מתוך המים ומשך אותו אל היבשה להצילו מן המות. וחי עוד האיש הזה ערך כ"ה שנים והיה לו בנים ובני-בנים. ואחר שהלך לעולמו לבית-דין של מעלה הליץ טוב על זה האיש, כי אמר 'המחיה נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא', והאיש הזה הציל אותי ממות לחיים, על-כן מהראוי שיעשה תשובה. כי אחר שיצא מצבא והצליח במעשי-ידי ובעשיר מאוד ונעשה ראש-הקהל בבראדי והרשיע מאוד במעשים רעים, רחמנא ליצלו, לא הניח עבירה שלא עברה. ועבר כרוז למעלה: מי שיחזיר האיש הזה למוטב יובטח שלא יראה גיהנום ויבוא על מקומו בשלום עם הבעל-תשובה. ולא נמצא מי שיוכל לקבל עליו להחזירו למוטב. ושמע רוח אחד הכרוז הזה, אשר הרוח הזה היה זה כמה שנים נע ונד, מחמת שהיה בעל-עבירה גדול. ולא היה ביכולתו לבוא אל מנוחתו מחמת רוב העבירות שעשה. וקיבל עליו שהוא יחזיר אותו למוטב בעצה שיבוא בנפש אחת מישראל ויפרסם לכל איש בעל-עבירה כל מה שעשה בזה העולם, ועל-ידי-זה יתבייש ויעשה תשובה. וגם איש העשיר הזה יפרסם רשעתו ועל-ידי-זה יחזור מרשעתו למוטב. וכן עשה והחזיר כמה אנשים למוטב. ובא גם לבעש"ט הקדוש וסיפר לו שדעתו ליסע לבראד להחזיר את האיש הזה למוטב. והשיב לו הבעש"ט: לא טוב הדבר אשר אתה רוצה לעשות, רק מקודם אסע לבראדי בעצמי ואשלח אליו שיבוא אלי, וידעתי שלא ירצה לבוא בעצמו אלי. ואשלח לראש-קהילה טובי-העיר שיבואו ואדבר עמהם שיקהלו כולם יחד למקום אחד לעשות. אסיפה בשבת קודש קודם קריאת-התורה, ומסתמא יבוא האיש העשיר אל האסיפה, כי הוא היה פרנס-חודש וראש-

הקהל. ואתה הרוח תעמוד בבית-החיצון, ואחר שיתוועדו כולם יחדיו תבוא לתוך האסיפה ואל תגלה מעשיו הרעים תיכף, רק מקודם תספר המעשה שעשה בנעוריו בהיותו באנשי-צבא, כי הציל עני אחד ממוות לחיים ונעשה כרוז למעלה שמי שיחזירוהו לאיש הזה למוטב מוכן לחיי-עולם-הבא עם זה האיש ביחד. ואחרי-זה תפרסם מעשיך הרעים, שעל-ידי-זה אתה נע ונד זה כמה שנים, ואם יעשה זה האיש תשובה על מעשיו הרעים גם אני אזכה בזכות זה לבוא אל מקום מנוחתו. וכן עשה. וכאשר בא הרוח לבראדי וגילה לכל אחד מעשיו הרעים, ושמע האיש העשיר מזה, ציוה להבריח את זה האיש מהעיר, כי ירא שלא יגלה גם מעשיו הרעים. וכאשר בא הבעש"ט לבראדי ציוה לראשי-הקהל שיסגרו את האיש אשר רוח-דיבוק בו בבית חוץ לעיר ולהאכילו ולהשקותו עד שיעשו האסיפה בשבת-קודש קודם הקריאה. וכאשר יהיה כל העולם בבית-הכנסת יקראו אותו. וכן עשו. וכאשר בא, כמעט פרחתו נשמתו של ראש-הקהל כי ירא מאוד שלא תתפרסם רישעתו, אבל האיש הרוח-דיבוק אמר לו: 'זכור-נא אשר עשית בעודך אצל אנשי-צבא והיצלת נפש עני אחד מן המוות. ונעשה כרוז למעלה: כל מי שיחזיר אותך למוטב יבוא עם זה האיש לחיי-עולם-הבא. ומתוך כך סיפר מעשיו הרעים אשר עשה, ואשר היה בכמה גלגולים זה כמה שנים. ועתה, אם תעשה תשובה גם נפשך תציל מדינה של גיהנום ואני אזכה בזכות זה'. וכאשר שמע כזאת הוטב בעיניו וקיבל את האיש לביתו, והאכילו והישקו וקיבל עליו לעשות תשובה, כי בעת שסיפר הדיבוק מעשיו הרעים בכה מאוד והתעוררו כל הקהל וגעו בבכייה רבה. וגם ראש-הקהל בכה מאוד ונתעורר לעשות תשובה בכל לבו, וכן עשה. וקיבלו עליהם ליסע לבעש"ט להורות להם דרך-תשובה.

השם יזכנו בקרוב לזכות בביאת הגואל במהרה בימינו, אמן.

[רוח בבת ר' ראובן מגרודזיסק]⁴

מאחר שעורני השם יתברך וזיכני לשמח אותו אכתוב מעשה נפלאה, אשר לא נשמע ולא סיפרו לנו אבותינו כזאת. היות כמדומה לי שכבודו ידוע לו מה שאירע לבת מחותנו של אחי הרבני החסיד מורנו הרב יעקב, נרו יאיר, ה"ה הרבני המופלג הנגיד מורנו הרב ראובן, נרו יאיר, מקהל-קודש גראדזיסק, הסמוך לעיר וורשא, שבתו הנשואה נכנס בתוכה בעל-דבר, רחמנא ליצלו, והיה מדבר בתוך גרונה בלשון נכרית, ולא הניח לה להזכיר שם-שמים, אפילו אם אחרים הזכירו לפניה דבר-שבקדושה היה נוקם ממנה. ועשה לה ייסורים קשים ומרים לאין שעור כנ"ל. ונסעו עמה לקהל-קודש נעשכין, והיתה לה תרופה מעט. ואחר-כך בבואה לביתה בימים מועטים הוסיף הבעל-דבר להרע לה בייסורים גדולים כהנה וכהנה. ובעזרת השם יתברך הרב הגאון מופת-הדור המפורסם הרב המגיד דקהל קאזניץ, יאריך ימים ושנים בטוב ובנעימים, גירש אותה ממנה. ונתן לה קמ"ע וחזרה לאיתנה הראשון כשאר בני-אדם הבריאיים. והיתה לה מנוחה בחורף דאשתקד עד קודם

4 ראה: אמרי שפר, למברג תרמ"ד, יא ע"ב—ע"ב. הפסקה היא מתוך מכתבו של ר' אליעזר ב"ר אלימלך מלז'נסק לר' מנחם מנדל מרימנוב. את המכתב ראה עוד: ר' ישראל ברגר, עשר צחצחות, פיעטרקוב תר"ע, סוף מערכת ר' אלימלך מלז'נסק; ר' אברהם חיים שמחה בונם מיכלזון, אוהל אלימלך, פרעמישלא תר"ע, סי' שנה; עטרת מנחם, בילגורייא תר"ע, סי' קלד. וע"ע נפלאות הצדיקים (יידיש), ווארשא תרפ"ו, עמ' 20—22.

ראש-השנה העבר. ואחרי-זה חזר אצלה הבעל-דבר ועינה אותה בעיגויים קשים ומרים, ולא הניח אותה לילך לבית-הכנסת בימים הקדושים, ולא להזכיר שום דבר-שבקדושה. וביום-הכיפור הלכה לבית-הכנסת, ועשה שם חוכא ואיטלולא בשחוק וקלות-ראש, ומדבר בלשון-נוכרים, רחמנא ליצלן. וביום ראשון של סכות חנק אותה, לא עלינו, ולא יכלה לדבר עוד שום דבר כלל, והיתה בעיני כל רואיה לאחר ייאוש, שראו ממש יציאת-הנפש רחמנא ליצלן. ומתוך גודל הצער הלך אביה מורנו הרב ראובן הג"ל לבית אחיו להתפלל שם. ובתוך כך התחילה לרמוז באצבעות על המגורות שעל הכתלים, להדליק בהם נרות, ועשו כרצונה. והירבו בהדלקת-הנרות והתחילה לדבר בזה הלשון: 'וואס פר איין זינדיגירין בין איך, דאס איך זאל אזוי לאנג יסורים האבין? [איזה חוטאת אני, שאני סובלת יסורים זמן כה רב?!] והנה נשמע קול מדבר אליה: 'מיין קינד, פארכט דיר נישט. דוא וועסט שוין מעהר קיין יסורים האבין. דוא ביזט קיין זינדיגירין נישט. דוא ביזט איין צדקת. נאך הינדערט אין צוואנציג יאהר וועסט דיא זיין אין גן עדן. מיין ווייב איז נישט לאנג גישטארבין, אין זיא איז שוין אין גן עדן. ועסט דוא גס-כן זיין, אס-יירצה-השם. אין וואס די האסט גיליטען ביז אהער האט גימיסט אזוי זיין. דאס איז דיר נאך גיקימען ווען דיין ברודער איציק האט חתונה גיהאט מיט זיין ווייב ציריל שתחי', אין איך בין אויך גיוועזן אויף דער חתונה אין לעת עתה איז דיין ברודער איציק מיט זיין ווייב גיזינד, אין זיי זענען אין ליזענסק. אין איהר בני בית עטץ זאלט נישט מתרעם זיין אויף איהר וואס זיא האט זיך נישט גיפירט בדרך הישר. דאס איז זיא נישט שולדיג. דאס האט אלטץ דער בעל דבר גיטוען. אונ איך האב גיהאט ארבייט אז ער זאל זיך מגלה זיין כדי מען זאל קאנין איהם מגרש זיין. אונ וואס ער האט גיהאט שליטה צו איהר ציריק צו קימען דאס איז מחמת דיא קמיע איז גמחק גיווארן אותיות, נאך יו"ט זאל מען פארין להרב המגיד ער זאל איין אנדערע קמיע שרייבן. ובתוך הדברים, וויא דאס בני בית האבין גיהערט דאס קול אזוי ריידען זענען זיין אנטלאפן נאך ר' ראובן ואחיו ר' שלמה, נרו יאיר אין האבין עהם דער ציילט דיא מעשה, אונ האבין גיזאגט: 'קומט אריין! דער רבי ר' אלימלך איז דא! זענען זיין אריין געקומען אונ מיט זיין זענען מיט גילאפן כמה אנשים. האט דאס קול אויס גירופען: 'ווער עס איז נישט פין דער משפחה זאל ארויס גיין! זענען אנדרי ארויס גיגאנגן. האט דאס קול אוהן גיהובין אין האט זיי גיזאגט דברי מוסר. און האט זיין גיזאגט: 'עטץ זענט מתפלל אין לערינט. אין עטץ וויסט נישט וואס תפילה איז אונ וואש לערנען איז. איך ווייס יוא וואס תפילה איז, אין וואס לערנען איז! איך בין גישטארבין אונ איך לעב אבער. אונ האט זיי אוהן גיהאבין צו בענטשען מיט גרוסע ברכות לאין שעור. עטץ זאלט נישט זארגן. ביז אהער איז אייך שווער גיגאנגען עס האט גימיזט אזוי זיין. אבער מכאן ולהבא וועט אייער מזל אויף גיהובין ווערן! אונ די ברכות האבין זיי גיהערט רעדן מיט גרוס דבקות. אונ האט אוהן גיזאגט: 'עטץ זאלט די אשה אפף שונין, זיא וועט תכף גיזינד ווערן. זי וועט, אם ירצה השם, בקרב הימים מעוברת ווערן בבן זכר, זאל מען עהם אנאמין געבין נאך מיר! האט ר' ראובן גיפרעגט: 'וויא איז אייער נאמין? האט דאס קול משיב גיוועזן: 'אלימלך! אונ זייטץ גיזינד! האבין זיין נישט גיענטפירט. האט ער גיזאגט: 'ווארום ענפרט עטץ נישט? האט ר' ראובן גיענטפירט: 'יין מוחל! ואשה הג"ל איז מיד אנטשלאפען גווארין. [בתי, אל תפחדי. לא תסבלי עוד יסורים. אינך חוטאת, את צדקת. אחרי מאה ועשרים תהיי בגן-עדן. אשתי נפטרה לפני זמן לא רב, וכבר היא בגן-עדן. גם את תהיי שם, אם ירצה השם. ומה שסבלת יסורים עד עתה — כך היה צריך להיות. זה בא אחרי

שאח"כ איצ"ק נשא את אשתו ציריל תחיה. גם אני הייתי בחתונה. אח"כ איצ"ק ואשתו הם לעת-עתה בקו-הבריאות והם גרים בליז'נסק. ואתם, בני-הבית, אל תתרעמו עליה, על שלא נהגה כראוי. אין זו אשמתה. כל זאת פעל בעל-הדבר (= הרוח). ולי היתה עבודה שהוא יתגלה, כדי שניתן יהיה לגרשו. והעובדה שהיה בכוחו לשוב אליה נובעת מכך שמן הקמיע נמחקו אותיות. אחרי יום-טוב יסע מישוהו לרב המגיד (מקוויניץ) שיכתוב קמיע אחרת. ובתוך הדברים, כאשר בני הבית שמעו את הקול ברחו, אל ר' ראובן ואחיו ר' שלמה, נרו יאיר, וסיפרו המעשה. הם אמרו: 'היכנסו פנימה! ר' אלימלך כאן!' הם נכנסו ועמם באו כמה אנשים. צעק הקול: 'מי שאינו שייך למשפחה — שייצא!' יצאו האנשים. שוב פתח הקול ואמר דברי-מוסר. וכך אמר: 'התפללו ולימדו תורה. אינכם יודעים תפילה מהי, ואינכם יודעים לימוד מהו. אני יודע מהי תפילה, אני יודע מהו לימוד. נפטרת, אך אני חי, והתחיל לברך אותם ברכות עד-אין-שיעור. אל תדאגו! עד הנה היה לכם קשה, כך צריך היה להיות. אך, מכאן ולהבא יעלה מזלכם מעלה-מעלה!' והברכות נאמרו מתוך דבקות עצומה. ואמר: 'השגיתו על האשה, והיא תיכף תשוב לאיתנה. בקרוב תתעבר, אם-ירצה-השם, בבן זכר, ותקראו לו בשמי!' ר' ראובן שאל: 'מה שמך?' השיב הקול: 'אלימלך! היו בריאים!; והם לא ענו. אמר הקול: 'מדוע אינכם עונים?' ענה ר' ראובן: 'סלח לנו! והאשה הנ"ל נרדמה מיד].

אחר שעה נעברה משנתה. שאלו אותה: 'מה היה זה בכאן עמך?' והשיבה: 'אינני יודעת כלל!' ושאלו אותה למה ציוותה להדליק הנרות? והשיבה שמתוך הצרה הגדולה 'שהייתי שוכבת, האב איך גיזעהו אויס דעם אלקיר ארויס גיין אונ שטוב אריין איין איש זקן גדול. האב איך מיד דר שראקין, ע"כ האב איך גיהייסען מדליק נרות זיין. [ראיתי איש זקן מאוד יוצא מן הקובה ונכנס לחדר. נבהלתי וציוויתי להדליק נרות]. ומתוך השמחה הזאת הלכו ואכלו ושתו, ובבוקר קמה האשה הזאת בריאה ושלימה והלכה לבית-הכנסת כשאר בנות נשי-ישראל.

והמעשה הזאת שמעתי מפי מחותני ר' ראובן ואחיו ר' שלמה שהיו בכאן אצלי בשבוע העבר, שנסעו לקהל-קודש מאשציסק על השוק ...

הק' אליעזר ב"מ אלימלך זלה"ה
מק' ליזענסק

[רוח בקוויניץ]⁵

עוד שמעתי מהרב ר' דוד הנ"ל, שפעם היה בקוויניץ וראה דבר-פלא, שבכל בוקר אחר התפילה לומד הרב הקדוש הגאון ר' ישראל משנה משניות, ובחור אחד אומר קדיש אחר הלימוד, והיה זה לפלא בעיני. וגם שמעתי אומרים לבחור: 'למה אתה משחק, כי הרוח ייכנס בך עוד הפעם!' ושאלתי אותם מהו הענין הזה. וסיפרו לי, כי הבחור הזה היה חולה גדול שנכנס בו רוח, והיו לבחור מהרוח ייסורים קשים ומרים, וריחמו עליו אנשי-העיר

5 ראה: ר' יעקב קידנר, סיפורים נוראים, למברג תרל"ה (חסר עימוד), עמ' 37—38 (העימוד שלי!). הסיפור נדפס שוב בספר שומר אמונים לר' אהרן ראטה, מהדורת תשכ"א, שלו ע"ב — שיו ע"א. מספר הסיפור, ר' דוד, נימנה על תלמידי ר' אשר מסטולין (נפטר תקפ"ז), ושהה גם בחצרו של ר' ישראל ב"ר שבת, המגיד מקוויניץ (תצ"ו—תקע"ה). וראה להלן הערה 10.

והוליכו אותו לרב הקדוש הנ"ל, וכאשר בא הבחור סמוך לפתח הרב צוות הבחור בקול מר ואמר: 'אני איני רוצה בשום־אופן לראות פני הרב המגיד, כי אם אראה את פניו — חיי אינם חיים כלל', ונתחזק הרוח מאוד עד שכמה וכמה אנשים הוליכו אותו בקושי גדול לבית הרב המגיד. וכשבא במחיצת קודשו פנה הבחור עורף, ולא רצה בשום־אופן להסתכל בפני קדושת הרב. ואמר הרב: 'אני גוזר עליך שתחזיר אלי את פניך'. וצוות הרוח בקול מר, ואמר: 'אתה הוא הרב בקוֹזְנִיץ, מה אתה רוצה ממני? ! אין אני שומע כלל לגזירתך. ידוע תדע, כאשר אני הייתי בן י"ג שנה הייתי מופלא בתורה יותר מפליאתך כעת'. ואמר לו הרב: 'תחזיר את פניך, ואם לא — אכה אותך במטה אשר בידי'. וצוות הרוח בקולי־קולות: 'רוצה, מה אתה רוצה להרגני? ! לא אחזיר פניי בשום אופן! והניח הרב את המטה על הבחור, נפל הבחור לארץ וצוות בקול־ללה ואמר: 'הרב המגיד הרג אותי! ואמר עוד הרב: 'תחזיר פניך אלי, ואם לא — אני אכה אותך שנית! ועמד הבחור והחזיר פניו לרב, רק נתן עיניו למטה, ולא רצה בשום־אופן לראות פני הרב. אמר הרב: 'אני גוזר עליך שתגביה עיניך ותסתכל בפני'. אמר הבחור: 'זהו הדבר שאי־אפשר, ואף אם תהרוג אותי לא אוכל ראות פניך'. אמר: 'אני אכה אותך עוד'. ופחד הרוח והגביה את עיניו והסתכל בעל כרחו בפני־קדושתו. ושאל אותו: 'מי אתה? אמר לו הבחור: 'למה זה תשאל לשמי, כי אני איני מדורות הללו'. אמר לו: 'מאיזה דור אתה? ושחק הרוח. אמר לו הרב הקדוש: 'אני אכה אותך עוד הפעם'. והתחיל הרוח לבכות. אמר: 'הלהרגני אתה אומר? ! והניח הקדוש המטה על הבחור, וצעק הבחור בקולות משונים, עד שנפחדו כל העומדים ואמר: 'אגיד מי אני. אני הוא הראשון שזרק האבן על זכריה הנביא בבית־המקדש. וגם אותי הרג נבוזראדן ראשון, ומעת חורבן־הבית אין לי מנוחה אף רגע מהמש־חיתים, ולא זכיתי אף לגיהנום'. ושאל אותו הרב הקדוש: 'מי נתן לך רשות להיכנס בגוף של הבחור? והתחיל לבכות ולהתחנן מכבוד־קדושתו שלא יגרש אותו מהבחור. ואמר: 'כי בגוף הבחור יש לי קצת מנוחה מהמשחיתים'. אמר לו הרב הקדוש: 'זהו דבר שאי־אפשר, אני גוזר עליך שתלך מגוף־הבחור ולא תזיק אותו בשום איבר'. והתחיל הרוח לבכות ולקונן עד שבכו כל העומדים שם. אמר לו הרב הקדוש: 'אני אוכה את נשמתך שתבוא לגיהנום, אני אלמד בכל יום אחר התפילה משנה משניות עבור נשמתך, והבחור יאמר קדיש'. ונתרצה הרוח לילך מהבחור בלא שום נזק.

[נוסח אחר] 6

... כאשר ידענו כן המעשה מפי אדוני־מורי ורבי הרב הקדוש המגיד מקאזניץ זלה"ה שסיפר על דברי רוח־הדיבוק באחד שבא לפני הרב ר' יהודה חסיד משידלאוויץ. והרב הנ"ל נתכוון בשמות־הקדושים לבעבור לגרשו מפש האדם ההוא. אז שחק עליו ואמר כי בימיו הילדים הקטנים היו יודעים מכוונות כאלה. והוא היה הראשון אשר הרים ידו ראשונה בזכריה הנביא, עליו השלום, בעת־הריגתו בבית־המקדש ומן אז והלאה, יותר מב' אלפים שנה, הוא נדחה מכף אל כף, ולא ינוח ולא ישקוט אף בגיהנום. כאשר שמע רבי יהודה את דברי־הרוח התחיל לברוח ולהתמרמר מאוד ואמר: 'הוי ואבוי, אם בזמן הרב

6 ראה: ר' שלמה רבינוביץ מראדומסק, תפארת שלמה (על הזמנים ומועדים), ווארשא תרכ"ו, שער התפילה, יג ע"ב. וע"ע: ר' צבי מאיר רבינוביץ, שער הגלגולים, מהדורת פרעמישלא תרל"ה, 'הקדמה מאת המביא לבית־הדפוס'.

הזה עדיין לא נתכפר לפשעי-האדם, מה נאמר ומה נצטדק? מי יוכל לעמוד ביום-הדין הגדול והנורא ומי יאמר זכיתי מפשעי?'

הדיבוק⁷

מעשה זה נפוץ בכל גלילות-פולין. אצל הצדיק רבי פנחס אליהו מפילץ, הנודע בשם רבי פינטשע, גדלה נערה אחת — בת-אחותו, שבמות-הוריה לקחה לביתו. לימים, קרה אסון לנערה זו — רוח רעה ניטפלה אליה והיתה מציקה לה עד מאוד בייסורים ובכאבים נוראים.

גלגל דברים, הצדיק ר' פינטשע, עם רוח הדיבוק, ביקש לדעת על מה איתרע גורלו להיטלטל ולהתגלגל בעולם-הזה. גילה הדיבוק: 'שמי חיים זאווכיסטר', מלשין ומסור ידוע בפולין, שהיה נוהג להתעטף איצטלא דרבנן, לנדוד בערים ובכפרים, להתיידד עם ראשי-הקהילות, לחדור אל סודותיהם ולמוסרם לממשלה, מלבד כמה וכמה מעשים אשר לא ייעשו. אחר סיפר: שנים רבות הוא מתגלגל בעולם-הזה ללא יכולת למצוא מקום מנוחה. בגלל כמה מעשים טובים בודדים שנתגלו לו הורשה למצוא תיקון בהידבקות באדם חי. והוסיף: 'מעתה יתרבו מקרים כאלו של דיבוקים. כל זמן שדורך, רבנו הרי"ם, היה בחיים, היו נשמות באות אליו ומבקשות תיקון. עתה — לאן יפנו?'

שאל ר' פינטשע: 'למה לא תיקנת עצמך? הרי יום-מותך היה כשדודי-רבנו כבר הנהיג עדת-קודש? !' השיב: 'רבנו הקדוש מגור, זמנים מיוחדים היו לו לתיקון נשמות פגומות: בערב-שבת, מחצית השעה לפני הדלקת-נרות. משהגיע תורי להיתקן — היה זה בערב-שבת-קודש פרשת פרה, יום הסתלקותו של רבנו — ירדתי עם אלפי-נפשות. זכיתי כבר להיות בחדרו של רבינו, כשלפתע נכנסה הרבנית והדליקה נרות-של-שבת. קרבתי אל רבנו וביקשתי תיקון, אך הוא החווה בידו על נרות-שבת, ואמר: מה אעשה? הלא כבר הדליקה נרות-של-שבת! 'מאז', סיים הדיבוק, 'נע ונד אני ממקום למקום עד שנדבקתי בנערה זו!'

היתה הנערה טובלת ייסורים נוראים. בכ"ג אדר פרח לו הדיבוק כלעומת שבא. הנערה חזרה לבריאותה, רבתה השמחה בבית הצדיק ר' פינטשע. נס גדול היה פה. אך שוד ושרר! לפתע, מבלי-משים, פרצה הנערה בועקה נוראה. חזר הדיבוק והשתכן בה ושוב רבו ייסוריה. פנה אליו בשנית ר' פינטשע: 'למה חזרת? ! דימינו כי מצאת לך תיקון, ושוב לא תשוב! נאנת הרוח ואמר: 'אוי פינטשע, פינטשע! שכחת כי ביום כ"ג אדר הוא יום-השנה של רבנו הקדוש מגור, ואלפי-נשמות נושעו על קיברו? ! אף אני הייתי בכלל הנשמות מבקשות התיקון, אך אלל, לא זכיתי אף הפעם לקבל תיקון ולמצוא מנוחה. שוב נע ונד הייתי, מוכרח לחפש לי מקום-אחיזה. נשאיתי בכלל הנשמות ללא תיקון...'

זכותו של רבנו, זכר צדיק לברכה, תגן עלינו ועל כל ישראל!

7 ראה: יצחק אלפסי, גור, תל אביב תשי"ד, עמ' 173—174. האירוע אירע בבית-הצדיק ר' פנחס אליהו (פינטשע) רבה של פילץ, אחיינו של ר' יצחק מאיר, בעל חידושי-הרי"ם ומייסד חסידות גור.

[רוח בימי הצדיק מבלז]⁸

והנה פעם אחת בא אליו אדון אחד ערל, עם בן יקר לו, אשר היה מבולבל ומשוגע, רחמנא ליצלן. ואמר לו הרב הקדוש שיסע ללעמבערג וישאל למשכנו של כומר אחד, ששמו כן וכך. ומידו תהיה לו רפואה. ונסע תיכף ללעמבערג. והתחיל לחקור ולדרוש אחר שם הכומר הזה. ומתחילה לא ידע שום איש מן הכומר הזה, אך אחר־כך נודע לו כי מחוץ לעיר בנמצא כומר ששמו כן. והלך אליו ויספר לו סיבת בואו. והכומר התפלל מאוד בתרי תמייה: מאין יודע ממנו הרב מבעלזא? ועוד: מאין יבוא עזרו של העלם על־ידו? אך כאשר הלך אליו האדון אחת ושתיים, ציווה עליו שיבוא אליו עם בנו למחר בבוקר. והנה בבוקר השכם, כאשר הכומר הלך בחצרו אנה ואנה ובפיו מקטרתו, הארוכה מפיו עד רגליו, בא האדון עם בנו לגדרו. והנער רץ בבהלה ובחיפזון להכומר וחטף ממנה מקטרתו הארוכה, והתחיל להכותו הכה ופצוץ בלי־הפוגות. והאדון עמד נבהל ומשתומם ולא ידע מה לעשות. והנער היכה והיכה עד שכל השגעון נהפך על הכומר. והעלם הלז נעשה בריא כאחד־האדם. ונסע האדון אחר־כך לבעלזא להחזיק טובה להרב הקדוש ושאלו על זה. ואמר לו הרב אשר להכומר הזה היתה לו פילגש ומתה. ונעשתה דיבוק, רחמנא ליצלן, כי היתה מומרת (כן נראה לי שסיפר) ונתדבקה בהעלם הלז. ואמר הרב הקדוש: 'מפני מה תענה את זה? תשוב ותידיק בהכומר, כמו בחייה!' והיה כן.

[רוחות בראדושיץ]

... ואל⁹ מאהבי אקרא בקול: שמעו ותחי נפשכם. שכל מי שיש לו גוד [אלקים] ישראלי יכתת [רגליו] ואף להלוך על כפיו למקום המקודש הלזה, ולחזות בנועם ויו קדושת אדמו"ר וקדוש־עליון שיתחדש כנשר נעוריו. אשרי לי ואשרי חלקי שזכיתי לראות עין־בעין ולשמע באוזניי נוראות נפלאות הפלא ופלא מדיבוק אחד, שהובא לכאן מקהל קודש אוסטראווצי ביום ערב־שבת־קודש העבר, שהיה בילדה אחת בת י"א שנה, ועדיין היא כאן בריאה ושלמה, רק חלושה קצת עדיין. מי יתן לכם שומע רוח־הטומאה מדבר נוראות מתוכה, שהיה שו"ב בדייטשלאנד והאכיל טריפות, כאשר אוזניי שמעו ועיניי ראו וקצר הגליון לכתוב כל הדברים. אוי ואתה על אותם המתחכמים יום יום, מוכים בעיוורון טחים עיניהם בחקירות המטונפות. יבואו הנה ויחזו איה איפוא חכמתם הנסרחה. מה אומר ומה אדבר, אפשר אם לא באתי הנה רק לראות נוראות כזאת — דיי, ולא אאריך יותר. חי ד', מדי כותבי זאת רוחי הציקתני מאוד על אותם אנשים הנאהבים גם לי וידעתי שהמה כרוכים

8 ראה: 'ר' אברהם חיים שמחה בונם מיכלזון, דובר שלום, פשעמישל תר"ע, סי' עב. הסיפור סופר מפי 'איש נאמן' לרב זאב דוד דיכטוולד שמסרו למיכלזון. הצדיק 'ר' שלום מבלז (תקל"ט—תרט"ו) הוא מייסדה של חסידות בלז. על דיבוק בימי הצדיק 'ר' יהושע מבלז, ראה: ד. סדן, ממחזז הילדות, תל אביב תרצ"ח, עמ' רצב.

9 ראה: 'ר' משה יעקב יעקל שארף, דרכי יושר, פרעמישלא תרל"ב (סוף הספר). המכתב (המקוטע בסופו) נכתב בראדושיץ בער"ח אדר א תר"ג, בידי מי שהיה אב"ד אושפיציץ, ונימנה על חסידיו של 'ר' יששכר דוב בר, ה'סבא קדישא' מראדושיץ. ספר דרכי יושר נדפס בידי נכד המחבר (שנפטר בשנת תרכ"ט), אשר הוסיף את המכתב. המכתב נדפס שוב ב"יווא בלעטער, ווילנע

בחכמות כאלו המכחישים ענינים כאלו. חי ד', כי רצוני לפדותם מגי'שחת (עד כאן מצאתי).

ב.

ועוד ¹⁰ שמעתי מפה קדוש שסיפר זקינו איש אלהים קדוש מורנו הרב רבי שלמה, אב-בית-דין פה הקדוש, זכותו יגן עלינו, ששמע מהרב הקדוש איש-אלקים מורנו הרב נתן דוד משידלאווצי, זכותו יגן עלינו, שהוא היה באותו מעמד אצל הקדוש ונורא איש אלקים מרן ר' ישכר דוב מראדישיץ, זכותו יגן עלינו, שבא לפניו דיבוק אחד, רחמנא ליצלן, שביקש ממנו תיקון והתוודה עוונותיו. ואמר שזה כמה פעמים שהיה מגולגל בעולם-הזה, ובראשונה היה בירושלים עוד בימי זכריה הנביא. וכשעמד זכריה בנבואתו בשם ה' לפני העם הוא היה הראש וראשון שקפץ אצלו וסרטו בפניו ביד רישעתו ובחציפתו. ואמר: מי הוא זה שיגיד "כה אמר ה' וכו'". ואחריו התחילו שאר-העם להכות את הנביא הקדוש, עד ששפכו את דמו כמים והרגוהו, רחמנא ליצלן. והתוודה עוד בדיבוק נפש החוטאת הזאת שאחר-כך שוב היה בגלגול עולם הזה והרג ביום-הכיפור (עם שאר רוצחים) בית-כנסת אחד עם כמה מאות יהודים, ה' יצילנו. וכהנה וכהנה. והגיד גם-כן שכבר היה אצל המגיד הקדוש מקאזניטץ, זכותו יגן עלינו, אבל לא תיקנו רק לפי שעה, וכעת צעק שוב לתיקון לעולמים, כי מר לו מאוד [...] והדברים ארוכים ואין עת-האסוף פה.

[רוחות בחצירו של ה'שרף' ממוגלינצע]

א. מה שהגיע ר"ל לאדם שהיה מתלוצץ מכ"ק מרן זלה"ה ¹¹

סיפר לי אדוני מורי כבוד מורנו הרב החסיד ר' יוסף, עליו השלום, אשר עיניו ראו אצל כבוד-קדושתו מרן זלה"ה ממאגלינצע: הנה הביאו לכבוד-קדושתו מרן זלה"ה אשה אחת שאחזה, רחמנא ליצלן, דיבוק וכשהגיעה האשה בעלת-הדיבוק לפתח בית-המדרש של מרן זלה"ה שמטה את עצמה בכח גדול מן המוליכים אותה וברחה בכל כחה ונעשה רעש כמובן. וישמע כבוד-קדושתו מרן זלה"ה את הורעש הזה ושאל לאנשיו על זה. ויציעו לפניו את כל המקרה הנפלא הזה. ויאמר כבוד-קדושת מרן זלה"ה אל המשמש: 'בוודאי

10 ראה: ר' משה גולדשטיין, מסעות ירושלים, מונקאטש תרצ"א, כה ע"א. הכותב, מזכירו של ר' חיים אלעזר שפירא, אדמו"ר מונקאטש (תרל"ו-תרצ"ו), מוסר את אשר שמע האדמו"ר מזקנו ר' שלמה ממונקאטש ב"ר אלעזר מלנצחוט. זה שמע את הסיפור מפי ר' נתן דוד משידלובצה (תקע"ד-תרכ"ו), אשר נימנה על באי חצירו של ה'סבא קדישא'. ועל מי שהיכה את זכריה הנביא ראה עוד: ר' יצחק אייזיק ספרין מקומרנה, נוצר חסד, לבוב תרמ"ז, כא ע"ב (הובא גם בספר טעמי המצוות ומקורי הדינים לר' אברהם יצחק שפרלינגר — אי"ש שו"ב — ירושלים תשי"ז, עמ' תקל); ספר מעשיות ומאמרים יקרים לר' ישעיה וולף ציקרגיק, זיטומיר 1902, עמ' 23. ר' שלמה זלמן ברייטשטיין, שיחות חיים, פיעטרקוב תרע"ד, עמ' 17-18, מוסר בשם הרב ממוגלינצה, שדיבוק אשר הובא לפני המגיד מקו'ניץ (ולאחר מכן לפני ה'חוזה' מלובלין) גילה: '... אנכי הייתי שר-האלף, והייתי בימי המקדש הראשון, ואני נתתי הכאה הראשונה לזכריה הנביא בבית-המקדש ...'. הסיפור מתוך נוצר חסד מובא גם בספר הלכות נטילת ידיים לסעודה, פיעטרקוב תרע"א, עמ' 81-82.

11 ראה: שיחות חיים, עמ' 55.

הוא משה מעיר פלונית (חסתי לגלות שם עירו מפני כבוד-המשפחה), כי עוד אתמול ידעתי ממנו. לכן, רוח אחריו ואמור לו שאני קורא אותו. והיה אם לא יציית — תקראהו בשמו, ואז יתבייש ותיכף יבוא אחריך! ויעש כן המשמש. ובתחילה לא היה נשמע לו, אך כאשר קרא אותו בשמו משה, תיכף חזר לבית מרן זלה"ה. כאשר בא לפני מרן זלה"ה אמר אליו: 'תן תודה על חטאך שבשבילם הגיע לך כזאת, ואז יהיה לך תיקון'. ויענה הדיבוק: 'אם שמי לא יפלא מכם — בטח תדעו גם חטאתי, ולמה זה תשאלו אותי לומר לכם?! ויענה אותו כבוד-קדושת מרן זלה"ה: 'איני צריך לידעתך, רק אני רוצה שתתוודה לפני הקהל. ואותו ויודוי יהיה לך לכפרה ותיקון! אז נתן הדיבוק קולו בבכי ויאמר: 'אלקים מצא את עווני, מפני שזדון-לבי הישאני לעשות ליצנות מכבודכם בפני קהל-אנשים משונאים'. ויאמר לו כבוד-קדושת מרן זלה"ה: 'עתה מהר צא ממנה! ותיכף הוטב להאשה. אחר זה אמר כבוד-קדושת מרן זלה"ה אל האשה: 'זה קרה לך מפני שלא נזהרת בנטילת-חלה!'

ב. עוד מאדם אחד שדבר סרה על כבוד-קדושת ה'יהודי' זלה"ה¹²

שוב פעם אחת בא לפני כבוד-קדושת מרן זלה"ה דיבוק אחד ואמר לו כנ"ל. והתוודה שהיה מרודפי היהודי¹³ ודיבר עליו סרה. ויאמר לו כבוד-קדושת מרן: 'אני לא אוכל להושיע אותך, אך לך לבניו ובקש מלפניהם שימחלו לך, ואז יהיה לך תיקון! והשיב לו הדיבוק אשר אליהם לא יסע בשום-אופן. ויאמר כבוד-קדושת מרן זלה"ה אל הנאספים: 'ראו עד היכן מגיעה שגאתם אל ה'יהודי הקדוש', כי עדיין לא הניח העקשנות שלו ועדיין הוא מתעקש! ויפן אליו כבוד-קדושת מרן ויאמר אליו בחרון-אפו: 'רשע, אם לא תשמע לדבריי — אני אוריד אותך לעומקא דתהומא רבא'.¹⁴ אז קיבל עליו הדיבוק שיסע. ונסעו עם הדיבוק לרב הצדיק הר' אשר'ל זלה"ה בן ה'יהודי הקדוש. כאשר בא לפני הרב ר' אשר'ל זלה"ה, אז גער עליו: 'רשע, איך מלאך לבך לבוא אלי? אני בוודאי לא אמחול לך! וילכו עמו בחזרה אל כבוד-קדושת מרן זלה"ה. ויקח מרן שליח מיוחד וישלחם להרב ר' אשר'ל שימחול לו ואז מחל לו הרב ר' אשר'ל זלה"ה. גם גילה כבוד-קדושת מרן זלה"ה את שמו, ורק חס שלא לגלות מפני הכבוד.

ג. סיפור מהמגיד הקדוש זלה"ה מקאזנעץ¹⁵

סיפר כבוד-קדושת מרן זלה"ה שבנעוריו בהיותו אצל כבוד-קדושת זקני המגיד הקדוש [מקוץ-ניץ] ראה שבאו לפני זקני המגיד עם דיבוק אחד. ושאל אותו זקני המגיד: 'מה שמך? ויענה הדיבוק שבוש לומר שמו לפני האנשים. ויצו המגיד לכל האנשים שיצאו מהבית. ויצאו כולם, רק אני נשארת בבהית. ויאמר הדיבוק שאצא גם אני. אז גער עליו

12 ראה: שם, עמ' 55—56.

13 ר' יעקב יצחק, 'היהודי הקדוש', מפרשיסחא (תקכ"ו—תקע"ד), תלמיד ה'חווה' מלובלין.

14 מקום הקליפות.

15 ראה: שיחות חיים, עמ' 60—61.

זקני ויאמר אליו: 'רשע, התרצה שאשאר עמך לבדך בבית אחד? רשע, אמור מי אתה ומה עשית?' והשיב הדיבוק: 'אני הוא יענטשע מעיר פלוגנית (חסתי לגלות שם עירו מפני כבוד-המשפחה) וציערתי לרב הקדוש ר' לוי יצחק מבערדיטשוב. ואבקש מאוד מכבוד-קדושתו שיעשה לי טובה!' ויגער בו זקני ויאמר אליו בצעקה: 'רשע, ציערת את רבי ואני אתן לך תיקון? מאה שנים ומאה פעמים תהיה בעד זה על עולם-התהוה. צא, צא!' וצעק כן איזה פעמים עד שיצא הדיבוק. ואמר הדיבוק: 'אין איהם קען איך נישט נוקם זיין, נאר אין זיינס אקינד וועל איך מיר נוקם זיין?' [בו איני יכול לנקום, אך אנקום בבנו].

ד.

והנה ¹⁶ בעיני ראיתי כי כמה רוחות רעות שהיה הוא ז"ל מגרש אותם. וראינו הפחד הגדול שהיה להם מפניו. והנה פעם אחת היה בא אחד שהיה לו רוח רעה, ואביו בא עמו בעגלה לפני בית-המדרש. והיו ידיו מקושרים ומדבר רק בלשון פולין. והיה מדבר דברי-נבלה כדרכם. ומרן ז"ל היה אז בבית-המדרש קודם התפילה, והיה עומד ומסתכל דרך החלון וראה כשהיה בא ומדבר כנ"ל. מיד נגש לחוץ וניגש אליו והיכהו בידו על פניו. ומיד סר הרוח מאתו. ושאל לאביו: 'למה אני מקושר בחבל?' ודיבר ביישוב-הדעת. וציווה מרן ז"ל להתיר אותו ולירד מהעגלה. ואחר-כך היה מתפלל כמו כל בני-האדם ושוב לא היה בו הרוח עוד. ובאותו יום, אחר התפילה, הלך מרן ז"ל לפתח עזרת-גשים, אשר שם היה גם-כן אשה אחת אשר היה בה רוח רעה, והיא היתה שמה איזה שבועות. ואז דיבר אל הרוח ומוחזירו שייצא מהאשה זו, ואז סר גם הרוח הזה ממנה.

ובזמן אחר-כך היה מרן ז"ל בראדשיץ. ושאל אותו הרב הקדוש דשם ואמר כי 'הנה שמעתי כי מר היה מגרש שני רוחות ביום אחד. יאמר נא מר איזה כוונות שכבודו מכוון אז?' ואמר לו מרן ז"ל: 'יאמין לי מר שאיני מכוון שום כוונה, רק שהמה שוטים, שיראים מפני ולכן הם בורחים'.

[רוח אצל בעל-תשובה]

... ויהי ¹⁷ לאחר ימים נדבק באיש אחד מאותו העיר רוח רע, רחמנא ליצלן. וילכו אל הרב הנ"ל ¹⁸ לבקש רחמים עליו לגרש את הדיבוק. וילך הרב לבית-הכנסת ויקרא לכל בני העיר לבוא לבית-הכנסת לאמר את כל ספר תהילים. ויאמרו בציבור כל ספר תהילים. ואחר-כך עלה הרב על הבימה וידרוש להם דברי-מוסר. ואחר-כך ירד לאיש ההוא ויאמר לו: 'בזכות התשובה דכל הקהל הנני גוזר עליך שתצא מזה האיש!' ויהי כשמוע הרוח את דברי-הרב, וידבר הרוח להרב בקול רם: 'האתה זה תאמר לי לצאת מאיש הזה? הלא אתה רשע כמוני! הלא שנינו היינו חברים והמרנו דתנו יחד, וכזאת וכזאת עשית! ועתה, איך העזת לאמור לי לצאת מאיש הזה?!' כשמוע הרב את דברי-הרוח עלה על הבמה פעם שניה

16 ראה: ר' ישראל משה ברומברג, תולדות הנפלאות, וורשא תרנ"ט, עמ' 22.

17 ראה: שם, עמ' 53. הסיפור (המובא בשם המגיד מקו'ניץ) מספר על מומר שעלה לגדולה, אך חזר בתשובה. הרב שהחזירו בתשובה שלח אותו למרחקים ושם הפך למדן מובהק ובעלי-מידות. רב העיר ההיא ציווה לפני מותו על קהלו לקבל על עצמם את הלמדן לרב.

18 הרב בעל-התשובה. והשווה: ר' משה מידנער, כתבי קודש רמ"מ, ירושלים תשכ"ו, עמ' 21.

ואמר בפני הקהל: 'אמת הוא הדבר אשר אמר הדיבוק. וגם עשיתי עוד יותר ממה שאמר. אמנם אני עשיתי תשובה, והוא — לפי ראות-עינינו — מת בלא תשובה. על-כן לי הצדקה לגזור עליו שייצא מאיש זה!' והוכרח הדיבוק לצאת מאיש ההוא.

[רוחו של חזן]

מעשה¹⁹ נוראה שהיה בנער אחד מפרשיסחא ח' שבועות אחר החתונה. והנה כמו ח' ימים הלך משומם במרה שחורה מאוד ולא אכל ולא שתה, עד שהוכרח להיות מושכב במיטה. ולא היה ניכר מה חסר לו. קרא לאביו ואמר לו: 'לך מהר לרב הקדוש ר' נתן דוד (כי היה דר אז בפרשיסחא) ובקש ממנו שימחול על כבודו ולבוא הנה אלי, כי צריך אנוכי לגלות לו סוד גדול והוא פיקוח נפש ממש'. ויעש כן ויבוא הרב הקדוש אליו. ואמר לו הנער שיושיב בית-דין להתיר לו שבועה אחת, ויעשו כן ויתירו את השבועה. ואחר-כך סיפר לפניו, כי איזה זמן שהיה בא לכאן איש נכבד אחד ממרחק בן-תורה, והיה יודע-נגן ובעל-תפילה נאה. 'ולקח אותי והיה לומד עמי בכדי לשמש אותו. פעם אחת תקף עליו ייצרו ופיתה אותי לעשות בי עבירה, ולא נתפתיתי. והי כאשר ירא שלא אגלה קלונו, ביקש ממני מאוד שאשבע בנקיטת-חפץ בקדושת-החומש לבל לגלות הדבר. וכן עשיתי ובשבועתי לו. והנה זה שמונה ימים שאני רואה אותו תמיד הולך אחרי ומפציר בי שאעשה לו טובה, בהיות שלא נתפתיתי אליו והיצלתי אותו מחטא. לכן כח בידי לעשות לו טובה ותיקון. אבל באמת אין אני יודע כלל האיך לעשות טובה ותיקון. ובשביל זה לא אכלתי ולא שתיתי עד שהוכרחתי להיות מושכב במיטה'.

ויהי כאשר גילה סוד זה — מיד נכנס הרוח בו. והתחיל לנגן בניגון יפה ונאה אשר מעולם לא היה יכול לנגן כלל, והיה מדבר אך בלשון-הקודש במהירות גדולה, אשר לא היה אפשר לו מעולם לדבר בלשון-הקודש בפרט ובמהירות רבה. וגם סיפר הרבה דברים, מה שלא היה אפשר לנער הזה לידע. והנה רוב שיחותיו היה ויודו-דברים שהיה מתוודה. ואמר, כי 'בעיר פלונית עשיתי כך ובעיר פלונית כך, וטימאתי הרבה נערים, אוי לי מה עשיתי'. והיה אומר: 'אני התפללתי לפני העמוד, אמנם היתה נגינתי בהרהורים רעים, והיו צריכים לרחוץ את הקרקע אשר אנכי הייתי עומד עליה ומנגן'. וכהנה וכהנה דיבר. ויהי כאשר שמע הרב הקדוש את הדברים האלה אמר לאביו שיסע עמו למאגלניצא אל מרן ז"ל. ועשה כן ונסע עמו. ובכל הדרך הוא מתוודה ואומר כנ"ל. והיה מקלל הסוסים והעגלה. ואמר: 'הסוסים תעקר והעגלה תשבר. כי אוי לי מגדול-הבושה, ואיך אשא פני-הרב ??' ככה דיבר הרבה פעמים: 'איך אשא פני הרב ??' ואמר: 'את הסבא קדישא מראדשיץ הטעיתי אותו, אבל הוא היה מכיר בי. ואיך אשא פניו ??'

ויהי כאשר בא כמו חצי-פרסה ממאגלניצא היה נשאר שוכב בלי תנועה ובלי שום דיבור. וכאשר באו לעיר למקום אכסניא היה הולך מהעגלה בריא אולם, כמו שאר אדם, והרוח איננו. וילכו שניהם יחדיו אל בית הרב הקדוש ז"ל. וסיפר האב לפניו כל הנעשה בו כנ"ל. ואז היה מגיה פרשיות-התפילין, ואמר: 'ראה והסתכל בפרשיות אלו וקרא בהם'. וכן עשה וקרא בהם, כי אז לא היה הרוח בו, כי עוד קודם שבאו לעיר היה סר הרוח מאתו.

מחמת פחד ובושה כנ"ל. והיה מצווה הרב הקדוש ומהיר לאביו אשר איזה ימים לא יעזוב את הנער יחידי. והי ממזרחת, והאב היה מתפלל בהאכסניא, והנער יצא החוצה יחידי, ומיד שוב נכנס הרוח בו. והתחיל לנגן בקול ולדבר לשון הקודש כנ"ל. והמנגנים שהיו מכירים את האיש וקול גיגונו היו אומרים שזהו קולו ממש. והוצרך לשהות איזה זמן שמה עד שהוציא הרב הקדוש שוב הרוח ממנו. ואחר-כך שבו לביתם. ואחר שני שבועות שוב נכנס הרוח בו. והוכרח שוב לשוב למאגלניצא ואז הוציא הרוח מאתו ושוב לא חזר אליו. ואחר-כך היה הנער בא תמיד אל מרן ז"ל. ואני הייתי רואה אותו בשעת-מעשה וגם אחר-כך תמיד כשהיה בא למאגלניצא. כל זה שמעתי בעצמי מאבי-הנער, שהיה מספר כל זה בבית-המדרש לפני הרבה אנשים. והנה הרהורי-תשובה שהיו אז — ולוואי בכל יום, אבל לא על ידי סבות כאלו, חס וחלילה, רק מאהבת ה' לבד. ועיין בספר דברי-אלימלך, פרשת [?] שנרמו מעשה זו בקיצור גדול, עיין שם מה שכתב שם.

[רוחו של חזן מברדיטשוב] ²⁰

כשהייתי ילד כבן ד' או ה' שנים עבר דרך מקומינו אחד עם אחותו הבתולה. והבתולה היתה משוררת אשר כל מי ששמע היה אומר שמעולם לא שמע משורר כמו הבתולה הזאת. וגם אני שמעתי אותה. ובתוך הבתולה היה רוח רע, שקורין דיבוק. ואחיה הבכור נסע עמה לקהל-קודש טאלנא לפני הרב הצדיק ר' דוד^ל טאלנער זכותו יגן עלינו. וגילה הרב הקדוש שהמעשה עם הדיבוק כך היה: בקהל-קודש בברדיטשוב היה חזן מנגן טוב. והחזן היה עסקו תמיד עם השרים. פעם אחת קודם יום הקדוש אמר לחבריו השרים שיבואו לבית-הכנסת ביום הקדוש בשעה פלונית ושם יראו נפלאות, וכן היה. ובשעת העבודה כשכל הקהל גופלים 'כורעים' — החזן עומד. וכשהקהל עומדים — גופל החזן 'כורעים'. וכשנפלו הקהל 'כורעים' לקח החזן מחיקו שתי וערב והראה להשרים. ונתן השתי וערב בחזרה לחיקו ואמר 'הכהנים' וגופל 'כורעים' ושם מת. והיתה צעקה גדולה, ורצו אחר רופא. אמרו השרים: הניחו לו! השם יתברך שילם לו כאשר מגיע לו. תחפשו בחיקו ותראו מפני מה מת החזן! וחיפשו ומצאו את השתי וערב. וזה החזן נעשה אחר-כך דיבוק ונכנס אל תוך הבתולה הזאת. ואמר הרב הצדיק מטאלנא שלולי לא היה מזה קידוש השם לא היה יכול לעשות לו טובה, אך מחמת שנתגלגל על ידו קידוש-השם 'לכן יכולתי לעשות לו איזה טובה'!

[רוח בימי ר' דוד מטולנא] ²¹

הרב הצדיק ר' דוד מטאלנא דרכו בקודש היה לרפא כל מיני חולים משונים, שבאו אליו, בקמיעות. גם המונים-המונים אותם אשר רוח-רעה מבעתם, וגם אותם שבא בהם נפש

20 ראה: ר' שלמה אהרן פרידמן, מראה אש, ברוקלין תשמ"א, סי' צה, עמ' סח—סט.

21 ראה: אמונת צדיקים, וורשא תר"ס (= קהל חסידים החדש בדפוסים מאוחרים), סי' רג, המסיים בהערה: 'המעשה הזאת מפורסמת בכל גלילות פאדאליא'. תרגום לידיש, ראה: ספר סיפורי הבעש"ט, הנקרא שבחי-הבעש"ט, פיעטקוב תרע"א, עמ' סד—סה; נפלאות הצדיקים, וורשא תרפ"ו, עמ' 18—20. את הסיפור העברי מביא עוד: ר' אליקים געציל רבינוביץ, שבחי רב ייב"י, ירושלים תשכ"ו, עמ' צג—צה. הצדיק ר' דוד מטולנא (תקס"ח—תרמ"ב) היה בנו של ר' מרדכי מצ'רנוביל.

אדם בגלגול. הוא ז"ל העמים על עצמו לרפאותם בכל מיני מזור ותחבושת ותרופה שבקדושה. והרבה מהם גסעו חזרה לביתם בריאים וחזקים כראי מוצקים.

פעם אחת אירע מעשה בכפר הסמוך לעיר לעטיטשוב בפאדאליא, לא רחוק ממעזיבז, אשר עלם אחד בר-אוריין הלך על פני-השדה בזמן הקציר לראות קצירת-התבואה סמוך לאותו כפר והתאבק שם עם ערל אחד. והלך וחזר עיף ויגע ומזיע. ונדמה בעיניו אשר עמוד-אש פורח באויר נגד עיניו ובא לביתו ונשתגע מאוד.

ואבי-הבחור היה שמו שמואל. וכאשר ראה אביו מורנו הרב שמואל האסון אשר קרה לבנו, הוביל את הבחור הנ"ל לרב הצדיק מטאלנא. וכאשר באו לבית הרב הצדיק ושאל הרב הצדיק את הבחור הנ"ל: 'ספר לי מי אתה?' והשיב הבחור על אביו: 'שמואל מכיר אותי היטב. אני גם-כן ישבתי באותו כפר אשר שמואל יושב, ושמי משה קראטשינער. וזה השנה החמישית אשר אינני בזה העולם. ועשיתי שלוש עבירות חמורות בעודי בחיים-חיותי, אשר עבורם אין מרגוע לנפשי ולא אוכל לבוא אל מקומי. וארבע שנים הייתי בגלגול בבהמות-טמאות, אשר רע ומר היה לי מזה. וכעת אני משוטט בלי מנוחה עד אשר נתנו לי רשות לבוא בגלגול בהעולם-הזה. והן הנה העבירות חמורות שעשיתי: אני לקחתי בהמה בשותפות עם שמואל על מסחר, ונשחטה אצל השוחט ובודק ונטרפה. ושמואל מכר את חצי חלקו בתור בשר-טריפה. ואני נסעתי להעיר ומכרתי חצי חלקי בתור בשר כשר. גם היהודים מהכפר בנו בית-המדרש בהכפר והלכתי להכומר ויעצתי לו אשר יקח אצל היהודים מעות בעד הטיט, אשר היהודים לוקחים על הבנין סמוך להכפר. ולקח הכומר מעות אצלם. ואחר זה שרפתי את בית-המדרש הנ"ל. ועבור אותן שלוש עבירות אין לי תקומה. גם ילד אחד יש לי, ובעת מיתתי היה הילד בן אחת-עשרה שנים ולא רצה לומר קדיש עברי. וכמה עינויים קשים עשו אז להילד שיאמר קדיש, ולא רצה. ומשמים סגרו את פי-הילד, שלא יאמר קדיש, בכדי שלא תהיה לי תקומה, חס ושלום! כך סיפר הרוח בפי הבחור להרב הקדוש.

והר' שמואל נתבהל מאוד מהדברים האלו. וסיפר גם כן להרב הקדוש אשר הוא זוכר את כל הנ"ל בפרטיות כמו שנעשה עתה. והרב הקדוש ציווה לעת-עתה להר' שמואל שיקח את הבחור וילך לעת עתה אל האכסניא. והלכו אל האכסניא. ובלילה עשה הבחור מעשים משונים, וגסתכן הבחור רחמנא ליצלן. ורץ הר' שמואל הנ"ל בבכייה גדולה להרב, שיחוס וירחם על בנו לרפאותו. והבחור נשאר באכסניא והתחיל מעט לישון. אז נתן הרב גחלים עוממות בקדירה להר' שמואל הנ"ל וציווה לו להניחם תחת המיטה אשר בנו הבחור ישן שם. וכאשר הניח אביו את הגחלים תחת מיטתו אזי תיכף התעורר הבחור בבהלה גדולה והתחיל לצעוק: 'הרב שורף אותי! אתה שמואל לך תיכף להרב ואמור לו אשר באם לא יתן לי תיכף תיקון לגשמתי — אזי אחנוק הבחור שלך!' והלך וסיפר להרב. והשיב הרב אשר מוכרח הדבר להתאחר עד למחר. והלילה היה כבד מאוד, כי הבחור לא נח ולא שקט, רק בקול-קולות ובמעשים משונים הרעיש כל הלילה.

ולמחר בבוקר הלכו הר' שמואל והבחור להרב. והרב ציווה על הרוח שילך מהבחור דרך מקום האצבע הקטנה ולא יזיק מאומה להבחור. וכן היה. ונשארו הבחור ואביו לשבת אצל הרב. ובשבת אמר הרב להבחור אצל השולחן דרך צחות: 'אני אתן לך חלה אחת מהי"ב חלות שלי ותתן מתנה להרוח'. אז השיב להרב אשר כבר נעשה חלוש ועייף ממנו, ואין נפשו ורצונו לעשות עוד עסקים עם הרוח. והרב ציווה להר' שמואל אשר היתום מר' משה הנ"ל יאמר מהיום י"א חדשים קדיש אחר אביו.

[רוחות בליטא] ²²

מתחילה אספר מה שראיתי בעיניי בהיותי בשבת תחכמוני עם כבוד אחי הרב הצדיק ז"ל (הוא הרב הצדיק הקדוש פאר ישראל צנא מלא ספרי ²³ אדמו"ר הר' אהרן קדוש השם מקאדנוב זצ"ל). ²⁴ אחרי פטירת אדוני אבי מורי ורבי ז"ל הביאו לפניו ז"ל נערה אשר היה בה דיבוק־נשמה, הנקרא גלגול, רחמנא ליצלן, וכשהכניסו אותה אצלו פעם ראשונה לא הייתי אז שם, כי לא ידעתי מזה, אך סיפרו לי שאחזו בידו מטה של זקני ח"ק מלעכעוויטש ואיים עליה והעיוזה פנים קצת. אך בפעם שניה בלילה, כשהכניסו אותה פעם שניה הייתי אז בחדרו, וראיתי כי עמדה אצל הפתח והדלת היתה סגורה והיא היתה מכה בדלת, כי רצתה לברוח. ועשתה קולות משונות, והוא ז"ל דיבר עמה ולא ענתה. אחר־כך ציווה להאיש שהכניסה שילחש לה באוזנה פסוק 'תפקד עליו רשע' וגומר. ותיכף התחילה לענות אותו על כל דבר ודבר ששאל אותה, היינו ששאל את הרוח מה שמו, ואמר 'בערא', וכן שם אביו, וכמה שנים היה בעת שנפטר? ואמר: 'עשרים שנה'. וכמה שנים אחר פטירתו? ואמר: 'חמש שנים'. אמר לו: 'מפני מה אין אתה רוצה לומר שמע ישראל?' ענה: 'מפני כי אבי לא לימד אותי', ואיני זוכר כעת כל הדברים בפרוטרוט. גם זאת ראינו כשהתחילה לנבוח ולעשות קולות משונות, היה אומר 'שא' בקול רם ונפסקו הקולות. וציווה להוליכה לאכסניא שלה ולהביאה למחר ביום. ומתחילה היה בדעתו ז"ל לאסוף רק מניין עשרה גברים על זה, ואחר־כך נגמר בדעתו לעשות הענין בפומבי בכדי שייראו ויקחו מוסר. והיא לא רצתה לילך אליו ז"ל, רק בחזקה היו מכניסים אותה לחדרו.

ולמחר הביאו אותה לחדרו, והוא ז"ל עמד אצל השולחן ואחז בידו הספר מכתבי האר"י ז"ל שכתוב שם סדר הברחת־הרוח ועיין בהספר. אבל לא שמענו שום שם ושום השבעה בעולם. חזר ודיבר עמה עוד הפעם כדאממול: מה שמו וכולי. והוסיף עוד דברים, היינו: 'כמה זמן שנדבקת בהנערה?' והשיב. ושאל אותו: 'מה עשית קודם שנדבקת בהנערה?' והשיב בזה הלשון: 'איך בין אומגעגאנגען'. [התהלכתי] ושאל אותו: 'מפני מה?' והשיב בזה הלשון: 'מע האט מיר אויף יענער וועלט ניט צוגענומען'. [לא קיבלו אותי בעולם־הבא]. אמר לו: 'אמור החטא שלך'. ולא אמר. וכל הדברים איני זוכר. אמר לו: 'וועסטו ארויס געהן מהנערה?' [האם תצא מהנערה?] ענה: 'וועט מען מיך צונעמען אויף יענער וועלט?' [האם יקבלוני בעולם־הבא?] א"ל: 'אמור החטא שלך'. ולא אמר. אמר לו: 'כיוון שאין אתה אומר החטא שלך — וועט מען דיר הייסען אזוי ארויס געהן'. [יצאו עליך לעזוב]. וציווה להקהל שיאמרו עמו מלה במלה, והוא ז"ל אמר בקול רם ובהתעוררות גדול: 'מיר זענען אלע מסכים בצירוף קוב"ה ושכינתא אז דוא זאלסט ארויס מהנערה, פון דעם קליינעם פינגער פון פוס בין ציפורן לבשר און דו זאלסט קיינעם ניט מזיק זיין'. [כולנו מסכימים, בצירוף הקדוש־ברוך־הוא ושכינתו, שתצא מן הנערה, מן האצבע הקטנה של הרגל, בין הציפורן לבשר, ושלא תזיק לאיש].

ומתחילה אמרו לו שילמדו בעדו וכולי. ותיכף שסיים הדברים ישבה לארץ ופשטה את רגלה, והוא ז"ל ציווה שהדלת תהיה פתוחה ולא יעמוד שום אדם אצל הפתח. והנה בעת

²² ראה: ר' שלום ב"ר ברוך מרדכי, קונטרס דובר שלום, ניו־יורק חש"ד (תר"ע—), 'בענין גלגולים'.

²³ תואר לבקי.

²⁴ ר' אהרן ב"ר ברוך מרדכי מקוידנוב (תקצ"ט—תרנ"ז).

שהיה בה הדבוק לא היתה יכולה לומר שום דבר שבקדושה, ותיכף אחר מעשים האלו אמר עמה 'שמע ישראל' ואני מאמין' וכולי, וענתה על כל דבר ודבר.

אז אמר לי אחי הרב ז"ל שיש לו בחינה להבחין אם הוא גלגול אם לאו. והראה לי אז באיזה ספר שרצה שייראו הכל אמיתת הענין. וציווה להרוח שיצא מהחלון מהזכוכית, וראו הכל שגעשה נקב עגול וקוים משריטות בכל צד, כזה *

אצלי נודמן, בהיותי יושב בליטא בעיר לידא, שהיתה אשה שהיה בה דבוק וגלגול, רחמנא ליצלן, והפצירה בי מאוד לעשות לה טובה. פעם אחת כשישבתי בטלית ותפילין דרבנו תם אחר התפילה בחדר קטן שבבית-הכנסת, ועלה בדעתי לומר עמה פרשת קריאת-שמע, ובעת שאדבר עמה תיבת 'ובלכתך' אכיון שיצא הרוח ממנה. ואמרתי 'שמע ישראל' וכולי. והיא ענתה מלה במלה, וכשהגיע לתיבת 'ובלכתך' אמרתי בכוונה שילך הרוח ממנה. ולא רצתה לומר 'ובלכתך' בשום-אופן. עלה בדעתי אחר-כך לומר עמה 'אנא בכוח' וכולי. והיא ענתה מלה במלה, וכשהגיע ל'תתיר צרורה' אמרתי וכיוונתי כנ"ל, ולא רצתה לומר בשום-אופן. נראה שהרגיש הרוח בזה. אמרתי עמה 'אני מאמין', והיא ענתה מלה במלה. ובהגיע 'אני מאמין' באמונה שלמה שתהיה תחיית המתים' לא ענתה כראוי, וגדמה לי שאמרה 'שלא תהיה'.

והתחילה לבכות בקול רם, 'ווען וועל איך' [מתי אני ...] וכולי. ושאלתי אותה: 'למה את מפצרת בי כל כך, הלא יש רב אב-בית-דין בעיר?!' וכדומה. והשיבה, אך אין רצוני להעלות על הכתב תשובתה. והיא צעקה ליתן כח להרוח לצאת. ואמרתי לה: 'איני יודע איך. אפשר את יודעת בעצמך איזה עצה?' ענתה: 'עתה איני יודעת'.

ומה היה הסוף עמה לא ידעתי, כי עקרתי דירתי מלידא לברעזא, פלך וואלין. עוד נודמן אצלי בהיותי בדרך בעיר סמרגן, הביאו לפני בתולה בת איש פשוט, שהיה בה גלגול ודיבוק, רחמנא ליצלן, והיו לה ייסורים גדולים מהרות. והתחלתי לדבר עמה. והיה לפלא כי לא דיברה הבתולה בפיה ובקולה, רק היה יוצא דיבור עב כמו נוכרי המדבר לשון יהודית.

שאלתי: 'מי אתה?' והשיבה: 'רוח בתולה ממזרת'. אמה — שמה חנה, והיא היתה בבית-הממזרים בוויילנא. ומתחילה לא היתה יודעת כלל שהיא יהודית. אחר-כך אמרו לה חברותיה שהיא יהודית. ונפטרה ערב-הנוכח, ותיכף אחר פטירתה לא קיבלו את רוחה והשליכו את רוחה לארץ וחיבקה אשפות. ופעם אחת היתה בנייר, ודרסה עליה הבתולה הנ"ל ונכנסה בגופה.

אמרתי לה: 'ספרי נא לי איזה דברים פון דארטען וואס דו האסט געזען?' [דברים משם שראית?] והשיבה: 'איך בין דאך א זינדיגע. איך האב נאך אפילו דעם גיהנם אויך ניט געזעהן. רק תיכף ווי דיא נשמה איז ארויס האט מען מיך ארויפ געווארפען און מען האט מיר געזאגט וויפיל צייט עס וועט געדוירען ביז מען וועט מיך צוועמען'. [הרי אני חוטאת. אפילו את גיהנום לא ראיתי. רק תיכף בצאת הנשמה זרקו אותי למטה ואמרו לי כמה זמן יעבור עד שיקחוני]. צעקה: 'איך האב זיך אנגעגעסען מיט בלאטע' [אכלתי רפש]. שאלתי לה: 'דארטען דארף מען דען עסען?' [וכי צריכים לאכול שם?] והשיבה: 'די נשמות זייגען זאט מיט דער שכינה'. [הנשמות שבעות בשכינה]. התחננה מאד: 'געוואלד, האט רחמנות אויף ב' נשמות, אויף מיר ועל הבתולה שאני בתוכה'. [הוי, רחם על שתי נשמות, עלי ועל הבתולה שאני בתוכה]. השבתי לה: 'אני ירא!' השיבה: 'וואס האט איהר מורא?' [מה אתה ירא?] אמרתי לה: 'תאמרי עמי דברייקדושה. השיבה:

פארוואס זאל איך ניט זאגען הייליגע ווערטער?'. [למה לא אומר דברי-קדושה?]
 אמרתי לה: 'הלא הבתולה שהיה בה דיבוק, שהביאו לפני אחי הרב, לא היתה יכולה
 להזכיר שום דבר-קדושה?' השיבה: 'איך האב זיך שוין דורך געשווישצעט' [כבר
 נטהרתי], היינו, קודם שנדבקה בהבתולה כבר נודככה קצת, על-כן יכולה לומר דברי-
 קדושה. שאלתי אותה: 'את רואה אותי?' והשיבה: 'לאו, רק שומע את קולכם'. עוד
 אמרה כשהביאו אותה אצל הרב וכולו: 'מתחילה יראתי ממנו, אחר-כך היה ירא ממני'
 עוד אמרה: 'נאר מיא זאל מיך ניט פיהרען להערלים המכשפים' [רק אל יביאו אותי אל
 הערלים המכשפים]. אמרתי לה: 'הלא כמה אנשים אומרים שאין בך גלגול'. השיבה: 'מאלע
 וואס זייא לייקענען אפ, אז זייא זעהן אזא וועלט און לייקענען אפ דעם בורא ח"ו'. [מה
 בכך שהם מכחישים. הלא אף מכחישים מציאות-הבורא].

ובתוך הדברים התחילה לצעוק, כי הרוח רצה לחונקה. והוצרכתי להפסיק מלדבר. גם
 מטעם זה לא דיברתי עמה עוד הרבה. אמרתי לה: 'פאהר [סעי] לאחי הרב מקאידינעו!
 השיבה: 'סיא אלץ איינס'. [הכל אותו הדבר]. שאלתי אותה על דבר הגלגולים והדיבוקים,
 מפני מה אינם מצויים כלל, והלא כמה וכמה רשעים בעולם רחמנא ליצלן? והשיבה:
 'יש הרבה דיבוקים רק סיא פארטאיעט [הם מסתתרים]. העולם סוברים שזה חולאת.
 אצלי גם-כן היו מתחילה שפאזמין און חלשות רחמנא ליצלן. והאמת פלעגט דער רוח
 מיר א קוועטש טאהן די הארץ' [הרוח נהג לצבוט את הלב] וזה באמת תירוץ נפלא, ובפרט
 במשוגעים וביש להם חולי-נופל, רחמנא ליצלן, בוודאי יש בהם דיבוקים רחמנא ליצלן.
 שאלתי אותה עוד: 'אין את יודעת מהעולם ההוא, אבל המיתה עברה עליך, ראית את
 מלאך-המוות רחמנא ליצלן?' השיבה: 'איך האב איהם געזעהן, פול מיט אויגען און
 דעם שווערד מיט דיא דרייא קאפליס' [ראיתיו מלא-עינים ובידו חרב בעלת שלשה
 להבים], והוא כלשון הוזהר הקדוש ג' טיפין, ובגמרא²⁵ נזכרת טפה אחת (ממנה מת,
 ממנה מסריח, ממנה פניו מוריקות) 'און אז ער האט מיר איין געגעבען די ערשטע קאפלע,
 בין איך שוין צוטומעלט געווארען [וכאשר נתן לי טיפה ראשונה כבר התבלבלתי] ולא
 ידעתי מה נעשה עמי'.

כאשר התחננה לעשות לה טובה ותצא הרוח, שאלתי את הרוח: 'אם אעשה איזה
 התפעלות, ואבטיח לך שיקבלו אותך בעולם-העליון, האין תצא? מגין תדע שיקבלו
 אותך בעולם העליון?' והשיב הרוח: 'איך וועל לאזען דעם ווינט דא, וועט מען מיך ניט
 צונעמען, וועל איך זיך אומקערען צוריק'. [אשאיר את הרוח כאן. אם לא יקבלוני —
 אשוב!] והנה יש לפרש, כי בכל בחינה יש בחינות נפש-רוח-גשמה. והנפש שוכנת
 בקבר והגשמה מלוכשת ברוח. וזה הכוונה שישאיר הרוח, או הכוונה שלכל דיבוק וגלגול
 המלוכש נותנים שומר, וכמו שכתבו המקובלים, או על-דרך שמבואר בספר מלכיאל,
 שיש לכל רוח ממשי מצוייר ממש כצורת אדם בכל איבריו, ויש לו אפילו שערות ובו מלבוש
 הנפש. וזהו נקרא בלשון רז"ל גוף, וזה נידון בגיהנום ובכל הדינים, רחמנא ליצלן, והבשר
 גידין ועצמות הם רק לבוש, וכן הוא בשל"ה²⁶ ובכמה ספרים.

והנה אם הייתי שואל ממנה היתה מבארת הכל, אך מחמת כי הרוח היה מתחיל לחונקה
 הוצרכתי להפסיק, גם מעוד איזה טעמים. והנה אני מכיר ערכי, שאין שייך לי להוציא
 רוחות וליתן להם מקום, החדלתי מזה, אך שמעתי שבהמשך הזמן יצא הרוח ממנה

ונתרפאה. וידע הקורא כי לא הוספתי, חס וחלילה, שום דבר, אדרבה, אפשר נשכחו ממני כמה דברים, אף סדר הדברים אינו בדיוק, כי נשכח ממני סדר הדברים.

[רוח בריז'ין] 27

הרב הצדיק מריזין, זכותו יגן עלינו, בעת שהיה דר בריזין, היה לו מקורב אחד ושמו היה ר' הירש. וקרא לו הירש-סערצי מחמת שהיה אוהבו מאוד. ולהמקורב ר' הירש הי' לו בן קטן, כבר שית שנים, והיה מדבר מקודם כאחד האדם, ופתאום במלאות לו שש שנים ללידתו נתאלם, לא-עלינו, ולא היה מדבר כלל.

כך היה כל הקיץ. ובסוף הקיץ, בחודש אלול, התחיל פתאום לדבר. וצעק בקול גדול בזה הלשון: 'איך האב פר קיינעם קיין מורא נישט [איני פוחד מאיש]. מן הרב הצדיק ר' שלום מבעלו האב קיין מורא [איני פוחד], כי הוא במדינה אחרת, ואין לו רשות כי-אם בעירו. מן הרב הצדיק מפרעמישלאן האב גם כן קיין מורא [גם איני פוחד], כי הוא אין לו רשות רק בתוך ביתו, ואני בכאן! רק מן הרב הצדיק מריזין האב יא מורא [הנני פוחד], כי הוא שליט בכל העולם, אבל עכשיו שהוא ראש-חודש אלול, ימי-הרצון וימי-המשפט, האט ער קיין צייט צו מיר [אין לו פנאי בשבילי]'. ונשתתק תיכף ולא דיבר עוד מאומה.

וכאשר שמע אביו דברים כאלה, נסע תיכף להרב הצדיק מריזין, וסיפר לו המעשה, כל מה שדיבר. ושאל לו הרב הצדיק: 'מה תחשוב שיכול להיות?' והשיב לו ר' הירש: 'דעתי שהוא דיבוק!' ואמר לו הצדיק מריזין: 'שמעתי שהרב הצדיק מבעלו פועל לגרש דיבוק, איך עושה?' ואמרו לו: 'פעמים מגרש אותו בכמה שבועות ופעמים בחודש ויותר.' ואמר הרב הצדיק מריזין: 'אני איני צריך להמתין זמן רחוק — רק תיכף אגרשנו!'

וציווה להביא לפניו הילד. ואמר להילד: 'אם תשיב לי מה שאני מלמדך?' וניענע לו בראשו. והראה לו כלי-כסף וכלי-זהב וכלי-קודש, ואמר לו: 'בעת שמלמדים את התינוק חומש נותנים לו במתנה הכלים הללו, ועתה אם תענה לי כל אשר אלמדך — אתן לך הכלים הללו.' ואמר לו: 'אמור אלף בקול רם.' ואמר אלף. ואחר-כך אמר לו: 'אמור ב'. ואמר ב'. וכך אמר כל האותיות מאלף עד תיו ולמדו כל האלף-בית. ואחר-כך אמר הרב הצדיק מריזין: 'עם האותיות הללו יוכלו לברוא עולמות ולפעול ישועות, וגם נוכל לגרש הדיבוק עם האותיות האלה, כי כל התורה ניתנה באותיות האלה.'

וכך גירש הדיבוק מהתינוק. והתינוק נעשה בריא כאשר בתחלה, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל במהרה בימינו, אמן.

[רוח ביארשיוו] 28

... מעשה שהביאו אשה שנתדבק בה רוח אדם רשע לרב מיארשיוו שיוציאו. ואמר הרב ז"ל: 'אין זה שייך אלי, סעו לכם לצדיקים שבדור, כמו הרבי רבי ברוך ממעובבו ז"ל

27 ראה: ר' יעקב סופר, סיפורי יעקב, למברג תרע"ג, סי' נב, יד ע"א.

28 ראה: ספר מוראים גדולים, פרעמישלא 1876, עמ' ה-ז; ר' אלימלך זאב שטרן, שיחות יקרים, סאטו מארע חש"ד, סי' לד, עמ' כג-כה. הסיפור סופר מפני הצדיק ר' משה מסאווראן (נפטר בתקצ"ח).

וכדומה'. ענה הדיבוק מתוך האשה: 'רבי, אין אני צריך יותר גדול מכם, גם אתם תוכלו לתקן אותי. אם יאמרו מנין אנשים תהלים אצלכם עשרה ימים — אז אלך לדרכי'. אמר לו הרב: 'אם כן אני רוצה שתספר לי המעשה מה שקרה אותך, מהחל עד כלה'. אמר הדיבוק לרב ז"ל: 'אני הייתי בן-תורה. פעם אחת נכנס בי יצר-הרע להיות מזלזל בנטילת-ידיים. מה לי אם אני נוטל ידי כך או כך ?? ואחר כך לא נטלתי ידי כלל, ועבירה גוררת עבירה, סוף כל סוף עד שכפרתי בעיקר, אחרי שעבר כמה זמן ולקחתי בת-אל-נכר לאשה והולדתי בנים. והנה אחרי עבור כמה וכמה זמן חשבתי בלבי: מה יהיה אחריתי ? מה הטוב אשר יקוה איש אשר כפר בה' אלקי-ישראל ? וגמרתי בלבי לשוב אל ה' ולאמונתו, אך יראתי פן ימסרוני, ועל כן חיפשתי לי מקום לישוב שם עד אשר יגדלו שערות פאות-הראש והזקן, ואחר כך אדע מה אעשה. ובאתי לבית יהודי אחד וביקשתי מאתו שיסתיירני בסתר-אוהלו עד אשר יגדלו שערות פאות הראש והזקן. ויען לי: 'טוב הדבר אשר דיברת. שב עמדי במקום מוסתר'. ובתוך כך שמעתי קול יוצא מחדר אחד, ושאלתי את בעל הבית: 'מי האיש אשר אשמע קולו ?' ויאמר לי: 'זה חתני, והוא בן-תורה ובעל מעשים-טובים'. ושמעתי שאמר בתהילים קפיטל פ"ט: "כירח יכון עולם ועד בשחק נאמן סלה". ואמר חתנו: 'כירח יכון עולם ועד' ושחקתי מאתו. ואמרתי: 'הכזה בן-תורה ייקרא, אשר אינו יודע לקרוא התיבות בניקודן ??' ונתבייש האברך מדבריי, ובעל-הבית, שהיה חמיו, נתכעס עלי מאוד, ואמר לי: 'צא מעל פני, פן אני בעצמי אמסורך ליד קמיק'. והיית רע בעיני ה', אתה גם כעת, וגם תשאר רע בעיני ה', וצא מביתי !' ויצאתי מביתו והלכתי בשדה בעמק תחת הר גדול. ונתקדרו השמים בעבים וירד גשם גדול ונורא, אשר הצר לי מאוד. ובתי-גויים היו לי לחסות שמה — ולא רציתי, ובתי-יהודים לא היו שמה. וקבלתי על עצמי: מה שייטב בעיני ה' לעשות עמדי — יעשה. ולבית-גוי לא רציתי להיכנס. וראיתי שן-סלע יוצא מההר סמוך לארץ, ונכנסתי תחתיו לבל יכני הגשם החזק. והנה פתאום בא מההר שטף מים רבים מאוד, ולא יכולתי לצאת מהר מתחת שן-הסלע, ונטבעתי במים-הזדווגים. ועלתה נשמתו למרום, ועיינו בית-דין-של-מעלה בדיני ולא מצאו בי שום חטא בדברים שביני למקום, יען אשר יכולתי להסתיר עצמי בבתי-גויים ולא רציתי — על כן חשבו אותי למת-מתוך-תשובה, ומיתתי כיפרה הכל. אך בואת מצאו בי עוון, אשר הלכתי פני האברך הנ"ל. ויצא פסק [הדין] שאהיה מגולגל בעוף. וכן היה שנתגלגלתי בעוף של עכו"ם וחתכו ראש העוף. וחשבתי מה אעשה עתה, אם אשאר בבשר-העוף או יאכל אותי העכו"ם ואז קשה מאוד להתעלות לשוב למקומי הראשון; ואם אכנס בין המעיים אשר לחוץ יושלכו, הגם שאפשר שיאכל אותם כלב או חזיר, הלא יותר נקל יהיה לי להתעלות מהם מאשר אהיה בגוף הגוי. וכן עשיתי, ונכנסתי בתוך המעיים, והשליכו אותם החוצה. וביני וביני עברה האשה ונכנסתי לתוכה. ועל כן בטוח אני שכאשר תאמרו תהילים עשרה ימים מנין אנשים — אז אשוב למקומי'.

וכן עשה הרב מיארשיוו, שקיבץ אליו עשרה אנשים לומר תהילים. וקודם כלות עשרת הימים אמר הדיבוק לרב: 'הנה עבורי לא אדאג כלל, אך עבור האשה אדאג, כי היות שהמעשה הגורא הזה התפרסם בין אנשי-העיר, ומגדולם ועד קטנם ישיחו בזה, ועל כן שמעו הרוחות המשוטטות באויר-העולם שאחרי עשרה ימים אצא מהאשה, והנה אחרי צאתי יכול רוח אחר להיכנס בה, יען כיון שהיה בה אחד, נקל הדבר שאחרי צאתו ייכנס בה אחר'. שאל אותו הרב: 'מה תאמר תקנה לזה ?' השיב הרוח: 'התקנה לזה היא היות שיש פה מת לקבור, והנה בעת נשיאת-המיטה כל המזיקין והרוחות משוטטות באויר מסביב

סביב, יכריז המשמש שלכם לפני כל קהל-המלווים ויאמר: "תדעו שהרוח אשר נדבק באשה פלונית — שקרן הוא, שאמר שייצא אחרי עשרה ימים ולסוף אינו רוצה לצאת!" וישמעו כל הרוחות ויסתחו דעתם מהאשה הנ"ל. וכן היה, שכאשר כלו עשרת הימים שב הרוח למקומו הראשון, ונשארה האשה בריאה.

[רוח בזיכרונות]²⁹

היתה מהומה. 'הדיבוק בא!' נערה גבוהה וחזקה, בעלת שער פרוע ופנים נבוכות, הובלה — יותר נכון לומר נסחבה — בידי גברים ונשים. היא ביקשה להיות מובלת לביתה, והדגישה ללא-הפוגות: 'כבר הוטב לי!'

תופעות מעין אלה לא היו חדשות לי, בעירי ראיתי לעתים קרובות מי שהדיבוק נכנס בהם, והכרתי גורלם המר. רוחו של הנפטר שהיה חוטא גדול צריכה לנוע ולנוד בעולם הזה, טרם הענשתה בגיהנום. לרוב נכנסת הרוח לתוך בעל-החיים כשר, המותר באכילה. בהישחט בעל-החיים זה, ובהאכל בשרו בידי יהודי ירא-שמים, נגאלת הרוח. ברם, השהייה בתוך בעל-החיים משעממת וכרוכה באי-נעימויות. לעתים אוכל בעל-עבירה את בשר-הבהמה, ומצבה של הרוח הורע אז. טוב בהרבה מצב הרוח באם היא נכנסת ביהודי. כאן תהיה השהייה נעימה והסיכויים לגאולה גדולים. ברם, לא קל לרוח להיכנס ביהודי. עליה למצוא את הרגע בו האיש עובר עבירה, ואז מותר לנשמה להיכנס. אך תמיד צריכה הנשמה להיות מוכנה להיות נסחבת לפני צדיק, להיות מגורשת ללא רחמנות, ולהיות נדונה לקללת-נצח.

המקרה העכשוי עורר בי ענין מיוחד, שכן נודע לי כי הרוח שנערה היתה רוח של תלמיד-חכם. היה זה צעיר, אשר בעקבות קריאת ספרי-אפיקורסות, עזב בסתר את בית-המדרש וברח לגרמניה. כאן עזרוהו בני-דתו ואיפשרו לו ללמוד. במשך הזמן נתגלה ככופר קיצוני, ממנו הסתייגו אף מיטבי, היהודים הגרמניים. זמן-מה חי בעוני משווע ולבסוף נאלץ לחדול מלימודיו. הוא החל להתמכר לשתייה, נתחבר אל הוללים ולבסוף הושם בבית הסוהר, וגורש חזרה לארץ-מוצאו. הוריו התכחשו לבנם, דובר הגרמנית ולובש לבוש אירופאי. בני-דתו לעגו לו ויידו בו אבנים. בייאשו פנה אל הכומר המקומי ונטבל לנצרות. ברם, אף הנוצרים לא יכלו — או לא רצו — לעשות דבר למענו. שבור — גופנית ונפשית — בגין שיכרותו, סיבלו ומחסורו, לא היה מסוגל להתמיד בעבודה. דבר אחד ויחיד עשו למענו: הירשו לו לשבת בין הקבצנים שקיבצו נדבות לפני הכנסייה. חיי-השפלה כאלה לא היו לפי כח-סיבלו. ביום מן הימים קפץ למים וטבע.

29 ראה: Jacob Fromer, Ghettdaemmerung, Berlin 1911, pp. 64—73. הסיפור מובא אף בספרו של T. K. Oestereich, Besessenheit, Langensalzen 1921 ובתרגומו האנגלי Possession, New York 1930, pp. 207—210. פרומר נולד בבלוטי שליד לאדו בשנת 1865 ונתינתם מאביו בגיל צעיר. בן שלוש-עשרה היה כאשר למד לבדו בבית-המדרש ובאותה תקופה הושפע מכתבי-שפינוזה (וספרות אחרת) שקיבל מידיו של משכיל והתפקר. במצב זה סברה אמו, כי ביקור אצל דודו, הצדיק ר' שמואל אבא מזיכלין, אולי יחזירו ליהדות. תקווה זו לא נתגשמה, אך בגין ביקורו של פרומר זכינו לתיאור של גירוש דיבוק בספרו הנ"ל. פרומר עזב את פולין והיגר לגרמניה, שם למד וכתב ספרים. בסוף ימיו חי בברלין.

בשומעי את קורות חייו של האומלל חשתי דיכאון, אותו הבינותי רק כעבור שנים, עת למדתי את האימרה הבודהיסטית 'טט טבם אסי' [= אתה — הוא!] ידעתי שהנערה חולת-נפש ושאין בינה לבין גורל הנפטר ולא כלום! ואף-על-פי-כן, הסוגסטיה של ההמון כה השפיעה עלי, עד כי צפיתי בכליון-עינים לשמוע מפי הנערה פרטים נוספים על גורל האומלל ההוא.

האולם הגדול והמרווח, אליו הובאה הנערה, היה מלא מפה-אל-פה. הנערה הושבה על כסא באמצע-האולם. מקומי היה מוצלח: הוא איפשר לי לראות ולשמוע את הכל. חלושה ומותשת ישבה לה הנערה ומבטה בוהה. מדי-פעם ייללה וביקשה ללכת הביתה, שכן היא פחדה מן הצדיק. קולה היה רך ומחניף ועורר סימפטיה ורחמים. פתאם קפצה ממקומה ובנסותה לעמוד זקופה צעקה: 'סילנטיום סטריקטיסימום!'

לא האמנתי למשמע-אזניי. היה זה קול גבר גס, והסובבים אותי טענו בביטחה שזהו קולו של המשומד. איש ממנו לא ידע את משמעותן של המלים, אך ידענו כי נאמרו בשפה זרה, שלא החולה ולא אנחנו ידענוה.

'גבירותי ורבותי!' המשיכה הנערה, ונשאה נאום ארוך ומבולבל מתובל במליצות בגר-מנית ספרותית, מהן הבינותי אך, כי היא מברכת באיה של אסיפת-חוגגים ומעירה הערות על טיב-החג.

היא חדלה מנאום ופרצה בצחוק איום ונורא. פעם קראתי אודות מכשפה שסחבה אל המוקד. באחוז-הלהבות בגופה — פרצה בתרועת צחוק, עד כי הנוכחים זעקו מבהלה וברחו כמטורפים. בערך כך השפיע עלי צחוקה של הנערה. סברתי, כי אני רואה לפני בביורר את המשומד ביש-המזל בריצתו המיואשת והמטורפת אל המים והמוות. היית הרוס. נשמע רחש-מלמול: 'הצדיק הולך ומתקרב!'

ההמון נתחלק ופינה ביראת-כבוד מקום לבא. לעיני נגלה גבר קטן ועגלגל, לבוש בגדים לבנים מכף-רגל ועד קדקוד. גלימת-המשי הלבנה שלו נשתלשלה עד לארכובותיו, והיתה קשורה בחגורה לבנה. את ראשו כיסה שטריימל לבן. לחייו השמנות דומות היו לאפרסקים וצבען תערובת של דם וחלב. עיניו היו מכוסות גבבות ארוכות וסבוכות. בידו האחת אחז בשופר, בשניה בלולב. מלות שפת-הקודש נשמעו מפיו והוא התקרב בצעידה מהירה. אחריו הלכו הגבאי והשמשים. בהגיעו אל החולה מסר הצדיק את הלולב והשופר לגבאי ובידיו הרים את גבותיו. הנערה לא יכלה לסבול את האש זוהרת כיהלום שבטש מתוך עיניו השחורות כפחם, והשפילה את עיניה. הובאו שני גרות דולקים והצדיק פנה אל הרוח: 'בשם השם בן מ"ב האותיות, בשם ארוך-הפנים, בשם אין-סוף, בשם פמליא של מעלה, בשם סנדלפון, אוריאל, כתריאל ועזריאל. בשם מטטרון הגדול האדיר והנורא, השולט על גולה ואבדון, אני משייעך, נשמה חוטאת, שאף גיהנום בחלה לקבלך, עני לשאלותיי ומלאי פקודותיי!'

חום מעיק שרר באולם. דרך החלונות הגבוהים והרחבים זרמו קרניה של שמש-תמוז לזהטת ונשפכו על פניו המאובנים של ההמון.

'מה שמך?'/ פנה הצדיק בקול תקיף וחמור אל החולה.

'אסתר', השיבה הנערה בקול רך ועדין וכל גופה רעד.

'שתקי חצופה!'/ צעק הצדיק. 'לא אותך שאלתי, כי אם את הדיבוק!'

היתה הפסקה מתמשכת.

'התענה אם לאו?'/ חידש הצדיק את דיבורו והכין עצמו להכות בלולב את פני הנערה.

'אל תכני! נשמע קול גבר מתחנן. 'אענה!'

'מה שמך?'

'קריסטיאן דוידוביץ'.

'ימח שמו! אמר הצדיק ביורקו מתוך בוז ובסותמו את אזניו. 'את שמך היהודי רוצה

אני לדעת!'

'חיים'.

'ומה שם אמך?'

'שרה'.

'חיים בן שרה', ציווה הצדיק, 'ספר את הקורות אותך אחר-המוות'.

הדיבוק סיפר סיפור ארוך. אחרי מותו גורש בבזז מגיהנום. ימים רבים היה נע ונד, עד שלא יכול היה לסבול עוד ונכנס לגופו של חזיר.

משומד כזה! מלמלו הנוכחים בכעס.

מצבו של הרוח היה נסבל. כאשר ניתרו את החזיר — הוא נכנס בסוס. כאן היה מצבו גרוע יותר. הוא היה סוס-עבודה. הסוס נאלץ לעבוד קשה, ספג מכות וקיבל מעט מזון. הרוח החליט לבסוף להיכנס באדם. ההזדמנות באה לידו, בידעו כי לאסתר היו יחסי-ידידות עם גבר צעיר. הרוח ציפה לרגע בו תרשה הנערה לאיש זה לנשקה. בשעה זו הותר לרוח להיכנס בה. הרוח סיים את דבריו בבקשה שלא לגרשו, וטען, כי בחייו, ואף לאחר מותו, סבל כבר רבות, ועתה ראוי לרחם עליו ולהניחו לנפשו.

נראה, כי בקשה זו לא הרשימה את הצדיק. בסבר-פנים חמור לקח את השופר מידי הגבאי והגישו לפיו. ברם, הפלא ופלא! למרות מאמציו לא הצליח להוציא קול. דקות של ציפיה נרגשת חלפו. הצדיק נתאמץ בכל כחו, זעה זרמה ממצחו, אך עדיין לא נשמע דבר. שוב לא ניסה הצדיק, והוא שקע לזמן-מה בהרהורים עמוקים. פתאום נתבהרו פניו. דומה, כי רעיון גאוני חלף במוחו. הוא לחש דבר-מה באוזן הגבאי. הלז נתרחק במהירות ושב מיד ובידו שופר אחר והתיימת שעווה. הצדיק מיהר לקחת את השעווה וסתם בה את פתחיו של השופר הממרה. בזהירות בחן את חוזה-הסגירה ובצחוק חוגג אמר:

'עתה, ראה את תוכל להימלט, שטן ארור?'

הוא קרב את השופר השני אל פיו. הפעם לא היו עיכובים.

'תקיעה' — נשמע קול צלול ומתמשך.

'תרועה' — קול מריע פילח את האויר.

'שברים' — בהפסקות קצרות ביעבעו הקולות.

'תקיעה גדולה' — נשמע קול חד ומתמשך.

'אבלה סרלוק! פרץ בתרועת צחוק קולו של גבר.

'אבלה' היה שמו של הצדיק, 'סרלוק' — היא מילת-גנאי מטונפת. הצדיק החליף צבע ורעד מכעס והתרגשות. מעשה-חוצפה כזה מעולם לא אירע לו. ברם, הוא התאושש במהרה, תפס בלולב והיכה בחוזקה על פני-הנערה. ואז קרה דבר לא-יאומן! החולה שיחררה במהירות הבזק את זרועותיה, ועוד טרם הספיק מישוהו להבין את המתרחש, סטרה על פני-הצדיק שתי סטירות מצלצלות.

נתהוותה המולה. ההמון זעק, קילל, השתולל ובכה מהתרגשות. דבר כזה מעולם לא קרה! בינתיים אחזו זרועות חזקות בחולה. הצדיק הפליא עתה מכותיו בנערה כמטורף, עד זוב דם מפניה. היא השמיעה זעקות אימים, ונתעלפה.

בשניה זאת נשמע קול-פיצוץ בחלון, כאילו אבן קטנה נזרקה בו. הכל אצו אל החלון. בשימשה אחת נתגלה חור בגודל של עדשה. דרך פתח זה יצא הרוח. את הנערה הובילו החוצה ...

[תרגום: ג. נגאל]

[רוחות בימי ר' חנוך העניך מאלסק] ³⁰

סיפר לי כבוד קדושת חותני הרב הצדיק שליט"א: ידוע ומפורסם שצדיקי-דורו כשבא לפניהם-איזה חולה עם דיבוק, רחמנא ליצלן, שלחו אל זקניו ז"ל. וידענא מעשה רב שהרב מליטוויסק היתה לו בת חולנית שהיה בה דיבוק. ונסע להגאון הקדוש מסאנז ³¹ ז"ל. ואמר לו רבינו ה'דברי חיים' שייסע עמה לאלעסק. ולא ידע לשוות עצות בנפשו, כי לא היה שום פעם באלעסק. ונודמן שהיה אז בסאנז הרב הקדוש מורנו הרב אברהם אהרן טייטלבוים ז"ל, אב-בית-דין קאליסאוו, ³² הוא חותני, ולקח הרב מליטוויסק ממנו מכתב למחותנו, הוא אדוני אבי מורי ורבי הגאון הצדיק, ר' אנטשיל ז"ל, וכשבא לאלעסק בא עם החולנית לבית-אבי ומסר לו המכתב מחותני ז"ל לאבי ז"ל. וכשבא הרב מליטוויסק להבית, ישב הוא על כסא ובתו הושיב על הקנאפע (דיוואן) שעמד שם בבית. ותיכף כשנגעה החולנית בקנאפע התחילה לצעוק בקולות משונים, מפני שדחה אותה הדיבוק בדחיפה גדולה. ושאל אותנו הרב מליטוויסק: 'איזה דבר-שבקדושה יש בהקנאפע? מפני שדרכו של הדיבוק הזה שהוא בורח מדבר-שבקדושה כמו מן האש. וכן כששמעה שאני נוסע עמה לאלעסק צעקה גם-כן מאוד'. והשבתי לרב הנ"ל, שזקני רבינו בכל ערב שבת קודש אחר המרחץ הולך לביתו דרך כאן לפוש מעט ושוכב על הקנאפע. וכן בשבת-קודש אחר תפילת שחרית בא גם-כן לכאן לנוח על הקנאפע ולהחליף חלוקו [...]. והיה הדבר לפלא בעיני הרב הנ"ל. ואחר-כך הלכו אל רבינו עם החולנית, ובירך אותה. ונשארו שם לשבת. ובכל יום-שבת לא הכירו בה שום דבר. ואחר שבת התחיל הדיבוק לדבר בדבורי-עזות, שאינו ירא משום אדם, ואפילו מהרבי גם-כן לא. והיו בשם לערך ששה שבועות עד שהוטב לה לגמרי. ואחר-כך נשמע בעיר אשר לשר אחד רשע עריץ היתה לו בת יחידה ומתה פתאום. ובאותו זמן התחיל הדיבוק לצעוק: 'מה רוצה הרבי ממני?', עד שרבינו נתן לו תיקון והוטב לה לגמרי בעזרת השם יתברך.

עוד ³³ מהנ"ל: פעם אחת באו לפני רבינו עם בחור אחד שהיה בו דיבוק, רחמנא ליצלן,

30 ראה: ר' יהודה יחיאל מרוזיל, לב שמח החדש, ישראל תשכ"ג, עמ' קו.

ר' חנוך העניך מאלעסק (תק"ס-תרמ"ד), חתן ר' שלום מבלז, שהיה מומחה בגירוש דיבוקים, היה מצווה על החולים לשבות אצלו. בתפילת 'לכו גרננה' ובשלוש הסעודות של השבת בשעה שהצדיק זימר 'התחילו [החולים] גם-כן לעשות תנועות שונות'. (לב שמח החדש, עמ' קו). ר' יצחק אייזיק מקומרנה (תקס"ו-תרל"ד) ור' יצחק אייזיק מזידיטשוב (תקס"ה-תרל"ג) היו שולחים חולי-דיבוק אל ר' חנוך העניך מאלסק (ראה: לב שמח החדש, עמ' פ).

31 הוא ר' חיים הלברשטם מצאנז (תקנ"ד-תרל"ה), בעל דברי-חיים.

32 הוא ר' אברהם אהרן, אב"ד קולביסוב (נפטר תר"ע), נכדו של ר' משה טייטלבוים, בעל 'שמח-משה מאיהל'.

33 ראה: לב שמח החדש, עמ' קז-קח.

וסיפרו שבעת שהיה בבריאיות זה הבחור לא היה יכול לכתוב כלום, ולא הבין שום תמונת אות, ומכל-שכן לצייר איזה דבר. ומעת שבא אצלו הדיבוק רחמנא ליצלן, התחיל לצייר בששר צורות ותמונות שונות, כל מה שראו עיניו, כמו בתים, אנשים, חיות, עופות, הכל באומנות נפלאה שנשתוממו כל רואיו. וכשבא לאלעסק וראה את הגבאים של רבינו, צייר תיכף תמונתם, בלי שום שנוי, קולע אל השערה. ואחר-כך כשבא לפני רבינו, ונתן לו תיקון, והיתה לו רפואה ושב לבריאיות, היה לנס ששוב לא היה יכול לכתוב ולצייר כלום כמו מקודם, ושב לאיתנו הראשון.

עוד ³⁴ מהנ"ל: אירע פעם אחת אצל סעודה שלישית, בעת שהיה שם חולה אחד עם דיבוק. וכשאמר רבינו החרו 'שוב לא נאמר' בקול רם ובהתלהבות גדולה כדרכו בקודש, קפץ אחד מהחולים עם הדיבוקים שהיו שם (כי רבינו ציווה להם לישב על החלון אצל השלחן) ורצה להזיק לרבינו. רק שרבינו היטה עצמו לצד אחר. והיה שם איש אחד, ושמו ר' מרדכי, ואחז בחזקת-יד ביד החולה, כדי שלא ייגע ברבינו. ובקושי גדול לקחו הרבה אנשים את החולה לחוץ, וקשרו אותו בשלשלת-ברזל לעמוד של עץ, שהיה תקוע בארץ, והוא בכוהו הגדול, רחמנא ליצלן, עקר השלשלת עם העמוד מן הארץ, עד שהוכרחו לקשרו היטב עם השלשלת. ואחר-כך נשאר בשם איזה זמן ורבינו זקני נתן לו תיקון ונתרפא מחוליו. ומאז נתן רבינו צו שלא יניחו החולים האלו לבוא קרוב אצלו, רק העמידו אותם אצל הפתח, והוא ברך אותם מרחוק לישועה ורחמים.

ה דיבוק ³⁵

(מעשה שהיה)

לפני שבעים וחמש שנה היה הדבר. באחד מימי הספירה, בין פסח לעצרת, בעיצומו של יום בחדר שלמדתי בו, באה אחותי ולקחה אותי הביתה וכמוה עשו גם אמות ואחיות של שאר הילדים, בני גילי. השתוממנו מבלי להבין פשר דבר, שהרי אף על פי שהיינו רק בני ארבע, היינו רגילים לבלות בחדר מן הבוקר עד הערב, ואפילו את אכלנו היה ראש הדוכנא מביא לנו מן הבית החדרה, ורק אחרי תפילת מעריב היינו חוזרים הביתה — ומה אפוא יום מימים? ורק בבית נודע לי מפי אחותי: בעיירתנו (קראשניק) הופיע 'דיבוק', ואסור לילדים להימצא ברחוב מפני הסכנה. לא אנוכי ולא אחותי, שהיתה קשישה ממני בשנתיים, לא ידענו מה זה 'דיבוק'. אך על פי הבהלה שנתעוררה מסביב הגיד לנו לבנו, כי זהו איזה דבר שפגיעתו רעה. פעולתו הראשונה של הסבא, כשחזר מבית הכנסת אחרי תפילת מנחה, היתה בדיקת הציציות בארבע כנפות שלי, שמא חסר בהן משהו. ואחרי שבדק והגיה את המזוזות בפתחים ציוה במפגיע על כל בני הבית לשבת איש תחתיו, שלא יצא איש ממקומו עד אור הבוקר. בתור שמירה ותריס בפני הדיבוק שלא יפרוץ חלילה לתוך אחד מבני הבית ציווה על הנשים ועל הילדות ללבוש סיגרים ועל הזכרים — לאזור חגורות למתניהם. נוסף על הסיגר שעל

34 ראה: שם, עמ' קח.

35 ראה: אברהם יצחק גוטוולץ, הדיבוק, בתוך: ידע-עם, חוברת 26, תל אביב תשכ"ג, עמ'

אחותי הקטנה בת השנתיים ועל החגורה אשר במתני תלתה אמי על צווארה ועל צווארי שקיקים קטנים מלאים שום, שלפי דעתה היה גם בזה משום שמירה והגנה מפני הדיבוק. בכל הבית השתררה בהלה. כל דפיקה בדלת, ואפילו איוושה כלשהי מאחרי הדלת עוררו פחדים, כאילו הדיבוק בעצמו בא לבקרנו. האימה הלכה וגברה מרגע לרגע, ואנחנו חיכינו לשובו של אבא מבית המדרש שיבוא ויודיע שכל אותו מעשה על הדיבוק לא היה ולא נברא, או שעל כל פנים ישתדל להפיג במקצת את הפחדים. שהרי אבא היה רגיל לומר תמיד שיש לירוא רק את האלוהים ולא מפני כל אותן השטויות המסופרות מפני גשים מזוהרות בלבנה. אך גם תקוותנו זו נכזבה. אבא בא וסיפר לנו, כי על פי בקשת אבי הנערה שלתוכה נכנס הדיבוק, והיא מקרובי משפחתנו, ביקר בביתו ודיבר עם הנערה ועם הדיבוק עצמו. ולא עוד אלא שאחרי שידולים ותחנונים הצליח להשפיע על הדיבוק שירפה מן הנערה לשעה שלמה. כל אותה שעה שכבה הנערה במנוחה, אכלה ושנתה ודברה בשקט כאחד האדם, ורק כשעברה השעה שיגתה שוב את טעמה והתחילה מלהגת ומפטטת וצוחקת ומזמרת ורוקדת. וכשהוציא אבא את שעונו והראה לדיבוק שעדיין לא עברה השעה בשלמותה, ענה לו הדיבוק: מרדכי (שמו של אבא), אותי לא תרמה... אתה סובבת את מחוגי שעונך אחורנית. ואכן היה בזה מן האמת, כי אבי התכוון להאריך במקצת את השעה ולא הצליח.

באותו לילה פחדתי לישון במטתי כמו שהייתי רגיל תמיד וישנתי עם סבא במטתו, וגם אחותי הקטנה ישנה עם אמא. בדרך כלל שמרו על הילדות יותר מאשר על הילדים, הואיל והאמינו משום מה שהילדות מחוסנות מפני הדיבוק פחות מהילדים, שכן אינן חייבות בציצית ואינן לובשות ארבע כנפות.

למחרת שלחו אותי בכל זאת אל החדר, כי הרבי היה צריך להכין אותי להתחלת חומש, אחר חג השבועות, אלא שמכאן ואילך הייתי חוזר הביתה לפני בוא השמש, ובלכתי הייתי חוגר חגורה כמו בשעת תפילה לשמירה מפני המזיקין.

לימים התרגלנו במקצת אל הדיבוק, והייתי רגיל לראות את הנערה, כלומר, את הדיבוק, כפעם בפעם. היא היתה בת שמונה עשרה, מתרוצצת ומסתובבת ברחובות ובשווקים ומזמרת שירים שונים באידית ובפולנית, אף על פי שלא הבינה אף מלה אחת פולנית.

מפעם לפעם כשמצאנו שעת כושר להשתמש לשעה קלה מתחת השגחתו של הרבי היינו מתקרבים אל הבית ששם נמצא הדיבוק והיינו שומעים מבעד החלונות הפתוחים את שירתה ורואים את ריקודיה. לפעמים היתה גם מספרת משהו על חייה עד שנכנס בה הדיבוק, אך בשום אופן אי אפשר היה לדעת מפיה שמו של הדיבוק עצמו, כלומר את שמו של האדם שנתגלגל בדיבוק. מפני אבי שמעתי, שעד שלא יודע שמו ושם אמו של הדיבוק ושנת מותו, אין כל תקווה ושום סיכויים לגרש אותו מתוך הנערה ולמצוא תיקון גם לנשמתו. אלא שאף אחד מכל אותם הדברים אי אפשר היה להציל לא מפני הנערה ולא מפיו. על כל השאלות שהיו שואלים אותו היה עונה: "אילו הייתי יכול לזכור את שמי הייתי ודאי ניצל מכל הצרות האלה, אבל איני זוכר".

היו אנשים מעבירים וקוראים לפניו שמות שונים מתוך בני העיירה שמתו במשך השנים האחרונות מתוך אלה שגם בחייהם לא נחשבו ל'צדיקים גמורים'. אך על כל שאלה היה עונה: 'לא, לא שמי הוא זה'!

ברשימתי זו אני מכנה את הדיבוק פעם בלשון זכר ופעם בלשון נקבה, כי אכן בצורה זו היה מופיע בפני כל אנשי קראשניק. היו הללו שתי נפשות בגוף אחד. עתים היה נדמה

שהנערה מדברת לא בפיה, לא בשפתיה, וגם קולה היה אז קול גבר זר המדבר מתוך גרונה. ורק לפעמים, כשהיו מתחננים לפני הדיבוק שירפה ממנה לשעה אחת — היו פניה לובשים צורה נורמלית וקולה חזר להיות קול נערה.

חלפו מספר שבועות ולא זו בלבד שלא הנערה ולא הדיבוק לא נושעו, אלא שמיום ליום נעשה המצב קשה ביותר. הדיבוק התחיל מאיים על בני העיירה שהוא מתכוון לפלוש גם לגופם של אחרים, ולא זו בלבד שהיה מתנגד בחזקה כשרצו להביאו בפני אחד האדמו"רים שימצא תיקון לנשמתו, אלא שגם לא נתן לשום יהודי בן-תורה להתקרב אליו וגם לא רצה להימצא בבית ששם יש מזוזה.

ובאחד הימים נכנס במקרה אל הבית אדם אחד ששמו פיקליק (אני קורא לו לא בשמו האמיתי אף-על-פי שהוא ידוע לי, אלא בשם בדוי). כראות הדיבוק את פיקליק נודעו מאד וקרא: 'כלום לא תזכרני? כלום אינך זוכר שהיינו שנינו בחתונה של גויים ביום פלוני אלמוני, וכיצד בילינו ומה שעשינו אז שנינו יחד?'

פיקליק נבהל מאד וענה כי אכן נזכר הוא בכל אותם הדברים יחד עם אחד מחבריו שמת לפני שמונה שנים והוא קרא בשמו של אותו חבר — שמו של הדיבוק.

כשמוע הדיבוק את שמו יוצא מפורש מפי פיקליק התחיל בוכה ומתייפח וצורח: "צא מכאן, איני רוצה לראותך עוד, ואיני רוצה לראות שום בן אדם שאתו ביליתי בחיי, ודע לך שאחרייך תהיה מרה מאחריי".

ואכן לא יצאה שנה עד שאותו פיקליק נרצח וגופתו נמצאה באחד מבורות החמר שבסביבות העיירה. אני, כותב השורות האלה, הייתי באותו מעמד וראיתי זאת בעיני.

אחר הדברים האלה, משנודע שמו האמיתי שהיה בן עיירתנו — נשתנו פני הדברים. הכל הכירו את בני משפחתו, את אחיו ואחיותיו, וזכרו את הוריו שכבר לא היו בחיים. אחיו היו קצבים וכשבאו לפניו הזכיר להם מקרים שקרו אצלם בהיותם בחיים והכל היה אמת.

מכאן ואילך, משנודע לו שמו האמיתי, התחיל הדיבוק משתנה לטובה. הוא חדל לשיר שירים פולניים וניבול פה ונעשה אדוק במצוות, ביקש להלבישו ארבע כנפות עם ציציות ולהניח תפילין. מבוקשו זה לא ניתן לו ואבי הסביר לו כי המתים פטורים ממצוות, אז בקש שעל כל פנים ישבו אנשים בני תורה ליד מטתו וילמדו משניות וזוהר.

ובאחד הימים ביקש הדיבוק שיביאו לפניו את בנו יחידו שנולד חודש אחרי מותו, שפן מובטח לו שבנו זה יוציאו מן המיצר. אז נועצו יחדיו אבי ואבי הנערה, והחליטו שהגיעה השעה להושיע גם לנערה וגם לדיבוק. הם התייעצו גם עם חסידים אחרים מהשטיבל שלהם, וכולם החליטו שצריך להביא את הדיבוק לפני הרבי ר' יחיאל אשר בעיר אוז'ורוב הרחוקה שלוש מילין מעיירתנו. גם הדיבוק עצמו הסכים לכך, אלא שדרש לדחות את הנסיעה עד שיתוקן עוד דבר אחד שגם הוא אינו נותן לו מנוח, וזה הדבר:

לפני שמונה שנים, כשחלה את מחלתו האנושה אשר ימות בה יעץ לו רופא לנסוע לווינה להתרפא אצל אחד הפרופסורים, אך הוא לא הספיק להגיע שמה ומת בדרך, בעיירה אחת על גבול אוסטריה. עכשיו הוא דורש להזמין לדין תורה את הרב ואת ראשי החברה קדישא של אותה עיירה שקברוהו לא בטליתו החדשה אשר היתה אתו אלא בטלית ישנה ומרופטת. לא הועילו שום טענות ומענות ושום הפצרות של קהל החסידים. באין ברירה מוכרחים היו להזמין את הרב ואת גבאי החברה קדישא של אותה עיירה, ושניהם באו וביקשו מאת הדיבוק מחילה וסליחה על העוול שנעשה לו.

עכשיו היה הכל מוכן בשביל להביא את הדיבוק בפני הרבי. אתו יחד נסעו אבי הנערה, אבא שלי, אחיו הקצב וגבאי החברה קדישא של עיירתנו. כשיצאו מן העיירה והרחיקו כשלושה קילומטרים, נזכר פתאום הדיבוק שאינו לבוש ארבע כנפות, ומוכרחים היו לחזור ולהלבישו ארבע כנפות, ורק אז הגיעו אל הרבי. כעבור יום חזרו מן הרבי עם הוראות מפורשות כיצד להתנהג. הרבי ציווה לנסוע לוורשה ולהביא משם את בנו יחידו של הדיבוק שנמצא אצל אמו, ובלייל שבת להתאסף בביתו של הדיבוק וללמוד משניות, ואחרי כל פרק יאמר בנו של הדיבוק קדיש-יתום, וכל אחד מן הלומדים יקרא בשמו של הדיבוק ויוסיף את המלה 'לגיהנום', ובדיוק בשעה שתים עשרה יחלוץ גבאי החברה קדישא את הנעל מרגלה הימנית של הנערה, ואז יצא הדיבוק דרך החלון ... וכך עשה.

ואתו ליל שבת היה ליל שימורים. זכורני כיצד חבשו אבא וסבא לראשם לפני לכתם לבית הדיבוק את השטריימליך שלהם ושנסו מתניהם באבנטים. בכיתי וביקשתי שיקחו גם אותי אתם ומבוקשם לא ניתן לי. למחרת היום סיפרו שניהם בביתנו את קורות הלילה. אך נכנס אבי הביתה, קרא אליו הדיבוק: 'שוב עשית, מרדכי, כי באת, שהרי בראורין אתה. שב איפוא על ידי ולמד תורה. אחרי אבי באו עוד כמה וכמה חסידים מהשטיבל שלנו. כראות אותם הדיבוק ציווה להביא בקבוק יי"ש וביקש מהם לשתות לתיקון נשמתו. אחרי כל פרק משניות כשהנער אמר קדיש היה הדיבוק צורח ומיילל: 'אוי ואבוי לי, אש בוערת בקרבי' ובדיוק בשעה שתים-עשרה, כששלף גבאי החברה קדישא את הנעל מרגלה הימנית השמיעה הנערה צעקה איומה והתעלפה.

ובשעת מעשה ישבו על גג הבית שלושה רוסים מתוך אנשי השלטון שבאו במיוחד מעיר הפלך לראות כיצד יגורש הדיבוק. מכיוון שהדיבוק לא נתן להם להיכנס הביתה, עלו וישבו על הגג, אף כי הזהירים שיזרוק אותם משם ... ואכן, בו ברגע שיצא הדיבוק מתוך הנערה, נפל אחד מהם מן הגג ונשברה ידו.

הנערה שכבה כמה שבועות רתוקה למיטתה. אולם הבריאה, התאוששה ונישאה לאחד מבני העיירה וילדה בנים בריאים ושלמים וזכתה גם לבני בנים. כשילדה את בנה הראשון, הייתי כבר תלמיד הלומד גמרא, ואף על-פי-כן נצטרפתי לקטנים שבאו לילודת ל'קרישמע' (ל'קריאת שמע'). היא שאלתני: כיצד, בחור גדול, בא עם תינוקות לכאן? התביישתי ושתקתי. אולם היא הבינה את סיבת בואי וחייכה.

שנינו לא ידענו אז — שכעבור 70—75 שנה אפרסם על זה במכתב עתי. כל מה שכתבתי — הוא אמת ויציב. ואולי ישנם כאן או בארצות הברית זקני הדור ההוא מעיירתי קראשניק — יבואו וישלימו.

[תרגם מיידית: ישראל ברמן ז"ל]

[רוח בבאבוב]

הסיפור ³⁶ הנורא דלקמן שמעתי מאבי הרה"ק זצ"ל שהוא בעצמו בהיותו צעיר, היה עד ראיה במעשה הזה שאירע לפני אביו, הוא זקני מורנו הרב ר' שלמה מבאבוב זצ"ל, ואני

36 ראה: ר' מאיר אמסעל, זכרונות המאור ח"ב, ניו-יארק תשל"ד, עמ' קיא—קיג. מספר הסיפור שמע אותו מפי אביו של ר' בן-ציון מבאבוב (תרל"ד — נרצח בשנת תש"א בידי הנאצים). האב, ר' שלמה (תר"ו—תרס"ח) עבר בתרג"ג לבאבוב. האירוע אירע בשנות השמונים/התשעים של המאה הי"ט.

בעצמי שמעתי המעשה הזה ממקורבו של זקני מבאבוב, ר' ישראל יצחק, וכן שמעתי מהגבאים ומזקנים שהיו עדיין באותו מעמד וכולם העידו פה אחד על אמיתות המעשה האיום, ומעשה שהיה כך היה:

בחזקת מחלתו על זקני הרה"ק מורנו הרב ר' שלמה זצ"ל מבאבוב והיה אסור למיטתו, נמלכו אנשי-ביתו ושלומו להביא אליו את ד"ר וואכטעל מקראקא מגדולי-הרופאים בזמנו ולא חפצו לסמוך על רופא העיר באבוב גרידא. בעת ההיא בא לפני זקני מבאבוב אב ובתו מהונגריא, הבת היתה בגיל הבגרות ודיבוק שרוי בתוכה ומצערה ביסורי-תופת שאין לשער, וקול צעקותיה בקע שחקים, והדיבורים שיצאו מגרונה סימרו שערות ראש. מתוך דיבוריה וגוהגה היה מבורר כשמלה ללא כל ספק שהוא, שזה הוא דיבוק השוכן בה וממיר את חייה.

הגבאים נתנו רשות להאב להיכנס עם בתו אל בית הספרים שהיה אצל בית-המדרש ולהמתין שם עד שישאלו את פי זקני אם מסכים שיבואו לפניו. הלומדים בבית-המדרש והמקורבים נפלו עליהם אימתה ופחד בשומעם את הצעקות המשוונות ואת הקולות האיומים שיצאו מפי-הנערה, והבחורים נסו מבית-המדרש באימת-מות. הדיבוק צעק מרה על היסורים והמכות הנוראים שהמחבלים מייסרים אותו על דבר-העבירות הגסות שעשה בחייו ומדריכים מנוחתו.

מכל דיבוריו וצעקותיו של הדיבוק נתברר שהוא היה שו"ב בכמה קהלות והאכיל טרפות ונבלות ועבר על איסורי-תורה חמורים. ממנהגיו המשוונים נתאמתו הרבה דחו"ל, ואף שרשעים אפילו על פתחו של גיהנום אינם חוזרים בתשובה. ברגעים שמחבלי הגיחו לו קצת, דיבר דברים מכוערים של גיבול-פה ובה בשעה למד סימנים שלמים מתבואות-שור^{36*} ושאר הלכות שחיטה, היה ברור כשמש שאין נערה בת י"ב בגדר כלל ללמוד בעל פה ברגילות מפתיעה ללא כל טעות שהוא, הלכות ארוכות מתבואות-שור שלא שמעה מעולם. הוא שר גיגונים הונגריים בגיבול-פה גס שכל זה לא היתה שום שייכות לילדה קטנה, ולא היה שום ספק שזה הוא דיבוק שנכנס בה. הוא סיפר לגבאים שנתגלגל זה כמה פעמים ועכשיו נתנו לו רשות להיכנס בילדה זו, להינצל קצת מיסוריו המשוונים. קלי-הדעת שעניניהם ראו ואוזניהם שמעו דיבוריו ויללותיו, שבו בתשובה שלמה, כי ראו עין-בעין, איך בעלי-עבירה סובלים בעד פשעיהם הגסים. הם שמעו מפורש מפיו כמה טריפות הכשיר מצד חימוד ממון וכמה עבירות גסות עבר בתאוותיו.

כשהדיבוק שתק ישבה הילדה במנוחה כאלו לא נעשה דבר, ואולם כאשר התקף אותה קפצה ממקומה בבהלה ונוקפה על ראשי אצבעות רגליה ופיה נפתח במלואו והקולות החלו להרעיש מגרונה. השמיע דיבורים איומים, תבואת שור עם גיבול-פה, דין וחשבון מפשעיו, וצעקות משוונות מהיסורים והמכות הנוראים שספג ממלאכי-חבליו מלואו.

אבי-הילדה התחנן אצל הגבאים שיניחוהו להיכנס לזקני הקדוש מבאבוב, אבל מקורבו, ר' ישראל יצחק, אמר שזקני אינו בקר-הבריאות והביקור הזה יצערנו ויוזק לבריאותו, ולא אבה להרשות לו להיכנס. אמנם כמה מהנמצאים שם, בראותם את יסוריה של הילדה ואביה אמרו, שצריך לשאול את פי זקני אולי יסכים לראותה, ולתקן נשמה. אחרי חילוקי-דעות נכנסו לזקני ומסרו לו על דבר היהודי וילדתו. ענה ואמר זקני מבאבוב, אם אפשר לתקן נפש ולפדותה מרשות הקליפות, הרי זאת זכות גדולה, ובפרט ששלחום הנה מן השמים, בודאי אין היתר לדחות נפש מלהושיע לה, ואמר להכניסה.

^{36*} ר' אלכסנדר סענדר שור, ספר שמלה חדשה וספר תבואות שור, זאלקווי תצ"ג (ועוד).

אחד מן הגבאים, אברהם גבאי, שאמר שידע את השו"ב בחייו, והיה לו פעם עסק עמו, פנה אל הילדה ואמר: 'הרי אמרתי לך אז שהנך שותה הרבה ויהיה לך סוף כזה'. הילדה קפצה פתאום ממקומה ופשטה ידיה באריכות בלתי טבעית ומגרונה יצא קול מאוים. הגבאי אחזתו רעדה ונס בבהלה איומה.

הוסכם שהילדה תיכנס אל זקני וצ"ל תיכף בבוקר, אבל הגבאים יזמו תחבולה משלהם, לאחר כניסתה עד אחרי הצהריים, להראותה מקודם לד"ר וואכטעל, שהיה צריך לבוא אז אל זקני, ולשמוע את דעתו על החזיון האיום הזה, ואף שראו שזקני התכוון לקבל את הדיבוק מיד בבוקר, וצוה להכניס אליו ספרי-קבלה שונים, בכל זאת גמרו אומר להמתין. כשראה זקני מבאבוב, שכבר עבר זמן מה והיהודי ובתו לא הוכנסו לחדרו, שאל את הגבאים לסיבת הדבר והודו לו, שרצו להראותה מקודם לדוקטור. אמר להם זקני, ומה תרוויחו אם יראנה, והרי ישאר אפיקורס כמו שהיה ובודאי לא יחזור בתשובה, והלא בקריעת ים-סוף נאמר: 'נמוגו יושבי כנען וחיל אחז יושבי פלשת', אבל אף לא אחד חזר בתשובה.

אבא וצ"ל היה רגיל לספר, שכשהוכנסה הנערה, נכנס גם הוא לחדר אביו, לראות איך יפול דבר, אבל מרוב אימה ופחד, אחז בהגבאים ר' ישראל יצחק ור' יצחק ליוור, כשארכוכותיו דא לדא נקשן.

זקני שאל מיד את הדיבוק, מה אתה רוצה מהילדה התמימה הזו. הדיבוק התחיל לספר את כל דברי ימיו ושהיה חוטא ומחטיא עוד בנעוריו ונעשה שו"ב על אף קלות דעתו. היה שו"ב בכמה קהלות ורבי משה יונגרייז וצ"ל, אב"ד קאשוי, העבירו מהיות שו"ב. אחרי מותו נתנו לו רשות להתגלגל בנער שהובא לפני הרה"ק משינאווא, שציוה עליו לצאת מהנער ויתקן אותו. הוא אמנם יצא אבל הרב משינאווא שכחו לגמרי. אחר-כך עינו אותו שוב בעינויים קשים ומרים עד שנכנס אל גוף הילדה.

זקני הקדוש מבאבוב אמר לו: 'אתה מענה ילדה מישראל שלא עשתה לך שום רע מעולם, אם תצא ממנה אני מבטיחך שילמדו כאן משניות לתיקון נשמתך ויהיה לך תיקון, אבל הדיבוק צעק בקול משתובב ומיילל: 'על הילדה יש להם רחמנות, אבל עלי אין מי שירחם'. אמר לו זקני: 'אני מבטיחך שילמדו לתיקונך וגם אני בעצמי אלמדו'. ושוב נשמע קולו המשונה באמרו: 'כבר הבטיחו לי פעם ללמוד בשבילי ולא קיימו הבטחתם'. ענה זקני ואמר: 'אם תצא מהילדה לא כאן, רק מיד כשתבוא לביתה, אני מבטיחך שאושיב מיד עשרה יהודים שילמדו בשבילך משניות שנה תמימה, ותהי' לך מזה טובה גדולה'.

כתום זקני וצ"ל את דבריו, אמרו הגבאים אל אבי-הילדה: 'הנה הרב הבטיח להושיעך ויכול אתה לנסוע לביתך לשלום'. אך יצאו האב ובתו מחדר זקני והדלת כמעט שנסגרה אחריהם, פתאום חזרה הילדה ודחפה בכוח את הדלת שהסתובבה ברעש על צירה, וקול איום משונה ומיילל במרר משונה ומוזר פרץ מגרונה: 'מען זאל גור גישט פארגעסען צו לערנען'. [אל ישכחו ללמוד!] אחרי רבות בשנים כשאבי ז"ל סיפר לי המעשה סיים, הקולות המשונים עדיין מצלצלים באוזני כאילו עכשיו שמעתיים.

עוד בלילה ההוא לקח זקני ז"ל משניות בידו ולמד בקול: 'כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב' וכו', והתעמק מאוד ברעיונותיו.

אחרי כמה ימים בא מכתב מאבי-הילדה בתודה עצומה לזקני ז"ל, שהדיבוק עזבה ובתו, ברוך השם, נתרפאה.

אחרי הסתלקות זקני וצ"ל, היה אבי בברדיוב ואיקלע לתמן גם הרב הגאון מהר"מ

יונגרייז ע"ה מקאשוי, אמר לו אבי ז"ל: 'הרב מקאשוי: יש לי אליכם פריסת שלום מהעולם העליון'. שאלו רבי משה: 'מה אתם חושבים, הרב מבאבוב?' ענה אבי ז"ל: 'שמעתי בעצמי נשמה אחת מהעולם האחר מתאוננת שהרב מקאשוי העבירה משחיתתו ואין לה מנוחה משום ששחט והאכיל טריפות ונבילות'.

השיב לו רבי משה: 'כן אמת הדבר, לא היתה לי כלל טעות בשקץ הזה. היו אנשים שהתרעמו עלי בשביל שהדחתיו, אבל אני הכרתי מיד שהיה שקץ'.
אולם זקני ז"ל קיים הבטחתו ולמדו אצלו משניות שנה תמימה ועשה בזה טובה מכופלת, שהדיבוק לא יצער עוד אנשים מישראל, והדיבוק אחרי סבליו העצומים המציא לו מנוחה נכונה בתיקון נשמתו.
זכות זקני ז"ל יעמוד לנו ולכל ישראל להרשע במהרה בימינו בכל מיני ישועות ונחמות.

[דיבוק אצל הצדיק משינאווא] ³⁷

סיפר לי אחד שהיה אצל דודי-זקני הרה"ק משינאווא זיע"א, כאשר הביאו אצלו יהודי מארץ פולין שנכנס בו דיבוק. ועל-אף שהאיש לא הבין שפת אונגריז מימיו, דיבר ממנו הדיבוק בשפה זו, וסיפר שהוא מסתובב כבר שנים רבות בין גלגול למשגהו. והעיקר ממה שאין לו מנוחה משום שהשתמד והפך לכומר, ואף חזר על מה שנאם שם בטומאתם בשפה הנ"ל, והסית את הגויים לפרוע פרעות בישראל ולהצית בתי-כנסת ובתי-מדרש על ספרי-התורה שבהם ...

[דיבוק אצל ר' אלעזר מקוז'ניץ] ³⁸

פעם בא דיבוק להרב הקדוש ר' אלעזר מקאזניץ זצוק"ל. והדיבוק היה בגוף אשה. ובקאזניץ היה אז איש אחד ושמו יהודה עושה חבלים. וכאשר ראה הדיבוק אותו אמר לו: 'יהודה, הזוכר אתה עת שהיינו שנינו חברים ולמדנו בחדר אחד?' וישאל לו יהודה: 'מה עשית שבאת לידי כך?' והשיב הדיבוק ואמר שנעשה שיכור, עד שבא לכלל כפירה, רחמנא ליצלן, והמיר דתו. ואחר-כך נתחרט ורצה לברוח למדינה אחרת לחזור לדתו. ותפסוהו אצל הגבול, ועשו לו ייסורים גדולים. כך סיפר הדיבוק.

והביאו הדיבוק להרב הקדוש, ואמר הרב הקדוש שערי ציון. וצעק הדיבוק בקול גדול. ושאלו אותו: 'מה הוא עושה לך?' ואמר הדיבוק ש'הרב המגיד עומד מצד אחד, ומחזד השני עומד בנו הרב ר' משה זצוק"ל, וכנגדם עומד הרב הקדוש ממוגלינצה. והמגיד אומר לו לצאת, ולא רצה. והיכהו הרב הקדוש ר' משה. ואחר-כך אמר לו הרבי ר' משה לצאת ולא רצה והיכהו הרב הקדוש ממוגלינצה. וממכותם אני מרגיש כאב גדול מאוד'.
ואחר איזה ימים אמר הרב הקדוש ר' אלעזר זצוק"ל שיסעו עמה לביתם. וכך עשו ונסעו עמה. והיה בדרך נתעלפה האשה ויצא ממנה הדיבוק ונתרפאה.

37 ראה: ר' יקותיאל יהודה הלברשטאם, מנחת יהודה וירושלים, עמ' רמח.

38 ראה: ר' אליעזר דב גימן, ספרן של צדיקים, וורשא תרע"ד, מערכת לח, סי' ג. ר' אלעזר ב"ר משה אליקים בריעה מקוז'ניץ היה אדמו"ר משנת תר"ט ונפטר בתרכ"ב.

והרב הקדוש רצה להקטין הענין, ואמר שבשביל שהיא אכלה עוגות אצל אחותו הצדקת רייזעלע, מזה יצא הדיבוק ממנה.

מ ע ש ה נ ו ר א ³⁹

מהרב הגאון הגדול צדיק הדור הקדוש והטהור הוא הרב ר' שלום רוקח ⁴⁰ ז"ל אב"ד דק' בעלזא משנת ה' אלפים וששה [1] מאות ושמונה לבניין תבל.

הנה בראשית הסיפור אקדים לדבר התחלת הענין לפני המאמינים בני מאמינים בני אברהם יצחק ויעקב אבותינו למען יאמנו הדברים האלו הנאמרים באמת וצדק והי' שכר אמונת הצדיקים שלימה, כי ידעו תדעו אחב"י אשר המעשה ההוא נשמע מפי נאמני רוח חסידי עליון אשר מפיהם אנו חיים לשמוע אמריהם הנעימים ולהטות אוזן לדברי צדיק מהצדיקים.

רב אחד הי' בק"ק פיימסק והי' לו מחלוקת עם הר' הצדיק המופלג מוהר"ר יעקב דיבענקער והי' ריב ביניהם הולך וגדול, עד כי גדל תבערת האש המחלוקת מאוד מאוד. והי' כאשר ראה ר"י הנ"ל כי כלה רוח הסבל מגדל המדון שהותמר הרב הנ"ל הוא אמר לאנשי בריתו בזה הלשון: ראו תראו בקרוב גדול העונש אשר ייענש הרב אשר ישטמני חנם על לא חמס בכפי, כדכתיב: 'ואלקים יבקש את הנרדף', ומהשם אשר בראשונה בעת תגיע אליו הרעה תהא חילול השם, אמנם אחר זה תבא לקידוש השם יתברך. ועתה תראו אם יתקימו דברי אם לא. וכך הי' לזמן לא כביר הי' המופת ההוא, היינו הרב הנ"ל ישב ולמד תורה בלילה ואשת הרב עמדה אצלו ונדבק בה פתאום רוח רעה, רחמנא ליצלן, ולא ידע איש מאיזה סיבה קרה לה המקרה הנ"ל, ולא יכול שום רופא למצוא לה רפואה למכתה.

והנה מכתב המעשה כתב החסיד ר' יעקב שיגדלער מעיר אוזיראן לרעהו, ונעתק אות באות ממכתב ידו, כי בעיניו ראה ושמע את מופת הזה. וזאת תוכן האגרת לרעהו: בעזרת השם יתברך.

ידידי! הטה אוזנך ושמע את דברי המעשה הפלא אשר מודיעך חדשות הלא בשבוע העברה הנשלח מקהילתנו שלשה אנשים לומדי תורה ויראי ה' עם פדיון נפש מחולי המר אשר במדינתנו בעוונותינו הרבים הנקרא (חולי רעה), רחמנא ליצלן, אל הרב הצדיק הקדוש ר' מאיר למיקאלייב, ⁴¹ ואח"כ להרב הצדיק לבעלזא אשר המה יתפללו בעד קהל עדתם שתעצר המגפה מעל כל ישראל. וכאשר באו להצדיק כש"ת מו"ה מאיר למיקאלייב וילכו

39 בשעת ההגהה נודע לי על כתב-יד מס. Heb. 8° 6289 שהגיע לאוניברסיטה העברית בירושלים מאוסף אברהם כהנא. בדפים מו ע"ב — נ ע"ב נמצא הסיפור המובא להלן. כהנא קנה את כתה"י מידי המו"ס דוד פרנקל מווארשה. בחיבור סיפורים על צדיקים חסידיים, (במיוחד על ר' מאיר מפרימישלאן), ועל אישים אחרים, וכן משלים, שירים והעתקות מספרים שבדפוס. הוא נכתב בידי בנימין ב"ר חיים רעסלער, איש סניאטין, בשנים תרכ"ח—תרל"ח. על כתה"י אעמוד בע"ה במקום אחר.

40 ר' שלום רוקח מבלז (תקל"ט—תרט"ו) מייסד שושלת בלז הנודעת. האירוע נרחש בשנת תר"ח. על דיבוק בנערה שהובאה לפני אותו צדיק, אך לא תוקן, ראה: אור המאיר, לבוב תרפ"ו, דף כ"ג; מ. בן-יחזקאל, ספר המעשיות, ספר ששי, עמ' 269—272.

41 הוא ר' מאיר'ל ב"ר אהרן ליב מפרימישלאן (נפטר בשנת תר"י) מגדולי בעלי-המופת בדורו. בזקנתו עבר לגור למיקאלייב. מכתה"י ברור שאביי-הכותב נמנה על חסידיו.

לבית מדרשו ויאמרו להגבאי שיודיע הדבר להרב בכדי שידברו עמו ויעש כן, אך לא גלה להרב את בקשתם, אך אמר שבאו אנשים מעיר מואראן, וכאשר שמע הצדיק ר' מאיר את דבריו ויאמר חלילה להניחם לבא אל ביתו כי לא אראה פניהם [מז ע"א] ולא אקח מהם הצרור כסף, ילכו להם לדרכם ולא בטורדו את מחשבותי. ועוד אמר: כאשר ה' היוקר והקור לא חמלו על עניי עירם, אך עתה כשבאה הצרה שלחו אלי פדיון נפש, ואני לא כן עמדי מעודי עד היום הזה, ואמר: מאיר אינו רוצה להיות כפרה כמו תרגולות. ובלע"ז אמר ⁴² [...] והלכו בפחי נפש להאכסניא, וראו כי לחנם ייגעו בדרך מרחק. אמנם אחרי זה שלח הצדיק לבית אכסניא ארבעים דפין דפוטין הקטורת עם הכוונות, ⁴³ ופקד אשר יאמרו הקטורת בעירם שני פעמים בכל יום בארבע קצוי העיר. ויאמרו רק האנשים הכשרים מבני עירם, והי' אז יום ו' ערב שבת קודש פרשת עקב תשמעון. ונשארו האנשים שמה על שבת, אך לא יכלו לגשת אל הקודש פנימה, ובבוקר בשבת באו לבית המדרש להתפלל ושמעו אחורי הפתח אשר אמר להיושבים שמה: הנה רציתי לשלוח החולאת ⁴⁴ למרחקים, ומן מוצאי שבת פ' ראה תשקוט החולאת במדינתנו, אך בא קטרוג משוחט אחד אשר האכיל טרפות והפך למאוד [?], החלב החמוצה אשר בפרור, ועי"ז צריך מאיר עוד לקרוע בגדיו ולאמץ כוחו עד מ"ש פ' שופטים, עד שבוודאי במהרה תצלה הצרה מעליו. והרב אמר בלע"ז כזה [...] ואחר זה נסעו האנשים הנ"ל לעיר בעלו להרב הצדיק ר' שלום רוקח ובאו ביום ג' פ' ראה, אבל גם שם לא יכלו לקרב לקרב [!] אליו מגודל טרדתו. אז רק ביום ה' פ' הנ"ל שלחו אליו האגרת עם פדיון נפש מבני עירם ע"י גבאי הרב. ושאל הגבאי אם יוכלו לבא אליו. ויען הרב: לא, כי טרוד אנכי בדבר נחוץ, ולא אוכל לדבר מעסק אחר. אכן יאחרו פה עד אחר שבת ואשיב להם תשובה. וישיב הגבאי להם תשובת הרב. וילכו האנשים מבית אכסדירה שלו אל החדר אשר מלמד שלו לומד עם נכדו של הצדיק, אשר הי' חתן הרב [מז ע"ב] ממאגליניץ וישבו שמה כשעה חדא. ואחר-כך כאשר גמר למודו נתן להם שלום. ואז בקשו האנשים אשר יגיד להם מה זה הדבר הגדול, אשר הרב טרוד בו למאוד? ויען ויאמר להם: הלא זה דבר המעשה נפלא וגורא למאוד. הנה! באת אשת הרב מק' פייאמסק להצדיק דפה שיושיע לה ממקרה רעה אשר קרה לה, הנדבק בה רוח רעה ר"ל זה זמן כביר ואין מושיע לה. והיום קודם התפילה הכניס האשה הנ"ל לחדרו והיה מדבר עם הדיבוק בקול וצוה אלי הרבי יצ"ו לכתוב את כל דבריו על הנייר, וכן עשיתי.

ואלה הדברים אשר דבר הרב אליו. ראשית שאל את הדיבוק: מי אתה? והשיב הדיבוק: כופר אנכי ואדון גדול. והיה לי שני כפרים אצל העיר קראקוי, כפר אחד נקרא שעמיטשיב, וכשכפרתי הי' לי שלשים שנה. ושלשים שנה אחר הכפירה הייתי משומד, וזה עשרה [!] שנים כי מת אנכי. ושאל אותו הרב: מה שמך? ויען: איני יודע [...]. ושאל הרב: איך הי' שם אביך [...]? ואמר: דוד קאטבוס. ושאל הרב: מה הי' מו"מ [...]? והשיב: חייה [!] את עצמו מגניבה וגזילה, רק לפנים אחז בית משתה [...]. ושאל הרב: איך היה שמו של אבי וקנך [...]? ואמר: שלום קאטבוס, ואף הוא הי' רשע כל ימי חייו [...].

42 בכתה"י מובאים דברי הצדיק בלשון הקודש ובסוגריים נמצא תרגום הדברים ליידיש (אך יש לזכור שלמעשה היידיש היא שפת הדיבור בה נאמרו הדברים). כאן לא הבאתי את הלשונות ביידיש וצינתי הדבר ע"י סוגריים מרובעים.

43 כוונות מיסטיות של המקובלים.

44 מחלה.

ואמר הרב: הלא שמי ג"כ שלום. ויען הנה ה' בזה העולם אברהם אבינו וגם נמצא בזה העולם אברהם גנב [...]. ואמר הרב: על מה עברת בעולם הזה [...] ? ויען: על כל התורה כולה [...]. ויאמר הרב: ואיך היו נוהגין אתך [...] אחר מותך ? והשיב: בראשית ויסובבני גזמי גוזמאות חיות רעות [...]. ושאל הרב: וכי ראיתם בין החיות גם גמל [...] ? ויען: לא. ויאמר הרב: מסתמא עברתם על לא תעשה של לא תנאף, ואיך יוכל להיות שלא ראיתם גמל.⁴⁵ אפשר לא באתם על אשת איש ? ויען: לא. ויאמר הרב: כעת נכון הדבר כי לא ראיתם גמל [...]. וישאל הרב: ואח"כ מה נעשה עמכם [...] ? ויען: מלאכי חבלה עד אין מספר, בוודאי ס' רבוא השליכו אותי בכף הקלע [...]. וישאל הרב: ורחוק עמד אחד מחבירי [...] ? ויען: אין תחום שבת. גם שלוש שנים הייתי בבית הכסא ואח"כ ניתן לי רשות לדבק בזו האשה [...]. וישאל הרב: וכי היית יודע ספר [...] ? ויען: ימח שמם מאבי ואמי שלא נתנו אותו לחדר ללמוד, אך אותיות א.ב. ידעתי [...]. וישאל הרב: וכי עשית מצוה בעולם הזה ? ויאמר: איני יודע. ויאמר הרב: הנה רואה אני כי יש לכם חלק לעולם הבא, מן הסתם עשיתם איזה מצוה [...] ? ויען: הנה פדיתי וגם הצלתי חייב מיתה אחד מהמות. ויאמר הרב: כעת נכון הדבר [...]. וישאל הרב: איך מראיתן של רשעים בשם [...] ? ויען: כשנה שחורה [...]. וישאל הרב: ואיך באת לאשה הזאת [...] ? ויען: הנה רציתי לדבק בבעלה [מה ע"ב] אך ישב אצל הגמרא ולמד תורה וגם למד בספרים אחרים, לא ה' לו רשות לדבוק בו, ואשתו עומדת אצלו — דבקתי בה. גדמתי כדמות עורב של אש והלכתי ודבקתי בה ע"י גרונה עם שמונה שומרים, רק צדיק אחד גרש כבר שבעה רוחות, רק אחד נשאר אתי, כי אותו לא יכול לגרש ע"כ נסעה לכאן [...]. וישאל הרב: איך לכם בכאן ?⁴⁶ ויאמר: לא טוב ויותר מרה לי בזה המקום יותר מכל המקומות אשר הייתי. ויאמר הרב: נא עשו אתי רצוני ולכו לכם מכאן מזאת האשה [...]. אעשה לכם טובה ואתן לכם מקום בהמדבר שממה [...]. ויען: לא, הנני רוצה שתתנו לי תקנה בכדי שאוכל לבא לגיהנום [...]. ויאמר הרב: מה ישר בעיניכם כך הגיהנם [...] ? ויען ויאמר כי משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חודש [...]. ויאמר הרב: הנה ראיתי כמה נשמות טסים לאלף שנים טרם יבואו לגיהנם [...]. ויאמר הרב: שמעו נא לעצתי ולכו לכם מהאשה הזאת אעשה לכם טובה גדולה [...]. ויען: התפללו בעבורי שאבא לגיהנם [...]. וישאל הרב: מגין ידעתם את תפילותי [...] ? ויען: תפילותיכם קודחים אותי כמו בשבטים של אש, כי תפילותיכם נשמעים עד במדבריות [...]. ויאמר הרב: לא אתפלל עבורכם אך במחשבה, כי אתם אינכם שוין שאתפלל עבורכם עם דבורי [...]. ויען: הלא בלחישא אחד צריכים להתפלל עם הדיבור עבור האשה ובדרך אחד תתפללו גם עבורי ותתנו לי תקנה [...]. ויאמר הרב: לכו מהאשה ומסתמא אעשה לכם טובה. [...], רק בפני כל עם ועדה בבהמ"ד, ותשבועו לי על זה [...]. וישבע לו בחלקו עולם הבא אשר ישמע לקול הרב [...].

ע"כ דברי הכותב המלמד החסיד. וכאשר גמר דבריו מלספר להם המעשה, והנה ראו דרך החלון אשר המון עם ישקדו וירוצו לבית המדרש, ויבואו גם המה בתוך הבאים, והיו שמה לערך חמש שעות.

45 עיין: ברכות נו ע"ב; ספר חרדים, פרק שביעי.

46 איך אתם מרגישים ?

והנה שמעו כרוז מפי הרב, אשר כל נער שלא הגיע לבר מצוה, ואשה מעוברת ומניקות, בל ימצאו בבית המדרש, אך יתר העם ישארו שמה. ואח"ז הלך הרב לבית המדרש. ואח"ז שלח הרב להביא לפניו את האשה, אשת הרב מפייאמסק, אשר הדיבוק הי' בה, ולהעמידה באמצע הבהמ"ד, ואצלה יעמודו שתי נשים מימינה ומשמאלה, למען תשען עליהם, ויעשו כן.

ואח"כ אמר הרב להאשה שתשתוק ותחריש, כי רוצה לדבר עם הדיבוק. ואח"ז התחיל הרב לדבר עם הדיבוק ואמר בזה הלשון: התשמעו לקולי [...] ? ויאמר: הן. ויאמר הרב: שמעו נא לקולי ולכו מהאשה ע"י האצבע הקטנה, היא הקמוצה מידה. ואח"כ הרים הרב את ידו והראה לו את הטבלא זכוכית אחת אשר בחלון פלוגית, ואמר: ע"י טבלא זו תלכו חוצה ולא תעשו חריץ בהטבלא, אך תשברו אותה בפעם אחת [...]. ויאמר הרב אל העומדים שמה בבהמ"ד: אתם עם בני ישראל אל תאמרו כי למעני ולמען בית אבא אנכי עושה היום. לא! אך בדעתי לקדש שמו של הקב"ה ברבים, אך לא להראות לפניכם מופת בכדי לידע שיש דין ויש דיין. וכל האנשים ידעו מה שנעשה עם האיש אחר מותו בעלמא דאחי.⁴⁷ ואח"ז הפך הרב את פניו אל האשה ואמר עוד להדיבוק: לכו החוצה מהאשה ואעשה לכם טובה גדולה שלא נעשה [!] עוד טובה כזו לשום בן אדם. הנה כבר נעשה טובה כזו לאחד ואני אעשה לכם ג"כ טובה שנייה כזו. ויהי כאשר כלה הרב לדבר ויראו כל העם כאשר הרימה האשה את ידה האחת בפחד ותלחלה והדיבוק צעק בקול רמה קול משונה ומרה קול ענות ואמר: אנכי הולך, אנכי הולך! ויאמר הרב: במהרה במהרה, בשעה מוצלחת! ובתוך הדברים האלה הפיל הדיבוק את האשה לארץ בחוזק יד ר"ל, ונפל פחד גדול על היהודים העומדים שמה. ויאמר הרב: רשע! רשע! הנה רציתם לבלבל אותי ממחשבותי, כמו שכתוב שיכולים לבלבל את המחשבות, אך ב"ה לא פעלתם עם הרשעת [!] שלכם ולא יכולתם לבלבל אותי. ויאמר הרב להאשה שתעמוד מעל הארץ והתחיל לבקש מהדיבוק שילך מהאשה. ויען הדיבוק בקול מר: אין גותנים לי לילך מהאשה. ויאמר הרב: ומי לא יתן אותך? אפשר מן השמים? לא יוכל להיות, כי כבר פעלנו אשר מניחין לך לילך מהאשה. האפשר המלאך גבריאל לא יתן אותך? ג"כ לא יוכל להיות, כי כבר דברנו עמו מזה. ואפשר השומר אשר אתך? הוא מעכב אותך מלילך? אמרו לי מי הוא? ואשביע אותו ולא יעכב אתכם יותר. ויען הדיבוק: איני יודע, איני יכול [...] [ג ע"א] ויאמר הרב כמדבר לעצמו: אוי, אינו יודע. משומד הי' ומשומד יהי' [...] והתחיל הרב עוד לאמר אליו שילך מהאשה. ואז התחיל הדיבוק לדחוק את עצמו דרך הצואר. ונתנפה הצואר כחביות [!] קטנה. ויאמר הרב: רשע! האם תרצה להזיק אותה? הלא אמרתי לך שתלך ממנה ע"י אצבע הקטנה היא הקמוצה [...]. ויען הדיבוק: איך יוכל להיות שילך ממנה ולא אזיק לשום בר נש, לא לה ולא לאדם אחר?

והאנשים אשר עמדו שמה כאשר שמעו הדברים הללו התחילו לברוח מבית המדרש. ויאמר אליו הרב: אני אומר אשר לא תזיק לשום בן אדם. ולכו מהאשה, ובאם לא — אקח כבודכם מאתכם, ולא אדבר אתכם בלשון רבים, אך בלשון יחיד [...]. ותיכף התחילה האשה להראות מעשה שגעון. ויאמר הרב: ראו נא מה חרה לו. רשעים אפילו בפתחי גיהנום אינם חוזרים,⁴⁸ ורוצים עוד כבוד [...] ! ויאמר הרב: משומד! רשע! היית משומד בחייד

ואף עתה אחר מותך — משומד אתה. וחושב בדעתך כי עודך בחיים? ראה, כי רעה לך עתה, אך עוד לא ראית רעה, כי יש רעה אחר רעה. הנה אראה לך מה רעה ומה מרה יהיו לך. ויאמר הרב: הנה נשבעת בחלקך עוה"ב? [נ ע"ב] ויאמר לא [...]. ויאמר הרב: הנה עמד [!] בכאן עדה גדולה ישראל עם קדושים האם לא תרצה עוה"ב? [...] והתחיל להניע ראש האשה ויאמר: לא! ועמד נגד הרב פנים אל פנים. ויאמר הרב: רשע! לא ראוי אתה שתראה את פני [...]. והפכה האשה את פניה לצד אחר. וישאל הרב: האם ראוי אתה לראות את פני [...] ? ויאמר הדיבוק: הנה איני רואה אתכם, אך כאשר אבא הביתה אז רואה אנכי את פניכם רק כהרף עין ויותר לא. [...] ויאמר הרב בכעס גדול: העוד לא תשמע לקולי? האלך מכאן? ויאמר: לא. [...] ויאמר הרב: המתן רשע! משומד! שנה שחורה עליך בן רשע! אנכי מלמדך, אנכי אקח [אותך] מכאן בשלשלאות של ברזל. הנה אראה לך מה רעה היא. והתחיל הרב הולך החוצה [...]. ותצעק האשה לאמור: רבינו הקדוש, על מי אתם עוזבים אותי [...] ? והרב טעה וחשב שהדיבוק אומר כן וחזר אל האשה והבין שהאשה דברה כן. ויאמר הרב: לא, זה הדיבור האשה בעצמה תדבר כן. [...] ותאמר להרב: הנה אנכי מקריב [!] את גשמי לקרבן להבורא ברוך הוא רק לפטור את הרשע [...]. וינחמה הרב: אל תפחדי. הנה אתם עוד תאריכו ימים על האדמה. ואת הרשע אני מלמד אותו. הנה חושב הוא כי נגמר הדבר? אנכי אראה אותו כי הוא יבקש אותי. [...] כן שמעו העדה. ועוד אמר אליהם אשר בשבוע זו בודאי יגרשוהו, אך אינו רוצה לגלות איזה יום בשבוע, כי כאשר יודע לכל איזה יום — יתקבצו כל המדינה לראות מופת ההוא ותהי' סכנת נפשות. וכן העידו כל האנשים אשר עמדו שמה בשעת הדברים האלה שעכב [!] עמו ערך ג' שעות משעה 11 קודם חצות היום עד שעה 2 אחר חצות. און דער נאך האט הרב גיזאגט להאשה זיא זאל אוויגפארין [ואחר כך אמר הרב לאשה שתיסע] בשלום משם, וייצא ממנה על הדרך בשלום בלי פגע רעה [!], ח"ו. ואח"ז קרא הרב להאנשים מאויראן, וקבל הפ"נ ונתן להם מעות לשמירה והבטיח להם ישועות ונחמות ועצירת המגפה ר"ל. וכן הי' כאשר באו לביתם. ע"כ המכתב מאיש החסיד מאויראן.

אמנם גמר מעשה הדיבוק לא כשר הי' בעיניו לכתוב, כי לא ידע הכל על [!] נכון, אכן סיים בזה"ל: אשר אין ביכולת לכתוב אפילו החצי מה שדבר הרב עם הדבוק, רק מה שזכרו והעידו כולם בל יוכחשו זה מזה, והוא להאמין לכל דבריהם והכל אמת ויציב. וגמר מעשה הדבוק נשמע מפי אנשי אמת ואמרו כולם בעדות אמת אשר באותה [!] שבוע כאשר נסעה לביתה ובדרך אצל היער אמר הבע"ג ששמע רעש ודבוק יצא ממנה בשלום בלי פגע רע ולא הויק לה מאומה. ובאתה לביתה בשלום בריא וחזק [!] ואח"כ העידו חסידי בעלז שהיתה שמה עם בן הנוולד לה למז"ט אח"ז כהבטחת הרב ז"ל. והי' מעשה הצדיק שלום.

חלק ג

נספחים

[רוחות בכתבי יוספוס פלביוס]

'... הגיש¹ לאפו של דבוק-הרוח טבעת, שמתחת לחותמה היה (חבוי) אחד השרשים מאותם שהעיר עליהם שלמה, וכשהריח החולה בה הוציא אלעזר את הרוח דרך הנחריים ...'
על שורש² מופלא שבכוחו 'לגרש במהרה את כל אלה הנקובים בשם רוחות הנכנסות בקרב זאנשים החיים והממיתות אותם, אם לא ימהרו להמציא להם עזרה ולהקריב אליהם את זשורש ...'

[דיבוק בימי הרמב"ם]³

שמעתי מעשה שהיה אצל הרמב"ם ז"ל במצרים אצל אשה אחת נוצרית שהיתה חולה במחלת דלקת ישנה אשר מימיה לא היתה יכולה לא לכתוב ולא לקרות שום כתב, ובשעת המחלה התחילה לדבר בלשון לטיין ויונית וגם בלשון-הקודש, ובני-ביתה חשדו שנתדבק בה דיבוק. ובכל העיר נעשה רעש גדול, וקראו לרמב"ם ז"ל שיעשה סגולות ורפואות לרפאותה ולגרש הדיבוק ממנה. וכשבא הרמב"ם ז"ל ושמע כל זאת נתן פקודה שכל מה שהחולה תאמר — לכתוב על גליונות-נייר. ונעשו גליונות הרבה ובדקו אותם ונמצא שאמרו פסוקי-חכמה ואין פסוק אחד שייך להשגי. וגם מהלשון-קודש שאמרה היה שייך לפסוקי-תורתנו הקדושה ושאר ספרי-מוסר. והחולה היתה עם-הארצית בלי שום ידיעה כלל, והרמב"ם ז"ל קיבל על עצמו לברר הדבר ולגלות את הסוד. ושאל מבני-ביתה איפה היתה בילדותה? ואחר עמל רב נודע לו, כי האשה החולה היתה בת ט' שנה כשהיא

1 ראה: יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים (תרגום א. שליט), ירושלים 1955², כרך ב', עמ' 271.

2 ראה: הנ"ל, תולדות מלחמות היהודים עם הרומאים, תל אביב תרצ"ח, כרך ב', ספר ז', עמ' שפד.

3 ראה: ר' יהודה סטריובר, מנחת יהודה, ירושלים תרפ"ו, עמ' מז—מט. הסיפור הובא שנית — תוך כדי השמטות קלות — במאמרו של הרב יהודה אבידע, 'שתי מעשיות על הרמב"ם ועל רבי אברהם', בתוך: ידע-עם, כרך ב, תל אביב תשט"ו, עמ' 105—106. על אירוע דומה שאירע בעיר קאטולית בגרמניה, ראה: S. T. Coleridge, Biographia Litteraria, London 1894, pp. 54—55.

נתגדלה אצל כומר אחד, אשר בית-הלימוד שלו היה סמוך להמטבח שהיא היתה שמה. והיה מינהגו של הכומר לילך ושוב בחדרו, מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, ממקום למקום לקום ולשוב, ללמוד ולחזור ולשנות פעמים הרבה מפסוקי-התורה ומוסר על לשונות רבות שהיו שגורות בפיו. והלך הרמב"ם ז"ל וביקש בתוך ספריי-הכומר, ונמצאו שמה כל הפסוקים אשר האשה החולה אמרה. ואחר שנתברר היטב אמר הרמב"ם ז"ל שלא נדבק בה שום דיבוק, רק שמחלת-הדלקת עוררה את הדברים הישנים שנכנסו לתוך אוזנה, אף-על-פי שלא הבינה אותם — גם-כן נתקבלו ונרשמו בבית-הכח-המדמה, ושמה היו צפונים, ועל-ידי הדלקת נתעוררו הכליות להעלותם על זיכרונה.

[תשובה הלכתית בדבר רוח רעה]⁴

... והנה על דיברת אותו רוח רעה שיש באותה האשה בטורינ⁵, אשר הודיע האדון⁶ עניינה ואשר כבר עשה לה, בסדר שכתב הרב זלה"ה⁷, ולא הועיל רק לפי שעה, תמהתי על הדבר, כי גדולה מאוד כח אותה הכוונה להשליט הדינין החזקים על אותו הרוח, ובפרט בהיותו מסטרא אחרא, כאשר רמז האדון משמו. אבל לא הודיעני מה הם הסימנים שיש שמה להחזיקו רוח ולא שג'עו⁸, כי הסימן המובהק שיש לרוח הוא כשנשמע קולו דרך איזה איבר, ולא דרך הפה; וגם שנראה מקומו בנפחת איזה מקום, כגון בגרון או בשדי-האשה, וכיוצא. וגם יש מהם שמגידי'ם איזה דבר לעתיד לבוא, אמנם מכל מקום ינסוהו בהדלקת פתילי-גופרית, ושיגיע העשן לנחיריים. ואם תכעס ותרעים על זה — יוסיפו עוד כהנה. ויאמרו פסוק: 'מטר על רשעים פחים'⁹ וגו'. ואם לא ייכנע להודיע עצמו — יתקבצו עשרה תלמידי-חכמים ויראי-ה', והגדול שבהם יטבול תחילה, ויניחו כולם תפילין בראשם, ובבואם אצלה יתחילו 'יהי נועם'¹⁰ בנחת, ובאמרים 'רק בעיניך תביט' יכונו לשם כה"ת כדברי הרב זלה"ה. ואחר כך יאמרו כולם 'עלינו לשבח' בכוונות הידועות, וגם 'ועל כן נקוה לך', ובהגיעם אל 'אנחנו משתחווים' יריע אחד מהם תרועה גדולה. ואחר זה יאמרו כולם פסוק 'הפקד עליו רשע'¹¹, ויכוון הגדול בכוונות הדינין הרמוזים בו, ויביטו כולם בפניו באומרים פסוק זה ביושר ולמפרע. ואם לא ייכנע — יתחזק אותו הגדול בהתעצמות בכוונה רבה ויזכיר באוזנו פסוק 'הפקד' בנקודותיו ביושר ולמפרע בכוונת כל השמות. וצריך שיהיה הכל מתוקן לפניו בכתיבה, שלא יפחת איזה דבר, לא מהשמות ולא מהכוונות, בראשי-תיבות וסופי-תיבות ואמצע-התיבות, ואם יתראה בה איזה שנוי וסימן הכנעה — יוסיף פעמיים שלוש הסדר על הפסוק וכוונותו. וכמדומה לו שנתתי אל ידיד ה' הרב"ך¹² קמיע של הרב זלה"ה וכתבוה בטוהרה על קרן צבי ויתלות עליה שיועיל

4. ראה: ר' משה זכות, אגרות הרמ"ז, ליוורנו תק"מ, סי' ב, ב ע"א—ע"ב; שער הגלגולים, פרעמישלא תרל"ה, י ע"ד — יא ע"א.

5. המקרה אירע בשנת תל"ב. ראה: ספר תולדות האר"י, עמ' 105, הע' 5.

6. הוא ר' שמשון בקו מקאזאלי.

7. האר"י. עיין: שער רוח הקודש, עמ' פח—צ.

8. תהלים יא, ו.

9. שם צ, יז.

10. שם קטו, ו. וראה בשער רוח הקודש הנ"ל.

11. ר' בנימין כהן מריגו (?).

לה. ואם לא תעלה ארוכה בכל אלה — יודיעני מעלת-כבוד-תורתו אם יש בה מהסימנים הנזכרים לעיל, ואם היא קורעת בגדיה ואם משתנית צורתה, ואם יש בעיניה איזה חושים אדומים וכיוצא כל הפרטים שיוכלו להיפרט, ואז אדע מה ייעשה לה ...

[רוחות בצפת ובפירארה]

... וכבר¹² שמענו בזמננו זה מפי מגיד אמת הגדה מפורסמה שיקרה לאנשים נופלים נרדמים בביטול חושיהם, ומפיהם יצא עתק לדבר ולהשיב, ושפתותיהם בלתי נעות, וקול דברים יוצא מגרונם, שואלים ומשיבים כענין. וכן ראיתי כתב בא מצפת, תיבנה ותיכונן במהרה בימינו, בשנה הזאת שנת ש"ם לפ"ק, לענין אשה שהיתה נופלת כן, וכאשר הגיע לאזני הענין הזה אמרתי אכן ...

... וגם¹³ בשנת של"ז לפ"ק, באה הגדה מפורסמת מפי אנשים ונשים ומפי עוללים ויונקים, והיתה הגדתם בלתי מתחלפת כולם באופן אחד בשווה, כי זו ראה לאמיתות-הענין. והיה סיפורם שבעיר פירארה היתה אשה עברית נופלת נרדמת וקול יוצא מגרונה ושפתיה בלתי נעות והקול מדבר. וכאשר ישאלוהו: 'מי אתה?' הוא משיב: 'אני נוכרי פלוני, שבתי במקום פלוני'. והיה נותן כל סימניו, עד שכל השומעים היו מכירים הנוכרי ההוא, ושהיה זמן מועט שמת. והיו שואלים ממנו היאך נכנס בגוף האשה ההיא, והיה משיב באופן כך וכך נכנס ובמקום פלוני ...

[האר"י על רוח רעה]¹⁴

... ייחוד אחד שלמדני מורי ז"ל, כדי להוציא רוח רעה ר"ל, שיש לפעמים נפש איזה אדם רשע, שנפשו אינה יכולה להיכנס בגיהנום עדיין מרוב עונותיו, והולך נע ונד, ונכנס לפעמים בגוף איזה אדם או אשה, וכופה אותו ונקרא חולי-הנופל. ועל-ידי הייחוד הזה נתקן נפשו מעט ויוצא מגוף האדם. וזה מעשיו, כמו שאני עשיתי בידי ונסיתיו, כי הייתי לוקח זרועו של האיש ההוא ומשים ידי על הדופק שלו שבוזרע שמאל או הימין, כי שם הוא לבוש הנפש ובו מתלבשת. ואני מכוין אל הנפש ההיא המתלבשת בדופק ההוא שיצא משם בכח הייחוד. ובעודי מחזיק בידו בדופק, אני אומר זה הפסוק ביושר ולמפרע ומכוין באלו השמות היוצאים ממנו [...]. ואז הוא מדבר מתוך הגוף כל מה שחשאל ממנו, ותצוהו לצאת. ולפעמים צריך לתקוע בשופר סמוך לאוזנו, ולכוין בשם קרע שטן [...]. ודע, כי הרוח ההוא אינו בא יחיד, אלא שטן אחד מחזיק בו ומוליכו נע ונד על דרך זה להשלים פרעון עוונותיו. ואינו יכול לעשות שום

12 ראה: ר' אליעזר אשכנזי, גדולים מעשי ה', וינציאה שמ"ג, חלק מעשה בראשית, פרק ב, ה ע"א. המחבר היה בעלי-הלכה ידוע בדורו, חי במצרים, בקפריסין ובאיטליה ונפטר בשנת שמ"ו.

13 ראה: ר' מנשה בן ישראל, נשמת חיים, אמשטרדם ת"ב, פרק עשירי, קח ע"א; שער הגלגולים, פרעמישלא תרל"ה, י ע"א.

14 ראה: שער רוח הקודש, עמ' פח-צ.

דבר אלא ברשותו, כי השם יתברך נותנו שוטר עליו, וכמו שכתוב בזהר פרשת בא (מא ע"ב): רשע יצירה רע שופטו. וזה שאמר הכתוב: הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו (תהלים קט), שדוד המלך, עליו השלום, היה מקלל את הרשעים שהקדוש-ברוך הוא יפקיד נפש רשע עליו שייכנס בו ויזיקהו, ויבוא עמו שטן אחד לעמוד על ימינו על נפש הרשע ההוא, לעזור לעמוד שם. ולפעמים יוצאת הנפש משם, ונשאר השטן לבדו שומר מקומו. ולכן לא בכל שעה עומדת שם הנפש ההיא המגולגלת. וכאשר יוצא והולך בשעות ידועות להענישו צריך שיצא משם לקבל עונשו. ובין כך ובין כך יושב שם השטן ההוא, הממונה עליו, לשמור המקום, ואין האדם מתרפא מחולי ההוא עד שיצאו שניהם [...] . ואעתיק לפניך את נוסח הכוונה [...] . דע, כי שכחתי עניינו, כי מצאתיו כתוב מכאשר שמעתי בקיצור נמרץ כאשר העתקתי ענינו שם [...] . ותכוין, כי יצא בכח כל אלה השמות. ואם לא יצא, חזור לומר הפסוק הנזכר ולכוין בכל השמות הנזכרים. ובסיום כל פעם אמור בכח: צא, צא, במהרה! ודע, כי עיקר הכל תלוי שתאמץ ותחזק לבבך כגבור, בלי שום פחד, ולא ירך לבבך, כי יתחזק הוא ולא יחוש לדברך. גם צריך שתגזור עליו שלא יצא משום מקום, אלא מבין הציפורן של גודל רגלו לבין הבשר, באופן שלא יזיק לגוף אשר עומד בו. גם תגזור עליו בכח השמות הנזכרים אשר נתכוונת בהם, ובכח חרם ובידוי, שלא יזיק ולא ייכנס בשום גוף ישראל כלל. ודע, כי יפציר מאוד מלדבר כדי שלא יתבייש לפני השומעים.

ודע, כי כשידבר נשאר גוף האדם כאבן דומם, וקול הרוח ההוא יוצא מפיו בלי הנעת-שפתים, בקול דק כקול ילד קטן. גם כשעולה מתוך הגוף עד הפה לדבר, יעלה כתבנית לזו אחד עגול, עולה דרך הצואר תוך עור הצואר. וכן כשיורד אל ציפורן בזהר הרגל לצאת כנזכר. ודע, כי כשתשאל ממנו מי הוא ומה שמו, יכזב בד' ויאמר לך שם זולתו, או להלעיג עליך, או כדי שלא יחול עליו הגזרה שתגזור עליו שיצא. ולכן צריך שתגזור עליו בחרם ובידוי ובכח השמות הנזכרים שנתכוונת בהם שלא יכזב כלל, ויאמר לך מי הוא בתכלית האמיתי. וגם צריך שתעשה הדבר בטוהרה וטבילה ובקדושה וכוונה יתרה.

[ספר הברית על רוחות] ¹⁵

ברבת בני עמינו נהוג דבר אחד, והמנהג במנהג המשוגע, ואיש הרוח, כי כשיקרה מקרה בלתי טהור גברא או איתתא, מאיזה פגע וחולי שאירע במות, או במרה שחורה, ושאר המרות אשר חלה ה' בה, או באיש ההוא, אז תיכף ומיד קוראים אותו משוגע, או דיבוק, ויאמרו אכן רוח היא באנוש הלזה, רוח אחרת עמו מסיטרא אחרא, אז הוחל לקרוא בעל-שם אליו, או מכשף להצילו מרעתו, ולו חכמי ישכילו, שהם נזקין יותר על-ידי זה, ואת החולה יתחזק, כי אמיתות הענין הזה הוא, כענין החלום ממש, ובא על ידי המדמה כנזכר למעלה [...] . כי אחד שמחמת איזה חולי נסתמו הגידין הדקין מאוד שבמות הנקראים (נערבין), או שבא על ידי איזה חולי במרה מן המרות, אזי השכל חלף הלך לו, כי אינו שוכן בכלי פגום, ולא נשארו בו אז, כי אם המדמה לבדו, להורות סיבת כל ריב וכל נגע,

וכשרוצה לצייר זה הכאב לגוף, או מדמה לו איזה משחית, וכי יכה איש אותו, או זולתו מבעלי חיים מחבלים, כדוב שכול וכדומה, או שאר תבנית נורא מבהיל, משחית נפשו בכלי מעשה, אם במקל, ואם בכלי ברזל הכהו, כדרכו בחלום, והיה כי ישאלו אבותם והקרובים על אודותם, משיבים המה בפיהם, איך תמונה לנגד עיניהם, ניצב לריב עמהם, ולהכות באגרופ, והוא המכה אותם בכל מכה רבה, והתמונה אשר תדפנו, רוח או שד, או שאר מזיק שדרכו להזיק, מהתמונות אשר שם פתחו לפניו בציור בדמיונו בעודנו בבריאות, לתאר יראתו על פניו ויכם ויכתם עד החורמה, כי גדול כח המדמה אצל המפחד, עד שיתבלבל מראה עיניו ויראה דמיונות, ואין דבר, והשדים אינם יודעים מאומה, לא ידעו ולא ישחיתו אותם [...]. והאבות או הקרובים בשומעם כל זה, מאמינים בכל דבריו, שככה יש אתו עמו במחיצתו, איזה מזיק, שד, או רוח בלתי נראה, ושטן עומד על ימינו, את המלאך המכה, לקיים: פתי יאמין לכל דבר, ובכן מפוזרים ממון הרבה, כולם בעלי-שמות יקראו אצלו, או מכשפים, באומרם פן יוסף להכותו מכה רבה, אבל כשיבוא הבעל-שם או המכשף, ינצל מידו, כי ביד חזקה ישלחנו ויגרשנו וילך, ולא יתן המשחית לבוא אל ביתו לצער עור, ועל הרוב הם המזיקים אותו יותר בפעולות משונות, ומרחצאות זרות, או כי אז יעשן אותו במיני עשבים, ויעלה עשנו כעשן הכבשן, וכדומה בדברים האלה המזיקים בלי ספק לגוף חלש וחולה, ולעת מרפא והנה בעתה, עד שמתאישים מרפואתו, וילך בלי חמלה, וימות באותו החולי, וזה הבל וענין רע לענות בו בני אדם יושבי חושך ולא אורי-השכל נגה עליהם, כי רבים בני שוממה על-ידי רופאי אליל כאלה, אבל אשר אמרתי אני בלבי, הוא שאותם הרופאים המה המזיקים, וישחיתו בני ישראל, כי אותו המכשף או הבעל-שם הוא יגהגו על-מות בלא עתו, ואותם הקרובים המה המשוגעים, כי בהיות זה האדם בבריאות, ודעתו מיושבת עליו, לא האמינו קרוביו בכל דבריו, ועתה בהיפקד שכלו ממנו, מאמינים בכל דבריו, אמנם לאיש אשר אלה לו ראוי להוליכו לרופא מומחה, ויודע חולי, ובקי ברפואות טבעיות, להסיר גם כל חולי וכל מכה, וכשירפא בו החולי, אשר באחד מן המרות שבו, או יגה (הנרבין) אשר במוחו, ויחי מחוליו, אז ישוב השכל על כנו מעצמו, כאשר שב כעת היקיצה מן השינה, ולא היה בו עוד רוח, וכבר בא בנסיון פעמים רבות, שבאו תחת יד רופא טבעי מומחה, כמה ממחוסרי הדעת, מינים ממינים משונים, בדברים פלאות נוראות, וכולם יצאו בריאים, שלמים בשכלם, ודעתם כמאז ומקדם, אף אין יש רוח בפיהם. אולם תדע נאמנה שיש ויש, גם מי ומי שנדבק בו רוח רעה, או שאר דבק רע, המצר משחית לחבל באמת, אבל זה אינו שכח אלא אחד מני אלף, והוא באמת נצרך לבעל-שם, אך אף הוא אינו שכח אלא אחד מני אלף אנשי השם, וההבחנה בדבר זה למען יכירו ידעו תועי רוח בינה, הוא פשוט, אם מגלה עמוקות באיזה דבר, ומלאכה וענין שלא ידע ה מקודם, או מדבר בלשון שלא ידע בו מעולם, או מגיד דברים נסתרים שנעשים במקום נחר, והנה אמת נכון הדבר, נעשתה כן, ועם זה אנו רואים בו דברי הבאי, ודברים בטלים, המנהג כמנהג המשוגע, במעשים בלתי ראויים, זהו שראוי להוליכו לבעל-שם שנתמחה ברא ונתמחה קמיעה, כי בלי ספק רוח רעה מבעתו, והיה כי יבוא אל עני ונכה, רוח הזה, על-שם-טוב הירא שמים ויודע בשמות הקודש יגרש אותו ממנו, על-ידי השמות והכוונות ויצאים מפסוק הפקד עליו רשע (תהילים קט), כמובא בכתבי הקודש להאר"י לוריא ז"ל, ובל אם אינו מגלה עמוקות ומדבר נסתרות, רק אומר דברים מבהילים, ועושה מעשים יים, זה ראוי לרופא טבעי, כשאר כל חולה, אמנם אם מדבר נסתרות, ומגלה עמוקות, איזה חכמה ודעת שלא ידע מאז ומקדם, ולא יהיה בו מדברי הבל כלל, ומעשיו ישרים,

ומתנהג בשכל ישר, מכלכל דבריו במשפט, כראוי וכנכון, הרי זה דבק טוב, ורוח נכון חדש בקרבו, ותחל רוח ה' לפעמו ...

[הוצאת מכשפות מגופו של נער]¹⁶

... ויש הכרח ממני לכתוב כאן בקיצור, שבל יאמר מי: הלא נשמע כמה מעשיות אשר נעשים על ידך בעזה"י להציל מצרות רבות, אין זאת רק ע"י קבלה מעשיות [!]. וכאשר הגעתי [!] אגרת ממרחק מחכם גדול, בכתבו עבור סיבה גדולה אחת, בהיות שאני בקי בקבלה מעשיות [!] ארחם לעשות בזה שנתיאש מכל הרופאים. בקוראי זאת, חרדה נפלה עלי להיות חשוד בכך. החכם חשב עלי זאת לגדולת [!] ולזכות, וכפי מכתבו 'אשר בעוונותינו הרבים, בדורינו השאיר ד' ב"ה לנו עוד החסד הזה'. אבל יודע אני שאין לעסוק בכך. והשבתי לו האמת, שטעות הוא. איני יודע כלל מזה, ואין רצוני בכך. ולכן אמינא גם כאן בקיצור. קודם כל אודיע כי בכל התאמצות דחיתי מעלי כל הבא, אבל ראיתי סיבות נפלאות שכן היה רצון ה' באשר שגדולי ישראל הסיעו הנדכאים עלי, ומה היה לי לעשות, אם באו אב ואם ואחד מקרוביהם והביאו לי בנם, ובוכים וצועקים לרחם?! ישבתי ללמוד עם הבחורים בבית-המדרש, והובא נער מן י"א שנה בכתף אביו, וצעק לרחם על זה. ואמרתי: 'תניח אותו מכתפך'. והיה כגל-עצמות נפל לארץ, כאילו היה נשברו רגליו וצלעותיו. ואחר שהובא לביתי צירפתי לי ב' דייני-העיר, והראה האב את בטן-הנער, והיה פלא הרוחב הבטן כמו כברה מלאה בגובה וברוחב. והנער לא היה יכול לדבר מאומה, ורק רחש על הקרקע על רגליו וידיו כבעל-חי [!]. וקולו פעמים בנביחה ככלב, ופעמים כעגל. ואם לספר כל מעשיו — יהי אורך גדול. למקומו בא מסמוכים דשם, וגם כל העוברים דרך העיר, בשומעם עניניו לבית לראות הנפלאות. ואני ידעתי שאין לי מאומה במה לרפאותו. בכל זאת חשבתי: הלא ד' ב"ה שולחו כפי שפיטתי. וציוויתי להושיבו לפני על כסא. ואני אחזתי בידו ולקחתי ספר תהילים, ובמקום שנפל [!] אמרתי, והבאתי לכל תיבה כוונה לענין שלפני, וכוונתי היטב בשורש-האותיות, ובמיוחד בהזכרת השם הקדוש. ועשיתי כן ב' פעמים ביום, ולא היה מבוא. וכן עשיתי כמה ימי חול. ואולם יום אחד באתי מפדיון-הבן, ואמרתי בלבי: היום יופדה גם זה מצרותיו. וציוויתי להביאו וכאשר ראו רבים שמביאין את הנער באו לראות

16 ראה: ר' אליהו גוטמכר, צפנת פענח, בראדי תרל"ה, טז ע"ב — יז ע"ב. הסיפור הובא עוד בספרו של ר' אליעזר שנקל, מעשיות מצדיקי יסוד עולם, פאדגארעז תרס"ג, סי' ג עמ' 4—8; במאמרו של פרופ' צבי מאיר רבינוביץ, 'רבי אליהו גוטמכר כבעל-מופת', בתוך: במישור, שנה ששית, ירושלים תש"ה, גליון רל, עמ' ו' ובספרו של ר' אהרן ראטה, שומר אמונים, ירושלים תשי"ט, מאמר עניני גלגולים, קמב ע"א — קמג ע"א. ר' אליהו גוטמכר נולד בבורק בשנת 1796 ונפטר בגריידיץ (גרודזיק; גרץ) בשנת 1874. הוא כיהן ברבנות, ונחשב (יחד עם הרב צבי קלישר) למבשר הציונות ולפעיל ביישוב ארץ-ישראל. רבים באו אליו בעניני-רפואה וראו בו צדיק ובעל-שם. ר' אליהו האמין במופתים שנעשו על ידו, אך טען שלא נעשו על-ידי קבלה-מעשית, כי אם בכח התפילה. ר' יהודה יודל רוזנברג, ששימש ברבנות בלאזו הביא שם לדפוס (בשנת 1913) חוברות בשם 'דער גריידיצער', ובהם סיפורים (כגון: 'פייער מכשפות' ו'דער מסור' — בחוברת ה') שאינם אלא עיבוד ספרותי של הנדפס בצפנת פענח, בשער החוברות 'דער גריידיצער' נאמר, כי הן הופיעו בלשון-הקודש בשם 'הדרת אליהו', אך לא הצלחתי לאתרן.

מה יהי. ובאומרי רק פסוקי־ההלים בחשאי, כמו שעשיתי בכל עת. והיתה זאת האמירה בכוונה גדולה. פתאום הוציא הנער קול אשר נבהלו כולם, והראה באצבע למקום אחד. ואמרתי: 'מהר לפתוח החלון!', וכן היה. ודיבר הנער ואמר: 'יצאה אחת מן המכשפות ממני'. ופתחתי לראות בביטני, כי אמר עוד שלוש מכשפות בו. ומצינו כולנו, שהיו שם, שנתרוקן הבטן בצד שמאלי, כאילו החלק הרביעי נתרקן. ואמרתי: 'כיון שיש עת רצון אתפלל עוד!' וכאשר אמרתי שוב בערך ד' מינוטין, שוב צעק בקול, אשר בכל השכונה ברחוב ההוא נבהלו. והחלון היה פתוח. ושוב אמר: 'הנה יצאו כולם!' וכן היה, שנראה שוב והיה בטנו צמוק, ומיד הלך כאילו לא היה לעולם, עם אביו אחוזי־יד דרך הרחוב, אשר כחצי שנה לא היה זאת. והנה גם מקודם היו זמנים אשר היה מדבר, ואמר שיש בו ד' מכשפות, ושמדברות עמו, וידע שמותיהן. וגם לפעמים דיבר עמהן שיעלו מביטנו, ועלו לצווארו עד שחשבו שימות, כל־כך נעשה צווארו רחב. ופעמים אמר שילכו לגבו, והיה כן. ונעשה הגב כחבית והיה יותר פלא שאחר שבאו אבותיו עמו לביתם שוב חזר לראשונות. ורק זאת היה שהדיבור וההילוך לא נחסר לו, ואולם שאר הצרות הם בו. וסיפר שמכשפה אחת אומרת לו שפחדה מהרב, והוצרכה לציית לו, אבל לא יצאה רק נחבאת ברגל אחת. והיה כן, כי רגל אחד נפוח הרבה. ושוב הוחזר אלי, ועשיתי רק תפילה בעודו לפני, ותהילה לאל נתבטל לגמרי.

היה כזה עוד בכמה, אשר יש לכתוב כמעט ספר מכל הענינים, הכל היה בעל כורחי שהפילו עלי בכח. ורק ע"י תפילות ובקשות, ולפעמים גם סגולות השכיחות הנהוגים לעשן החולה, ובימי הקיץ הטבילו בנהר, דכל מה שאפשר לתלות מה בטבע — עדיף. גם בהזכרה בשמונה עשרה איזה ימים. כמה פעמים הייתי חושב: מי יתן שיעמדו כאן האפי־קורסים והחדשים, שאומרים שאין דבר חוץ מטבע.

היה נער בן יו"ד שנה שנתאלם מלהוציא שום קול. וגם לא אכל ח' שבועות ולא שתה, רק מה שניתן לו מאכל מצץ וזרק ושתיה פלט. החיים אצל זה היה נפלא, ולילך לא היה יכול רק לישב ולילך על ארבע. ותמיד היו עשיותיו לעשות שתי־וערב, והדר, כמו סנדלר כתוב במרצע ומושך החוטין בשני ידיו. כשראה מזוזה רקק עליה, וכן ספר. והובא לפני, והיה דרכי לפתוח ספרים, כגון: ספר הזהר וריאל, או שהנחתי אותם על השולחן לריבוי־קדושה. ואצלו לא היה אפשר, כי רקק עליהם בכעס וחרק בשיניו עד שנשמעה החריקה. והיה פלא שמאחורי ראשו אם נגעו בשעריו בספר, מיד חרק בשיניו ובכח גיתק עצמו מהמחזיק אותו. וכשהתחלפו בלי ראותו וידיעתו כלל בספר נכרי, מיד צחק ונהנה האיש המחזיק הוא היה גברן [1] והחזיק ידיו ואחד פיו שלא יירק. ועשה באצבע שתי־וערב וגם בעיניו. והיה פלאים הרבה שהתחזק עד שנעקר מידי המחזיקים ודלג בחדרי כאחד המדלגים, והגיע דילונו עד הקורה. וכל זה עשה כששמע ממני דברי ה', ובזה השבעת־הטומאה בקדושת ספר־תורה שהיה קרוב אלי בארון־הקודש, שייצא בזה הרגע ממנו. ואין זה ככל השבעת־מלאכים וכהנה.

דזה פשיטא דאסור להשביע מלאך שיביט ויוציא הטומאה, או גם לזכור [1] מלאכים בשמותיהם ודאי אסור. רק זה אין מגיעה, לאמור: 'אני משביעך בקדושה שבספר תורה', והיתר גמור הוא. ואז פער פיו בחשבי שעתה יצא הטומאה ורוצה להקיא, אבל לא היה רק בבואו לבית דירתי היה גחן מדלת, עד שבא לבנין הכירה ושם הקיא. ובשמוע אמו קול זה שהקיא, מיהרה אליו והתחיל מיד לדבר. ואמר: 'אמי, היכן אני?' ולא ידע מאומה מה היה עמו. ומיד הובא בכתף אלי. וכשבא למזוזה אמרו לו שיגשק, מיד נושק ג' פעמים.

ומאז נשאר בריא לגמרי. רק מגודל חלישת [!] איבריו לא היה יכול לילך, עד אחת לאחת שנתחזק לגמרי. על כל פנים חלילה בכל אלה בהזכרת שמות מלאכים וכהנה. וכן הקמיעות כולו אינן רק תפילות ובתיבות שנמצא בסדרי תפילה ובתהלים. רק משולבות יחד, למען שלא יהי כמרפא בדברי תורה, שמבואר בסי' קע"ט ביורה דעה. והיו כדרך הרופאים שמעריבים כמה מיני צרי יחד והכחות פועלים. ותהילה לאל לרוב אם היה רק בלי השחתת אבר פנימי — בא רפואה. ופשיטא שאין ה' ב"ה בורא חדשות לברוא אבר חדש, דהוי כתחיית המתים, אשר היה רק לאלהיו ואלישע.

הארכתני קצת למען שיהיה ידיעה שלא יכנס חכם לעשות מעשיות. רק העיקר בתפילה בפה, וקמיע הוא תפילה תמידית שיש תועלת רב להיות נענה בעת רצון. ודי בזה.

[הרבי מסטמר על רוח-הדיבוק]¹⁷

אינני זוכר כמה זמן עבר מאז, אבל כאשר הרבי מסטמר היה בישראל בא אליו תימני אחד עם בתו. קודם הלכו לרבי מבלו. הלה טען, כי דיבוק נכנס בה ומטריד אותה. יש לה כאבים והיא מדברת בקול מוזר. כואב לה שמישהו מדבר מתוכה. הקול אינו קולה הטבעי. יכול להיות דיבוק. אם כן, הוא הלך לרבי מבלו, וזה ציווה על הדיבוק לעזוב את האשה ולהסתלק. כך ספרו ...

אבל מצבה לא הוטב והיא באה לרבי מסטמר. הם חשבו שהרבי מסטמר יעשה מין נס, יגיד משהו והדיבוק יעלם. והרבי מסטמר אמר: 'אני חושב שהיא יצאה מדעתה. מוטב שתלך לפסיכיאטר טוב ותעזוב אותי!'

17 ראה: J. R. Mintz, Legends of the Hasidim, Chicago 1968, pp. 411—412. מינץ שמע את הדברים מפיו של חסיד.

ביבליוגראפיה

ספרים

הדיבוק, פנחס רודרמן, ווארשא תרל"ח
ההשקפה, שנה ח, תרס"ד
הספרות, תל אביב 1974
העולם, עתון יומי, כ"ב תמוז תש"ז
השחר, שנה ה, ווען תרל"ד
התאבקות, יעקב עמנון, לבוב תרל"ז
ויקהל משה, משה גראף (פרעגער), פראג תנ"ט
זכותא דאברהם, אברהם מהודר, תל אביב חש"ד
זכרונות המאור, מאיר אמסעל, ניו-יארק תשל"ד
זרע קודש מצבתה, משה גראף (פרעגער),
פיורדא תנ"ו
חוט המשולש, שלמה סופר, דראהאביטש תרס"ח
חיבור יפה מהישעה, נסים מקירואן, ירושלים
תשי"ד
חיי עולם, יעקב קנייבסקי, בני ברק תשי"ז
טוב טעם, אברהם בן ישעיה דיין, ליוורנו
תרכ"ד
טעמי המצוות ומקורי הדינים, אברהם יצחק
שפרלינג, ירושלים תשי"ז
ידע"עם, כרך ב', תל אביב תשט"ו
ידע"עם, כרך ח', תל אביב תשכ"ג
יהודה וירושלים, שנה א', ירושלים תרל"ז
יהודי בבל בארץ ישראל, א. בן-יעקב, ירושלים
תש"ם
יהודי בבל מסוף תקופת-הגאונים עד ימינו,
א. בן-יעקב, ירושלים תשמ"א
יווא-בלעטער, ווילנע 1931
יווא-בלעטער, כרך כ"ה, ניו-יורק 1945
יידישע עטנאגראפיע און פאלקלאר, אברהם
רעכטמאן, בוענאס איירעס 1958
ישועת צדיקים, ווארשא תרס"ה
כלבו, קושטנדינא ר"פ
כתבי קודש רמ"מ, משה מידנער, ירושלים
תשכ"ו
כתבי ר' יאשע שו"ב, יאשע שו"ב, ירושלים

אבקת רוכל, יוסף קארו, שאלוניקי תקנ"א
אור אלחנן, אהרן סורסקי, לוס-אנג'לס תשל"ח
א זער שענע וואונדערליכע געשיכטע, יצחק
העניך זאנענבערג, לאדז תרפ"ו
אגרות הרמ"ו, משה זכות, ליוורנו תק"ם
אמונת צדיקים, יצחק דוב בער בן צבי הירש,
ווארשא תר"ס
אמרי שפר, גפתלי צבי הורוויץ, למברג תרמ"ד
בילדער פון דער יידישער ליטעראטור גע-
שיכטע, מאקס ויינרייך, ווילנע 1928
בית דוד (קונטרס), ווארשא תר"ף
בירת מגדל עז, יעקב אמנון, אלטונה תנ"ח
בן לאשרי, יצחק הכהן הוברמן, ישראל תשל"ו
בית עקד ספרים, ח"ד פרידברג, תל אביב
תשי"ב
בת עין, אברהם דוב בר מאוריטש, ירושלים
תר"ז
גדולים מעשי ה', אליעזר אשכנזי, ויניציאה
שמ"ג
גור, יצחק אלפסי, תל אביב תשי"ב
גלגול נפש, יצחק ארטור, ליפסיה תר"ה
גלגולי נשמות, ש. רובין, קראקא תרנ"ט
דברי יוסף, יוסף סמברי, כתב-יד
דובר שלום (קונטרס), שלום ב"ר ברוך מרדכי,
ניו-יארק תש"ד
דובר שלום, אחש"ב מיכלזון, פשעמישל תר"ע
דער גריידיצער, יהודה יודיל רוננברג, לאדז
1913
דרך האמונה ומעשה רב, נתן נטע דונר,
ווארשא 1899
דרכי יושר, משה יעקב יעקל שארף, פרע-
מישלא תרל"ב
הד הרים, משה חרל"פ, ירושלים תשל"א
הדיבוק — צווישן צוויי ועלטן, אב-סקי שלמה,
ווילנע 1919

(תש"ם)

לב אליהו, אליהו לאפיאן, ירושלים תשל"ב
לב שמח החדש, יהודה יחיאל מרוזדול,
ירושלים תשכ"ג

ליקוטי מהרי"ט, יום טוב נעטיל בראונשפיגל,
פיעטרקוב תרע"א

למעלה מן החושים, יעקב בוק, תל אביב 1968
מאירת עינים, שלמה גבאי, קושטנדינה תכ"ו
מגדל עז, בעריכת י. מונדשיין, כפר חב"ד
תש"ם

מגילת אחימעץ, אחימעץ בן פלטיאל, ירושלים
תשל"ד²

מגן וצינה, יצחק אייזיק חבר, אמשטרדם תש"ד
מדרש תלפיות, אליהו הכהן האתמרי, שאלוניקי
תקפ"ד

מוראים גדולים, ריוניק, פרעמישלא 1876
מחקרי המרכז לחקר הפולקלור, כרך א, ירושלים
תשל"ל

מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, חוב' ב' ג',
ירושלים תשמ"ב

מלוא רצון, אברהם נפתלי הירש שפיץ,
ורנקפורט ת"ע

מלכי רבנו, יוסף בן נאים, ירושלים תרצ"א
ממחוז הילדות, דוב סדן, תל אביב תרצ"ח
מנחת אליהו, אליהו הכהן האתמרי, שאלוניקי
תקפק"ד

מנחת יהודה, יהודה סטריובר, ירושלים תרפ"ז
מנחת יהודה, יהודה פתיא, בגדאד תרצ"ג
מנחת יהודה וירושלים, יקותיאל יהודה הלב-
שטאם, ישראל תשל"ט

מסעות ירושלים, משה גולדשטיין, מונקאטש
תרצ"א

מעשה'בוך, בסליאה שס"ב

משה גדול וגורא, ניקולשבורג תקכ"ז

מעשה הצדיקים, אברהם הלוי נ' סוסאן,
ירושלים תרמ"ט

מעשה נורא, טהראן 1865

מעשה נורא וכה ברורה, (פיורדא ?) תק"ג

מעשה נורא של הרוח, בן-ציון חזן, שבת
רחמים מורחי, ירושלים תרס"ד

מעשה נורא, פנחס מיכאל מסטולוביץ, ווארשא
תרס"ח

מעשה של הרוח בק"ק קארץ, חמוש"ד

מעשיות ומאמרים יקרים, ישעיה וולף ציקרניק,
ז'יטומיר 1902

מעשיות מצדיקי יסוד עולם, אליעזר שנקל
פאדגארעז תרס"ג

מפרי העט והעת, א"מ הברמן, ירושלים תשמ"א

מראה אש, שלמה אהרן פרידמן, ברוקלין
תשמ"א

משפחת אלישר בתוככי ירושלים, נ. אפרתי,
ירושלים תשל"ה

נוצר חסד, יצחק אייזיק ספרין, לבוב תרט"ז
נפלאות הסבא קדישא, ראובן חיים אלכסנדר,
פיעטרקוב תרפ"ט—תרע"ז

נפלאות הצדיקים, ווארשא תרפ"ז
נשמת חיים, מנשה בן ישראל, אמשטרדם תקי"ב
סיפור המורא הגדול

שרעקליכע געשיכטע, ווארשא תרס"ג

סיפור של דיבוק, אברהם חיים ברנשטיין,
ירושלים תשכ"ו

סיפורי אנשי שם, אליעזר שנקל, פאדגארעז
תרס"ג

סיפורי יעקב ח"ב, יעקב סופר, למברג תרע"ג
סיפורים גוראים, יעקב קידנר, למברג תרל"ה
ספר הברית, פנחס הורוויץ, ברין תקנ"ז

ספר החזיונות, חיים ויטאל, ירושלים תשי"ד
ספר הכוונות ומעשה נסים, קושטנדינה ת"ף
ספר טבריה, בעריכת ע. אבישר, ירושלים
תשל"ג

ספר סיפורי הבעש"ט, פיעטרקוב תרע"א
ספרן של צדיקים, אלעזר דב גימן, וורשא
תרע"ד

עדות ביעקב, יעקב עמדין, אלטונה תקט"ז
עטרת מנחם, אחש"ב מיכלזון, בילגורייא תר"ע
על חומותיך ירושלים, משה בלוי, בני ברק
תשכ"ח

עמוד היראה, עקיבא יהוסף שלזינגר, ירושלים
תרל"ט

עמק המלך, נפתלי בכרך, אמשטרדם ת"ח
ערים ואמהות בישראל, חלק רביעי, ירושלים
תשי"י

עשר צחצחות, ישראל ברגר, פיעטרקוב תר"ע
פאר הדור, בני ברק תשכ"ט

צפנת פנח, אליהו גוטמכר, בראדי תרל"ה
קב הישר, צבי הירש קיינדגובר, ורנקפורט
תס"ה"ז

קדמוניות היהודים, יוסף בן מתתיהו, ירושלים
ת"א 1955²

קהל חסידים החדש, ראה : אמונת צדיקים
קובץ על יד, כרך ששי, ירושלים תשכ"ו

רוח חיים, אברהם חייט, ניקולשבורג תקמ"ה
רוח עושים, מרדכי (מרקו) לוצאטו, כתב-יד

רוחות מספרות, יהודה פתיא, ירושלים תשי"ד
שבחי הבעש"ט, מהדורת ש"א הורודצקי,
ירושלים תשי"ז

שפת אמת ולשון זהורית, יעקב עמדין, אלטונה תקי"ב
תולדות בעלי שם טוב, מיכאל לוי רודקינסון,
קעניגסברג תרל"ו
תולדות גדולי ישראל וגאוני איטליה, גירונדי-
נמפי, טריאסטי 1853
תולדות הגאון ר' דוד אופנהיים, יעקב קופל
דושינסקי, בודאפעשט תרפ"ב
תולדות הנפלאות, ישראל משה ברומברג,
ווארשא תרנ"ט
תולדות מלחמת היהודים עם הרומאים, יוסף
בן־מתתיהו, תל אביב תרצ"ח
תורת הקנאות, יעקב עמדין, אלטונה תקי"ב
תפארת שלמה, שלמה רבינוביץ, ווארשא
תרכ"ו
תעלומות חכמה, יש"ר מקאנדיה, באול שפ"ט

שבחי רב ייב"י, אליקים געציל רבינוביץ
ירושלים תשכ"ו
שד יהיר, אליעזר חפץ, כתב־יד
שומר אמונים, אהרן ראטה, ירושלים תשכ"א
שיחות חיים, שלמה ולמן ברייטשטיין,
פיטערקוב תרע"ד
שיחות יקרים, אלימלך זאב שטרן, סאטו מארע
חש"ד
שלשלת הקבלה, גדליה ו' יחיא, ירושלים
תשכ"ב
שם הגדולים, חיים יוסף דוד אזוליי, וינה תרי"ז
שם הגדולים השלם, חיים יוסף דוד אזוליי,
ברוקלין ג.י. (תש"ח)
שער הגלגולים, חיים ויטאל, פרעמישלא תרל"ה
שער הגלגולים, חיים ויטאל, ירושלים תשכ"ג
שער רוח הקודש, חיים ויטאל, ירושלים תשכ"ג
שערי קדושה, חיים ויטאל, פיטערקוב תרע"ב

מאמרים

- אבידע יהודה, 'שתי מעשיות על הרמב"ם ועל רבי אברהם בנז', בתוך: ידע עם ב, תל־אביב תשט"ו, עמ' 105—106.
אשכולי א"ז, 'תיקן את נפשו של שבתי צבי', בתוך: העולם כב תמוז תש"ז (10.7.47).
בוק יעקב, 'הרב קוק כמשחרר תולה מרוח רעה', בתוך: שנה בשנה, ירושלים תשל"ו, עמ' 387—391.
דן יוסף, בתוך: הספרות, חוב' 18—19, תל־אביב 1974, עמ' 74—84.
מלאכי א"ר, 'דיבוקים בבירות ובירושלים במאה הי"ט', בתוך: מחקרי המרכז לחקר הפולקלור, כרך א, ירושלים תשל"ל, עמ' קפג ואילך.
נגאל גדליה, 'הדיבוק במיסטיקה היהודית', בתוך: דעת, חוברת 4, רמת גן תשמ"א, עמ' 75—100.
הג"ל, 'על רוחות דיבוק בסיפורים חסידיים', בתוך: ספר הקתדראות ע"ש פלדמן ושונידערמן, אוני-ברסיטת בריאילן, רמת־גן (בדפוס).
צפתמן־בילר שרה, "'מעשה של הרוח בק"ק קארץ" — שלב חדש בהתפתחות של ז'אנר עממי', בתוך: מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, חוברת ב, ירושלים תשמ"ב, עמ' 17—65.
הג"ל, 'גירוש רוחות בפראג במאה הי"ז: לשאלת מהימנותו ההיסטורית של ז'אנר עממי', בתוך: מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, חוברת ג, ירושלים תשמ"ב, עמ' 7—33.
רבינוביץ צבי מאיר, 'רבי אליהו גוטמכר כבעל־מופת', בתוך: במישור, שנה ששית, ירושלים תש"ה, גליון רל, עמ' ו'.
שלום גרשם, 'בעל שם', בתוך: האנציקלופדיה העברית, כרך תשיעי, עמ' 263—264.
הג"ל, 'גלגול נשמות ביהדות', האנציקלופדיה העברית, כרך עשירי, עמ' 753—757.
הג"ל, 'גולם' ו'דיבוק' במלון העברי, בתוך לשוננו ו', ירושלים תרצ"ד, עמ' 40—41.
הג"ל, 'דיבוק', בתוך האנציקלופדיה העברית, כרך אחד עשר, עמ' 818—819.

לועזית

- Aune D.E., 'Magic in Early Christianity' in: Aufstieg und Niedergang der roemischen Welt, 1980, pp. 1507—1557.
Bibel der Kirchenvaeter, Kempten 1877.
Bilu, Y., The Taming of the Deviants and Beyond — An Analysis of Dibbuk Possession and Exorcism in Judaism (in print).

- Bischoff E., *Die Kabbalah*, Leipzig 1903.
- Blau L., *Das altjuedische Zauberwesen*, Graz 1974.
- Boecher O., *Christus Exorcista: Daemonismus und Taufe im Neuen Testament*, Stuttgart 1972, pp. 70—76.
- Bonner C., 'The Technique of Exorcism' in: *Harvard Theological Review*, 36 (1943), pp. 39—49.
- Caesarius von Heisterbach, *Wunderbare Geschichten*, Muenchen.
- Deissmann A., *Licht vom Osten*, Tuebingen 1909.
- Fromer J., *Ghettodaemmerung*, Berlin und Leipzig 1911.
- Gaster M., *Exempla of the Rabbis*, New York 1968, pp. 127—128.
- Guenzig J., *Die "Wundermaenner" im juedischen Volke*, Antwerpen 1921.
- Heyne B., *Ueber Besessenheitswahn*, Paderborn 1904.
- Kerner, J., *Geschichten Besessener neuerer Zeit*, Stuttgart 1834.
- Lea H. Ch., *Materials toward a History of Witchcraft*, New York—London 1957.
- Manuele selectis, benedict, per C. Fritz MDCCXXXVII.
- Marmorstein A., 'Eine Geistaustreibung aus der neueren Zeit' in: *Mitteilungen zur juedischen Volkskunde*, Wien 1929, pp. 11—18.
- Midelfort H.C.E., 'Madness and Psychological History' in: *The Sixteenth Century Journal*, vol. XII, 1981.
- Mintz J.R., *Legends of the Hasidim*, Chicago 1968, pp. 411—412.
- Oestereich T., *Besessenheit*, Langensalzen 1921;
- idem: *Possession*, New York 1930.
- Quarterly Statement*, London 1893.
- Scholem G., *Kabbalah*, Jerusalem 1974, pp. 344—350.
- idem, *Major Trends in Jewish Mysticism*, New York 1960.
- Shrire T., *Hebrew Amulets, their Decipherment and Interpretation*, London 1966.
- Soeur Jeanne, *Memoiren einer Besessenen*, Stuttgart 1911.
- Steinschneider M., *Die Geschichtsliteratur der Juden*, Frankfurt 1905, p. 147.
- Thesaurus a Gelasio di Cilit*, 1756.
- Wiener Klinische Wochenschrift*, Wien 1907, p. 984 ff.
- Winkler G., *Dybbuk*, New York 1981.

קיצורים וראשי-תיבות

א' — אחד, אחת, ראשון
 אב"ד — אב בית דין
 אחב"י — אחינו בני ישראל
 ב"ד — בית דין
 ב"ה — ברוך ה', בעזרת ה', בית הכנסת
 בזה"ל — בזה הלשון
 בע"ג — בעל עגלה
 בלא"א — בן לאדוני אבי
 דק"ק — דקהל קודש, דקהילת קודש
 ה"ה — הרבנים הנכבדים; האדונים החשובים וכו'
 הקב"ה — הקדוש ברוך הוא
 הרה"ק — הרב הקדוש
 הר"ר — הרב רבי
 ואח"כ — ואחר כך
 ותל"י — ותודה לאל יתברך
 זיע"א — זכותו יגן עלינו, אמן
 ז"ל — זכרנו לברכה
 זצ"ל — זכר צדיק לברכה
 זלה"ה — זכרו לחיי העולם הבא
 ח"ו — חס וחלילה
 יע"א — יכוננה עליון, אמן; יגן עליה אלהים
 י"ץ — ישמרהו צורו; ינצרהו צורו
 יצ"ו — ישמרהו צורו וגואלו, ינצרם צורם וגואלם
 כמהר"ר — כבוד מורנו הרב רבי
 לפ"ק — לפרט קטן
 מו"ה — מורנו הרב
 מו"ר — מורי ורבי; מורנו ורבנו
 נר"ו — נטריה רחמנא ופרקיה; נטריה רחמנא וברכיה
 נר"ן — נפש, רוח, נשמה
 נ"ש — ניקולשבורג
 ע"כ — על כן, עד כאן
 פ"נ — פדיון נפש
 ק"ק — קהל קדוש; קהילה קדושה
 ר' — רב, רבי
 רז"ל — רבותינו זכרונם לברכה
 ר"ל — רחמנא ליצלן
 שו"ב — שוחט ובודק
 ת"ח — תלמיד חכם
 ת"מ — תבורך מנשים; תבורך מאוהל

מפתחות

מפתח השמות

אור הזמיר	259	בואלפיה, חיים נסים	168 169
אוריאל	249	בואלפיה, יעקב	76
אוושה	103	בואלפיה, שלמה	168 170
אושפיצין	14 236	בטל	127
א זער שענע וואוינדערליכע געשיכטע	15 26	בידע, יתורה	22 275
	32 36 53 58 273	ביעד ממנטובה	114
איזמיר	88 89 96 162 163 200 204	בישר, עודד ראה : ספר טבריה	
איטליה	21 28 30 31 45 72 124 267	בקת רוכל	172 273
אייבשיץ, יונתן	45 108 109 114	ברהם	173 259
איישישוק (ליטא)	186	ברהם בן חיים	51 96 102 104 105
איציק	232	ברהם בן ישעיה דיין מחלב ראה : טוב טעם	
איציק מפרילוקא	45 51 78	ברהם בן רחל (רוח)	142
איצק ר' הענדלש	102	ברם בעל-שם מפרעמישלא	45 47 78
אלבום, יהושע	54	ברזם גר	129
אלטונה	48 60 115 116	ברהם דוב (ביר) מאווריטש	162 163
אלטל	127	ברהם יעקב מסדיגורא	164
אליהו האתמרי	18—20 41 45 51 52 88	גוסטיניללו (רוח)	28
אליהו הנביא	75 176 225	גסי, שמעון אהרן	200 215 217
אליה מקאטלני	77	גרות הרמ"ז	18 23 48 266 273
אליהו פאלקון	12 45 61 63 65	הר"י	115
אליהו רחמים בן שלום מלכא	182	הרן (רוח)	29 170
אליהו מליז'נסק	33 232	הרן הכהן (רוח)	163
אליעזר בן אלימלך מליז'נסק	231 233	הרן, בעל מגיה	230
אלישע	176	הרן נסים כהן (רוח)	198
אלישר, יעקב שאול ה'ישא ברכה'	47 180	הרן ר' ליבוש	102
אלכסנדר שוחט	229	הרן מקוידנוב	40 52 243
אלכסנדריה	68 72	זובן ישן	134
אלכסנדרובסקי, ישראל שלמה זלמן	146	זוהל אלימלך	231
אלעזר	47	זוז'יראן	259 263
אלעזר מלנצהוט	237	זווריטש	162
אלעזר מקוז'ניץ	258	זויערבך, וולף ראה : פישהוויץ	
אלעזר משה מפינסק	190 191	זויערבך, משולם זלמן בן זאב	105
אלמנצי, יוסף	124 129	זונגריין (הונגריה)	134
אלעסק	251 252	זוסטראווצי	236
אלפסי, יצחק ראה : גור		זוסטרהא	145
אלקבץ, שלמה	45 61 63 65	זוסטריה	134
אלתר, יצחק מאיר	60 235	זופנהיים, דוד	13 15 45 96 97 99—105
אמונת חכמים	114	זוקראינה	145
אמונת צדיקים	28 32 46 53—55 241 273	זור אלחנן	13 14 18 26—28 31 35 41—45
אמרי שפר	22 33 38 231 273		47 50 55 56 58 186 273

- 273 97 בית דוד
 בית יעקב 63
 בית עקד ספרים 273 107
 בכור 203 202 199 35 34
 בכרך, נפתלי ראה : עמק המלך
 בלוטי 248
 בלז 272 259 236
 בלילויס, אברהם 128—126 124 57 51 45
 במבאי (בומביי) 216
 במישור 275 270
 בן יחזקאל, מרדכי ראה : ספר המעשיות
 בן לאשרי 273 188 58 47 23 20 18
 בן ציון מבובוב 255
 בני ברק 33
 בניהן, מאיר ראה : ספר תולדות האר"י
 בנמין, כהן מריגו 266
 בעגה (גרמניה) 107
 בעטשה דימודינה 73
 בעלפער ר"ב 188
 בעקובא (עירק) 227 226 204 203
 בעש"ט 230 229 46 23
 בער בן שלמה (בער בק, בער נפתלי) 103
 בצוך, מנשה 185 183 181
 בצרה 208 75 32
 בקו, שמשון מקאזאלי 266
 בראדי 230
 ברדיוב 257
 ברדיטשוב 241 78 31
 ברודס, א 14
 ברוך ממז'בו' 246 46
 ברוך קאט ראה : קאט, ברוך
 ברומברג, ישראל משה ראה : תולדות הנפלאות
 ברייטשטיין, שלמה זלמן ראה : שיחות חיים
 ברייף, מנחם מנדל 145
 בריסק 25
 ברית חדשה 29 28 17 11
 ברלין 248
 ברמן, ישראל 255
 ברנדשטר מ"ד 14
 ברנוביץ 188
 ברנשטיין, אברהם חיים ראה : סיפור של
 הדיבוק
 ברעזנא 244
 בת עין 273
 גבריאלי 262
 גדולים מעשי ה' 273 267 72 61
 גדליה ו' יחיא ראה : שלשלת הקבלה
- אמשטרדם 108 107 61
 אנגולה 22 18
 אנגלי 174 126
 אנטשיל 251
 אנ-סקי, שלמה 146 116 14 9
 אספסינוס 47
 אסתר המלכה 75 33
 אפרים בן אסתר 206
 אפרים בן נסים חנגיל 34
 אפרים בן עאבד 204 203
 אפרים בעל-שם ריישר 36
 אפריקה 195 76 25
 ארואטי, אברהם 65 45
 ארטור, יצחק 14
 אר"י ראה : לוריא, יצחק
 ארם צובא 185 183
 ארסולי, בנימין (רוח) 30
 ארסין, יוסף 68 30 29
 ארץ ישראל 270 197 191 163 162 69 49
 אשכול, א"ז ראה : ספר החזיונות
 אשמדי 124
 אשכנזי (רוח) 95 91 51 43 10
 אשכנזי, יוסף 68
 אשכנזי, יעקב אלימאן 74
 אשכנזים 168
 אשר בן ה'יהודי הקדוש' 238
 אשר מסטולין 233
- באבוב ראה : בובוב
 באקשט, אריה יוסף 191
 באקשט, שמחה זיסל 191 9
 בואינו, שמואל 65 45
 ב"ב ראה : בילפעלד
 בבל 227 226 204 69 57 40 32
 בגדאד 60 58 54 45 37 36 34—32 25 24 19
 216 210 198 178
 בובוב 257—255 33
 בוחמיה 134 31
 בורק 270
 בזק, יעקב 276 197
 ביירות 173 172 55 50 37 23
 בילא (אם רוח) 102 29
 בילדער פון דער יידישער ליטעראטור געשיכטע
 273 77
 בילפעלד 113 108
 בינישתי, ו' עזרא 174 172 13
 בירקנשטאט 136
 בירת מגדל עוז 273 114 97 61 59

- גוטהולץ, אברהם יצחק 252
 גוטלובר 14
 גוטמכר, אליהו ראה : צפנת פענח
 גולדברג, אפרים אהרן 187
 גולדשטיין, משה 237 32
 גור (ספר) 273 235 60 46
 גור (חסידות) 235 60
 גוריציאה 124
 גחלה בת עמאם (רוח) 198
 גימן, אליעזר דוב ראה : ספרן של צדיקים
 גינצבורג, ל 66
 גינצבורג מ"א 14
 גלגול נפש 273 14
 גלגולי נשמות 273 58
 גסטר, משה 66
 גראדויסק 270 231
 גראף (פרעגער), משה 54 52—50 45 44 13
 104—99 98 96
 גריידיץ 270
 גרמניה 265 248 60 58 38 34 32 31 29
 גרץ 270
 גרשון 142
 גרשון בן אברהם ראה : חיות, גרשון
 גרשון מסלנט 188
 גרשון מקוטוב 229 23
 דאנויא ראה : דנובה
 דב בער מליניץ 229 39
 דבורה 154
 דבורה (אם רוח) 178
 דברי אלימלך 241
 דברי חיים 251
 דברי יוסף 273
 דהאן, משה 207
 דובר שלום 273 236 46 36 31
 דובר שלום (קונטרס) 40 39 36 27 22 20 17
 273 243 59 58 56 55 52 50 49 43
 דוד 209
 דוד (מתלמידי ר' אשר מסטולין) 233
 דוד בן אליקים 105
 דוד בן סבתי 200
 דוד מטולנא 241 54 46
 דוד יוחנן בן עזיזה (רוח) 199
 דוד כהן מערבי 178
 דוהא 44
 דוויך הכהן, שאול 183
 דושניצר, אליהו 191 189 187
 דיכטוואלד, זאב דוד 236
 דיידא, יעקב יוסף 198
 דייטשלאנד 236
 דינא, יצחק דוד (רוח) 131 130
 די קורוניאל, אברהם שניאור (רוח) 27 18
 89 43 42 31
 דמשק 173 164 85 75 74 33 28 23
 דן, יוסף 275 164 111
 דנובה 145
 דניאל, הרב 145
 דעטמולד (גרמניה) 113 108 107
 דעטמולד, אהרן 114
 דעטמולד, יוסף 114 111 108
 דער גריידיצער 273 270
 דרך אמונה ומעשה רב 273 97
 דרכי יושר 273 236 46 35 32 14
 האראדישץ 161 150 149
 הברמן א"מ 198
 הבוקר אור 14
 הד הרים 273 37 22
 הדיבוק 273 14
 הדרת אליהו 270
 הוברמן, יצחק ראה : בן לאשרי
 הודו 69
 הולד תמים ופועל צדק 162 61
 הולנד 61
 הונגריה 256
 הופמן, מ. 10
 הורוויץ, ישעיה 198
 הורוויץ, פנחס ראה : ספר הברית
 הורמיו 69 28
 החבצלת 174 172 60 59 56 55 53 50 37 23 13
 היתודי הקדוש ראה : יעקב יצחק מפרשיסחא
 הילמן, שמואל 108
 הירש 246
 הירש ראה : מנקר, הירש
 הירש דיין סג"ל 106 98 96 45
 הירש שמש 103
 ההשקפה 178
 הלבפשטאם, חיים צאנז 251
 הלבפשטאם, יקותיאל יהודה ראה : מנחת
 יהודה וירושלים
 הלכות נטילת ידיים לסעודה 106
 הלל בן סרח (פקיד) 215
 הספרות 275 273 164
 העולם 275 273 198
 השחר 273 107 97

- וואכטעל, ד"ר מקראקא 257 256
 וואלין 244
 וואסרמאן, אלחנן ראה : וסרמן, אלחנן
 וונדר, מאיר 10
 וורמיזא 97
 וורנדארף 114 108
 וורשא 259 232
 וין ראה : וינה
 וייסמאן, דוד 97
 ווייסר, אסתר 85
 ווייסר, יהודה 85
 ויטאל, חיים 12 15—18 20 21 23 24 26 29
 35 37 41 43 45 46 48—52 54 55 57 68 70
 71 74 76 85 87 148 173 178 182 183
 ויטאל, שמואל 37 39 43 45 47 49 50 59
 85 88 181 182
 וילנה 186 195 244
 וילובסקי, רפאל יצחק דוד 198
 וינה 23 37 140 190 254
 וינקלר, גרשון 33 189
 ויקהל משה 96—98 273
 וסרמן, אלחנן 14 47 146—189
 ורסס, שמואל 9
 זוהר 16 17 33 53 181 188 203 268 271
 ז'יטומיר 162
 ז'יכלין 21 58 248
 זיגון מוירונה 11 17 22
 זכות, משה 18 23 48 266
 זכותא דאברהם 22 198 273
 זכרונות המאור 13 21 22 29 32 33 41 46
 60 255 273
 זכריה הנביא 32 234 273
 זרע קודש מצבתה 13 15 96 97 273
 חוה 36
 חב"ד 14
 חביבה בת רחמה 198
 חבר, יצחק 61
 חברון 199
 חגויל, שלמה 75
 חוט המשולש 38 40 53 58 59 144 273
 חזן, בן ציון 29 45 46 54 55 178
 חיבור יפה מהישועה 131 273
 חידושי הרי"ם 235
 חיות, גרשון 132 136
 חיי עולם 186 273
 חייט, משה אברהם 132
- חיים 195
 חיים בן עזריאל 105
 חיים בן שרה (רוח) 250
 חיים זאוכינסטר (רוח) 235
 חיים מאיזמיר 204
 חיים מאיר יחיאל ממוגלינצה 33 46 50 237
 חיפה 173 175
 חנגיל, אפרים בן נסים 203
 חנה בת עקיבא 198
 חנוך העניך מאלעסק 46 251
 חנינא בן דוסא 111
 חנינא בן תרדיון 79
 חפץ, אליעזר 124 129
 חפץ, מנשה בן יצחק רפאל 124 127
 חפץ חיים (מאיר הכהן מראדין) 15 33 45 47
 58 186—189
 חרל"פ, משה ראה : הרריים
 חת"ס סופר 53 58 59 144
 טאלנא (טולנה) 241
 טבריה 29 37 46 50 53 57 58 60 164 174 177
 טוב טעם 29 30 33 39 52 162 163 273
 טורינא 266
 ט"ז (דוד ב"ר שמואל הלוי) 145 146
 טיטואן (צפון אפריקה) 36 76 126
 טייטלבוים, אברהם אהרן 251
 טייטלבוים, יואל 15 272
 טייטלבוים, משה 251
 טעמי המצוות ומקורי הדינים 32 55 237 273
 טעלקי 152
 טרופ, נפתלי 187
 טריאסט 124 129
 טרייביטש, אברהם ראה : חייט, אברהם
 טריפולי 62
 יאזעף 152 153
 יארשיוו 46 58 246 247
 ידע"עם 22 26 53 58 252 265 273
 יהודה בן יונה (רוח) 217 218 225 226
 יהודה חסיד משידלאווצי 234
 יהודה וירשולים 20 31 35 38 39 174 175
 273
 יהודה יחיאל מרוזיל ראה : לב שמח החדש
 יהודי בבבל בארץ ישראל 178 198 273
 יהודי בבל מסוף תקופת הגאונים עד ימינו
 45 176 203 273
 יהושע 224
 יהושע בן נון 51
 יהושע בן נון (מצפת) 72

- יחזק' אברהם סג"ל 182
 יצחק צבי השמש 187
 יצחק רימה 215 214
 ירושלים 13 25 28—30 33 38 39 45 47—49
 52 54 62 164 174 175 178 197 198 203
 217 218 237
 ישועה 224
 ישועת צדיקים 97 273
 ישעיה 45 116—123
 ישכר בער בן שלמה פאלק 105
 ישכר דוב בער מראדושיץ 14 32 46 236 237
 239
 ישראל 272
 ישראל בעל שם טוב ראה : בעש"ט
 ישראל בן אברהם יעקב מסדיגורה 164
 ישראל ב"ר שבתי מקו'ניץ 46 53 54 233
 234 237 238 258
 ישראל יצחק מבובוב 256 257
 ישראל מריו'ין 46 50 246

 כהן, גרשון 107
 כהנא, אברהם 9 259
 כהנא, דוד 107
 כהנמן, הרב 33
 כלבו 51 63 64 170 273
 כמלניק 116
 כנסת יחזקאל 115
 כנרת 176
 כ"ץ, אהרן משה 182
 כ"ץ, יוסף אהרן 182
 כרמל 175
 כתבי קודש רמ"מ 239 273
 כתבי ר' יאשע שו"ב 146 273
 כתון בת יונה יוסף 217 221 223
 כתון בת עזיזה 32 207 214 217
 כתריאל 249

 לאדז 248 270
 לאהשיק 161
 לאחאוויטש 156
 לאפיאן, אליהו ראה : לב אליהו
 לב אליהו 25 27 31 34 37 42 53 55 56 58
 189 274
 לב שמח החדש 21 39 46 251 274
 לבוב 145 146 236
 לבטון, מרדכי 162
 לביאת, מאיר 23 140
 לובאר 78 80

 יהושע רוקח מבלז 236
 יואל בעל"שם מואמושץ 45 109
 יואל ראנדאר 147
 יוחנן בן זכאי 47
 יונגרייז, משה 32 257 258
 יונה (רוח) 221 222 224 225
 יווא-בלעטער 14 97 236 273
 יוסטינוס 11
 יוסף 237
 יוסף (פקיד) 219 221
 יוסף, אחי"כתון 217
 יוסף בן מתתיהו 47 265
 יוסף חיים בן אליהו 178 199—201 216
 יוסף מדעטמולד ראה : דעטמולד, יוסף
 יוספוס פלויוס ראה : יוסף בן מתתיהו
 יחזקאל הנביא 203
 יחזקאל עזרא בן ישראל (בכור) 35 199
 יחזקאל רחמים הבלבי 278
 יחיאל מאוז'ירוב 254
 יחייא התימני 178
 יידישע עטנאגראפיע און פאלקלאר 42 45
 46 56 57 116 273
 יסוד יוסף 72
 יענטשע 239
 יעקב 173 259
 יעקב אלימאן אשכנזי ראה : אשכנזי יעקב
 אלימאן
 יעקב בן גזאלה (רוח) 32 198 208
 יעקב (גיס רפאל) 159 160
 יעקב דיבענקער 259
 יעקב (יאקוביץ) 78
 יעקב כמארה ראה : יעקב בן גזאלה
 יעקב ממריפוליה 80 84
 יעקב יצחק, ה'חוזה' מלובלין 238
 יעקב יצחק מפרשיסחא 238
 יעקב שינדלער מאוז'יראן 259
 יפו 22 37 47 197
 יפשא"ק (רוח) 184
 יצחק 173 259
 יצחק אייזיק מוידויטשוב 251
 יצחק אייזיק מקומרינה 251
 יצחק בן כתון (רוח) 203 217
 יצחק (חו"ג) בן יעקב בן גזאלה 32 208
 יצחק בן מאיר מהעלשוי 105
 יצחק זעקל בן ישעיה 105
 יצחק ליזר מבובוב 257
 יצחק מאיר אלתר מגור ראה : אלתר, יצחק
 מאיר

- לובלין 78
 לוברטוב 80 78 45 40
 לוטר, מרטין 11
 לוי, אליהו 129
 לוי יצחק 182
 לוי יצחק מברדיטשוב 239 33
 לוצאטו, מרדכי (מרקו) 129
 לוריא, יצחק 55 54 51—48 29 28 24 16—12
 243 206 202 183 179 75 72 71 70 68 67
 267 266
 לוריא, רפאל חי (רוח) 131 130
 לחוביץ 243 52
 לחמי, אברהם 65 63 45
 לטוויה 197
 ליב מנייהוין 134
 ליבא 157 156
 לידא (ליטא) 244
 ליוורנו 126
 ליטא 244 243 186 58
 ליטוויסק 251
 לילית 208 124
 ליפס (ליפה — נסיכות בגרמניה) 108 107 41
 112
 למברג ראה : לבוב
 למעלה מן החושים 274 57 47
 לנגון פעלד 109
 לנדוא 108
 לעווין, בצלאל 196 191
 לעטיטשוב (פודוליה) 241
 לעכעוויטש ראה : לחוביץ
 מאיר בעל-הגנס 53
 מאיר מפרימישלאן (מאיר ממיקולייב) 230 46
 259 246
 מאירת עינים 274 74 72
 מאקסים 152
 מארינו, שבתי 130
 מאשצ'יסק 233
 מבשר ישועה 97
 מגדל עוז 274 198
 מגילת אחימעץ 274 12
 מגן וצינה 274 146 97 61 21
 מדיני, שבתי אהרן 130
 מדירה 61
 מדרש האתמרי 88
 מדרש רבה 97 47
 מדרש תלפיות 274 96 55 41 15
 מדרש תנחומא 180
 מהודר, אברהם ראה : זכותא דאברהם
 מה טוב, יהודה 88 58 45
 מוגלינצה 241 240 237
 מומולו (רוח) 131
 מונדשיין, יהושע 160 10
 מונקאטש 237 32
 מונשלישלאק 187
 מוסאיוב, שלמה 182 49
 מוראים גדולים 26—28 34 46 53 58 274
 מז'יבוי' 242
 מזרחי, יחזקאל עזרא 182
 מזרחי, יעקב 182
 מזרחי, שבתי רחמים 178
 מחקרי המרכז לחקר הפולקלור 38 20 14 13
 275 274 174 172 132 97 39
 מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי 274 77 54
 275
 מטארוו, יוסף 76
 מטטרוו 249 207
 מידנער, משה 239
 מיוחס, מרדכי 162
 מידלבורד 61
 מיזלש, משה 9
 מימון, י"ל 98
 מיכל 102 29
 מיכלזון, אברהם חיים ראה : דובר שלום
 מינדל 45
 מינשטר 109 108
 מינץ, י"ר 272 15
 מיץ (מץ) 109 108 45
 מיקולייב 259
 מיקוצעוויטש 146
 מלאכי א"ר ראה : מחקרי המרכז לחקר
 הפולקלור
 מלוא רצון 274 97 57
 מלכי רבנן 274 164
 ממתוו הילדות 274 236
 מגדיל 195 190 102 29
 מנהיים 108
 מנחם מנדל מרימגוב 231
 מנחת אליהו 32—30 27 25—23 21 19 18 15
 274 96—88 59—55 52 51 45 43 42 38—36
 מנחת יהודה (ליהודה סטריזובר) 274 265 22
 מנחת יהודה (ליהודה פתיא) 39—19 17—15
 274 227—198 60—55 52—49 45 43—41
 מנחת יהודה וירושלים 274 258 31 22
 מגי, אליהו סלימאן 199
 מגי, ראובן בן משה 199

- מנקה, אברהם צבי הירש 136 132 103 29—
144
מנשה בן ישראל ראה : נשמת חיים
מסעודה בנת אל סיודאיי 219
מסעות ירושלים 274 237 46 32
מעשה-בן 274 67 66 31 24 20
מעשה גדול ונורא 274 97
מעשה ה' כי נורא הוא 31 29 20 18 17 13
105—96 60—56 54—50 45 44 42 40—38
138 132 116
מעשה הצדיקים 53 51 50 46 37 30 29 13
274 164 59—57
מעשה טוביה 77
מעשה נורא 274 263—259
מעשה נורא וזה וברורה 31 29 27 25 13 11
60 58 57 54—49 45 42 41 38 35 34 32
274 114—107
מעשה נורא של הרוח 25—18 17 14 13 11
186—178 57 55—52 50—44 39 38 34 30
274
מעשה נוראה 58 56 53 39 35 22—20 18 13
274 162—146
מעשה של הרוח 88—85 59 47 18
מעשה של הרוח בק"ק קארץ 20 18 17 9
55 53 51 45 44 40 37 33 32 29 28 26 25
274 85—77 60 58
מעשיות ומאמרים יקרים ראה : ספר מעשיות
ומאמרים יקרים
מעשיות מצדיקי יסוד עולם 274 270
מפרי העט והעת 274 198
מצרים 267 85 68 59 47 43 34 30
מראה אש 274 241 46 31 21
מרכז הרב 197
מרדכי 255 253 252
מרדכי בן הלל הכהן 198
מרדכי מצ'רנוביל 241
מרוקן 126
מריפוליה 45
משה 238 202
משה אברהם אבליש 132
משה מסוואראן 246
משה מקווי'ניץ 258
משה מקוטוב 229 47 23 20
משה קראטשיגר (רוח) 242
משולם 157 156
משנה תורה 94
משפחת אלישר בתוככי ירושלים 274 180 47
מתנה, יוסף 182
- נ' מוסה 64
נ' סוסאן, אברהם 164
נא אמן 173 164
נאפולי 127
נאראל (פולין) 102 100
נבווראדן 234
נגאל, גדליה 275 251 196 124 67 10
נגארה, ישראל 76
נדב, מרדכי 9
נהרים 208
נוברדוק 146 33
נועם בת לאה 208 198 32
נוצר חסד 274 237 32
נחום 187 186
נחום מצ'רנוביל 162
נחמן 218
נטע (נטיל) 195 190
ניטוהא 44
ניי-פרילוק 78
ניי הויז 134
נילוס 68
ניקולסבורג 40—38 31 29 28 22 20 18 17 13
—103 100 98—96 60 59 57 54—50 45 44
134 106
נעסטערהויז 144
נפלאות הסבא קדישא 274 14
נפלאות הצדיקים 274 231
נפתלי בן משה מוין 103
נפתלי ירושלמי 103 20
נשמת חיים 29—26 24—22 20 18 17 15 12
56 54 52 51 49—47 44 40 37—33 31 30
274 267 72—61 60 57
נשמות מספרות 198
נתן מבילפעלד 113
נתן דוד משיידלאווצי 237 32
נתן העזתי 204
נתן נטיל מוואשילישאק 191
סאלי (מרוקן) 164
סאנז (צאנז) 251
סדיגורה 164
סדן, דב 236
סופר, משה ראה : חת"ם סופר
סופר, פישל 145
סופר, שלמה ראה : חוט המשולש
סטאלוויץ 160 158 150—146
סטאנציע 195
סטוצ'ין 190

ספרין, יצחק אייזיק ראה : נוצר חסד	סטמר 272
ספרן של צדיקים 258 274	סטרעלצי (ליטא) 186
עדות ביעקב 114 274	סיביליה 18 22 40
עוזיאל 249	סיניגאליה, ישעיה 125
עוזיאל, הרב 197	סיני (פולין) 146
עזרא בן אשר 223	סיפור המורא הגדול 97 274
עזיזה 199	סיפור של דיבוק 13 17 20 30 34 42 44
עטרת מנחם 145 231 274	274 177 176 45
עין אל זיתון 163	סיפורי אנשי שם 20 26 27 31 34 42 60
עינטו, הושיעיהו 76	274 107 106
על חומותיך ירושלים 186 274	סיפורי יעקב 17 23 35 46 50 230 246 274
עמוד היראה 31 175 274	סיפורים נוראים 32 46 53 233 274
עמדן, יעקב 23 48 59 97 107 114 115	סלאבאדיאנסקי, דניאל 116
עמאס, אשת יונה יוסף 217	סלאנים 150
עמק המלך 13 23 33 34 36 42 67 274	סלובקיה 133
עמריר, דוד גומפיל 132	סלומון, יואל משה ראה : יהודה וירושלים
ענף (ענב), רפאל 27 33 74	סלוניקי 61
ענתבי, אברהם 183	סלוצק 198
עסינגן, שמואל 41 45 50 54 60 108—116	סלמאן 208 210
עקיבא 111 164 165 173	סלנטר, ישראל 191
עקיבא (שם בדוי) 29 170	סמאל 185
עראקי, אברהם 180	סמבטיון 93
עראקי, צאלח בן אברהם 178	סמברי 126
ערים ואמהות בישראל 98 136 273	סמברי, יוסף 61
עשקא 156 157	סמרגן 244
עשר צחצחות 231 274	סנד, זלמן 9
פאדאליה 241 242	סנדלפון 249
פאדובה 60 129	סניאטין 259
פאולויטש 45 78	סעדה (רוח) 36
פאלקע 152	ספר הברית 13 14 21 49 268 273
פאסעלי (ליטא) 186	ספר הגלגולים 33 35 37 43 47 49 50 57 70
פאפענהיים, משה 144	ספר החזיונות 15 20 21 23 30 37 52 55 67
פאר הדור 186 273	274 74 70
פודוליה 116	ספר הכוונות ומעשה נסים 20 24—31 33 34
פוזנא 109	274 74 70 67 58 54 51 42 41 37
פולין 22 25 45 96 100 109 235 248	ספר המעשיות 259
פולין קטן 78 258	ספר חרדים 261
פטאי, רפאל 13 61	ספר טבריה 164 166 169 274
פיזיל 150	ספר מלכיאל 245
פיוס החמישי 72	ספר מעשיות ומאמרים יקרים 32 237
פייבוש מפראג 106	ספר סיפורי הבעש"ט 241 274
פיימסק 259 252	ספר רזיאל 196 271
פילץ 235	ספר שמלה חדשה וספר תבואות שור ראה :
פינס, מיכל 198	תבואות שור
פיקליק 254	ספר תולדות האר"י 12 17 23 27 29 37 48
פיקסלס, משה בן דוד 103	266 97 67 61 59 54 51
	ספרדים 197
	ספריאל 216 220

- צפת 48 44 37 34 31 29 27 26 20 18 16 12
 267 204 162 76 74 72 69 67 61 59 54 52
 צפתמן-בילר, שרה 275 77 57 54
 צריח בית אל 129
 צרפת 126 115
 צרפתי, אברהם (רוח) 88 58 31
 צרפתי, יוסף 61
 צרפתי, שמואל 61
 קאהן, אברהם יצחק 15
 קאוונה (קובנה) 191
 קאזאלי 266
 קאט, ברוך 85—81 45
 קאטבוס, דוד 260
 קאטלני 77 45
 קאלביסוב 251
 קארו, יוסף 172 75 74
 קארו, יצחק 75 74
 קארץ (קורץ) 48 45 44 33 31 28 26 25 20
 80 58 51
 קאשווי 258 257 32
 קב הישר 274 109 72 58
 קדמוניות היהודים 274 57 49 47
 קהל חסידים החדש ראה : אמונת צדיקים
 קוז'ניץ 258 233
 קוטוב 229 33 29
 קולין 151
 קולער, יוסף הרב מפוניבז' 187
 קונסילי, רפאל 131
 קוק, אברהם יצחק 197 51 45 22
 קוק, צבי יהודה 197
 קורדובה 129
 קושטנדינה (קושטא) 66
 קטן, דוד משה 182
 קיידנוב 245
 קידנר, יעקב ראה : סיפורים נוראים
 קיצים, גרשון 10
 קלישר, צבי 270
 קלם 190 189
 קלמן בן מרדכי (גומפיל) 108 107
 קפריסין 267
 קצאב, ראובן נסים דוד 226
 קצנלבויגן, יחזקאל 115
 קראקא, קרקוב 260 256 146 145 78
 קראכמאל, מנחם מנדל 136
 קראשניק 255 253 252 58
 קרטנר 127
 קריסטאן דוידוביץ 250
 פיר טיריא 95
 פירארה ראה : פרארה
 פישוהף, וולף בן משולם זלמן (אויערבך) 105
 פליץ, יהודה ליב בן משה 205
 פנחס אליהו (פינטשע) מפליץ 235 60 46
 פנחס מיכאל, אב"ד סטולוביץ 146
 פנעט, מרדכי 132
 פסיקתא דרב כהנא 47
 פראג 106 98 34 20
 פראוה 267 88 73 72 45
 פרומקין, י"ד 164
 פרומר, יעקב 248 33
 פרתה ראה : צלחה
 פרידלאנד, נתן 13
 פרידמן, שלמה אהרן ראה : מראה אש
 פרידנא 146
 פרנקל, דוד 259
 פרנקל, יחיאל, 9 144
 פרנקפורט דמיין 144 109
 פרס, עיר פרס 217 207
 פרעגער, משה ראה : גראף, משה
 פרעה 200
 פרעמישלא 78 45
 פרענסדורף, הירש 108
 פרץ בן חנניה (ליפמן) 105
 פרץ בן צבי הירש 105
 פרץ דיין 98 96 45
 פרקי דר' אליעזר 79
 פרשבורג 144
 פרשיסחא 240 14
 פרט 75
 פתח תקוה 191 189
 פתיא, יהודה בן משה 30 29 27 25 24 19
 199 198 60 56 54 52 45—43 37—35 33 32
 224
 נאלח בן רחמה (פקיד) 217 215
 נאלח בן יוסף אעזיג 215
 נאלח ן' דבורה (רוח) 186
 נבי אריה 146
 נבי בן רבקה 200
 נוקר, שלמה 85 9
 נוקריג, ישעיה וולף ראה : ספר מעשיות
 ומאמרים יקרים
 ניריל, אשת יצחק 233
 נלחה, אשת יעקב בן גואלה 208
 נפון אפריקה 45 36
 נפת פענח 273 270 20 17

- ראדושיץ 236
 ראדן 188—186
 ראטה, אהרן 270 233 97 88 62 32 15
 ראובן 183 180
 ראובן, אב"ד ב"ב 108
 ראובן חיים אלכסנדר ראה : נפלאות הסבא קדישא
 ראובן מגרודזיסק 233—231 54 33
 ראשיט (צפון אפריקה) 69 68
 רבינוביץ, צבי מאיר מראדומסק 33
 רבינוביץ, צבי מאיר 275 270
 רובין, ש ראה : גלגולי נשמות
 רודרמן, פנחס 14
 רוזה בת פרח (רוח) 52 43 33 32 24 19
 217—207
 רוזנברג, יהודה יודיל 270
 רוזנפלד, מרדכי יוסף 146
 רוח חיים 38 31 29 28 23 22 20 18—16 13
 274 144—132 97 60—58 56 55 53 51 50 39
 רוע עוצים 274 129 60 40 31 28 26 19 13 9
 רוחות מספרות 274 198
 רומי 127
 רוטסיץ 106
 רוקא, יהודה 129
 רוקא, יצחק שבתי 129
 רוקח, שלום ראה : שלום רוקח מבלז
 רחמים, יחזקאל 192
 רייגלר, מיכאל 9
 רידב"ז ראה : וילובסקי, רפאל יצחק דוד
 ריזין 246
 ריזשאנקע 196
 ריינה, דוד 172—170 166
 רייסן 78
 ריישר, אפרים ראה : אפרים בעל-שם ריישר
 רימה בת פרח 203
 רימון, דב 144 9
 רינטולש, זלמן 114
 רמב"ם 266 265 22
 רעהדע 108
 רעכטמאן, אברהם ראה : יידישע עטנאגראפיע
 רעסלער, בנימין בן חיים 259
 רפאל (רוח) 216
 רפאל בן משולם פייוויש 161 116
 רפאל אהרן הלוי 173 172
 רפול הררי, עזרא 183
 רפפורט, שלמה זנוויל ראה : אנ-סקי, שלמה
 שאשא, מנשה 226
 שאשא, משה הכהן 227 226
 שאקי, שלמה הכהן 182
 שארף, משה יעקב 236 14
 שבחי האר"י 15
 שבחי הבעש"ט 46 39 33 30 29 23 20 17
 274 229 50 47
 שבחי ר' חיים ויטאל ראה : ספר התזיונות
 שבחי רב ייב"י 275 241 55 54 46 28
 שבט מוסר 88
 שבתאות 114 97
 שבתי צבי 203 201 200 58 52 44 35 34 29
 212
 שבתי, רחמים 13
 שד יהיר 53 51 50 40 39 31 20 18 17 13 9
 275 129—124 57 56
 שהראבני, ראובן 182 178
 שומר אמונים 275 270 233 97 88 61 32 15
 שור, אלכסנדר ראה : ספר שמלה חדשה וספר תבואות שור
 שטוצ'ין 196 195
 שטיינשניידר, משה 107 77
 שטרית, דוד 178
 שטרן, אלימלך ראה : שיחות יקרים
 שיחות חיים 275 238 237 46 33 32
 שיחות יקרים 275 246
 שינאווא 258 257 60
 שכם 162
 של"ה 245
 שלום, גרשם 275 111 107 50 9
 שלום רוקח מבלז 275 251 246 236 46
 שלוניקי ראה : סלונקי
 שלזינגר, עקיבא יהוסף ראה : עמוד היראה
 שלחן ערוך 171 165 145
 שלמה 237
 שלמה המלך 218 47
 שלמה מבובוב 256 255 46
 שלמה (אחי ראובן מגרודזיסק) 233
 שלמה ממונקאטש 32
 שלשלת הקבלה 61 54 48 27 26 22 19 18 11
 275 72
 שם הגדולים 275 97
 שם הגדולים השלם 275 145
 שמואל 242 116 45
 שמואל בן חיים 104
 שמואל בן מענדיל (רוח) 104 102 29
 שמואל בן רבקה (רוח) 220 119
 שמואל אבא מז'יכלין 248 52 46 19
 שמלצר, מנחם 9

ששון, יום טוב 185 182

ששון, מרדכי 176

תבואות שור 256 21

תהלוכות יבשה 146

תהלוכות מים 146

תוגרמים 217

תולדות בעלי שם טוב 275 107 97

תולדות גדולי ישראל וגאוני איטליה 275 130

תולדות הגאון ר' דוד אופנהיים 275 98

תולדות המקובלים השבתאים והחסידים 107

תולדות הנפלאות 239 46 32 31 22 21 19

275 240

תולדות מלחמות היהודים עם הרומאים 47

275 265

תורקיה 45

תורת כהנים 94

תורת הקנאות 275 114 108 97 60 49 23

תימן 51 39 30 28

הל אביב 191

תלמוד (מסכתות שונות) 63 62 50 24 17 16

111—107 105 103 98 82 80 79 68 66 65

261 245 184 178 176 170 165 125 115 113

262

תנחום (רוח) 160 155 152 149—146 39 22

161

תעלומות חכמה 275 183 67 49

תפארת שלמה 275 234 32

תפארת שמואל 116 45

שמעון 204 201

שמעון בר יוחי 33

שמעון בן רוחמה 140

שמעון הצדיק 183 182

שנקל, אליעזר ראה : סיפורי אנשי שם

שנדוך, ששון 177 176 45

שנה בשנה 275 197

שני לוחות הברית ראה : של"ה

שעמיטשיב 260

שעפיש (פולין) 96

שער אפרים 36

שער הגלגולים 59 41 36 35 24 23 18—15

234 225 212 202 97 85 74 72 70 67 61

75 267 266

שער רוח הקודש 52 50 49 43 41 30 24 17

275 266 222 210 181 148 70 68 54

שערי ציון 258

שערי קדושה 275 188

שערעשאב 160 146

שפטיה 12

שפינוזה 248

שפיץ (רעבץ) אברהם נפתלי הירש 97 57

105

שפירא, חיים אלעזר 237 32

שפרעם 103

שפת אמת ולשון זהורית 275 108

שרה, אשת שבתי צבי 202

שרה בת שאול 172 171

ששון בן רבקה (פקיד) 215

מפתח הענינים

בעל שם 13 14 18 44 45 50 78 84 108 109
115 147 157 160 268—270

בעלי חיים

אווז 18 73

איילה 28 69

אריה 20 61 125 129

דג 27 30 66 67 74 75 165

זאב 42

זבוב 20 28 57

חזיר 19 28 82 247 250

חמור 20 24 174

חתול 17 20 36 103 131 207

יונה 18 73 182

כבש 17

כלב 17 20 28 36 42 59 82 106 125 126

127 140 142 145 181 184 209 210 222

223 247 270

נחש ועקרב 36 42

סוס 17 28 147 159 186 230 240 250

עוף 208 247

עורב 261

עכבר, עכברוש 26 42 106

פרה 66 67

צב 82

ציפור 20

צפרדע 42

צרצר 58 83

קוקיה 17

שה 20 125

שור, פר 17 20 174

חרנגול, חרנגולת 17 18 20 51 59 73 84

85 140—142 144 174 206 207 260

ברכות 27 28 34 38 79 82 143 187 202 233

בשר 30 38 43 55 56 60 64 66 77 106

165 201 204 205 207—209 248

גוי, ערל, עכו"ם ארמי, ישמעאלי 11 13 22

24 26 28 31 34 36 37 39 40 41 48 50 51

56 58 60 61 65 69 72 80 82 86—88 94 95

97 101 107 108 111—113 124 127 129—131

אבן 16—19 33 34 97 98 104 125 141 167

187 204 229 234 248

אגוז 19 57 92 148

אורווה 26 28

אווירון 217

איברים ראה : גוף ואיברים

אילן 28 34 187

אילם, אלם 17 111 246

ארבע כנפות ראה : טלית קטן

ארון קודש 100 101 111 117—119 122 136

138 139 156

אש 34 40 48 49 57 69 71 76 90 92 93 104

115 140 170 177 208 211 222 223 224 242

51 259 260

אשת איש 31 32 61 66—68 82 202

באר, בור 26 73 74 88

בגדים, מלבוש 23 27 49 66 89—91 94 207

208 215—217 222—225 242 251

בהמות ראה : בעלי חיים

ביאה, תשמיש המיטה 217

ביצים 18 198

בית דין 29 45 59 68 72 78 84 98 99 103 106—

109 115—119 123 138 139 141 146 151

153 155 159—161 198 208 209 215 219

222 224 225 229 237 244 251

בית דין של מעלה 19 42 43 51 75 109 123

181 210—212 214 215 217 218 220 221

227 247

בית טבילה ראה : מקווה טהרה

בית כנסת 22 23 31 38 40 53 57 63 74 76

81 83—85 99 102—110 112—118 121 125

127 132 135—138 142 174 198 206 207

223 226 231—233 239 241 244 252 258

בית כסא 43 91 178 260

בית מדרש 31 69 72 104 118—123 145 156

166 217 237 239 241 244 252 258

בית ספר 125

בית קברות ראה : קבר

בעל דבר 22 33 231—233

מִצַּח 217 212 189 126 92 24
 נֹחֲרִיִּים 265 173 127 64 61 55 48 47
 עִיר 268 26
 עֵין 106 103 93 87 81 73 65 60 55 20 17
 173 170 164 148 143 139 126 118 112
 226 220 215 214 207 205 203 202 179
 256 236
 עֹרֶף 234 212
 עֶצֶם 245 207 199 78 77 18
 עֲרוּוָה 208 179 73 65 56 27
 פֶּה 174 173 133 131 77 76 73 55 27 15
 268 254 236 222 215 205 202 184
 פִּי הַטְּבַעַת 221 93 56 36
 פְּנִים 148 125 124 97 93 79 72 71 20 18
 250 234 226 219 215 208 185 176 158
 263 254
 צוּאֵר 207 205 164 148 145 127 123 53
 271 268 253
 צִיפּוּר 268 205 191 96 94 64 56—54
 צִלְעוֹת 73
 קוֹדֶקֶד 204 26
 קֶרְסוֹל 201 107
 רֹאשׁ 75 74 61 58 57 55 48 40 38 27 20
 136 135 133 125 120 96 93 84 83 81—77
 223 221 215—213 210 159 148 143
 רֶגֶל 71 69 66 64 58—54 38 27 20 18
 136 135 133 125 120 96 93 84 83 81—77
 197 189 186 175 172—170 159 149 143
 256 243 236 225 219—217 207 205 199
 271 270 268
 שְׁדִיִּים 266 222 18
 שׁוֹק 86 64
 שָׁכֶם 209
 שְׁנִיִּים 205
 שַׁעֲרוֹת 155 149 147 96 82 80 77 57 55
 245 205
 שְׁפַתִּים 135 134 125 92 86 77 76 73 61 20
 267 254 190 164 148 142
 תּוֹרֶף 90 27
 גּוֹפְרִית רֹאה : עֶשֶׂן
 גּוֹלְנִים, גְּנִיבָה 227 226 214 73 33 23 22 11
 261 260
 גֶּט 171
 גִּיהוֹנִם 83 82 73 69 68 53 48 36 25 16 15
 152 143 131 106 104 96 93 91 90 88 86
 223 218 216 214 204 203 200 196 177 167
 262 261 256 255 249 248 245 244 234 224
 267

187 184 183 173 155 152 152 151 148 147
 236 232 226 225 212 207 203—200 198 197
 267 258 247 245 242
 גּוֹף וְאִיבְרֵי הַגּוֹף 69 52 36 33 31 19—16 11
 205 199 149 127 123 106 104 94 82 78 73
 272 266 245 234 225 222 217 215
 אֲגוּלָּה, גּוּלָּה 208 199 89 54
 אֲגוּרָף 134 132 128 116 16
 אוֹזֵן 120 106 94 92 71 65 55 52 50 49 38
 191—185 179 171 164 131 129 126 124
 236 219 218 212 211 204 203 199 197
 256 250 243
 אֶצְבַּע 103—101 71 69 64 60 56 55 25 18
 186 173 145 142 140 134 127 121 120 11
 256 242 232 218 205 199 195 189 188
 בּוֹהֵן 55
 בָּטָן 171 158 157 150 138 136 113 69 53
 271 270 207 190
 בֵּית הַבּוֹשֶׁת 211 34
 בֵּית הָרָחֶם 211 36
 בֵּית הָרַעִי 127 56
 בְּרִכְיִים 135 125
 גִּיד 245 213 176 44 40
 גִּרְוֵן 95 94 89 73 71 68 52 39 21 19 18
 232 219 212 203 195 194 173 148 127
 267 266 257 250 254
 דָּד 222 147
 דּוֹפֵק 267 184 181 87 69 49 25
 זָקֵן 183 93
 זֶרַע 250 207 188 140 138 93 88 76 49
 זֶרֶת 191
 חוֹטֵם 185 49 43 26 16
 חוּה 219 43
 יָד 124 120 118 98 97 93 56 52 38 26 24
 162 158 155 142 140 138—136 132 127
 262 257 224 211 188 185 181 173 170
 271
 יָרֵךְ 213 83 80 79 48 40 18
 כֶּף 212
 כֶּסֶם 69
 כֶּתֶף 219 207 104 55
 לֵב 133 98 97 85 77 72 36 19 18 17 15
 245 214 212 202 185 182
 לֶחִי 207 203 184 183 181 32
 לִשׁוֹן 222 187 181 92 73 71 18
 מוֹח 268 250 79 78
 מוֹתֵן 207 127 73 26
 מַעֲיִים 247 220 201 27

חילול שבת 44 34 31 30 13
 חכמת הפרצוף 24
 חלודה 213 201 24
 חלום 184 176 161 159 103 86 75 36 21 20
 269 215 213 211
 חלון 143 127 122 112 111 102 71 69 58 57
 244 239 191 189 188 171 169 162 146 145
 270 262 261 255 253 250 249
 חסידות, חסידים 259 254 230 17 12
 חצר 236 216 213 204 91
 חרב 132 16
 חרם, נידוי (ראה גם: השבעות) 51 24 19
 90—88 86 84 83 79 78 71 68 64 63 60
 —120 117 113 112 108 106 103 99 96—94
 169 166 165 163 162 160 155 153 139 123
 182 181 175 172

טביעה 230 191 130 80 69—65 31 25 23
 טומאה 94 93 90 84 80 77 69 55 40 38 37
 205 203 196 195 142 114 113 110 109 107
 271 258 240 236 225 221 213
 טלית, טלית קטן, ציצית 128 127 110 40 38
 254 253 244 205 204 152 141 138 137 133
 255

יום הדין 61 13
 יום כיפור, יום כיפור קטן 113 79 38 32 31
 241 237 232 207 206 204 141
 ייחודים 184—181 170 169 166 51 50 49 17
 —220 217 214—211 205—203 201 199 198
 267 226 225 223
 ייסורים 97 84—82 80 79 63 57 56 33 16
 233 232 190 187 177 173 142 131 123 100
 258 256 244 235

כוונה, כוונות 111 110 87 71 69 51 49 40 13
 244 205 203 199 189 186 184 170 117 113
 270 269 266 260

כומר 236 174 144 129 40 38 36 31 22 20
 266 242
 כישוף (ראה גם: מכשף) 147 129 72 36 16
 161 152
 כניסת רוח 73 44 36 34 27 26 21 17 16
 כנפיים 224 214 91 66
 כעס 71 17

כף הקלע 220 204 109 106 96 90 68 25 16
 261 260 229 224—222
 כפיון, חולי הנופל, חולי הנכפה 37 18 17

גירוש ראה: מגרשים
 גלגול 40 35 32 30 28 27 25 23 16—14 12
 163 162 141 132 87 86 72 67 61 52 43 41
 206—204 202 201 198 197 195 190 187 186
 241 237 227 225 222 221 218—216 210 208
 268 258 253 247—242
 גן עדן 216 214 205 200 179 73 68 52 29
 232 225 221

דיבוק 59 54 52—50 46 33 23 15 14 12 11
 186 146 143 139 123—121 119—115 107 66
 272 266—235 231 191—188
 דיינים 216 103 95
 דם 249 237 227 220 128 122 77 65 56 52
 250
 דצח"ם 216 204 96 41 28

הלכה 266 171 63 45 23 18
 המרת דת, מומר, משומר 35 32 31 27 25 21
 200 187 127 124 112 109 94 42 41 39 36
 262 258 250 249 248 239 236

הריגה ראה: רוצח
 השגחה 186 15—13
 השבעות, משביעים 64 61 51—47 44 40 20
 105 101—99 97 86 83 80—78 76 74 72 69
 205 197 126 123 120 118 117 113—110 107

התאבדות 31 16
 התעלפות 219 214 206 205 182 166 83 77
 258 250 225 221

ידידי 240 238 237 181 142 116 100 98 97 68

זכוכית 112 111
 זנות, זימה, ניאוף 36 34 32 31 28 26 24 23
 200 198 131 130 95 92 88 82 69 67 65 60
 226 221 218 214—212 210 208 207 203 202
 252 163 151 101 36

חבית 271 190 189 83 75 48 20
 חכמת הנסתר ראה: קבלה
 חולה, חולי, מחלה 32 29 27 25 19—16 12
 60—58 56 54—52 50 49 40 38 37 35 33
 178 176 132 124 123 114 90 89 77—75 69
 225 220 219 215—212 207 205 196 195 188
 268 265 252—249 241 233

חזן 31 21
 חיבוט הקבר 211 202 131 63
 חילול השם 259 110 101 41

מכה, מכות 19 42 43 52 69 74 89—92 94
 96 98 107 121 138 181 201 208 209 212
 214 219 234 250 258 269
 מכשף, מכשפה, פליל, כישוף 18 37 76 77
 86 131 147 151 161 162 195 245 270
 מלאך, מלאך המוות 16 65 68 79 90 106 107
 207 215 216 223 245 262 272
 מלאכי חבלה, משחיתים, מקטרגים 25 41—
 44 52 68 69 78 82 90 91 101 102 105 106
 108 109 111 112 119—121 131 139 140 161
 165 166 177 190 191 208—211 213 215 216
 225 234 256 260
 מלמד 39 229
 ממונים, ממוגי השבת 43 44 54 84 85 101—
 103 107 112 113 162 177 187 189 196 208
 209 211 213—215 217 219
 ממזרים 22 31 34 40 42 68 69 244
 מנין 78 95 131 188 196 243 247
 מצוות 33 91 105 163 178 202 205 254 260
 מקובלים (ראה גם: קבלה) 44 45 50 87 89
 96 97 108 176 245
 מקווה טהרה, טבילה 27 46 73 141 144
 181 183 203 223
 מקטרגים ראה: מלאכי חבלה
 מרתף 26 28 32 82 177 223
 משביעים ראה: מגרשים
 משוגעים, שגעון 17 23 30 39 229 236 245
 266 269
 משחיתים ראה: מלאכי חבלה
 משיח, ימוש משיח 39 85 200 202 220
 משכב זכור 23 24 130 202 204 212 226 240
 משכילים, השכלה 19 31 58 198 248
 מת, נפטר 11 12 15 21 25 46 60 61 63
 65 67 73 81—83 88 90 106 107 109 125
 129 130 147 152 161 166 177 190
 204 213 215—218 220—224 227 230 231
 235 242—244 248—251 256
 ניאוף ראה: זנות
 נטילת ידיים 34 247
 ניבול פה 22 24 41 92 198 254 256
 ניגון, מנגן 38 108 240 241
 נייר 27 127 128 173 244 265
 ניצוץ 19 33 75 212 225
 נישואים, חתונה, חופה, שידוך 35 36 56 61
 67 85 89 147—150 153 154 156—158 160
 179 191 216 217 232 233 240 255
 נפש 15 27 42 43 49 61 65 68 69 86 90 126

55 61 77 89 90 116 132 146 147 149 151
 156 160 164 174 196 229 245 262 267
 כפירה 34 40 248 258
 כרוז, כרוזים 24 40 248 258
 לולב 19 52 249 250
 לחשים 37 69
 לימוד תורה, לומדי תורה 33 34 36 40 53
 63 99 108 109 117 183 195 196 231
 לעג, ליצנות 14 23 78 94 99 100 118 159
 177 181 183 191 199 202 230 238
 לשונות
 אוברלנדיש 133
 איטלינו 22 127
 אידיש 11 22 191 198 253
 אשכנזית 22 64
 גרמנית 11 22 249
 הונגרית 22 256 258
 יונית 265
 לטינית 22 265
 לשון הקודש, עברית 11 22 64 133 141
 142 164 171 197 219 240 241 265 270
 ערבית 22 64 171 173 197 214 219
 פולנית 22 239 253 254
 תורקית, לשון ישמעאל 22 64
 מאגיה ראה: כישוף
 אכילה ראה: סעודה
 מגיפה 24 75 260
 מגרשים, משביעים, מחרמים 12—14 19 20
 24—27 29 40 44 47—52 55 60 64 65 77
 79 80 84 85 114
 מדבר 61 64 69 105 203
 מוות ראה: מת
 מוכר עופות 19 21 24 25 31 38 43 52 90
 26 38 63 69 71 113 157 199 252 254
 מזיקים 28 37 53 56 58 78 82 86 91 93 119
 123 153—155 184 247 253 269
 מתבלים ראה: מלאכי חבלה
 מחט 26 55 96 204 209 212
 מחלת הנפילה ראה: כפיון
 מיטה 58 64 69 74 75 83 104 106 111 113
 122 123 133 135 138 139 141 143 203—
 207 242 244 253 255 256
 מין 11 35 36
 מים 27 34 47 57 58 73 88 90 92—94 96
 107 146 147 177 183 187 190 213 237
 247

פרנס 230 95 57 32 23
פרנסה 226 222 34

צדיק 47—45 40 35 30 19 14 12
80 213 202 195 188 162 145 142 116 91
215 260 259 250—246 243 242 217

צדיק נסתר 116 45
צדקה, צדקות 108 102 99 85 83 81 76 72 44
142

צום ראה : תענית
צייר 252 21
ציצית ראה : טלית קטן
צלב, שתי וערב 187 135 134 110 38 31 28
271 241 202

קבלה, קבלה מעשית, מקובלים 44 16—14 12
270 257 176 175 144 116 115 88 86 49 45
קבר, קבורה, בית קברות 93 86 63 60 28 19
106 163—161 154 153 151 147 131—129
173 221 218 208 204 203 201 195 187 179
226 254 247 245 235 227

קדושה 145 134 117 113 78 59 39 37 35 33
166 271 251 245 244 232 199 195 175
קדיש 121 120 108 107 101 100 63 44 40
123 195 189 188 186 181 145 140 136 131
196 255 242 233 210 199

קול 92 90 89 87 86 77 65 61 53 21 20 17
94 130 125 121 118 111 110 101 100 97
138 190 187 185 175 163 158 155 154 148
191 249 246 245 243 241 234 233 197 195
252 272 267 262 258—256 254

קטורת ראה : עשן
קידוש 196 75 74 35
קידוש השם 116 110 101 99 98 84 41 13
241 259

קליפה 238 225 221 205 201 119 71 55 52
256

קללה, גידופים 83 80 78 52 51 41 38 34 24
84 163 157 125 122 118 108 102 99 94 92
175 240 212 207 203 201 209 199 181 178
248 268

קמיע 114 108 107 105 104 65 63 54 53 37
115 266 241 233 232 184 157 156 145 123
272

קנין 181 25
קערה 219 205 183 94 57
קפיצת הדרך 72
קרי, מקרה לילה 211 36

204 201 198 192 190 186 181 177 166 162
208 267 256 245 230 227 225 218 212
נקבה 253 216 101 43 36

נרות, כבוי נרות 73 71 64 60 57 53 51 42
74 118 117 111 102 101 94 88 84 83 76
121 216 174 158 148 144 143 141 127 122
232 249 235 233

נשיקה 222 215 206 204 202 87 74 72 34 27
271 250

נשמה 81 78 75 73 69—67 46 28 25 16 12
82 189 177 131 130 125 116 109 102 89
200—203 217 216 213 212 210 205
225 258 253 249 248 245—243 235 234 227
261 263

סוחר, מסחר 222 203 87 74 32 23
סיגריה 30 19
סליחות ראה : תפילה
ספר תורה ראה : תורה
סעודה 179 157 147 144 81 76 72 69 30 27
181 251 225 219 204 203 186 184 183

עבודה זרה 145 144 102 38 31
עבירות 35 31 29 24 23 13
עגונה 66 65

עגלה 240 239 191 190 135 32 25 17
עולם הבא 263 231 220 214 210 195 190 61
עולם הזה 149 130 118 106 101 96 95 92 75
188 235 227 224 215 210 208 202 201 190
237 260 242

עולם הזה 245 43
עולם התווה 239
עורמה 174 96—94 90 89 72 69 11

עיור, סומא 39
עם הארץ 25 23
ערלים ראה : גוי

עשן, עישון, הקטרה 74 64 61 49—47 30
78—80 266 178—176 127 115 111 110 83

פדיון נפש 263 260 259 143—141 140 135
פורים 189 186 14

פיוט ראה : שיר
פליל (ראה גם : מכשף) 207 203 86
פנקס 210—208 106

פסח 252 217 187 174 127 126 91 81 80
פסיכולוגים 21
פסיכיאטר 272 15
פקיד 225 221 219 217 215 209 86 43 42

שם, שמות 28—30 37 38 47—49 61 71 72
74 78 81 84 95 107 109—111 119 132 152
157 161 163 178 184 196 199 208 215 230

238 239 243 250 268 272

שמות קדושים 13 45 50 51 53 64 69 78—80
97 100—107 114 118 120 121 144 147 152
166 168 173 178 183 184 205 206 229 234

266 268—270

שמות הטומאה ראה : טומאה

שפות ראה : לשונות

שריפה 40 80 98 153 158 209 211 214 258

תורה, ספר תורה 16 36 50 61 79 82 83 99
100 107 110 111 117 118 121 122 127 130—

132 136 140 156 170 179 189 190 202

205 213 229 230 233 254 255 260

תיקון נפש, תיקון נשמה 16 44 46 60 86 88
100 101 111 112 117 131 157 166 173

177 179 181 183 195 196 198 200 203—201

205 212 213 218 220—224 235 240—237

242 247 252—257

תלמיד חכם, בן תורה 16 20 35 67 80 87

94 144 163 166 177 179 181 190 202

212 213 217 247 248 254

תענית, צום 76 80 81 83—85 89 104 108

117 118 141—143 221

תפילות (ערבית, שחרית, מנחה) 30 38 39

44 49—52 63 71 74 82 84 85 87 99—101

103 108 110—112 117 120—122 123 137

141 152 175 182 186 188 199 203 204 207

213 217 223—225 232—234 239—241—251

253 254 260 270 272

תפילין 39 40 53 90 93 103 110 138 141

174 204 205 240 244 254

תקיעת כף 85 103 111 113 121 222 135

תקיעת שופר, שופר 50 51 61—63 83 84 99—

101 110 111 117 118 121 122 139 140 165

168 170 172 175 186 198 199 203 205 207

249 250 267

תשובה 12 13 16 23—25 76 80 89—92 96

113 138 142 152 177 190 204 222 231—229

239 247—256

ראש השנה 205 206 232

רבנים 99 106 107 150 156 157 161 176 188

רוח 11 14 16 17 19 20 23—26 32 37 40 43

44 47—53 56—62 65—78 80 83—90 92

94—96 101 103 105 106 108—113 119 126

130—135 139 140 143 146—149 152 154

162—165 167 169 170 175 178 184—181

197 203—206 207 211—214 216 221—218

229 231—235 239 241—250 255 259 265

266 268 269

רוח תזוית 97 107

רוח שחור 115

רועה בהמות 12 37 73

רופא, רפואה 15 17 31 37 49 68 72 75 77

89 90 107 112 116 131 132 147 162 176

178 190 197 211 212 214 215 220—222

236 242 252 254 256—259 269 270 272

רוצה, רצח, הריגה 31 32 72 87 115 117 134

142 179 203 226 227 237 254

רימון 28 205

רעד 17 73 214

רשע 15 16 20

שבת, ערב שבת, מוצאי שבת 30 34 38 43

74 75 80 90—92 96 97 99 100 113 116 125

126 127 130 144 148 156 158 163 168

175 177—182 187 188 191 195—197 204

205 207 210 212 214 216 221 223—225

235 236 251 255 260

שדים 11 12 16 17 20 24 26 28 37 42 47 50

54 57 78 82 86 92 119 123 126 157 170

171 173 184 187 207 213

שוחט, שו"ב, שחיטה 21 28 32 41 59 60 66

71 79 82 141 144 206 236 248 256—258

260

שטן, סיטרא אחרא 23 34 41 43 49 68 69

87 96 196 202 250 266—268

שידוך ראה : נישואים

שיר 76 80 180 218 253 254 259

שיר של פגעים 50 100 110 111 127 170

שכינה 16 20 68 181 243 244